

ЖАҲОН АДАБИЁТИ ДУРДОНАЛАРИ

ҲОМЕР

ИЛИАДА

ЖАҲОН АДАБИЁТИ ДУРДОНАЛАРИ

ХОМЕР
ИЛИАДА

84(4Гр)
Х, 63

ҲОМЕР

ИЛИАДА

Русчадан
ҚОДИР МИРМУҲАМЕДОВ
таржимаси

ТОШКЕНТ

Ғафур Ғулом номидаги Адабиёт ва санъат пашриёти
1988

**«ЖАХОН АДАБИЕТИ ДУРДОНАЛАРИ»
СЕРИЯСИНИНГ ТАХРИР ҲАЙЪАТИ**

Зулфия
Эркин Воҳидов
Азиз Ҳаюмов
Матёқуб Қўшжонов
Жамол Камол
Омон Матжон
Қодир Мирмуҳамедов
Мирмуҳсин
Асқад Мухтор
Ғайбулла Саломов
Рубен Сафаров
Александр Удалов
Ўлмас Умарбеков
Ўткир Ҳошимов
Озод Шарафиддинов
Шоислом Шомуҳамедов

Масъул муҳаррир

Хуршид Даврон

862978

Г4703000000—1
М 352 (04)—88—2—88

© Гафур Ғулом номидаги Адабиёт ва санъат нашриёти, 1988 й., (Тарж.)

ҚЎҲНА ДУНЕ ҚОМУСИ

Қадим Юноннинг илк афсоналарига асосланган Ҳомер эпослари — «Илиада» билан «Одиссея» адабиётнинг туб маъносини, образли тафаккурнинг буюк миссиясини, бадиий сўзнинг қудрати ва ўлмаслигини минг йилларга эслатиб, таъкидлаб, исботлаб келмоқда. У даврларда бу буюк асарлар ахлоқ ва тарбия муассасаларининг ҳам, дорилфунунларда фалсафа ва тарих дарсликларининг ҳам ўрнини босган, қадим дунё қомуси деб аталган. Ҳомернинг ўзи эса ҳаётнинг барча вазиятлари учун олий ҳакам ҳисобланган. Классицизм вакиллари-нинг бу дostonларга нисбатан такаббуруна бенисандликларини ҳисобга олмаганда, улар ҳамиша, айниқса, Европа маънавий дунёсининг бош манбаларидан бири ҳисобланиб келган. Сўнгги юз йил ичида эса, Троя, Микена, Пилос шаҳарларининг Крит оролининг харобалари, Ахиллес ва Одиссей саргузаштларининг аён излари топилгач, бу асарларни ўргатиш кенг тармоқли фанга айланди, юзлаб, минглаб китоблар ёзилди, ҳомершунослик кашфиётларининг ҳали-ҳамон охири кўришмайди.

Бундай боқий ҳаётийликнинг сири нимада? Аввало, албатта, шундаки халқ афсоналари ва тарихий воқеаларга асосланган бу дostonларда қаҳрамонлик ва хиёнат, муҳаббат ва нафрат, эзгулик ва ёвузлик, садоқат ва интиқом, ҳижрон, вафо, тақдир, виждон, гуноҳ каби азалий инсоний муаммолар юксак бадиий-этик ифодасини топгандир.

Бизнинг йил ҳисобимиздан 1200 йилча аввал Кичик Осиёнинг ғарби-шимолидаги Троада ерларида, унинг пойтахти Троя (ёки Илион) шаҳри учун бўлган жанглар билан боғлиқ кўп қадимги воқеалар юнонлар хотирасида афсоналар силсиласи сифатида сақланиб қолади. Бу хотираларда қаҳрамонлар ҳақидаги тарихий воқеалар афсоналарга чулганиб, худолар ҳақидаги мифлар билан қоришиб, диний тасаввурлар поэтик фантазия билан қўшилиб кетиб, бўлғуси буюк эпослар учун беҳисоб бой асос пайдо бўлади. Буюк юнон эпослари мана шу бой асосда аввал оғзаки ижроларда, кейин ёзма тарзда яна бир неча юз йиллардан сўнг юзага келади.

Маълумки, тарихий ўтмишдаги муҳим воқеалар тўғрисида қаҳрамонлик дostonлари ҳамма халқларда, жумладан, ўзбек халқида ҳам бор. Бу ўринда ўхшашликлар кўп. Қадим юнон эпосларининг ижрочилари ҳам ўн минглаб сатрларни ёддан биладиган қувваи ҳофизаси ноёб одамлар бўлган, улар туркум-туркум дostonларни авлодлардан авлодларга олиб ўтиб, унга ўз даврларининг таъсирини, юқи ва унсурларини сингдириб бойитиб, асарлар билан бирга ўз санъатларини ҳам, усул ва анъаналарини ҳам мерос қолдириб келганлар.

Ҳомер ана шундай ижрочиларнинг энг сўнгиларидан, тўғрироғи дostonчи-

ликнинг янги даврини бошлаб берган халқ даҳоси эди. У катта эпик меросни сақлабгина қолмай, уни бутун антик дунёнинг маънавий сарчашмаси сифатида доҳиёна поэтик системага солиб, икки ўлмас эпосни ижод этди. Булар кўп асрлик апъанавий бадиҳа ижоднинг якуни — катта халқона эпоснинг дастлабки ёзма ёдгорликлари эди.

Ҳомер ўзи афсонавий шахс. Унинг таржимаи ҳолидаги деярлик барча фактлар баҳсли. Бу ном қадим юнон тилида «кўзи оқиз», «сўқир» деган маънони беради. Демак, куйчи ҳомерлар кўп бўлган. Аммо улардан бири, ҳақиқий Ҳомер бутун антик дунёда машҳур бўлиб, Ҳомер ватани деган шарафли ном учун талашган шаҳарлар ўнлаб ҳисобланади. Бир қарашда, бу — умумлашган бир ном. Аммо воқеалари, даври, услуби, образлар дунёси жиҳатидан бир-бирининг давоми бўлган икки достоннинг ҳар бири 24 қўшиқдан иборат, бир вазндаги буюк эпосларнинг бу помга қиёс қилиниши ҳамма жиҳатдан шу қадар табиий эдики, Ҳомернинг реал шахслигига ҳеч ким етарли далил билан эътироз билдиролмади.

«Ҳомер масаласи»ни ҳали ҳам тамом ҳал қилинган деб бўлмайди; у — ўзи бир фан. Чунки бу эпосларнинг яратилишида ягона авторнинг мавқеини камситувчилар ҳали ҳам кўп. Таҳрир қилган, тартибга солган, гоҳи эса ҳеч қандай Ҳомер бўлмаган, бу достонлар халқ қўшиқлари сифатида, бадиҳа тариқасида вужудга келган, деган фикрлар ўтган асрларда кўп айланиб юрди. Ҳомерни икки буюк достоннинг ягона ва доҳиёна муаллифи сифатида тан олишда фанга эпосларнинг ўзидаги яхлит бадиий бутунлик, ноёб талантга хос ижодий индивидуаллик, юксак бадиий воситаларнинг бетакрорлиги ёрдам берди. Бу масалада буюк рус олимлари ва адиблари ҳал қилувчи роль ўйнадилар. В. Белинскийнинг айтишича, писоният ҳозирги маънавий балоғати учун Ҳомердан, «Илиада»даги ўша тонг софлигидан қарздордир. Лев Толстой Ҳомер эпосларини оригиналда ўқиш учун кекса ёшида атай қадим юнон тилини ўрганди. Ҳомер поэмалари, Ҳораций ва Овидий китоблари Пушкиннинг, Гоголнинг севиб ўқийдиган асарлари эди.

Ҳомер, ҳар қандай сеvimли шоирдек, аввало ҳар бир китобхоннинг шахсий эмоционал туйғуларига мурожаат қилади. Унинг қарашларида абадий ва азалий муаммоларгина эмас, кейинги барча замонларга тегishли даъватлар ҳам сезилади. Бизнинг кунлар китобхони ҳам бу қадимий эпосларда давримизнинг энг долзарб муаммоси — уруш ва тинчлик ҳақида ўзини ҳаяжонлаштирадиган мулоҳаза ва ҳис-туйғуларни топади. Ҳар қандай жангнома сипгари, Ҳомернинг «Илиада»си ҳам уруш ҳақида. Аммо халқ даҳоси бўлган буюк инсонпарвар куйчи урушни энг ёрқин маънавий ва жисмоний кучларини намоеъ этувчи оғир имтиҳон сифатидагина тасвирлаб қолмай, у келтирган беҳисоб кулфатларга, урушнинг ғайри инсоний, хунук оқибатларига, инсон қадрини ерга урувчи қонли қирғинларига нафрат уйғотади. Европа халқлари адабиётларининг энг яхши намуналари эвгулик ва инсонпарварлик ғоялари билан пуғлаланадиган экан, бунда қадим юнон сарчашмаларининг таъсири йўқ деб бўлмайди. Қўлингиздаги китобни ўқиганда сезарсиз, Ҳомер ҳатто ўзининг энг сеvimли қаҳрамони Ахиллеснинг ҳам интиқом изтиробиди эс-ҳушини йўқотиб ваҳшиёна қон тўкишини кечирмайди. У меҳмондўст қўшнисига хиёнат қилиб уруш бошланishiга сабаб бўлган трояликларга ҳам инсоний бир шафқат тилайди, ўз шаҳарларини, бо-

лаларини, ҳаётларини ҳимоя қилишга мажбур бўлган, ўз шаҳзодаси Париснинг касрига қолган трояликларга хайрихоҳлик билдиради. Бироқ оддий кишиларга бўлган бу хайрихоҳлик ҳеч бир жойда ёвузликни оқлаш, хиёнатни ҳас-пўслаш тусини олмайди. Ахлоқий позициянинг бундай мустаҳкамлиги, ҳаёт-бахшлиги, эзгулик ва ҳалолликка, жаҳоний уйғунлик ва мангу гузалликка ин-тилиш — бу дostonларнинг умрбоқийлигини таъмин этган.

Уларнинг барча халқлар, барча замонлар учун барҳаётлиги сабабларидан яна бири — шеърят даҳосининг қалам ва калом қудратидир. Ҳомернинг ут-кир кўз қарашида энг оддий воқеалар, энг оддий парсалар ҳам ўзгалар тасав-вурига нисбатан тирикчи, маънодорроқ, ёрқинроқ кўринади. Бу ўринда қадим юнонларнинг, Маркс айтган болалик софлигини шеърят даҳосининг ҳаётбахш қуёши ёритиб турганини ҳам айтиш керак. Турғун ва ҳаракатдаги мавҳум ва конкрет тасвирлар илоҳий ва оддий инсоний, маишӣ лавҳаларнинг бу қадар мураккаб ва миқёсли қорисмасини шундай қуёш нури билангина қамраш мум-кин эди. Ҳомернинг идроки, ижодий ҳаёллари бениҳоя эркин: тарих ва афсона, худолар ва одамлар, дин ва асотирлар... бари унинг ихтиёрида; илоҳий кучлар, худолар ҳам одамлар сингари гоҳо кекчи, шуҳратнараст, гоҳо қудратли, гоҳо эса заиф ва содда. Ҳомернинг бадий тўқима қуввати туфайли Олимп ҳақидаги анъанавий тасаввурлар ҳам, юнон мифологияси ҳам алча бойиди. Иккала дostonда китобхонни ҳозиргача ҳайратга соладиган минглаб психологик кашфи-ётлар, нисон вужудини титратувчи тасвирлар, кулфат ва фожиялар, ҳаёт ишқи, муҳаббат ва оддий инсоний қувончлар асрлардан асрларга ўтиб келади. Гегелнинг айтишича, Ҳомернинг образлар дупёсида қаҳрамонона ҳолат ҳамиша устун, бу ҳолатнинг бир қисми бўлган қаҳрамонлар идеалга яқин туради. Шу билан бирга, хусусий ва умумий хусусиятларнинг бирлиги туфайли улар ҳамма вақт ҳаётий-дирлар.

Ҳомер дostonларини, айниқса «Илиада»ни ўқиганда, шундай катта миқёс-ли материалнинг аjoyиб маҳорат билан пухта композиция қилинганини кўра-сиз. Кўп қаватли сюжет чизиқлари, барча мавзу ва мотивлар, барча персонаж-ларнинг тақдирлари бош ғояга хизмат қилиб, маънодор якуни топади. Фабула тугуни фожиянинг бадий ечими, баённинг кескин бурилишлари, ҳамма эпизод ва персонажлар, барча бадий воситалар бош мавзу ва бош қаҳрамон образи атрофида бирлашган жипс системани ташкил этади. Эпик услубдаги «Ҳомерга хос сокинлик» ҳақида кўп гапирадилар. Лекин шуниси ҳам борки, айниқса «Илиада»да воқеалар сиқик, гоҳо ҳис-туйғулар туғёни китобхонни минг кўйга солади.

Ҳомер дostonларининг ҳамма замонларга хос инсонпарварлик ғояларини, халқчилиги, юксак бадий сифатларини буюк рус классиклари юксак баҳо-лаганлар. Бу эпосларнинг рус тилига дастлабки таржималари XVIII асрда пайдо бўлган эди. Ундан кейин Е. Костров, Н. Гнедич, И. Мартынов, Н. Минс-кий, В. Вересаев, Б. Пастернак ва бошқалар қайта-қайта таржима қилдилар.

Булар ичида оригиналнинг энг муҳим жиҳатларини, қадимий Юноннинг тил хусусиятлари, табиатга яқин тасвир воситалари ва бадий ўзига хослигини анча тўла акс эттиргани — Н. И. Гнедич таржимаси ҳисобланади. Қўлингиздаги китобнинг таржимони Қодир Мирмуҳамедов ҳам асосан ўтган асрнинг бошла-рида нашр этилган ана шу таржимадан фойдалаган. Бу «Илиада»нинг ўзбек

тилидаги биринчи тўла напридир. Қодир Мирмуҳамедов бу асар устида қарийб ўн йил ишлади. Бу дoston таржимасига дастлаб қўл урган Ойбек ва Миртемир каби устозларнинг тажрибалари унга сабоқ бўлди. Ўн олти минг сатрга яқин ҳажмдаги буюк қомусий эпоснинг тўла таржимаси ва наشري республика-миз маданий ҳаётида қувончли воқеадир.

Шуни ҳам айтиш керакки, Қодир Мирмуҳамедов бадий таржима соҳасида анчадан бери баракали ижод қилиб келаётган, таржимани чинакам санъат деб билиб, таланти, қобилияти шу йўлда сарфлаб, яхши натижаларга эришётган адибларимиздандир. «Илиада» таржимасига қўл уришдан олдин у кўплаб насрий, шеърий ва драматик асарларни маҳорат билан ўзбек тилига ўгириб, ма-лака ва тажриба ҳосил қилди. Унинг таржималари орасида жаҳон адабиётининг дурдонасига айланган Ж. Боккаччонинг «Декамерон» номи асари, Л. Толстой-нинг «Ешлик» автобиографик повести, В. Гюгонинг «Бюг Жаргаль», Ж. Лондоннинг «Мартин Иден», Р. Тагорнинг «Хонадон ва жаҳон», «Сўнгги дoston» романлари, М. Горькийнинг «Клим Самгиннинг ҳаёти» номи эпопеяси, шу-нингдек, Т. Шевченко, К. Чапек, М. Шолохов, М. Булгаков сингари атоқли ёзувчиларнинг асарлари бор. Қ. Мирмуҳамедов таржимасида саҳналаштирилган драмаларнинг ўзи ўндан ортиқ, у таржима қилган киносценарийлар сони эса бир юз элликка етади.

Қодир Мирмуҳамедов таржимадан таржимага маҳорати ошиб, қалами сай-қал топиб бормоқда. У ўзининг ҳар бир янги таржимаси билан тил соҳасидаги ижодкорликнинг алоҳида қирраларини кашф этади, қайта яратиш санъатининг имкониятларини рўбга чиқаради. Қ. Мирмуҳамедов ҳақиқатан ҳам бадий тил усталаридандир, у асарнинг қурилиш материали бўлмиш тилнинг ифода қудрати, тасвирий жозибаси стихиясини поэтик ҳис этади ва таржималарида бундан унумли фойдалана олади. Таржимон ҳар бир асарнинг услубий хусу-сияти ва уни ўқийдиган китобхонлар диди, категориясини ҳисобга олиб, сўз ташлайди, лисоний ижодкорлик қилади. Шу боис унинг таржималари худди маҳоратли ёзилган ўзбекча оригинал асардай завқ билан ўқилади, кишига ҳу-зур бағишлайди. Қодир Мирмуҳамедовнинг таржимонлик маҳорати, айниқса, «Илиада»да янги қирралари билан намоён бўлди. Маълумки, асар қанча му-раккаб, қанча қадимий бўлса, унинг масъулияти ҳам шунча катта ва жиддий бўлади. Таржимоннинг маҳоратигина эмас, чидам ва саботи, меҳнатсеварлиги, таъбир жоиз бўлса, граждaнлик позицияси, эзгу эътиқодлари ҳам шундай ҳол-ларда кўзга ташланиб туради. Таржимон қадимги Юнонистон тарихини, буюк Ҳомер даври, адабий меросини ва у ҳақдаги тадқиқотларни обдан ўрганиб чиқ-қанлигини ҳис этиш мумкин. Эпоснинг архаиклашган тили, тасвирий усуллари, мифологик тушунча — тасаввурлару киноя-ишораларнинг поэтик маъноларигача барча хусусиятларни чуқур англаб етиб, «Илиада»нинг улўввор мусиқий олами, Ҳомернинг шеърий даҳоси руҳига кириб бориб, уни ўзбек шеърияти оҳанглари билан ифодалаш шарафига муяссар бўлган. «Илиада»нинг вазни, ритми ўзига хос, у денгиз мавжларини эслатувчи салобатли шеърий система — ҳекзаметр вазнида ёзилган бўлиб, рус таржимони Н. Гнедич ҳам ана шу вазни сақлаш-га ҳаракат қилган. Ўзбек таржимони Қодир Мирмуҳамедов бўлса бармоқ ва-зипининг ўн етти ҳижоли, тўрт туроқли системасидан фойдаланган ва шу орқали эпоснинг кўтаринки, жангномалар ритмини акс эттирувчи маромини бера ол-

ган. «Илиада»нинг шеърий нафосати, қадимги дунё одамларининг характери ва кечинмалари, жўшқин, шиддатли ҳиссиётларини сезиб турамиз.

Одатда бундай таржималарда асарни Шарқ жангномалари услубига солиш, тилинигина эмас, барча реалийларини ҳам ортиқча «ўзбекчалаштириш»га уриниш иллатлари учрайди. Қодир Мирмуҳамедов таржимаси бундан холи. Бу таржимада, интернационал руҳ (шундай дейиш ўринли деб ўйлайман), ўзга халқлар маданиятига эҳтиром сақланган. Қадимий адабий ёдгорликни «енгиллаштириш»га уриниш ҳам йўқ, зеро маълумки, бу кўҳна поэтик қомус «енгил китобхонлик»ка мўлжалланган эмас. Таржимон ундаги юнон мифологиясига хос баланд услуб билан бирга, Ҳомерга хос кутилмаган дунёвий-маиший тафсилотлари ҳам яхши сақлаган. Умуман, қадимги эпослар таржимасида тилдан фойдаланишнинг катта қийинчиликлари бор. Чупки ўша давр руҳи, асар лексикаси, ибораларини бизга етказадиган, шунга мувофиқ келадиган ўзбекча иборалар, сўзлар қўллаш талаб қилинади. Аммо бу ишда меъёр сақланмаса, ғализлик, сохтакорлик келиб чиқиши ҳеч гап эмас. Қ. Мирмуҳамедов, назаримда, ана шу зарурий меъёрни кўздан қочирмаган.

«Илиада»да ҳозирги ўқувчилар тушунмайдиган тушунчалар, мифологик номлар, воқеа-ҳодисалар жуда кўп. Таржимон буни эътиборга олиб, мавжуд илмий ишлар асосида қадимги Юнон мифологиясини изоҳлаб берадиган махсус рисола ёзиб таржимага илова қилишдан ташқари, нотаниш сўзларнинг шарҳини ҳам тузган. Бу катта изоҳий аппарат китобхонни асарнинг маъзини тушуниб етишга кўмаклашиш билан бирга, унга мўл-кўл маърифий маълумотлар ҳам беради. Хуллас бу таржима илҳом, меҳнат ва тадқиқотнинг, кўп йиллик ижодий изланишнинг меvasи, ўзбек таржимачилигининг янги ютуғидир.

Испоният даҳолари яратган маънавий хазинасини ташпалчк билан ўқиб ўзлаштираётган, сўз санъатига азал-азалдан ихлосманд ўзбек китобхонларига дунёнинг биринчи буюк шайри кекса Ҳомер «Илиада»си — неча-неча авлодларни ҳайратга солиб келган бу шоҳ асар Қодир Мирмуҳамедов таржимасида манзур ва мақбул бўлади, деган умиддаман.

АСҚАД МУХТОР

ТРОЯ ЖАНГИНИНГ ИБТИДОСИ

Хурматли китобхон, Ҳомернинг «Илиада» достонида Троя (Илион) шаҳри бўсағасида юнонлар билан трояликлар ўртасида бўлган ўн йиллик урушнинг охириги ўнинчи йилги тасвирланган. Бинобарин, достонда баён қилинган воқеаларни тушунишингиз осон бўлсин учун, биз Троя жангининг бошланишига сабаб бўлган воқеаларни Сизга насрий мисраларда баён қилишни мақсадга мувофиқ деб билдик.

Шунга кўра, қадимги юнон мифологиясига мурожаат қилайлик.

1. СОҲИБЖАМОЛ ЕЛЕНА

Қадим-қадим замонларда Спартанинг¹ шавкатли шоҳи Тиндар Этолия подшоси Тестийнинг қизи маъбудамонанд Ледага уйланган эди.

Леданинг тўрт фарзанди бор эди. Улардан иккиси: соҳибжамол Елена билан Полидевк — чақмоқлар тангриси Зевснинг, яна иккитаси — Клитемнестра билан Кастор — Тиндарнинг болалари эди.

Елена гўзалликда беқадр қиз эди. Фоний аёллар орасида ҳусну тароватда унга тенг кела оладигани йўқ эди. Ҳаттоки маъбудалар ҳам бу дилбар қизга ҳасад билан қарар эдилар. Еленанинг гўзаллиги овозаси бутун Юнон элига таралди. Нагижада чор атрофдан аслзода куёвлар Тиндар саройига совчи бўлиб келавердилар. Лекин Тиндар қизини совчи бўлиб келган қаҳрамонларнинг биронтасига ҳам беришга журъат эта олмади, негаки у, агар қизимни умид билан келган шу қаҳрамонлардан биронтасига хотинликка берсам, қолганлари ҳасад қилишиб, бахти кулган куёв билан жанг қилишлари ва оқибатда катта пифоқ бошланиши мумкин, деб хавотир қиларди. Ниҳоят, Тиндарнинг тараддудда қолганини кўргача кошиф каромат қаҳрамон Одиссей ўртага чиқиб, унга шундай маслаҳат берди:

— Майли, зулфи сумбул Елена кимга турмушга чиқишини ўзи ҳал қилсин. Унга уйланишни ихтиёр қилган йигитлар бунга монелик қилмайдилар. Балки, ҳозирнинг ўзида, ўшал хушсаодат паҳлавонга қарши ҳеч қачон қурол кўтармаймиз, билъакс, бIRON фалокат содир бўлиб, у ёрдам сўраб наъра тортса, ҳаммамиз унга ёрдамга келамиз, деб қасамёд қилурлар.

Тиндар Одиссейнинг маслаҳатига қулоқ осди. Ҳамма куёвлар Одиссей айтганидек ош ичдилар, шундан кейин, Елена паҳлавонлар орасидан энг ўқтам йигитни — Атрей ўғли Менелайни тавлади.

Катта тўй-томоша бўлиб, Менелай Еленага уйланди. Тиндир оламдан ўтгандан кейин эса у Спартага подшо бўлди. У Тиндарнинг муҳ-

¹ Исmlар ва жойларнинг номларига китоб охирида алифбе тартибида изоҳ берилган (Ред.).

ташам қасрида тинч ва осуда ҳаёт кечира бошлади. Соҳибжамол Еленага уйлашиб ҳам ўзининг, ҳам бутун юнон элининг бошига не-не кулфатлар орттирганидан ёш подшо ҳали беҳабар эди.

2. ПЕЛЕЙ ВА ФЕТИДА

Менелай билан Елена даврон суриб, саодатли ҳаёт кечириб юра-веришсип. Энди гапни Олимп тоғининг чуққисини маскан қилган худолардан эшитайлик.

Кувларнинг бирида титан Прометей каромат қилиб, худоларга улкан бир сирни очди:

— Агар сарпадар Зевс маъбуда Фетида билан қовушса, улардан шундай ўғил дунёга келгайки, у ўз падаридан ҳам қудратлироқ бўлиб, отасини юксак тахтдан қулатгай, — деб башорат қилди у ва тангриларга юзланиб, Фетидани донишманд Эакнинг ўғли ботир Пелейга эрга беришни маслаҳат қилди, — гар шундай қилсак, Фетида билан Пелейдан энг буюк қаҳрамон дунёга келади, — деб илова қилди у.

Худолар ҳам бу маслаҳатни маъқул қўриб, Пелей билан Фетиданинг никоҳ тўйини кентавр Хироннинг улкан ва ҳашаматли ғорида ўтказишга қарор қилдилар.

Тўй ниҳоятда шукуҳли бўлди. Олимпдаги жамики худолар бу тўйга таширф буюрдилар. Тўйда Аполлоннинг олтин кифараси баралла янгради, бу мусиқа садосига музалар жўр бўлишиб, Пелей билан маъбуда Фетидадан дунёга келадиган паҳлавоннинг улкан шон-шавкати ҳақида куйладилар. Базми жамшид авжида эди. Бу тўй дастурхони атрофида фақат бир маъбуда — адоват худоси Эрида кўринмас эди. У тўйга таклиф этилмаганидан хуноби чиқиб, аламини ичига ютиб, ёлғиз ўзи Хироннинг ғори оғзида санқиб юрарди. У ўч олиш ҳақида ўйларди. Ниҳоят, Эрида, тангрилардан қандай интиқом олиш ва улар орасига қандай низо солиш йўлини ўйлаб топди. У қўлига олтин олма олди. Олмага «энг гўзал маъбудага» деб ёзилган эди. Сўнг у ҳеч кимнинг кўзига кўринмасдан тўй бўлаётган эрга кирди-да, познеъматлар тўла дастурхонга ўша олмани думалатиб юборди.

Тангрилар олмани қўлларига олиб, ундаги ёзувни ўқидилар. Лекин қайси маъбуда энг гўзал экан? Шу заҳоти, ўч маъбуда ўртасида баҳс бошланди. Булар: Зевснинг хотини — Ҳера, жанговар маъбуда Афина ва муҳаббат маъбудаси зулфизар Афродита эдилар. Уларнинг ҳар қайсиси олмани ўзига олишни истар ва бир-бирларига бўш келишни хаёлларига ҳам келтиришмас эди. Ниҳоят улар бу можарони ажрим қилиб беришни худолар ва одамларнинг султони олампапоҳ Зевсдан илтимос қилдилар.

Ва лекин Зевс бу ишда ҳакамлик қилишдан бош тортди. У олмани ўғли Ҳермеснинг қўлига тутқазди ва маъбудаларни Троя яқинидаги юксак Ида тоғининг ёнбағрига бошлаб боришни буюрди. Олтин олманинг қайси бир маъбудага тегишли эканлигини, уларнинг қай бири энг соҳибжамол эканлигини ўша ерда, Троя шоҳи Приамнинг ўғли Парис исмли йигит ҳал қилиб бериши керак эди. Пелейнинг никоҳ

тўйи шу йўсинда маъбудалар нпзоси билан тугади. Бу низо одамзод бошига жуда кўп кулфатлар солиши керак эди.

3. ПАРИСНИНГ ҲУКМИ

Ҳермес ва уч маъбуда дарҳол Ида тоғи сари парвоз этдилар. Приам ўғли Парис бу пайтда пода боқиб юрган эди.

Бунинг сабаби бор эди. Париснинг онаси Ҳекуба унга ҳомиладор бўлиб ой-куни яқин қолган пайтда бир кун ёмон бир туш кўради: тушида мудҳиш ёнғин бутун Троя шаҳрини қамраб олаётганмиш. Бундан қўрқиб кетган Ҳекуба тушининг тафсилотини эрига айтиб беради. Приам тушни таъбирловчи коҳинга юзланади, коҳин эса, Ҳекуба ўғил тугади ва бу ўғил Троянинг ҳалокатига сабабчи бўлади, деб каромат қилади. Шунга кўра, Ҳекубанинг кўзи ёриган заҳоти, Приам ўз қули Агелайга, чақалоқни юксак Ида тоғига олиб бориб хилват ўрмонга ташлашни амр этади. Лекин чақалоқ нобуд бўлмайди — бир она айиқ уни ўз сути билан боқиб ўлимдан асраб қолади. Орадан бир йил ўтгач, тасодифан ўша тоққа бориб қолган Агелай болани топиб олиб, уни ўз фарзандидек боқиб тарбиялай бошлайди. Унга Парис деб исм беради. Парис чўпонлар орасида ўсиб улғаяди ва ҳуснда тенги йўқ азамат йигитга айланади. У ўз тенгқурлари орасида қудрати, жасорати билан ажралиб турарди. Бора-бора у на фақат подаларни, шунингдек ўз ўртоқларини ҳам ваҳший ҳайвонлар ҳамласидан, қароқчилар ҳужумидан халос эта бошлади, у ўз қудрати ва жасорати билан шундай доврўқ қозондики, ёр-дўстлари уни Александр (мардларни маҳв этувчи) деб атай бошладилар. Шу тарзда Парис Ида ўрмонларида хотиржам яшаб юраверди. У ўз қисматидаг мамнун эди.

Мана, кутилмаганда унинг қошига Ҳермес маъбудаларни бошлаб келди. Парис уларни кўриб чўчиб кетди. У қочиб қолмоқчи ҳам бўлди, лекин ҳаёлдек учқур Ҳермесдан қочиб қутилиб бўлармиди? Ҳермес Парисни тўхтатиб, унинг қўлига олтин олмани тутқазаркан, мулоийм оҳангда шундай дели:

— Сен, Парис, манави олмани ол. Кўряпсанми, қаршингда учта маъбуда турипти. Улардан қай бирини энг дилбар, энг гузал деб ҳисобласанг, олмани ўшанга бер. Сарпадар Зевс бу маъбудалар баҳсини ажрим қилишни сенга амр этди.

Парис хижолат бўлди. У маъбудаларга тикиларкан, қайси бири гузалроқ эканлигини ҳал қила олмай, боши қотар эди. Шунда ҳар қайси маъбуда олтин олма учун гоятда улкан мукофот ваъда қила бошлади. Ҳера унга, бутун Осиёга султон бўласан, деб ваъда қилди, Афина — жанговар шон-шухрат ва мангу музаффарият ваъда қилди. Афродита эса фоний аёллар ичида энг соҳибжамол бўлган Еленани унга хотин қилиб олиб беришни ваъда қилди. Парис, Афродитанинг шу ваъдасини эшитгач, кўп ўйлаб ўтирмай олмани унга берди. Шундай қилиб, Парис маъбудалар орасида энг соҳибжамоли Афродита деб эътироф этди. Шу пайтдан бошлаб Парис Афродитанинг арзандаси

булиб қолди ва у Парисга ҳар бир ишда мададкор бўла бошлади. Ҳера билан Афина эса Парисни, Трояни ва барча трояликларни ёмон кўриб қолишди, натижада улар бу шаҳри азимни ҳам, унинг бутун аҳолисини ҳам барбод ва нобуд қилмоқчи бўлдилар.

4. ПАРИС ТРОЯГА ҚАЙТАДИ

Парис маъбудалар билан учрашганидан кейин кўп вақт ўтмай Ида ўрмонларини тарк этди. Шоҳ Приам хотини Ҳекубанинг кўнгли ҳеч тасалли тошмаётганини ва ҳамон йўқотиб юборилган ўғлини кўмсаб, куюнаётганини кўриб, ўша нобуд бўлган ўғли шарафига Трояда улкан ва дабдабали ўйинлар уюштирди. Бу ўйинларда ғолиб чиққанга Приам нодасидаги энг яхши буқа мукофот учун тайинланган эди. У буқа айнан Парис боқиб юрган пода ичида эди. Париснинг ўзи ҳам бу буқани жуда яхши кўрарди. Ундан ҳеч айрилгиси келмагани учун уни ўзи шаҳарга етаклаб борди. Парис Трояда уюштирилган мусобақада ботирларнинг беллашувини кўрди. Унинг ҳам мусобақага қатнашгиси келди. Натижада, у мусобақада ҳамма қаҳрамонларни, ҳаттоки қудратли Ҳекторни ҳам енгиб, совринга муяссар бўлди.

Приамнинг ўғиллари, қандайдир бир чўпондан енгилганлари учун жуда ғазабланиб кетдилар. Приамзода Деифоб шамширини ғилофидан суғуриб, Парисни ўлдирмоқчи бўлади. Қўрқиб кетган Парис ўзига паноҳ қлдириб Зевс меҳробига киради. Меҳроб қошида уни Приамнинг ғойибдан хабар берувчи қизи Кассандра кўриб қолиб, бу чўпон йигитни дарҳол тапийди. Приам билан Ҳекуба йўқолган фарзандларининг топилаганидан севиниб кетишиб, зўр тантана билан уни саройга бошлаб борадилар. Кассандра отасини огоҳлантириб, тақдири азалга кўра Троянинг ҳалокатга учрашига шу Парис сабабчи бўлади, деб қанча ғанирса ҳам, Приам унинг гапига қулоқ солмайди. Каромат соҳибаси Кассандранинг айтганларига умуман ҳеч ким эътибор бермайди. Зеро тангри Аполлон Кассандрани аянчли қисматга маҳкум этган эди: шунга кўра ҳеч ким унинг башоратларига ишонмасди, ваҳоланки, унинг ҳар бир каромати ҳаминша рўёбга чиқарди.

5. ПАРИС ЕЛЕНАНИ ЎГИРЛАЙДИ

Мана, Париснинг ўз отаси паноҳига қайтиб келганига ҳам анча вақт бўлди. У ўз ҳаётида юз берган бу улкан ўзгариш туғайли Афродита ваъда қилган мукофот — соҳибжамол Еленани ҳам гўё унутиб юборгандай кўринарди. Энди у ҳеч ким танимаган оддий подачи эмас, балки шахзода эди. Лекин бир кун келиб Афродитанинг ўзи унга Еленани эслатди ва арзандаси Парисга ғоятда муҳташам кема қуришда кўмаклашди. Кунлар ўтиб Парис Елена яшаб турган Спартага отланди. Приамнинг соҳибкаромат ўғли Ҳелен, бу қилмишининг оқибати сени ҳалокатга олиб боради, деб инисини қанча огоҳлантирмасин, Парис қулоқ солмади. У кемага чиқиб, ўз ёр-дўстлари билан олис сафарга равона бўлди. Парис кемасининг соҳилдан узоқлашаётганини кўрган Кассандра қўлларини кўкка чўзиб фарёд қилди:

— О, фалокат! Муаззам Троянинг ва жамики трояликларнинг шўри қурийди энди! Мушоҳада қилялман: муқаддас Илион аланга ичида, унинг маҳв этилган ўғлолари қора қонларига беланиб ерпарчин бўлиб ётурлар! Ана, хориждан келган ғанимлар троялик хотин, қизларимизни оҳу зорлари, дод-фарёдларига қарамай, асира айлаб ҳайдаб кетмоқдалар!

Каромат соҳибаси Кассандра шундай нола қиларди, аммо унинг бу кароматига ҳам ҳеч ким нарво қилмади. Ҳеч ким Парисни тўхтатиб қолишни ўламади ҳам.

Парис эса ҳамон кенг денгизда қушдек тез сузиб борар эди. Ҳатто кутарилган мудҳиш тўфон ҳам уни йўлидан тўхтатолмади. У бадавлат Фтия элидан, Саламин ва Микена ёнидан ўтиб, ниҳоят Лакония соҳилига етди. Парис Эврот дарёсининг денгизга қуйилиш жойида лангар ташлаб, ўз қадрдон дўсти Эней билан соҳилга тушди ва меҳмон сифатида шоҳ Менелай қасрига йўл олди. Бироқ шоҳ Париснинг қора ниятидан буткул беҳабар эди.

Шунга қўра, у Парис, Энейни худди азиз меҳмонлардек очиқ чеҳра билан кутиб олди. У меҳмонлар шарафига анвои ноз-неъматлар тўла дастурхон тузади. Мазкур зиёфат пайтида Парис биринчи марта гўзал Еленанинг жамолини қўришга мушарраф бўлди ва унинг плоҳий ҳуснига маҳлиё бўлиб қолди.

Елена ҳам Париснинг ҳуснига ром бўлиб қолган эди, орадан бир печа кун ўтди. Бу аснода Менелайнинг зудлик билан Крит оролига жўнаши лозим бўлиб қолди. У жўнаб кета туриб, хотини Еленага: «Мен тезда қайтиб келаман, сен меҳмонларга ғамхўрлик қил, ҳеч бир нимадан сиқилмасинлар», деб тайинлади. Лекин Менелай жўнаб кетган заҳоти, Парис фурсатдан фойдаланишга аҳд қилди. У Афродита кўмагида, ширип-шакар сўзлар билан гўзал Еленани эрининг уйини тарк этиб, ўзи билан Трояга қочишга ундади. Елена ҳам Париснинг илтимосига рози бўлди. Шундан кейин, Парис Еленани хуфийёна ўз кемасига олиб чиқди: у меҳмондўст Менелайнинг хотинини, у билан бирга бутун хазинасини ҳам ўғирлаб кетди. Елена Парисга бўлган муҳаббати туфайли эрини ҳам, қадрдон Спарта шаҳрини ҳам, қизи Ҳермионани ҳам унутиб юборган эди.

...Беҳисоб ўлжалар ортган Париснинг кемаси денгиз тўшини тилиб, елдек учиб борарди. Севинчдан унинг боши кўкка етган эди, зеро у жаҳонда энг соҳибжамол аёл — Еленани Трояга олиб кетаётган эди... Кема сокин уммон бўйлаб, Афродита паноҳида яна уч кун тўхтовсиз сузди. Боди мурод унга мадад бериб турди. Ниҳоят, у эсон-омон Троя соҳилига етиб келиб лангар ташлади.

6. МЕНЕЛАЙ ТРОЯГА ҚАРШИ ЖАНГГА ШАЙЛАНАДИ

Елена хиёнаткор Париснинг макрига учиб, Менелай қасрини тарк этган ҳамонқ, тангрилар ўз даракчилари Иридани Менелай ҳузурига йўлладилар. Ирида ҳам Олимпдан парвоз этиб, ўзининг ҳарир қанотларида кўз очиб-юмгунча Менелай истиқболига етиб борди ва унинг

бошига оғир мусибат тушганини хабар қилди. Менелай дарҳол юрти Спартага қайтиб келди. Еленанинг бевафолик қилганини ва хазина-сидан беҳисоб бойликлари ўғирлаб кетилганини кўрган Менелай қаттиқ дарғазаб бўлди. У зудлик билан ўз оғаси Агамемнон ҳузурига йўл олди ва хиёнаткор, кўрнамак Парисдан қандай ўч олиш керак, деб унга маслаҳат солди. Агамемнон ўз инисига бир вақтлар кўмаклашишга оинт ичган қаҳрамонларни йиғишни ва улар билан биргаликда Трояга қарши юриш қилишни маслаҳат берди.

Менелай оғасининг маслаҳатига кириб, у билан биргаликда юнон қаҳрамонларини жамлашга киришди: улар бирипчи навбатда Пилосга, мўйсафид шоҳ Нестор ҳузурига равона бўлдилар.

Қария Нестор энг донишманд юнонлардан эди. Унинг жапговар ишлардаги тажрибаси бениҳоя ўткир эди.

Нестор оғанин қаҳрамонларни очиқ чеҳра билан самимий қарши олди. Рўй берган воқеани эшитгач эса, Парисдан қаттиқ ранжиди. Унинг ўзи ҳам Атрейзодалар билан бирга Юнонистонни айланиб, барча қаҳрамонларни Трояга қарши юришга даъват этмоқчи бўлди.

Юнон қаҳрамонларининг аксарияти бу юришга иштирок этишга рози бўлдилар. Жумладан, Аргос шоҳи Диомед, Эвбейянинг донишманд шаҳзодаси Паламед, Крит шоҳи Идомений, Ҳераклининг дўсти Филоклет, икки Аякс: Саламин шоҳи паҳлавон Аякс Теламонзода ва Локрида шоҳи Оплейнинг ўғли Аякс ва яна жуда кўп марди майдонлар Трояга қарши юришга қатнашмоқчи бўлдилар. Энди Итака шоҳи кошиф каромат Одиссейни ҳам бу ҳарбий юришга жалб этиш лозим эди. Лекин Одиссей ўз жонажон юрти Итакани тарк этишни истамас эди. Зеро у яқингинада соҳибжамол Пенелопага уйланган ва ундап ўғил кўриб, Телемах деб исм қўйган эди. Наҳотки мана шу осуда ҳаётни, суюкли хотини ва азиз фарзандини ташлаб, олис Троя бўсағаси сари тубсиз ва сертўлқин уммонда сузишга мажбур бўлса? Ким билсин, балки ўз ватанига қайтиб келиш насиб қилмас унга. Шунга кўра, Менелай, Агамемнон, Нестор ва Паламедларнинг Итакага келгани дарагини эшитган айёр Одиссей, ўзини уларга жинни қилиб кўрсатмоқчи бўлди: омочга ҳўкиз билан эшакни қўшиб, далага чиқди ва ер ҳайдаб шудгор қилиб, дон ўрнига туз сепа бошлади. Одиссейнинг айёрлик қилаётганини биринчи бўлиб Паламед пайқаб қолди ва йўргакланган Телемахни олиб бориб, Одиссей ер ҳайдаб келаётган эгатга ётқизиб қўйди. Одиссей ўз фарзандини кўриб тўхтаб қолди. Унинг Итакада қолиш истаги қанчалик зўр бўлмасин, бу истагига ёлғиз фарзандини побуд қилиб эришшга ҳадди етмади. Одиссейнинг айёрлиги шу йўсинда фош бўлди. Оқибат, Одиссей жонажон юрти Итакани, хотини ва ўғлини ташлаб, жуда узоқ фурсатга Трояга жўнашга мажбур бўлди. Шу пайтдан бошлаб Одиссей Паламедни ёмон кўриб қолди ва шу қилмиши учун, ундан, албатта, қасос олажагини дилига тугиб қўйди.

7. АХИЛЛ

Трояга қарши уюштирилган юришга яна бир қаҳрамонни жалб

этиш шарт эди. Бу подшо Пелей билан маъбуда Фетиданинг ўғли навқирон Ахилл (Ахиллес) эди. Соҳибкаромат Калхас Троя юришига Ахилл иштирок этган тақдирдагина, ул шахри азимни забт этишингиз мумкин, деб башорат қилган эди Атрейзодаларга. Фалак мангу шон-шавкат бахш этган эди Ахиллесга. У Троя остонасида жанг қиладиган қахрамонлар орасида энг буюги бўлиши керак эди. Ахиллеснинг жасоратлари ғоятда улуғ бўлади, аммо у Троядан тирик қайтмайди, у айни навқирон ёшида камон ўқидан ҳалок бўлиши керак. Маъбуда Фетида ўғлининг қисматига нималар ёзилганини яхши биларди. Шунга кўра, у бу машъум қисматни даф этиш учун астойдил ҳаракат қилди. Ахилл чақалоқлик чоғида унинг баданига муаттар анбар мойи суриб, оловда тоблади. Онаизор шу тарзда унинг баданини ўқ шикастламайдиган қилиб чиниқтирмоқчи ва шу йўл билан уни боқий қилмоқчи бўлган эди. Лекин бир кун тунда Фетида Ахиллни оловга тоблаб қўйганида ногаҳон уйғониб кетган Пелей, ўз жигарбандининг оловга ташланганини кўриб ҳайратга келди. У дарғазаб, шамширини яланғочлаб хотини Фетидага ташланади. Маъбуда бу таҳдиддан қўрқиб, Пелей қасридан қочади ва денгиз қаърида истиқомат қилувчи ўз падари Нерейнинг кошонасида паноҳ топади. Шундан кейин, Пелей ўғли Ахиллни ўз дўсти кептавр Хиронга тарбияга берди. Хирон Ахиллни айиқ мияси ва шер жигари билан боқди. Оқибат Ахилл энг қудратли қахрамон бўлиб улғайди. У олти ёшлик чоғидаёқ ваҳший арслонларни ва тўнғизларни маҳв эта бошлади, елдек учқур бугуларга този итларсиз ўзи қувиб ета бошлади — Ахилл шунчалик чаққон ва тез югурар эди. Қўрол ишлатишда ҳам Ахиллга тенг келадиган паҳлавон топилмасди. Хирон Ахиллга яна хушсадо кифара чалишни, ажойиб қўшиқлар куйлашни ҳам ўргатган эди. Фетида ҳам ўз фарзандини унутмади. У ўғли билан дийдор кўришмоқ учун бот-бот денгиз қаъридан чиқар ва ҳамиша унга ғамхўрлик қилар эди.

Ахилл улғайиб, ғоятда ўктам йигит бўлиб етилган бир пайтда, Менелай юнон паҳлавонларини Трояга қарши юришга даъват этмоқда, деган овоза бутун Юнонистонга тарқалди. Ўғлининг қисмати қандай хавф остида эканлигини тасаввур қилган Фетида, уни Аскирос оролига, шоҳ Ликомеднинг қасрига яширди. Ахилл аёллар либосини кийиб, ўша ерда шоҳ қизлари орасида яшаб юраверди. Унинг қаерга яширинганини ҳеч ким билмас эди. Лекин бу сирни Менелайга соҳибкаромат Калхас очди. Бундан огоҳ бўлган Одиссей билан Диомед дарҳол йўлга чиқдилар. Йўл-йўлакай Одиссей бир ҳийла ўйлаб топди. Улар Аскирос оролига етиб боришгач, икковлари савдогар қиёфасида Ликомед қасри сари йўл олдилар. Улар шоҳ қизлари олдида ўзлари билан олиб келган турли-туман молларни: кимхобу шойи матолар, олтин маржонлар, тилла исиргалар, зарришта билан тикилган чойшабларни ёйиб ташладилар, бу моллар орасида яна шамшир, дубулга, қалқон ва ўзга жанг аслаҳалари ҳам бор эди. Шоҳ қизлари олтин тақинчоқлар, қимматбаҳо матолар тепасида уймалаша бошладилар. Аммо Ахилл жанг аслаҳаларидан кўзини узмасди. Шу чоқ

бирдап кўчадан жангга даъват этувчи бурғу садоси ва қурол-яроғларнинг шарақ-шуруқи эшитилди. Бу нарса Диомед ва Одиссейнинг ҳамроҳлари томонидан атайлаб уюштирилган эди. Шоҳ қизлари бу жанговар даъватни эшитиб, қийқиришганча қочиб кетишди, Ахилл бўлса дарҳол қўлига қилич билан қалқон олиб, душманлар томон отилди. У Ликомед қасрига ғв ҳужум қилди, деб ўйлаган эди. Одиссей билан Диомед Ахиллни шоҳ қизлари орасидан шу йўсинда таниб олган эдилар.

Ахилл Трояга қарши бошланган юришда иштирок этишга бажону дил рози бўлди. У садоқатли дўсти Патрокл билан донишманд қария Фениксни ўзи билан бирга сафарга олиб кетди. Пелей ўз ўғлига бир вақтлар маъбуда Фетидага уйланган пайтида худолар томонидан соғға қилинган жанг анжомларини, шунингдек, Хирон тортиқ қилган пайзани тутқазди. Бундан ташқари, тангри Посейдоннинг туҳфаси— тулпор отларни ҳам берди.

8. ТРОЯ

Юнон қаҳрамонлари юриш бошлаган Троя шаҳри ғоятда буюк ва қудратли эди. Унга Зевс ўғли Дарданнинг эвараси Ил асос солган эди. Кунлардан бир кун Ил Фригияда паҳлавонлар мусобақасига қатнашиб, ҳамма қаҳрамонларни бирма-бир енгади. Ушбу музаффарияти эвазига Фригия шоҳи Илга эллик нафар йигит ва эллик нафар павниҳол қиз тортиқ қилади. Бундан ташқари шоҳ унга бир тарғил сигир ҳам беради-да, Илга шу сигир кетидан эргашиб кетаверишни ва у тўхтаган ерда шаҳар тиклашни амр этади. Фригия шоҳининг айтишича, соҳибқаромат коҳин, ўшал шаҳар улкан шон-шавкатга муяссар бўлгай, деб башорат қилганмиш. Ил шоҳ буюргандек иш кўрди. У сигир кетидан кетаверди. Сигир юриб-юриб, охири маъбуда Атэ тепалигида тўхтади. Ил ҳам мана шу теналикни манзил айлаб, у ерда шаҳар тиклай бошлади. Шу шаҳарга, шоҳ Ил шаънига Илион (Троя) деб от қўйдилар. Ил подшолик қилган даврда Троянинг тепаликдаги қисмигина девор билан ўралган эди: аммо шаҳарнинг тепа этагидаги қисми ғанимлардан ҳеч қандай ғов билан муҳофаза қилинмаган эди. Шаҳарнинг бу қисмини Илнинг ўғли шоҳ Лаомедонт даврида тангрилардан Посейдон ва Аполлон метин девор билан ўрадилар. Бул деворни тиклашда уларга қаҳрамон Эак кўмаклашди. Азим шаҳар Трояни қуршаган метин деворнинг фақат бир ерини (Эак ишлаган ерни) шикастласа бўларди.

Юнон қаҳрамонлари Трояга қарши юриш бошлаган пайтда бу ерда Илнинг набираси Приам ҳукмронлик қиларди. У ғоятда бадавлат подшо эди. Унинг қасри ҳам, ўз хотини малика Ҳекуба билан истиқомат қилиб турган кошонаси ҳам бениҳоя ҳашаматли эди. Приам билан унинг элликта ўғли ва келини, элликта қизи ва куёви бирга яшардилар. Приамнинг ўғиллари орасида саховатли Ҳектор ўз диловарлиги ва қудрати билан бошқалардан ажралиб турар ва элга довруқ таратган эди.

Троя ниҳоятда қудратли шаҳар эди. Юнон қаҳрамонлари билан жанговар трояликлар ўртасида ҳали кўп машаққатли жапғлар бўлди, лекин айпи пайтда, трояликларни енгиб, шаҳарни забт этганларни беадад шон-шухрат, беҳисоб ўлжа кутарди.

9. ЮНОНЛАР АВЛИДАДА

Жамики юнон қаҳрамонлари ва уларнинг лашкарлари Трояга юришни бошлаш олдидан Авлида бандаргоҳига тўпланишди. Денгиз соҳилига тўпланган бу қўшин миқдори юз минг кишидан ортиқ бўлиб, улар 1186 та кемада Троя томон сузишлари керак эди. Сафарга жўнаш олдидан жами қўшинларнинг лашкарбошилари, буюк қаҳрамонлар худолар йўлига қўрбонлик қилиб, улардан боди мурод бахшида қилишни илтижо этмоқ учун асрий чинор кўланкасига тўпландилар. Шу пайт бирдан меҳроблардан бирининг остидан пиҳоятда мудҳиш, худди қон сингари қип-қизил бир илон ўрмалаб чиқди. У баҳайбат гавдасини биланглатиб, чинорга чирмашиб, унинг қир учига чиқа бошлади. Дарахтнинг қир учига қуш уяси бўлиб, унда бир қуш саккизта полопонини қанотлари остига босиб утирарди. Кўз очиб-юмгунча вақт ўтмай бояги қизил илон қушни ва унинг саккизта полопонини ютиб юборди, лекин шу заҳоти ўзи ҳам тошга айланиб қолди. Бу ҳолни кузатиб турган саркардалар ҳанг-манг бўлиб қолдилар: улар худоларнинг бу аломати маънисини тушунишга ожиз эдилар. Лекин пуркаромат қоҳил Калхас бу ишоранинг боисини уларга изоҳлаб берди:

— Илон тўққизта қушни ютди, бинобарин, сизлар Троя шаҳрини тўққиз йил қамал қилиб жанг қилгайсиз, фақат ўнинчи йилга ўтгандагина, кўп машаққатлар чекиб, бисёр қўрбонлар бериб, муаззам Трояни забт этгайсизлар,— деди у.

Калхаснинг бу башоратини эшитган юнонлар суюлиб кетишди. Бу бошлаган юришларининг оқибати хайрли тугашига умид боғлаб, кемаларни сувга туширдилар...

Бироқ улар Авлида бандаргоҳидан бир қадам ҳам пари сузиб кета олмадилар: шамол тескари томонга эсаётган эди, зеро маъбуда Артемида муқаддас оҳуспни ўлдириб қўйган Агамемпондан дарғазаб бўлиб, унинг кемаларига тескари шамол йўллаган эди. Қаҳрамонлар боди мурод эсишини узоқ кутишди, аммо шамолнинг йўналиши сира ўзгармади. Ниҳоят, улар бекорчиликдан зерика бошладилар. Қароргоҳда касалликлар тарқалди, лашкарлар орасида порозиликлар пайдо бўла бошлади. Уларнинг исён кўтариши хавфи ҳам туғила бошлади. Ниҳоят, қоҳил Калхас юнон саркардаларига шундай деб юзланди:

— Маъбуда Артемиданинг кўнглини юмшатиш учун бирдан-бир йўл — Агамемноннинг гўзал қизи Ифигенияни унга бахшида этиб қўрбонлик қилишдир, шундагина маъбуда бизга раҳм қилгай.

Бу машъум башоратни эшитган Агамемнон ғамга ботди. У ўз қизини ўлимдап асраб қолиш учун ҳатто Трояга юришдан ҳам воз кечишга тайёр эди. Лекин Мепелай, Артемиданинг продасига итоат

этмоқ лозим деб, узоқ вақт акасига гап уқдирди: ниҳоят, Агамемнон укасининг илтимосига амал қилиб, Микенага, ўз хотини Клитемнестра қошига чопар юборди. Чопар асосий сабабини яширган ҳолда, Клитемнестрага Агамемноннинг амрипи, яъни Ахилл жангга кириш олди-дан Ифигения билан никоҳ ўқитмоқчи, шул боисдан Клитемнестра қизини Авлидага бошлаб келмоғи лозим, деган фармонни етказди... Мапа, орадан бир қанча вақт ўтгач, Клитемнестра ўз қизи Ифигения билан юнонлар қароргоҳига етиб келади. Бу хабарни дарҳол Агамемнонга етказишади.

Вужудини терап андуҳ қамраган Агамемнон хотини билан қизи истиқболига йўл олди. У ўзини хотиржам ва қувноқ қилиб кўрсатишга уринарди. Лекин Ифигения бир қарашдаёқ отасининг нимадандир қаттиқ хафа эканлигини пайқайди. У отасидан бу кайфият сабабини қанча суриштирмасин, Агамемнон қизига ҳеч нима айтмади. У хотини Клитемнестрага ҳам сирни очмади, фақат уни тезроқ уйга жўнаб кетишга ундай бошлади: Ифигениянинг қурбонлик учун сўйилишини хотинига сездирмоқчи эмас эди у. Ниҳоят, Агамемнон хотини билан қизини чодирда қолдириб, ўзи қоҳип Калхас қошига жўнади: у қониндан, қизимни ўлимдан асраб қолишининг ҳеч пложи йўқми, деб сўрамоқчи эди.

Агамемнон кетиши билан унинг чодирига уни қидириб Ахилл кириб келди. Авлидада бекор ўтириш Ахиллеснинг жонига теккан, шунинг учун, қачон Трояга юриш қиламиз, деб сўрагани келган эди у. Лекин Клитемнестра, эрини сўраб келган бу қаҳрамоннинг кимлигини билгач, Ахиллга юзланиб, у билан ўз қизининг қайлиғидек саломлашади. Ахилл бундан таажжуб қилади. Ахир у ҳеч қачон Агамемноннинг қизига оғиз солмаган эди-ку. Ахиллеснинг Ифигенияга уйланишни хаёлига ҳам келтирмаганидан огоҳ бўлган Клитемнестра, йиғитга нима дейишини ҳам билмай, қаттиқ хижолат бўлади. Шу воқеа устига кириб келган чопар қул, Агамемнонни не мақсадда Ифигенияни Авлидага чақиртирганини ошкор қилишга мажбур бўлади. Бу шум хабарни эшитган Клитемнестрани даҳшат чулғайди. Демак, у қизидан жудо бўлиши керак экан. Энди у кимга сиғиниб, кимдан мадад сўрасин? У Ахилл олдида тиз чўкиб, юм-юм йиғлаганча унинг тиззаларини қучиб, онаси буюк Фетида ҳаққи, қизини муҳофаза қилишни илтижо қила бошлайди. Ахиллес Клитемнестранинг мушкул аҳволни кўриб, унга кўмаклашишга, Ифигенияни ҳимоя қилишга ошқиниб, совут кийиб, қуроллангани чодирдан жадал чиқиб кетади. Бу аспода Агамемнон қайтиб келади. Шунда Клитемнестра фарзандини побуд қилмоқчи бўлган эрига бутун ғазабини тўкиб солади.

Лекин Агамемнон хотинига нима ҳам деб жавоб қила оларди? Ахир у маъбуда Артемида йўлига қизини ўз ихтиёри билан қурбон қилаётгани йўқ-ку. Унинг ўзга иложи йўқ эди-да.

Бу маҳал лашкаргоҳда улкан ғулғула кўтарилади. Менга хотинликка аталган қизни худо йўлига қурбон қилишларига йўл қўймайман, деган Ахиллеснинг гапини эшитган лашкарлар уни тошбўрон

қилмоқчи бўладилар. Улар Одиссей бошчилигида Ифигения ўтирган чодирга отиладилар. Лекин Ахилл қўлида шамшир ва қалқон билан чодир олдида туриб, сўнгги томчи қони қолгунча Ифигенияни муҳофаза қилишга аҳд қилади.

Айни бу пайт қонли жанг бошлашга шайланган лашкарларни бу шум ниятдан Ифигениянинг наъраси тўхтатади:

— Низони бас қилинглар! Мен ўз ихтиёрим билан умум иши учун бўйнимни қурбонлик пичоғига тутиб беришга тайёрман. Зеро Зевснинг муаззама қизи Артемиданинг хоҳишига монелик қилишни истамайман. Мени қурбонгоҳ меҳроб тепасига олиб боринглар! Токи юнон лашкарлари Трояни маҳв айлашгандан кейин, унинг харобалари мен учун мангу ёдгорлик бўлиб қолсин!

Шунигдек, у Ахиллдан ҳам, унинг ёнини олиб, ўзаро жанг бошламаслигини илтимос қилди. Ахилл Ифигенияга қаттиқ ачинган бўлса ҳам, унинг амрига итоат этди; ҳолбуки, у омманинг эзгу иши учун ўз жонини қурбон қилишга қатъий аҳд қилган бу соҳибжамол қизни энди чин дилдан севиб қолган эди.

Мана, Ифигения маъбуда Артемиди шаънига тикланган қурбонгоҳ томон хотиржам йўл олди. У беҳисоб лашкарлар сафи орасидан виқор ва салобат билан ўтиб бориб, қурбонгоҳ ёнида тўхтади. Агамемнон навниҳол қизининг нобуд бўлишини ўйлаб йиғлаб юборди ва унинг жон бераётганини кўрмаслик учун бошини ридоси билан буркаб олди. Ифигения қурбонгоҳ олдида бошини адл кўтариб, хотиржам турарди. Ҳамма терап сукутга толган эди. Мана, коҳин Калхас қурбонлик учун ишлатиладиган пичоқни қипидан суғуриб, олтин саватга солиб қўйди. Қизнинг бошига гулчамбар кийдирдилар,— одат бўйича қурбонликка бағишланган жонивор меҳроб сари олиб борилаётганда, унга шундай гулчамбар кийдирардилар. Шу маҳал лашкарлар сафидан Ахилл чиқиб келди. У бир қўлига муқаддас сув тўлдирилган қўза, иккинчи қўлига туз аралаштирилган қурбонлик унидан бир сиқим олиб, сувни Ифигения бошидан ҳам, қурбонгоҳга ҳам шакароб қилиб сенди, унни эса қизнинг бошидан сочди ва баланд овоз билан маъбуда Артемидида сиғиниб, юнон қўшинларининг Троя соҳилига бешикаст эсон омон етиб боришларида ва душман устидан зафар қозонишларида мададкор бўлишини илтижо қилди. Калхас қўлига қурбонлик пичоғини олди. Ҳамма қимир этмай жим қолди. Коҳин пичоқни Ифигениянинг бўғзига олиб борди. Мана, пичоқнинг дами қизнинг нафис бўйнига тегди ҳам... Лекин айни шу дам буюк бир мўъжиза содир бўлди. Маъбуда Артемидида Ифигенияни ўғирлаб кетган эди, унинг ўрнида меҳроб пойида Калхаснинг пичоғи остида қурбон бўлган оҳу жон талвасасида типирчилаб, бутун қурбонгоҳни ўз қонига бўяб ётарди. Бу мўъжизадан ҳайратга келган жами қўшин бараварига қичқириб юборди. Бу ҳолдап суюниб кетган соҳибкаромат Калхас лашкарларга юзланиб баралла деди:

— Чақмоқдор Зевснинг муаззама қизи Артемиданинг биздан талаб қилган қурбонлиги мана шу эди! Суюнинг, юнонлар! Маъбуда

бизга боди мурод йўллагай ва Троя устидан зафар қучишимизда мададкор бўлгай.

Дарҳақиқат, Артемида бахш этган оҳу ёғини қурбонгоҳда ҳали куйдириб улгуришмасданоқ шамолнинг йўналиши ўзгариб, лашкарлар учун хайрли шамол уфурди. Юнонлар шошилинч равишда узоқ сафарга отлана бошладилар. Лашкаргоҳда шодиёна ҳукм сураар эди. Агамемнон ҳам дарҳол ўз чодирига бориб хотини Клитемнестрага юз берган муъжизани баён қилди ва уни тезда Микенага қайтишга ундади.

Энди гавни маъбуда Артемидадан эшитинг. У қурбонгоҳдан Ифигенияни ўғирлаб, олис Тавридага олиб бориб қўйди. У ерда соҳибжамол Ифигения маъбуданинг коҳинасига айланди.

10. ФИЛОКТЕТ

Юнонларнинг Трояга сафари хотиржам ўтди. Боди мурод тинмай эсиб турди. Кемалар деңгиз тўшини тилиб, елдек учиб борардилар. Ана, Лемнос оролининг соҳили ҳам кўзга ташлана бошлади. Шу яқин ўртада овлоқ Хриса ороли бўлиши керак. Ўшал оролнинг нуштипановҳи санам Хрисага атаб бу ерда бир вақтлар қурбонгоҳ қурилган эдики, юнонлар мазкур қурбонгоҳни тониб, санам ҳаққиға у ерда қоп чиқаришлари лозим эди. Зеро коҳинларнинг башорат қилишича, юнонлар Хриса оролида тўхтаб, у ерда қурбонликка жонлиқ сўйишган тақдирдагина Троя шаҳрини маҳв эта оларканлар. Троя сафарига чиққан юнонлар орасида ўшал қурбонгоҳ жойлашган ерни фақат бир киши — Ҳераклнинг содиқ дўсти Филоктет биларди. У қурбонгоҳни кўрсатишга рози бўлди. Саркардалар унинг орқасидан эргашдилар. Орол кимсасиз ҳувиллаб ётарди. Унинг ҳамма ёғини чакалакзор қоплаган эди. Мана, ниҳоят, лашкарбошилар ярим харобага айланган қурбонгоҳни кўриб, унга яқин бордилар. Шу чоқ бирдан буталар орасидан бир илон ўрмалаб чиқиб, Филоктетнинг оёғини чақиб олди. Филоктет додлаб юбориб ерга «гурс» йиқилди. Ҳамма унинг тепасига ёрдамга югуриб борди, лекин улар кечиккан эдилар. Илоннинг захри Филоктетнинг баданига тарқалиб бўлган эди. Жароҳат чидаб бўлмайдиган даражада қаттиқ оғрий бошлади, ундан тинимсиз йиринг оқарди. Бахтиқаро Филоктетнинг оҳу войлари кечаю кундуз юнонларнинг тинчини бузарди. Лашкарлар орасида норозилик бошланди. Филоктет жароҳатининг бадбўй ҳиди бутун оролни тутган эди. Ниҳоят, саркардалар Лемнос ороли ёнидан сузиб ўтишаётганда, ухлаб ётган Филоктетни, Одиссейнинг маслаҳатига кўра, орол соҳилига олиб чиқиб, қоялар орасига ётқизишиб, ёнига камони ва ўқларини, шунингдек, кийим-бош ва озуқа қўйиб қўйишди. Юнонлар бу қаҳрамонни шу алнозда кимсасиз соҳилга ташлаб кетдилар, қолбуки, унинг ўқларисиз Трояни забт этиб бўлмаслиги тақдири азалда ёзилган эди. Филоктет бу бўм-бўш соҳилда тўққиз йил азоб-уқубатда яшайди. Лекин ҳали шундай пайт келадикки, юнонларнинг ўзи унга одам юбориб, ундан мадад сўрашга мажбур бўладилар. Бу Троя қамалинини унингчи йилида юз беради.

11. ТРОЯ ҚАМАЛИНИНГ ДАСТЛАБКИ ТЎҚҚИЗ ЙИЛИ

Мана, ниҳоят юнонлар Троя соҳилига ҳам етиб келдилар. Улар узоқ давом этган сафарининг ниҳоят тугаганидан гоятда мамнун эдилар. Бироқ улар соҳилга яқин бориб, бу ерда Ҳектор бошчилигидаги трояликларнинг қудратли қўшинини кўрдилар. Қўшин келган ёвни жанг билан кутиб олишга шай турарди. Қандай қилиб соҳилга яқин бориб, кемалардан тушиш мумкин? Биринчи бўлиб соҳилга қадам қўйган одам ҳалок бўлишини ҳамма юнонлар биларди. Шу боисдан улар соҳилга тушолмай тараддудда турардилар. Мана шунда, қув Одиссей лашкарни ўз орқасидан эргаштириш, аммо айти пайтда, ўзи ўлмай қолишнинг иложини топиб, соҳилга ўз қалқонини ташлади ва чаққонлик билан шу қалқон устига сакраб тушди. Юнонлар орасида Протесилай исмли навқирон, жасоратга ташна бир қаҳрамон йигит бор эди. У Одиссейнинг соҳилга биринчи бўлиб сакраб тушганини кўриб, юнонлардан бир киши Троя соҳилига оёқ қўйди, деб ўйлади ва кемадан сакраб тушиб, қиличсини яланғочлаганча душман томонга отилди. Лекин шу пайт Ҳектор салмоқдор найзасини қулочкашлаб отиб, навқирон йигитни маҳв этди. Биринчи бўлиб Троя соҳилини ўз қони билан ювган юнон шу Протесилай бўлди, шунда юнонлар кемалардан сакраб тушишиб, душман устига бостириб бордилар. Мудҳиш жанг қизиб кетди, трояликлар ларзага келишди ва орқага чекиниб, Троя қалъаси ичига яшириниб олишди.

Эртаси куни ҳалок бўлган лашкарни жанг майдонидан йиғиб олиб дафн қилиш учун юнонлар билан трояликлар ўртасида вақтинчалик сулҳ тузилди.

Юнонлар дафн маросимини ўтказиб бўлиб, ўзлари учун қароргоҳ тиклашга киришдилар. Улар кемаларни сувдан чиқариб, соҳил бўйлаб қатор қилиб тиздилар. Сўнг ўз қароргоҳларининг Троя томонини узундан-узун юксак девор ва теран зовур билан муҳофаза қилдилар. Қароргоҳнинг қоқ ўртасида барча юнон лашкарларига олий саркарда этиб сайланган шоҳ Агамемноннинг муҳташам чодир қад кўтарди. Бу чодир олдида жамоа йиғинларини ўтказадиган кенг майдон бор эди.

Қароргоҳ тайёр бўлганидан кейин юнонлар музокара олиб бориш учун Трояга Мепелай билан ҳийлагар Одиссейни элчи сифатида юбордилар. Юнон элчиларини донишманд Антенор ўз қасрида қабул қилиб, улар шарафига катта зиёфат берди. Антенор сулҳ тузиш ва Мелелайга унинг хотини Еленани бутун мол-дунёси билан қўшиб қайтариб бериш тарафдори эди. Шоҳ Приам элчилар келганидан хабар топиб, бутун шаҳар аҳлини улкан маъракага тўплади. Бул йиғинга Мелелай билан Одиссей ҳам қатнашдилар. Улар Троя халқига мурожаат қилиб, Еленани ва у билан бирга ўғирлаб келинган беҳисоб хазинани қайтариб беришни талаб қилдилар. Троя халқи элчилар талабини қондиришга розилик билдирди. Бундан ташқари соҳибжамол Еленанинг ўзи ҳам ўз қилмишидан пушаймон бўла бошлаган эди. Антенор ҳам халққа юзланиб, Мелелайнинг талабини қондириш ке-

раклиги ҳақида гап уқдира бошлади. Зеро у трояликлар билан юнонлар ўртасида бўладиган қиргин халқ бошига қандай офат солишини яхши тасаввур қилаётган эди.

Аммо шоҳ Приамнинг ўғиллари, биринчи навбатда Парис, юнонлар билан сулҳ тузишни истамадилар. Парис халқ қарорига итоат этишдан бош тортди, ака-укалари эса, уни қўлаб-қувватладилар. Жамоа қандай қарорга келишни билмай тараддудда қолди.

Шу чоқ Троя элининг башоратчиси Приамзода Ҳелен ўртага чиқди ва «Тангрилар бизга мадад бермоқчилар, бинобарин, юнонлар билан бўладиган урушдан қўрқманглар!» деб айтди.

Халқ Ҳеленнинг башоратига ишонди. Шундан кейин бутун халқ Менелайнинг талабини қондиришдан воз кечди. Шундай қилиб, юнон элчилари Троядан қуруқ қайтдилар. Энди трояликлар билан юнонлар ўртасида энг мудҳиш қонли уруш бошланиши муқаррар эди.

Троя аҳли ўзининг метин деворли шаҳрига кириб яширинди, ҳаттоки паҳлавон Ҳектор ҳам шаҳардан чиқишга журъат эта олмади. Юнонлар эса Трояни қамал қила бошладилар. Улар шаҳарга уч марта кетма-кет ҳужум қилдилар, лекин шаҳарни забт этиш мумкин бўлмади. Шунда юнонлар Троя атрофидаги шаҳар ва қишлоқларни ғорат қилишга ва Троя билан иттифоқдош бўлган шаҳарларни забт этишга киришдилар. Бу жангларда Ахиллес улкан жасорат кўрсатди. Қўнларнинг бирида у Фива шаҳрида беназир ўлжани қўлга киритди. У Аноллоннинг қоҳини бўлмиш Хриснинг гузал қизини ҳамда Бриснинг соҳибжамол қизини асирга олди. Ўлжаларни бўлашиш найтида Хрис қизи шоҳ Агамемнонга тортиқ қилинди. Брис қизили эса Ахилл ўзига олиб қолди.

Тўққиз йиллик уруш мобайнида Троя аҳли кўп машаққатларни бошидан кечирди. Жуда кўп мард ўғлонларига аза тутди. Лекин урушнинг энг мусибатли охиригى унинг йили ҳали олдинда эди. Ҳали энг мудҳиш фалокат — Троя ҳалокати бор эди.

Юнонлар ҳам тўққиз йил мобайнида кўп қийинчиликларга дуч келдилар. Кўпдап-кўп азамат қаҳрамонлар жангларда ҳалок бўлишди. Улар қатори донишманд Паламед ҳам нобуд бўлди. Бироқ у душман қўлида эмас, ўз ёр-биродарлари томонидан ўлдирилди.

Паламед юнонларга оқилона маслаҳатлар берар, жуда кўп мартаба улкан хизматлар кўрсатган эди. Ярадорларнинг жароҳатларини ва беморларни доривор гиёҳлар билан даволарди.

Хуллас, юнонлар қаҳрамон Паламедни иззат қилишар ва унинг маслаҳатларига бажонудил қўлоқ осишар эди. Шу боисдан Одиссейнинг унга ғайирлиги келарди. Бундан ташқари, Одиссей урушга бормаслик учун ўзини жинни қилиб кўрсатиб, найранг ишлатганида, айнап шу Паламед унинг найрангини фош қилган эдики, бунн Одиссей ҳанузгача кўнглига тугиб юрар эди: мана шу сабаблар Одиссейнинг Паламедга бўлган ғарзини янаям оширди. Одиссей кўп вақтгача қандай қилиб Паламедни нобуд қилиш тўғрисида ўйлаб юрди. Ниҳоят, Паламеднинг, урушни тарк этиб, уй-уйимизга кетайлик, деб

юнонларга берган маслаҳати Одиссейнинг эсига тушиб, маккорона бир режа ўйлаб чиқди. У кечаси Паламеднинг чодирига бир қоп олтин яшириб қўйди ва «Паламеднинг Трояни қамал қилишдан воз кечишга ундаётгани бежиз эмас, у Приамга сотилган, шунинг учун бизга бундай маслаҳат беряпти», деб ҳаммага ўз фикрини уқдира бошлади. Аксар лашкарлар Одиссейнинг бу иғвосига лаққа ишондилар. Лекин Одиссей шунинг ўзи билан чекланиб қолмади. У ўзи Приам тилидан қилиб Паламед номига мактуб ёзди. Бу мактубда юнонларни ўз ватаи-ларига қайтиб кетишга унатаётгани эвазига Приам томонидан Паламедга юборилган олтин ҳақида гап борар эди. Одиссей бу мактубни фригиялик бир асирга тутқазиб, уни Приамга элтиб беришга буюрди. Лекин у асир юнонлар қароргоҳидан чиқиши билан Одиссейнинг одамлари унга ташланиб ўлдирдилар ва ёнидан чиққан мактубни ўз соҳиблари Одиссейга олиб келиб бердилар. Одиссей бу мактубни олиб, дарҳол Агамемноннинг қошига равона бўлди. Бу хабардан огоҳ бўлган Агамемнон зудлик билан барча саркардаларни ўз чодирига кенгашга чақирди. Барча гандан гофил Паламед ҳам бу ерга чақиртирилди. Одиссей шу ерда, кўнчилиқ олдида Паламедни хоинликда айблади. Паламед хоинлик қилишни ҳаёлига ҳам келтирмагани ҳақида қанча гапирмасин, ҳеч ким унинг ганларига қулоқ солмади. Одиссей бу билан ҳам чекланмади. У Паламеднинг хоинлигини исботлаш учун унинг чодирда тинтув ўтказишни таклиф қилди. Агамемноннинг фармони билан Паламеднинг чодирига юборилган одамлар, у ердан ҳақиқатан ҳам бир қоп олтин топиб олдилар. Энди Паламеднинг сотқин эканлигига ҳеч кимда заррача шубҳа қолмаган эди. Уни тошбўрон қилиб ўлдиришга ҳукм этдилар. Шўрлик бегуноҳ Паламедни занжир-банд этиб, денгиз соҳилига бошлаб келдилар. Бечора Паламед, менда гуноҳ йўқ, бундай шармандаларча қатл этманглар мени, деб юнонларга қанча ялиниб-ёлбормасин, ҳеч ким унинг ноласига парво қилмади.

Мана, мудҳиш қатл бошланди. Бироқ қотиллар Паламеднинг оғзидан на бир инграган, на бир ёлборган садо эшитдилар. Фақат жон бериш олдидан у оҳиста пичирлаб:

— О, ҳақиқат, шўринг қурсин, сен мендан олдин нобуд бўлган экансан!— дея олди, холос.

Юнон қаҳрамонлари орасида энг олижаноб, энг донишманд зот бўлган Паламед шундай деб оламдан кўз юмди.

Кейинчалик юнонлар бу адолатсиз қотилликлари учун ҳали жуда қаттиқ изтироб чекадилар. Паламеднинг отаси — Эвбея шоҳи Навплий улардан интиқом олади.

Мана, Троянинг юнонлар томонидан қамал қилинганига туққиз йил тўлиб, унингчи йилга кетди.

«Илиада»да баён қилинган воқеалар шу унингчи йилга мансубдир.

ИЛИАДА

(Троя жангномаси)

БИРИНЧИ ҚЎШИҚ

ЎЛАТ, ҒАЗАБ

О, маъбуда,* Пелей ўғли Ахиллеснинг ғазабин мадҳ эт,
Ул ғазабки, юнонларни қон қақшатиб қирди пашшадай,
Сон-саноқсиз паҳлавонлар жонин йўллаб Аид қаърига,
Жасадларин отди қонхўр иту оч қузғунларга.

5. Бошланганди бу мусибат — тангри Зевс хоҳиши ила
Халқ чўбони* Агамемнон ва серҳиммат, мард Ахиллеснинг
Орасида ўшал илк бор низо чиққан даҳшатли кундан.

Қайси тангри солибдийкин бу низони икки ўртага?

- Чақмоқдор Зевс ва Летанинг ўғли — Феб. У Агамемнондан
10. Қаттиқ ранжиб, қўшин ичра пуркаганди ўлат уруғин
Ки Атрейзод Аноллоннинг қоҳинини этганди таҳқир.
Ган шундаки, оққўнгил чол — қоҳин Хрис асира қизин
Халос этмоқ бўлиб, юнон кемалари бандаргоҳига
Талай совға-салом ила келган эди бошин этиб хам.
15. У қўлига ушлаб Фебнинг лаъл боғичли олтин асосин*,
Елборганди юнонларга ва айниқса, Атрейонларга:
«О, Атрейнинг ўғиллари, о, басавлат ахей мардлари!
Мадад берсин Олимп тоғин маскан этган тангрилар сизга;
Приам шаҳри — Трояни айлаб ғорат, ўз юртингизга
20. Қайтиб боринг эсон-омон: Зевс ўғли Фебни шарафлаб
Эвазига тўлов олинг ва қайтариб беринг қизимни».

Жами қўшин кекса қоҳин илтимосин инобат айлаб,
Бир овоздан ҳайқирдилар* тортиқларни қабул этмоққа.
Фақат подшо* Агамемнон хуш кўрмади бундай қарорни:

25. Такаббуру ғазаб ила мўйсафидга қилди дағдаға:
«Иккинчи мен дийдорингни бу соҳилда кўрмайин, эй чол!
Қадамиңгни қўя кўрма биз томонга бундан кейин ҳеч!
Йўқса, сени қутқаролмас на асою на Феб боғичи.*
Эрк бермайман мен қизингга: у элидан, сендан йироқда —
30. Аргосдаги уйимда, то қариб-чириб камнир бўлгунча
Чарх йнгирур, ё мен билан бир тўшакда ётур, хоҳласам.
Жаҳлим чиқмай кўз олдимдан даф бўл, агар жон ширин бўлса!»

* Белгиси қўйилган сўзларга дostonда учраш тартиби бўйича китоб охи-
рида изоҳ берилган. (Ред.)

Шурлик коҳин Агамемнон таҳдидидан дағ-дағ қалтираб,
Тентиб кетди кўшиқ сочиб, наъра тортган уммон ёқалаб.

35. Юрак-бағри хун бўлган чол кемалардан узоқлашаркан,
Сумбул сочли Лета ўғли Аполлонга қилди илтижо:
«О, муқаддас Қилла элин, Хрисанинг пушти паноҳи,
Тенедоснинг саодатли шоҳи — кумушкамон Сминфей!
Гар рост бўлса ул саждагоҳ меҳробларинг безаганларим
40. Ва пойингга жонлиқларни тоғ-тоғ уйиб қурбон қилганим,
Ягона бир илтимосим тинглагилу айлагил бажо:
Кўз ёшим-чун камонингдан ўқ от, ўч ол аргосликлардан!»*

Шундай дея Аполлонга ёлборди у. Мана, чўнг мерган*

- Қулоқ осиб чол зорига, ғазаб ила илди елкага
45. Камонию тирдонини ва Олимпдап туша кетди тез,
Ҳар бир одим отишида шарақларди тирдонидоғи
Патли ўқлар*, гўё тоғдан Аполлонмас, балки симсиёҳ,
Зулмат босиб келар эди. У кемалар рўбарўсига
Ўтирдию камон тортди — виз-виз учди қанотли ўқлар.
50. Даставвал у саёқ итлар, хачирларни қийратди, сўнгра
Одамларнинг бошларига соча кетди ажал уругин;
Оқибатда, ҳамма ёқда лов-лов ёнди дафн гулхани*.
Бир кам ўн кун тири худо лашкарларни қийратди роса;
Лек ўнинчи кун Ахилл халойиқни йиғди кенгашга.
55. Буни унинг юрагига сармаъбуда Ҳера солганди
Ки у қўриб ахейларнинг қирилишин ражиганди кўп.
Халқ тўпланди лашкаргоҳга. Чаққоноёқ Ахиллес шунда
Шахт ўрнидан туриб, айтди жамоага ўз дилидагин:
«Назаримда, Агамемнон, денгиз оша ўз элимизга
60. Қуруқ қайтсак керак дейман, гар ажалга чап бера олсак:
Зеро уруш ҳамда ўлат маҳв этмоқда аҳли юнонни.
Лекин, дўстлар, аввал бирон коҳин ёки соҳибкаромат
Ё тушларни таъбирловчи сўзлаб берса (туш ҳам Зевсдан-ку):
Не боисдан экан Фебнинг бизга қаҳри? Ё қурбонликка
65. Юзта тана* атаб, кейин унутдикми? Ё мудҳиш ўлат
Чангалидан бизни халос этмоқ учун тангри Аполлон
Истармикин қўй, эчкилар хушбўй ёгин ёндирмоғимиз?*

Сўзлаб бўлиб ўтирди у. Шундан кейин чиқди ўртага

- Қушлар билан фол очишда тенги йўқ зот, донишманд Калхас.
70. Воқиф эди у ўтмишдан, мавжуд кундан ва келажакдан,
Юповларни Аполлоннинг паноҳида денгизлар оша
Илионга бошлаб келган ҳам шу соҳибкаромат эди.
Ана, Калхас эзгу ният ила сўзга киришди шу чоғ:
«Шоҳ Ахиллес! Тангри Зевснинг эрка қули, сўзлаб берайми
75. Аполлоннинг не сабабдан бизга бунча ғазаб қилишини?
Ҳай, таъбирлаб берай, эшит. Вале сен ҳам тилинг ва қулинг

Ила мени муҳофаза қилмоққа сўз бермоғинг лозим.
Зероки, мен соҳибқирон лашкарбоши Агамемноннинг
Бу сўзим-ла, ачигиши келтираман дея қўрқаман.

80. У қудратли, унинг қаҳрин келтирганнинг аҳволига вой;
Гар у жаҳлин чиққанини шу заҳоти сездирмаса ҳам,
Юрагига тугиб юрар адоватин қасд олмагунча.
Хўш, ёнимни оласанми?— авраг ўйлаб, сўнг айла жавоб».

- Саховатли Ахилл дарҳол жавоб қилди фолбин Калхасга:
85. «Дадил сўзла башоратинг, қай даража мудҳиш бўлса ҳам!
Сенки Фебга сажда қилиб, бераркансан ғойибдан хабар,
Мен ҳам тангри Аполлонни тилга олиб, онт ичай сенга:
Кўзимда нур, қалбимда қўр, томримда қон бор экан, сенга
Биронта зот таҳдид қилиб, қўл кутармас бу лашкаргоҳда;
90. Ҳаттоки у — мазкур дамда жами юнон аскарларининг
Саркардаси мутакаббир Агамемнон бўлганида ҳам».

- Бу гап маъсум авлиёга далда бўлиб, сўз бошлади у:
«Қурбонликка юзта тана сўйилмаган учун эмас, йўқ,
Балки қоҳин Хрисни сен — Агамемнон, ранжитганинг-чун
95. Дарғазабдир чўнг мерган Феб; рад этгансан чол илтимосин;
Шунинг учун у лашкарни қийратмоқда, яна қийратур;
О, халойиқ, тангри биздан шафқатини дарин тутмасин
Ва даф этсин ёғаётган офатларни, десангиз агар,
Шаҳло кўзли Хрис қизин қайтиб беринг холисанилло,
100. Ҳам қурбонлик қилинг, сўйиб юз танани худо йўлига».

- Калхас нутқи тугагандан кейин ботир шоҳ Агамемнон
Ғазаб ила сапчиб турди. Юрагини қамраб адоват
Урар эди алп кўксига. Ўт чақнарди унинг кўзига.
Даставвал у заҳрин сочи ди ўқрайганча маъсум Калхасга:
105. «Бадхоҳ фолбин, қачон сен ҳам эзгу сўз-ла кўнглим хушлайсан?
Токай андуҳ улашасан шум хабарлар уруғин сочиб?
Шу чоққача айтмадинг ҳеч икки оғиз илиқ сўз бизга,
Энди бўлса, жамоага Феб каломин этипсан баён:
Гўёки, мен қоҳин чолнинг гузал қизи учун келтирган
110. Кўп антиқа тортиқларин рад этганим учун, Аполлон
Пуркаётган эмиш ўлат халойиққа. Лекин қора кўз
Моҳитобон юрагимдан урган бўлса, нима қил дейсан?
Афзалроқдир у кўз очиб кўрган завжам — Клитемнестрадан.
Қоҳин қизи қадду қомат, назокат ва ақл бобида
115. Хотинимдан ортиқ бўлса — ортиқдирким, асло кам эмас!
Вале агар нафи бўлса, қайтаришга розиман уни,
Зеро мен халқ ҳаловатин ўйлайдурман, ҳалокатинмас.
Ҳай, розиман. Аммо менга дарҳол бошқа қиз топғайсизлар.
Кўряпсиз-ку, мен ўлжамдан ажраяпман; уятдир, ахир
120. Шунча одам орасида мендек зотнинг қизсиз қолмоғи?»

Чаққоноёқ Ахиллес ҳам унга шу чоғ айлади жавоб:

«О, шавкатли подшо, мардлар орасида энг ғаразгўй зот!
Қандай топсин ундай муздни саховатли юнонлар сенга?
Биласанки, ҳеч бир ерда ғамлаб қўйган бойлигимиз йўқ.
125. Неки ўлжа олган бўлсак забт этилган қалъалардан биз,
Бўлашганимиз. Энди қайта тортиб олсак — бўлмасми уят?
Яхшиси, сен ўз ўлжани қайтариб бер худо йўлига.
Кейин, гар Зевс мадад берса метиндевор Троя шаҳрин
Забт этмоққа, улушингни уч-тўрт ҳисса қилиб олгайсан».

Ахиллеса соҳибқирон Агамемнон жавоб айлади:

130. О, диловар Ахиллес, сен маъбудсифат бўлсанг ҳам гарчи,
Муғомбирлик қилма, мени на ўзингга оғдироласан,
На панд бериб, лол қўясан. Истайсанки, Хрис қизини
Отасига топширсаму қолаверсам ўзим шўппайиб?
135. Хўп, розиман, лек ахейлар фазилатда, кўнгли хушлиқда
Бу ўлжамдан кам бўлмаган дилбар тоғиб берсинлар менга.
Агар бунга қўнмасалар, унда ўзим ё Одиссейнинг,
Ё Аякснинг, ёки сенинг маъшуқангни тортиб олурман;
Бас, кимнингки чодирига кирсам, унинг қуригай шўри!
140. Лек бу ҳақда биз бафуржа гаплашсак ҳам бўлаверади.
Ҳозир эса туширайлик шўх денгизга қора кемани,
Ҳекатомба* ортиб унга, қирмизчеҳра Хрис қизин ҳам
Ўтқазайлик. Билаги зўр эшкәкчилар танлаб, кемага —
Заковатли ва донишманд юнонлардан Идомейми,
145. Одиссейми, ё Аяксни ва ё сени, эй дарғазаб эр,
Сарвар этиб тайинлайлик! Токи тангри бу эҳсонларни
Кўриб кўнгли юмшасину шафқат қилсин биз юнонларга!»

Жавоб қилди Пелейзода ўқрайганча Агамемнонга:

- «Ҳаёсизлик либосини кийган, маккор, музднараст подшо!
150. Юнонлардан бирон зот ҳам рози бўлмас бул истагинга,
Яъни ҳеч ким сафарга ҳам отланмагай, душман билан ҳам
Мардонавор жанг қилмагай сенинг учун майдони ҳарбда!
Қани, айт-чи: ўзим учун келибманми бу даргоҳга мен?
Йўқ, Троя ўғлоплари ҳеч ёмонлик қилмаган менга.
155. Улар менинг уюрларим, подаларим ҳайдаб кетмаган,
Саодатли Фтиямда экинзорим поймол этмаган:
Боз устига, орамизда юксак тоғлар қад кўтаргану
Жўшқин денгиз ястангандир. Йўқ, биз сенинг ва Менелайнинг
Номусини муҳофаза қилмоқ учун келганмиз, безбет
160. Ва лекин сен итбашара,* қадримизга, етмаяпсан ҳеч;
Бу ҳам камдек, яна менинг муздимни ҳам тортиб олмоққа
Қўл чўзияпсан, лек юнонлар уни менга жангда кўрсатган
Мардлигим-чун туҳфа қилган эдилар-ку. Инсофинг борми?
Лашкаримиз Троянинг бирон шаҳрин қилганда ғорат,*

165. Ҳеч сенчалик улкан ҳисса олмаганман. Жангу жадалда
Гарчи жами оғирлиқлар тушса ҳамки менинг елкамга.
Тақсимотга келганда гал, доимо энг ёғлиқ улушни
Сен оласан, ҳолбуки мен насибамга қаноат қилиб,
Ҳориб-чарчаб жангдан қайтиб, чодиримга кириб ётаман.
170. Бундан кўра, елдек учқур кемаларда ўз Фтиямга
Кетганим соз, беобрў қилмоқдасан мени ҳар лаҳза,
Энди сенинг хазинагни тулдирмоқни истамам зинҳор!»

- Дарҳол жавоб қилди унга Агамемнон — мардлар султони:
«Гар ниятинг қочмоқ бўлса, ҳўп, қочавер, ёлбормам, қол деб,
175. Ўзга мардлар қолур; шулар ва Зевс менга бергайлар мадад
Ва лекин сен шоҳлар аро мен учун энг манфур подшосан!
Сенга фақат адовату нифоқу жанг бўлса кифоя.
Рост, «довюрак» деб доврўғинг кетган элга, лек довюраклик
Парвардигор инояти. Ҳўп, майли, сен лашкарингни ол,
180. Кемага туш ва юртингга бориб, давронингни сур!
Кетганингдан қайғурмайман! қаҳрингдан, ҳам қўрқмайман асло.
Билъакс, ўзим сенинг додинг бергум; ҳозир Хрис қизини
Йигитларим кемада Феб даргоҳига элтиб қўюрлар;
Ундан кейин ўзим бориб чодирингга, сенинг муздингни
185. Ўзим олиб чиқиб кетгум, токи мен-ла тенг эмаслигинг
Ҳўп яхшилаб билиб қўйгин, токи ҳар бир юнон фарзанди
Мендек зот-ла баҳслашмоқдан, тенглашмоқдан ҳайиқиб турсин!»

- Деди у, — ва ғамга толди Пелейзода: бу зотнинг ёлдор
Тушидаги жўшқин қалбин забт этганди икки оғир ўй:
190. Не қилсин у — шамширини сугирсину Агамемнонни
Шафқат туймай ўлдирсинми, ёки сиёҳ бўлган қалбига
Таскин бериб, теран қаҳрин юмшатсинми бу маъракада?
Бу ўйлардан ақли шошиб, асаб тори тарапг тортилиб,
Суғурмоқчи бўлганда у гилофидин мудҳиш шамширин,
195. Афинея ерга инди. — Юборганди оқбилак Ҳера,
Зероки у бирдек севиб, паноҳида бирдек асрарди
Агамемнон билан ботир Ахиллесни; гузал Афина
Ортада туриб, Ахилл сочин астагина силай бошлади,
У сесканиб, шахт бурилди ва таниди Эгиох қизин;
200. Валекин у кўринмасди ҳеч кимсага Ахиллдан ўзга.
Кўзларида мудҳиш оташ ёнаётган Афипеяга
Баланднарвоз сўзлар билан бир гап айтди у марди майдон:
«О, Зевс қизи, не мақсадда бунда тушдинг Олимп тоғидан?
Атрей ўғли бешармлигин ўз кўзинг-ла кўрмоқчимисан?
Ганим эшит, айтганларим оз фурсатда юзага чиқур:
Такаббурлик бошин ейди бу беҳаё осий банданинг!»

- Зевсининг шахло кўзли қизи жавоб қилди Пелей ўғлига:
«Иккингишни бирдек севиб, паноҳида бирдек асровчи
Олтин тахтли Хера мени ҳузурингга юборди; агар
210. Маъбудларга қулоқ оссанг, таскин бермоқ эрур ниятим,
Низони тарк эт, Ахиллес ҳовурингдан тушмоқ учун сен
Майли, сўкин тўйиб-тўйиб, лекин қўлинг урма шамширга.
Башоратим тингла: тезда шу қилинган ранж эвазига
Уч ҳисса кўп туҳфа тортиқ этажақлар: бу можарога
215. Чек қўй, тан бер тақдирга сен, итоатгўй бўл боқийларга».
- Пелей ўғли Ахилл яна илоҳага юзланди шунда:
«О, Зевс қизи, ғазаб қалбим ўртаётган бўлса ҳам гарчи,
Тангриларга итоаткор бўлгум, чунки агар уларга
Бўйин эгсам, тангрилар ҳам қулоқ осур менинг зоримга».
220. Афинанинг сўзи билан Ахиллес ўз кумушбанд шопин
Ғилофига солиб қўйди; сўнг маъбуда парвоз айлади
Олимпдаги маъбудларнинг ул серзиё издиҳомига.
Ахилл эса, ғазабининг жиловини яна бўш қўйиб,
Атрей ўғлин ерга уриб, бадном қилиб, таҳқирлай кетди:
225. «Итбашара, кийикюрак,* бадкор махлуқ, бадбахт шаробхўр!
Сен жанггоҳда бирон марта саркардалиқ қилмадинг, баттол
Ва довиюр ак йигитлар-ла пистирмада ётмадинг ҳатто:
Чунки мумкин ҳалок бўлмоқ ундай ерда — сепга жон ширин,
Ундан кўра, лашкаргоҳда юриб, амринг бажо қилмаган
230. Ахейларнинг муздин тортиб олмоқ юз бор осондир сенга,
Номард подшо халқ офати! Номардларга муносиб шоҳсан,—
Йўқса, бугун сўнгги марта дилозорлик қилган бўлардинг!
Онт ичаман: илдизини тоғ бошида мангу қолдирган
Шу туфайли энди барг ҳам, новдалар ҳам чиқаролмовчи
235. Бинобарин аёзни ҳам менсимовчи, нўстлоқларини
Ўткир пичоқ шилиб, ажиб жило берган ва эндиликда
Адолатли ҳакамларнинг қўлларида Зевс қонунларин
Муҳофаза этаётган шу салтанат ҳассаси ила
Онт ичамен*, Агамемнон, шу жамоа шоҳидлигида:
240. Вақт келади, аҳли юнон эъоззолагай Ахиллни мақтаб;
Аммо, сен-чи? Гарчи қалбинг ачишса ҳам, қаттол Ҳекторнинг
Зарбасидан ер тишлаган данайларга ёрдам бермоққа
Қурбинг етмас; ана шунда, энг довиюр ак юнон ўғлонин
Ноҳақ бадном этганингдин дилинг ранжиб, пушмон бўлурсан».
245. Дея Ахилл олтин михлар қадалган ул залвар асони
Ерга отди ва подшолар даврасига бориб утирди.
Қаршисида утирарди Агамемнон қайнаб ғазаби;
Шунда турди ширинсухан ажиб воиз — пилослик Нестор:
Унинг ҳар бир айтган сўзи болдек тотли эди барчага,
250. Бу чол билан ҳам замондош, ҳам ватандош бўлган авлоднинг

- Икки пушти ўлиб кетган; у учинчи авлодга энди
 Хукмронлик қилар эди, умри бўлиб пири бадавлат,
 Шу покният нуроний чол жамоага қилди воизлик:
 «О, тангрилар! Мушкул савдо тушмоқдадир эллар бошига!
255. Ёру дўстлар! Гар Приам ёки унинг авлод-аждоди
 Сизнинг, яъни юнон аҳли ўртасида ҳам маъракада
 Ва ҳам жангда пешвоз бўлган икки алпинг, — можаролашиб
 Қолганингиз эшитсалар, турган гапки, бўлурлар хурсанд,
 Огир бўлинг, паҳлавонлар! Иккингиз ҳам ёшдурсиз мендан:
260. Учратганман мен авваллар сизлардан ҳам зўроқ зотларни;
 Улар билан мен дўстона ва самимий суҳбат қурганман.
 Йўқ, кўрмадим ва кўрмасман энди ундай жавонмардларни.*
 Пирифой ва халқ сардори Дриасдек саркардаларни,
 Ё Эскадий, полвон Кеней, маъбудсифат Полифемлардек
265. Ва ё Тесей каби тангримонандларни учратмам асло!
 Улар замин ўғлонларин доврўғини элга таратган
 Паҳлавонлар эди! Зеро маҳобатли тоғ хилқатларин*
 Ер-ла яксон қилгандилар ғоят мудҳиш жангу жадалда!
 Мен Пилосдан жўнаб, улар ҳузурида бўлганман меҳмон,
270. Ки ўзлари дўстлашмоқ-чун таклиф этган эдилар мени.
 Мен ҳам бир оз улар билан беллашганман ва лекин ҳозир
 Ер юзида мавжуд бўлган полвонлардан кимнинг юраги
 Дов берарди беллашувга ундай мудҳиш махлуқлар билан?
 Айтганимга юрар эди ҳатто ўшал паҳлавонлар ҳам.
275. Бинобарин, сиз ҳам тингланг ўғитларим — наф кўпдир бунда.
 Сен, Атрейон, бўлсанг ҳамки соҳибқирон, Брис қизини
 Тинч қўй. Чунки ул хушрухсор Ахиллесга тортиқ этилган.
 Сен ҳам, Ахилл подшо ила ўчакишма: Зевс ардоқлаган
 Шоҳлар ичра бўлмаган ҳеч мўътабар зот Агамемнондек.
280. Бўлсанг ҳамки энг қудратли, бўлса ҳамки онанг маъбуда,
 Бу даргоҳда беқийс куч соҳиби — шу Агамемнондир.
 Ҳоврингдан туш, Агамемнон, сен ҳам қулоқ ос каломимга,
 Ахиллесни хафа қилма; бу баттарин уруш пайтида
 Юнонларга шул паҳлавон бўлур руқн, яккаш мададкор».
285. Мардлар шоҳи Агамемнон дарҳол чолга айлади жавоб:
 «О, қария, адолатли, оқилона гаплар гапирдинг;
 Лекин билсанг бу одамзот ҳаммамиздан баланд келмоқчи,
 Бутун халққа бош бўлмоқчи, лашкарларга эса саркарда
 Хуллас, ҳукмин ўтказмоқчи; анойи йўқ бўй агадурган!
290. Ёки мени таҳқирламоқ учунгина бундай довжорак
 Қилиб ёруғ жаҳон узра яратганми худолар уни?»

Ғазаб ила унинг сўзин бўлиб деди ҳимматли Ахилл:
 «Сенинг барча гапларингга гар «ғинг» демай этсам итоат,
 Менга «қўрқоқ», «олчоқ» дея одилона от қўйишарди.

295. Мутеликни ўзгалардан талаб эт, ҳей, мутакаббир зот,
Сен соҳиблик қилма меппа: эди асло этмам итоат!
Сенга бошқа ган айтаман, қулогинга қўйиб ол уни:
Банди қиз-чун жанг қилмайман сен билан ҳам, бошқа билан ҳам;
Ўзларингиз қилган тўхфа — ўзларингиз тортиб оляпсиз!
300. Лекин менинг қора кемам қаршисида турган беҳисоб
Ўлжаларга қўл теккиза кўрмагайсан ижозатимсиз?
Гар қўл урсанг, ўзингдап кўр, оқибатин кўрсин жамоа:
Нақ кўксингга найзам санчиб, бўягайман қора қонингга!»

- Шу тариқа даҳанаки жанг қилишиб, икки саркарда
305. Жойларидан қўзғалдилар, маърака ҳам тарқади шу дам;
Шоҳ Ахиллес ўз элининг кемалари томон йўл олди,
Патрокл ҳам ҳамроҳ бўлди мирмидонли лашкари ила
Агамемнон эса енгил кемасни денгиз тўшига
Индирди йигирмата эшкакчини ўтқазди унга.
310. Ул кемага, Аполлоннинг назрин ортиб, етаклаб чиқди
Соҳибжамол Хрис қизин: сардор бўлди доно Одиссей,
Сўнг, тўлқинлар тўшип тилиб, елдек учди муҳташам кема.
Агамемнон юпонларга покланмоқни амр этди бу пайт,
Аҳли юноп чўмилишиб, нопокликдан бўлдилар фориғ;
315. Сўнгра улар ўлик денгиз ёқасида, Фебга аталган
Юзта эчки ва буқани қурбонликка сўйдилар; шунда
Ўтда ёнган ёғнинг ҳиди тутун бирла етди фалакка.

- Ҳамма меҳроб* атрофига тўпланган, лек шоҳ Агамемнон
Қаҳрин тиймай, ўч олмоқни ўйлар эди Ахиллдан ҳамон.
320. Мапа, подшо ўз вафодор ҳамдастлари: Талфибей билан
Эврибатни чақиртириб, буйруқ берди гумбирлаб чунон:
«Менинг содиқ ҳамдастларим, дарҳол бориб Ахилл чодрига,
Брис қизин билагидан ушлаб, бунда етаклаб келинг:
Гар бермаса, қайтиб келинг — ўзим бориб тортиб олурман.
325. Ана унда Ахиллеснинг аҳволига йиғлагай маймун».

- Шундай дея, даҳшатнок шоҳ элчиларни юборди қизга;
Улар тошқин денгиз бўйлаб, оёқ тортмай кетдилар юриб
Ва ниҳоят, мирмидонлар майдонига келиб, кўрдилар
Ғамга ботган Ахиллесни ўз чодири бўсағасида.
330. Ахилл кўриб элчиларни, қувонмади. Улар ийманиб,
Ҳукмдордан ҳайиқишиб, ган сўрамай, хабар ҳам айтмай,
Нариқода сукут сақлаб турардилар юрак дов бермай.
Олийҳиммат Ахилл деди элчиларнинг англаб аҳволин:
«Хуш келибсиз, боқийлару фонийларнинг хабарчилари!»
335. Қўрқмай яқин келаверишг, айб сиздамас, Агамемнонда!
Сезмоқдман, юборган у сизни менинг Брисеидамга.
О, Патрокл жавонмард дўст, бошлаб чиққил Брис қизини
Майли, олиб кетсинлар: лек бир кун келиб, қирғинбаротда

- Икки пушти ўлиб кетган; у учинчи авлодга энди
 Хукмронлик қилар эди, умри бўлиб пири бадавлат,
 Шу покнийат нуроний чол жамоага қилди воизлик:
 «О, тангрилар! Мушкул савдо тушмоқдадир эллар бошига!
255. Ёру дўстлар! Гар Приам ёки унинг авлод-аждоди
 Сизнинг, яъни юнон аҳли ўртасида ҳам маъракада
 Ва ҳам жангда пешвоз бўлган икки алпнинг, — можаролашиб
 Қолганингиз эшитсалар, турган гапки, бўлурлар хурсанд,
 Огир бўлинг, паҳлавонлар! Иккингиз ҳам ёшдурсиз мenden:
260. Учратганман мен авваллар сизлардан ҳам зўрроқ зотларни;
 Улар билан мен дўстона ва самимий суҳбат қурганман.
 Йўқ, кўрмадим ва кўмасман энди ундай жавонмардларни:*
265. Пирифой ва халқ сардори Дриасдек саркардаларни,
 Ё Эскадий, полвон Кеней, маъбудсифат Полифемлардек
 Ва ё Тесей каби тангримонандларни учратмам асло!
 Улар замин ўғлонларин доврўғини элга таратган
 Паҳлавонлар эди! Зеро маҳобатли тоғ хилқатларин*
 Ер-ла яксон қилгандилар ғоят мудҳиш жангу жадалда!
 Мен Пиросдан жунаб, улар ҳузурида бўлганман меҳмон,
270. Ки ўзлари дўстлашмоқ-чун таклиф этган эдилар мени.
 Мен ҳам бир оз улар билан беллашганман ва лекин ҳозир
 Ер юзида мавжуд бўлган полвонлардан кимнинг юраги
 Дов берарди беллашувга ундай мудҳиш махлуқлар билан?
 Айтганимга юрар эди ҳатто ўшал паҳлавонлар ҳам.
275. Бинобарин, сиз ҳам тингланг ўғитларим — наф кўпдир бунда.
 Сен, Атрейон, бўлсанг ҳамки соҳибқирон, Брис қизини
 Тинч қўй. Чунки ул хушрухсор Ахиллесга тортиқ этилган.
 Сен ҳам, Ахилл подшо ила ўчакишма: Зевс ардоқлаган
 Шоҳлар ичра бўлмаган ҳеч муътабар зот Агамемнондек.
280. Бўлсанг ҳамки энг қудратли, бўлса ҳамки онанг маъбуда,
 Бу даргоҳда беқийс куч соҳиб — шу Агамемнондир.
 Ҳоврингдан туш, Агамемнон, сен ҳам қулоқ ос каломимга,
 Ахиллесни хафа қилма; бу баттарин уруш пайтида
 Юнонларга шул наҳлавон бўлур руки, яккаш мададкор».
285. Мардлар шоҳи Агамемнон дарҳол чолга айлади жавоб:
 «О, қария, адолатли, оқилона гаплар гапирдинг;
 Лекин билсанг бу одамзот ҳаммамиздан баланд келмоқчи,
 Бутун халққа бош бўлмоқчи, лашкарларга эса саркарда
 Хуллас, ҳукмин ўтказмоқчи; анойи йўқ бўй эгадурган!
290. Ёки мени таҳқирламоқ учунгина бундай доворак
 Қилиб ёруғ жаҳон узра яратганми худолар уни?»

Ғазаб ила унинг сўзин бўлиб деди ҳимматли Ахилл:
 «Сенинг барча гапларингга гар «ғинг» демай этсам итоат,
 Менга «қўрқоқ», «олчоқ» дея одилона от қўйишарди.

295. Мутеликни ўзгалардан талаб эт, ҳей, мутакаббир зот,
 Сен соҳиблик қилма менга: энди асло этмам итоат!
 Сенга бошқа гап айтаман, қулоғингга қуйиб ол уни:
 Банди қиз-чун жанг қилмайман сен билан ҳам, бошқа билан ҳам;
 Ўзларингиз қилган туҳфа — ўзларингиз тортиб оляпсиз!
 300. Лекин менинг қора кемам қаршисида турган беҳисоб
 Ўлжаларга қўл теккиза кўрмагайсан ижозатимсиз?
 Гар қўл урсанг, ўзингдан кўр, оқибатин кўрсин жамоа:
 Нақ кўксингга найзам санчиб, бўягайман қора қонингга!»

- Шу тариқа даҳанаки жанг қилишиб, икки саркарда
 305. Жойларидан қўзғалдилар, маърака ҳам тарқади шу дам;
 Шоҳ Ахиллес ўз элининг кемалари томон йўл олди,
 Патрокл ҳам ҳамроҳ бўлди мирмидонли лашкари ила
 Агамемнон эса енгил кемасини денгиз тўшига
 Индирдию йигирмата эшкакчини ўтқазди унга.
 310. Ул кемага, Аполлоннинг назрин ортиб, етаклаб чиқди
 Соҳибжамол Хрис қизин: сардор бўлди доно Одиссей,
 Сўнг, тўлқинлар тўшин тилиб, елдек учди муҳташам кема.
 Агамемнон юносларга поклашмоқни амр этди бу пайт,
 Аҳли юнон чўмилишиб, нопокликдан бўлдилар фориғ;
 315. Сўнгра улар ўлик денгиз ёқасида, Фебга аталган
 Юрта эчки ва буқапи қурбонликка сўйдилар; шунда
 Ўтда ёнган ёғнинг ҳиди тутун бирла етди фалакка.

- Ҳамма меҳроб* атрофига тўпланган, лек шоҳ Агамемнон
 Қаҳрин тиймай, уч олмақни ўйлар эди Ахиллдан ҳамон.
 320. Мапа, подшо ўз вафодор ҳамдастлари: Талфибей билан
 Эврибатни чақиртириб, буйруқ берди гумбирлаб чунон:
 «Мешинг содиқ ҳамдастларим, дарҳол бориб Ахилл чодрига,
 Брис қизин билагидан ушлаб, бунда етаклаб келинг:
 Гар бермаса, қайтиб келинг — ўзим бориб тортиб олурман.
 325. Ана унда Ахиллеснинг аҳволига йиғлағай маймун».

- Шундай дея, даҳшатнок шоҳ элчиларни юборди қизга;
 Улар тошқин денгиз бўйлаб, оёқ тортмай кетдилар юриб
 Ва ниҳоят, мирмидонлар майдонига келиб, кўрдилар
 Гамга ботган Ахиллесни ўз чодирни бўсағасида.
 330. Ахилл кўриб элчиларни, қувонмади. Улар ийманиб,
 Ҳукмдордан ҳайиқишиб, гап сўрамай, хабар ҳам айтмай,
 Нарироқда сукут сақлаб турардилар юрак дов бермай.
 Олийҳиммат Ахилл деди элчиларнинг англаб аҳволин:
 «Хуш келибсиз, боқийлару фонийларнинг хабарчилари!»
 335. Қўрқмай яқин келаверинг, айб сиздамас, Агамемнонда!
 Сизмоқдаман, юборган у сизни менинг Брисеидамга.
 О, Патрокл жавонмард дўст, бошлаб чиққил Брис қизини
 Майли, олиб кетсинлар: лек бир кун келиб, қирғинбаротда

- Мисли тутдек тўкилётган юнонларни халос эт, дея,
 340. Яна менга ялинсалар... шу жарчилар шоҳидлик қилур
 Ҳам маъбудлар жамоаси, ҳам мардумлар, ҳам шу баттол шоҳ
 Қаршисида: бул нобакор қутурмоқда йўқотиб эсин:
 Шу боисдан «ўтмиш» билан «келажак»ни этолмай қиёс,
 Бандаргоҳда жанг қилётган лашкарга у қай тариқада
 345. Мадад бермоқ иложини топа олмай, бўлмоқда гаранг»,

- Ахиллесга қулоқ осиб содиқ дўсти Менетийзода,
 Ичкаридан бошлаб чиқди сарвқомат Брис қизини
 Ва топширди элчиларга; улар эса маҳзуна қизни
 Етаклашиб йўл олдилар Агамемнон истиқболига;
 350. Бироқ Ахилл, дўстларини тарк этди-да, мўйсафид уммон
 Ёқасига бориб инди ва қўлларин чўзиб сув томон
 Оқ сут берган онасига бўзлаб-бўзлаб қилди илтижо:
 «Онажоним! Наҳот мени фоний этиб туққанинг учун
 Олампаҳоқ Зевс этмаган менга насиб иззату икром?
 355. Бугун эса боридан ҳам маҳрум этди! Иқтидорли шоҳ
 Мутаккаббир Агамемнон менинг жангда олган муздимпи
 Ўзипики қилиб олиб, фарзапдингни айлади бадном!»

- Шоҳнинг аччиқ фарёдини теран денгиз қаърида ётган
 Нерей қизи эшитдию шу заҳоти мисли беғубор
 360. Булут янглиғ сув бетига қалқиб чиқди ва дилпорасин
 Бошин силаб, эркалади серлатофат қайноқ меҳр ила:
 «Нечун бўзлаб йиғлайдурсен? Не савдолар тушди бошингга?
 Яшпрмасдан баён айла дардларингни менга, чирогим!»

- Ахиллес оҳ уриб, инграб, онасига айлади жавоб:
 365. «О, башорат соҳибаси, барча гандан воқифсан ўзинг*
 Нени сўзлай? Юриш қилдик бир кун биз Фива шаҳрига*
 Кунпаякун қилиб уни, жами топган молу дунёни
 Лашкаргоҳга йиғдик; сўнгра ўлжаларни булашдик ҳалол:
 Чол Хриснинг сулув қизи насиб этди Агамемнонга.
 370. Кўп вақт ўтмай Аполлоннинг содиқ қули мўйсафид Хрис
 Бади қизин халос этмоқ мақсадида, мис яроқ тутган
 Юнонларнинг бандаргоҳи яқинига кўп совға-салом
 Олиб келди; у қўлига Аполлоннинг алвон боғичли
 Зар асосин ушлаб олиб, юнонларга, ундан ҳам кўпроқ
 375. Ака-ука саркардага зор-зор йиғлаб илтижо қилди.
 Гарчи қўшин шовқин солиб, чолнинг ажиб тортиқларини
 Қабул айлаб, илтимосин қондирмоқлик лозим, деса ҳам,
 Мутакаббир Агамемнон бу қарорни кўрмади мақбул:
 У қоҳинни ҳақоратлаб ва ранжитиб ҳайдаб юборди.
 380. Қоҳин ўқиб қайтиб кетди: вале хиёл ўтмай Аполлон
 Қабул айлаб қариянинг муножотин, қирон келтирди

- Ахейларга; зеро коҳин эди Фебнинг эрка бандаси,
Хуллас калом, халқ бошига тири худо ёга бошлади
Ва лашгаргоҳ тўлиб кетди ўликларга. Авлиё Қалхас
385. Шунда Фебнинг хоҳишини баён этди уртага чиқиб.
Даставвал мен, Аполлондан шафқат сўраш керак, деб айтдим,
Лек Атрейон қони қайнаб, туриб кетди сапчиб ўрпидан
Ва ўшқириб, эл олдида мени ноҳақ ҳақорат қилди!
Ҳозир коҳин қизи билан Аполлоннинг пазир-ниёзин
390. Ортган кема Хрисага елдек учиб кетмоқда. Аммо
Ичи қора Агамемнон чодиримга элчи юбориб,
Юнонларнинг менга қилган ғоят ноёб армуғонини —
Соҳибжамол Брисейдани чодирига олдириб кетди.
О, онажон! Ўғлонингга паноҳгоҳ бўл! Қудратли Зевснинг
395. Қўнглин эзгу сўз ё иш-ла хушлаганинг рост бўлса агар,
Дарҳол юксак Олимпга чиқ, ялин, ёлбор бузрук маъбудга.
Зероки, мен эшитгандим ёшлигимда отам қасрида:
Тангрилардан шоҳ Посейдон, Афина ва малика Ҳера.
Баднийат-ла занжирбанд этишмоқчи бўлганда Зевсни,
400. Сен жонига кириб оро, бадномликдан парвардигорни,
Асраб қолган экансан, юз қўлли девни (худолар уни
Бриарей деб, бандалари — Эгеон деб қақришаркан).
Қўн чуққили Олимп тоққа зудлик билан кўмакка чорлаб,
Юз қўлли дев куч-қудратда зўрроқ экан қодир Зевсдан ҳам.
405. Етиб келиб, ўтирганда у керилиб тангри ёнига,
Дев турқини кўриб ортга чекинганмиш баднийат зотлар...
Ўзинг сўзлаб берган эдинг бу гапларни; энди она, сен
Зевс тиззасин қучиб, унинг эсига сол булар барини,
Яна айтки, парвардигор Трояга бир мадад бериб,
Ахейларни қон қақшатиб, тирқиратсин бандаргоҳгача
410. Токи ахей ўғлонлари билиб қўйсин ўз саркардасин
Кимлигини ва шунингдек, жоҳил, тахтга ўч Агамемнон
Ўзин бадхоҳ ва ноинсоф эканлигин ошкор билсин-да,
Мард ахейни ноҳақ бадном этганидан бўлсин пушаймон!»
- Юм-юм йиғлаб жавоб қилди фарзапдига она — Фетида:
415. «Ўғлим! Умринг изтиробда ўтар экап, негаям туғдим?
Бошгинангдан соқит этсин ғам-кулфатни парвардигорим.
Зероки сен умри қисқа бандадурсен — паймонанг тулган,
Сен барчадан фонийроқсан, шум толесан — айниқса ҳозир.
Шўрим қурсин, сени кўшқда қаро кунда туққан эканман!
420. Майли, қорли Олимпга мен парвоз этай; чақмоқ худоси
Зевсга ҳамма гапни айтай; шояд қулоқ осса зоримга.
Сен, эркам, ҳеч ерга жилмай, жангга кирмай ўтир шу ерда.
Чақмоқдор Зевс кеча талай боқийлар-ла Океан оша
Жўнаб кетган занжиларнинг масканига меҳмондорликка;
425. Ўн икки кун деганда у қайтиб келур арши аълога;

Шунда Зевсининг мис кўшига чиқиб, унинг оёқларига
Йиқилгайман, тизин қучиб ёлборгайман паноҳгоҳимга».

- Шундай дея, маҳзун ўғлин танҳо ташлаб ғойиб бўлди у;
Ахилл эса Агамемнон тортиб олган қирмизи камар
430. Боғлаган қиз ташвишида юрак-бағрин ўртаб йиғларди.
Бу аснода Одиссей ҳам Феб назри-ла етди манзилга.
Қушдай енгил кема теран бандаргоҳга кирди шувиллаб.
Елканларни туширдилар, тахтладилар қора кемага,
Шоша-пиша қулатишиб, жойладилар елкан дорини;
435. Сўнг кемапи эшкак эшиб, соҳил томон йўналтирдилар;
Лангар ташлаб, боғладилар чўнг кемани соҳилга етгач;
Сўнг ўзлари жўшқин денгиз қирғоғига қўйишиб қадам,
Қум соҳилга туширдилар Аполлоннинг ҳекатомбасин;
Хрис қизи ҳам изма-из тушиб келди она тупроққа.
440. Шунда меҳроб сари бошлаб борди уни дово Одиссей
Ва топишди отасининг қучоғига, айтиб илиқ сўз:
«Феб қоҳини! Фарзандингни қайтармоқ-чун ҳамда қурбонлиқ
Қилмоқ учун Феб ҳаққига, Агамемнон юборди мени;
Шояд бизга раҳм айласа у зиёбахш тангри Аполлон
445. Ва даф этса бошимизга солган кулфат-азобларини».

- Шундай деди; шодмон чол ҳам эрка қизин босди бағрига.
Бу орада қурбонликка келтирилган юзта танани
Қатор қилиб тиздилару ажиб меҳроб товарагига,
Сўнгра ювиб қўлларини туз ва арпа ҳовучладилар.
450. Хрис кўкка чўзиб қўлин қироат-ла қилди муножот:
«О, муқаддас Килла элин, Хрисанинг пушти паноҳи,
Тенедоснинг қодир шоҳи — кумушкамон Аполлон, тингла!
Сен яқинда инobatга олиб менинг илтимосимни,
Вабо пуркаб ахейларга, қўллагандинг содиқ бандангни;
455. Энди яна арзим тинглаб, мазкур элни зўр фалокатдан
Халос этгил, — мен мўйсафид сўзин ерда қолдирма зинҳор».

- Елборди чол — кумушкамон Аполлон ҳам эшитди сасин.
Сўнг юнонлар қурбонликка келган моллар бошидан туз ва
Арпа донин сочдилар-да* улар бошин кўкка қайириб.
460. Бўғизлашди; териларин шилиб олиб, сон гўштини тез
Чарви ёққа икки қават қилиб ўраб, улар устига
Калла-поча, жаз-безларни теришди, сўнг қоҳин ўт қалаб,
Гўшт устидан шафақранг май сепиб турди; павжшоҳ тутган
Йигитлар шай турардилар теграсида. Ўтга қўйилган
465. Гўшлар куйгач, ёш-яланглар татиб кўриб калла-почадан,
Қолган гўштни сихга тортиб чўгда бир-бир қилдилар кабоб.
Сўнг бошланди базми жамшид* дастурхонлар бўлгач муҳайб,
Бу серпезмат зиёфатда барча бирдай сурди айшини;

470. Ҳамма тотли таом бирла тўйғизгандан сўнг қоринларин,
 Ўспиринлар ҳар кишига лим-лим тўла улкан жомлардан
 Май сундилар қадаҳларда ўнг томондан тартиби билан.
 Сўнг кечгача Аполлонга ҳамду сано ўқидилар кўп,
 Ёшу яланг ажиб куйлар ижро этди Фебнинг шаънига.
 Аполлон ҳам хушнуд бўлди қулоқ солиб бу мақтовларга.
475. Қуёш ботиб, ер юзига қора чойшаб ёйганда зулмат,
 Эшкакчилар ухлаб қолди бандаргоҳда, кема пойида,
 Лекин Ёс — пуштикокил топг элчиси келиши билан
 Лашкаргоҳга қайтмоқ учун отландилар япа сафарга;
 Кўтарилган заҳот лангар, Феб йўллади боди муродни
480. Ўрнатилди елкан дори ва ёйилди оппоқ елканлар,
 Ўрта елкан лунжин шамол шиширди ва забардаст кема
 Тўлқинларнинг тўшин тила кетди ўткир тумшуги ила,
 Кема мовий тўлқинларда из қолдириб, ўқдай учарди.
 Мана, етиб ҳам келдилар қароргоҳга олис сафардан;
485. Сўнг кемани сув сатҳидан тик соҳилга тортиб чиқдилар,
 Қумлоқ ерда уни баланд тўсинларга ўрнатдилару*
 Ўз чодир, ё кемаси томон бир-бир тарқаб кетдилар.

Бу аснода Зевс бандаси чаққоноёқ Ахиллес ҳамон
 Қони қайнаб ўтирарди сув бўйида бўлиб даргазаб.

490. Энди у на мард доврўғин оширувчи маъракаларга
 Ва на мудҳиш жанг-жадалга қатнаш эди, бекорчиликдан
 Чекар эди у изтироб, мудом жанггоҳ ва жангги қўмсаб.

- Ниҳоят, ўн икки кун ҳам ўтиб кетиб, мунаввар Олимп
 Яна гавжум бўлди Зевс-ла бирга қайтган маъбудлар билан.
495. Унутмаган эди ўғлин илтимосин Фетида — она.
 Субҳидамда у кўпикли шўх денгиздан отилиб чиқиб,
 Тонгги туман бирла учиб Олимпдаги арши аълога;
 Қарасаки, чақмоқотар Зевс бир ўзи серчўққи тоғнинг
 Энг юксак бир зирвасида ўтирипти хаёлга ботиб,
500. Фетида Зевс қаршисида тиз чўкдию олампаноҳнинг
 Тиззаларин сул қўли-ла қучоқлади, ўнг қўли билан
 Сарпадарнинг яягига тегиб қўйиб*, қилди илтижо:
 «Бузрук отам! Гар тангрилар орасида дардингни бирон
 Сўз ё иш-ла олган бўлсам, бажо келтир бир тавалломни!
505. Ўғлим учун ўч ол: унинг паймонаси тўлай деб қолган;
 Мардлар шоҳи Агамемпон аса уни этганмиш бадном;
 Ўғлим муздин тортиб олиб ўзиники қилиб олганмиш;
 Атрейондан ўғлим учун интиқом ол, иушти папоҳим!
 Яъни, уни иззат қилиб то бош эгиб келишмагунча,
510. Троялик лашкарнинг сен қўлин баланд қўй юнонлардан».

- Аммо ҳамон булутқувар Зевс чурқ этмай утирар эди;
Онаизор қўйвормасдан шунда унинг тиззаларини,
Яна ўксиб сўзлай кетди бошин қўйиб тангри пойига:
«Қатъий бир сўз айт, падарим, бошинг ирғат аҳдини тасдиқлаб
515. Ёки рад эт: сен қўрқувни билмайсан-ку; айт, билиб олай
Қанчалик паст эканлигин эътиборим арши аёлода».

- Маъбудага жавоб қилди нуроний Зевс чуқур хўрсиниб:
«Аҳвол чатоқ! Тезлаяпсан менга қарши инжиқ Ҳерани;
Мана, энди жаврайвериб, роса ейди қулоқ-миямни;
520. Шундоқ ҳам у маъбудларнинг даврасида трояликлар
Тарафини оляпсан, деб мудом таъна қилмоқда менга
Хўп, энди кет бу даргоҳдан, сени Ҳера қўриб қолмасин;
Неки айтдинг, барчасини бажарурман, бўлгин, хотиржам;
Қара, бошим ирғатаман, сенинг кўнглинг тўқ бўлсин учун —
525. Бу ишора, боқийларнинг орасида қилган аҳдимнинг
Қатъийлигин билдиради: қайтиб бўлмас муътабар аҳддан.
Менки бошим силкирганман, чиқмай қолмас рўбга ваъда».

- Зевс ўз сўзин исботламоқ учун тўсдек қошин учирди:
Сарпадарнинг ул беқазо бошидаги муаттар сочи
530. Бир елпинди ва серчўққи Олимп тоғи келди ларзага...

- Олампаҳоҳ ва маъбуда шундай аҳд-ла видолашдилар,
Сўнг Фетида юксак тоғдан тубсиз уммон қаърига дарҳол
Шўнғиб кетди; чақмоқдор Зевс кўшкка қайтди; шунда боқийлар
Курсилардан дик турдилар дилдан қутлаб бузрук падарни
535. Ҳеч ким журъат этолмади утирганча қарши олишга.

- Олимплик Зевс тахтга чиқиб ўтирди, лек малика Ҳера
Ўз эрининг кумушоёқ Фетида-ла суҳбат қурганин
Кўрган эди ва тушунган эди бўлган гапининг барига.
Жиғибийрон бўлиб Ҳера Зевсга захрин соча бошлади:
540. «О, маккор эр, қай маъбуда эди сен-ла маслаҳат қурган?
Ҳа, биламан, яширмоққа уринасан мендан сирларинг,
Шунинг учун ҳанузгача бирон марта ўз ҳоҳишинг-ла
Менга ошкор қилганинг йўқ дилингдаги сирру асроринг!»

- Жавоб қилди боқийлару фонийларнинг парвардигори:
545. «Уриниб ҳам кўрма Ҳера, билмоққа сен дилим асрорин,
Сенга оғир ботади у, бўлсанг ҳамки умр йўлдошим!
Сен билмоғинг лозим бўлган жами гапни на бандаларим
Ва на само маъбудлари биладилар сендан олдинроқ.
Аммо ёлғиз ўзим учун мансуб бўлган пинҳон гапларни
550. Биламан деб уринма ҳам, кўп койиниб суруштирма ҳам».

- Яна Зевсга юзланди ул сигиркузли маъбуда* Ҳера:
«Не деурсан ўзинг менга о, тошбағир булутқувар Зевс?
Мен ҳеч қачон сирларингни билишни ҳам истамаганман,
Суриштириб ҳам жиғингга тегмаганман: нени фикрлаш
555. Ихтиёринг: фақат ҳозир бир нарсадан хавотирдаман:
Еҳу, сени ўз ёнига оғдирмоқчи бўлди шекилли
Нерей қизи? Эрталаб у тизларингни қучоқлаганди;
Билишимча, сен Ахиллнинг қасдин олмоқ ва юнонларни
Сув бўйида қийратмоққа рози бўлиб бошинг иргатдинг».
560. Ҳеранинг бу гапларига булутқувар Зевс жавоб қилди:
«Тавба қилдим! Кўрмаган ҳам, билмаган ҳам нарсанг йўқ сени.
Лек кузатиш билан мени, ҳеч нимага эришолмайсан:
Билъакс, кўнглим совутасан ва оқибат — ўзинг панд ейсаи!
Шу ишга қўл урибманми, шубҳасиз, у мақбулди менга!
565. Ундан кўра жим ўтиргин қулоқ солиб каломларимга!
Гар аччиғим чиқиб, сенга кўтаргудек бўлсам илкимни.
Мадад бера олмас сенга Олимпдаги биронта маъбуд».

- Шавҳаридан қўрқиб кетган сигиркузли маъбуда Ҳера
Ғазабини ичга ютиб, жим ўтирди олтин тахтида.
570. Ҳўрсинишиб ўтирарди қолганлар ҳам Зевс мақомида.
Гап бошлади шунда меъмор маъбуд — Ҳефест; зеро нияти
Таскин бермоқ эди азиз ва гулбадан волидасига.
«Агар сизлар бандаларни деб ҳам низо қилсангиз энди,
Бунга бардош қилиб бўлмас, ундан хайр ҳам кутиб бўлмас!
575. Гар муттасил жанжаллашиб, бошингизга арши аълопи
Кўтарсангиз, гар адоват ўртангизда қилса тантана,
Унда қандай кўнгилхушлик бўлур бизнинг базми жамшидда?
Опа, эшит, гарчи ўзинг барча гапдан бўлсанг-да воқиф;
Зимистонга айланмасин бу мунаввар зиёфатимиз,
580. Десанг, Зевсинг кўнглин хушлаб, ғазабин бос, зеро отамиз
Қудратлидир — у хоҳласа тангриларнинг барини тахтдан
Ўлоқтурур! Ширин гап-ла юпат, она, қодир тангрини,
Ана унда олампапоҳ бизга шафқат юзин ўгирур».

- Шундай дея Ҳефест турди ўрнидан ва тилла қўшқадаҳ*
585. Тутиб туриб онасига, айтди яна икки оғиз сўз:
«Онажоним, қанча оғир бўлса ҳамки сабр қил, чида!
Отам сени калтаклашин кўриш менга насиб этмасин.
Акс ҳолда, сенга ёрдам кўрсатишга қанча урипмай,
Қўрбим етмас; негаки, бас келиш мушкул парвардигорга!
590. Ёсингдами, бир маҳаллар сенинг ёнинг олганимда, у
Оёғимдан ушлаб отган эди осмон бўсағасидан:
Ўшанда мен то кечгача учиб юриб, қуёш ботганда

Бориб тушган эдим Лемнос тупрогига чалажон бўлиб,
Хайриятки, Синтий аҳли топиб олиб, берганди шифо».

595. Ўз ўғлига жилва қилди сармаъбуда гулбадан Ҳера
Жилва қилиб туриб шаффоф қадаҳ олди унинг қулидан.
Ҳефест суниб қолган ҳамма маъбудларга улкан жомлардан
Обихаёт шарбатини, ўнг томондан узатиб чиқди.
Саодатли аҳли само кўшк саҳнида пилдираган ланг
600. Косагулдан қаҳ-қаҳ уриб кулди* кўкни кўтариб бошга.

- Саодатли аҳли само то ботгунча нурафшон қуёш
Мудом яйраб, хўп маишат қилди. Ушбу базми жамшидда
Аполлоннинг бениҳоя нафосатли сози — лираси
Ва лирага жўр бўлувчи латофатли Муза қизларнинг
605. Гоят ажиб қўшиқлари ором берди худовандларга.

- Мана, порлоқ қуёш ботди; ҳар бир тапгри ором олгани
Ўз кўшкига кириб ётди. Доно Ҳефест маҳорат ила
Қуриб берган эди ҳар бир кўшкни боқий тапгрилар учун.
Олимп тоғда энг сервиқор тапгри — Зевс ҳам туриб ўрнидан,
610. Кириб ётди ўз муҳташам кошонаси — оромгоҳига,
Сумбул сочли Ҳера ётар эди унга ёстиқдош бўлиб.

ИККИНЧИ ҚЎШИҚ

ТУШ. БЕОТИЯ ЕКИ КЕМАЛАР САНОҒИ

Тангрилар ҳам, лашкарлар ҳам туни билан ухлашди қотиб;
Фақатгина Зевс кўзига келмади ҳеч оромбахш уйқу.

Парвардигор, қай йўсинда Ахилл учун интиқом олсам

Ҳам қай тарзда юнонларга бандаргоҳда қирон келтирсам

5. Кўпроқ кўнгил тўларкин, деб бутун тунни ўтказди бедор;

Ва, ниҳоят, Агамемнон ҳузурига юбормоқ лозим

Қалбаки Туш, деган ғоят мақбул фикр келди бошига.

Сўнг шу Тушни чақиртириб, айди унга ҳикматли сўзлар:

«Қалбаки Туш, ғизиллаб уч юнонларнинг бандаргоҳига

10. Ва сездирмай оҳиста кир Атрей ўғли қароргоҳига:

Ҳозир сенга нелар десам, қулоғига қуй ҳаммасини:

Жингалаксоч* юнонларни ўзинг жангга бошлармишсан, де,

Жами лашкар қўзғолсин, де. Ниҳоят, сен гавжум Илион

Шаҳрини забт этарсан де; Олимп тоғда маскан қурганлар

15. Орасида муҳолифат қолмади, де. Маъбуда Ҳера

Ўз фикрини ўтказди, де, самодаги илоҳийларга,

Приам элин бошига Зевс зўр фалокат ёғдирмоқчи, де».

Туш фармонга қулоқ осиб, парвоз этди мисли шамолдек
Юнон баҳрий кемалари турган ерга ва Агамемнон

20. Чодирига кириб, уни маст уйқуда ётганин кўрди.

Туш подшонинг боши узра кекса Нестор қиёфасига

Кириб турди* ки Атрейон иззатларди нилослик шоҳни;

Илоҳий Туш гап бошлади Нелей ўғли қиёфасида:

«Асов отни тизгинловчи* Атрей ўғли, ухляяпсанми?

25. Зиммасига халқ қисмати ва ташвиши тушган бир пайтда

Одобданми доно эрнинг ўтказиши тунни ғафлатда?

Эшитиб ол: ҳузурингга Зевс юборди мени самодан;

Мудом сенинг ташвишингни қилмоқдадир раҳмдид тангрим;

Жингалаксоч юнонларни ўзинг жангга бошлар эмишсан,

30. Жами лашкар қўзғолсинмиш. Ниҳоят, сен гавжум Илион

Шаҳрини забт этажаксан; Олимп тоғин маскан этганлар

Орасида муҳолифат қолмади ҳеч. Маъбуда Ҳера

Ўз фикрини самодаги худоларга ўтказди охир;

Приам элин бошига зўр фалокатлар ёғдирмоқчи Зевс.

35. Юрагингда сақла жами айтганларим ва ёдингда тут,

Ширин уйқунг қочган заҳот, бу гаплар ҳам бўлмасин унут».

Шоҳнинг қўйини пуч ённоққа тўлдириб Туш йўқолди кўздан.

Аё, тептак! Гофил банда! Трояни забт этмоқчисан;
Вале Зевснинг шум ниятини билмайдурсан: ул бузрук падар

40. Яна юнон лашкарининг ва Илион фарзандларининг
Бошларига мудҳиш жангда ёғдирмоқчи кўп уқубатлар!
Уйқу қочди; лек илоҳий овоз ҳамоп шоҳ қулоғида
Янграр эди; у ўрнидан туриб, нафис оҳорли қўйлак
Кийиб, сербар ридосини елкасига ташлади; сўнгра
45. Маҳкам боғлаб кафшларини опноққина оёқларига,
Елкасига осиб олди кумуш пақшли обдор шамширин;
Қўлга олиб отасининг ҳукмронлик асосини, у
Кетди юнон кемалари манзил қўрган соҳил ёқалаб.

Тонг элчиси — зар кокилли Эос балқиб юксак Олимпга,

50. Бузрук Зевсга ҳамда ўзга маъбудларга таратди зиё;
Агамемнон шунда, ахей лашкарини зўр маъракага
Йиғинлар, деб фармон берди жарчиларга. Улар чор ёққа
Тарқалдилар жар солишиб. Одамлар ҳам тўпланди дарҳол.
Вале бундан хиёл олдин Агамемнон Нестор кемаси
55. Турган ерга улуғларни чақиртириб, маслаҳат солди:
«Бугун, дўстлар, мен муаттар тун қўйнида кўрдим ажиб Туш;
Тушнинг бўйи, ҳаракати ўхшар эди Несторга ғоят!
Илоҳий Туш бошим узра туриб, шундай деди рўй-рост:
— Асов отни тизгинловчи Атрей ўгли, ухлайдурсанми?»
60. Зиммасига халқ қисмати ва ташвиши тушган бир пайтда
Одобданми доно эрнинг ўтказмоғи тунни ғафлатда?
Эшитиб ол: ҳузурингга Зевс юборди мени самодан;
Мудом сенинг ташвишингни қилмоққа ул раҳмдил тангрим;
Жингалаксоч юнонларни ўзинг жангга бошлар эмишсан,
65. Жами лашкар қўзғолсинмиш. Ниҳоят, сен гавжум Илион
Шаҳрини забт этажаксан; Олимп тоғин маскан этганлар
Орасида муҳолифат қолмади ҳеч. Маъбуда Ҳера
Ўз фикрини самодаги тангриларга ўтказди охир.
Приам элин бошига зўр мусибатлар ёғдирмоқчи Зевс.
70. Сен унутма бу гапларим, — дея кўздан ғойиб бўлди Туш.
Қароматли уйқуни тарк этиб мен ҳам, очдим қўзимни.
Дўстлар! Келинг, баҳамжиҳат бўлиб, юнон ўғлонларини
Қай йўсинда жангга даъват этмоққа биз режа тузайлик.
Ҳар галгидай, мен гап билан сипаё кўрай уларни аввал —
75. Таклиф қилай лашкаргоҳдан кемаларга тушиб қочмоқни
Ва лекин сиз аскарларни бу жанггоҳда қолишга унданг.

Шундан кейин, қумлоқ Пилос шоҳи Нестор чиқди даврага
Ва хушният билан шундай калом айтди оқсоқолларга:

80. Бундай тушни ўзга ахей айтганида бизга мабодо,

Ундай касни бухтончи деб, нафратлаган булардик албат.
Модомики, Тушни ахей лашкарининг бош саркардаси
Кўрибдийкан — ори ростдир; йигитларни, бас, шундай экан,
Дам ғанимат, жанг майдонга даъват этмоқ йўлин ўйлайлик».

- Шундай деб, у элдан бурун чиқиб кетди бу маъракадан
Мақбул кўрди Атрейзода фикрин барча салтанатнаоҳ;
Бу орада оломон ҳам тўп-тўн бўлиб кела бошлади.
Тоғу тошга уя қурган бол арилар узум бошидек
Ғуж-ғуж бўлиб гул-чечаклар тепасида чарх айлангани,
90. Виз-виз этиб, гоҳ у, гоҳ бу ёққа тинмай учгани каби,
Ахейларнинг лашкари ҳам ўз чодир, кемаларидан
Чиқиб, турнақатор бўлиб, тизилишиб, теран денгизнинг
Соҳилидан галалашиб, гурунглашиб келавердилар;
Юракларни ғулғулага солган хабар парвона эди
95. Халқ бошида; йиғилдилар; лашкаргоҳда ғужгон ўйнарни
Яроқдорлар; ингради ер халқ пойида; шов-шув тинмасди;
Тўққиз жарчи халқ ичида юриб, уни тартиб сақлашга
Ва Зевс қавми* — шоҳлар гапин тингламоққа даъват этарди.
Секин-аста шов-шув тиниб, жой-жойига ўтиргач ҳамма,
100. Ушлаб шоҳлик асосини Агамемнон чиқди ўртага,
Ушбу обдор чўнг асопи олимпик ланг Хефест ясаган
Ва чақмоқдор Зевсга тортиқ қилган экан; Зевс эса уни
Берган экан тангриларнинг хабарчиси бўлмиш Ҳермесга;
Ҳермес уни асов отни тизгинловчи ботир Пелопсга;
105. Чўнг чавандоз Пелопс эса халқ ҳоқони Атрейга берган;
Атрей эса ўлаётиб қолдирганкан уни Фиестга:
Фиест уни туҳфа қилди жиянига — Агамемнонга,
Соп-саноқсиз оролларга ва Аргосга султон бўлсин, деб,
Шоҳ шу ажиб чўнг асога суянганча юзланди халққа:
110. «Дўстлар, данай ўғлонлари, о, Арейнинг хизматкорлари!*
Чақмоқдор Зевс мени ғоят мушкул ҳолга қилди гирифтор.
Илгари у, сен сарбаланд минорали Илион шахрин
Ғорат айлаб, элга ғолиб қайтгайсан, деб бош иргатганди;
Энди бўлса, у бадният, шунча халқим нобуд бўлганда,
115. Айди менга: Аргосингга жўнаб кет, деб, шармандаларча!
Қодир Зевснинг кўнгли шуни тусаб қопти баногоҳ, дўстлар;
Қудратининг чеки йўқдир; Троянинг у анча-мунча
Қалъаларин вайрон этди, ҳали кўпин айлагай вайрон!
Ваҳоланки, юнояларнинг сиздек кучли мард лашкарининг
120. Оз миқдорли душман билан самарасиз жанг қилганидан
Ва тўққиз йил мобайнида тўккан қони зое кетгандан
Ҳатто узоқ келажакда яшагуси авлодларимиз
Воқиф бўлса, ўшалар ҳам уялурлар қилмишимиздан!
Зеро, агар Троянинг фуқароси ва аҳли юнон
125. Ўзаро сулҳ тузишсаю одамларин санаб чиқишса;

- Сунг Троя аҳолиси битта қолмай, жам бўлса бари;
 Бизлар эса бўлинишсак унта-унта бўлиб тунларга
 Ва ҳар ўнлик учун соқий тайинласак трояликдан,
 Аминмаңки, соқий етмай қолур эди кўпгина тўнга!
130. Биз шу қадар кўпмиз, дўстлар, Троянинг аҳолисидан,
 Лек шаҳарга чор атрофдан найзабардор — марди майдонлар
 Тўпланишган; ана шулар — Приамнинг ёру дўстлари —
 Трояни забт этмоқ-чун менга имкон бермаётирлар.
 Парвардигор Зевснинг, мана тўққиз йили ўтиб ҳам кетди,
135. Кемаларнинг огочлари, арқонлари чирий бошлади;
 Тўққиз йилки, уйда бизни хотин, бола-чақаларимиз
 Зор-интизор кутмоқдалар: бизлар эса, тўққиз йилдирки,
 Ўлтирибмиз бу жанггоҳда сустлик қилиб, қучолмай зафар,
 Бинобарин, қулоқ осинг гапларимга ва айланг бажо:
140. Қочмоқ лозим! Дарҳол қайтиб кетмоқ зарур жонажон элга;
 Барибир, забт этолмаймиз Троядек шаҳри азимни!»

- Шундай дея Агамемнон оқсоқоллар маъракасида
 Қатнашмаган ахейларни солиб қўйди зўр гулгулага.
 Нот бирла Эвр тангри Зевснинг булутидан Икар баҳрига
145. Ёсиб тушиб, тўфон ҳосил қилганидек уммон сатҳида,
 Ёки Зефир, чаман бўлиб яшнаб турган экинзорларга
 Дабдурустдан ёсиб келиб, шафқат билмай зироатларни
 Босиб пайҳон қилганидек, халқ ҳам бирдан қалқиди оёққа —
 Саркарданинг нутқи уни солган эди шундай ваҳмага;
150. Ҳамма мудҳиш наъра тортиб, чопа кетди бандаргоҳ томон;
 Халқ пойидан кўтарилган чангдан кўкда яралди булут;
 Уйларига ошиққанлар ҳайқириғи етди фалакка;
 Улар зовур тозалашар,* тиргакларни чиқаришарди;
 Кемаларни тезроқ сувга туширинг, деб бақаришарди.
155. Қисматига зид ўлароқ ўз элига қайтарди лашкар,
 Агар Ҳера Афинага бундай дея юзланмаганда:
 «Бу қандай гап, о, чақмоқдор Зевснинг доно, муҳориб қизи!
 Наҳот юнон лашкарлари ўркак-ўркак тўлқинлар оша
 Чўнг уммондан юртларига қочиб қолса ушбу жанггоҳдан?
160. Наҳот улар Троянинг мутакаббир аҳолисини,
 Шоҳ Приамни хушнуд этиб, Еленани ташлаб кетсалар?
 Ахир ўшал Елена деб қурбон бўлган эмасмидилар
 Туман-туман аҳли данай Илионнинг остонасида?
 Мис совутли данайларнинг қошига сен парвоз эт қўшдек!
165. Ҳар бир мардга ширин сўз-ла ган уқдирки, юнон қўшини
 Туширмасин денгиз узра эшкаги кўп кемаларини».

Деди Ҳера: Афина ҳам қулоқ осди соҳиббасига:
 У Олимнинг чўққисидан тикка шўғриб рўйи заминга,
 Зудлик ила мис зирҳли кемаларга етиб борди-ю,

170. Заковатда Зевсга монанд Одиссейни топди у ерда:
Лаэрт ўғли руҳан, қалбан ғамга ботиб, паришон ҳолда
Турар эди ўз серҳашам кемасининг рўбарўсида.
Унга яқин бориб, айди Эгиоҳнинг шахло кўз қиз:
«О, лутфкор Лаэртзода, заковатли, ботир Одиссей!
175. Наҳот сизлар, кўп ўринли кемаларга чиқиб чинданам,
Қочмоқчисиз юртингизга бу жанггоҳдан шармандаларча?
Наҳотки сиз Троянинг мутакаббир аҳолисини,
Шоҳ Приамни хушнуд этиб, Елепаи ташлаб кетсангиз?
Ахир ўшал Елепа деб жон беришга эмасмидилар.
180. Туман-туман аргосликлар Илионнинг остопасида?
Дарҳол югур юнон аҳли ҳузурига; иш кўр астойдил:
Ҳар бир мардга ширин сўз-ла гап уқдирки, юнон қўшини
Туширмасин денгиз узра кўп эшакли кемаларини».
- Одиссей ҳам Афинанинг янгроқ унин танигап заҳот
185. Шамол янглиғ елиб кетди эгнидаги ридони отиб;
Лек кўтариб олди уни итакалик жарчи Эврибат.
Одиссей-чи, йўл-йўлакай тўқнаш келиб Агамемнонга,
Ота мерос ҳукмдорлик ҳассасини сўраб олди-да,
Аҳли юнон манзил қургап бапдаргоҳга равона бўлди;
190. Йўл-йўлакай у қай шоҳни ё киборни учратса ногоҳ,
Суҳандонлик қилиб, уни тутди гапга хушчеҳра билан:
«Аё, ботир! Сенки қўрқсанг не бўлади? Уят-ку ахир!
Сен, яхшиси, ўзингни бос, ўзгаларга бергил тасалли;
Ғофил банда, назаримда беҳабарсан чоғи, бор гапдан;
195. Лақиллатмоқ бўлиб деди Агамемпон элга бу гаппи;
Зеро сизлар беҳабарсиз мажлисгоҳда у айтган гапдан;
Шу боисдан бўлинг огоҳ ғазабидан Агамемпоннинг.
Парвардигор арзандаси — бул жувонмард билмайди шафқат
Ки Зевс ўзи иззат-икром ато этган, суйган қўлига».
200. Гар Одиссей кўрса бирон ғаламисни оломон ичра,
Ҳасса уриб гарданига, койир эди дағдаға ила:
«Ўчир унинг, баски, ўзинг на жанггоҳда, на маъракада
Иззат-обрў қозонмаган ножанговар, ожиз бандасап,
Азизларнинг маслаҳатин хап ўтириб тинглагил, бадбахт,
205. Ҳамма подшо бўлолмайди айни вақтда, тушунмоқ даркор!
Подшо битта бўлмоғи шарт, хосияти бўлмас кўпининг
Ки, салтанат ҳассасига кимни насиб этган экан Зевс,
Ёлғиз ўшал подшо бўлгай, ҳукмронлик қилгай барчага».

- Шу тарзда у йўл-йўлакай лашкарларга уқдириб гапид
210. Кетаверди; халқ ҳам чиқиб кемалари, чодирларидан,
Гўё тинмай урилгучи долғалардек юксак соҳилга,
Наъра тортиб, пайдару пай кетаверди мажлисгоҳ томон,

- Мана, барча ўз урнига утирдию толди сукутга,
 Бу сукутда ёлғиз Терсит жаврагани эшитиларди;
215. Густоҳона сўзлар бижғиб ётар эди унинг дилида.
 Шу боис, вай ахтарарди тарк этиб у шарми-ҳаёни,
 Подшоҳларни таҳқирлашга ки қулдирмоқ учун оммани
 Ҳеч нарсадан тан тортмасди; Илионга ёв бўлиб келган
 Юнон аҳли орасида у эди энг бадбашараси.
220. Кўзи ғилай, оёғи ланг, кифти букир, икки елкаси
 Тор кўксига туташганди; найза янглиғ чўққи бошида
 Тук ўсарди сийраккина. Одиссей-ла адоватдайди,
 Бу ҳам камдек, тиш-тирноқ-ла қарши эди Ахиллесга ҳам.
 Икковини ёмонларди мудом; энди Агамемнонни
225. Қоралашга тушди сурбет айюҳаннос солиб эл аро;
 Ахейлар ҳам Атрейоннинг рафторига терс эди зимдан,
 Мана, Терсит Атрейзодга густоҳона шангиллай кетди:
 «Яна педан зорланасан, сўйла дардинг, педир истагинг?
 Хазинанг лиқ мису зарга, чодирларинг асираларга
230. Ки ул дилбар қизларни биз шаҳарларни ғорат этганда
 Элдан бурун танлаб олиш ҳуқуқини берганмиз сенга.
 Ёки олтин тусайдими кўнглинг яна? Ё истайсанки,
 Илионлик биронта мард, мен ё ўзга юнон аскари
 Асир олган ўгли учун олтин билан бож тўламоғин?
235. Ё овлоқда кўнгилхушлик қилмоғинг-чун бирон навниҳол
 Гузал жувон етмагандир? Йўқ, Атрейон, одобдан эмас
 Саркарданинг дуч этмоғи ҳам-қулфатга ўз лашкарини!
 Баски, бизлар лашкар эмас, қўрқоқ, шалтоқ хотин эканмиз,
 Кетайлик уй-уйимизга; Агамемнон ўзи шўшайиб
240. Қолсип бунда, кўмилганча ўз орттирган ўлжаларига;
 Шояд унга жангда мадад бўлганимиз англагай шунда.
 Яқинда у ўзидан ҳам диловарроқ Ахиллесни қилди ҳақорат:
 Сурбетларча тортиб олиб унинг муздин сурмоқда ишрат!
 Ахилл билмас адоватни; оғир карвон у, йўқса, сенинг
245. Ҳаётингда бўлур эди энг сўнггиси бу густоҳлигинг!»

- Авбош Терсит халқ чўбонин шундай дея қилди ҳақорат,
 Лек Одиссей дабурустдан ҳамла қилди фосиқ бандага.
 Кўзларидан ўт чақнатиб шундай деди дағдага ила:
 «Бадбахт Терсит, шанғи нотиқ, жим ўтир сен ўчириб унинг!
250. Тилишгни тий, ноҳақ бадном қилмоқликдан ҳукмдорларни.
 Аминманки, Атрейзодлар ила бунда келган юнонлар
 Орасида топилмагай сендай манфур, бадкирдор банда.
 Сен, яхшиси, мажлисларда шоҳлар ҳақда жаврашни бас қил,
 Қоралама ҳам уларни, уйга қайтиш чоғин ҳам кутма!
255. Хўш, қайси зот бизга аниқ айтур бу жанг оқибатини?
 Бахтиёрми ёки бадбахт қайтамиз биз уй-уйимизга?
 Лек сен, фосиқ, маъракада доғлайсан Агамемноннинг

- Пок номини, аҳли юнон унга бисёр музд берган, дея!
 Бу билан сен эл олдида шоҳни бадном қилмоқдаурсан!
 260. Ганларимни қулоғингга ҳўб қуйиб ол: гар бугунгидек
 Шоҳнинг номин булғаб яна эл ичида қилсанг шаңғилик,
 Тутиб олиб, елкангдаги рўдапонгни, ҳатто уятинг
 Яширувчи лозимингни чок этмасам шармандаларча,
 265. Калтаклаб халқ орасидан соҳил сари тирқиратмасам,
 Майли, жудо бўлсин бошим шу қудратли танамдан менинг,
 Майли, ўшал кундан бошлаб ота бўлмай мен Телемахга».

- У Терситнинг букрига ва гарданига тушира кетди
 Асо билан. Маржондек ёш тўкди Терсит бўлиб ғужанак;
 Зероки қон талашганди ғар букриси олтин асодан;
 270. У қўрқувдан дағ-дағ титраб, бадбашара афтин оғриқдан
 Бужмайтириб, кўз ёшини аргганича чўкди ўрнига.
 Роса қулди Терситдап халқ, кайфияти нохуш бўлса ҳам;
 Айрим шахслар шундай дерди ёнларида ўтирганларга:
 «Дарҳақиқат, беададдир Одиссейнинг эзгу рафтори;
 275. У жанггоҳга бошловчи ҳам, яна доно маслаҳатчи ҳам.
 Аммо бу кун у кўрсатган жасоратнинг йўқдир қиёси;
 Зероки у оғзи бузуқ бир ҳангининг берди додини.
 Бундан буён то ўлгунча густоҳона тилини Терсит
 Тийса керак фосиқ сўзла қарғашдан Зевс арзандаларин!»
280. Шундай дерди юнон. Соҳибқирон Одиссей эрса,
 Дик ўрнидан турди ушлаб олтин асо; шунда Паллада
 Бир хабарчи сиймосида жим бўлишга упдади халқни.
 Токим яқин ва олисда ўтирганлар Одиссей нутқин
 Тинглаб, таҳлил қила олсин маслаҳатин холисанилло.
 285. Одиссей ҳам хуш ният-ла нутқ бошлади оломон ичра:
 «Агамемнон! Турли тилда сўзлашувчи жами эл аро
 Сенга иснод ёғдирмоқчи фуқаронинг, салтанатпаноҳ
 Ки тарк айлаб Элладани келганида сен-ла бу жангга,
 Қайтмагаймиз элга, токи Трояни бесару сомон
 290. Қилмагунча, дея берган сўзидан воз кечмоқчи энди.
 Ҳозир улар мисли мургак гўдақлардек, тул хотинлардек
 Қачон уйга қайтамиз деб бир-бирига зорлаимоқдалар.
 Ваҳолопки, жанг-жадалдан мағлуб қайтмоқ оғирдир ғоят.
 Чун ёр васлин бир ойгина қуролмаган сайёҳ ҳам ҳатто
 295. Қиш бўрони ва долгалар банд айлаган кема қошида
 Ўзин қайга қўяр билмай, нола чекар безовталаниб.
 Бизлар эсак тўққиз йилки жанг қиламиз бу жанггоҳ аро.
 Нолимайман юнонларнинг ўз ватанин қўмсашидан, йўқ.
 Лек уят-ку бесамар жанг ёки уйга қайтиш безафар.
 300. Йўқ, сабр айланг, биродарлар, пича кутиб, олайлик билиб
 Калхас қилган башоратга ишонмоқ ё ишонмасликни.

- Едимизда ул башорат: шоҳид эрур бунга ажалнинг
 Чангалига дуч келмаган аргосликлар. Хотирангиздан
 Гар ўчмаган бўлса, юпон кемалари Авлидага жам
305. Бўлганида, Трояни ғорат айлаб, забт этмоқ учун,
 Бизлар ажиб заранг дарахт соясида, чашма бўйида
 Худоларга атаб қурбон қилган эдик юз нафар тана;
 Ўшал заранг томиридан қайнаб чиқар эди зилол сув.
 Бир мўъжиза содир бўлиб, шунда меҳроб пойидан бирдан
310. Маҳобатли олачибор, қонхўр илон ўрмалаб чиққан
 Ва бул қодир Зевс махлуқи чирмашганди азим дарахтга,
 Ул дарахтнинг қир учида, япроқларнинг қўланкасида
 Қўйган эди чумчуқ уя, унда саккиз нафар полопон
 Ва уларни энди очиб чиққан она чумчуқ бор эди...
315. Илон ютиб юборганди бир ҳамлада болопонларни;
 Она чумчуқ жўдо бўлиб шунда жигар нораларидан,
 Зор чирқиллаб чарх урганди уя узра бўлиб парвона;
 Илон эса чўзиб бошин, ютган эди ул шўрликни ҳам.
 Вале ютиб улгурмасдан у чумчуқ ва болопонларни,
320. Зевс намоён этган эди бир мўъжиза: кошиф каромат
 Крон ўгли айлантирган эди тошга ул шум махлуқни.
 Бизлар эсак дол қолганча кузатгандик бул кароматни
 Ки, самовий бир мўъжиза юз берганди меҳроб бошида.
 Буни кўриб Калхас дарҳол берган эди гойибдан хабар:
325. — Элладанинг жингалаксоч ўғлонлари, хомушсиз нечун?
 Бу нишона ила тангри истиқболдан бермоқда дарак,
 Гарчи уни кутсак ҳамки узоқ, бўлмай охири бахайр!
 Неча нафар паррандани ютган бўлса бул қонхўр илон
 (Жами саккиз болопону она чумчуқ билан тўққизта),
330. Шунча йил биз жанг қилгумиз Троянинг бўсағасида,
 Лек ўнинчи йил келганда Илионни қилурмиз ишғол.
 Калхаснинг бул башорати мана ҳозир чиқмоқда тўғри.
 Бардам бўлинг, обдор қалқон тутган дўстлар, биз кетмагаймиз,
 Бу жанггоҳдан Трояни токи яксон айламагунча!»
335. Тангримонанд Лаэртзода Одиссейнинг бул каломини
 Мақбул айлаб аҳли юнон ҳайқирдики, теварак-атроф
 Ва кемалар бул паърага берди чуноп мудҳиш акс-садо.
 Шу чоқ мажлис аро туриб сўз бошлади илоҳий Нестор:
 «Тавба! Бизлар маъракада жанг нелигин тушунмайдиган
340. Гўдақлардек чуғурлаймиз, валекин ул аҳду паймонлар
 Ва муқаддас онтларимиз не бўлади энди, ўғлонлар?
 Еки меҳроб бошида май паймо қилиб, қўлга қўл бериб*
 Тузилган аҳд ва режалар энди сувга кетгайми уриб?
 Тўғри, бизлар оғиз билан жанг қилишга устамиз фақат.
345. Шу боисдан тўққиз йилки силжимаиди олға ишимиз,
 О, мунаввар Атрейон, сен аввалгидек собит эрдурсан,

- Юнонларга яна ўзинг саркарда бул майдони ҳарбда,
 Гар аларнинг орасидан чиқса битта-иккита қўрқоқ,
 Гумдон айла, — ки рўёбга чиқмагай ҳеч қўрқоқ нияти:
350. Йўқ, Аргосга қайтмагаймиз билмагунча Кронзод — Зевснинг
 Бизга берган ваъдасининг ёлгон ёки тўғри эканин
 Ки Троя аҳолисин қирғинбарот қилмоқ қиятда
 Аргосликлар елдек учар кемаларга ўтирган кунда
 Бизга қодир Зевс башорат қилган эди зафар қучишни:
355. Ўнг ёнда у чақмоқ чақиб, кўрсатганди эзгу нишона.
 Йўқ, ҳеч битта ахей ўғли истамайди уйга қайтишни
 То бағрига босмагунча Троянинг хотинларини*,
 То интиқом олмагунча Еленанинг кўз ёши учун.
 Гар бирон шахс ўз элини қўмсаб, қочмоқ бўлса мабодо,
360. Кўн эшкакли кемасига қўл учини теккизиб кўрсин,
 Ундай қўрқоқ шу тондаёқ элдан олдин топгай қазосин.
 О, шоҳ, ўзинг бер маслаҳат, лек қулоқ ос ўзгаларга ҳам.
 Мен қилмоқчи бўлган ўғит хайрлидир, эмас бефойда.
 Сен, Атрейон, қўшинларни уруғлару насабларга бўл;
365. Токи кўмак берсин насаб-насабга-ю уруғ-уруғга.*
 Агар шундай қилолсангу лашкарингга ўтказолсанг сўз,
 Тез орада сен, қай бир эл ё саркарда энг довюрагу
 Қайси бири қўрқоқлигин тушунгайсан: ки унда ҳар ким
 Жон куйдиргай ўзи учун; шунингдек, сен Илион шаҳрин
370. Худоларнинг амри-лами ё қўшиннинг ношудлигидан,
 Хуллас, нечун забт этолмай ётганингни билиб олгайсан!»
- Агамемнон шул заҳоти Нелейзодга айлади жавоб:
 Сен, чол, доим ром этасан ахейларни машваратинг-ла!
 «О, падар Зевс, чўнг мерган Феб ва Афина-Паллада, кошки
375. Бўлса эди менда кўпроқ Нестор янглиғ мушовирлардан,
 Тез орада Приамнинг метин девор қалъаси бизга
 Таслим бўлиб соврулган бўлур эди кули самога!
 Лек пегадир чақмоқдор Зевс йўллар менга мудом бадбахтлик;
 Ундар мени у бесамар ихтилога, шум адоватга.
380. Мен довлашиб қолдим, дўстлар, Ахилл билан асира қиз деб;
 Оқибатда ўз бошимга ғам орттириб бўлди кўнглим ғаш.
 Бир кун келиб ул ботир-ла гар ярашсак, аминманки мен,
 Ҳеч бир кимса Трояни ҳалокатдан қололмас сақлаб!
 Ҳозир ҳамма бориб, тўйиб овқатлансин, сўнг бошлаймиз жанг.
385. Жами лашкар чархласин ва текисласин найза-қалқонни;
 Елдек учар отларга ем берилсин ҳўб, жангаробалар
 Пухта кўздан кечирилсин жангу жадал тараддудида.
 Биз кун бўйи қилгаймиз жанг бу даҳшатли муҳорабада
 Ки аскарый сафларга дам берилмагай қош қорайгунча,
390. Фақат зулмат ажратмоғи мумкин бугун довлашганларни.
 Ботгай терга кўкракдаги ул халоскор қалқон тасмаси;

- Найза тутган билаклар ҳам толгай буткул; жангаробага
Қушилган от чумгай оппоқ кўпикларга батамом, дўстлар.
395. Лек бордию биронтанинг жангдан қочиб, денгиз бўйида
Қолгапини кўриб қолсам, кейин мендан қилмасин ўпка,
Зотан ушбу қароргоҳда ем бўлгай у қузғун, кўппакка!»

- Деди у ва мажлис аҳли долғаларни юксак қояга
Олиб келиб урувчи ул шиддатнок Нот — жануб шамоли
Янглиғ гурра ҳайқирдики, ором билмас ўшал долғалар
400. Чор томондан эсан жўшқин қуюнлардан кўпиргай, тошгай.
Халқ оёққа қалқиб бирдан тез тарқалди кемалар аро,
Овқатлана бошладилар давраларда гулханлар ёқиб.
Тескари қил ажал юзин, ўзинг асра Арей зарбидан,
Дея ҳар ким қиларди ўз тангрисига* бисёр қурбонлик.
405. Атрейзоднинг ўзи эса қодир Зевенинг шаънига атаб,
Қурбонликка беи ёшли бир буқачани бўғизлаттирди.
Сўнгра таклиф этди ажиб чодирига ахей лашкарин
Энг эъозли, энг муътабар, ёши улуг оқсоқолларин:
Даставвал чол Нестор билан Крит шоҳи Идомейни,
410. Сўнгра икки Аякс билан шавкатли зот Тидейзодани,
Ундан кейин панд-ўғитда Зевсга монанд шоҳ Одиссейни.
Лек Менелай оғасининг қалбан русса чекаётганин
Англаб, ўзи етиб келди, бўлса ҳамки чақирилмаган.
Барча тана теграсига турди, арпа ҳовучлаганча;
415. Шунда Зевсга сиғинди ул давлатпапоҳ айлаб илтижо:
«О, қудратли чақмоқдор Зевс, арши аъло бузрук тангриси!
То мен кўркем Илioniнги кулин кўкка совермагунча;
Токи унинг қопқаларин сўнмас ўт-ла ёпдирмагунча;
То Ҳекторнинг совутин мис найзам-ла чок этмагунимча*
420. Ҳамда унинг сон-саноқсиз дўстларин ер тишлатмагунча
Тавалломга қулоқ осиб, офтобни сен боткизмай тургил
Ва заминни буркамай тур қора зулмат пардаси ила!»

- Атрейоннинг таваллосин инобатсиз қолдирди лек Зевс:
Даргоҳида қабул қилган бўлса ҳамки қурбонлигини.
425. Оғир савдо солмоқ бўлди яна унинг бошига тангри.
Дуодан сўнг қурбонлик мол устидан туз, арпа сепдилар,
Сўнг қайириб мол бошини, ничоқ билан бўғизладилар.
Ва терисин шилдилар-да сон гўштини нимталаб дарҳол,
Чарвисига кўш қаватлаб ўрадилар яна кўп гўшти.
430. Қовжираган шох-шаббадан ўт қалашиб этдилар кабоб;
Кейин эса панжшоҳга мол ичин санчиб, тутдилар ўтга.
Молнинг сони куйгач, улар пишган ўпка-жигардан тотиб,
Қолган гўштини ҳам жаз қилиб пиширдилар сихларга тортиб.
Шу зайдда эҳтиётлаб кабоб қилиб жамикни гўштни,
435. Дастурхоплар тузаб дарҳол бошладилар базми жамшпдни;

- Бу сөрнеъмат зиёфатда барча бирдай қилди маишат.
Ҳамма шароб ва овқатга тўйгандан сўнг Ҳерениянинг
Шоҳсувори* Нестор туриб, шундай деди Агамемнонга:
«О, помдор шоҳ, соҳибқирон Агамемнон! Рухсат эт энди,
440. Биз борайлик ва бошлайлик парвардигор буюрган ишни.
Буюр, дарҳол жарчиларинг жар солишиб, жами лашкарни
Бандаргоҳга йиғилишга даъват этсин, бизлар бўлсамиз
Қўшинларни жангга ундаб юрайлик кенг қароргоҳ бўйлаб».

- Агамемнон бажонудил қулоқ осди чолнинг сўзига:
445. Шу он-оқ у фармон берди янгроқ овоз жарчи аҳлига
Мис совутли данайларни жангга даъват этмоқ ҳақида.
Жарчилар жар солган заҳот жам бўлдилар бутун аскарлар.
Зевснинг суйган бандалари — Атрейоннинг атрофидаги
Шоҳлар халқни сафга тиза бошладилар; бу чоқ Паллада
450. Бебаҳо ва мангу гузал қалқон тутиб бўлди памоён:
Безатилган эди қалқон юзлаб нафис зар гажим ила
Қи арзирди ҳар бир гажим энг камида ҳекатомбага.
Маъбуда шул қалқони-ла омма аро айланиб юриб,
Ҳар бир мардни ундаб жангга, билагига уфуларди куч,
455. Чарчаш билмай олишсин деб ғалим билан зафар қучгунча.
Оқибатда қонли уруш лаззатлироқ туюлиб кетди
Бул мардларга она юртга толпинувчи хуш армондан ҳам.
Машъум ёпғин энг юксак тоғ бошидаги қуюқ ўрмонни
Қийратганда, кўрингандек олисларда унинг шуъласи,
460. Саф-саф бўлиб ҳар ёқ юрган лашкарнинг ҳам мис яроқлари
Қамаштириб эл кўзини, акс этарди ҳатто фалакда.
Осиёнинг шўх Каистр жўшиб оққан воҳаларида
Маскап қурган ёввойи ғоз ва турналар ё бўйи узун
Оққушларнинг сон-саноксиз галалари кўк гумбазид
465. Шўх сайрашиб, гала-гала, тўп-тўп бўлиб, қилгандек парвоз,
Гурра учиб тўрт томонга, қўнишгандек майсазорларга,
Юпонлар ҳам чиқиб шу чоқ кемалару чодирларидан,
Шовқин солиб борардилар Аскамандр ўтлоғи томон;
Инграр эди замин отлар ва лашкарнинг пойи остида,
470. Аргосликлар мисли азим бир дарахтнинг япроқларидек
Ё баҳорда чаманзорда қулф урган гул-чечаклар янглиг
Аскамандр воҳасига жам бўлдилар ҳеч бекаму кўст.

- Ҳазирама қиём чоғда қишлоқдаги мол қўраларда
Соғилган сут билан тўлган хурма ҳамда хурмачаларнинг
475. Тепасида ғужғон ўйнаб, ғув-ғув учган пашшалар каби
Зирҳ совутли юнонлар ҳам жанг майдонда трояликлар
Қаршисида «янчамиз», деб наъра тортиб тураб эдилар.

Лекин дашту биёбонда ўтлаб юриб қоришиб кетган
Қўй-эчкилар уюрларин аҳли чўпон ҳеч қийналмасдан

480. Ажратгапдек, саркардалар ҳам ўз аҳли сафларга тизиб,
Шайлардилар барин жангга; бу паҳлавон лашкарбошилар
Орасида боши ҳамда боқишлари чақмоқдор Зевсга,
Алп кўкраги Посейдонга, қадди-баста буюк Арейга
Ўхшагувчи Агамемнон алоҳида турарди ажраб.
485. Ки беҳисоб говмушларнинг орасида девқомат буқа
Яққол кўзга тапшлангандек, бузрук Зевс ҳам Агамемпонни
Бу жанггоҳда сон-саноқсиз ботирлардан қўйганди устун.

О, олимпик Музалар, сиз айланг баён кўрганларингиз:

490. Ҳар ерда сиз, маъбудалар, ҳозирдирсиз, ҳар гапдан огоҳ;
Бизлар эса гофилдирмиз, беҳабармиз кўп нарсалардан.
Айтиб беринг ном-баном сиз юнонларнинг ҳукмдорларин;
Лек гар тилим бўлса унта, яна шунча кекирдагим ҳам,
Гар овозим мангу ўчмас ва юрагим мисдан бўлса ҳам,
Ожиздурмап лашкарларни мен бирма-бир санаб чиқмоққа.
495. Трояга жанг-ла келган юнонларни биттама-битта
Фақат сиз, о, Зевс қизлари қодирдирсиз тилга олмоққа,
Лек мен фақат сапаб чиққум саркардалар ва кемаларни.

Беотия лашкарини жангга бошлаб келган эдилар
Аркесилай, Профоедор, Пенелей ва Леит, Клоний.

500. Булар тошлоқ Авлидада, Гирияда ва Схенада,
Ўрмони кўп Этеонда, Греяда ва Феспияда
Сколда-ю Микалесснинг кенг даштида яшовчиларга;
Ҳам Илезий, ҳам Гарма, ҳам Эритранинг аҳолисига;
Гил, Элеон, Окалея, Петейон ва гоёт муҳташам
505. Медеонда, Эвтрезда, каптари мўл Фисба шаҳрида,
Короней, Галиартнинг хушманзара ўтлоқларида
Кун кўрувчи фуқарога, Глисс ҳамда Платейанинг
Даласида терлар тўкиб экин эккан деҳқон аҳлига;
Посейдоннинг меҳробгоҳи — хушманзара ўрмонзор Онхест
510. Ҳамда ажиб Ҳипофива халқларига, бундан ташқари,
Ўзумзори мўл Арна-ю, Мидеяда, кўркам Ниссада
Ва ниҳоят, чекка элат Анфедонда яшовчиларга
Сардор бўлиб келгандилар. Улар бошлаб келган кемалар
Эллик нафар эди, ҳар бир кемада юз йигирматадан
515. Беотия ўғлоплари ўтирарди — навқирон ва мард.

Аспледону Орхомендек шаҳарларнинг аҳолисига

- Арейзодлар: Аскалаф ва Иялменлар саркарда эди;
Бу икковин бокира қиз Астиоха ота уйида
Туққан эди: ки бир вақтлар унинг юксак кошонасига
520. Қодир Арей ташриф этиб, қовушганди у-ла пинҳона,
Булар жангга ўттиз кема лашкар билан келганди этиб.

- Шундан кейин фокидалик лашкарларга бўлиб саркарда,
Ифитзотлар: Схедий ва Эпистроф келдилар бирга;
Ботир Навбол насабидан бўлган бу мард эрлар авлоди
525. Кипарисса ва Пифосда, Криссанинг ҳамда Давлисининг
Хушманзара воҳасида, Панопея, Гиамолада,
Зироатзор Анеморий атрофида, табаррук дарё
Кефиссанинг бўйларида, Лилеяда яшар эдилар.
Бу элатнинг лашкарлари бўлганди жо қирқта кемага.
530. Қўш саркарда Фокидадан бошлаб келган ўз лашкарини
Сафлантирди Беотия кемаларин чап қанотига.

- Локар элига Ойлейнинг ўғли Аякс йулбошчи эди:
Лек у асло ўхшамасди Теламонзод ботир Аяксга:
Кўн совутли бу Аякснинг анча кичик эди жуссаси.
535. Илло моҳир пайзаапдоз эди ғоят эллинлар аро.
У Каллиар, Кинос, Опус, Весса, Скарф ҳам Авгеянинг
Хушманзара воҳасида яшагучи қабилаларга,
Шўх Воаргий бўйларида кун кўрувчи Фроний, Тарфа
Элларига сарбон бўлиб қора биқин қирқта кемада
540. Пурмуқаддас Эвбеяга қўшни бўлган Локар юртидан
Талай-талай лашкарларни ўзи билан келганди олиб.

- Эвбеянинг кўн жангари одамлари — абант халқини —
Эретрия, Халкида ва Гистиея аҳолисини,
Денгиз шаҳри Коринфда ва Диумадек баланд қалъада,
545. Стир ҳамда Кристада истиқомат қилувчиларни,
Халкодонлар наслидап ва шоҳ Арейнинг қавмидан бўлган
Мард абантлар саркардаси Элефенор олиб келганди.
Сочин фақат энсасида ўстирувчи, билаги пайдор,
Мис совутли душман кўксин найзаси-ла чок айлагучи,
550. Юрагида ўти бўлган бу абантлар қирқта кемада
Илионга келгандилар Элефенор бошчилигида.

- Шоҳ Эрехтей она ердан бунёд бўлиб қадим замонда,
Камол топган эди мудом Палладанинг парваришида,
Сўнг маъбуда уни кўркем Афинага етаклаб кириб,
555. Ўз муҳташам маъбадида ўтказганди; Афина аҳли
Шундан буён уни ҳар йил охирида эъзозлаб чунов,
Қўрбонликка сўяр эди қўю тана унинг пойида;
Ушбу обод Афинанинг мард эрлари моҳир саркарда
Петейзода Менесфей-ла Трояга келган эдики,
560. Ер юзида биронта зот на отларни, на лашкарларни
Жанг-жадалга ҳозирлашда Менесфейга келолмасди тенг,
Ёлғиз кекса Нестор у-ла бу борада беллашоларди.
Петейзод-ла лашкар тула эллик кема келганди олиб.

Саламиндан йигирмата кема билан келган паҳлавон
565. Теламонзод афиналик лашкарларнинг сафига турди.

Аргослик мард уғлонларга, метиндевор Тиринф аҳлига,
Гермиона ва Азина бандаргоҳи халқларига ҳам,
Трезена, Эйон, токзор Апидавр шаҳарларида,
Масета-ю, Эгинада яшагучи ёш-ялангларга
570. Машҳур жангчи Диомеду Капанейнинг диловар ўгли
Мард Сфенел, тагин подшо Талайзод алп Мекестейнинг
Маъбудсифат ботир ўгли ёш Эвриал эди саркарда,
Лек Диомед бузрук сардор эди ҳамма устидан турган:
Саксон кема лашкар ила келган эди улар жанггоҳга.

575. Ҳашаматли Микенада, бой-бадавлат, гузал Корипфда,
Дангиллама уйлари кўп Клеонада яшовчиларни;
Шоду хуррам Арифрея ва Орпия аҳолисини,
Бир замонлар Адраст ҳоким булган кўҳна Искион шахрин,
Ҳиперей элин жами халқларини, юксак қояли
580. Ҳоноесса фуқаросин; Пелленада ва Эгионнинг
Теграсида, бутун денгиз соҳилида ҳамда бепое
Геликанинг атрофида яшагучи барча элларни
Юз кемада Агамемнон сарбон бўлиб келганди бошлаб.
Мўл ва афзал эди у-ла келган лашкар ҳамманикидан;
585. Шу боисдан Агамемнон ғоят ажиб мис совут кийиб,
Мартабасин юксаклиги ва лашкарин сонсизлигидан
Мағрурланиб эл ичиди виқор билан юрарди бугун.

Гузал Фара, Спартада, тоғ ораси Лакедемонда,
Турфа каптар галаси-чун хушмаскан ул Месса шахрида;
590. Брисия ўлкасида, Авгиянинг ғоятда гузал
Воҳасида кун кўрувчи элатларни; яна Амикла
Қалъасида ва денгизнинг бўйидаги Ҳелос шахрида;
Лаасда-ю, Этил шахрин атрофида яшовчи халқни,—
Шулар барин Атрейзода чўнг наҳлавон Менелай ботир
595. Бошлаб келиб бу жанггоҳга нақ олтамишта теран кемада,
Қўйган эди алоҳида бандаргоҳга этиб саф-басаф
Ва ҳар жангда лашкарини жанггоҳ сари бошларди ўзи;
Зероки бул диловар зот ўғирланган ҳур Еленанинг
Тортган ситам-нолалари учун ёвдан интиқом олмоқ
600. Орзусида ёнар эди астойдил, ҳаммадан кўпроқ.

Дангиллама уйлари кўп Эпи шахри, Кипариссия,
Ўта гавжум Аренаю Пилос, Ҳелос, Амфигения
Фриосу Птелеос, Алфей бўйи ва Дорионнинг
(Бир замонлар музалар шу Дорионда фракиялик
605. Зўр хонанда Фамирга дуч келиб, уни этганлар хароб:
Зеро Фамир Эхалия шоҳи Эврит истиқболидан

- Қайта туриб керилганкан: гар истасам, хонандаликда
Зевс қизлари Музалардан устун чиққум муқаррар, дея.
Бундан огоҳ бўлган қизлар ғазабланиб унинг қўзларин
610. Қўр қилишиб, тангри ато этган янгроқ хуш овозидан,
Кифараси — шўх созидан тамом маҳрум этган эканлар) —
Шу ўлкалар фуқаросин кекса Нестор тўқсон кемада
Турнақатор сафга тизиб ўзи билан келганди бошлаб.

- Подшо Эпит дафн этилган зиёратгоҳ Аркадияда,
615. Яъни юксак Килленанинг этагида яшовчиларни,
Фенос, Рипа, Стратия, чорваси мўл Орхомен аҳлин,
Жўшқин дарё Энисиянинг бўйларида, Мантинейда
Ҳам Тегея қўрғонида истиқомат қилувчиларни;
Стимфаллик мардларни ва Парразия деҳқонларини, —
620. Булар барин Анкейзод шоҳ Агапенор олтмиш кемада
Сардор бўлиб олиб келди; ҳар бир кема лиқ тўла эди
Жангга моҳир, иқтидорли Аркадия ўғлонларига,
Вале улар баҳрийликда бўлганичун тамом ўжувсиз,*
Денгиз оша Трояга борадиган барча кемани
625. Мардлар марди Агамемнон жиҳозлаган эди улар-чун.

- Улардан сўнг энг муқаддас Элидада, Вупрас шаҳрида,
Гирминаю овлоқ Мирзин, Алезия тепалигида,
Олениа қоясида яшовчи эл қирқта кемада
Тўртта гуруҳ бўлиб келди тўрт сардорнинг бошчилигида.
630. Бу халқларга Ктеатзод Амфимаҳу Актор наслидан
Эврит ўғли ботир Фалпий, Амаринкзод паҳлавон Диор
Ва шунингдек, чўнг ҳукмдор Агасфеннинг ўғли Авгийнинг
Набираси тангримонанд Поликсенлар сарбон эдилар.

- Элиданинг қаршисида, чексиз уммон ортида ётган
635. Дулихийнинг, зиёратгоҳ Эхинаднинг лашкарларига
Бошлиқ эди ботир Мегес. Бу зот — қочиб ота қаҳридан,
Дулихийда паноҳ тонган тангриларнинг эрка бандаси
Мард Филейнинг ўғли эди: Ареймонанд бу азаматнинг
Орқасидан лашкар тўла қирқта кема келганди елиб.
640. Кефаллениаликларни, қуюқ ўрмон билан бурканган
Нерит элин, Итака-ю, Крокилея фуқаросини
Тақир-тошлоқ Эгилина ерида қўш ҳайдовчиларни,
Закинф, Эпир, Самос юрти ва нариги соҳил аҳлини
Бошлаб келди Шоҳ Одиссей — машваратда нақ Зевсга монанд.
645. Бу паҳлавон ўн иккита қизил тўшлик кема-ла келди.

Андремоннинг ўғли Фоас ҳам Оленда, ҳамда Пиленда,
Плеврону Калидонда, соҳил шаҳар Халкидада ҳам
Яшагувчи Этолия аҳолисин бошлаб келганди.

- Зеро Иней ҳамда унинг алпкелбат мард ўғлонлари:
650. Мелеагр билан Тидей ўтган эди бу пайт оламдан;
Демакки шоҳ эди Фоас Этолия салтанатида.
Ўзи билан у қирқ кема лашкар олиб келганди бунда.

- Крит аҳлин найзабардор Идоменей келганди бошлаб;
Кносдаю Ликт, Милетда, сардевор-ла ихоталанган
655. Гортинада, оқ уйлари мўл Ликастда ҳам юз қалъали
Крит элин Ритий ва Фест каби ғоят шавкатли, гавжум
Ва поёнсиз ерларида маскан қурган элатларига
Қўп юртларга донғи кетган соҳибқирон Идоменей-ла
Ареймонанд Мерион шоҳ қилардилар лашкарбошилиқ.
660. Критликлар келган эди саксон қора кема лиқ тулиб.

- Отасидек ҳам алпкелбат, ҳам паҳлавон Ҳераклзода
Тлиполем мутакаббир Родос элин тўққиз кемада
Олиб келди; бу халқ Родос оролида уч уруғ бўлиб
Қўн кечирди Янд, Иялис ва оқ уйли Камир шаҳрида:
665. Ҳераклнинг қуввасию навниҳол қиз Антиохадан
Бунёд бўлган ўғлон — буюк найзабардор, жангда рақибга
Шафқат билмас Тлиполем саркардайди бу элатларга;
Ки Ҳеракл Зевспинг хушбахт бандаларин сону саноксиз
Шаҳрларин ғорат этиб юрган чоғда, Эфирадаги
670. Селлеиснинг соҳилидан топган эди бу гузал қизни.
Лек бу ўғлон Ҳераклнинг саодатли хонадониди
Ўсиб-унгач, отасининг Арейваш, лек мункиллаб қолган
Амакиси Ликимнийни ўлдирганди бир кун тўсатдан.
Шунда баттол Тлиполем қўрқиб кетиб ўз қилмишидан,
675. Ҳераклнинг қуввасидан хешларининг интиқомидан,
Бошин олиб қочган эди қўп лашкар-ла она ватандан
Ва Родосга етган эди чекиб роса йўл азобини;
Мусофирлар бўлинишиб бу ўлкада учта уруққа,
Қўн кечира бошладилар одамзоднинг бузрук надари
680. Зевснинг эрка бандалари қабилида, ки Олимпли Зевс
Сочиб турди мудом неъмат ва беадад давлат аларга.

- Триполем орқасидап уч кемада Сим ўлкасидан
Етиб келди ёш эр Мирей — шоҳ Хароп ва Аглая ўғли;
Илионга келган ушбу ўғлон Нирей Ахиллесдан сўнг
685. Ўқтамликда энг хушқомат, энг хушчеҳра бўлса ҳам гарчи,
Ботирмасди, боз устига лашкари ҳам оз эди жуда.

Низир, Казос, Крапаф элин, шоҳ Эврипил шаҳри Кооснинг
Ҳам Калидий ороллари фўқаросин икки саркарда:
Фидипп ила жангда тенгсиз Антиф келган эди бошқариб:

690. Иккови ҳам Ҳераклзод шоҳ Фессалнинг ўғлонларийди.
Чиройли саф тортган ўттиз кема билан келганди улар.

- Энди санай пеласгларнинг Аргосида яшовчиларни —
Мирмидонлар, ахейлар ва эллинлар деб юритилувчи
Алос, Алон, Трахина, қир-адирли Фтия элин,
695. Соҳибжамол қизлари-ла донг таратган Эллада аҳли —
Булар барин бошлаб келган эди Ахилл эллик кемада.
Илло улар жангу жадал ҳақда ҳозир уйламасдилар;
Ки йўқ эди бу сертахдид сафни жангга бошлагувчи эр.
Зеро Ахилл бандаргоҳда, чўнг кемалар кўланкасида
700. Сумбул сочли Брис қизин хуморида ўтдай тутоқиб
Қовоқ солиб ётар эди захга бериб ёлдор тушини.
Бу қизга у Фива янглиг азим девор билан қуршналган
Лирнес шаҳрин айлаб ғорат, шоҳ Селеннинг набиралари —
Эвензотлар — найзабардор Эпистроф билан Минесси
705. Машаққатли жангга енгиб, бўлган эди охир муяссар,
Ҳозир Ахилл андуҳ чекиб ётар эди шу қиз кўйида;
Лек ҳадемай наъра тортиб, шахт ўрнидан тургай паҳлавон.

- Филакия эрларига ва чаманзор Пираз аҳлига,
Итонея подаларин пушт-паноҳи Деметра суйгап
710. Хушманзара ўтлоғи мўл Птелейнинг, баҳрий Антроннинг
Халқига мард Протосилай қилар эди лашкарбошилик;
Эвоҳ, энди ул азамат ётур қаро ернинг қаърида.
Олис юртда дийдаси хун хотипини, чала битган иморатини
Ташлаб келган бу мард ўғлон лашкарлардан биринчи бўлиб
715. Троянинг тунроғига қадам қўйган ва шу заҳоти
Приам ўғли мард Ҳекторнинг найзасидан бўлганди побуд.
Гарчи лашкар жудо бўлган бўлса ҳам ўз саркардасидан,
У бесарбон қолмаганди; лашкарларни энди жанггоҳга
Кумуш юнгли қўй-қўзилар пушт-паноҳи Ификл ўғли,
720. Шоҳ Филакнинг набираси, қурбон бўлган Протесилайнинг
Ўз туғишган укажони мард Подаркес бошлаб борарди,
Лек Подаркес акасида сал заифроқ, нимжонроқ эди:
Бинобарин ҳамон қўшин изтироб-ла қўмсарди уни —
Лашкар тўла қирқта кема билан келган Протесилайни.
725. Фера ва Беб, Глафира-ю Бебеид кўл қирғоқларида,
Иморати кўп муҳташам Ияолкда яшовчиларни
Елдек учар ўн бир кема олиб келди; бу қўшинларга
Адмет ила Алкестанинг ўғли Эвмел эди саркарда;
Опа-сингил қизлар ичра энг дилбари Алкеста эди.
730. Мефон аҳлин, Фавмакия деҳқонларин, Мелибеяда
Ва бадҳаво Олизоннинг қир адрида яшовчи элни —
Шулар барин моҳир мерган мард Филоктет етти кемада

- Олиб келди; ҳар қомада элликтадан билаги пайли,
 Жангга ташна эшкакчилар ўтирарди. Вале Филокет
735. Бу аснода хушбахт Лемна оролида чекарди азоб.
 Ки заҳарли илон чақиб, дучор бўлгач бедаво дардга,
 Шу оролга ташлаб кетган эдилар ул ситамдийдани.
 Лек ахейлар сал вақт ўтмай Филокетни эслашгай яна.
 Гарчи лашкар ҳеч қолмаган бўлса ҳамки лашкарбошисиз,
740. Мудом барча қумсар эди ул паҳлавон шоҳ Филокетни.
 Бул қўшинга Оилей ва гузал Рена фарзанди Медон —
 Оилейнинг ғайри никоҳ ўғли Медон — эди саркарда.

- Подшо Эврит салтапати Эҳалия, тоғли Ифима
 Ва Трикка аҳолиси донишманд шоҳ Асклепийнинг
745. Икки ўғли — икки табиб Подалир ва Махаонларнинг
 Ётагида келгандилар саф-саф бўлиб ўттиз кемада.

- Ормения, Астерия ва Титаннинг қорга бурканган
 Чўққисида, Ҳиперия чашмасининг сулим бўйида
750. Маскал қурган фуқарога Эвемоннинг серзийнат ўғли
 Мард Эврипил сардор бўлиб, улар барин қирқта кемада
 Ўзи билан эргаштириб елдек учиб етиб келганди.

- Аргисса-ю Гиртопанинг чор ёғида, Орфа элида,
 Азим Элон шаҳрида ва биполари ғоят сарбаланд
 Олооссон қалъасида яшагучи фуқароларга
755. Боқий Зевснинг зурриёти — Пирифойнинг ўғли Полипет —
 Энг довурак лашкарбоши сарбон бўлди. Кентаврларни
 Қонли жангда мард Пирифой маҳв этган кун, шу Полипетни
 Туққан эди унинг барно рафиқаси Ипподемия;
 Пирифой ҳам ёлдор ёвни* Пелиопдан тирқиратганча
760. Қувган эди дам бермайин то эфиклар юртига довур.
 Сардорликда ёлғизмасди: Кеней ўғли — Корон авлоди
 Метин юрак, Ареймонад Леонтей ҳам эш эди унга.
 Қирқта кема келган эди бу ўғлолар бошчилигида.

- Боз йигирма икки кема келди Гуней бошчилигида;
765. Бу мард бошлаб келган эди Эн аҳлини ҳамда урушқоқ
 Перребларни, қиш-қировли Додонада яшовчиларни,
 Жўшқин дарё Титаресий бўйида ер ҳайдовчиларни
 (Титаресий кумуш янглиғ зилол сувин Пенейга томон
 Оқизаркан, ҳеч омиқта бўлмай ўшал дарё сувига,
770. Гуёки мой янглиғ оқар эди сувнинг сатҳи юзалаб,
 Ки Пенейнинг сарчашмаси эди мудҳиш Стикс дарёси*).

Тендредоннинг ўғли бўлмиш Профоой Пеней ерида,
 Ва ўрмонли Пелионда яшагучи магнет қавмига

- Сардор бўлиб жангга бошлаб келган эди улар барини;
775. Қирқта қора кема тўла лашкар олиб келганди ул мард.

- Шундай эди мис совутли данайларнинг ҳукмдорлари.
Сўйла, Муза, Атрейзодлар ила келган қай бир саркарда
От-улови ёки ўзи билан кўзга ташланди яққол?
Жами отлар орасида Ферет ўгли Эвмел ботирнинг
780. Қушдек учар тулнорлари ажраб турар эди жанггоҳда;
Бир хил эди бу отларнинг туси, ёши, бўйи-басти ҳам;
Арейона даҳшатли бу йилқиларни Аполлон ўзи
Парваришлаб боққан эди Пиерия ўтлоқларида.
Мардлар аро Теламонзод Аякс эди энг машҳур жангчи —
785. Соҳибқирон Ахилл ғамнок ва ғазабнок бўлгандан бўён;
Аслида-ку, шоҳ Ахиллес Теламонзод Аяксдан анча
Зўрроқ эди; тулпорлари тенгсиз эди бу жанггоҳ аро.
Вале Ахилл ўлтирарди кемаларин қўланкасида
Атрейзодга адоватдан алп юраги оташдек ёниб;
790. Лашкарлари эса уммон соҳилида бекорчиликдан
Лаппак ўйнаб, найза, камон отишарди. Саркардаларнинг
Жангга ташна тулпорлари пишқиришиб, жангаробалар
Қаршисида нилуфар ем, беда кавшаб бекор турарди.
Жангароба ва отларнинг афзаллари саркардаларнинг
795. Даҳлизиди саранжомлаб қўйилганди йиғиштирилиб;
Сардорларнинг ўзи эса муҳтож бўлиб мард раҳнамога,
Зерикишиб, тентирашиб юрардилар қароргоҳ аро.

- Мана, лашкар юрди олға — буркангандай бўлди ер ўтга;
Чақмоқотар Зевс Тифейни* Аримада (уни шу тоғда
800. Маскан қурган деб айтурлар) ўз қаҳрига олгандек гўё,
Воҳа фарёд чекар эди; ки заминнинг энг теран ери
Зирқирарди бу водийдан жадал ўтган лашкар пойида.

- Бу аснода Зевс элчиси — Ирида шум хабар-ла елдек
Учиб келди Троянинг казо-казо аҳли қошига.
805. Улар бари — ёшу қари жам бўлишиб Приам қасрида,
Ўтказишар эди кенгаш. Ул илоҳа — Зевс даракчиси
Халқ давраси ўртасида туриб Приам ўгли Политнинг
Овози-ла элга қилди мурожаат: лек Полит ўзи
Бу пайт даштда, энг мўйсафид Эзиетнинг қабри бошида
810. Ўтирволиб, ишонганча ўзин чаққон оёқларига,
Кузатарди соҳил ёқдан данайларнинг хужум қилишин.
Зевс элчиси нутқ сўзлади ўшал Полит қиёфасида:
«Муҳтарам чол! Сен ҳали ҳам хуш кўрасан бир вақтдагидек
Эзмаликни: таҳдид солур мудҳиш уруш ахир бошингга!
815. Кўп юрганман жангларда мен, лек ҳеч қачон кўрмаган эдим
Лашкарларнинг шунчалик кўп бўлишини! Улар беҳисоб

- Ўрмондаги япроқлардек, соҳилдаги қум заррасидек;
Шаҳринг томон ёпирилиб келмоқдалар муру малахдек.
Ҳектор, сенга бир фойдали кенгашим бор — амал қил унга:
820. Ҳам элати, ҳамда тили бошқа-бошқа бўлган мутаффиқ
Қабилалар беҳисобдир Приам шоҳнинг салтанатида.
Ҳар элатнинг, ҳар бир халқнинг ўз сардори, ҳукмдори бор;
Шу сарбонлар ўз халқларин тизиб сафга, бошласин жангга».

- Айди санам; бул баёнчи маъбудани таниди Ҳектор:
825. Маърака ҳам тарқатилди. Қуроолланди Троя аҳли.
Ланг очилди дарвозалар; пиёда ва отлиқ аскарлар
Саф-саф бўлиб даштга чиқди; сурон босди еру осмонни.

- Троянинг қаршисида, кенг далада доирасимон
Бир сарбаланд тена бўлиб, бир хил эди ҳамма томони.
830. Ватнея деб атарди барча одам қадимдан уни,
Лек тангрилар Миринанинг қабри дерди. Худди шу ерда
Икки ёққа ажралишди Приам эли ва муттафиқлар.

- Мис дубулға кийган Ҳектор троялик паҳлавонларга
Лашкарбоши эди жапгда; бу довюрак найзабардорлар
835. Руҳи тетик, қиличлари қонсираган йигитлар эди.
Улардан сўнг дарданларни Анхиз ўғли қудратли Эней
Бошлаб борди; у таваллуд топган эди Афродитадан,
Ки ям-яшил, юксак Ида ўрмонида дилбар маъбуда
Дабдурустан фоний Анхиз ила бир кун қовушган эди.
840. Елғизмасди Эней; у-ла Антенорнинг икки фарзанди
Акамас ва Архелохлар қилардилар лашкарбошилиқ.

- Юксак Ида этагида, Зелияда яшаб, Эзепнинг
Лойқа сувин ичувчи бой аҳолига ёйотар Пандар —
Яъни ботир Ликаонзод раҳнамолик қилар эдики,
845. Уни маҳвкор камон билан тақдирлаган эди Аполлон.

- Адрастея, Питиея ҳамда Апеэ қишлоқларининг
Ундав кейин, юксак тоғли Терейнинг аҳолисига
Сарбон эди совут кийган Адраст ила Амфий — паҳлавон.
Иккови ҳам перкоталиқ шоҳ Мероннинг ўғли эдилар.
850. Мероп соҳиббашорат зот бўлганичун фарзандларининг
Қирғинбарот жанггоҳига боришига бўлмади рози;
Лек фарзандлар тингламади ўғитларин кекса падарнинг:
Ки уларни мудҳиш ўлим сари бошлаб борарди қисмат.

- Перкотада, Практионпинг теграсида, Сестос, Абидос
855. Ва муқаддас Арисбада истиқомат қилувчи элпи
Гиртак ўғли мардлар марди Азий жангга келганди бошлаб;
У Селлеис буйидаги Арисбадап кўп маҳобатли,
Олов тусли айғирларда келган эди Илион сари.

- Ҳиппофоой қир-адирли Лариссанинг серфайз, серҳосил
860. Ерларида яшагучи пеласларга бош бўлиб келди;
У-ла Пилей лашкарбоши бўлиб келган эди бу ерга;
Леф фарзади, шоҳ Тевталнинг набираси эди иккови.

Шўх Ҳеллеспонт оқиб ўтган Фракия вилоятипинг
Барча элин Акамас ва Пирос жангга бошлаб келганди.

865. Зевс эркаси Трезеннинг ўғли бўлмиш Эвфем паҳлавон
Найзабардор кикон элин бошлаб келди бу жанггоҳ томон.

Перихм ҳам азим дарё Акий оққап олис Амидон
Ўлкасидан эгрикамоп пеонларга бош бўлиб келди;
Акий зилол суви билан суғорарди талай ерларни.

870. Мард Пилемен пафлагонлар лашкарига қилиб сардорлик,
Улар барин ҳам Китордан, ҳам Сесамдан, асов хачирлар
Ўтлаб юрган Генетдан ва Парфенийнинг соҳилларидан,
Дафғиллама уйлари кўп Кромнадан ва Эгиалдан,
Чўнг Эрифин қоясидан тўп-тўп қилиб келганди йиғиб.

875. Кумуш кони ғоятда бой Алибадек йироқ ўлкадап
Годий билан Эпистроф бошлаб келди гализонларни.

- Мизиянинг халқларига Хромий ва фолбин Энномос
Сарбон бўлди; вале фол ҳам сақлаб қола олмади уни
Евуз ажал чангалидан: бўлди унинг қотили Ахилл —
880. Бу паҳлавон жўшқин дарё соҳилида Троя аҳлин
Ҳамда ўзга элатларни шафқатсиз маҳв этган чоғида.

Форкис билан мард Асканий — жангга ташша икки паҳлавон
Фригия элин бошлаб келди олис Аскапиядап.

- Гигей кўлин фарзадлари* Пилемензод Антиф ва Месфл
885. Осмонўпар Тмол тоғи этагида таваллуд кўрган
Меопия элларига келгандилар саркарда бўлиб.

- Настес эса, гайри тилда* сузлашувчи Қария элин,
Яъни Милет ва ўрмонзор Ффир тоғи аҳолисини,
Меандрнинг соҳилида, Микаланинг сар чуққисиди
890. Кун курувчи уруғларнинг барин йиғиб келганди бунда;
Диловор зот Номионнинг фарзандлари Амфимах билан
Настес эди бош бу элга; Настес ҳатто жангга ҳам худди
Хонимлардек олтин, кумуш тақинчоқлар тақиб кирарди.
Шурлик! Машъум улимни даф этолмади олтин билан ҳам.
895. У Ахиллес шампиридан нобуд бўлиб, оқди жасади
Шўх дарёда; олтинлари ўлжа бўлди қолиб Ахиллга.

Сарпедон ва мутакаббир Главк олис Ликиядаги
Теран Ксанф соҳилидан бошлаб келди саноқсиз лашкар.

УЧИНЧИ ҚЎШИҚ

ҚАСАМЕД. ЮНОН ҚЎШИНЛАРИНИ ШАҲАР ДЕВОРИ УСТИДАН ҚУЗАТИШ.
АЛЕКСАНДР БИЛАН МЕНЕЛАЙНИНГ ЯККАМА-ЯККА ЖАНГИ

- Иккала халқ икки ёқда кўриб бўлгач жанг тараддудин,
Қўшлар янглиғ уввос солиб гурра қалқди Троя аҳли:
Одатда қиш бўронидан ё аёзли куз ёмғиридан
Қочиб, кўкка парвоз этган турналар шу тарзда қичқиргай;
5. Қўшлар жўшқин уммон оша учарканлар юксак самолә.
Ғанимлари пигмейларга* офат йўллаб осмон-фалакдан,
Мудҳиш ғазаб ила ҳамла қилардилар улар устига.
Лек ахейлар адоватли ҳансирашиб келардилар жим
Бир ёқадан бош чиқариб жанг қилмоққа аҳд қилган ҳолда.
10. Нот шамоли тоғу тошни ўғрилар-чун зулматдап афзал,
Чўпонларга кони зиён туман ила буркаганида,
Кўролмайсан отган тошинг бориб тушган ердан нарини, —
Худди шундай қуюқ эди лашкар пойи остидап чиққан
Чапг, тўзон ҳам; кенг водийдан улар жадал ўтдилар юриб.
15. Икки тараф қўшинлари бир-бирига келгач рўбарў,
Троялик тангри келбат Александр чиқди олдинга;
Елкасида қоплон тери, эгри камон, ёнида шамшир,
Қўлларида икки найза — виқор ила шундай деди у:
— О, ахейлар, бўлса агар даврангизда бирон азамат,
20. Майдон аро чиқсин мен-ла беллашгали шафқатсиз жангда!
Лекин шу чоқ саф ичидан кибр ила чиққан Парисни
Кўриб қолди тангри Арей арзапдаси — Менелай подшо, —
Кўрди-ю, нақ шохдор кийик ё ёввойи дашт такасига
Тўқнаш келган шердек, кўзи чақнаб кетди; агар чор ёқдан
25. Овчилару този итлар ўраб олган бўлганида ҳам,
Парво қилмай, ўлжасини ямламасдан ютар бундай шер:
Менелай ҳам қувнаб кетди кўрган заҳот Александрни
Ва бу хотин ўғрисида қасд олмоқ-чун жангаробадан
Сакраб тушиб, чоғиб борди Александр рўбарўсига.
30. Аммо Парис кўзи тушиб Менелайнинг вазоҳатига,
Терак барги янглиғ титраб, чиқаёзди юраги қиндан;
Сўнгра лашкар орасига шўнғиб кетди ўлимдан кўрқиб.
Рутубатли тоғ дарасин ўта хилват бир гўшасида
Дабдурустдан аждаҳога тўқнаш келган сайёҳ қўрқувдан

35. Даг-даг титраб, ранги ўчиб орқасига қочгандай жадал,
Ўктам Парис ҳам қўрққандан Атрейзода важоҳатидан,
Троянинг мутакаббир ўғлонлари орасига урганди ўзин.

Бу иснодни кўрган Ҳектор койий кетди ўз иписини:

- «О, хотинбоз, бадбахт Парис, кўринишинг экан довиюрак!
40. Бундан кўра, яхши эди келмаганинг ёруғ жаҳонга!
Эл оғзида бўлганингдан кўра бадном, уйлашмай ўтсанг,
Ўзингга ҳам соз бўларди, менга ҳам бу тушарди маъқул!
Жингалаксоч аргосликлар кулишмоқда, қара, устингдан.
Зеро улар важоҳатинг кўриб, сени энг зўр паҳлавон,
45. Мард ўғлон деб ўйлашганди. Ҳа, ўктамсан, қадди-бастинг соя
Лек қалбингда на жасорат, на қудрат бор билакларингда!
Бироқ шундай номард эрсанг ҳамки, талай дўстларинг ила
Чўнг уммондан кемаларда сузиб ўтиб, бегона элат
Ишончини қозонганинг ва эл юртнинг энг соҳибжамол
50. Аёлини — найзабардор Менелайнинг суюк қаллиғин
Олиб қочиб келишга жаҳд қилганлигинг таажжуб ғоят;
Ҳолбуки бу ила элнинг, салтанатнинг, падаримизнинг
Номига доғ туширдиги ва ғанимларнинг кўнглини хушлаб,
Ўзингни сен, Александр, шармандаи шармисор этдинг!
55. Нечун, номард, Менелайни қурол ила қарши олмадинг?
Шунда билиб олардинг сен қапдай марднинг гўзал ёрига
Кўзинг олайтирганингни. Шунда қора тувроққа ботган
Жасадингга на кифаранг, на хуш ҳуснинг, на гўзал сочинг,
На маъбуда Афродита сенга берган сонсиз тортиқлар
Малҳам бўла олар эди. Ҳа, журъатсиз ўзи халқимиз,
60. Йўқса сени аллақачон қилган бўлур эди тошбўрон —
Юрт бошига бундай машъум бахтсизликлар солганинг учун!»

Тангрисифат Александр дарҳол жавоб қилди Ҳекторга:

«Танбеҳларинг тўғри, оға, гапларинг ҳақ, мен гуноҳкорман.

Баҳрий кема учун ёғоч йўнган уста билакларига

65. Куч бахш этган ўткир болта янглиғ сенинг али кўксингдаги
Ироданг ҳам букилмасдир. Сен зулфизар Афродитанинг
Шаънига ҳеч тил теккизма. Тангриларнинг жамики шоён
Тухфалари беқусурдир ва уларнинг ихтиёрисиз
Ҳеч бир кимса ул неъматга бўлолмагай мушарраф асло.
70. Энди, магар сен менинг жанг қилишимни этсанг ихтиёр,
Айт, тинглашсин Троянинг ўғлонлари ҳамда юнонлар;
Сўнг майдонга қўшин аро чиқар мени ва Менелайни, —
Эл олдида жанг қилгумиз соҳибжамол Елена учун
Иккимиздан қай биримиз зафар кўчсак, ўшал ботирга
75. Насиб этсин Елена ҳам, унинг барча мол-давлати ҳам.
Сизлар дўстлик аҳди тузиб, дориломон яшанг ватанда;

Лекин ганим жунаб кетсин йилқиси мул гузал Аргосга, —
Аёллари гоят сулув Ахайяга бўлсин равона».

- Хектор Парис каломига қулоқ солди ва бўлди мамнун;
80. Сунг ўртага чиқиб дарҳол, найзасининг ушлаб белидан.
Троянинг лашкарига таскин берди — тинчиди барча.
Бу аснода Приамзодни аргосликлар олиб нишонга,
Камонлардан отдилар ўқ ва тошбуроп қилдилар чуноп.
Шу чоқ элга наъра қилди Агамемпон япгроқ сас ила:
85. «О, аргослик дўстлар, тўхтаг! Бас қилинглар дарҳол қирғинни!
Дубулғаси шоён гузал буюк Хектор сўзламоқчи нутқ».

- Ахейлар ҳам дарҳол жангни тўхтатдилар ва қолдилар жим;
Шунда бузрук Приамзода лашкар аро нутқ бошлади:
«Сердабада совут кийган ахейлару трояликлар!
90. Тингланг, ушбу можаронинг сабабчиси Парис таклифин.
У дейдики, икки тараф лашкарлари она заминга
Тун-тун қилиб уюб қўйсин жами яроқ-аслаҳаларин;
Ўзи эса шу даврада соҳибқироқ Менелай ила
Соҳибжамол Елена деб жанг қилмоқчи яккама-якка.
95. Хуллас, икки марддан кимки голиб чиқса, ўшал бахтиёр
Еленага ҳамда унинг давлатига бўлғайдир соҳиб;
Бизлар эсак боғлағаймиз дўстлик инин қудсий опти-ла».

- Деди Хектор,— ахей аҳли сукут сақлаб жим туриб қолди;
Чиқиб шунда майдон аро нутқ сўзлади фотиҳ Менелай:
100. «Энди менинг сўзим тингланг, мудҳиш алам тирнар қалбимни;
Қўнган орзу қиламан мен; ахейлару трояликлар
Ўзаро сулҳ тузмоғи шарт; сиз Париснинг шум жинояти
Ҳамда менинг адоватим касрига кўп чекдингиз андуҳ.
Қай биримиз қисмати гар ўлим бўлса, шу бўлсин ҳалок!
105. Сизлар эса, о ёронлар, галга солмай, тузинг дарҳол сулҳ.
Қуёш ила замин учун қурбонликка шаҳри азимдан
Бир оқ қўзи ва қора қўй келтирсинлар, Зевс йўлига боз
Сўйгумиздур ўзга жонлиқ. Ҳа, шунингдек, шоҳ Приамни ҳам
Чақирсинлар, токи ўзи бўлсин шоҳид ичилиган оптга.
110. (Зеро унинг ўғиллари мудом бебурд, калондимоедир).
Шунда ҳеч ким Зевсга ичган қасамига хиёнат қилмас:
Зотан ёшлар енгилтак ва беқарордир; магар бу аҳдга
Аралашса қария, у мулоҳаза билан иш тутиб,
Икки ёққа ҳам бир хилда наф берувчи қарор чиқаргай»,—
115. Деб Менелай икки элнинг кўнглин бирдан кўтарди тоғдек,
Зеро ҳамма сезган эди машҳум уруш тугаётганин...
Отларни жам айладилар сакраб тушиб жангаробадан;
Ечиб қурол-яроғларни тўп-тўп қилиб уйдилар барин.
Оқибатда, икки тараф орасида қолди тор майдон.

120. Ҳектор дарҳол йуналтирди Иллионга икки жарчини —
 Приам шоҳни чорламоқ ва қую қузи олиб келмоққа.
 Айни шу чоқ фармон берди Талфибийга Агамемнон ҳам
 Қурбонликка қуй келтирмоқ борасида бандаргоҳ ёқдан;
 Талфибий ҳам қулоқ осиб ул фармонга, шошганча кетди.
125. Энди гапни сиз оқбилак Еленадан тингланг: у қушқда
 Қушқаватли нафис алвон мато тўқиб, унга жанггоҳда
 Жон олиб, жон бераётган ахейлару трояликлар
 Жасоратин тасвирини тикар эди рангин зар ила,—
 Ки Елена туфайли руй берган эди бул машғум қирғин,
130. Шу чоқ унинг қаршисида энг суюкли қайинсинглиси —
 Приамнинг энг арзанда, соҳибжамол, навниҳол қизи
 Лаодика (Антенорнинг келини, шоҳ Хеликаоннинг
 Рафиқаси) тимсолида пайдо бўлди чаққон Ирида
 Ва шундай деб Еленага юзланди ул таңгри элчиси:
 135. «О, санам, сен ташқари чиқ, троялик суворийлару
 Данайларнинг ўртасида содир бўлган муъжизага боқ.
 Боя, Арей даъвати-ла бир-бирини қийратмоқ, янчмоқ
 Учун жангга кирган икки лашкар энди қилт этмай турур:
 Жанг тўхтаган; жами лашкар найзаларин қадаб заминга,
140. Суянгандир қалқонларга. Лек паҳлавон Александр ва
 Мард Менелай сен туфайли жанг қилмоққа яккама-якка
 Совут-қалқон киймоқдалар. Кимки жангга зафар қозонса,
 Ўшал сени ўз суюкли маҳбубаси дея айтажак».
- Шундай деб у Еленанинг сийнасида тотли ҳиссиёт
145. Уйғотдию илк маҳбубин, она шаҳрин, қон-қардошларин
 Кўп мунаввар сиймоларни кўз олдига келтирди бирдан.
 Елена шахт туриб, ҳарир оқ матога ўранди шоша
 Ва хонадан жадал чиқди кўз ёшини тўкиб шашқатор;
 Питей қизи — садоқатли оқсоч Эфра билан шаҳло кўз
150. Климена — жориялар эргашди ўз соҳибасига.
 Улар Аскей қонқасига зум ўтмайин келдилар етиб.
 Ушбу қопқа устидаги минорада юрт оталари:
 Шоҳ Приам, саховатли Фимет, Панфой ва илоҳий Ламп,
 Клитию Ҳикетаон, бир-биридан фаросатлироқ
155. Укалегон ва паҳлавон Антенорлар қурганди давра.
 Мўйсафидлар гарчи заиф бўлсалар ҳам энди жанггоҳда,
 Машваратда кўп бепазир эрдиларким, яшил ўрмоний
 Бошларига кўтаргудек янгратувчи чирилдоқларга
 Қиёс қилса бўлур эди ул зотларни. Шундайин бузрук
160. Оқсоқоллар жамоаси жам бўлганди сар минорада.

Улар шу ёқ келаётган Еленани кўриб қолдилар,
 Сўнг ўзаро пичирлашиб шундай мақтов сўзлар айтдилар:

- «Йўқ, азизлар, Троянинг ўғлонлари ва мард ахейлар
Шунча йиллар шу жувон деб азоб чеккан, жанг қилган экан,
165. Асло айбга йўйиб бўлмас бунинг учун улар рафторин:
Ори ростки, гўзалликда у тенг келур маъбудаларга!
Шундай дилбар бўлса ҳамки кетсин, майли, Элладасига
Ва даф бўлсин бошимиздан машъум ўлат абадул-абад!»
- Шоҳ Приам келинини ўз қошига чорлади шодон:
170. «О, келавер, азиз бўтам! Қўп ёнимга. Бу ердан яққол
Қўрипгай илк шавҳаринг ҳам хешларингу ёру дўстларинг.
Сен форигсан гуноҳлардан: маъбудларда барча айб фақат:
Зеро улар тезлаганди ахейларни менинг юртимга!
Ўтир қизим ва исмин айт анов турган девқомат зотнинг:
175. Ким бўлди у сафдан чикиб, қаддин тоғдек тик тутган йигит?
Гар ахейлар орасида бўлса ҳамки ундан дарозлар,
Бундай ўктам ва иззатманд зотни ҳеч вақт кўрмаганман мен.
Рафторидан у подшога ўхшаб кетар, гар янглишмасам».
- Мўйсафидга шундай деди маъбудона хушчеҳра аёл:
180. «Муҳтарам зот, мен учун сен ҳам эъзозли, ҳам даҳшатлисан!
Мен ўз никоҳ кўшкимни тарк этиб, қувноқ дугоналарим,
Жажжи қизим, оға-иним висолидан юз ўгирган пайт
Бунда келмай, азоб чекиб жон берганим минг афзал эди!
Лек ўлмадим: шул бойсдан кўз ёп тўкиб чекурмен заҳмат!..
185. Мендан савол сўрадинг сен,— бажонудил айлагум жавоб:
Сен айтган эр — донишманд шоҳ ва диловор лашкарбони деб
Элладада шавкат қучган шоҳлар шоҳи Агамемнондир.
У қайноға эди менга; кошки қолса шундайлигича!»
- Деди аёл ва қария Агамемнон томон юзланди:
190. «Агамемнон, о масъуд зот, о иқболи сарбаланд банда!
Беададир бу жанггоҳга сен-ла келган ахей лашкари!
Бир замонлар бўлганимда тоқзори мўл Фригияда,
Уларнинг мен елдек учар қўшғилдирак сувориларин,
Атрейнинг ҳам, тагримонанд Мидоннинг ҳам қўшинларини
195. Манзил қуриб туришганин кўрган эдим Сангарий бўйлаб;
Бўлган эдим ўшал ерда мен муттафиқ дўст сифатида —
Маҳв бўлганди ўша кун ийгитмонанд амазонкалар,
Ўшанда ҳам бунча кўнмас эди лочин кўзли данайлар».
- Сўнг Приамнинг кўзи тушиб Одиссейга, айтди, бир калом:
200. «Бўтам, сўйла, энди анов йигит ҳақда: кимдир ул данай?
Бўйи бузрук Атрейондан бир қарич паст бўлса ҳам, илло
Назаримда ягриндорроқ кўринади, кўкси ҳам кенгроқ.
Баракатли ерда ётур дубулгаси, жанг аслаҳаси;
Ўзи эса лашкар сафин айланмоқда мисли қўчқордек.

205. Дарҳақиқат, у наздимда кумуш юнгли қўю-қўзилар
Сурувига сардор бўлган бароқ юнгли қучқорга ўхшар».

Мўйсафидга яна жавоб қилди Зевснинг қизи Елена:
«Бул жувонмард — Лаэрт ўгли Одиссейдир, о бузрук падар,
Тошлоқ ўлка Итаканинг сувин ичиб улғайган бу эр

210. Машваратда беқийёсу беназирдир ҳийла-найрангда».

Еленага фаросатли Антенор ҳам гап қотди шу чоқ:
«Ори ростдир жами айтган каломларинг, о сулув жувон:
Кўн йил бурун бу шавкатли Лаэртзода Менелай ила
Сен туфайли келгандилар шаҳримизга элчи бўлишиб.

215. Мен уларни ўз уйимда кутиб олиб меҳмон қилгандим;
Кузатгандим икковининг рафтори, заковатини.

Улар бизнинг йиғинларга бирга келиб, елкама-елка
Туришганда, шоҳ Менелай яғриндорроқ кўринар эди;
Лек Одиссей басавлатроқ эди бирга ўтиришганда.

220. Гар жамоа олдида ўз фикрларин айлашса баён,—
Шоҳ Менелай қисқа қилиб, дона-дона гапирарди-да,
Нутқини тез тугатарди; Зеро камгап эди Атрейон.
Гарчи ёшроқ бўлса ҳамки топиб сўзлар эди гапларни.
Вале доно Одиссей нутқ сўзламоққа тикласа қаддин.

225. Кўзиб ерга тикканича жим турарди бошич эгиб ҳам;
Илкидаги ҳукмдорлик ҳассасини силкимас, аммо
Мисоли бир мардум янглиг маҳкам сиқиб ушлаб турарди.
Шупдай чоғда уни қайсар деб ўйлардинг ва ёки овсар.

230. Илло унинг али кўксига қудратли сас янграй бошлагач,
Жўшқин нутқи отиларди лабларидан қор қуюнидек!
Йўқ, Одиссей билан ҳеч ким ғасоҳатда беллашолмасди;
Ўзгарарди шу даража Лаэрт ўгли нутқ сўзлаганда».

Чол учинчи паҳлавонни кўриб, деди ўз келинига:
«Ким бўлди у алидек ботир, важоҳатли азамат ўғлон?

235. Бўйи баланд, яғрини ҳам кенгроқ экан барчаникидан».

Қарияга жавоб қилди жаҳон аро машҳура аёл:
«Бу эр — буюк Теламонзод данай элин таянчи Аякс.
Нариоқда, Крит элин лашкарлари ва сардорлари
Орасида қад кўтарган паҳлавон эр Идомейдир.

240. Бул зот доим ўз шавкатли ватанидан келган чоғида,
Шоҳ Менелай уйимизда меҳмон қилар эди эъзозлаб.
Кўрмоқдамен яна бисёр ўткир кўзли ахей мардларин;
Бир боқимда танигайман, ҳатто айтгум барин ном-баном,
Фақат икки саркардани кўрмаётир кўзим ҳеч ерда:

245. Кўринмайди огаларим — бир қориндан талашиб тушган —
Асов отлар тизгинловчи Кастор билан ботир Полидевк.

- Ё улар тарк этмаганлар ўз юртлари — Лакедемонни,
Ёки етиб келганлару бу жанггоҳга қора кемада,
Мен туфайли бадном бўлиб, маломатга қолганларидан
250. Мардлар ила жанг қилишга ийманурлар очиқ майдонда!»

Афсус, унинг қондош, жондош оғаларин Лакедемонда
Ўз бағрига олган эди аллақачон меҳрибон замин.

- Шу чоқ шаҳар кўчасидан элчилар ҳам ўта бошлади
Муқаддас аҳд-наймон учун қурбонликка аталган кўзи
255. Билан қўйни ҳамда бир меш хушқайф майни кўтарган ҳолда;
Жарчи Идей қўлларида — шаффоф жом ва олтин қадаҳлар;
У Приам қаршисида тўхтаб, чолга юзланиб деди:
«О, бузрук шоҳ, ўрнингдан тур, биз билан юр жанг майдонига,
Сени чорлар икки томон лашкарининг акобирлари,
260. Ки муқаддас қасамёдга сен шаҳодат берар эмишсан,
Зеро бугун ўғлинг Парис соҳибжамол Еленани деб
Узил-кесил жанг қилмоқчи Менелай-ла яккама-якка.
Ғолиб чиққан эга бўлур хотинга ҳам, бисотиға ҳам;
Бизлар эса, дўст тутиниб, Троянинг соҳиби бўлиб
265. Қолгумиздир: аргосликлар жўнаб кетгай хотин-қизлари
Ғоят сулув Ахайяга, йилқиси мўл гузал Аргосга».

- Қўрқиб кетган шоҳ Приам амр қилди маҳрамларига
Аробага от қўшмоқни, бажарилди подшоҳ амри;
Сўнгра чиқиб шоҳ Приам аробага, тортди тизгинни;
270. Дарҳол шоҳнинг ёнбошида турди обдор аробасида
Антенор ҳам; кейин улар чиқиб Аскей дарвозасидан,
Шамол янглиғ учирдилар тулнорларин жанггоҳ томонга.
Етиб улар икки тараф қўшинлари жам бўлган ерга,
Қўшғилдирак аробадан тушдилару она заминга,
275. Икки қўшин ҳосил қилган тор йўлакдан юрдилар олға.
Агамемнон ва Одиссей мўйсафидлар истиқболига
Пешвоз чиқиб келаверди; шу чоқ икки мўътабар жангчи
Олиб келди қурбонликка бағишланмиш жонлиқларни ҳам;
Обдор жомда май шопириб, сув қуйдилар шоҳлар қўлига,
280. Агамемнон шу чоқ ўтқир пичоғини суғуриб қиндан
(Уни доим шамширининг ғилофида сақлаб юрди),
Бир тутам тук кесиб олди жонлиқларнинг бароқ бошидан,
Икки жарчи саф оралаб ул тукларни улашиб чиқди —
Троя ва Ахайянинг аслзода киборларига.
285. Агамемнон қўлин чўзиб, тангриларга сиғинди шундай:
«О, қодир Зевс, арши аъло ҳукмдори, о, бузрук падар!
О, Хелиос, коинотнинг мушоҳиди, динқулоқ қувва!
О, дарёлар, она замин ва онт ичиб онтини бузган
Мардумларнинг жонин дўзах азобига солгувчи Аид!

290. Шоҳид бўлинг оптимизга ва муқаддас сақланг сиз уни:
Атрей ўғли Менелайни Александр маҳв этса агар,
Елена ҳам, унинг бутун бойлиги ҳам Парисда қолур
Ва биз баҳрий кемаларда Троядан кетгаймиз жўнаб.
Магар жангда ғолиб чиқса олтин сочли ботир Менелай,
295. Шаҳар аҳли қайтиб бергай Еленани ва хазинани;
Яна бизга мўмайгина жарима ҳам тўласинларким,
Ибрат бўлсин бу бадкорлик келгусида авлод-аждодга.
Приам ва Приамзодлар, Парис мағлуб бўлгандан кейин,
Менга ўлпон тўламоқдан бош тортгудек бўлсалар агар.
300. Яна жангни бошлагумдир то ўлпонни ундирмагунча;
То урушнинг интиҳосин кўрмагунча қолгумдир шунда!»—

- Деб ўткир мис пичоқ пла бўғизлади қўзичоқларни
Ва жон уза тинирлаган жоплиқларни ётқизди ерга:
Мис пичоқнинг ўткир дами маҳв этди жониворларни,
305. Сўнг Ахайя ва Троя мардумлари қадаҳларига
Олтин жомдан шароб суниб ичдилар ва тўкдилар ерга,
Сўнг баралла тангриларга топиқдилар айлаб тавалло:
«О мушарраф, қудратли Зевс ҳамда барча боқий тангрилар!
Шоҳид бўлинг, қайси бебурд бузса гар бул муқаддас онтни,
310. Фарзандларин мияси шул майдек қаро ерга қорипсин,
Соҳибжамол хотинларин эса қучсин келгинди ёвлар!

- Вале улар илтижоси бўлмади ҳеч ижобат Зевсга.
Бу пайт кекса Приам шоҳ халойиққа қилди такаллум:
«О, Троя ва Ахайя ўғлонлари, тинглап гапларим:
315. Камина бул ердан жўнаб, қайтгум ҳозир чўнг Илионга.
Ўз ўғлимнинг Ареймонанд Менелай-ла яккама-якка
Мурасасиз курашини кузатишга йўқ менда мажол.
Бу бедариг жангда кимнинг куни битиб, ким соғ қолиши
Бузрук Зевсу ўзга боқий тангриларга аёндир фақат».

320. Нуроний чол аробага қурбонликни ташлаб, ўзи ҳам
Чиқди унга ва отларнинг тизгинини олди илкига:
Антенор ҳам чиқди ўзин фусункор жангаробасига.
Сўнг отларни буриб улар, Илионга кетдилар суриб.

- Бунда эса, мурувватли Одиссей-ла Ҳектор жанг учун
325. Жой тавлашди: Икки марддан ким бирипчи найза отишин
Аниқлаш-чун дубулғага қуръа солиб силкитдилар сўнг.
Аҳли лашкар қўлларини чўзиб кўкка қилди илтижо,
Зеро бундай дуоғўйлар кўп эдилар икки ёқда ҳам:
«О, қодир Зевс, арши аъло ҳукмдори, о бузрук падар!
330. Ушбу қирғин ва низога ким сабабчи бўлса, сен маҳв эт
Ва Аидга равона қил уни, сўнгра мадад бер бизга
Дўст тутинмоқ ва муқаддас онтга содиқ қолмоқлик учун!»

- Буюк Ҳектор терс ўгрилиб икки қуръа солинган масқул
 Дубулғани силкитганди, чиқди аввал Парис қуръаси.
 335. Икки тараф лашкарлари аргумоқлар ва жанг анжومي
 Тўп қилинган ерга дарҳол ўтирдилар қатор тизилиб,
 Бу пайт сулув Еленанинг ёш шавҳари мард Александр
 Сердабада яроқларин елкасига ила бошлади.
 Аввал ошпоқ болдирига обдор пойбанд* тақиб, уларни
 340. Қумуш боғич билан маҳкам боғлади, сўнг алп қоматига
 Ўз оғаси Ликаоннинг мис совутин кийган эди, у
 Лоппа-лойиқ келди*; энди Александр совут устидан
 Елкасига осди аввал қумуш нақшли мис шамширини;
 Кейин улкан ва мустаҳкам қалқонини олди илкига.
 345. От ёлдан жиғаси бор дубулғасин кийди бошига:
 Бул жиғанинг силкинганин қурганларни қучарди даҳшат;
 Зилдек оғир бўлса ҳамки қўлига мос найза танлади.
 Айнан шундай шайланарди Менелай ҳам аёвсиз жангга.

- Ҳар икки мард ўз лашкари даврасида шайлангач жангга,
 350. Қўзларидан ўтлар чақнаб, икки қўшин оралиғида
 Белгиланган майдончага чиқди. Шунда аргослик ҳамда
 Троялик лашкарларнинг юрагини чулғади даҳшат.
 Икки рақиб майдон аро қўлларида найза ўйнатиб
 Яқин борди таҳдид солиб бир-бирини еб юборгудек.
 355. Александр отди узун найзасини биринчи бўлиб,
 У қаттиқ зарб билан теккан бўлса ҳамки шоҳ Менелайнинг
 Қалқонига, метишга бас келолмасдан кетди қайрилиб.
 Шоҳ Менелай ғанимига найза билан қиларкан ҳамла,
 Нидо қилди эл соҳибни бузрук Зевсга оташ сўз ила:
 360. «О, Зевс, менга мадад бергил маҳв этмоққа қўрнамак ёвни!
 Сен ер билан яксон қилгин менинг қўлим ила Парисни,
 Ёки булғуси авлодлар ҳам бундан ибрат олиб, бад ният
 Ила ҳеч вақт топташмасин меҳмондўстлик эзгу одатин».

- У узун мис найзасини қўлочкашлаб туриб, куч ила
 365. Рақибининг доираваши қалқонига санчди беаёв,
 Найза масқул қалқонни, сўнг ҳашаматли совутни тешиб,
 Александр либосини йиртиб, унинг човига тегди;
 У чап бериб зўрга ўзин асраб қолди машъум ўлимдан.
 Атрейзода қумуш нақшли шамширини жадал суғириб,
 370. Қўлочкашлаб туриб урди Александр дубулғасига;
 Вале шамшир дубулғага дош беролмай уч-тўрт норага
 Бўлинди-ю учиб кетди Менелайнинг метин қулидан.
 Шоҳ Менелай қўзларини тикиб кўкка зорланди бундай:
 «О, Зевс, сенга тенг келолмас ҳеч бир тангри бадкирдорликда!

375. Мен, ниҳоят маҳв этдим, деб ўйлагандим нонкур Парисни;
Лек шамширим булак-булак бўлиб кетди, отган найзам ҳам
Зое кетди: не надомат, ғанимимни ўлдиролмадим!»

- Деб ташланди Парисга ва ушлаб ёлдор дубулғасидан
Судраб кетди оёғига пойбанд таққан ахейлар томон.
380. Соқолининг остидаги дубулғанинг гулдор тасмаси
Приамзодни хиппа бўғди унинг позик бўйнига ботиб.
Гар Зевс қизи Афродита ўз эркасин машъум ахволин
Қурмасайди, Менелай ҳам рақибини кўзланган ерга
Судраб бориб, шон-шавкатга бўлур эди муяссар албат:
385. Лек Киприда келиб дарҳол кўн тасмани узиб юборди,—
Менелайнинг қўлларида қолди фақат ёлдор дубулға.
Атрейон ул дубулғани отган эди чирпирак қилиб
Аргосликлар турган ёққа, содиқ дўстлар илиб олдилар.
Ўзи эса найза олиб яна ҳамла қилди Парисга;
390. Вале гўзал Афродита оппа-осон Александрни
Қора булут билан рақиб нигоҳидан ниҳон айлаб, сўнг
Элтиб қўйди муаттар ҳид анқиб турган оромгоҳ кўшкка:
Ўзи эса чиқиб кетди Еленани бошлаб келгани,
Уни юсак минорада троялик аёллар ичра
395. Учратдию ажиб хушбўй ридосидан оҳиста тортди;
Сўнгра кириб бир пуроний кампир хотин қиёфасига
(Ўшал кампир бир пайтлари Спартада Елена учун
Жун йигирар ва чин қалбдан эъзозларди бу ҳур малакни),
Гап бошлади Афродита ўшал кампир қиёфасида:
400. «Ўйингга қайт, о Елена, сени Парис чорлар қошига,
Қутмоқда у ҳозир сени оромгоҳда, кенг чорпояда,
Унинг рўйи ва либоси шундай гўзал ва зиёбахшки,
Жанг майдондан қайтган дебмас, сайргоҳга отланган деб ё
Сайргоҳдан қайтиб ҳордиқ чиқармоқда, дея ўйлайсан».
405. Шундай деб у қутқу солди Еленага: у маъбуданинг
Тароватли бўйпини-ю латофатли сийналарини,
Эҳтирос-ла чақнаётган кўзларини кўрган ҳамона
Қўрқиб кетди ва шундай деб илоҳага таважжух этди:
«О, шафқатсиз! Яна йўлдан оздирмоқми мени ниятинг?
410. Ё бундан ҳам олисроққа, Фригия ё Меония
Элидаги бирон гавжум шаҳарга жазб этмоқми кўнглинг?
Балки эрка бандаларинг бордир сенинг уёқларда ҳам?
Эндигина шоҳ Менелай жангда енгиб Александрни,
Олиб кетмоқ бўлиб эди уйига мен бахти қарони.
415. Нечун ахир маккорона шум ният-ла келдинг қошимга?
Яхшиси, сен қадам қўйма чўнг Олимпга, маъбудаликдан
Воз кечгилу жўна ўшал эрка банданг Парис қошига,
То у сени жория, ё маҳбуба деб атамагунча

- Мудом ушал ҳукмдоринг эркала-ю, хизматида бўл!
420. Ул қочоқнинг қошига ҳеч борма, ҳатто ётмаи у билан
Бир тўшакда: Троянинг аёллари қулмоқда мендан:
Қалбим шунча ғаму андуҳ, изтироблар чеккани етар!»

- Лек даргазаб Афродита Еленага бундай гап қотди:
«Жим бўл, бадбахт! Йўқса қаҳрим қайнаб, сендан юз ўгиргиму
425. Бурун қандай эъозлаган бўлсам, энди шундай дуч этгум
Ғазабимга ва икки эл нафратини қаратгумки, сен
Бесаодат, бебизоат кун кечириб хазон бўлгайсан!»

- Шундай деди. — Елена ҳам қўрқиб кетди ва кумуш янглиғ
Товланувчи ўртугига ўрандию Афродитанинг
430. Орқасидан эргашдики, сезмади ҳам аёллар бун.
Мана, улар етдилар ҳам ҳашаматли Парис уйига:
Дарҳол рўзғор иши билан машғул бўлди икки жория.
Юксак кўшкка аста чиқди соҳибкарам жувон одимлаб.
Афродита латофатли жилва билан Елена учун
435. Қурси олиб келиб қўйди Александр рўбарўсига.
Зевснинг қизи Елена ҳам шул курсига келиб индию
Юзини терс ўгирганча маломат-ла деди эрига:
«Ҳа, қочдингми жангдан, бадбахт! Бу кунипгдан, биринчи

ЗАВЖИМ

- Қўлида сен риоятсиз жон берганинг минг афзал эди!
440. Сенмасмидинг авваллари, Менелайдан ҳам куч-қувватда,
Ҳам қуролу аслаҳада мард эрурман, дея керилган?
Гар мард эрсанг, қайт жанггоҳга ва қайтадан жангга даъват эт
Атрейзодни; лек маслаҳат бермам сенга; ундан кўра сен,
Жим ўтиру бундан буёқ ўзингги тий майдони ҳарбда
445. Олтин сочи Атрейзод-ла жанг қилмоқдан ва тортишмоқдан:
Йўқса унинг чўнг найзаси маҳв этажак, сени бир зумда!»

- Еленага жавоб айлаб бундай деди пурвиқор Парис:
«Сен, дилбарим, қалбим эзма бундай аччиқ таъналар билан:
Афинанинг мадади-ла зафар қучди бугун Менелай,
450. Эртага мен енггум уни; бизда ҳам бор ҳомий тангрилар.
Кел, энди биз пар тўшакда сурайлик ишқ лаззатин обдан
Ҳатто хушбахт Спартадан елдек учқур кемаларимда
Сени олиб қочганим ул саодатли дақиқада ҳам,
Кранайда иккимиз ишқ риштаси-ла қовушганда ҳам
455. Ёнмагапди юрагимда севгим ўти, инон, бунчалик,
Бугун яна куймоқдаман тотли севги армонида мен!»
Дея парқу тўшак томон йўл олди у, ортидан юрди
Елена ҳам. Улар ажиб чорнояга ётдилар бирга.

Атрейзода бу пайт ваҳший ҳайвон янглиғ жанг майдон аро
460. Югураркан, чор атрофга кўз ташларди излаб Парисни.
Вале на бир троялик, на уларнинг мутафиқлари
Приамзоднинг қайдалигин Менелайга кўрсатолмасди.
Ҳеч ким уни яширмаган бўлур эди дўст сифатида,
Зероки у манфур эди барча учун бало-офатдек.

465. Мурожаат қилди шунда Агамемнон бутун оммага:
«Троялик дарданлару мутаффиқлар, тингланг каломим!
Курдингизлар Ареймонанд Менелайнинг ғолиб чиққанин.
Қайтиб беринг энди бизга Еленани ҳамда уғирлаб
Келтирилган бутун молу давлатни ҳам, алқисса яна

470. Шартлашилган хирожни ҳам дарҳол туланг пайсалга солмай,
Ки Елена можароси ибрат бўлсин кўн наслларга».

Шундай деди Агамемнон,— ҳамд айтдилар унга ахейлар.

ТҮРТИНЧИ ҚЎШИҚ

ҚАСАМГА ХИЕНАТ. АГАМЕМНОН ҚЎШИНЛАРНИ КЎРИКДАН ҲТКАЗАДИ

Мусоҳаба қургандилар тангрилар Зевс шоҳсунасида;
Ўзал Ҳеба обиҳаёт сунар эди давра оралаб;
Ҳамд айтишиб бир-бирига олтин қадах тутган худолар
Трояни мушоҳада қилардилар арши аълодан.

5. Ногаҳон Зевс ўз завжаси Ҳеранинг бир жиғига тегиб,
Бирон аччиқ калом ила таҳқирлашни этди ихтиёр:
«Менелайга ҳомий Ҳера ва Афина-Алалкомена,—
Икковлари таскин бериб ўзларига, бамайлихотир
Кузатмоқда жанг майдонин хотиржамлик ила; ҳолбуки
10. Афродита кўмаклашур арзандаси Парисга мудом,
Аритур у доим унинг бошидан кўп фалокатларни,
Мана, ўлим чангалидан халос этди бугун ҳам уни.
Лек Парисда Менелайнинг қўли баланд келгани аниқ.
О, тангрилар, бу вазият интиҳосин ўйлайлик, келинг.
15. Яна мудҳиш жанг бошланиб, яна қирғин бўлаверсинми,
Ё икки халқ ўртасинда тузайликми хушкўнгил битим?
Гар шу фикр тангриларга бўлса мақбул, ҳам бўлса манзур,
Вайронага айланмагай Приамнинг шаҳри Троя,
Шоҳ Менелай олиб кетгай Еленани ўз ватанига».
20. Шундай деди Зевс, хўрсинди Афина ва Ҳера дарғазаб;
Қандай офат ёғдирмоқни Илиопнинг халқи бошига
Ўйлаб икков ўтирарди. Афинадан чиқмасди садо;
Ваҳоланки, бузрук надар Зевсга қарши адоватидан
Қаҳру газаб уйғонганди соҳибкарам дилида унинг.
25. Вале Ҳера қаҳрин ичга яширолмай, юзланди Зевсга:
«О, тошбағир Кронзода! Қандай калом чиқди оғзингдан?
Шунча қилган меҳнатиму тўккан терим кетсинми зое?
Ахир не-не лашкарларни қурбон бердим, не аргумоқлар
Ҳолдан тойдӣ фақат қирон келтирмоқ-чун Приам зотига.
30. Билганинг қил; лек тангрилар бу фикрингга қўшилмагайлар».

Булутбон Зевс, бундай жавоб қилди бадқаҳр рафиқасига:
«О, шум хотин! Приаму унинг авлод ва аждодлари
Не ёвузлик қилибдики, сен доимо аҳли мардумнинг
Чўнг мақоми Илионни яксон қилмоқ ниятидасен?

35. Назаримда, тўлса керак кўнглинг, ушбу шаҳри азимга

Кириб бориб, Приампи ҳам, унинг жами авлодини ҳам,
Бутун шаҳар аҳлини ҳам ямламасдан ютганингдан сўнг!
Қилгил кўнглинг буюрганин; тагин бу талх мубоҳасамиз
Бора-бора орамизга адоватли низо солмасин.

40. Яна бир сўз айтгум сенга, тугиб қўйгил уни дилингга:
Агар мен ҳам қаҳрим қайнаб сенинг суюқ бандаларингнинг
Бирон шахрин бир кун келиб ғорат этмоқ ихтиёр қилсам,
Сен ҳам менинг ғазабимга ғов бўлмагил, эрк бергил шунда!
Қалбим пора айлаб, бердим Илионни ихтиёрингга.
45. Зеро порлоқ қуёшу ой ва юлдузлар остидаги бу
Баракатли ер саҳнида бандаларим шаҳри қанча кўп
Бўлса, мен-чун улар аро энг азизи шу Илиондир,
Унинг шоҳи мард Приам ва ул шоҳнинг фуқаросидир.
Зотан унда қурбонликсиз, май-шаробсиз ва тангриларни
50. Ўъозловчи оқ тутунсиз қолган бирон меҳробим йўқдир».

Шаҳло кўзли Хера яна Зевс — падарга этди такаллум:
«Менинг-чун энг суюклиси учта шаҳар шаҳарлар ичра:

- Яъни, Аргос, адири мул Спартаю, гавжум Микена.
Шуларни сен айла вайрон, гар ғазабинг жўшгудек бўлса;
55. Мен уларни ёқламам ҳеч ва сендан ҳам ранжимам асло.
Гарчи сенга кўрсатсам ҳам мен монелик, ўтмагай амрим,
Зеро ғоят қудратлисан Олимпдаги тангрилар аро.
Вале зое кетмаслиги шартдир менинг уринишим ҳам.
Мен ҳам сендек тангридурмен, бир онанинг фарзандларимиз;
60. Боз устига, соҳибкарам Кроннинг мен катта қизиман.
Лойиқдирмен икки ҳисса ҳамд-саного: негаки барча
Тангриларнинг шоҳи бўлмиш сенга сингил ва хотиндурмен.
Кел, яхшиси, даф ётайлик адоватни, ён босайлик бир-биримизга,
Токи қолган тангрилар ҳам ибрат олсин бизнинг рафтордан.
65. Афинага амр эт ҳозир, у қонга ғарқ жанггоҳга тушин;
Ва упдасин мутакаббир ахейларга берган оптидан
Хойнона воз кечишга* Троянинг саркардаларин».

Завжасига қулоқ осди само ила ер султони Зевс;
Сўнг чақмоқкўз Афинага шундай ўткир сўз-ла юзланди:

70. «Афина, сен, шамолдек уч икки тараф лашгаргоҳига
Ва ундагил мутакаббир ахейларга ичган оптидан
Хойнона воз кечишга Троянинг саркардаларин».

- Деб амр этди Афинага унинг армон қилган ниятин:
У ҳам дарҳол қуюн янглиг учди Олимп сарчўққисидан.
75. Тангри Зевснинг мўъжизакор нишонаси порлоқ юлдуздай
Баҳрийлару ҳарбийларга мудом шуъла сочиб кўрингай;
Афина ҳам шу юлдуздек учиб тушиб жанг майдонининг
Ўртасига инди; шунда бедовсувор трояликлар
Ҳам мис совут кийган юнон аҳли бундан келди ҳайратга;

80. Аксар лашкар бир-бирига қараб дерди: «Ё қудратингдан! Наҳот яна бошланғуси Троянинг бусағасида Машъум уруш, қонли қирғин? Ё бандалар ўртасидаги Муҳораба сарҳаками қодир Зевс сулҳ риштаси ила Аҳли данай ва Троя ўғлопларин қовуштирмоқчи?»
85. Ҳам у, ҳам бу лашкароҳда шундай эди кўпчилик фикри. Бу аснода Антенорзод Лаодоннинг қиёфасига Кириб, кезди троялик паҳлавонлар аро Афина, Тангрисифат Пандарни у суриштириб, қидира кетди; Уни топди: Ликаоннинг диловар ва тамизли ўғли
90. Турар эди зич саф тортган қалқонбардор мардлар олдида, Ушбу лашкар келган эди унинг бирла Эсеп бўйидан. Шундай ўтқир сўзлар айтди Пандарга дуч келиб маъбуда: «О, муҳориб Ликаонзод, этгаймисан менга итоат? Дов берурми мард юрагинг Менелайга отмоққа новак?
95. Гар шунга сен журъат этсанг, мангу бўлгай миннатдор сендан Троянинг жами халқи, Парис эса ундан ҳам зиёд. Гар у сенинг новакингдан ғориб бўлиб гулханга мазҳун Чиқаётган* муҳориб эр Менелайни кўрса, о Пандар, Эпг беназир армуғонни сен олгайсан Александрдан.
100. Қани, олға, Пандар! Ўлдир, мутакаббир шох Менелайни! Лек сен аввал ликиялик кумушкамон Фебнинг шаънига Ота юртинг Зелияга қайтгач, зотдор қўзичоқлардан Қурбонликлар қилишга олт ичу назр-ниёз бериб қўй».
- Шундай дея Афина бу лақма зотни кўндирди гапга.
105. Ботир Пандар ўз сержило камонини олди қўлига, — Мазкур камон ясалганди тоғ такасин ажиб шохидан; Бир вақтлар пистирмада пойлаб Пандар ушбу такани, У қоядан сакрамоққа шайлаиганда қоқ кўксин пойлаб Камонидан ўқ отганди ва маҳв этган эди жонворни.
110. Ул таканинг ҳар бир шохи ўн қаричдан эмас эди кам. Шохкор уста бу қўш шохни моҳирона қилганди пайванд, Жилолаган эди роса, тилла суви бериб сиртига. Шу сержило камалакни эгиб Пандар, тортди чилласин; Лашкар унинг бу жунбушин тўсиб турди қалқонлар ила,
115. Зеро, Арей малайлари — ахейзодлар кўриб бу ҳолни, Менелай маҳв этилмасдан олдин уни ўлдирмасинлар, Деб хавотир олардилар. Пандар эса бу чоғ тирдонин Қонқогини очиб, унда олдин машъум тири ҳалоҳил Ва новакни дарҳол қўйди камалакнинг тарапг ипига;
120. Шундан кейин ликиялик кумушкамон Фебнинг шаънига, Ота юрти Зелияга қайтгач, зотдор қўзичоқлардан Қурбонликлар қилишга олт ичиб, назр-ниёз атади.

- У камоннинг ипин тортди қўксигача ёйсифат эгиб
(Ип эшилган эди ҳўкиз пайларидан), патли повакни
125. Босган эди чўнг камонга, шох қисирлаб ип зинғиллади
Ва ажалкаш новак учди ғафимларнинг тўдаси томон.
- Вале сени, о Менелай, аҳли само — боқий худолар
Ва шаҳлокўз қиз Афина беҳимоя қолдирмадилар:
У олдинга чиқиб, ажал элтаётган тиги парроннинг
130. Йўлини тўсди; гўё ширин ухлаб ётган арзандасининг
Паншасини қўриётган раҳмдил бир оназордек.
Ўқ йўлини буриб четга, Менелайнинг камар тўқаси
Ва қўшқават зирҳи томон йўналтирди уни Афина:
Бул ажалкаш ўқнинг тиги тешиб ўтди гоятда ажиб
135. Зар камарни, ундан кейин қалқонсифат мис нешбандни ҳам,
Менелайнинг эғнидаги совутни ҳам тешиб зарб ила
(Муҳорибни шул мис совут асрар эди кўпроқ ўлимдан),
Оқибатда, паҳлавоннинг баданини сал ялаб ўтди;
Анорранг қон Менелайнинг ярасидан оқди тизиллаб,
140. Кария ва Меония аёллари — вафодор ёрлар
Алвон ранга бўялган фил суягидан аргумоқлар-чун
Ясаб обдор яноқпўшлар*, асрайдилар ўз уйларида:
Ки энг лазиз армонидир бул яноқпўш кўч суворийнинг;
Лек бедовлар учун безак, чавандозга шон келтирувчи
145. Бу бебаҳо ва шоҳона абзал ётур уйда эгасиз,—
Сенинг ҳам ул миқти сонинг, гўзал пойинг тўпигинггача
Айпан шундай олранг қонга бўялдилар, Менелай, ногоҳ.

- Эл султони — Агамемнон ўз жигарин жароҳатидан
Қоп-қора қон оққанини кўрган ҳамон келди ларзага.
150. Мард паҳлавон Менелайнинг вужуди ҳам ваҳшатга тўлди;
Вале кўриб новак тигин баданига ботмаганини
Сийнасида жўшди яна жасоратнинг кучли туйғуси.
Агамемнон оҳ уриб ўз иписининг икки қўлидан
Ушлаганча шундай деди, лашкарлар ҳам осдилар қулоқ:
155. «Троянинг лашкарига бир ўзингни қилиб рўбарў,
Қўйган шартим бало бўлди бошгинангга, азиз жигарим!
Улар сени жароҳатлаб, воз кечдилар ичган қасамдан;
Йўқ, қоп тўкиб, қурбон бериб, шароб ичиб, қўлга қўл бериб
Ичилган у вафодорлик қасамёди бўлмагай поймол.
160. Олимпик Зевс бу қабоҳат учун ҳозир гар олмаса ўч,
Бир кун албат у интиқом олгай, шунда трояликлар
Хотин, бола-чақалари, инчунун ўз бошлари билан
Жавоб бериб, мутеона тўлагайлар гоят улкан музд.
Менинг қалбан ҳамда руҳан комилдирки имоним шунга,
165. Бир куп албат вайронага айлангуси юксак Троя.
Приам ва унинг халқи битта қолмай қирплгусидир.

Муқаррарки, юсак само султони Зевс бул гаддорликдап
Қаҳри қайнаб, эчки тери қалқонини трояликлар

Боши узра қаттиқ силкиб, густоҳларга йўллагай ажал.

170. Лек, жигарим, қўйгайсан сен мени терап андуҳга солиб
Гар шу ерда кўпинг битиб, кўзинг юмсанг ёруғ жаҳопдан;
Унда оғир маломатга қолиб қайтгум ташна Аргосга!
Ахейларнинг барчаси ҳам қўмсаб қолур она ватани.
Бизлар эсак масрур айлаб Приамни, шаҳар аҳлини.
175. Қолдиргаймиз бу даргоҳда соҳибжамол Еленамизни;
Ҳамда сенинг суякларинг чириб ётгай дашт-биёбонда,
Демакки биз армон қилган хушниятлар чиқмас рўёбга.
Ана унда соҳибкарам Менелайнинг тонтаб қабрини
Қандайдир бир троялик ғурур билан дейди мақтаниб:
180. — О, кошкийди. Агамемнон ғазабланса ҳаминша шундай!
Зое кетди Иллионни олмоқ учун қилган ишлари;
Энди бўлса жўнаб кетди ўз юртига бўш кемаларда
Жигарбанди Менелайнинг улигини қолдириб бунда. —
Дейишса гар, ер ёрилиб, қаро ерга кирганим афзал!»

185. Менелай ҳам таскип берди оғасининг кўнглин кўтариб:
«Бардам бўлгил, оға, ахей лашкарипи солма таҳдидга;
Хатарсиздир новак зарби; унинг кучин қирқди аввало
Сербезак зар камар, кейин темирчилар ҳафсала билан
Тайёрлагап мис пешбанд ҳам муҳофаза қилди улимдап».

190. Шу чоғ жавоб қилди унга мардлар шоҳи Агамемнон ҳам:
«Азиз иним, қанийди, шу айтгапларинг рост чиқа қолса!
Мен табибни чақиртиргум, кўриб чиқиб жароҳатингни,
Тозалагай ва алампин қолдиргувчи малҳам босгай у».

Агамемнон шундай дея юз ўғирди Талфибий томон:

195. «О, Талфибий, дарҳол бориб, қўшинимиз ҳозиқ табибин, —
Асклепий зурёдини — Махаонни бошлаб кел бўён.
Лашкарбоши Менелайнинг жароҳатин кўриб қўйсип у.
Жигаримни новак ила яралади бир номвар мерган
(Биронта бир троялик бўлса керак ё ликиялик),
200. Ки ахейни маҳзун қилиб, масрур этди трояликни.

Шунда шоҳнинг каломига қулоқ осди жарчи Талфибий:
У атрофга олазарак бўлиб жадал кетиб бораркан
Дабдурустдан кўзи тушиди Махаонга лашкарлар аро:
Турарди у йилқиси мул Трикидан ўзи бош бўлиб

205. Олиб келган қалқондор мард лашкарининг зич даврасида.
Сердабдаба сўзлар айтди унга яқин бориб Талфибий:
«Юр мен билан, о Махаон, Агамемнон чорлайди сени;
Сен Аргослик лашкарбоши Менелайни кўриб қўюрсан,
Пахлавонни новак ила яралади бир машҳур мерган,

210. (Биронта бир троялик булса керак ё ликиялик),
Ки ахейни маҳзун қилиб, масрур этди трояликни!»

- Шундай дея ғулгулага солди жарчи Махаон қалбин,
Улар дарҳол йўлга чиқиб, данайларнинг ғоят мислсиз
Лашкаргоҳин тикка кесиб, шоҳ Мепелай жароҳатланган
215. Ерга етиб келишганда, ахейларнинг қўп казо-казо
Сардорлари тўпланганди наҳлавоннинг теvarагига.
Аммо адл тутар эди у тангриваш қиёфасини,
Табиб қалин зар камардан тортиб олмоқ бўлди новакни;
Вале ўқнинг ўткир тиғи ҳадеганда чиқавермади.
220. Шундан кейин, Акселепий ўғли шоша ечди камарни,
Маҳоратли мисгар аҳли чўкичлаган мис пешбандни ҳам
Ечиб ташлаб, бадхоҳ ўқнинг жароҳатин кечирди кўздан;
Ҳаром қонин сиқиб ташлаб, жароҳатга малҳам босдики,
Бу ҳунарин бир замонлар отасига донишманд Хирон
225. Қадрдон дўст сифатида ўргатганди холисанилло.
- Ҳамма унинг тепасида турганида бўлиб парвона
Троянинг қалқонбардор халқи яна ўтди ҳужумга;
Яна қўлга қурол олиб аргосликлар, кирди жанггоҳга.
Бу аснода кўрмасдинг сен Атрейзода Агамемнонни
230. Ғафлатда ҳам, юраксиз ҳам, жангга лоқайд, беҳафсала ҳам:
Мана, ўқдай отилди у шону шавкат манбаи — жангга.
У обдор жангаробани отлар билан қолдирди четда;
Пишқирган бу тулпорларни тутар эди мард Эвримедон, —
Пираосга набираю фарзанд эди Птолемейга
235. Бу жиловдор, Агамемнон шай туришни амр этди унга,
Зеро шоҳнинг оёқ-қўли толиқса гар, асқатарди у.
Кейин подшо лашкарларни кузатаркан юриб пиёда,
Учратса гар жанггоҳ сари шошаётган суворийларни,
Қўнгилларин хушлагувчи эзгу сўзлар айтарди шу чоқ:
240. «О, Аргоснинг ўғлоплари, яна бир бор кўрсатинг мардлик!
Йўқ, ҳеч қачон паноҳига олмагай Зевс пок қасамёдни
Поймол қилиб, хиёнат-ла бузган разил аҳли номардни,
Уларнинг оқ танларини жанг майдонда чўқиғай зоғлар;
Бизлар эса асир олиб ёвнинг гўдак болаларини
245. Ва гулбадан хотинларин, кемаларда олиб кетгаймиз
Юртимизга, метицдевор Трояни забт этган ҳамон».

- Лек жангдан бош товлаб турган номардларни кўрса у ногоҳ
Қаҳри қайнаб, таънаомуз сўзлар билан койиб берарди:
«Уялинглар, о аргослик бешарм, беор новакандозлар!
250. Нечун ҳурккан оҳулардек тўплангансиз саросимада?—
Кенг далада чопавериb толиққандан кейин оҳулар
Ҳам жасорат, ҳам қувватдан маҳрум бўлиб туришади ғуж —

- Сиз ҳам ушал оҳулардек ваҳм босиб, жангни пайсалга
Солиб бунда турибсизлар. Ёки Зевснинг сизларга қандай
255. Паногоҳлик қилишини кўрмоқ учун, мўсафид уммон
Бўйида саф тортиб турган ҳашаматли кемаларимиз
Олдигача ёвнинг босиб боришини кутмоқдамисиз?»
- Қўшинларни айланаркан у шундайин фармонлар берди.
Сўнгра ёриб саф орасин яқинлашди критликларга:
260. Улар жангга шайланарди Идоменей бошчилигида;
Қобондек зўр Идоменей турар эди қўшин бошида;
Орқа ёқда Мерион ўз лашкарларин ундарди жангга;
Буни кўриб Агамемнон бениҳоя шодланиб кетди
Ва критлик саркардага деди шундай лазиз каломлар:
265. «Идоменей, мен учун сен ахейзодлар жамоасида
Шоён азиз зотдурсенки, ҳам жанггоҳда, ҳам базмгоҳда
Тенг келолмас сенга бирон ҳам азамат, зеро акобир
Аргосликлар бундай базмда майга сувни омихта қилиб*
Ичишганда, бунинг зидди улароқ сен мендек дамодам
270. Қадаҳингни лим-лим қилиб, сипқарардинг дил кўтаргунча.
Бул, жангга кир, аввалгидек жасоратга интил, азамат».

- Критликлар сардори ҳам жавоб айтди Агамемнонга:
«Садокатли дўстинг бўлиб қолгайдирмен, о, шавкатли шоҳ.
Авваллар ҳам онт ичгандим бу борада сенга сўз бериб.
275. Лек сен ўзга данайларни ҳам даъват эт тезроқ урушга,
Жангни тезроқ бошлайлик биз; қасамёдга хиёнат қилди
Троянинг ўғлонлари! Қасам ургай уларни энди;
Бошларига бало-офат ёғдиргай бу бедиенатлик!»

- Кўтарилиб кўнгли тоғдек, нари кетди мард Агамемнон;
280. Қўшин аро юриб бориб, дуч келди у икки Аяксга:
Улар жангга шайлар эди сон-сапоқсиз пиёдаларни.
Тоғ бошида сурув боқиб юрган чўпон денгиз устида —
Бурон қувиб келаётган нақ қатропдек тим қора ҳамда
Бениҳоя маҳобатли булутларни олисдан кўриб,
285. Ваҳимага тушгай ва тез сурувларин ҳайдагай горга, —
Худди шундай, икки Аякс ортидан жанг сари толпинган
Қалби оташ мард йигитлар найза-қалқон олиб қўлларга,
Гўё ушал мудҳиш қаро булут янглиғ босиб борарди,
Ёв устига саф-саф бўлиб, така-пука қилиб юракни.
290. Шоҳ бу марди майдонлардан масрур бўлиб, саркардаларга
Шундай оташ, дабдабали сўзлар билан этди таважжух:
«Мис совутли данайларнинг сарбонлари, ботир Аякслар!
Сизларга мен, халқни бошланг, деб беҳожат бермайман фармон.
Зеро халқни қизғин жапгга ўзингиз ҳам ундай олурсиз.
295. О, олимпиа Зевс, Афина, о, Аполлон — кумушкамон Феб!
Гар ҳар лашкар билагида Аякслар қудрати бўлса,

Шу мардларнинг қудрати-ла тез фурсатда Илион шаҳри
Маҳв этилган ва соврулган бўлур эди кули самога!»

- Шундай дея, у йўл олди ўзга қўшин сафлари сари.
300. Йўлда унга пилослик шоҳ моҳир потиқ Нестор учради.
Сафга тизиб у қўшинини, жанг қилмоққа руҳлантирарди.
Теграсида Пелагону Аластору Хромий, яна
Муҳориб шоҳ Ҳемон билан халқ сардори Биант турарди.
У олдинги сафга тизди жангароба минган лашкарни;
305. Беадад мард пиёдани жушқин жангда таянч бўлсин деб
Орқа сафга қўйди; лекин қўрқоқларни қоқ оралиққа
Тўпладики, жапг қилишга улар мажбур бўлур эдилар
Исташсаю исташмаса. Олд сафдаги суворийларга
У ваъз айтиб отларни бир текис ушланг, деб фармон берди.
310. «Ҳеч ким ўзин маҳорати, қудратига ишониб, сафдан
Чиқмасин ҳам, ёв билан жанг қилмасин ҳам яккама-якка,
Орқага ҳам чекинишни ўйламасин: ожизликдир бу.
Кимда-ким жангаробада ғанимнинг жангаробасига
Тўқнаш келса найза сурсин: отлиқлар-чун аъло усул бу.
315. Шу тарзда жанг қилиб, кўҳна қўрғонларни вайрон айлашган,
Шаҳарларни забт этишган бизнинг авлод-аждодаларимиз,
Вале ақл-идрокни ҳақ сақлаганлар диловар кўксда!

Жанг-жадалда тобланган чол шундай дерди лашкарларига.

- Агамемнон буни кўриб кўнгли кундай ёришиб кетди
320. Ва Несторга юзлапганча ғоят ажиб бир калом айтди:
«Қошкийди, чол, оёқларинг кўксингдаги қалбинг сингари
Толиқишни билмасаю куч-қувватинг мўл бўлса мудом!
Лек қарилик руҳинг эзур; бундан кўра ўзга эркаклар
Қариса-ю, сен йигитлар гули бўлиб қолсанг яхшийди!»
325. Ҳерепия шаҳсувори — Нестор айтди Агамемнонга:
«Рост айтасан, Агамемнон, бир замонлар Эрефальонни
Енгган эдим курашиб мен, — ўша кучим бўлсайди ҳозир.
Лек тангрилар бандаларга айни пайтда барча нетъматни
Ато этмас экан; бурун мен ёш эдим, қаридим энди,
330. Лек шунда ҳам жангга киргум лашкар ила ва қўшинимни
Руҳлантиргум, далда бергум унга сўзим, ўғитим билан;
Шудир мудом қариликнинг иззати ҳам, фазилати ҳам.
Найзаларни эса мендан сўнг таваллуд кўрган навқирон
Ахейзодлар қўлга олсин — бақувватдир алар билаги».

335. Агамемнон нари кетди кўнгли тоғдек юксалиб бундан:
Кетатуриб у сувори Менесфейни учратди ногоҳ —
Афиналик муҳориблар даврасида турарди мағрур.
Заковатли Одиссей ҳам шунда эди; Кефалления

- Лашкарлари гуж булишиб қуршашганди ўз саркардасин,
 340. Лек хотиржам эди улар жанг дарагин эшитмагандан:
 Зеро энди бошлашганди Троянинг ва ахейларнинг
 Отлиқлари сар ҳужумни. Шул бойсдан икки саркарда
 Икки томон лашкарларин тўқнашувин кутар эдилар, —
 Шу қонли жанг бошланган он ўтмоқчийди улар ҳужумга.
 345. Агамемнон булар барин шу бетапвиш аҳволда қуриб,
 Ҳуно бўлди ва сервиқор сўзлар айти саркардаларга:
 «О Менесфей, — шоҳ Петейнинг мард ўғлони, Зевс дастнаварвар!
 Шунингдек, сен, о Лаэртзод, қув найрангбоз, маккор Одиссей!
 Нечун бунда турибсизлар бошқалардан ўтиб папага?
 350. Саркардалар орасида айнан сиздан биринчи бўлиб
 Лозим эди ўтли жангга юз тутмоқлик, бориб олдинда.
 Гар улуглар ҳурмати-чун биз зиёфат уюштиргудек
 Бўлсак, сизлар бу даракни элдан аввал эшитардингиз.
 Зиёфатда қоврилган гўшт, кабоб ошаб тўйгуниингизча,
 355. Хушбўй, ўткир майлар ичиб, кайф қилишни хуш кўрардингиз;
 Бунда бўлса, хуш ёқаркан сизга ўплаб ахей сафини
 Ғаним билан жанг қилишин кузатмоқлик бир четда туриб».

Шунда номвар Одиссей ҳам кўзларидан ўт чақнаб деди:

- «Не деяпсан, Агамемнон? Гапирсанг-чи оғзингга қараб!
 360. Бизни жангдан бош тортган, деб ўйладингми? Гар биз, ахейлар,
 Арейона ғазаб ила ҳамла қилсак трояликка,
 Кўрурсан сен, Телемахнинг падарини трояликлар
 Зич сафига элдан олдин яшин янглиғ ёриб киргапин,
 Ҳа, кўрасан гар хоҳласанг, ҳамда жангга қотишсанг ўзинг;
 365. Ваҳоланки, айтганларинг бари қуруқ сафсата, ғийбат!»

Одиссейнинг жаҳлин кўриб Атрейзода жилмайиб қўйди
 Ва бошқача муомала қилди энди юзланиб унга:

- «О Лаэртнинг соҳибкарам ва мард ўғли ҳозиқ Одиссей!
 Қилмагайман сенга таъна, бермагайман амр-фармон ҳам.
 370. Саҳоватли қалбинг тўлиқ эканлигин эзгу ниятга
 Мен биламан, зероки биз маслакдошимиз бир-биримизга.
 Жангга, дўстим! Ўртамизда яхши-ёмон гап ўтган бўлса,
 Тез фаромуш айласинлар кўнглимиздан уни тангрилар!»

Агамемнон хайрлашди улар билан ва пари кетди.

375. Сал нарида учратди у Тидей ўғли мард Диомедни;
 У ўзининг жангга тайёр, гумбир, гўзал жангаробаси
 Яқинида Капанейзод Сфенел-ла қурганди суҳбат.
 Мардлар шоҳи Агамемнон уларни ҳам койиди қаттиқ:
 Диомедга юзланиб у гап бошлади такаббурона:
 380. «Асов отни тизгипловчи, марди майдон, Тидейнинг ўғли,
 Қўрқансанми? Нечун кўзинг олазарак боқур жанггоҳга?

- Шоҳ Тидейнинг одатида йўқ экап ҳеч бундай номардлик,
Ғаним билан жанг қилганда у қўшиннинг бошида турган;
Қўрганлар дер бу гапларни; вале менга насиб этмаган
385. Уни кўрмоқ ва у билан бирга жангда жавлон урмоқ ҳам;
Деюрларки, бўлмабдийкан бир паҳлавон ундан қудратли.
Қадимда у Микенага таигримонанд Полиник икков
Жанг биланмас, жаҳонгашта сифатида борган эканлар —
Лашкар йиғмоқ ва муқаддас Фива қасрин ғорат айламоқ
390. Мақсадида муттафиқлар сўраш учун микенликлардан.
Улар рози бўлибди ҳам илтимосни бажо айлашга,
Валекин Зевс йўл қўймабди кўрсатиб бир мудҳиш нишона.
Шунда икки соҳибқирон кетиб бундан, Асоп дарёси
Бўйидаги қамишзор ва майсазорда қўрганкан манзил;
395. Сўнг Фивага мард Тидейни элчи этиб жўнатибдилар.
У Фивага қайтиб бориб, кўринпти шоҳ Этеоклнинг
Саройида базм қўрган сон-саноқсиз кадм қавмини*.
Тидей гарчи бўлса ҳамки бир мусофир шунча эл ичра,
Қўрқмабди ҳеч бу даргоҳга ёлғиз ўзи кириб боргани:
400. У бирма-бир кураш тушиб қасрдаги жами эл билан,
Барин осон енгган экан, Афинанинг мадади ила.
Йилқичи кадм фарзандларин дили озор чекиб Тидейдан,
Қирқ йигитни хуфиёна нистирмага қўйган эканлар.
Тидейга ғов бўлган ўшал йигитларга иккита сардор:
405. Навжувон мард Ҳемонзода Меон ила шоҳ Автофоннинг
Жангга тўймас номвар ўғли мард Ликофон бўлган экан бош.
Вале Тидей уларга ҳам ҳозирлабди мудҳиш интиҳо:
Йигитларнинг барин қириб, қолдирибди фақат биттасин;
Меонни соғ қолдирганкан башоратга қилиб риоя.
410. Шунақа мард экан Тидей! Лекин ўғли жанговарликда
Отадан паст, гапдонликда ундан устун бўлиб чиқапти».

- Лек Диомед бу сарбаланд мартабали Агамемпоннинг
Таъналарин мутеона тингладию бир сўз демади;
Валекин тек туролмасдан, гап қайтарди Кананейзода:
415. Йўқ, Атрейзод, ҳақ гап турган ерда ёлғон сўзлама зинҳор,
Инсоф билан айтсак, бизлар аждодлардан довюракроқмиз:
Ки оз миқдор лашкар билан азим шаҳар пойига келиб,
Худоларнинг каромати ҳамда Зевснинг мадади ила
Ғорат этдик ўшал етти дарвозали азим Фивани*.
420. Лек нодонлик қилиб, нобуд бўлгандилар оталаримиз.
Бинобарин, улар шонин қиёс қилма бизнинг шавкатга!»

- Саховатли шоҳ Диомед аҳбобига боқди ўқрайиб:
«Сен, Сфенел, аралашма, қулоқ солиб гапимга, жим тур!
Соҳибқирон Агамемнон данайларни тезларкан жангга,
425. Бу қилмиши учун уни айбситмам мутлақо, дўстим.

Ахейларнинг қули ёвдан баланд келиб, муаззам шаҳар
Илионни забт этсалар — мадҳу сано раҳнамомизга;
Вале бизлар мағлуб бўлсак, маломатга қолур фақат у.
Яхшиси, кел, биз ҳам қумсаб жасоратни, кирайлик жангга!»

430. Шундай деб, у қўлда қурол сакраб тушди жангаробадан,
Унинг кўксин қонлаган мис совут мудҳиш жаранглаб кетди,
Ки ҳар қандай ботир курса, чўчир эди важоҳатидан.

- Уммоннинг қоқ ўртасида зоҳир бўлиб, гумбирлаган ва
Соҳил сари Зефир қувган ўркач-ўркач долғалар каби
435. (Улар юксак қояларга пайдар-пай зарб ила урилиб,
Парчалашиб, то самога етгудек оқ купик сочурлар)
Данайлар ҳам саф ортидан саф тортишиб кетма-кет жангга
Ёпирилиб борардилар; ҳар саркарда ўз лашкарига
Амр этарди; лекин қўшин борар эди теран сукутда;
440. Ки бу ҳолни кўрган кимса; булар ўзи гунг эмасмикин,
Дея савол бермасдан ҳеч туролмасди. Ҳолбуки, лашкар
Ўз сардорин ҳурматини қилиб сукут сақлаб борарди:
Бир текисда борарканлар, абзаллари жиолонардди.
Бошқачайди лек Троя аҳли,— улар ўхшаб кетарди
445. Чорвадор бой қўрасида қумсаб жажжи қўзичоқларин,
Соғин пайти маърайвериб безор қилган юзлаб совлиққа.
Шундай наъра тараларди Троянинг қароргоҳида,
Вале қўшин таркибида бўлганийчун ҳар ёқдан келган
Тили бошқа, эли бошқа муттафиқлар, турли оҳангда
450. Янграр эди жанггоҳ аро бу наъралар ва чинқириқлар.
Арей жангга ундар эди бу тарафни, аргосликларни —
Афинаю бадбахт Даҳшат, Ваҳима ва тамагир Низо, —
Яъни уруш худосининг шум синглиси ва дугонаси.
Аввалига кичик қуртдай ўрмалайди Низо — Эрида,
455. Кейин боши кўкка етиб, замин узра отади одим.
Икки тараф лашкарлари орасида изғиб юриб у
Ҳамма ерда сочар бадкор ҳам ғазаб, ҳам ажал уруғин.

- Тўқнашдилар бир-бирига яқин келиб довлашган кучлар,
Тўқнашдилар бир-бирига кўнлар* ҳамда ўткир найзалар.
460. Бошдан-оёқ совут кийган лашкарларнинг дўнг қалқонлари
Бир-бирига урилганда янграб кетди мудҳиш гулдурос.
Музаффарлар наъраси-ю, ўлётганлар оҳу ноласи
Бир-бирига қоришди ва замин сатҳи ғарқ бўлди қонга.
Гўё икки тошқин дарё бир воҳага қуйилганидек,
465. Қўш дарёнинг тубсиз жарда ваҳимали уввос солиши
Ҳаттоки тоғ бошидаги чўпонга ҳам эшитилгандек,
Жанг майдонин сурони ҳам уйғотарди шундай бир даҳшат.

- Аввал бошдан шоҳ Антилох энг олдинда жанг қилаётган
Троялик Фализийзод Эхеполни яксон айлади.
470. Унинг ёлдор дубулғасин мўлжал олиб, ёрди манглайин:
Найза тиги ёриб кириб Эхеполнинг бошчаногини,
Шу заҳоти қорайтирди кўз олдини ва оқибатда,
Жанг аро у мисли юксак минорадек қулади ерга.
Қаҳри қаттиқ абант элин жангга ташна лашкарбошиси
475. Халкодонзод Элефенор тортиб шу чоқ мурда пойидан,
Унинг совут-қалқонини ўлжа олмоқ ниятида, тез
Ўқ ёмғири остидан бир чеккароққа судрай бошлади.
Зое кетди лек бу иши: унинг ўлжа судраётганин
Кўрган бадқаҳр Агенор, у энкайганда қалқон остидан
480. Очилган оч биқинига санчиб найза, қирқди пайини —
Элефенор тил тортмайин ўлди, шунда трояликлар
Ва ахейлар ўртасида бешафқат жанг бошланиб кетди:
Муҳориблар бўрилардек ташланарди бир-бирларига;
Одам билан одам итдек ғажашарди бу жанггоҳ аро.
485. Шу чоғ Аякс Телемоний навқироп мард Симоисийнинг
Гулдек умрин хазон қилди. Бир замонлар унинг онаси
Симоиснинг соҳилида ўтлаб юрган қўй-эчкилардан
Хабар олмоқ учун яқин хешлари-ла юксак Идадан
Тушганида, ногоҳ кўзи ёриганди шул фарзандига;
490. Шул боисдан Симоисий деб от қўйган эдилар унга,
Лек меҳрибон ота-она олдида у фарзандлик бурчин
Ўтолмади: қирқди умрин Аякс отган найзанинг зарби.
Йигит олға ҳамла қилган чоғда Аякс унинг кўксига
Мис найзасин зарб-ла чупон санчган эди, у тешиб ўтиб
495. Симоисий кўкрагини елкасидан ёриб чиқди-ю,
У заминга, сув бўйида қад кўтариб, фақат қир учи
Шохлаган ул силлиқ азим терак янглиғ қулади гуппа,
Қи одагда аравасоз, гумбир тўгин ясамоқ-чун жангаробага
Шундай терак ахтарур ва топиб уни болтаси ила
500. Қулатарди, сўнг у анча фурсатгача дарё бўйида,
То етгунча вақт-соати ғубор босиб ётур қовжираб —
Шу теракдек хор ётарди қаро ерда ёш Симоисий, —
Аякс шилиб олган эди унинг жами қалқон-совутин.
Бу пайт бирдан олачинор совут кийган Приамзод Антиф
505. Аякс томон найза отди, лек пишонни олди нотўғри;
Найза бориб Одиссейнинг содиқ дўсти Левкнинг човига
Қадалганди, — бир ўликни судраб борар эди Левк бу чоғ, —
Унинг жони узилди ва шу ўлик-ла ётди ёнма-ён.
Қайнаб кетди Одиссейнинг қаҳри дўстин ўлганин кўриб
510. Ва отилди у олдинга ярақлатиб мис совутини;
У жасаднинг тенасида тўхтаб, кўзин тикди атрофга

- Ва куч билап найза отди; ёвлар ўзин олди панага
 Бу паҳлавон зарбасидан; вале найза зое кетмади —
 Бориб тегди Приамнинг ўғай ўғли Демокоонга —
515. Абидосдан келган эди жанг қилгани бу йилқибоқар.
 Мўлжал қилган эди унинг қоқ чаккасин ғазабнок сардор:
 Одиссейнинг тиғи тешиб чиқди унинг у чаккасидан —
 Шунда қотил кўзларида сўниб зиё, опа замнига
 Дабдурустдан қуладики, жарапглади совут-қалқони.
520. Буни кўриб чекиндилар ғанимлар ҳам, ботир Ҳектор ҳам;
 Наъра тортди ахейзодлар, уликларни оширгач ортга,
 Улар олға ҳамла қилиб, ёв устига босиб бордилар;
 Буни Пергам чуққисидан мушоҳада қилган Аполлон
 Ғазабланиб, трояликларга айтди руҳафзо сўзлар:
525. «Олға, мардлар! Бўш келманг ҳеч ул тақаббур ахейзодларга;
 Улар кўкси тошдан эмас, баданлари метинданмаски,
 Қайтаришга қодир бўлсин тиғи ўткир найзаларингиз.
 Боз устига, сумбул сочли Фетиданинг ўғли Ахилл ҳам
 Жанг аро йўқ, у ғазабнок ўтирибди ҳамон соҳилда».
530. Шундай калом йўллар эди, ғазабнок Феб ўз макопидан.
 Лек Афиа ахейларнинг сафи аро парвоз этаркан,
 Қўрқоқларни руҳлаштириб жангга даъват этарди барян.

- Паймонаси тўлди шу пайт Амаринкзод мард Диорнинг ҳам:
 Серқирра тош келиб тегиб, унғ тиззасин мажақлаб кетди:
535. Фракия саркардаси Пирос отган эди ул тошни, —
 Имбразод Пирос жангга Эн шаҳридан етиб келганди.
 Тиззасининг икки пайи ва суяги шафқатсиз тошдан
 Тамомила мажақланган Диор ерга йиқилар экан,
 Жонҳолатда чўзди титроқ қўлларини ҳамдастлар томон;
540. Шу чоқ уни яралаган Пирос етиб келиб бошига,
 Найзасини бор кучи-ла ботирдию унинг қорпиға
 Ичак-чавоқларин тешиб, қаро парда тутди кўзига.

- Пирос кўксин пойлаб пайза отди Фоас — этолиялик,
 Тешиб ўтди найза унинг ўпкасини; Фоас шитоб-ла
545. Етиб бориб қурбонининг тепасига, унинг кўксидан
 Тортиб олди найзани ва ялапгочлаб обдор шамширин,
 Киндигини пойлаб санчиб, ёв жонини суғуриб олди,
 Лекин унинг совутини улғурмади ечиб олинган:
 Ки саркарда жасадини ўраб олиб фракиялик
550. Кокилдор халқ, найзаларин ўқталдики чор атрофига,
 Зарра яқин йўлломлади важоҳати мудҳиш Фоас ҳам;
 Оқибатда, орқасига чекинишга мажбур бўлди у.

Шундай қилиб, Фракия ва Элида муҳорибларин
Найзасидан ер тишлади икки сардор; улар ёнма-ён
555. Ётардилар сон-саноқсиз лашкарларнинг жасади аро.

Бу жангларга шоҳид бўлган зот агарки ўткир найзадан
Ҳали шикаст қўрмагану жавлон уриб ҳали жанггоҳда
Юрган эрса ва Афина уни тиғи паррондан сақлаб
Қолган бўлса, ул зот асло айбситмас бундай ҳолатни.
560. Ўшал куни аксарият данайлар ва трояликлар
Замин узра ётардилар қаро қонга ботиб паёнай.

БЕШИНЧИ ҚҰШИҚ

ДИОМЕДНИНГ ЖАСОРАТЛАРИ

Шу чоғ жами ахейзодлар орасида иқтидори-ла
Ажраб турсин ва мушарраф бўлсин юксак иззат-ҳурматга,
Деб Афина ато этди Диомедга кучу жасорат.

Унинг обдор қалқонию дубулғасин қилди шуълавор,
5. Ки шуъласи ўхшар эди Океанда оройиш олган
Юлдузларнинг орасида энг порлоғи — нажми ҳазонга*,—
Тидейзоднинг кифтин, бошин шул нур ила айлаб чароғон,
Элтди уни жангтоҳнинг қоқ ўртасига бузрук маъбуда.

- Илионда Дарес отли давлатманд ва шавкатманд бир зот
10. Яшар эди — у Ҳефестнинг энг беқусур қоҳини бўлиб,
Унинг Фегес, Идей отли икки ўғли эди пири жанг —
Оға-ини мисли қуюн отилдилар жангаробада
Диомедга; Тидейзода эса яёв бошлади ҳужум.
Икки тараф бир-бирига яқин боргач, биринчи бўлиб
 15. Фегес узун найзасини улоқтирди Тидейзодага:
Ялтироқ тигъ найза ботир Диомеднинг чап кифти оша
Учди, бироқ, ўтди тегмай; навбат келди Титей ўғлига —
Ул мард найза отган эди, ҳаракати кетмади зое:
У Фегеснинг қоқ кўксига санчилдию қулатди ерга.
 20. Буни кўриб Идей урра қочди ташлаб жангаробасин;
Қўрққанидан қўриқлолмай қолди ҳатто оға жасадин;
Ки ўзи ҳам дуч бўлиши мумкин эди машъум балога,
Гар Ҳефест тун пардасига ураб уни яширмаганда;
Ана унда фарзанд доғи маҳв этарди падарни буткул.
 25. Бу аснода тутиб олиб тулпорларни ботир Диомед,
Амр этди ўз кемасига ўлжа этиб ҳайдаб кетмоқни.
Чол Дареснинг битта ўғли орқасига қўрқиб қочганин
Ҳамда яна бири қулаб аробадан ер тишлаганин
Кўрган ғаним лашкарининг тушиб кетди жанговар руҳи:
 30. Шунда Арей қўлларидан ушлаганча, деди Паллада:
«Қаҳҳор Арей, қонхўр тангри, о ғоратгар, эл кушандаси!
Не бўларкин, сен билан биз, ахейлару трояликлар
Жанжалига қотишмасак? Қай томонни афзал кўришни
Биз-чун бузрук Зевснинг ўзи ҳал қилгани маъқул эмасми?
 35. Яхшиси, биз четга чиқиб турайлик, Зевс қаҳридан қочиб».

Шундай деб у, жанг худосип олиб чиқиб кетди жанггоҳдан
 Ва ўтқазиб қўйди уни Аскамандр тик қирғоғига.
 Данайларнинг қўли баланд келди шунда; ҳар бир ахейзод
 Биттадан ёв аскарига бўлди қаттол; биринчи бўлиб
 40. Мардлар шоҳи Агамемнон Гализонлар лашкарбошиси
 Мард Годиёга ҳамла қилиб йиқди ерга жангаробадан, —
 Жанг майдондан қочганди у элдан бурун; Атрейон отган
 Найза тегиб икки курак орасига, чиқди тушидан;
 У гурсиллаб йиқилганда совутлари жаранглаб кетди.

45. Идоменей Меония шаҳзодаси Фестни ўлдирди,
 Баракатли Тарнадан у келган эди ушбу жанггоҳга.
 Шаҳзода жангаробага чиқаётган пайтида бирдан
 Идоменей найза отган эди унинг унги яғринига:
 Қулаб Фест жангаробадан ер типлади. Унинг совутин
 50. Жадал ечиб олдилар шоҳ Идоменей муқарриблари.

Айни чоғда, Менелайнинг талх найзасин зарбидан ногоҳ
 Ҳалок бўлди овчи йигит Строфийзод Аскамандрий;
 У маъбуда Фебадан кўп сабоқ олиб, ўрмону қирда,
 Тоғу тошда ҳайвонларни ов қилгувчи зўр мерган эди;
 55. Вале бунда, унга наноҳ бўла олди на бир ғойиб куч,
 На маъбуда Феба, ҳатто на ўзининг зўр мерганлиги:
 Бул йигитча Менелайнинг яқинидан чониб ўтганда,
 Кифтининг қоқ ўртасига санчди ул мард ўз найзасини
 Шунда найза қонга бўяб ёриб чиқди унинг кўксини:
 60. У заминга «гурс» қулади жаранглашиб қалқон-совутин.

Лашкарбоши Мерион ҳам Ҳармон ўғли, — қўли гул уста
 Фереклини гумдон қилди — Палладанинг эрка бандасин;
 Парис учун мазкур қирғин ибтидоси бўлмиш кемани*
 Ясаган ҳам шул кемасоз эдики, у бутун Илион
 65. Аҳлининг ҳам, Париснинг ҳам бошига кўп бало-офатлар
 Солган эди шу иши-ла ва мушарраф бўлмаган эди
 Тапгрларнинг иқболига. Етиб олиб Мерион шунга,
 Найзасини санчди унинг думбасига, ажалкаш найза
 Чуқур ботиб кириб унинг қовуғини ёриб юборди:
 70. У чиққириб чўкди — ўлим ураб олди ўз кафанига.

Ботир Мегес гумдон қилди Антенорнинг ўғли Педейни,
 У беникоҳ ўғил бўлса ҳам, Феана қилиб эрининг
 Изатини, ўз ўғлидек нарваришлаб ўстирган эди.
 Ҳа, Филейзод Мегес шердек ҳамла қилиб Педейга, чунон
 75. Жимжимадор найзасини энсасига санчдики, найза
 Педейнинг чўрт узиб тилин, ёриб чиқди тиш орасидан:
 У қулади ерга, қаттол тигни маҳкам тишлаганича.

- Эвемонзод шоҳ Эврипил ғориб этди Долопионзод
 Ҳипсеворни; Долопион роҳиб эрди Аскамандрда
 80. На эл уни халқ ичидан чиққан тангри деб эъозларди.
 Диловар зот Эврипил шул мардни қувиб бориб ортидан,
 Шамширини ўнг кифтига солган эди, унинг мушакдор
 Қўли шартта елкасидан узилди-ю кора тунроққа
 Бир бўлак гўшт бўлиб тушди ва ботирнинг шўх кўзларига
 85. Қонхўр Ўлим билан қодир Қисмат қаро парда ташлади.

- Шундай мардлик кўрсатдилар саркардалар оташин жангда.
 Илло соҳиб Диомеднинг қайси жойда ва кимлар билан —
 Троянинг лашкари-ла ё ахейлар лашкари билан —
 Жанг қилмоқда эканини мутлоқ маҳол эди аниқлаш.
 90. Жанггоҳда у мисли кузда тошиб, куприк ва тўғонларни
 Қўноргувчи асов дарё янглиғ ҳар ён қиларди ҳамла;
 Зевс раҳмати — ёмғир ёғиб сел тошган чоғ унинг йўлини
 На куприклар, на тўғонлар тўса олгай, ва поймол бўлгай
 Еш-ялангнинг терлар тукиб барпо этган зироатлари,—
 95. Худди шундай, Диомеднинг ҳамласига дош бера олмай
 Троялик эрлар сафи ҳам ҳар ёққа қочди тирқираб.

- Қаҳрамоннинг ёлғиз ўзи бу жанг аро ёв лашкарини
 Тирқиратаётганини кўриб қолди шу маҳал Пандар;
 Камонини ўқлаб у тез, Диомедни олди нишонга,
 100. Ўқ ҳужумкор азаматнинг совутини тешиб ўтдию
 Ўнг кифтини яралади: совут шу чоқ бўялди қонга.
 Бундан Пандар ғурурланиб, хушнуд бўлиб чинқирди чунон:
 «О, отларни халаловчи* троялик дўстларим, олга!
 Аргослик мард яраланди; гар рост бўлса мени Аполлон
 105. Бу жанггоҳга Ликиядан келтиргани, Диомед узоқ
 Дош беролмас мен камондан отган кучли тири парронга!»

- Деб керилди; лек Диомед бош эгмади бул жароҳатдан:
 У тисланиб биров ортга, от қўшилган жангаробага
 Яқинлашди ва Капаней ўғлонига қилди таважжўх:
 110. «О, Сфенел, бир зумга сен аробадан тушу елкамга
 Ботган машъум ажал тигин, қадрдоним, суғуриб ташла».

- Шу заҳоти Сфенел ҳам сакраб тушди жангаробадап;
 Орқасига туриб унинг, тортиб олди машъум новакни;
 Диомеднинг мис ҳалқали совутидан қон сирқиб чиқди;
 115. Афинага сиғинди қўл чўзиб шунда жасур паҳлавон:
 «О, чақмоқдор Зевспинг қизи, қодир тангри! Агар қачондир
 Эзгу ният бирла менга ё отамга майдопи ҳарбда
 Мадад берган эрсанг, яна дариг тутма лутфингни мендан!
 Анов мени яралаган мақтанчоқни ўқим етгулик

120. Масофага келтиргилки, маҳв этайин мен ул қаттолни —
Токи энди керилмасин Диомедни «ўлдирдим, дея».

Афина ҳам қулоқ осиб паҳлавоннинг таваллосига,
Қувват ато этди унинг аъзолари, оёқ-қўлига
Ва шундайин ширин сўзлар айтди яқин келиб қошига;

125. «О, Диомед, мард бўл энди ва ёв билан мардона жанг қил!
Кўксинига мен отанг Тидей жасоратин қўйдимки солиб,
Ул қалқондор фарқ қилган шул жасорат-ла ағёрларидан;
Хиралашган кўзларингдан мен даф этдим қора пардани;
Ки энди сен тангрини ҳам, бандани ҳам кўргайсан аниқ.
130. Қани, жангга, Тидейзода! Илло боқий тангри қаршингдан
Чикса, асло унинг бирла урушмоққа жаҳд қила кўрма
Ким бўлса ҳам, «вале агар Афродита жанггоҳга тушса,
Жароҳатла ул санамни шафқат қилмай мис найзанг ила».
- Шундай дея кетди нари чақмоқдорнинг шаҳло кўз қизи.
135. Тидейзод ҳам чекинди-ю, илғорлар-ла турди бир сафда.
У аввал ҳам ёвлар билан жанг қилмоқлик иштиёкида
Ёнган эди, энди эса ғайрати ун ҳисса ошдики,
Кумуш юнгли қўй-қўзилар кўрасига ҳамла қилган шер
Сағалгина яраланса тез тутоқиб кетарди шундай,
140. Зеро унинг кучига куч қўшар эди енгил жароҳат;
Шунда, шерни даф қилишга кўзи мутлоқ етмаган чўпон
Уйга қочиб кирар, лекин бенаво ва бепаноҳ қўйлар
Маърардилар қўра ичра зир югуриб, бир-бирин босиб;
Дарғазаб шер шунда говдан ошиб тушиб ҳамла қиларди —
145. Диомед ҳам ёв ичига ёриб кирди шундай ғазаб-ла.

Шу лаҳза у ер тишлатди Астинойни ва Хипенорни;
Биринчисин сийнасига санчди ўткир мис найзасини.
Иккинчисин елкасига солиб ўткир мис шамширини,
Бир кифтини тавасидан жудо қилди бўйни аралаш.

150. Шундан кейин у тушларни таъбирловчи чол Эвридамнинг
Икки ўғли: Абас ила Полиидга ташланди бирдан.
Шўрлик ота таъбирлолмас энди улар тушин ҳеч қачон;
Диомед тез ечиб олди қурбонларнинг яроқ-совутин.
Сўнг ташланди у Фенопнинг қартайганда кўрган қўш ўғли:
155. Ксанф билан Фоонгаки, ошин ошаб ёшин яшаган
Қариянинг меросхўри йўқ эди шу мардлардан бўлак.
Лек Тидейзод шафқат билмай бахти қаро оға-инининг
Жонин олди ва отага кўз ёш ила мунгли ғам-андуҳ
Қолдирдики, қонли жангдан чол бағрига қайтмади улар;
160. Оқibatда чол мулкига эга бўлган эди ағёрлар.

Сўнг Диомед ҳамла қилди Хромийга ва Эхемонга —
Приамзодлар жанг қиларди туриб битта жангаробада;

- Даҳшатли шер кенг далада ўтлаб юрган шохдор молларга
Ҳамла қилиб, буқачанинг ё сигирнинг бўйнидан ғарчча
165. Тишлагандай — Диомед ҳам аробадан Приамзодларни
Шафқатсиз зўр зарба билан қулатди-ю тупроққа қорди
Жасақларин, ечиб олди совутларин, отларни ўса,
Олиб кетинг соҳил томон, деб амр этди ёронларига.

- Шу чоқ Эней кўриб қолди Диомеднинг қиронкорлигин:
170. Ўқ ёмғири остида у тангринамо Пандарни излаб,
Жанггоҳ ичра ҳар томонга олазarak бўлиб югурди;
Кўп ўтмай у кўриб қолди Ликаоннинг шавкатли ўғли,
Келиб унинг қаршисига, маломат-ла шундай гап қотди:
«О Пандар! Айт, қани сенинг камонингу учар ўқларинг?»
175. Қани шону шуҳратларинг? Ахир ҳеч бир троялик ё
Ликиялик журъат эта олмасдику сендан ўзмоққа?
Қани, қўлинг чўзиб Зевсга илтижо қил, тири парронинг
Ўз анави паҳлавонга, ким бўлса ҳам; йўқса Троя
Лашкарини қийратмоқда, кўп мардларнинг пайин қирқди у!
180. Эҳтимол у Трояни ғазабига олган биронга
Қодир, қаҳҳор худованддир? Худо қаҳри даҳшатпок бўлур!»

- Ул шавкатли Ликаонзод жавоб қилди Энейга дарҳол:
«Троянинг саховатли мушовири, довиурак Эней!
Назаримда, ўхшайди у мард Тидейнинг қодир ўғлига:
185. Қалқонидан танидим ва дубулғасин кўз тешигидан;
Отларин ҳам кўрмоқдаман, лек айтолман ким эканлигин.
Агар ул зот, айтганимдай, метинбилик Тидейзод бўлса,
У тангрининг мадади-ла иш кўрмоқда; унинг қошида,
Пайқашимча, бир худованд ниҳон айлаб ўзин абр ила
190. Унга паноҳ бўлмоқдаким, Диомедга йўналтирилган
Жами ўқни четга буриб юборган ҳам ўшал боқийдир.
Мен ҳам унга новак отиб, ўнг елкасин жароҳатловдим,
Аниқ кўрдим ўқим унинг қалқонини тешиб ўтганин.
Суюгандим ул ботирни жўнатдим деб Анд қаърига;
195. Аммо билсам, янглишибман! Демак унга тангри паноғоҳ!
Ҳозир бунда отларим йўқ жанг қилмоқ-чун, жангаробам ҳам;
Лек яп-янги, жозибали, нурафшон жангаробалардан
Ўн биттаси шай турипти Зелияда, отам уйида;
Теграсида жанг либоси осилган бул жангаробалар
200. Ёнларида иккитадан учқур тулпор арпа-бугдой еб
Пишқиришиб, ер денсиниб турибдилар охур бошида.
Йўқ, муҳориб отам — кекса Ликаоннинг ўз мақомида
Мени жангга кузатганда айтган гапи эмаскан бежиз:
Троялик лашкарларга сардор бўлиб гар жангга кирсанг,
205. Жангароба билан киргин, деганди у; лек таассуфки,
Осмагандим қулоқ унинг пандларига, — оссам бўларкан.

- Мен отларни аягандим, қуршовдаги эл охуридан
 Туйиб, танлаб ем еёлмай сиқилгайлар овқатдап, дея.
 Шул боисдан, отлар қолиб, ўзим яёв чиққандим йулга,
 210. Умид боғлаб камонимнинг қудратига, — лек бўлмади наф!
 Икки машҳур саркардага, Диомеду шоҳ Менелайга
 Мен ўқ узиб камонимдан, икковин ҳам жароҳатладим,
 Лек бешбаттар қутиртирдим чоғи, тукиб қирмиз қопларин.
 Приам ўғлин шод этмоқ-чун Трояга лашкарларимни
 215. Олиб келдим, лек чамаси, хосиятсиз кунда қўлимга
 Камониму тирдонимни бу сафарга олган эканман.
 Онт ичамап, она юртга гар соғ-омон қайтиб борсаму
 Насиб этса яна кўрини хотинимни, ота мақомин,
 Майли, юртим босган ёвлар бошим этсин танимдан жудо.
 220. Гар жанггоҳда наф бермаган шу камалак ила ўқларни
 Ташламасам мен гулханга пора-пора айлаб синдириб!»

- Жавоб қилди шоҳ Пандарга троялик саркарда Эней:
 «Бу гапни қўй, азиз Пандар! Бошқа ишга қўл урмагаймиз
 То иккимиз чиқиб битта аробага, ушал беҳаё
 225. Паҳлавонни яроғимиз билан гумдон этмагунча ҳеч.
 Кел, мепинг жангаробамга чиқиб, тургил мен-ла ёнма-ён;
 Шунда шоҳид бўлгайсан сен жанг майдонда Трос отларин
 Қўшдек енгил учишига ҳам ҳужумда, ҳам чекинганда.
 Зевс Диомед қўлин агар яна баланд қилгудек бўлса,
 230. Бу тулпорлар шаҳар томон бизни елдек учириб кетгай.
 Кел, азизим, ол қўлингга қамчи ила гўзал афсорни,
 Мен жанг қилмоқ учун ерга тушай, ёки сен ёвлар билан
 Жанг қилгилу мен бошқарай тулпорларни жангаробадап».

- Ликаоннинг хушфазилат ўғли унга қилди эътироз:
 235. «Афсорингни ўзинг ушла, отларингни ҳам бошқар ўзинг:
 Зеро отлар ўз эгасин яхши таниб, тезроқ чопгайлар —
 Гар олдига тушиб қочип тўғри келса мард Диомеднинг.
 Билъакс, улар эшитмаса ўз соҳибин таниш «ҳай-ҳай»ин,
 240. Ҳуркиб кетиб талмовсираб тўхтагайлар, ёки бўлмаса,
 Бизни шаҳар ёққа олиб кетажаклар истар-истамас.
 Ана унда ҳамла қилиб шижоатли Диомед бизга,
 Иккимизни ўлдиргай ва ўлжа олгай отларимизни.
 Шунинг учун, сен, Анхиззод, тизгин ушлаб, отларни бошқар,
 Мен эсам ул ҳужумкорни қарши олгум ўткир найзам-ла».
245. Шул қарорга келиб икков, аробага чиқдилар сакраб
 Ва шамолдек учирдилар тулпорларни Диомед томон.
 Бундан огоҳ бўлган ботир Капанейнинг ўғли Сфенел
 Шундай ажиб калом айтди Диомедга қилиб таважжух:
 «О довюрак Тидейзода, о қадрдон, эъзозли дўстим!
 250. Сенинг билан беллашгани мард ўғлонлар келмоқда елиб,

Икковининг қудрати ҳам беандоза; бири Ликия
Шоҳин фахри ва фарзанди қодирандоз Ликаонзоддир;
Иккинчиси — Анхиз ила Афродита фарзанди — Эней.
Аробага чиқ, азизим, чекинайлик; сен кўп дарғазаб

255. Булиб олға интилмагил, гар истасанг омон қолмоқни!»

Таҳдидона қараб унга, жавоб қилди қўрқмас Диомед:
«Чекинмоқдан очма оғиз! Мени бунга ундай олмайсан!
Йўқ, жанггоҳдан чекинмоқ, ё қўрқиб ўзи панага олмоқ,
Ёт одатдир Диомедга; билагимда кучим кўп ҳали!

260. Аробага чиқишни ҳам истамайман; мана, курасан,
Улар билан мен пийда жанг қилгайман; Афина далда
Бермоқдадир юрагимга. Демак, учқур отлар уларни
Жанг майдондан омон олиб қочолмаслар; иккала ўғлон
Бугун биздан қутулолмас, гар бирови тирик қолса ҳам.

265. Сенга бошқа гап айтгум мен, шуни нухта сақла дилингда:
Гар Афина насиб этса менга бугун икки ботирни
Маҳв этмоқни, у чоқда сен шунда қолдир отларимизни
Жангароба тутқичига боғлаб қўйиб улар афсорин;
Ўзинг эсанг дарҳол Эней отларининг олдига югур

270. Ва уларни жадал ҳайда данайларнинг қароргоҳига.
Бир замонлар Зевс Тросга унинг ўғли Ҳанимед учуш
Асл зотли отлар берган — бул бедовлар ўша зотдандир;
Булардан зўр арғумоқ ҳеч топилмагай рўйи заминда.
Анхиз эса Лаомедон уюрига ўз бияларин

275. Хуфийна юбортириб ноил бўлган эрди бу зотга:
Олтита той туғилди сўнг шоҳ Анхизнинг отхонасида;
У турттасин олиб қолиб парваришлаб боқди уйда;
Жанг майдонда жавлон урган бул иккисин берди Энейга.
Гар уларни қўлга олсак, шон-шуҳратга бўлгумиз эга!»

280. Булар шундай мусоҳаба қилиб турган аснода, ёллар
Яқин келиб қолгандилар учирганча олов отларни.
Авал Пандар гап бошлади Диомедга таважжух қилиб:
«О оташқалб, мард муҳориб, Тидей шоҳнинг номдор ўғлони!
Мен камондан огули ўқ отиб сени маҳв этолмадим;

285. Энди найзам отиб кўргум, шояд аниқ олсам мўлжални».
Шундай дея, қулочкашлаб маҳобатли найзасин отди;
Ўткир учли найза паррон этиб бориб, тешди қалқонни
Ва Диомед эғидаги зирҳга тегди чунон қарсиллаб.

Ликаоннинг соҳибкамол ўғли масрур бўлиб ҳайқирди.
290. «Тешиб ўтди найза човинг! Энди узоқ чекмассан азоб;
Ниҳоят мен сени мағлуб айламоққа бўлдим мушарраф!»
Соҳибкарам Диомед ҳам дадил жавоб қилди шу заҳот:
«Зое кетди зарбанг! Лекин йўқ деганда, иккингдан биринг

Қонга ташна Арей нафсин ўз қони-ла қондирмагунча,
295. Аминманки, дам олишни упутгайсиз икковингиз ҳам!»

Шундай деб у найза отди; ва Афина унинг найзасин
Пандарнинг қоқ қаншарига йўналтирди: ул нобудкор тир
Ўтиб оппоқ тишлар аро, юмшоқ тилни тагидан узди
Ва бошоғи тешиб чиқиб тўхтаб қолди нияк остидан.
300. Шунда Пандар аробадан «гурс» қулади ва эғнидаги
Қўн антиқа ва ранго-ранг совутлари жаранглаб кетди;
Олов отлар ҳуркиб кетди; Пандарнинг ҳам узилди жони.

Ана, Пандар жасадини ахейлардан қуриқламоқ-чун
Эней қалқон, найза бирла сакраб тушди жангаробадан.
305. У жасаднинг теграсида юрар экан қудратли шердек,
Яқин келмоқ ниятида бўлганларга найза ўқталиб:
«Қим жасадга яқинлашса, ҳеч аямай, суғуриб олгум
Унинг жонин», дея таҳдид солар эди ахейзодларга.
Шу чоқ қодир Тидейзода ердан зилдек бир харсанг олди —
310. Ки ҳозирги одамлардан иккиси ҳам кўтаролмасди —
Диомед шу харсангтошни қулочкашлаб чунон отдики,
Харсанг паррон этиб бориб, Анхиззоднинг сонига тегди;
Бу зарбадан Энейнинг тос суяғи ҳам мажақланганди,
315. Пайлари юз нора бўлиб, териси ҳам шилинган эди.
Маҳв этилган мард тиз чўкиб, қўлларини тираркан ерга,
Қўзин олди бўлиб сиё, вужудини қамради зулмат.

Битар эди халқ сардори мард Энейнинг кўпи шу заҳот,
Агар кўриб қолмаганда Афродита — онаизори, —
Бу Зевс қизи шу Энейга бўйда бўлган эди Анхиздан.
320. Маъбуда оқ билаклари билан ўғлин боғрига босди,
Сўнг, биронта бедовсувор ахей найза санчиб кўксига,
Ўғлонимни жондан жудо қилмасин, деб ёйди сержило
Чодрасининг қатларини ва шу тарзда Анхиззодани
Жанг майдондан ғойибона олиб чиқиб кетди маъбуда.

325. Бу орада Капанейзод Сфенел ҳам бажо айлади
Тидей ўғли Диомеднинг фармонини: ўз метинтуёқ
Отларини олиб бориб жанг қайнаган ердан нарироқ,
Араванинг тутқичига банд айлади узун тизгинин;
Сўнг Энейнинг узун ёлли отларига ташланиб жадал,
330. Ҳайдаб кетди бедовларни ахейларнинг қароргоҳига.
У ерда у топиб ўзин содиқ дўсти мард Диопилни,
Буюрди бул тулпорларни бандаргоҳга олиб бормоқни;
Ўзи эса сакраб чиқиб аробага, обдор тизгинини
Ечди-да, шоҳ Диомеднинг орқасидан учириб кетди
335. Отларини, Тидейзода эса жадал қўвиб борарди

- Бу аснода ғоят бадқаҳр найзаси-ла Афродитани,
Зеро, унинг жангга қатнаб, лашкарларни бир-бирларига
Тезлагувчи Афинадек, ё ғораткор Энио каби
Қудрати зўр маъбудаларданмаслигин яхши биларди.
340. Довюрак зот Диомед зич оломоннинг орасин ёриб,
Маъбудага етган заҳот ҳамла қилиб найзаси ила,
Унинг нозик билагини дабдурустан жароҳатлади:
Найза унинг эғнидаги Харитларнинг ўзи тўқиган
Хушмуаттар ёпинчиқни тешиб ўтиб, билак терисин
345. Шилган эди; Киприданнинг боқий қони оқди чакиллаб,—
Бундай ажиб, ноб суюқлик бўлмай фақат аҳли самода:
Зеро, улар на ошу нон еядурлар, на май ичурлар;
Шул боисдан, қонлари йўқ ва боқийлар деб аталурлар.
Маъбуда жон аччиғида чинқирди-ю, ташлаб юборди
350. Қучоғидан фарзандини: шу заҳоти Аполлон уни
Илиб олиб, ғойиб қилди қора булут ичига буркаб,
Биронта бир бедовсувор ахей унинг алп куксига
Найза санчиб, жондан жудо айламасин, деган мақсадда.
Бу пайт таҳдид қилди янгроқ овоз ила мард Тидейзода:
355. «Даф бул, кўздан, ҳей, Зевс қизи! Қоранг ўчир, жанг майдонидан,
Ё каммида мудом йўлдан оздирганинг заифаларни?
Гар, сен яна аралашсанг ҳарб ишига, аминманки мен,
Тепа сочинг тикка бўлмай «уруш» сўзин эшитган чоғинг!»
- Маъбуда ҳам ранги ўчиб нари кетди теран ғуссада.
360. Бу аламли дарддан ҳушин йўқотаёзган Афродитани
Қўлтиқлабон олиб кетди Ирида тез; гулдада сўлди!
Киприда шул чоқ жанггоҳнинг сўл ёнида кўрди Арейни;
У ўлтирар; мотамсаро эди унинг боқий отлари;
Афродита оғасининг қаршисида тиз чўкиб, унга,
365. Зар абзалли отларингни бериб тур, деб ёлборди титраб;
«Оғажопим, қўллаб юбор, отларингни жангаробангни
Бериб тургил, етиб олай тангригоҳга — арши аълога.
Жароҳатим азоб берур; мени фоний банда Диомед
Яралади. У Зевс-ла ҳам олишмоқдан тоймайди, чоғи!»
370. Шунда Арей берди унга олтин абзал арғумоқларин;
Дили вайрон Афродита сакраб чиқди жангаробага,
Унинг бирла Ирида ҳам чиқиб қўлга олди афсорни
Ва отларга қамчи босди, муте отлар учди шамолдек;
Боқийларнинг Олимпдаги масканига етдилар зумда
375. Ва Ирида — Зевснинг учқур хабарчиси жангаробадан
Тулпорларни чиқардию охурларга солди амбар ем*.
Бу аснода Афродита зор-зор йиғлаб, онаизори

- Дионанинг қаршисида тиз чўкди, у бағрига босиб
Эркалади ҳур қизини сўнг юзланиб гапирди унга:
380. «Қизалоғим, қайси тангри сенга бундай густоҳлик қилди?
Е ёмонлик қилибмидинг сен ошкора бирон боқийга?»

- Деди халда соҳибаси Афродита зорланиб унга:
«Аргосликлар саркардаси мутакаббир Диомед мени
Яралади, сабаб — кўзим оқ-қораси эркам Энейни
385. Жанг ичидан олиб чиқмоқ бўлган эдим, бор гап шу холос.
Ҳозир уруш Троя ва Ахайянинг ўртасидамас,
Худолару данайларнинг ўртасида бормоқда, билсанг!»

- Жавоб қилди ўз қизига соҳибкамол, софдил Диона:
«Қизгинам, сен дадил бўлгил, юрагингни не изтироблар
390. Тирнаётган бўлса ҳамки, сабр қилгил, зеро, Олимпда
Маскан қурган биз худолар билан фоний бандалар аро
Бўлиб турган нифоқ-низо бошимизга бир бало бўлган.
Чунончи, шоҳ Алоейнинг икки ўғли: Эфиальтес ва
Атос икков Арейни кўп изтиробга солган эдилар.
395. Мис занжирга боғлаб қўйиб: Арей ўн уч ой мис зиндонда
Шу кишанбанд аҳволида чеккан эди кўп машаққатлар.
Гар лутфкор Эрибея — зулмкорлар ўғай онаси
Ушбу сирни яширинча айтмаганда эди Ҳермесга,
Жангга ташна Арей балки шу зиндонда бўларди нобуд:
400. Озиб-тўзиб, чўп устихон бўлиб қолган жанг худосини
Ўшал машъум зимистондан Ҳермес олиб қочиб чиққанди.
Ҳера ҳам шу каби азоб чеккан эди Амфитрионнинг
Мард ўғлидан*; у уч тишли талх ўқ ила яралаганди
Мабуданинг сийнасини. Шундан кейин узоқ вақтгача
405. Сармаъбуда бу аламдан ғоят қаттиқ чекканди азоб!
Худовандлар ичида энг даҳшатлиси Аид ҳам ҳатто
Тири паррон аламини тортган эрди. Уни ҳам ўшал
Мард Диомед жанг пайтида яралабон қопқа олдида,
Кўп азобу уқубатлар солган эди унинг бошига.
410. Шунда руҳан маҳзун Аид чидай олмай оғриққа асло,
Учиб чиққан эди Зевснинг масканига — юксак Олимпга;
Ки Аиднинг елкасига чуқур ботган ўқ изтиробга
Солар эди унинг қалбин. Вале, ўшал шум жароҳатга
Ҳаким Пеан малҳам қўйиб оз фурсатда дардин олдию,
415. Боқий бўлиб туғилган бул худовандга бахш этди шифо.
Густоҳ банда! Ҳайиқмасдан дилозорлик қилганди, нодоп:
Юксак Олимп аҳлига у камони-ла солганди таҳдид.
Диомедни сенга, қизим, гиж-гижлаган Афина эрур.
Тентак банда! Билмайдикки ул диловар, худовандларга
420. Қўл кўтарган бандаларнинг умри қисқа бўлур муқаррар;
Барибир у бу қонли жапг майдонидан ўз ватанига

- Қайтмағай ва фарзандлари тиззасига ўтирмағайлар,
«Дада» деб ҳам айтмағайлар. Ундан кўра бул паҳлавон зот
Ўйлаб кўрса булар эди не қиларин, гар сендан, қизим,
425. Қудратлироқ зот у билан куч синашга тушса майдонга.
Тагин Адраст қизи, унинг вафодори Эгиалей
Бир кун келиб тун паллада ўз навқирон ёстиқдошини
Қўмсаб бирдан фарёд солиб бутун элни этмасин бедор».
- Шундай деб у артар эди боқий қонни қизи қўлидан:
430. Киприда дард кўрмагандай бўлди бирдан оғриғи қолиб.
Бу аснода, барча гандан воқиф бўлган Афина билан
Ҳера икков пичинг отиб, Зевс гашига тегмоқ бўлдилар;
Афина сўз олди бошлаб — ул шахло кўз жангкор маъбуда:
«Бузрук падар, қудратли Зевс, бир гап айтсам чиқмасми жопинг?
435. Шу тўғрими, Афродита бугун яна бир юнон қизин
Оғдирганмиш ўз ардоқли троялик ўғлонларига?
Балки ўшал қизни суйиб, ўз илоҳий либосидаги
Олтин тўғноғич-ла нозик билагини тирнаб олгандир?»
- Тангрилару бапдаларнинг надари Зевс жилмайиб қўйди.
440. Ва қошига чорлаб олтин Кипридани, айтди бир калом:
«Эрка қизим! Жангу жадал тушган эмас сенинг зимманга.
Сенинг ишинг машғул бўлмоқ лаззатбахш ишқ-муҳаббат ила;
Ҳарб ишини Арей ила Афинага қўйиб берайлик».
- Шу тариқа суҳбат қуриб ўтирарди боқий тангрилар.
445. Бу маҳал мард Тидейзода ҳамла қилди яна Энейга:
Билса ҳамки у Энейга Аполлоннинг паноҳ эканин,
Шу қудратли худодан ҳам ҳайиқмади; унинг нияти
Энейни қатл этиб, ечиб олмоқ эди обдор совутин.
Диомед уч марта ҳужум қилди уни ўлдирмоқ бўлиб;
450. Лек Аполлон уч марта ҳам даф айлади унинг зарбасин;
Тўртинчи бор ул тангриван шайланганда яна ҳамлага,
Чўнг мерган Феб мудҳиш овоз билан унга қилди дағдаға:
«Эсингни йиғ, боқийлар-ла тенглашмоқни хаёлингга ҳам
Келтирма ҳеч, о магрур зот! Ки самовий тангрилар билан
455. Рўйи замин бапдаларин муқоиса қилиб бўлмас ҳеч!»
- Тидейзода қўрқиб кетиб Аполлоннинг дағдағасидан,
Бир оз ортга тисарилди. Феб ҳам шу пайт жанг орасидан
Анхиз ўғли олиб чиқиб Пергамнинг энг чўққисидаги
Ўз муҳташам маъбадига келтирди-ю, ётқизди аста:
460. Лета ила маҳорибкор Феба ушбу ибодатгоҳда
Апхиззода уфурдилар иқтидору илоҳий жамол.
Айни пайтда, Феб — Аполлон бунёд этди сохта бир рўё —

- У ҳам жонли Эней эди, ўхшар эди аслаҳаси ҳам.
 Ушбу рўё теграсида ҳам Троя, ҳам Юнон аҳли
 465. Тўқнашдилар ва қоришиб кетиб, ҳўкиз теридан бўлган
 Кунгирадор оғир, енгил қалқонларни ёрдилар торс-торс.
 Кумушкамон Феб таважжуҳ этди тангри Арейга шу чоқ:
 «О бандакуш, қалъаларнинг ғоратгари, о қонхўр Арей!
 Бул муҳориб Тидейзодни қувмайсанми ахир жанггоҳдан?
 470. Зевс билан ҳам жанг қилишдан тоймайди у, гар қўйиб берсанг.
 Боягина Киприданиян биллагидан жароҳатлади;
 Сўнг менга ҳам нақ илоҳий қувва янглиғ ҳамла қилди у!» —

- Шундай дея, Пергамнинг сар чўққисига инди Аполлон;
 Ёвуз Арей эса шунда Фракия лашкарбошиси
 475. Чаққонёқ Агамасга ўхшаб олиб, Приамзодларга
 Янгроқ овоз билан шундай баландпарвоз нутқ сўзлади:
 «Соҳибқирон Зевс паноҳи остидаги о Приамзодлар!
 Токайгача халқингизни ахейларга хўрлаб қўясиз?
 Ёки улар жанг қилсинми Илионнинг бўсағасида?
 480. Тангримонанд Ҳектор янглиғ эътиборли диловар Эней —
 Шоҳ Анхизнинг номвар ўғли қолди жангнинг қоқ ўртасида!
 Қани, дўстлар, қутқарайлик паҳлавонни қиёмат жангдан!»

- Шундай дея уйғотди у ҳар кимсада ғайрат, жасорат.
 Вале энди шоҳ Сарпедон таъна тошин отди Ҳекторга:
 485. «Қайда қолди, Ҳектор, сенинг бир замонги диловарлигинг?
 Сенмасмидинг, Илионни элу юртсиз, муттафиқларсиз
 Ёлғиз ўзим, куёвларим, иниларим билан ҳимоя
 Қилажакман, деб керилган? Қани ўша иниларинг, айт?
 Мен улардан биронтасин кўрмадим бу жанг майдонида.
 490. Ҳаммалари шердан қўрққан лайчалардек пана-панада;
 Бу жанггоҳда жанг қилётган бизлардирмиз — мадакдор эллар:
 Чунончи, мен бир муттафиқ сифатида келдим олисдан,
 Зеро, Ксанф дарёси ҳам, Ликия ҳам йироқдир бундан,
 Унда қолган менинг суюк хотиним ва жажжи ўғилчам,
 495. Хасисларнинг жасадини уйғотувчи улкан хазинам.
 Гарчи, бунда юнонларга ўлжа бўлғич хазинам йўқдир,
 Шунда ҳам ёв билан жангда олишувдан бош тортман асло.
 Ва лекин сен шаҳардаги хотин-халаж, бола-чақани
 Ғанимлардап муҳофаза қилмоқ учун ўз лашкарингни
 500. Жангга ундаш ўрнига, қўл қовуштириб турибсан ҳамон.
 Эҳтиёт бўл, Ҳектор, тагин ҳаммаларинг бешафқат ёвнинг
 Шум домига илинибон, асир бўлиб қолманглар яна!
 Ана унда ёвлар ажиб шаҳрингизни қилгайлар ғорат!
 Сен шул ҳақда кеча-кундуз қайғурмогинг, жанг майдонига
 505. Мудом даъват этмогинг шарт саркардалар, муттафиқларни,
 Дағдагаю таъналардан эса соқит бўлмогинг лозим!»

- Сарпидоннинг бу гаплари қаттиқ ботди Ҳектор қалбига:
Қўлда қурол билан ул мард сакраб тушди жангаробадан:
Найзасини силкитганча, руҳлантириб жангга барчани,
510. Кезиб чиқди лашкароҳни ва бошлади шафқатсиз қирғин!
Жами лашкар ортга қайтиб, ахейларга юзма-юз турди;
Ахейлар ҳам зич саф бўлиб ёв ҳамласин кутди мардона.

- Зар кокилли Деметранинг нафасидан уйғонган шамол,
Ул муқаддас хирмонларда дон шопирган аҳли деҳқонни,
515. Бошдан-оёқ кўмганидек олтин буғдой тўпони билан,
Юнонлар ҳам бошдан-оёқ бурканганди чангу тўзонга;
Чанг жанггоҳда елдек учиб, шахт бурилган отлар туёғи
Остидан то мис самога* етган эди; аробакашлар
Ўз забардаст қўллари-ла йўллардилар отларни ёвга;
520. Лек Троя мададкори жўшқип Арей лашкарлар сафин
Кезиб юриб, бутун жангни буркаб олди қора пардага.
У Аполлон амрин бажо айлар эди; Ки Феб ахейлар
Паноҳгоҳи Афианинг жангни ташлаб кетганин кўргач,
Амр этганди ундамоқни троялик лашкарни жангга.
525. Ўзи эса Анхез ўғлин ул муборак ибодатгоҳдан
Олиб чиқиб, куч ва ғайрат уфурди тез унинг кўксига.
Эней шу чоқ ўз дўстлари даврасида бўлди намоён;
Ҳамма уни куч-ғайратда беқусуру тани-жони соғ
Ва бешикаст ҳолда кўриб масрур бўлди, лек ҳеч ким ундан
530. Ҳолу аҳвол сўрамоққа улгурмади; зероки ҳамма
Машғул эди зарур иш-ла: ушбу ишга кумушкамон Феб,
Қопхўр Арей ва низокаш Эридалар қистар эдилар.

- Саркардалар — икки Аякс, Одиссей ва Диомед шу пайт
Ахейларни ундардилар жидду-жаҳд-ла жангга кирмоққа;
535. Ваҳолаки, ахейзодлар шундоқ ҳам ҳеч қўрқмас эдилар
Ғанимларнинг қудратидан ва даҳшатли ҳайқиригидан.
Серкўланка булутларни ўз шиддаткор нафаси билан
Фазо узра учирувчи Борей ҳамда ўзга шамоллар
Маст уйқуда ётган тинч ва осуда пайт, чақмоқотар Зевс
540. Индиарди булутларни ғоят юксак тоғлар бошига —
Ахейлар ҳам айпи шундай булут янглиғ қилт этишмасдан,
Ғанимларнинг ҳужумини қўрқув билмай кутар эдилар.
Агамемнон сафлар аро елдек учиб берарди далда:
«Мард бўлинглар, биродарлар, бўлсип доим руҳингиз тетик;
545. Ҳар бирингиз ор қилингиз жанг пайтида бир-бирингиздан?
Ки ори бор жангчи кўпроқ омон қолгай, бўлмагай нобуд;
Лек қочоқлар эришгайлар на шавкатга ва на нажотга!»

- Шундай дея энг олдинда келаётган Деикоонга
Найзасини итқитди у; бу Пергаснинг ўғли, Энейнинг
550. Энг қадрдон дўсти эди; Трояда Приамзодлардек

- Иззат-ҳурмат қилардилар: ки у мудом биринчи бўлиб
Жанг қизиган ерга ёриб киришга кўп ишқибоз эрди.
Агамемнон отган найза бориб тегди ёв қалқонига;
Лек қалқон дош беролмади; найза уни ёриб ўтди-ю
555. Камарини чўрт узди ва қовуғига ҳам ёриб кирди;
У заминга «гурс» йиқилди, совутлари жаранглаб кетди.

- Шу чоқ Эней ҳам иккита аргосликни — шоҳ Диоклеснинг
Икки ўғли Орсилох ва Крефонни айлади яксон.
Шоҳ Диоклес яшар эди гўзал Фера шаҳрида, умри
560. Ва давлати бўлиб фўзун; бошланганди унинг насаби
Азим дарё Алфейдан, — у Пилиядап ўтарди оқиб.
Туғилганди шу дарёдан диловарлар шоҳи Орсилох;
Орсилохдан туғилганди шоҳ Диоклес — соҳибкамол зот;
Диоклесдан эгиз ўғил — Орсилох ва жасур Крефон
565. Туғилганди; улар турли савашларда моҳир эдилар,
Икки дуркун йигит жангда Агамемнон ва Менелайнинг
Иснодини ювмоқ учун Илионга келган эдилар
Улкан қора кемаларда; лек уларнинг икковлари ҳам
Бахти қаро эканларки, шу заминда топдилар қазо.
570. Баланд тоғлар чўққисида, қуюқ ўрмон ичкарисиди
Она шернинг сутин эмиб катта бўлган ва атрофдаги
Қўраларни ғорат қилиб, бўрдоқи қўй ҳам эгри шоҳли
Қорамолни тортиб кетиб кун кечирган ва лекин бир кун
Ботир овчи отган ўқдан ер тишлаган икки баҳайбат
575. Шердек — улар қуладилар алп Энейнинг маҳвор зарбидан,
Қуладилар замин узра икки азим чинор сингари.
- Буни кўриб, шоҳ Менелай силкитганча қўлда найзасин,
Совутларин ярақлатиб саф олдиға чиқди отилиб:
Арей уни тезлаганди бунга, шояд Эней қўлидан
580. Ажал топса Диомед ҳам деган ният ила ниҳоний.
Лек Несторзод кўриб қолди буни шу чоқ — хуш дил Антилох;
Ва отилиб чиқди у ҳам саф олдиға, халқ чўбонини
Бирон ғаним маҳв этмасин тагин, шунча тўкилган қонлар,
Шунча хатти-ҳаракатлар хайф кетмасин, деган шубҳа-ла.
585. Бу пайт мардлар астойдил шайланиб беаёв жангга,
Найзаларин ўқталишиб турардилар қарама-қарши.
Лек Менелай ёнида тез пайдо бўлди Антилох бирдан,
Буни кўрган Эней қанча зўр муҳориб бўлса ҳам, лекин
Бир-бирига таянч бўлган икки алпдан чекинди ортга.
590. Алплар эса олиб қайтиб мурдаларни лашкароғ томон,
Шўрликларни қолдирдилар маҳзун дўстлар ихтиёрида;
Сўнг жанггоҳга қайтиб, яна жанг қилдилар олдинги сафда.

Жангда улар Пафлагонья лашкарининг азим сарбони
Арейсифат Пилемени зор қақшатиб ғориб этдилар.

595. Шавкати зўр найзаандоз Менелай ўз рўбарўсида
Турган ушбу паҳлавоннинг ўмровига санчганди найза;
Шоҳ Антилох йиқди ерга бу пайт унинг аробакаши
Атимнийзод Мидонни ҳам; у отларни буриб, қочмоққа
Шайланганда, Антилох тош отиб унинг метин тирсагини
600. Мажақлади; фил суякли тизгин тушиб кетди қўлидан,
Антилох бир сакраб, Мидон чаккасига урди шамширин;
У огир бир ихрадию аробадан мук тушди ерга
Ва боши-ла елкагача қумга ботиб, то ҳурккан отлар
Жойларидан қўзғалгунча шу алпозда тиккайиб қолди;
605. Сўнг Антилох бедовларни ахейларнинг қароргоҳига
Қамчи билан саваб ҳайдаб кетганида, мурда қулади.

- Бул мардларни кўрган Ҳектор энг қаҳрли ҳайқириқ билан
Улар томон ҳамла қилди; троялик азаматлар ҳам
Орқасидан қўзғалдилар; бу беҳисоб лашкар аҳлига
610. Қонхўр Эней ва золима Эниолар эдилар сардор:
Важоҳатли найзасини силкитганча бандакуш Арей,
Ҳектордан гоҳ ўзиб кетар, гоҳ югурар эди ортидан.

- Жанг худосин кўриб қолиб, бу муҳориб даҳшатга келди,
Поёни йўқ саҳро бўйлаб кетатуриб, нақ дабдурустан
615. Кўпик сочиб ва шовуллаб чўнг денгизга қуйилаётган
Шўх дарёни кўрган ношуд сайёҳ каби у шу заҳоти
Орқасига тисарилди ва халқига юзланиб деди:
«Дўстлар, бугун тангринамо Ҳектор асл найзабардордек
Ва беқиёс паҳлавондек жанг қиларкан, ажабланмоқ не?
620. Унга паноҳ бўлиб мудом жанг худоси, ўлимни ҳайдар!
Хануз Ҳектор ёнида у жанг қилмоқда фоний бандадек!
Биродарлар, ғанимлардан юз ўғирмай жанг майдонидан
Чекишинглар, тангрилар-ла олишмоқдан бўлинг эҳтиёт!»

- Бу аснода яқин келиб қолган эди трояликлар.
625. Ҳектор битта аробада жанг қилётган қўш муҳорибни —
Чаққон ва мард Менесф ила Анхиални ўлдирди шу чоғ.
Теламоний буюк Аякс кўп ачинди бу ўлганларга;
Яқин бориб у ёв сари, яшиндек тез найзасин санчди
Селаг ўгли Амфийнинг қоқ киндигига; мўйсафид Селаг
630. Яшар эди экинзори мўл Песода; ва лекин тақдир
Унинг ўғли Приамзодлар учун жангга ундаган эди.
Аякс отган найза унинг қовуғига кирганди ботиб;
У гурсиллаб йиқилди ва голиб Аякс унинг совутип
Ўлжа олмоқ ниятида тепасига борди югуриб;
635. Аммо ёвлар ёғдирдилар найзаларин мисли ёмғирдек;
Қалқонида тирноқча жой қолмаганди новак тегмаган.
Шунда ҳам у оёғини босиб туриб ўлик кўксига,
Мис найзасин ёв танидан тортиб олди; лек улгурмади

- У Амфийнинг бошқа яроқ-аслаҳасин ечиб олмоққа:
640. Ки у қўрққан эди найза ўқталганча босиб келётган
Сон-саноқсиз троялик қуршовида қолиб кетишдан;
Гарчи Аякс не алпкелбат, не паҳлавон бўлса ҳам, ёвлар
Уни ортга тараддудда чекинмоққа этдилар мажбур.

- Шу йўсинда оташ жангга киришдилар яна қўшинлар.
645. Бу аснода Ҳераклнинг мард ўғлони Тлиподемни
Ёвуз тақдир тўқнаштирди марди майдон Сарпедон ила —
Зевснинг машҳур ўғли билан набираси рўбарў келди*,
Аввал бошдан Сарпедонга Ҳераклзод гап отди шундай:
«О Ликия шоҳи, жангнинг нималигин билмаган ношуд,
650. Бу жанг аро дағ-дағ титраб юришингдан не ҳожат сенга?
Ёлгончиқир, сени Зевснинг фарзанди деб гап тарқатганлар!
Йўқ, йўқ, Зевсдан бир замонлар бунёд бўлган азамат эрлар
Орасида сеп эрурсан энг заифи, рамақижони;
Ва аксинча, — дейдиларки, — менинг отам ўта диловар,
655. Шерюрак зот — шоҳ Ҳеракл куч-қудратда экан беназир!
Бир вақт отам оз миқдорли лашкар билан олти кемада
Бу даргоҳга отлар сўраб келганида Лаомедондан,
Илионни айлаб ғорат, ҳувиллатиб кетган экан у!*
- Сен қўрқоқсан, лашкаригнни ўлим сари келурсан бошлаб.
660. Йўқ, менимча, троялик учун мадад бўлолмайсан ҳеч:
Янглишгансан Ликиягнни тарк этиб сен; агар юз чандон
Қудратлироқ бўлганингда ҳам, ажалинг менинг қўлимда.
Зеро Анд қопқасига этгум сени бугун равона!»

- Сарпедон ҳам жавоб қилди Ҳераклзод Тлиподемга:
665. «Тўғри, отанг саодатли Илионни вайрон этганди,
Сабаби, шоҳ Лаомедон ўз лафзидан қайтган эди-да:
Аҳмоқ шоҳ ўз халоскорин таҳқирлаган ва ваёда қилган
Отларини олис элдан келган зотга бермаган эди.
Лекин энди сенга келсак, аминманки, умринг тугаган;
670. Ҳа, қотилинг мен эрурман — ушбу найзам олур жонингнни,
Бахш этгайсан менга шавкат, тулпори мўл Аидга — руҳинг».

- Шундай деди шоҳ Сарпедон. Тлиподем кўтарди баланд
Ўз найзасин отмоқ бўлиб; бирдан икки рақиб найзаси
Бир пайтда учди қўлдан; Сарпедоннинг машғум найзаси
675. Рақибининг қоқ бўйнига бориб тегиб, энсдан чиқди:
Тлиподем кўзи олди сиёлашиб, жон берди дарҳол.
Лекин у ҳам айни пайтда Сарпедонни яралаганди;
Найза унинг баданини чок айлабон қадалган эди
Тос суякка; лек падари Зевс сақлаб қолди ўлимдан.
680. Ёронлари Сарпедонни жанггоҳдан тез олиб кетдилар
Авайлашиб; аммо найза қаттиқ азоб берарди унга;

- Қаҳрамонга паноҳ бўлган ёру дўстлар шошганларидан
 Ўйлашмади бад найзани жароҳатдан тортиб олмоқни;
 Ярадор ўз оёғи-ла юрур эди шундай қилишса;
685. Ул ёқда ҳам Тлиподем жасадини данайлар жадал
 Олиб чиқа бошладилар жанг майдондан; бу ҳолни кўрган
 Шижоатли Одиссейнинг чўнг қалбида ўт олди ғазаб;
 У, чақмоқдор Зевс ўғлини қувиб етиб маҳв этсаммикин,
 Ё Ликия лашкарини битта қўймай қийратсаммикин
690. Тутдай тўкиб бу жанг аро, дея бир оз ўйланиб қолди.
 Илло Зевспинг иқтидорли ўғлин найза билан маҳв этмоқ
 Соҳибназар Одиссейга буюрмаган экан тамоман,
 Ки Паллада қаратганди унинг қаҳрин ликияликларга.
 Жанг бошлаб у, Керан, Галий, Аластору Хромийларни,
695. Номону Алкандрни, Пританни ўлдирди бир-бир;
 Шоҳ Одиссей кўп лашкарнинг қуритарди яна ёстиғин —
 Шу пайт обдор дубулғали Ҳектор уни кўрмаганида:
 Мис совутин ярақлатиб у саф ёриб отилди олға
 Данайларга солиб даҳшат. Дўстин кўриб суюнган Зевсзод —
700. Шоҳ Сарпедон ҳазин овоз билан унга юзланди шундай:
 «Дўстим Ҳектор! Жасадимни ахейларга ўлжа қолдирма;
 Ҳимоя қил! Ундан кўра, кўзим юмай сизнинг дилбаста
 Шаҳрингизда; қараб турсам, пешонамга ёзилмаганкан
 Киндик қоним тўкилган ўз ватанимга қайтиб бормоғу
705. Масрур бўлмоқ рафиқаму ўғилчам-ла кўришиб дийдор!»

- Аммо Ҳектор жавоб қилмай Сарпедоннинг илтижосига,
 Олға томон елиб кетди — ошиқарди унинг мард қалби
 Тезроқ юнон лашкарини даф қилмоғу маҳв этмоққа.
 Сарпедонни бу пайт дўстлар ўтқаздилар далада ўсган
710. Зевс дарахти — ғоят хушқад азим шамшод кўланкасига*.
 Бунда унинг энг суюкли ва диловар дўсти Пелагон
 Тортиб олди баданига чуқур ботган узун найзани:
 Сарпедоннинг жони чиқиб, кўз олдлари қоронғулашди.
 Бир оздан сўнг яна чуқур тин олди ва салқин шаббода
715. Уни яна жонлантириб, базўр нафас ола бошлади.

- Аргосликлар Арей билан мард Ҳекторнинг рўбарўсида
 Зич туришар, соҳил томон бирортаси қочмас эди ҳам,
 Олдинга ҳам ҳамла қилмас эди лекин Приамзодларнинг
 Тарафида жанг худоси борлигидан воқиф бўлишиб,
720. Юзни ортага ўғирмасдан борардилар чекиниб аста.

Иқтидорли Ҳектор ва жон кушандаси Арей шу куни
 Не-не азиз одамларнинг бошларига етмади дейсиз?
 Булар: Орест — бедовсувор, сўнг Тевфрас — тангримопанд эр,
 Қўрқув билмас Эномаос, Этолия найзабардори

725. Трех, Эноп ўгли Ҳелен, олачипор белбоғ таққап мард —
Орезбийдир; мол йиғишда суяги йўқ бу гилалик зот
Кефис кўли соҳилида истиқомат қиларди аксар
Бой-бадавлат оилалар қаторида — беотиялик.

- Айни шу пайт ахейларнинг қонли жангда қирилётганин
730. Кўриб қолди ул оқбилак сармаъбуда Ҳера Олимпдан
Ва шу заҳот Афинага бундай сўз-ла этди таважжух:
«О маъбуда, бузрук Зевснинг жангкор қизи, қандай фалокат!
Агар дарҳол чек қўймасак қаттол Арей қазабига биз,
Менелайга, Трояни ғорат этиб ғолиб қайтгайсан
735. Ўз уйингга, дея айтган сўзларимиз пуч чиққай мутлоқ!
Ушбу уруш борасида, кел, ўзимиз бош қотирайлик!»

- Шундай деб у Зевснинг шаҳлокўз қизини унатди гапга;
Лекин бузрук Крон насли сармаъбуда Ҳеранинг ўзи
Олтин абзал тулпорларни аробага қўша бошлади.
740. Ҳеба эса аробанинг темир ўқин икки бошига
Кегайлари саккизтадан, қўш ғилдирак кийдирди мисдан;
Ғилдираклар айланаси олтин бўлиб, улар устидан
Қопланганди пухта этиб мис гардишлар ғоятда турфа!
Ярақларди гунчаклари — гир айлана кумуш қопланган;
745. Зар ва кумуш тасмалар-ла ўқ устига маҳкам боғланган
Кажавага ёй шаклида икки тутқич ўрнатилганди;
Пайвапд эди кажавага кумуш шоти; ки Ҳеба унга
Ўзал олтин бўйинтуруқ, олтин абзал илди — нурафшон;
Шунда бутун вужуди-ла жанг майдонга толпинган Ҳера
750. Ўз беқазо тулпорларин қўшди жадал жангаробага.

- Айни шу пайт Афина ҳам Зевс кўшикида ҳарир ўртигин
Елкасидан аста ерга туширдик, маъбуда упи
Ўз қўли-ла тўқиб, унга ўзи ажиб гуллар тикканди;
Ўртугининг ўрнига у чақмоқдор Зевс совутин кийиб,
755. Бошдан-оёқ қуролланиб, ҳозирланди андуҳкор жангга.
Кифтга илди кунгираси сершокила тангри қалқонин, —
Бу қалқоннинг ҳаммаёғин чулғаганди бебадал Ваҳшат:
Бунда Нифоқ ва Иқтидор, қўрқоқларга ғоят ўч — Таъқиб,
Қодир падар тангри Зевснинг мўъжизаси — баҳайбат махлуқ
760. Горгонанинг таҳдидона, машъум боши муҳайё эрди!
Тўрт жиғали зар дубулға кийди бошга маъбуда шу чоқ —
Унда юзта паҳлавоннинг тасвири акс эттирилганди.
У оташин аробага чиқиб, улкан, серқувва, залвар
Найза олди илкига-ки, бу яроқ-ла Афина қаҳрин
765. Келтирган ул мардлар сафин пароканда этса бўларди.

Қамчи босди учар отлар сағрасига Ҳера ҳам шу чоқ;
Ўз-ўзидан қалдир-қулдур очилди ул само қопқаси.

- Ушбу қопқа булутларни тарқатмоқ ё жамламоқ учун
Берилганди Олимпнинг ва кенг фазонинг позиралари —
770. Ҳераларнинг измига; шу дарвозадан икки маъбуда
Отларини шиддат ила ҳайдаб, елдек учиб чиқдилар;
Тезде улар Олимпнинг энг чўққисиди чақмоқдор Зевснинг
Тангриларсиз танҳо ўзи ўлтирганини кўриб қолдилар.
Шу ерда оқбилак Ҳера отларини тўхтатиб таққа,
775. Соҳибқирон Зевсга шундай калом айтди таважжух айлаб:
«Наҳот қаҳринг қайнамаса Арейнинг бул бадкорлигидан?
Юнонларнинг у беҳисоб асилзода азаматларин
Шафқат билмай нобуд қилди зўрлик билан! Мен андуҳдамен,
Зотан бу пайт Киприда ва Феб икковлон тептак Арейни
780. Жангга тезлаб, вақтичоглик қилмоқдалар бамайлихотир.
О, падар Зевс! Гар Арейни мажбур этсам шармандаларча
Калтаклабон жанг майдонини тарк этмоққа, чиқмасми жаҳлинг?»

Булутларнинг қошифи Зевс жавоб берди Ҳерага шу дам:
«Яхшиси, сен Палладани тезла ўшал қаттол Арейга;

785. У ўрганиб қолган Арей бошига шум савдо солмоққа».

- Шу заҳоти бўйин эгди бу пайғомга гулбадан Ҳера;
У отларга қамчи босди ва илоҳий отлар қуюндек
Елиб кетди юлдуз тўла само билан ер орасида.
Туриб юксак минорада бепоён ва тунд денгиз сатҳин
790. Қўзатётган одам кўзи бир қарашда фазонинг қанча
Масофасин илгаса, ул гажак бўйин учқур отлар ҳам
Одимлаб ҳар сакраганда шунча ерни босиб ўтарди.
Трояга етиб улар Симоис ва Аскамандрнинг
Шўх сувлари туташган бир ерда манзил қурдилар, шунда
795. Чиқариб жангаробадан тулпорларин гулбадан Ҳера.
Буркаб қўйди қора булут пардаси-ла; бу отлар учун
Симоис ўз соҳилида ўстирганди лазиз амбар ўт.
Маъбудалар бу пайт эрка бандалари — ахейзодларнинг
Бошларидан даф айламоқ учун бало-офатни тезроқ,
800. Пилдир-пилдир борардилар бамисоли мусичалардек.
Мана, Ҳера ва Афина етиб келди энг асилзода,
Мард йигитлар ила турган Тидейзода истиқболига;
Улар ваҳший шерлар янглиғ, ё қудратда тенгсиз қобонлар
Сингари гўж турардилар, буни кўрган гулбадан Ҳера
805. Наъра торти кириб жарчи Стенторнинг қиёфасига,
Наъраси нақ эллик жарчи овозидек гулдурос эди:
«Фақат сирти ялтироқ о аргосликлар, уялмайсизми?
Бир вақтлар соҳибқирон Ахиллес жанг қилган чоғларда
Троялик Троянинг қошқасидан чиқмасди ташга:
810. Ахиллеснинг маҳвкор ул найзасидан қўрқар эдилар!
Энди эса кўп олис-да, бандаргоҳда қилмоқдалар жанг!»

- Шундай деб, у ҳар жангчида уйғотди куч ҳамда жасорат.
 Диомеднинг қошига бу маҳал яқин келди Афина;
 Шоҳ ўзининг аробаси ва отлари ёнида туриб,
 815. Совутарди Пандар отган мис найзанинг жароҳатини,
 Терлаб кетган эди унинг дўнг қалқонин тасмаси ости:
 Шу боисдан кучи кетиб увишмоқда эди қўллари:
 У тасмани кўтарибон артар эди ярасин қонин.
 Зевснинг қизи отлар ёли оша унга шундай гап айтди:
 820. «Йўқ, Тидейдан бўлган ўғил ўхшамайди ўз отасига!
 Бўлса ҳам у пақанароқ, ғоят буюк муҳориб эрди!
 Бир замонлар у бир ўзи ахейлардан Фива шаҳрига
 Элчи бўлиб борган эди,— серфуқаро Кадм қошига.
 Ушанда мен унинг жўшқин қалб оташини бир оз сўндириб,
 825. Амр этгандим шоҳ қасрида осойишта ишрат қилмоқни;
 Вале Тидей жасорати мудом жўшқин бўлганлигидан,
 Даъват этиб курашга ёш-ялангларни, ҳаммаларини
 Осонгина енгган эди; унга ўзим бергандим мадад!
 Шу сингари, сенга ҳам мен бўлиб паноҳ, Фракиянинг
 830. Лашкари-ла мардона жанг қилишининг тарафдориман;
 Лек билмадим, ё тинимсиз қонли жанглар силланг қуритган,
 Ё беҳаё қўрқув қамраб олган бутун вужудинг сенинг!
 Шундай экан, деб бўлурми сени бузрук Тидей фарзанди?»
- Соҳибкарам Диомед ҳам маъбудага айлади жавоб:
 835. «О! Танидим, Зевснинг шаҳло кўзли қизи, сени бир зумда!
 Ҳеч бир сирни яширмасдан, ҳамма гапни айтгумдир ошкор:
 Мени тутиб турган нарса на чарчоқлик ва на қўрқоқлик,
 Балки сеннинг ўғитларинг,— улар бари ҳануз ёдимда:
 Саодатли аҳли само билан асло жанг қилмаслики
 840. Уқтиргандинг менга, фақат Афродита аралашса гар,
 Унигина найзанг ила жароҳатла, деб амр этгандинг.
 Шул боисдан чекиндиму жами юнон лашкарига ҳам
 Урушни тарк этиб, бунда жам бўлмоқни амр этдим дарҳол:
 Кўрмоқдамен мен Арейни; бош бўлмоқда бу қиргинга у».
845. Диомедга деди яна Эгиохнинг порлоқкўз қизи:
 «О муҳориб, Тидейзода, Афинанинг эрка бандаси!
 Йўқ, энди сен ҳайиқма ҳеч Арейдан ҳам, ўзга қудратли
 Тангрилардан ҳам қўрқмагил; ўзим бўлгум сенга мададкор!
 Мард бўл, эркам, метинтуёқ отларингда Арей устига
 850. Бостириб бор, дадил тўқнаш, зарба бер ул телба худого,
 Ул қаҳқорнинг касби-кори ёвузлигу хиёнат фақат!
 Ул бурди йўқ куни кеча сўз берганди мен-ла Ҳерага,
 Трояга қарши ахей томонида жанг қилгум, дея;
 Бугун бўлса Трояни ёқламоқда аҳдидан кечиб!»

855. Шундай деб у, аробадан Сфенелни тортиб туширди —
Дарҳол ерга сакраб тушди итоат-ла аробакаш ҳам;
Маъбуданинг ўзи энди ёниб уруш иштиёқида,
Аробага чаққон сакраб чиққан эди, ароба ўқи
Афина ва Диомеднинг залваридан инграб юборди.
860. Қамчинни ҳам, тизгинни ҳам қўлга олиб Афина ўзи,
Дабдурустан Арей томон йўналтирди олов отларни,
Бу аснода қонхўр Арей Этолия шоҳи алпқомат
Перифаснинг совутларин ечар эди, маҳв этиб уни;
Лек Афина кийди Аид дубулғасин* кўринмаслик-чун.
865. Қонга ташна тангри Арей Диомедни кўрган ҳаманоқ
Этолия шоҳи донгдор Перифаснинг улкан жасадин
Улоқтириб, тикка босиб борди унинг устига жадал.
Довлашганлар бир-бирига яқинлашгач, уруш худоси
Мис найзасин от абзали, тизгин оша чунон отдики,
870. Мақсад — жондан жудо этмоқ эди ботир Тидей ўғлини;
Валекин Зевс қизи учиб келаётган найзани тутиб,
Отди четга ва Арейнинг ҳаракати бўлди бесамар.
Шунда қўрқмас Диомед ўз мис найзаси билан Арейга
Ҳужум қилди; Паллада ҳам уни тўғри жанг худосининг
875. Чови томон йўналтирди — мис пешбанд-ла ихоталанган;
Шоҳ Диомед шу ерига пайза санчиб, боқий жисмини
Яралагач, яна уни тортиб олди; Арей оғриқдан
Шундай додлаб юбордики, машъум жангга кирган минг-минглаб
Лашкарларнинг наърасидек гумбирлади унинг фарёди!
880. Ҳам Троя, ҳам Аргоснинг лашкарлари ларзага келди
Чўчиб кетиб: шундай нола қилган эди бандакуш Арей.

- Дамни ичга қайтаргулик саратонда қора булутдан
Обу ҳаво қандай нохуш ва бадқовоқ кўринса кўзга,
Қора қонга бўялган ва само сари парвоз айлаган
885. Мис совутли шум Арей ҳам Диомедга кўринди шундай.
Боқий тангри учиб чиқиб тангриларнинг сар мақомига,
Ғоят нохуш кайфиятда соҳибқирон қошига чўкди
Ва кўрсатиб ярасидан оқаётган беқазо қонни,
Нола чекиб тангри Зевсга айтди шундай юксак каломлар:
890. «Наҳот қаҳринг келмаса шул бадкорликни кўра туриб, Зевс?
Биз боқийлар одамзодга қиламиз деб яхшилик, мудом
Егдирурмиз бир-биримиз бошимизга мудҳиш офатлар;
Ҳаммамизни ранжитдинг сен: хаёлида фақат бадкорлик
Бўлган ўша офаткаш ва густоҳ қизни яратган сенсан!
895. Бул мунаввар Олимпдаги ундан ўзга ҳамма худолар —
Ҳаммамиз ҳам доим сўзсиз бажаргаймиз айтганларингни.
Лек шу қизинг тергамайсан амалда ҳам, калом билан ҳам;
Билъакс, кўп эрк бериб қўйдинг ўшал бадкор қизингга, тангрим!

900. Мана, бугун у Тидейзод Диомедни ўчакиштирди
Ваҳшиёна ғазаб билан само аҳли — худовандларга!
Аввало у Кипридани яралаган эрди илкидан;
Кейин мисли қуюн янглиғ ҳамла қилди менга ҳам, ғаддор!
Фақат чаққон оёқларим халос этди мени балодан,
Йўқса тоғ-тоғ жасадларнинг орасида ҳанузга қадар
905. Азоб чекиб ётар эдим, шум найзадан бўлиб чалажон!»

Чақмоқдор Зевс дағдаға-ла қараб унга шундай сўз айтди:
«Ўчир унинг, о, бурди йўқ! Қашқир янглиғ увлама бунда!
Мен учун сен арши аъло аҳли ичра энг маразисан!
Сенга фақат адовату нифоқу жанг бўлса кифоя!

910. Сен бебошсан ва ўжарсан — феълинг ўхшар онанг Херага,—
Ки мен уни базўр гапга кўндираман койиб, уришиб!
Бу куйга ҳам тушган бўлсанг керак онанг касрига қолиб!
Вале қараб туролмайман сенинг азоб чекишингга ҳеч:
Зеро менга жондошдурсен, онанг сени туққандир мендан.
915. Сен бадкирдор бўлсанг эди ўзга тангри фарзанди агар,
Аиднинг энг теран ери — Уранзодлар ётган ердан ҳам
Чуқурроқ* ер — бўлар эди аллақачон маконинг сенинг!»

Сўнг Арейни даволашни буюрди у табиб Пеанга.

- Пеан яра оғриғини даф этгувчи малҳам қўйдию
920. Шу он шифо берди боқий худованднинг боқий жисмига.
Гар анжирнинг шарбатига сут омихта қилиб чайқалса,
Бир зумда сут чириб қотар (қоракуя қуйилган қондек), —
Шундай тезлик билан Пеан даволади бемор тангрини.
Ҳеба уни ювиб-тараб, ғоят ажиб либос кийдирди,
925. Алқисса, боз ўрин олди мағрур Арей Зевснинг ёнидан.

Ана шундан кейингипа Хера билан Алалкомена
Этиб поймол ва бартараф Арейнинг жон кушандалигин,
Қайтиб чиққан эдилар ул бузрук Зевснинг кошонасига.

ОЛТИНЧИ ҚЎШИҚ

ҲЕКТОРНИНГ АНДРОМАХА БИЛАН УЧРАШУВИ

Довлашганлар жанггоҳини тарк этдилар бу чоқ тангрилар;
Валекин ул Ксанф ила Симоиснинг оралиғида —
Кенг воҳанинг гоҳ у, гоҳ бу гўшасида бири-бирига
Найза отган лашкарларнинг жанги ҳамон эди шиддатли.

5. Аввал Аякс Теламоний — юнонларнинг суянган тоғи
Ёв сафини ёриб кириб, йўл очди ўз ёронларига
Ва маҳв этди Фракия лашкарларин энг паҳлавони
Ҳам девқомат, ҳам қудратли Эвсор ўғли — шоҳ Акамасни;
У зарб уриб Акамаснинг от ёлли мис дубулғасига*,
10. Бош чаноғин шамшири-ла чок айлади ва шу ҳамоноқ
Акамаснинг кўзи олди бўлиб сиё, жон берди ногоҳ.

- Мард муҳориб Диомед ҳам маҳв айлади Тевфрис ўғли
Аксилни: у обод шаҳар Арисбада яшаркан шодоп,
Мудом ҳаёт лаззатидан баҳраманд ва ўтган-кетганини
15. Йўл бўйида қад кўтарган ҳашаматли қасрида бирдай
Очиқ юз-ла қарши олиб, саховат-ла қиларди меҳмон.
Вале ўшал ёру-дўстдан биронтаси дафъ этмади ҳам
Бу офатни, ҳеч ким унга мадад қўлин узатмади ҳам;
Шоҳ Диомед уни ҳамда, унга қўшиб аробакаши
20. Калезийни гумдон қилиб ер қаърига этди равона.

- Мард Эвриал қатл айлаб Дрес ила Офедтийни бот,
Жадал босиб борди эгиз Эсеп ила Педас устига —
Буколион — ота эди, оналари — Абарбарей;
Никоҳсиз ва хуфийёна туғилганди Лаомедоннинг
25. Тўнғич ўғли Буколион — бул мард сурув боқиб юрганда
Қовушганди санам билан, оқибатда, туғилган эди
Икки ўғил; мард Эвриал шу қўш ўғил руҳин ва жисмин
Маҳв этди-ю, зум ўтмайин ечиб олди совутларини.

- Астиални енгди шу чоқ мард Полипет — жангда устувор;
30. Шоҳ Одиссей мағлуб этди перкоталик жангчи Пидитни;
Тевкр аса жанг-жадалда монанди йўқ Аретаонни.
Нестор ўғли Антилох ҳам найза ила Аблерни йиқди:
Мардлар марди Агамемнон ер типшлади Элатни бул чоқ

- (Суви зилол Сатнионнинг бўйидаги чўнг қалъа Педас
35. Юрти эди шоҳ Элатнинг). Паҳлавон Лент Филакни қувиб
Гумдон қилди; Меланфейни ечинтирди чаққон Эврипил.

- Найзабардор шоҳ Менелай тирик асир олди Адрастни:
Жангу жадал суронидан ҳуркиб кетган унинг отлари
Айиктовон бутасига чунон уриб жангаробани,
40. Шотисини таг-тубидан синдирганча шаҳарга томон
Елдек учиб кетдиларким, эргашдилар ўзга отлар ҳам.
Адраст қаттиқ зарбдан учиб аробадан юзтубан тушди
Ғилдиракнинг нақ пойига; зум ўтмасдан унинг бошида
Пайдо бўлди шоҳ Менелай ғоят узун найза ўқталиб.
45. Вале Адраст шоҳ пойидаш қучиб, унга қилди тавалло:
«О, Менелай, сақла жоним, ҳадсиз тоvon тўлашгай мен-чун!
Падаримнинг молу мулки помаъдуддир хазинасида,
Лак-лак эрур мису зарлар ва анвойи темир буюмлар.
Агар отам асирликда соғ эканим эшитса ногоҳ,
50. Бадалимга бажону дил сенга бисёр тўлагай тоvon!»

- Шундай деб у Менелайни кўндирган ҳам эди гапига,
Менелай ҳам аҳбоб топиб бандаргоҳга юбормоқ бўлиб
Турган эди бу бандини, дабдурустан югуриб келган
Агамемнон таққа тўхтаб, инисига бақира кетди:
55. «О, оқкўнгил иним, нечун бугун ёвга мушфиқсан бунча?
Остонанга аҳбоб бўлиб қадам қўйиб, ағёр ишини
Қилган шулар эмасмиди? Йўқ ҳеч бир кас машъум қирғинда
Қўлимиздан соғ чиқмагай, ҳатто она қорнида ётган
Чақалоқ ҳам йўқ қилингай! Троянинг жами мардуми
60. Қабр кўрмай бепоm-нишон йўқ қилингай рўйи заминдан!»

- Шу ҳаққоний калоm-ла ботир оға ўз инисини
Ниятидан тез қайтарди; жипгалаксоч шоҳ Менелай ҳам
Бир сўз демай, даф айлади пойин қучган банди Адрастни;
Шунда мағлуб қорнин пойлаб Агамемнон санчди найзасин;
65. Адраст зарбдан гурс йиқилди ва Артейзод мурда кўксига
Оёқ тираб ўз найзасин бир силташда суғуриб олди.

- Бу чоқ Нестор ахейларни жангга қўзғар эди баралла:
«О, дўстларим, аҳли юнон, о, Арейнинг мард бандалари!
Жанг чоғида ғаниматни ўйламай ҳеч, юринглар олға.
70. Кемаларга ташимоқчи бўлсангиз гар йиққан ўлжангиз,
Сафдан ортда қолажаксиз. Аввал ёвни этайлик яксон;
Сўнг баҳузур мурдаларни ечинтириб олаверасиз».

Ҳар мардни у руҳлантириб жасоратга йўллади шундай.
Бу оснода руҳи тушиб мағлуб бўлган трояликлар

75. Қонсираган данайлардан шаҳар ичра қочган бўларди,
Гар Приамнинг қушлар ила фол очувчи ўғлини Хелен
Бермаганда Эней ила мард Ҳекторга доно маслаҳат:
«Ҳектор, Эней! Огоҳ бўлинг, Троянинг бутун ташвиши
Икковингиз зиммангизда; зероки сиз — икки саркарда
80. Беқиёссиз ҳар жабҳада: хоҳ жанггоҳда, хоҳ тафаккурда.
Жангдан қочган лашкарларни йўлатманг ҳеч қопқага томон,
Ки номардлар ҳар тешикка ўзин уриб, хотин қўйнига
Кирмасинлар элдан бурун, ғанимларга бўлиб шарманда!
Троялик лашкарни сиз руҳлантириб саф кезиб чиқинг
85. Сўнг бу ерда аргосликлар билан яна жанг қилгумиздир,
Улар бизни қанча сиқиб келишса ҳам: йўқ ўзга чора.
Аммо, Ҳектор, Илпонга елдек уч сен ва онамизга
Баён эт бул маслаҳатим: Троянинг энг соҳибкарам
Аёлларин чашми шахло Афинанинг азиз маъбади
90. Қаршисига — Акрополга йиғсин. Сўнгра муқаддас боргоҳ
Қоиқасини очиб, шохнинг қасридаги энг жозибали,
Онам ўзи энг хуш кўрган турфа гулли ҳарир чойшабни
Олиб келиб Афинанинг тиззасига ташласинларким,
Гар маъбуда инобатга олса улар таваллосини
95. Ва даф этса фалокатни шахримиздан, хотинларимиз,
Беайб гўдақларимизнинг бошларидан, гар важоҳатли
Диомеднинг башарасин Троядан қилса тескари
(Назаримда, энг муҳориб зот шу эрур ахейлар аро!
Ки эрларнинг энг сараси — маъбудадан дунёга келган
100. Ахиллес ҳам бизга таҳдид солмаганди Диомедчалик!
Жасоратда беқиёс бул Тидейзода ошмоқда ҳаддан!),
Қасам ичсин бир яшарлик таналардан ўн иккитасин!
Шу даргоҳда дарҳол қурбон айламоққа тангри йўлига».

- Қулоқ осди жасур Ҳектор инисининг маслаҳатига;
105. Қўлда қурол ила жадал сакраб тушди жангаробадан;
Силкитганча чўнг найзасин айланаркан лашкар сафини,
Руҳлантирди жами элни қирғинбарот мудҳиш урушга.
Яна ёвга юз ўгириб жанг бошлади трояликлар;
Буни кўрган аргосликлар чекиндилар чек қўйиб жангга,
110. Ки аларнинг назарида туюлганди сернажм самодан
Бирон тангри пинҳон тушиб ёв тарафда жанг қилётгандай;
Троянинг лашкарлари шу даража эди шиддатнок.

- Яна Ҳектор наъра тортиб халқни жангга жунбиш қилдирди:
«Троянинг шоввозлари, о шавкатли муттафиқларим!
115. Мард бўлинглар, унутмангким, жўшқин қувва соҳибидирсиз.
Мен ғизиллаб Илионга бориб келай; айтай суюкли

Хотинларимизга ҳамда машваратчи қарияларга:
Тангриларга сиғинишсин, қурбонликка атаб юз тана».

- Деб равона бўлди Ҳектор ярақлатиб дубулғасини;
120. Орқасига осиб олган чўнг қалқонин чарм гажимлари
Товони ва эҳсасига тегар эди у юрганида.

- Бу аснода Ҳипполоҳзод Главк билан номвор Диомед
Давра аро чиққандилар жанг қилмоққа яккама-якка.
Паҳлавонлар бир-бирига яқин келгач, биринчи бўлиб
125. Гап бошлади муҳориб эр, куч-қудратда тенгсиз Диомед:
«О бапдаи замин, кимсан, падаринг ким сен доворакнинг?
Авваллари жанггоҳ аро кўрмовдим ҳеч сен наҳлавонни;
Баски, узун пайзам сари тик келишга этибсан журъат,
Биламанки, афзалдирсан жасоратда барча мардлардан.
130. Лек унутма, фақат бахти қаро одам беллашгай мен-ла!
Ошкора айт, гар самодан тушган боқий тангри бўлсанг сен —
Ҳаддим сиғмас олишмоққа Олимпдаги тангрилар ила,
Ликургдайин паҳлавон ҳам бу жаҳонда кўн яшамади
Тангриларга кўтариб қўл, кўп густоҳлик қилгани учун.
135. Ўшал ғаддор хушқайф Вакхнинг мураббияларига бир кун
Хужум қилиб тирқиратган эди қудсий Нисса ёқалаб:
Улар яшил асоларин отиб ерга, қаттол Ликургнинг
Шум қамчиси зарбасидан фарёд чекиб қочган эдилар;
Қўрқиб қалт-қалт титраган Вакх отган эди ўзин денгизга
140. Ва Фетида ўз бағрига олиб уни берганди таскин.
Ҳаловатини хуш кўргувчи худовандлар шунда Ликургдан
Ғазабланди; Зевс эса кўр қилиб қўйди ғаддор Ликургни;
Кейин эса тангриларнинг қарғишига қолиб, ҳаётнинг
Лаззатидан маҳрум бўлди то ўлгунча. Йўқ, саодатли
145. Тангрилар-ла жанг қилишни истайман! Лек эрсанг мардум
Ва улғайган бўлсанг замин неъматидан бўлиб баҳраманд,
Кел яқинроқ, машъум ўлим сарҳадига етгайсан шитоб».

- Жавоб қилди дарҳол унга Ҳипполоҳнинг паҳлавон ўғли:
«О, Диомед, нечук сўраб қолдинг менинг наслу насабим?
150. Одамзод ҳам дарахтларнинг баргларига ўхшайди, билсанг.
Кузда алар айримини ел учириб ер узра тўкса,
Баҳор келиб аксар дарахт яна либос кийур барглардан;
Одамзод ҳам шу: бировлар ўлар экан, биров туғилар.
Гар истасанг, ўз насабим кимлигини сўзлаб бергумдир;
155. Алқисса, бир саодатли шаҳар бордир олис Аргосда,
У — Эфира; Сизиф отлиқ мутафаккир яшарди шунда;
У Эолнинг ўғли бўлиб, ўзи эди Главкка ота.
Главк фарзанд кўриб, отин Беллорофонт қўйди; тангрилар
Бу афифга бахш этдилар эзгу мардлик, бебадал ҳусн:

160. Вале Прет бул бегуноҳ йигитчани ўлдирмоқ бўлди:
Ғазаб ила уни элдан қувғин қилди (зероки бул зот
Ахейларнинг энг қудратли шоҳи эди, боз устига, Зевс
Бутун халқни тобе қилган эди унга). Хуллас, гап шуки,
Шоҳ Претнинг ёш хотини Антия бу ўктам йигитга
165. Ғамза қилиб, пинҳона ишқ лаззатини сурмоқ бўлганди;
Лек учмади диёнатли Беллерофонт бундай жодуга
Ва шармаида бўлган аёл туҳмат қилиб айтди эрига;
— Ўлганинг соз, Прет, агар ўлдирмасанг Беллерофонтни;
Зероки у мени зўрлаб номусимга тегмоқчи бўлди. —
170. Шоҳ дарғазаб бўлди тинглаб маликанинг қуруқ туҳматин;
Лекин қўли бормади ҳеч қаттолликка; қўрқди исподдан;
Бериб унга шум белгилар қайд этилган букма тахтакач*,
Ликияга, қайин ота ҳузурига жўнатди уни;
Қайнотаси ўлдирмоғи лозим эрди ўқиб тахтакач.
175. Йўлга тушди Беллерофонт тангриларнинг хуш паноҳида.
Эсон-омон етиб олди Ликияга, Ксанф бўйига;
Очиқ чеҳра билан пешвоз чиқди унга Ликия шоҳи;
Сўнг, ҳар куни сўйиб тапа, меҳмон қилди уни тўққиз кун.
Жамолини ўнинчи бор кўрсатганда заркокил Шафақ,
180. Шоҳ меҳмондан тахтакачни сўраб қолди — куёв юборган;
Суюк куёв битган машғум белгиларни кўздан кечиргач,
У амр этди йигитчага, авваламбор тангри қавмидап
Бўлган ўта ёвуз махлуқ Химерани маҳв айламоқни;
У — боши шер, думи аждар, бели эчки бир махлуқ эрди,
185. Даҳшатли ўт сочар эди у оғзидан яқин борганга.
Йигит уни маҳв айлади мадад эмиб парвардигордап.
Иккиламчи, мағлуб этди у шавкатли солим халқини,
Ки кўрмабди, айтишича, бунга монанд шиддатнок жангни;
Учинчидан, у мардона Амазонкаларни маҳв этди.
190. Ва лекин шоҳ яна фитна уюштирди у қайтар пайти:
Ликиянинг эпг довурак йигитларин саралаб олиб,
Беллерофонт келадиган йўлга қўйди пистирма қилиб;
Лек этмади насиб бошқа бул эрларга ўз уйин кўрмоқ:
Барчасини ер тишлатди беқусур эр мард Беллерофонт
195. Шунда имон келтирди шоҳ унинг боқий эканлигига
Ва саройда олиб қолиб, куёв қилди уни қизига.
Ярмин берди ўз шоҳона иззати-ю салтанатининг;
Давроп суриб яшасин деб эъозли зот; Ликия халқи
Ғоят ажиб зироатзор, сермуҳассал ерлар ажратди.
200. Учта фарзанд дунё кўрди шул хирадман Беллерофонтдан:
Исандру Хипполох ҳам соҳибжамол Лаодамия.
Бу қиз ила қодир падар чақмоқдор Зевс ҳамтўшак бўлди —
Ки санамнинг тангримонанд Сарпедонга кўзи ёриди.
Таажжубки, Беллерофонт ўзи кейин аҳли самонинг
205. Нафратига учраб*, Алей саҳросида сарсон-саргардон,

Девонаваш тентиб юрди ўз ёғига қоврилиб ўзи.

Беллерофонт жанг қилган чоғ солим халқи билан беомон,
Тўнғич ўғил Исандрни маҳв этганди бандакун Арей.

Ўзи эса олтинкамон Артемида ғазабига учраб жон берди.

210. Ҳинполохдан мен дунёга келгандурмен — мағрурмен ғоят.

Отам мени Трояга жўнатаркан, мудом агёрдан

Қўлинг баланд бўлсин жангда, шижоатинг кўрсат дамодам,

Доғ туширма Эфираю Ликияда саодат қучиб

Донг таратган аждодимиз шаънига, деб қилганди ўғит.

215. Шундай эрди менинг авлод-аждодларим, гар сенга айтсам».

Диомеднинг кўкси тоғдек кўтарилди бу шодмонликдан;

Баракатли замин узра санчиб узун мис найзасини,

Табрик сўзин қилди баён лашкарбоши Главкка бундай:

«Ҳинполохзод! Бобом ёқдан сен меҳмоним экансан менинг!»

220. Ки бир замон менинг бобом Иней машҳур Беллерофонтни

Ўз уйида йигирма кун саховат-ла қилганкан меҳмон.

Яна ажиб совғалар-ла бир-бирларин тақдирлашганкан:

Бобом Иней сержозиба лаъл камар этганкан тўхфа;

Беллерофонт эрса унга бахш этганкан олтин қўшқадах;

225. Жангга жўнаш олдида ул қўшқадахни қолдирдим уйда;

Илло отам Тидейни мен эслолмайман — Фива остида

Ахейлар маҳв этилганда гўдакликда қолганман етим.

О, мард ўғлон! Энди дўстим, меҳмонимсан Аргосда мудом,

Лисияга борсам агар мен ҳам сенинг меҳмонинг бўлгум.

230. Энди бизлар қурол билан тўқнашмаймиз жанггоҳда зинҳор,

Етарлидир мен учун ёв лашкари-ю, мутгафиқлари;

Янчадурман худо насиб этганини, қувиб етганим.

Юнонлар ҳам сероб сен-чун, қийратавер хоҳлаганингча,

Дўстим Главк! Алмашайлик қуролларни, ки мард боболар

235. Дўстлигини ардоқ этиб юрганимиз кўрсин жамоа!»

Улар шундай дейишди ва сакраб тушиб жангаробадан,

Қўл олишиб аҳду паймон килишди дўст бўлмоққа мангу.

Айни шу пайт чақмоқдор Зевс Главк ҳушин ўғирлаб қўйди:

Алмаштирди у юз буқа турадиган олтин совутин

240. Диомеднинг тўққиз тана турадиган мис совутига.

Бу пайт Ҳектор етиб қолган эди Аскей дарвозасига.

Троялик хотин-халаж борар экан Ҳекторни қуршаб

Фарзандларин, маҳбубларин, оғаларин сўрарди ҳолин;

Ҳектор эса тангриларга сизининг, деб таскин берарди:

245. Зероки жанг майдонида лашкар ҳоли танг эди ғоят!

Мана, Ҳектор Приамнинг кўп муҳташам, олди сядирға

Равон бўлган ҳовлисига етиб келди (бу улкан ҳовли

- Теграсида силлиқ тошдан қад кўтарган эллик хобхона
 Бир текисда турар эди: Приамнинг элликта ўғли
 250. Яшарди шул хоналарда ўз гулчеҳра хотинлари-ла;
 Кенг ҳовлининг ул бетида Приамнинг ўн икки нафар
 Қизи учун мраммртошдан қурилган ва битта том билан
 Туташилган ўн иккита хос хонада шоҳ куёвлари
 Турардилар ўз беқусур, соҳибжамол завжалари-ла);
 255. Бунда Ҳектор ўз онаси Ҳекубани, арзанда қизи
 Лаодика хонасига кетаётган ерда учратди;
 Она ўғлин қўлларидан ушлаганча қилди такаллум:
 «Нечук, қўзим, шундай пайтда ташлаб келдинг майдони ҳарбни?
 Исканжага олдимми ёв йигитларни шаҳар пойида?»
 260. Сени бунда қалб даъвати бошлаб келган: ки Акрополда
 Туриб Зевсга сиғинмоқчи бўлсанг керак — шундайми, қўзим?
 Хиёл сабр қилгил, Ҳектор, бир жом шароб олиб чиқай мен
 Сарпадар Зевс ҳамда ўзга тангрилар-чун паймо қилгали;
 Сўнг ўзинг ҳам майи нобдан қиттай ичсанг яхши бўларди:
 265. Куч бағишлар одатда май заҳмат чекиб толиққан мардга:
 Сен, тойчоғим, муҳофаза қилиб халқинг, толиқдинг обдан».

- Дубулгаси обдор Ҳектор онасига айлади жавоб:
 «О, эъзовли онажоним, тутма зинҳор менга ширин май!
 Май қирққай куч: кетгай қувват билакдану мардлик юракдан.
 270. Зевс шаънига нопок қўл-ла паймо қиймам қирмизи майни
 Ундан кейин, буюк Зевсга қон ва чангга булганган қўл-ла
 Сано демоқ, ё сиғинмоқ, ё тавалло қилмоқ гуноҳдир.
 Лек сен, опа, йиғиб кибор аёлларни, хайрияга ўч
 Афинанинг боргоҳига бориб унинг қопқасин оч-у
 275. Хушбўй гиёҳ тутат; сўнг шоҳ қасридаги ғоятда латиф,
 Она, ўзинг энг хуш кўрган, турфа гулли нафис чойшабни
 Олиб келиб Афинанинг тиззасига ташласинларким,
 Гар маъбуда инobatга олса сизнинг таваллонгизни
 Ва даф этса фалокатни шаҳримиздан, хотинларимиз,
 280. Беайб гўдакларимизнинг бошларидан, гар серважоҳат
 Диомеднинг башарасин Троядан қилса тескари,
 Қасамёд қил, бир яшарлик таналардан ўн иккитасин
 Шу даргоҳда дарҳол қурбон айламоққа худо йўлига.
 Хўп, она, сен Афинанинг маъбадига борақол тезроқ;
 285. Бориб Парис қошига мен, ундай уни жангтоҳга, шояд
 Кирса гапга. О! Яхшийди ул бадбахтни ютганида ер!
 Олимпик Зевс, падаримиз Приамнинг, биз Приамзодларнинг
 Бошимизга, Трояга шум бадбахтлик ёғдирмоқ учун
 Паноҳида асраганкан, билишимча, ул касофатни!
 290. Гар мен унинг даф бўлганин кўрсам эрди Аид қаърига,
 Ўйлайманки, унут бўлиб кетар эди бу ғам-андухлар!»

- Шундан кейин Ҳекуба ҳам чақиртирди жорияларин:
Улар шаҳар кезиб, кибор аёлларни йиғдилар дарҳол.
Она эрса бу аснода ўз муаттар кўшкига кирди;
295. Сақланарди ғоят нафис, турфа гулли чойшаблар унда —
Бу — сидонлик аёлларнинг нафис иши, — уларни Парис
Олиб келган эди ўзи қилганида денгизга сафар.
Соҳибжамол Еленани ҳам ўшанда олиб қочганди.
Шу тахлоглик чойшабларнинг энг тубида ётган, қайсики,
300. Гуллари нақ самодаги юлдузлардек ярақлагучи
Энг каттасин, энг нодирин танлаб олиб Ҳекуба, шуни
Олиб кетди маъбудай-чун — ҳамроҳ бўлди кибор аёллар.

- Акрополга — Афинанинг маъбадига етганда улар,
Антенорнинг рафиқаси, Киссей қизи барно Феано
305. Пешвоз чиқиб, очди қаср қопқасини. Уни Троя
Эркаклари сайлаганди Афинага қоҳина этиб.
Аёллар қўл чўзиб кўкка, сигиндилар Афинаега;
Анор юзли Феано ҳам Ҳекубадан олиб чойшабини,
Зулфи зебо Афинанинг тиззасига келтириб қўйди
310. Ва сиғиниб сартангрипинг бул қизига, шундай сўз айтди:
«О, улкан куч соҳибаси, шаҳримизнинг ҳимояткори!
Диомеднинг найзасин тез спндир, сўнгра шундай қилгилки,
Ер тишласин шу кун Аскей минораси қаршисида у!
Гар даф этсанг фалокатни шаҳримиздан, хотинларимиз,
315. Беайб гўдақларимизнинг бошларидан, онт ичгумизки,
Қўш кўрмаган бир яшарлик таналардан ўн иккитасин
Шу даргоҳда дарҳол қурбон қилгумиздир сенинг йўлингга!»

- Лек Афина қоҳинанинг ибодатин этмади қабул.
Троялик аёллари Зевс қизига сиғинётган пайт
320. Бузрук Ҳектор етиб борди ҳашаматли Парис уйига.
Қурган эди уни Парис бир вақт, бутун Троядаги
Донги кетган қўллари гул меъморларни чақириб келиб:
Акрополда, Приамнинг ва Ҳекторнинг қасри ёнига
Александр учун ўшал аҳли меъмор ғоят серҳашам
325. Хобхона-ю, меҳмонхона, данғиллама ҳовли қурганди.
Тангримонанд Ҳектор қўлда ўн бир гази найзаси ила
Қириб борди уй ичига; найзасин қир учида мис тиг
Ярақларди ва, шупингдек, олтин ҳалқа — тиг теграсида.
У кирганда, Парис ўзин ҳашаматли эгри камони,
330. Қалқони-ю совутини кийиб, тақиб ясанар эди.
Соҳибжамол Елена ҳам шу ердайди, каштачи қизлар
Даврасида ўтириб иш буюрарди уларга турли.
Шунда Ҳектор инисига таҳқирона маломат қилди:
«Ҳой, сен бадбахт, келиб-келиб шу маҳалда аразлайсанми?
335. Юксак девор орқасида, шаҳримизнинг бўсағасида

- Даҳшатли ёв билан жангда қон тўқмоқда азиз халқимиз;
Теграмизда жўш урган бу уруш фақат сен туфайли-ку;
Гар учратсанг мудҳиш жангдан юз ўгирган бирон номардни,
Койиб берган бўлар эдинг уни ўзинг. Тур, урушга кир,
340. Илионга ёв ўт қўйиб, уни вайрон этмасдан олдин».

- Тангрисифат Александр дарҳол унга айлади жавоб:
«Мени тўғри койидинг сен, оға! Бунга ҳаққинг бор албат;
Юрагимни ёзай сенга, ўтир, қулоқ сол каломимга:
Мени, бунда одамлардан ранжигани, аразлагани
345. Учун бекор ўтирипти, дема, мен ҳам чекмоқдадурмен.
Боя завжам майин сўз-ла мени жангга ундаган эди;
Энди бўлса бу ҳолимдан жанг қилганим маъқуллигини
Пайқаб қолдим: зеро зафар эл ичида эмас барқарор.
Бўлса агар иложинг, кут, совутларим кияй шитоб-ла;
350. Ё бўлмаса, сен кетавер мен орқангдан етиб олгумдир».

- Лекин оға-бузрук Ҳектор чурқ этмади унга жавобан.
Елена сўз айтди шунда Ҳекторга хуш таважжух айлаб:
«Қайин оғам, типгла бадбахт ва беҳаё келининг сўзин!
Гар онамнинг кўзи менга ёриган дам бадкирдор қуюн
355. Бекас тоққа ё қутурган, серталотум уммонга элтиб
Ташлаганда ва тўлқинлар ўз домига тортганда мени,
Бўлмас эди бу қирғинлар, тўкилмасди мардумлар қони!
Бас, тангрилар ёзган экан пешонамга бу андуҳларни,
Бўлмасмиди риоятли, одамларнинг маломатини
360. Тан олғувчи соҳибкамол, соҳибдил эр ато этсалар?
Бу эр эса ҳануз тентак, тузалмас-ов бундан кейин ҳам;
Шу феълига яраша у, ўйлайманки, тортгай жазосин!
Лек сен киргил ичкарига, нафасингни ростла ўтириб;
Қалбинг эзган менинг қусрим ва Париснинг гувоҳи эрур:
365. Зевс шўр этиб яратганкан иккимизнинг пешонамизни,
Ки ўлсак ҳам ношоиста қолгай биздан хотира мангу».

- Елепага жавоб қилди шу чоқ Ҳектор: «Мени ундама,
Ўтирмайман, қилсанг ҳамки менга дилдан хушмуомала;
Бутун фикру зикрим олган жанггоҳдаги ҳамшаҳарларим;
370. Улар мени муштоқ бўлиб кутмоқдалар. Сен ҳам эрингни
Бунда олиб ўтирма кўп: жанг майдонга отлансин жадал;
Тез орқамдан етиб олсин, мен шаҳардан чиқиб улгурмай.
Бирров уйга киргум ҳозир рафиқаму лазиз ўғилчам,
Уй ичларим, жориялар билан дийдор кўришмоқ учун:
375. Ким билади, яна уйга омон қайтиш бўларми насиб,
Ё тангрилар бу гал мени маҳв этарми данай қўли-ла».

Шундай дея дубулғаси обдор Ҳектор тарк этди уйни.
Зум ўтмайин ўз муҳташам қасрига у етиб ҳам олди;

- Вале уйда тополмади у гулбадан Андромахани.
380. Хотин жажжи ўғилчаси ва бир башанг энага ила
Минорага чиқиб, унда маҳзун йиглаб, урар эди оҳ.
Ҳектор уйда ўзин жуфти ҳалолини топмагач, дарҳол
Остонага чиқиб сўрди ишлаб юрган жориялардан:
«О, аёллар, тезроқ айтинг менга ростин; қани хотиним?
385. Ёстиқдошим Андромаха қайга кетди остона ҳатлаб?
Чиқдим у қайинсингли ё овсини олдига бирров,
Ё Афина маъбадига йўл олдими аксар аёллар
Билан бирга ўшал жангкор маъбудага қилгали сажда?»
- Шунда унга жавоб қилди садоқатли калитдор хотин:
390. «Ҳектор, баски, сен амр этдинг, баён этгум мен ҳақиқатни.
Хотининг на қайинсингли, на овсини олдига чиқди,
На Афина маъбадига йўл олди у аксар аёллар
Билан бирга ўшал жангкор маъбудага қилгани сажда,—
Минорага чиққанди у: ахейлардап трояликлар
395. Енгилмоқда эмиш, деган шум хабардан бўлиб безовта;
Эшитдию худди телба бўлгандек у, шаҳар девори
Томон чопди; энага ҳам кетди бирга ўғлинг кўтариб».
- Шундай деди, Ҳектор уйдан нақ шамолдек отилиб чиқиб,
Ўзи келган хушманзара кўчалардан қайтди орқага.
400. У шаҳарни кесиб ўтиб, энди Аскей дарбозасига
Яқинлашиб қолганида (чиқиларди шундан жанггоҳга),
Дуч келди у рўбарўдан елиб келган ҳур маъшуқаси —
Этионнинг мақомида ўсиб-унган Андромахага.
- Шоҳ Этион ўрмонзори қуюқ Плак тоғин нойида —
405. Плакия Фивасида килик элин султони эрди;
Мис совутли Ҳекторга шул шоҳнинг қизи бўлганди завжа.
Шу хотин-ла тўқнашди у: орқасида унинг энага
Турар эди қўлда мурғак чақалоқ-ла — чўлпон юлдуздек
Хушрўй гўдак икковларин якка-ёлғиз фарзанди эди.
410. Ҳектор унга Аскамандрий деб от қўйган, трояликлар —
Астианакс*; зеро Ҳектор Троянинг паноҳи эрди.
Ота ўғлин жамолига боқиб, аста жилмайиб қўйди;
Қаршисида турарди ҳур Андромаха — кўзлари гирён
Ва маҳбубин билагидан ушлаб унга айтарди калом;
«Бошгинангга кошки бало бўлмасайди диловарлигинг!
415. Азиз ёрим, аяйсан на ўғилчангни, на мен шўрликни.
Кўнглим сезур, ёвлар сени маҳв этгайлар бостириб келиб
Яқин кунда, ўшанда мен, бахти қаро қолгайман бева!
Яшагандан кўра сенсиз қаро ерга кирганим афзал:
Сенсиз менга бу дунёнинг шавқу завқи қолмагай мутлоқ:
420. Ёзмишим ғам-андух бўлгай! Ки менинг на меҳрибон онам,
На отам бор! Чаққоноёқ Ахиллес қатл этганди уни

- Килик элин, чўнг қопқали ҳур Фивани ғорат қилган кун.
У отамни ўз қўли-ла ўлдирганди, лек совутларин, —
Одамларнинг дашномидан қўрқди чоғи, — ечиб олмовди;
425. Отамни у бутун совут-яроғи-ла ёндирган эди
Чўнг гулханда; ва қабр уйган эди хоки тўкилган ерда,
Ўшал қабр атрофига Зевс қизлари — тоғ санамлари
Қайрағочнинг ниҳолларини ўтқазмишлар бир текис қилиб.
Етти нафар қондош оға-иниларим қолганди уйда —
430. Улар бари бир маҳалда рихлат этди Аид қаърига:
Сўқим моллар, оқ юнгли қўй-қўзиларни оралаб юриб,
Тоғиб олган ва қиличдан ўтказганди уларни Ахилл.
У онамни — юксак Плак пойидаги жаннат малагин
Банди айлаб олиб кетди чодирига ўлжалар билан,
435. Аммо кейин беандоза тўлов олиб, эрк берди унга;
Лек бари бир онам жонин олди Феба* отам уйида!
Ҳектор, энди мен учун сен — ҳам отамсан, ҳам азиз онам,
Елғиз оғам ҳам, суюкли маҳбубим ҳам ўзингсан, жоним!
Раҳминг келсин менга, мурғак фарзандингга, қолгин биз билан,
440. Ўғилчангни етим, мени — хотипингни тул қилма зинҳор;
Лашкарингни қўйғил анжир дарахтига яқин: шу ерда
Наҳра борки, душман учун ҳамла қилмоқ қулайдир ундан:
Икки Аякс, Идомей, Атрейодлар, ҳатто Диомед
Уч бор ҳамла қилгандилар шаҳримизга шу наҳра оша.
445. Наҳра ҳақда шипшигандир балки бирон қошиф каромат
Ё қалбларин даъвати-ла топгандирлар аҳтимол уни».

Дубулғаси обдор Ҳектор хотинига айлади жавоб:
«Иштибоҳда кўнглим менинг; лек гар ўзим бош тортсам жанг-
дан,

- Унда ҳар бир троялик ва ҳар узун кўйлакли аёл
450. Олдида мен хижолатдан бош кўтариб юраман қандай?
Виждоним йўл қўймас бунга; мен мардликка одатланганман,
Троялик эрлар аро мардона жанг қилиб, падарим
Ва ўзимга шон орттирмоқ одатимдир — бу сенга аён!
Таассуфки, мен ҳам фикран, ҳам қалбан ҳис этмоқдаурман:
455. Бир кун эмас, бир кун келиб вайрон бўлғай азим Троя,
У-ла бирга ҳалок бўлғай Приам ҳам, бутун халқи ҳам.
Валекин, бил, келгусида Троянинг, отам Приамнинг;
Кекса онам Ҳекубанинг бошларига тушажак мудҳиш
Савдодан ҳам, қутурган ёв зарбасидан ер титпаяжак
460. Қондош, жондош иниларим ва беҳисоб ёш-ялангларнинг
Ғоят машъум тақдиридан ҳам, эй хотин, сенинг қисматинг
Қалбим кўпроқ изтиробга солмоқдадир! Бешафқат ғаним
Шашқатор ёш тўқишингга қарамасдан сени эркингдан
Маҳрум этиб, ўз юртига олиб кетгай асира этиб!
465. Сен Аргосда чўри бўлиб ёв хотинга тиккайсан кашта,

Мессеис ё Ҳиперейнинг чашмасидан сен қалбинг полон,
Кўзинг гирён, сув ташийсан; мажбур этгай бахти қаролик!
Асоратда қон-қон йиғлаб юрганингни кўрганлар дерлар:

470. — Бу ожиза Илионда бўлган жангда диловарликда
Бекиёс ва соҳибкамол мард Ҳекторнинг хотини эди!
Шундай дея яна қалбинг жароҳатин янгилагайлар:
Яна ногоҳ эслагайсан наногоҳинг — эринг Ҳекторни!
Йўқ, асира бўлганингни кўриб, ҳазин полаларингни
Эшитгандан, минг афзалдир қатил бўлиб кирганим гўрга!»
475. Шундай деб у ўғилчасин қучмоқ учун чўзди қўлларин;
Аммо гўдак қўрқиб кетиб — ўз падарин қиёфасидан,
Дубулғасин ярақлаши ва чўққида елнишиб турган
От ёлидан, — чинқирганча энагага ёпишиб олди.
Буни кўриб жилмайдилар суюк ота, меҳрибон она.
480. Шунда бошдан ечди обдор дубулғасин илоҳий Ҳектор,
Уни ерга қўйиб, ширин ўғилчасин олди қўлига,
Эркалади, ўпди, босди бағрига ва баланд кўтариб,
Самодаги тангриларга шундай сўз-ла илтижо қилди:
«О, Зевес, о, худоваңдлар! Зорим тинглаб шундай қилингни,
485. Шу суюкли ўғлим худди мендек номвар бўлсин эл аро;
Худди мендек диловару Трояда қудратли подшо.
Ўи вақт келиб, жанг майдондап қайтётганин кўрган одамлар:
— Отасидан ўтиб кетди!— деб айтишсин холисанилло.
Ҳар доим у жангдан қонли ўлжа билан қайтсин мардона
490. Ва меҳрибон онасининг кўнглин мудом айласин хушнуд!»

- Дея Ҳектор маҳбубасин пок илкига тутди ўғлини;
Кўзида ёш, лабда жилва онаизор босди гўдакни
Ўз муаттар сийнасига. Уни қучди эр кўнгли ийиб
Ва зулфидан силаб туриб унга шундай такаллум этди:
495. «О, дилбарим! Андуҳ чекиб юрагингни кўп эзаверма,
Ҳеч ким мени маҳв этолмас, тақдир азал зид бўлса агар;
Лек жаҳонга келган бирон эр, хо у мард, хо қўрқоқ бўлсин.
Қочиб тақдир таъқибидан жонин сақлаб қола олмаган.
Сен борақол, жоним, уйга, ўзинг овут рўзгор иши-ла;
500. Ишингни тик, кашта тўқи, жориялар хизматин кузат;
Уруш эса бул муқаддас Илионда таваллуд топган
Эркаклар-чун фарз ҳам қарздир, мен учунку — инчунун,
билсанг».

- Ҳектор ёлдор дубулғасин олди ердан тугатгач сўзин;
Чашми гирён Андромаха йўл оларкан уйга томон,
505. Қараб-қараб қўяр эди орқасига — шўрлик, безабон.
Тез орада у Ҳекторнинг серҳашамат уйига етди;
Уйда жами жориялар жам эканин кўрган заҳоти,
Андромаха улар барин мажбур этди увлаб йиғлашга:

Ки очдилар ава улар ҳозирданоқ тирик Ҳекторга.

510. Зеро унинг мудҳиш жангдан соғ чиқиши ва қаҳҳор ёвнинг
Қўлида маҳв бўлмасига аёлларнинг етмасди кўзи.

Бу пайт Парис ҳам тарк этди данғиллама уйини жадал.
Ҳаммаёғи ярақловчи дабдабали совут кийган бу
Бодпо йигит шаҳар бўйлаб ела кетди мисли бўрондек.

515. Ки ҳозир у ўхшар эди арна ем еб кўп туриб қолган
Ва юганин узиб энди поёнсиз дашт бўйлаб югурган,
Шўх дарёда бошин адл тутиб дадил сузган айғирга;
Бундай отнинг узун ёли ҳилпирайди гажак бўйнида,
У мағрурдир ўзин гўзал эканидан; шу боисдан ҳам
520. Туёқлари уни елдек учирарди хоним биялар
Ҳамда таниш от уюри ўтлаб юрган ўтлоққа томон:
Сердабдаба қуролланган жингалак соч Александр ҳам
Илионнинг ул сарбаланд қасридан нақ порлоқ офтобдек
Чехрасидан нур ёғилиб, шоду хуррам чиқиб борарди;
525. Оёқлари ғоят илдам Парис тезда етди Ҳекторга;
Ҳектор мўъмин рафиқаси билан оз вақт дийдор кўришгач,
Эндигина видолашиб жўнаганди учрашган ердан.
Аввал-бошдан Александр оғасига юзланди шу чоқ:
«Азиз оғам, мен кутдириб қўймадимми сени бу ерда?
530. Тайинлаган вақтингдан кеч қолмадимми танбаллик қилиб?»

Унга обдор дубулғали бузрук Ҳектор айлади жавоб:

«О, жигарим! Биронта ҳам номусли зот сенинг аскарый
Ишларингни қоралолмас: сен диловар муҳорибдирсан;
Фақат аксар пайтларда сен сусткашсан ва ишга ялқовсан;

535. Сен туфайли заҳмат чекиб жанг қилётган азаматларнинг
Дашномини эшитсам гар, юрагим хун бўлар исноддан.
Ҳозир жангга шошилайлик, кейин, агар Троямиздан
Ахейларни даф қилишни ва ўз озод мақомимизда
Тангриларга ҳамду сано ўқимоқни насиб этса Зевс,
540. Ана унда гаплашгаймиз баҳамжиҳат, бамайлихотир».

ЕТТИНЧИ ҚЎШИҚ

ҲЕКТОР БИЛАН АЯКСНИНГ ЯККАМА-ЯККА ЖАНГИ

Шундай дея нажиб Ҳектор дарвозадан чиқди отилиб;
Чиқди Парис ҳам у билан: оға-ини ёнарди қалбан
Жанггоҳ аро мардонавор жанг қилмоқлик иштиёқида.
Эшкак эшиб денгиз кўксин тилиб мудом юзган баҳрийлар

5. Билаклари толиққандан, ел туришин интизор ила
Қутишганда, тангри ногоҳ боди мурод йўллаганидек, —
Икки сардор ҳам жанггоҳда найдо бўлди айни пайтида.

Жанг бошланди: Парис Арно ғуқароси мард Менесфийни —
Гурзибардор шоҳ Арейфой ва қора кўз Филомедуза

10. Икковларин жигарбанди — шаҳзодани айлади яксон.
Ҳектор эса жонин олди лашкарбоши Эионейнинг,
Найза санчиб ихотасиз қолган унинг очиқ бўйнига.
Ликиянинг саркардаси Ҳипполохзод бешафқат жангда
Дексий ўғли Ифинойнинг елкасига санчди пайзасин —
15. У бостириб келётганди тулпорларин Главк устига —
Ва у қулаб аробадан, тарк айлади руҳи жисмини.

Мудҳиш жангда данайларнинг ёвузона қирилётганин
Кўрган шаҳлоқўз маъбуда Афинея, қилолмай тоқат,
Отди ўзин Олимпдан ва келиб тушди мисли қуюндек

20. Ул муборак Трояга; маъбудани кўрган Аполлон
Пешвоз чиқди Пергамдан; у Трояга истарди зафар.
Икки тангри учрашдилар келиб кекса болут тағига;
Қумушкамон Феб — Аполлон гап бошлади биринчи бўлиб:
«Нечун бунча безовтасен, о қудратли Зевеснинг қизи?»
25. Олимпни тарк этдинг нечун? Не истайди ул оташ кўнглинг?
Ё поҳалол зафар ато этмоқчисан Аргос аҳлига?
Наҳот шафқат қилмасанг сен шўринг қургур трояликка?
Ҳеч бўлмаса, маслаҳатим тингла — шояд тегса ҳаёни:
Бугун жангга ва элларнинг қирғинига қўййлик биз ҳад;
30. Кейин, майли, то Троя ер-ла яксон этилмагунча
Жангни давом эттирсинлар, баски, сиздек ҳур маъбудалар
Истар экан вайропага айланишин гулдек шаҳарнинг».

Зевеснинг шаҳло кўзли қизи дарҳол жавоб қайтарди Фебга:
«Ҳа, чўнг мерган, шундай бўлгай, мен шу ният ила Олимпдан

35. Учиб тушдим ваҳшатли жанг бўлаётган ушбу майдонга.
Лек баён эт, сен қандай ҳад қўймоқчисан муҳорабага?»

Кумушкамон Феб — Аполлон маъбудага жавоб айлади:
«Биз Ҳекторнинг мардлигини этгумиздир яна зиёда.

- У қочириқ қилиб данай эрларига шундай гап қотсин:
40. — Орангизда гар яккама-якка жангда мен-ла олишмоқ
Истагини билдирган мард бўлса, қани, чиқсин ўртага!
Мис пойбандли юновларга бу гап қаттиқ тегиб кетади.
Ва ўзлари танлайдилар муборизни Ҳекторга монанд».

- Феб таклифин маъқуллади тангри Зевснинг шаҳлоқўз қизи.
45. Соҳибназар Приамзода Ҳелен руҳан сездн Аполлон
Ва Афина ўртасида бўлиб ўтган бу хуш кенгашни,
Яқин бориб шундай деди у оғаси Ҳектор қошига:
«Халқ чўбони, машваратда Зевсга монанд ҳамзодим Ҳектор!
Осурсанми қулоқ сен ўз инингининг хуш маслаҳатига?
50. Амр эт, жами троялик ва аргослик ўтирсин ерга;
Ўзинг лашкар аро чиқиб, узил-кесил, яккама-якка;
Жангга даъват эт ахейлар орасидан энг диловарин.
Қўрқма, бугун ўлмагайсан, паймонанг ҳам тўлмаган ҳали;
Мен самовий тангриларнинг сасларини туйдим шу топда».

55. Шу заҳоти Ҳекторнинг бул гаждан кўнгли ёришиб кундай,
Найзасини ушлаб белдан, олдга чиқди, — трояликлар
Сафи таққа тўхтаб қолди; ерга инди тинчиб ҳаммаси.
Қарши ёқда Агамемнон ҳам тўхтатди аргосликларни.
Бу аснода Афипа ва кумушкамон Аполлон икков
60. Мисли йиртқич қарчиғайдай паррон этиб чақмоқдор Зевснинг
Кекса, азим болутига қўпдилар-да жами лашкарни
Жим кузата бошладилар; мудҳиш қалқон, ўткир найзалар,
Дубулгалар кийган, таққан лашкарлар зич ўтирардилар,
65. Мавж тубида денгиз қаъри сиё бўлиб кўрипганидай,
Троялик ва аргослик лашкарларнинг сафлари ҳам нақ
Уммон янглиғ мавжлапарди; сафлар аро сўзларди Ҳектор:
«О, Троя ўғлонлари, мард ахейлар, тингланг каломим;
Баён этгум сизларга мен саховатли қалбим даъватин:
70. Сарпарлар Зевс қасамёдни бажармоққа бермади имкон,
Ул бадният сизу бизга яна офат ҳозирламоқда:
Ки сиз бизнинг метиндевор шаҳримизни забт этмагунча,
Ў биз сизни бандаргоҳда тамомила маҳв этмагунча,
Мудом давом этар эмиш бу даҳшатноқ, офаткаш уруш.
75. О, ахейлар, орангизда мард, азамат қаҳрамонлар кўн;
Кимки мен-ла холисона жанг қилмоққа билдирса хоҳиш,
Майли, чиқсин даврага у — шайдир жангга илоҳий Ҳектор.

- Мен шундай шарт қўймоқдамен, бу лафзимга Зевс ўзи шоҳид.
 Гар рақибим ўз офаткаш найзаси-ла маҳв этса мени,
80. Майли, яроқ, совутларим олиб кетсин ўз кемасига;
 Лек жасадим қайтиб берсин, токи сўнг бор ҳамшаҳарларим
 Менга иззат кўрсатишиб, аза тутиб, ўтда ёқсинлар.
 Гар меи енгсам Аполлоннинг таҳсинига бўлиб мушарраф, —
 Рақибимнинг совутларин ечиб олиб, муқаддас шаҳрим
85. Илионда, Аполлоннинг маъбадига осиб қўйгумдир;
 Жасадини қайтаргумдир ул серэшкак кемаларига.
 Жингалаксоч аргосликлар дафн этишиб уни Ҳеллеспонт
 Соҳилига, турбатини баланд қилиб кўтарсинларким,
 Замоналар ўтиб, бундан кўп эшкакли азим кемада
90. Сузиб ўтган янги авлод бул даҳмани кўриб гапирсин:
 — Бу — қадимда ҳалок бўлган муҳорибнинг сағанасидир...
 Уни жангда маҳв этганди Приам ўғли — илоҳий Ҳектор!—
 Шу зайлда шон-шавкатим эл оғзида қолажак мангу».
- Вале бутун аҳли Аргос теран сукут сақлаб ўтирди:
95. Ҳектор шартин рад этмоқдан уилишар, қабул қилмоқдан
 Қўрқардилар. Шунда дили вайрон бўлган Менелай бирдан
 Шахт ўрнидан туриб, барча данайларга қилди маломат:
 «Қандай уят! Мақтанчоқлар! Эркак эмас, хотин экансиз!
 Ҳектор билан беллашмоққа биронтангиз чиқмасангиз гар,
100. Шум иснодга қолур бутун аҳли юнон абадул-абад:
 Бундап кўра, ҳаммаларинг сувдек оқиб, қумдек сочилиб
 Кетганларинг афзал эди, бедиёнат, о шарманда халқ!
 Ўзим жангга отлангумдир Ҳектор ила! Зафар қуръаси,
 Биламан мен, фақат қодир худоларнинг измида мудом».
105. Шундай деб у сержозиба яроқларни тақди шошганча;
 Гар ўшанда, о Менелай, ҳукмдорлар ва саркардалар
 Сени ушлаб қолмаганда эди, ширин жонингдан жудо
 Бўлур эдинг сендан юз бор қудратлироқ Ҳектор қўлида:
 Соҳибқирон Агамемнон инисининг ушлаб илкидан,
110. Бу шаштидан қайтармоқ-чун гап уқдира бошлади унга:
 «Саховатли Менелай, ҳой! Сен эсингни еб қўйганмисан?
 Жаҳл чиқса, ақл кетур — такаббурлик қилмагил зинҳор,
 Шайланиб сен олишмоққа ўзингдан кўп қудратли мард-ла,—
 Ҳектор ила беллашмоққа ўзгалар ҳам ютолмас юрак!
115. Ҳаттоки у билан жангда Ахиллес ҳам юрак ҳовучлаб
 Тўқнашади, ваҳоланки, у кўп марта қудратли сендан!
 Бор лашкаринг даврасига, Зевс бандаси, босиб ол ўзинг;
 Орамиздан унга мопанд муборизни топгаймиз бошқа;
 Ки ўшал мард қанча ботир, қанча жангга бўлмасин ташна,
120. Амипманки, бул даҳшатнок беллашувдан чиқса беиён,
 Жон-жон дея тизин буккай тангриларга айтиб шукрона!»

- Шу ҳақ сўз-ла инисини ниятидан қайтарди оға;
 Менелай ҳам бўйип эди; жўралари бўлиб кўп хушнуд,
 Унинг ажиб қуролларин шоша-пиша еча кетдилар.
125. Бу пайт Нестор ростлаб қаддин, қайғу ила бир калом айтди:
 «О, тангрилар! Шум надомат босгай энди ахейлар элин!
 Энди аччиқ кўз ёш тўккай, Мирмидоннинг доно ногини,
 Мушовири, мард чавандоз саодатли мўйсафид Пелей.
 Ки у бир вақт ўз уйида мендан сўраб жангга отланган
130. Ҳар ахейнинг пасабини, кўнгли тоғдек кўтарилганди.
 Мана энди, ахейларнинг барин битта Ҳектордан қўрқиб,
 Лол қолганин эшитса у, икки қўлин чўзгай самога
 Ва ғамзада руҳи тезроқ ғориб бўлгай Аид қаърига!
 О, тангрим Зевс, о, Аполлон, о, Афина! Қанийди ҳозир
135. Мен бир вақтлар жўшқин Ярдап бўйидаги Феа қалъаси
 Яқинида пилосликлар Аркадия лашкари ила
 Жанг қилишган чоғдагидек қирчиллама йнгит бўлсам.
 Аркадия лашкарига сардор бўлган Эревлалион,
 Бутун элда — ҳам эркаклар, ҳам аёллар оғзида бирдай, —
140. Гурзибардор деб танилган Арейфойнинг қалқон-совутин
 Кийган эди ҳамда унинг гурзисини олганди тақиб.
 Арейфой на новак отар ва на узун найза тутарди,
 У ёв сафин ёриб, метин гурзиси-ла соларди даҳшат.
 Ликург уни маҳв этганди: куч биланмас, макр ишлатиб
145. Тор дарада; гурзи ора киролмади марднинг жониға;
 Рўбарўдан келган Ликург фойдаланиб шул вазиятдан,
 Арейфойнинг киндигига пайза санчиб, тоғдек қулатди.
 Ечиб олиб унинг Арей туҳфа этган чўнг гурзисини,
 Сўнг тақиб ҳам чиққан эди ареёна беллашувларда.
150. Вале кейин Ликург қариб, кучи кетиб ўтириб қолгач,
 Берган эди ул гурзини жангдош дўсти Эревлалионга:
 Ўшанда у гурзиси-ла мағрурланиб Пилос мардларин
 Чақирганди ўзи билан жанг қилмоққа. Ҳамма зир титраб,
 Ҳеч ким юрак ютолмаган эди унга пешвоз чиқмоққа;
155. Шунда қалбим жўш урдию жазм қилдим ўшал мард ила
 Олишмоққа, гарчи кичик бўлсам ҳамки сафдошлар аро.
 Ҳа, қилгандим жанг у билан — бахш этганди зафар Афина!
 Ҳа, энг улкан, энг қудратли одамни мен ўлдирган эдим!
 Оламжаҳон ерни тутиб чангга ботиб ётарди жисми,
160. Ҳозир ҳам мен ўшандай ёш, билакларим бўлсайди бақват,
 Дубулғаси обдор Ҳектор қолмас эди бунда берақиб!
 О, данайлар, орангизда довюраклар бисёр бўлса ҳам
 Топилмади биронта мард Ҳектор ила беллашадиган!»

- Қариянинг дашномидан тўққиз ботир қалқди оёққа:
 165. Мардлар марди Агамемнон ирғиб турди биринчи бўлиб;
 Ундан кейин иқтидорли Тидейзода жасур Диомед;

- Сўнг Аякслар — иқтидорда қиёси йўқ икки саркарда;
 Кейин густоҳ Идомедей ҳамда унинг бадқаҳр сафдоши
 Лашкарбоши Мерион шоҳ — Ареймонанд кушандаликда;
 170. Эвемоннинг номвар ўғли диловар зот Эвринил; сўнгра
 Андремон ўғли Фоас, кейин тангримонанд Одиссей.
 Соҳибкамол Ҳектор ила беллашмоқ-чун шунча мард қалқди.
 Шунда яна кекса Нестор калом айтди диловарларга:
 «Дўстлар, қуръа ташлайлик биз холисона, у кимга чиқса,
 175. Ўшал ботир, аминманки, хушнуд этар ахейлар кўнглин
 Ва ўзи ҳам бўлғай шодмон, — бунга комил имоним менинг, —
 Омон чиқса оташ жангдан ва даҳшатли муборизликдан»

- Шул таклифдан кейин ҳар бир диловар зот ўз қуръасига
 Белги қўйиб, ташлади шоҳ Агамемнон дубулғасига.
 180. Аҳли лашкар қўлларини чўзиб кўкка қилди ибодат;
 Кенг фазога кўз тикканча қилардилар шундай тавалло:
 «Мадакдор бўл ўзинг, о, Зевс! Қуръа чиқсин ё Диомедга,
 Ё Аяксга, ё олтинга кон Микена ҳукмдори Агамемнонга».
- Нестор аса эл олдида дубулғани силкитар эди;
 185. Шунда жами эл хоҳиши бўлди содир — Аякс қуръаси
 Учиб чиқди; жарчи уни ўнгдан бошлаб, ҳаммага бир-бир
 Кўрсатганди, тап олмади ул қуръани ҳеч бир саркарда,
 Ниҳоят у яқин борди бул қуръани мис дубулғага
 Ташлаган зот — Бузрук Аякс Теламоний истиқболига;
 190. У қўл чўзди; жарчи яқин бориб, унга қуръа узатди;
 Аякс нигоҳ ташлади-ю ўз қуръасин таниди дарҳол
 Ва шодликдан ерга отиб қуръани у қичқирди шундай:
 «О, юнонлар, меники бу! Хурсандликдан осмонда бошим!
 Зеро эзгу армонимдир мағлуб этмоқ бузрук Ҳекторни.
 195. О, ёронлар, то меп бунда таққунча жанг аслаҳаларим,
 Қодир Зевсга сиз ибодат қилиб туринг; лек ичингизда,
 Чиқармай ун сиғинингким, эшитмасин трояликлар.
 Йўқ, баралла сиғининглар: биз ҳеч кимдан қўрқмаймиз асло!
 Ҳеч ким мени на куч қўллаб, на жанговар маҳорат ила
 200. Қайтаролғай ушбу жангдан; зеро отам мақомида мен —
 Саламинда подон бўлиб туғилмаган бўлсам кераг-ов!»

- Данайлар ҳам сиғиндилар шу заҳоти қудратли Зевсга.
 Кенг самога тикиб нигоҳ сиғинганлар эрди зиёда:
 «О, Иданинг ҳукмдори, шавкатли ва бузрук падар Зевс,
 205. Ҳам ғалаба, ҳам порлоқ шон ато этгил ўзинг Аяксга!
 Ҳекторни ҳам бапдам десанг, бўлсанг агар унга ҳам мушфиқ, —
 Баб-баробар қудрат ва шон бахш айлагил икковларига!»

Бу аснода сержило мис совутларин киярди Аякс,
 Тақиб бўлган заҳот ботир ўз жанговар аслаҳаларин,

210. Ёв томонга юра кетди; ки одатда даҳшатли Арей
Жангга шундай киришарди, қодир Зевснинг иродаси-ла
Иккита халқ низолашиб қонли уруш бошлаган чоғда:
Эл таянчи, маҳобатли Аякс мудҳиш тиржайганича
Ва заминни зириллатиб катта-катта одим отганча,
215. Чўнг найзасин силкиб кўкда, рақиб сари юра бошлади.
Аргосликлар кўриб унинг рафторини қолдилар қойил;
Лек Троя лашкарининг вужудида қалтироқ турди;
Ҳекторнинг али кўксидаги юраги ҳам увишди ҳатто;
Бироқ энди у на ёвдан қоча олар, на қўшин ичра
220. Яширолар эди ўзин — пиширганди бу ошни ўзи.
Аякс қалқон тутиб, мисли минорадай келарди жадал,—
Ушбу етти қат теридан моҳирона ишланган қалқон
Гила элин фуқароси кўнчи Тихий* маҳсули эди;
Мазкур қулай қалқонга у етти қават ҳўкиз териси
225. Қоплаганди, саккизинчи — устки қават эса мис эди.
Қодир Аякс Теламоний шул қалқонни тутиб кўксига,
Яқин борди Ҳектор томон ва гулдирос овоз-ла деди:
«Ҳектор, энди ўзинг шоҳид бўлурсанки, ахейлар ичра
Ёв сафини чок этгувчи ул шерюрак Ахиллдан ўзга
230. Ҳали яна бисёр эрур қалби оташ мард муборизлар!
Ҳозир Ахилл мирмидонлик лашкарининг қароргоҳида,
Кемалари соясида ётур ранжиб Агамемнондан.
Вале сен-ла олишмоққа жазм айлаган ахейлар кўпдир!
Қани, Ҳектор, бошла энди сен, яккама-якка курашни!»
235. Аммо обдор дубулғали бузрук Ҳектор деди Аяксга:
«О, Теламон ўғли Аякс, соҳибкарам, халқ ҳукмдори,
Меши худди гўдакдек, ё жанг ишидан мутлақо ғофил
Қиздек билиб гапиряпсан — булар бари сафсата паққос.
Кўп кўрганман мен жангни ҳам, қон кечилган қирғинларни ҳам!
240. Метин залвар қалқонимни ҳам ўнг ёққа, ҳамда сўл ёққа
Йўналтира оламан мен ҳордиқ билмай жанг қиларкашман;
Мен Арейнинг шум наъраси даъвати-ла гоҳи пиёда,
Гоҳ гумбир жангаробада елдек учиб жанг қилолурмен.
Бироқ сендек муҳорибга вистирмадан пинҳона ҳамла
245. Қилмоқни ҳеч истамайман, олишгайман очиқчасига».

- Приам ўғли қулочкашлаб туриб узун найзасин отди,
Найза паррон етиб бориб Аякснинг чўнг қалқонидаги
Мис қопланган саккизинчи қатламга зарб ила қадалди
Ва қалқоннинг олти қатин тешиб ўтиб офаткаш найза,
250. Еттинчи қат кўнга бориб туриб қолди. Шул зарбдан кейин
Бузрук Аякс Теламоний отди узун найзасин ногоҳ!
Найза ботди Приамзоднинг доираваши мис қалқонига:

- Ўткир найза қалқонни ҳам, Приамзоднинг ғоятда гўзал —
Совутип ҳам тешиб ўтиб, дандонасин сал пастроғига —
255. Қовурғага яқин ерин ялаб ўтиб йиртди либосин:
Аммо Ҳектор ушбу машъум фалокатга чап бериб қолди.
Икковлари яна узун пайзаларин суғуриб олиб,
Яна қонхўр шерлар янглиғ, ёки осон жон бермайдиган
Ул ёввойи қобонлардек ташландилар бир-бирларига.
260. Ҳектор Аякс қалқонининг қоқ ўртасин олди нишонга,
Вале найза мис қатламни тешолмасдан қайрилиб кетди.
Шунда Аякс бир ҳамлада ёв қалқонин ўз найзаси-ла
Тешиб ўтиб, даф айлади ҳужум қилмоқ бўлган Ҳекторни,—
Унинг найза ялаб ўтган бўйнидан қон оқди тирқираб.
265. Илло жангни тўхтатмади қалби оташ қаҳрамон Ҳектор:
Фақат бир оз тисарилиб, ерда ётган қора ва машъум
Харсангтошни кўтарди-да метин қўл-ла, кучин борица
Шоҳ Аякснинг етти қават кўн қопланган чўнг қалқонининг
Ўртасига зарб-ла урди; ки жаранглаб кетди мис қатлам.
270. Аякс ҳам кўп маҳобатли харсанг олди дарҳол қўлига;
Кучанганча, қулочкашлаб отди уни,— рақиб қалқонин
Ёриб ўтган тегирмонтошнамо харсанг Ҳектор тиззасин
Яралади: у чинордек «гурс» қулади чалқанчасига,
Мис қалқони босди уни; лек Аполлон яна оёққа
275. Турғазди тез Приамзодни; шунда улар бир-бирларини
Шамшир ила қиймалаган бўлурдилар, агар Зевс ҳамда
Мардумларнинг жарчилари ҳозиқ Идей билан Талфибий
Икки ёқдан вакил бўлиб келмаганда мардлар қошига.
Ҳукмдорлик ҳассаларин чўзди улар рақиблар аро,
280. Сўнг Троя хабарчиси маслаҳатчи Идей гап очди:
«О, эъзозли ўғлонлар, бас, барҳам беринг энди жангга сиз:
Сарпадар Зевс учун бирдек азиздурсиз икковингиз ҳам;
Икковингиз беназирсиз жасоратда — келтирдик имон.
Вале кириб келмоқда тун; на хуш унга этмоқ итоат!»
285. Лек алпқомат Теламоний жавоб қилди дарҳол жарчига:
«Идей, амр эт, шу каломинг такрорласин Приамзода ҳам;
Зеро бизнинг йигитларни жангга даъват этган шу эди;
У бошласин: гар истаса, мен тайёрман рози бўлишга».
- Шунда обдор дубулғали бузрук Ҳектор айлади жавоб:
290. «Шундай, Аякс, тангри сенга шону шавкат, иқтидор, идрок
Ато этган; боз устига, эл ичра зўр найзаандозсан.
Бугунчалик ҳад қўййлик биз курашга ва олишувга!
Тўқнашурмиз кейин яна, ана унда жанг қилгумиздир
Иккимиздан биримизга тангри зафар бахш этмагунча.
295. Ҳозир кириб келмоқда тун; на хуш унга этмоқ итоат.
Кемаларинг қошига бор, хушнуд этгил аҳли юновни

- Ва айниқса, яқин хешу азиз ёру биродарларни;
 Мен ҳам азим Трояга бориб, унда жами эркаклар
 Ва мен учун Афинанинг маъбадида сиғинаётган
300. Узун шўйлак кийган жами аёлларнинг хушлагум кўнглин.
 Теламоний! Эсдалик-чун алмашайлик буюмларимиз.
 Трода ва Эллада ўғлонлари замонлар ўтиб:
 — Бул ботирлар жанг қилишган бўлса ҳамки шафқат билмасдан,
 Лек дўстона ажрашганди, деб юришсин, масрур бўлишиб».
305. Ҳектор сўзлаб бўлиб, ўзин кумуш нақшли ажиб шамширин
 Филофи ва ғоят нафис елка банди ила узатди;
 Аякс эса тутди унга қирмизи ранг нақшин шамширин.
- Мардлар шундай ажрашишгач, — бири юнон лашкаргоҳига,
 Иккинчиси Трояга йўл олди тез; Троя аҳли
310. Теламонзод қуввасидан, унинг метинбилак зарбидан
 Омон қолиб, сог, беозор қайтаётган Ҳекторни кўриб,
 Қалбан хушнуд бўлди ғоят; Приам ўғлин тирик кўрмоқдан
 Умид узган мардум уни бошлаб кирди азим шаҳарга.
 Ғўзал пойбанд таққан юнон лашкари ҳам айнан шу қабил
315. Бошлаб кетди ғолибият шухратидаан оғзи қулоқда
 Бўлган мағрур шоҳ Аяксни Агамемнон истиқболига.
- Эл султони Агамемнон чодирда тўпланганлар-чун,
 Қодир Зевсга бахшида, деб беш ёшли бир семиз танани
 Қурбонликка бўғизлатди. Тез шилдилар тана терисин,
320. Ғўштин жадал нимталашди, кейин тўғраб кўп жаз қилишгач,
 Сихга тортиб лаққа чўғда аста-секин айлантирганча
 Пиширдилар кабоб, кейин тайёр бўлгач олдилар ўтдан.
 Кўриб ҳамма тадорикни бошладилар дарҳол зиёфат:
 Ҳамма бирдай ишрат қилди, камситилган бўлмади асло;
325. Лекин мезбон — ахейларнинг ҳукмдори шоҳ Агамемнон
 Аяксни меҳмон қилди энг тотли ғўшт — сарпанжа ила.
 Зиёфатда ҳамма ичиб-еб, қоринлар тўйгандан кейин,
 Кекса Нестор ўз фикрини баён этди биринчи бўлиб
 Бу кенгашда: ки у мудом машваратда эди беназир;
330. Хуштафаккур чол оммага шундай дея солди маслаҳат:
 «Шоҳ Атрейзод, о, ахейлар лашкарининг саркардалари!
 Жингалаксоч юнонларнинг кўпи қурбон бўлди жанггоҳда.
 Қаҳҳор тангри Арей улар қонин тўкиб Ксанф дарёсин
 Соҳилига, ғориб этди руҳларини Аид қаърига.
335. О, Атрейзод, тонг отган чоғ жангни таққа тўхтатмоқ лозим.
 Биз ҳаммамиз жанг майдонда ётган лашкар жасадаларини
 Ҳўкизлару хачирлар-ла судраб келиб бу қароргоҳга,
 Кемаларнинг яқинида ёндирайлик ёқиб гулханлар:

- Токи ҳар ким, фарзандларга ёдгорлик, деб она-Ватанга
340. Олиб кетсин қурбон бўлган оталарнинг азиз хокини
Сўнг жасадлар куйдирилган даштда барча ўлганлар учун
Бир ягона улкан қабр тиклайликки, унинг ёнига
Ғоят баланд, сермишора узун девор кўтарайлик биз
(Кемаларга ва лашкарга хизмат қилсин учун ғов бўлиб),
345. Ўрнатайлик унга метип табақали улкан дарбоза,
Кн бемалол ўтсин ундан ҳам отлар, ҳам жангаробалар.
Сўнг шул девор ёқалаб биз теран зовур қазийлик — сиртдан;
Агар мағрур ёв ҳужумга ўтмоқ бўлса, ул теран зовур
Йўл қўймасин ўтишига хоҳ отлиқ, хоҳ пиёда ҳолда».
350. Саркардалар кекса Нестор машваратин этдилар маъқул.
Бу аснода Троянинг эрлари ҳам Пергам ичиди, —
Приам қасрин қаршисида шовқин солиб кенгашардилар.
Хуштафаккур Антенор гап бошлади бу ерда энг аввал:
«О, Троя ўғлонлари, тингланг, сиз ҳам, о, муттафиқлар!
355. Қулоқ осинг, айлай баён кўксимдаги дил сўзларимни:
Яхшиси, биз Еленани бутун молу давлати бирла
Маҳобатли Менелайга тонширайлик бўлиб ҳамжиҳат;
Биз муқаддас қасамёдни буздик ахир ва хойнона
Жанг қилурмиз; аминманки, бундан хайр кутиб бўлмагай,
360. То мен айтган маслаҳатга амал қилиб, иш кўрилмаса».

- Деб жойига ўтирди у; ана шунда жамоа аро
Қад кўтарди соҳибжамол Еленанинг шавҳари Парис;
Аntenорга у шундайин баландпарвоз каломлар айтди:
«О, Антенор, номақбул гап айтдинг мен-чун! Ҳолбуки сендан
365. Кутган эдик барчамизга хуш келгувчи эзгу маслаҳат!
Гар шу айтган гапларингни чин юракдан сўзлаган бўлсанг,
Шубҳасизки, ақлинг олиб қўйибдилар боқий тангрилар!
Менинг очиқ каломим шу троялик диловарларга:
Ёстиқдошим Еленани бермам асло! Лек мен Аргосдан
370. Олиб келган хазинага келсак; барин бергумдир қайтиб,
Ҳатто, лозим бўлса, яна қўшиб бергум ўз хазинамдан».

- Деб жойига ўтирди у; ана шунда жамоа аро
Қад ростлади машваратда тангрига тенг соҳибдил Приам.
У шундайин хуштафаккур кенгаш солди мажлис аҳлига:
375. «О, Троя ўғлонлари, тингланг, сиз ҳам, о, муттафиқлар!
Қулоқ солинг, айлай баён кўксимдаги дил сўзларимни:
Ҳозир сизлар шаҳар ичра шомлик қилинг бир вақтдагидек;
Соқчи қўйинг, бўталарим, бедор турсин ҳар ким ўрнида.
Эрта эса жарчи Идей бориб баҳрий кемалар ёққа,
380. Иқтидорли Менелай ва Агамемнон қошига кирсин,
Баён этсин бу низонинг сабабчиси Парис ниятин.

- Яна шундай оқилопа бир фикрни қилсин у таклиф:
То ўлганлар жасадини йиғиб ўтда ёққунимизча,
Улар бир оз дам олсинлар бу шафқатсиз муҳорабадан;
385. Кейин яна тўқнашурмиз, ана унда жанг тўхтамагай
То бизнинг қай биримизга тангри зафар бахш этмагунча».

- Шундай деди, — барча унинг гапларига этди итоат.
Сўнгра лашкар тўп-тўн бўлиб, давра қуриб қилди тановул.
Идей эса тонг чоғида кетиб баҳрий кемалар ёққа,
390. Агамемнон кемасининг соясида бутун жанговар
Дапай аҳлин маъракага жам бўлганин кўрди ногаҳон.
Саркардалар аро Идеи шундай деди жарапдор сас-ла:
«О, Атрейзод, о, сиз, юнон лашкарининг мард сардорлари!
Приам ва Троянинг энг ақобир мансабдорлари
395. Бул пизонинг сабабчиси бўлмиш шоҳзод Парис ниятин
Сизга баён этмоқликни буюрдилар, қулоқ оссангиз:
Аргосдан чўнг кемаларда ортиб келган молларни Парис
(О, кошкийди, бундан кўра ўша ёқда қолса ўлиги!)
Барин сизга қайтармоқчи, ўз молидан қўшиб ёнига;
400. Валекин у Менелайнинг гулюз ёрин қайтармоқчимас,
Унга қанча ёлборишган бўлса ҳамки жами одамлар.
Яна айтиб юбордилар: то ўлганлар жасадин ўтда
Ёққунгача бир оз ҳордиқ чиқармоқни истамайсизми?
Кейин яна тўқнашурмиз, ана унда жанг тўхтамагай
405. То бизнинг қай биримизга тангри зафар бахш этмагунча».

- Идей сўзин тинглаб ҳамма толди теран сукутга бирдан.
Лекип шу чоқ иқтидорли Диомеднинг саси янгради:
«Йўқ, ҳеч бир зот қабул этмас Париснинг мол-давлатини ҳам,
Еленанинг бойлигин ҳам! Зеро ҳатто телбаларга ҳам
410. Аёндириким, ҳадемайин Троянинг битади куни!»

- Асов отни тизгинловчи* Тидейзода шоҳ Диомеднинг
Жавобидан завққа тўлган ахей эли қийқирди шодон.
Ана шунда соҳибқирон Агамемнон деди Идеига:
«Доно жарчи, юнонларнинг фикрин ўзинг эшитдинг, мана,
415. Халқимизнинг жавоби шу, айнан шундай ўзимники ҳам.
Марҳумларни куйдиришга келсак энди, бунга монелик
Қилмам асло. Бу дунёда яшаб бўлган бандалар учуп
Ҳеч нимани аямасдан, улар руҳин дарҳол ўт ила
Шод айламоқ тирикларга энг муқаддас фарзидир ҳам қарздир.
420. Бу аҳдимга Ҳера ёри чақмоқотар Зевс бўлсин шоҳид!»

Шундай деб у ҳукмдорлик ҳассасини кўтарди кўкка;
Идей ҳам тез қайтиб кетди ул муқаддас Илион сари.
Бу чоқ улкан маъракага тўпланганди трояликлар:

- Сабрсизлик билан улар кутардилар Идей қайтишин.
425. Мана у эл аро туриб, баён этди келтирган гапин;
Мажлис аҳли тинглаб бўлиб унинг гапин шайланди ишга,—
Биров ўлик ташимоққа, биров ўтин олиб келмоққа.
Ахейлар ҳам бандаргоҳдан шундай жадал тарқай бошлади,—
Биров ўлик ташимоққа, биров ўтин олиб келмоққа.
430. Ўз самовий сафарига шайланган ва сокин уммоннинг
Энг тубидан эндигина бош кўтарган нуркокил қуёш
Кенг далани илк нури-ла ёритган чоқ жанг майдонида
Икки тараф учрашдилар. Бунда ётган кўп жасадларнинг
Ағёри, ё аҳбоблигин билиб олиш кўп маҳол эди.
435. Жасадларнинг юзин қондан ва тупроқдан ювишгачгина,
Таниб, қайноқ кўз ёш тўкиб ортардилар аробаларга;
Приам ҳўнграб йиғламоқни ман этганди: шунинг-чун улар
Жасадларни унсиз, руҳий изтироб-ла куйдирардилар,
Сўнг қайтдилар Трояга мурдаларни куйдириб бўлгач.
440. Ул ёқда ҳам мис совутли аргосликлар айнан шу тарзда
Жасадларни унсиз, руҳий изтироб-ла ўтда ёқдилар,
Сўнг қайтдилар бандаргоҳга мурдаларни куйдириб бўлгач.

- Эртаси кун ғира-шира тонг ёриша бошлаган пайтда
Юнонларнинг сараланган йигитлари киришди ишга.
445. Ўлганларни куйдиришган ерда улар ғайрат қилишиб,
Бир ягона улкан қабр тикладилар; унинг ёнига
Ғоят баланд, серминора узун девор тиклади улар
(Кемаларга ва лашкарга хизмат қилсин учун ғов бўлиб),
Ўрнатдилар яна метин табақали улкан дарбоза,
450. Ки бемалол ўта олсин ҳам отлар, ҳам жангаробалар.
Сўнг шу девор бўйлаб сиртдан ҳамма ери ҳам кенг, ҳам теран
Зовур қазиб, тубларига қозиқ қоқиб қилдилар тўсиқ.
Даштда шундай тер тўкишди жингалаксоч ахей мардлари.

- Бу аснода Зевс қошида давра қурган жами худолар.
455. Ахейларнинг улкан ишин кўриб ҳайрон қолган эдилар.
Шу чоқ ерни тебратувчи Посейдон гап бошлади туриб:
«Чақмоқдор Зевс, энди қай бир банда ушбу рўйи заминда
Ўз армони ва ниятин тангриларга айтгай ошкора?
Ва ёки сен жингалаксоч ахейларнинг ўз кемалари
460. Қаршисига бир кечада юксак девор тиклаганини,
Олд ёғига теран зовур қазиганини кўрмайсанми?
Ахир улар тангриларга ҳекатомба аташмади-ку!
Бул деворнинг шони энди тонг шафағи зиё таратган
Ҳами ерга тарқалажак; ҳолбуки, шоҳ Лаомедон-чун
465. Мен Аполлон ила қурган азим девор бўлгайдир унут!»

Посейдонга жавоб қилди ғазаб ила Зевс хўрсиниб:

- «О, замишип тебратгувчи қодир тавгри иелар деурсан?
Сендан қалбап ва қувватап кўп марота заифроқ бўлган
Худовандлар ҳайиқсинлар бу сингари фикр-ўйлардан!
470. Сенинг шонинг тонг шафағи етган жами ерга таралган;
Кўнглинг тўқ тут: жингалаксоч ахей аҳли чўнг кемаларда
Жўнаб кетгач ўз туғилиб ўсган она юртига, дарҳол
Ўшал юксак деворни буз ва итқитиб денгизга паққос,
Поёни йўқ бу соҳилга тўша яна денгиз қумини.
475. Токи асар ҳам қолмасин ахей эли қурган девордан».

- Худовандлар шу зайлда гурунглашиб ўтирардилар.
Қуёш ботди, юнонлар ўз улкан ишин тугалладилар,
Қароргоҳда мол сўйдилар кечлик овқат тараддудиди.
Айни шу чоқ бу соҳилга келиб инди кема карвони:
480. Лемнос шоҳи Эвней ушбу кемаларда Атрейзодларга
Туҳфа этиб юборганди ўз майидан минг ўлчовини
(Эвней — подшо Ясон ила Ипсипила фарзанди эрди).
Ўзга юнон йигитлари майини молга алмашиб олди:
Биров сафид темир берди, жарангдор мис яна бириси,
485. Биров ҳўкиз терисини, ё ҳўкизнинг ўзини берди,
Биров берди ўз асирин. Сўнг бошланди хушкайфият базм.
Аргосликлар қилдилар базм лашкаргоҳнинг ҳамма ерида,
Трояда эса — унинг аҳолиси ва муттафиқлар.
Лек олимпик Зевс бутун тун шум ният-ла сурункасига
490. Чақмоқ чақиб базм аҳлига таҳдид солди, ўчирди рангин.
Қадаҳлардан май тўкарди мардлар, зеро биронта ҳам зот
Зевс учун май паймо қилмай май ичишга этмасди журъат*
Ниҳоят эл лаззат топди ётиб уйқу армуғонидан.

САККИЗИНЧИ ҚҰШИҚ

ТАНГРИЛАР КЕНГАШИ. БҰЛИНГАН ЖАНГ

- Заррин либос кийгап Шафақ таралганда рўйи заминга,
Чақмоқсевар Зевс тўплади тангриларни зўр маъракага;
У серчўққи Олимп тоғин зирвасига ўтириб олиб,
Бир сўз айтди; сукут сақлаб тингладилар боқийлар уни.
5. «Каломимга қулоқ осинг, о, маъбудлар ва маъбудалар:
Сизларга мен сийнамдаги қалб сўзларин айлағум баён;
Лек на илоҳ, на илоҳа каломимга асло монелик
Кўрсатмасин; барчангиз ҳам менга бирдек этинг итоат,
Зеро амрим муқаддасдир, унга амал қилгумдир албат!
10. Бирон боқий гар густоҳлик қилиб, юнон ё Трояга
Мадад бермоқ бўлиб ерга инсаю, мен пайқасам буни,
Тортиб олгум уни дарҳол калтаклабон шармандаларча!
Ва ё уни заминнинг энг теран қаъри — олис Тартарга
Улоқтиргум: ки қанчалик йироқ бўлса осмон заминдан,
15. Дарвозаси темирдану бўсағаси мисдан, зим-зиё
Ул Тартар ҳам шунча теран жаҳаннамдан! Ул ерга тушган
Ўзи кўрур қанчалик зўр ақанлигим аҳли самодан!
Каломимнинг ҳақлигини, майли, синаб кўринг, тангрилар:
Шу топдаёқ олтин занжир туширингиз осмон-фалакдан,
20. Сўнг занжирга битта қолмай осилсинлар ҳам маъбудалар,
Ҳам маъбудлар; ўшанда ҳам арши аъло меъмори Зевсни,
Минг урининг, ерга тортиб туширмоққа етмас кучингиз!
Ва лекин мен бутун замин ва уммонни ўшал занжир-ла
Кўкка тортиб, бир учини Олимпнинг энг сарчўққисига
25. Боғлаб қўйгум гар астойдил шунга истак билдирсам ногоҳ;
Ана унда бутун олам кенг фазода қолгай муаллақ —
Тангрилару бандалардан мен шунчалик қудратлидурмен!»
- Лол қолдилар худовандлар ҳайратланиб Зевсининг нутқидан;
Зеро унинг гулдираган саси шундай ваҳшатли эди;
30. Илло шу чоқ оғиз очди сукунатни бузиб Афина:
«О, қодир Зевс, о, сарпадар, олампаноҳ, олий ҳукмдор!
Жуда яхши билурмиз биз: қудратининг йўқ ниҳояси;
Не қилайлик, гар шавкатли аҳейларга ачинса кўнгли?
Тезда улар, талх тақдирга тан беришиб, бўлгайлар нобуд.
35. Майли, сен амр этаркансан, бизлар жангга аралашмаймиз,
Фақат Аргос эрларига бир маслаҳат бермоқчимизким,

Сенинг машъум ғазабингдан қирилмасин уларнинг бари».

- Жилва ила жавоб қилди Афинага булутқувар Зевс:
«Эрка қизим, қўрқмагил ҳеч, бадхоҳлик йўқ асло гапимда,
40. Ва инчунун, сенга, қўзим, тамомила раҳмдилдурмен».

- Шундан сўнг у, зар ёллари товланувчи бўрондек учқур
Мис туёқли тулпорларин қўшди тез жангаробасига;
Ўзи ҳам зар либос кийди; ва қўлига олиб ғоятда
Бежирим бир олтин қамчи, чиқди масқул жангаробага;
45. Қамчи босди отларга у ва тулпорлар Зевс амри билан
Замин ила юлдуз тўла само аро этдилар парвоз.
У отларни йўналтирди жонзодларнинг серсув онаси —
Идадаги Гаргар номли тепаликка; бунда серсоя
Ўрмон ичра турар эди тангри Зевснинг хушбўй меҳроби.
50. Қоинотнинг ҳукмдори отларини тўхтатди шунда
Ва уларни аробадан чиқардию қуюқ зулматнинг
Оғушига яшириб тез, ўзи Ида сарчўққисига
Виқор ила бориб инди. У ердан Зевс Троя шаҳрин
Ва мис зирҳли данайларнинг кемаларин кузатди аста.

55. Бу пайт ахей ўғлонлари понуштани қилиб бўлишиб,
Қуроллана бошладилар шитоб ила шайланиб жангга.
Ул ёқда ҳам кўрарди жанг тараддудин трояликлар,
Камчил эди улар, аммо шай эдилар қақшатқич жангга
Хотин, бола-чақаларни қўриқламоқ учун ағёрдан.
60. Ланг очпилиб дарбозалар, ниёдаю отлиқ лашкарлар
Мисли селдек оқиб чиқди; мудҳиш эрди бу эл сурони.

- Икки тараф лашкари бир жойга келиб юзма-юз турди;
Шунда қалқон кўнларию найзалару мис совут кийган
Муҳориблар бир-бирига дуч келдилар бирваракайга
65. Ва лашкарнинг шум сурони кўтарди жанг майдонин бошга.
Ғолибларнинг наъраси ва мағлубларнинг оҳу фарёди
Аралашиб кетди; оқди қон дарёси замин юзалаб.

- Узоқ фурсат — топг чоғидан то ёйилиб кетгунича кун —
Икки тараф новак отиб, бир-бирини қийратди роса.
70. Бузрук Қуёш самонинг қоқ марказига — қиёмга келгач,
Парвардигор Зевс илкига олди олтин тарозусини;
Одамзодни мангу уйқу оғушига солгучи Ўлим
Қуръасидан иккитасин қўйди унга; сўнг тарозуни
Кўтарганди, аён бўлди юнонларнинг куни битгани —
75. Сербарака замингача тушиб борди улар палласи,
Троянинг қуръаси-чи? — кўтарилди осмон-фалакка.

- Зевс Идадан туриб ахей лашкарига дағдага ила
Тинмай оташ чақмоқ ота бошладик, аргосликларнинг
Ранглиридан қочди қони бу балокаш даҳшатдан қўрқиб.
80. Қола олди жанггоҳда на Идомей, на Агамемнон,
На Арейнинг шогирдлари икки Аякс — икки саркарда.
Бу жанг ичра қолди фақат Нестор — мардлар пуштинаноҳи —
Ночорликдан: униги оти ёв ўқидан яраланганди.
Сумбул сочили Еленанинг эри Парис отнинг бошини —
85. Жониворнинг узун ёли бошланган энг хатарли ерни —
Қаншарини кўзлаб новак отган эди; от миясига
Кирган ўқнинг аламига чидай олмай, орқа оёқда
Тикка турди ва ҳуркитди чир айланиб ўзга отларни.
Нестор отнинг абзалини тезроқ кесиб юбормоқ учун
90. Аробадан сакраб тушди; бироқ Ҳектор — номвар ҳукмдор
Тулпорларин елдек қувиб келаверди жангаробада
Жанг қилётган оломоннинг орасини ёриб бу томон!
Бу пайт чолнинг жондан жудо бўлмоғи ҳақ эди, агарда
Иқтидорли шоҳ Диомед кўрмаганда бу машъум ҳолни.
95. Наъра тортиб диловар зот Одиссейга юзланди бундоқ:
«О, Лаэртнинг соҳибидрок, ҳозиқ ва мард ўғли Одиссей!
Юраксиздек қочмоқдасан нечун ёвга кўрсатиб орқанг?
Эҳтиёт бўл, яғринингга санчилмасин яна шум найза.
Тўхта, ахир! Бадхоҳ эрдан муҳофаза қилайлик чолни!»
100. Бу даъватни эшитмади саховатли бадҳол Одиссей
Ва ёнидан елдек учиб ўтиб кетди бандаргоҳ томон.
Лек Диомед ёлғиз қолган бўлса ҳамки отилди олдга;
Нестор отин жиловидан ушлаб, унга шундай сўз айтди:
«О, қария, ғаним сени исканжага олибди ёмон!
105. Дармонинг ҳам қолмаган ҳеч, панд берган шум кексалик сента;
Тулпорларинг ҳам толиққап, мажолсиздир аробакашинг.
Чиқ менинг жангаробамга; жангда Трос аргумоқларин
Ҳам у ёққа, ҳам бу ёққа — ҳам ҳужумда, ҳам чекинганда
Нечоғлик хушрафторлигин ўзинг кўриб бўлгайсан иқрор.
110. Буларни мен ўлжа этиб олган эдим кеча Энейдан.
Сен ўзингнинг отларингни ҳавола қил муқаррабларга;
Сўнг иккимиз ёвга ҳамла қилгумизки, Ҳектор менинг ҳам
Қўлларимда найза бадқаҳр бўлишини бир кўриб қўйсин».
- Шундай деди; Ҳерения чавандози берди розилик;
115. Сфенел ва Эвримедон — қариянинг муқарраблари —
Паҳлавонлар тез олдилар отларни ўз ҳимоятига.
Икки сардор бирга чиқди Диомеднинг аробасига;
Нестор қўлга олиб дарҳол сержозиба тизгинни, ногоҳ
Қамчи босди тулпорларга — мана, улар Ҳектор қошида.

120. Найза отди тикка босиб келаётган мардга Диомед;
Лек нишонни кўзлолмади; найза Ҳектор аробакаши —
Жилловдори Фебей ўғли Эниопей кўксига ботди;
Аробадан қулади у ва тулпорлар кетдилар ҳуркиб;
Жилловдорнинг шу чоқ руҳи ва қувваси тарк этди жисмин.
125. Бу жудолик Ҳектор қалбин изтиробга солди тамоман;
Лек андуҳнинг пайтимасди! Шунинг учун Ҳектор ҳар ёққа
Ногоҳ ташлаб, қидирди бир аробакаш; Тулпорлар бебош
Қолмадилар; тез топила қолди шу чоқ матлуб жилловдор:
Соҳиб қувва Ифитзода Архептолем; Ҳектор амр этди
130. Аробага сакраб чиқиб от тизгинин қўлга олмоқни.

Шу чоқ мудҳиш қирғинбарот бошланмоғи, трояликлар,
Машъум офат арафаси қўтонларга ҳайдаб кирилган
Қўйлар янглиғ, шаҳар сари қочмоқлари муқаррар эди,
Агар огоҳ бўлмаганда ушбу ҳолдан парвардигор Зевс.

135. У даҳшатли қалдироқ-ла яшин отди ва оташ чақмоқ
Тўғри келиб Диомеднинг тулпорлари пойига тушди:
Қўрқинчли ўт чақнаб кетди замин узра лоп этиб бирдан;
Ҳуркиб кетган отлар дағ-дағ титраб, ортга тисарилдилар;
Чол илкидан тушиб кетди отларнинг кўп ажиб тизгини:
140. Қапалаги учган Нестор Диомедга юзланди шундай:
«Қадрдоним, тулпорларни бур орқага, қочайлик тезроқ
Бугун Зевснинг сенга ҳуши йўқлигини сезмаяпсанми?
Парвардигор бугун фақат Ҳектор қўлин қилмоқда баланд.
Шояд кейин кўнгли эриб бизга ҳам шон бахш айласа у.
145. Ки одамзод қанча кучли бўлмасин, Зевс иродасини
Ўзгартмоққа ожиз, албат, зероки у кўп маротаба
Қудратлироқ эрур жами тапгрилару бандалардан ҳам!»

Бироқ унга жавоб қилди чўнг муҳориб, машҳур Диомед:
«Каломларинг, о, қария, одилона ва оқилона;

150. Лек шафқатсиз бир дард қалбим ва руҳимни кемирур мудом!
Бир кун келиб Ҳектор азим Троянинг аҳолисига:
— Шоҳ Диомед мендан қўрқиб қочган эди кемалар ёққа,—
Деб мақтанса, бу кунимдан қаро ерга кирганим афзал!»

Яна Нестор — Пилос шоҳи жавоб қилди шоҳ Диомедга:
155. «О, жангбардор Тидей ўғли, шерюрак мард, нелар декурсан?
Агар Ҳектор сени қўрқоқ ва заиф деб атаганда ҳам,
На Троя фуқароси, на дарданлар ишонгай бунга;
Ва айниқса, сенинг билак кучинг ила ҳалок этилган
Троялик қалқонбардор йигитларнинг рафиқалари».

160. Шундай деб у метинтуёқ тулпорларни ортга бурди-да,
Қочаётган оломоннинг орасига ҳайдади; шунда

Мудҳиш наъра тортиб Ҳектор ҳамда унинг азаматлари,
Чақмоқнамо патли ўқлар ёғдирдилар ғаним бошига.

- Дубулғаси обдор Ҳектор ҳайқирди нақ момақалди роқ:
165. «О, Диомед! Аҳли данай мудом сени эъзозлар эди:
Базмларда тўрдан жойу ғоят тотли нозу неъматлар
Ва май тўла қадаҳлар ҳам сенинг учун муҳайё эди:
Энди ит ҳам боқмас қиё: номардлигини кўрсатдинг элга!
Манфур, беор, хотинчалиш! Сен мени маҳв этиб, муқаддас
170. Шаҳримизни забт айлашинг, ё асирга хотинларимиз
Олишингдан олдин, сени мен даф этгум жаҳаннам сари!»

Шу сўздан сўнг, Тидейзода Ҳектор ила олинмоқ учун
Бурсаммикин отларни, деб тараддудда қолди тамоман.

- У уч дафъа шу қарорга келиб кўрди ақлан ва қалбан;
175. Уч дафъа ҳам Зевс Иданинг чўққисидан мудҳиш гумбирлаб,
Трояга аён қилди иштибоҳли зафар белгисин.
Ҳектор яна наъра тортди лашкарларин ундаб жанггоҳга:
«Троялик, ликиялик азаматлар, о, Дардан қавми!
Мард бўлингиз, унутмангиз собиқ диловарликларимиз!
180. Сезмоқдамен, Зевс менга шу иқтидорли гулдирос ила
Зафар ва шон, ахейларга — иснод, ўлим бахш айламоқда!
Ул теңтаклар мудофаа учун девор қурибдилар мўрт,
Нописанд у мардга; менинг қудратимга бўлолмагай гов!
Отларимиз эса осон сакраб ўтгай зовурларидан.

185. Ёдингизда бўлсин, дўстлар! Мен юнонлар бандаргоҳига
Етганимда, қўлга олинг лов-лов ёнган машъалаларни.
Мен ўт қўйгум ахейларнинг жамики бор кемаларига
Ва ўзларин тутун ичра маҳв этгумдир шу бандаргоҳда!»

Шундан кейин у юзланиб деди ўзин тулпорларига:

190. «Тулпорларим Ксанф, Подарг, илоҳий Ламп, ҳайбатли Эфон!
Парваришлаб боққанимнинг ҳиссасини чиқаринг бугун:
Аксари пайт Этионнинг қизи, менинг Андромахам
Берар эди сизларга ем ғоят нодир, хуштаъм бугдойдан,
Яна, мендан — ўз навжувон маҳбубидан олдин, сизларга
Шароб элтиб емга қориб берар эди сиз хоҳлаганча!
195. Энди елдек учинг, отлар; ғанимларга биз етиб олиб,
Чол Несторнинг донғи кетган қалқонини тортиб оламин,
Эмиш унинг ҳаммаёғи — гардиши ҳам, банди ҳам олтин;
Шунигдек, биз Диомеднинг сержозиба ажиб совутин —
200. Тангрия Ҳефест маҳсулини — елкасидан олурмиз ечиб!
Гар шуларни қўлимизга киритсак биз, ҳеч шубҳа йўқки,
Шу тундаёқ қочгай учқур кемалари томон ахейлар!»

Деб мақтанди; иқтидорли Ҳера бундан бўлди дарғазаб,
Ки тахтида сал қўзғолган эди Олимп келди ларзага.

205. Шундан сўнг у бузрук тангри Посейдонга қилди таважикўх:
«О, заминни тебратгувчи қодир худо, наҳот юрагинг
Кирилётган юнонларнинг ҳолин кўриб эзилмаса сал?
Ён босил сен шу мардларга! Эгада ҳам, Геликада ҳам
Сенга манзур қурбонликлар эҳсон этган шулар-ку ахир!
210. Агар бизлар — юнонларнинг ҳомийлари, — бўлиб ҳамжиҳат,
Троянинг лашкарини даф этсайдик, чақмоқотар Зевс.
Шу заҳоти ғамга ботган бўлар эди Идада ёлғиз!»

Зилзилакор қодир тангри аччиқланиб деди Ҳерага:
«Густоҳкалом Ҳера! Нелар сўзламоқда забонинг сенинг?
Йўқ, истамам тангрилардан бирортасин чақмоқдор ила

215. Олишмоғин; иқтидори беназирдир унинг бағоят!»

- Шундай гурунг борар эди Олимп узра тангрилар аро.
Бу чоқ Зевснинг паноҳида шавкат топган саркарда Ҳектор
Юнонларнинг лашкарию отларини бандаргоҳ томон —
220. Зовур ила юксак девор оралиғи — катта майдонга
Сқиб келаётган эди ҳамла айлаб мисли Арейдек.
Шу келишда у ўт қўйган бўлур эди кемаларга ҳам, —
Зевс завжаси Ҳера агар солмаганда Агамемноннинг
Юрагига, лашкарни тез жанггоҳ сари даъват этмоқни:
225. Ваҳолаки, Агамемнон ҳам шул ҳақда қотирарди бош:
Мана, алвон ридосини у қудратли қўлига олиб.
Катта-катта одим отиб, қароргоҳга бўлди равона.
Овозимни жами лашкар — ҳатто Аякс ва Ахиллеснинг
Лашкари ҳам бирдек яхши эшитсин, деб у Одиссейнинг
230. Қоқ ўртада турган қора кемасига чиқди отилиб.
Гап шундаки, Аякс билан Ахилл — икков ўз жасорати
Ва кучига ипонишиб эшқаги кўп кемаларини
Қўйгандилар бандаргоҳнинг ўнг қанот ва сўл қанотига.
Атрейзода янгроқ сас-ла юнонларга юзланди шундай:
235. «Уят сизга, аргосликлар! Сирти ботир, қўрқоқ бандалар!
Лемнода сиз, энг довурак азаматлар бизлар бўламиз,
Деб керилган эдингиз-ку! Қайда қолди ул мардлигингиз?
Базмларда катта-катта ошаб позу неъматларни сиз,
Қадаҳларни лим-лим қилиб шаробларни сипқараркансиз,
240. Хар биримиз юзта, ҳатто икки юзта троялик-ла
Жанг қилмоққа тайёرمىз, деб мақтапкансиз! Ҳолбуки мана,
Ҳаммамиз ҳам бас келолмай гарангдурмиз битта Ҳекторга!
О, тангрим Зевс, айтгил, рўйи заминдаги қайси қудратли
Шоҳни мендек жазолаган, бадном этган эдинг сен яна?
245. Ахир мен, Зевс, ушбу бадбахт жанггоҳ сари қора кемамда
Сузарканман, меҳробларинг биронтасин ўтдимми ёнлаб?
Йўқ, ҳар битта меҳробингда сенга атаб қурбонлик қилдим
Метиндевор Трояни ғорат этмоқ орзусида мен.

- Энди, о Зевс, жилла қурса, бир истагим айлагил бажо.
250. Ҳеч бўлмаса, имкон бергил ёвдан омон қолишимизга;
Бу мусофир юртда хўрлаб ўлдирма сен аргосликларни!»
- Тангри Зевснинг раҳми келди чашми гирён Атрейзодага
Ва башорат қилди юнон халқин нобуд бўлмаслигини:
Панжасига кийик қўзи чангаллаган бургутни (соҳиб
255. Кароматлар учун ғоят матлуб қушни*) туширди кўкдан.
Ажиб меҳроб узра келиб, ташлади у кийик қўзисин,
Ки шул ерда сиғинарди соҳибкарам Зевсга юнонлар.
Улар Зевсдан эзгу дарак келганини кўришган заҳот,
Яна ёвга ташландилар, яна оташ жанг давом этди.
260. Гарчи бунда данайлар кўн бўлсалар ҳам, фақат Диомед
Отларини ҳайдаб ўтди кенг зовурдан ҳаммадап олдин
Ва ёв билан энг биринчи тўқнашмоққа бўлди мушарраф.
У аввало троялик мард Агелай Фрадмонзодни
Маҳв айлади: қочмоқ бўлиб у отларин бураётганда,
265. Тидейзода кураклари орасига санчди найзасин;
Найза тиги қон аралаш ёриб чиқди унинг кўксини:
У қулади аробадан, совутлари кетди жаранглаб,
Диомеддан кейин икки Атрейзода ташланди жангга;
Улардан сўнг энг қудратли икки Аякс ўтди ҳужумга.
270. Икки Аякс орқасидан Идомей ва унинг дўсти
Арейона сертахдид зот шоҳ Мерион кирди жанггоҳга;
Ундан кейин мард Эврипил — Эвемоннинг шавкатли ўғли.
Тўққизинчи бўлиб жангга кирган Тевкр, Теламон ўглин
Чўнг қалқони панасида туриб тортди камон чилласин.
275. Аякс бот-бот қалқонини четга сурар, шунда мерган Тевкр
Ёвлар ичра пишон таллаб, уни дарҳол жароҳатларди:
Жароҳатдор қулаб ерга жон берарди; лек Тевкр шу чоқ
Худди гўдак кирганидек опасининг иссиқ пинжига,
Ўтар эди огасининг чўнг қалқони паноҳига тез.
280. Хўш, кимларни маҳв айлади энг аввало паҳлавон Тевкр?
Энг аввало Орсилоху Офелесту паҳлавон Ормен,
Сўнг Детору мард Хромий, тангрисифат жангчи Ликофонт,
Иқтидорли Меланипп ва Ҳамопаон Полиемонзод
Ер тишлашди Тевкр отган талх ўқлардан биттама-битта.
285. Унинг новак отиб ёвнинг сафларини қйратганини
Кўриб қолган Агамемнон шодмон бўлди, яйради дили;
Сўнг Тевкрнинг яқинига келиб шундай мақтов сўз айтди;
«О, диловар Теламонзод! О, беназир соҳибандоз! Сен
Ёвни шундай маҳв этсанг гар, аҳли юнон ичра шон қучиб,
290. Кекса отанг Теламоннинг армон қилган фаҳри бўлгайсан:
Бўлсанг ҳамки сен беникоҳ фарзанд унга, болалигингдан
Отанг сени ардоқлаб, ўз паноҳидан қувмади зинҳор:

- Ўйлайманки, доғламайсан йироқдаги падаринг помин?
Мен эсам бир сўз айтаман ва чиқамап сўзим устидан;
Приамнинг кўркам шаҳри Трояпи чақмоқотар Зевс
295. Ва Афина забт этмоқни насиб этса мабодо менга,—
Ўзимдан сўнг, аввал сени тақдирлагум ноёб музд ила: *
Ё бежирим сеюями, ё қўш отли жангаробами,
Ё сен ила бир тўшакда ётадурган навниҳол қизми».

300. Юраги пок Тевкр жавоб қилди дарҳол Агамемнонга:
«О, Атрейнинг машҳур ўғли, печун мени ўзим интилаган
Жасоратга чорлайдурсан? То бор экан билагимда куч,
Зум ҳам бекор ўтирмайман; бизлар ёвни Илиоп сари
Қувиб борган чоғимиздан мудом уни қийратмоқдамен.
305. Узун тишли новаклардан саккизтасип отдим ганимга
Ва саккизта энг навжувон ақобирни маҳв этдим қатор:
Лек нишонга ололмадим ҳеч анави қутирган итни!»

- Шундай деди, камонидан мард Ҳекторни нишонга олиб
Яна янги ўқ узаркан; армонийди уни маҳв этмоқ;
310. Лекин яна тегмади ўқ; бироқ новак Приам ўғли
Бефутур ва кўп диловар Горгифион кўксига тегди
(Туққан эди бул ботирни Приамнинг маъбудамонанд
Соҳибжамол рафиқаси эзималик Кастиапира).
Чамапзорда ғарқ очилиб, баҳор сувин мириқиб эмган
315. Қизил лола вазмин бошин эганидек, Горгифионнинг
Ҳам дубулға кийган боши аста оға бошлади ёнга.

- Тевкр эса камонидан мард Ҳекторни олиб нишонга,
Яна янги новак узди: армонийди уни маҳв этмоқ,
Лек яна ўқ зое кетди. Аполлон даф этганди уни;
320. Бу сафар ўқ оташқалбли Архептолем кўксини тешди —
Жангга кирган бу мард Ҳектор жиловдори ва дўсти эди:
Аробадан қуларкан у, отлар ҳуркиб кетдилар ногоҳ,
Шунда унинг қувваси ҳам, руҳи ҳам тарк этди жисмини.
Бу жудолик изтиробга солди Ҳектор қалбини қаттиқ;
325. Лек андуҳнинг мавридимас эди ҳозир: у нарироқда
Ўз иниси Кебриопни кўриб қолиб, амр этди унга —
Тез отларни бошқаришчи, — у ҳам дарҳол этди итоат.
Ўзи эса наъра тортиб кўп бежирим жангаробадан
Сакраб тушди ва илкига олиб харсанг, Тевкр томонга
330. Чопа кетди, ўлдирмоқлик мақсадида новакандозни.
Бу пайт Тевкр тирдонидан олиб патли ажалкаш новак,
Илди камон чилласига; у Ҳекторнинг ўмров суягин —
Яъни бўйнин кўкрагига улаб турган энг хавфли ерни
Энди мўлжал қилганди ҳам, Ҳектор отиб серқирра харсанг,
335. Узди камон чилласини; Тевкр қўли шалвираганча,

- Камалаги тушиб кетди, ўзи эса тиз чўкиб қолди.
 Телемонзод шикаст кўрган инисини қўймади ташлаб;
 Етиб келиб тўсиб турди уни курра қалқони ила.
 Бу пайт Тевкр ёронлари — Ехий ўғли Мекистей билан
 340. Аласторлар жароҳатдан инграётган ўз дўстларининг
 Қўлтиғидан ушлаб, уни бандаргоҳга кетдилар олиб.

- Троянинг лашкарига Зевс бахш этди яна жасорат;
 Ахейларни терап зовур томон қувиб кетди у шунда;
 Ўз кучидан мағрур Ҳектор энг олдинда борарди елиб,
 345. Шикор чоғи елдек чопқир този шерни, ёки қобонни
 Қувиб етиб, у қапчалик чап бермасин, гоҳ биқинидан,
 Гоҳ сонидан азза-базза олганидек, — обдор дубулға
 Кийган Ҳектор ҳам паёнай данайларнинг ортидан қувиб,
 Энг орқада қолганини найза санчиб маҳв этар эди.
 350. Лек данайлар алғов-далғов тўполонда кўп лашкарини
 Қурбон бериб, ўтиб олгач зовурдан ва юсак девордан,
 Ниҳоят, ўз кемалари қаршисига индилар бориб.
 Шу ерда бир-бирларига далда бериб, қўл чўзиб кўкка,
 Астойдил сиғиндилар Олимпдаги худовандларга.
 355. Горгона ё қаттол Арей каби Ҳектор кўз ташлаб ҳар ёқ,
 Елдор отлар қўшилган жангаробада зир югурарди.

- Юнонларнинг бу аянчли ҳолин кўрган маъбуда Ҳера
 Шу заҳоти Палладага юсак парвоз йўллади калом:
 «О, чақмоқдор Зевснинг қизи ҳур Афина! Наҳот сеп-ла биз
 360. Шўринг қурғур юнонларга беролмасак кўмак хиёл ҳам?
 Назаримда, улар барин қисмати талх, ҳаммалари ҳам
 Ажал топгай бир одамдан; ки Ҳекторнинг аргосликларга
 Ғазабин йўқ ниҳояси, қилмади у не-не ёвузлик!»

- Унга дарҳол жавоб қилди чақмоқдор Зевс қизи Афина:
 365. «Падарим Зевс данайларни олмаганда ўз ғазабига,
 Приам ўғли ота юртда аллақачон жудо ҳам бўлиб
 Қуввасидан ва жонидан, юнонлардан топарди ажал.
 Маккор, қаҳҳор отам доим барбод этур ниятларимни;
 Лекин оғир азоб чекиб Эврисфейнинг қўлида банди
 370. Бўлган ўғлин* печа марта қутқарганим эсламайди ҳам.
 Тавалло-ла фарёд этиб қўлин чўзган ўғлонига, Зевс
 Мадад бермоқ учун мени туширганди арши аълодап.
 Гар олдинроқ билганимда унинг метин қопқа Аидга
 Эврисфейнинг амри билан, Эребдан — шум тангри Аиднинг
 375. Қўл остидан, унинг итин ўгирлашга* борганини мен,
 Энг офатли терап Стикс домиди у бўлар эди гарқ.
 Энди мени хуш кўрмай Зевс, Фетидага осмоқда қулоқ:

- Ки у Зевсдан Ахиллесга шону эъзоз ато этмоқни
 Сўраганди тизин қучиб, соқолига қўл учин уриб.
380. Падарим Зевс яна менга меҳр қўйгай, кези келганда!
 Ҳера, тез қўш метинтуёқ тулпорларни жангаробага;
 Унгача мен Зевс кўшкига чиқиб жангга қўрай ҳозирлик,
 Кийиб совут, тақиб мудҳиш яроқларни; кўриб қўяйлик,
 Ўшал обдор дубулғали мағрур Ҳектор — Приам ўғли
385. Бўлармикин хурсанд кўриб жанггоҳ аро биз иккимизни?
 Илоё! Ул Троянинг аксар халқи юнонларнинг бандаргоҳида
 Ер тишласин ва ем бўлсин саёқ итлар билан зоғларга!»

- Афинанинг бул фикрипи маъқуллади гулбадан Ҳера;
 Сўнг шу заҳот маъбудалар маликаси, Кроннинг қизи
390. Абзали зар тулпорларни аробага қўша бошлади.
 Айни шу пайт Афина ҳам Зевс кўшкига ҳарир ўртугин
 Елкасидан аста-секин туширдик, маъбуда уни
 Ўз қўли-ла тўқиб, унга ўзи ажиб гуллар тикканди;
 Ўртугининг ўрнига у чақмоқдор Зевс совутин кийиб,
395. Бошдан-оёқ қуролиниб, ҳозирланди андуҳкор жангга.
 Сўнгра у жангаробага чиқиб, улкан, серқувва, залвар
 Найза олди илқиғаки, бу яроқ-ла Афина қаҳрип
 Келтирган ул мардлар сафин пароканда этса бўларди.
 Қамчи босди учар отлар сағрисиға Ҳера ҳам шу чоқ;
400. Ўз-ўзидан қалдир-қулдур очилди ул само қопқаси,
 Ки бул қопқа булутларни тарқатмоқ, ё жамламоқ учун
 Берилганди Олимп ҳамда кенг фазонинг позиралари —
 Ҳераларнинг измига; шу дарвозадан икки маъбуда
 Отларини шиддат ила ҳайдаб, елдек учиб чиқдилар;
405. Зевс Идада ўтирганди; кўриб қолиб қаҳри қайнади,—
 Ва зар қанот Иридани улар ёққа йўллади дарҳол:
 «О, Ирида, уч, уларни қайтариб кел, олислашмасдан;
 Ё бўлмаса, бўлгай беҳайр жанггоҳдаги тўқнашувимиз!
 Айт уларга каломимни — айтган сўзим отилган ўқдир;
410. Отларининг оёқларин синдириб мен, аробаларип
 Мажақлагум, ўзларини улоқтиргум рўйи заминга!
 Ҳаттоки йил ўн марота айланса-да, ул маъбудалар
 Шифо топа олмагайлар чақмоғимнинг жароҳатидан.
 Падарига бош кўтармоқ оқибатин зинҳор-базинҳор
415. Упутмагай Афинея! Лек хафа ҳам ва дарғазаб ҳам
 Эмасдурман мен Ҳерадан, зеро унга теккан касалдир
 Мен ўйлаган ишни доим барбод қилмоқ, йўққа чиқармоқ!»

- Қуюпмонанд Ирида тез учди Зевснинг амрин бажариб;
 Парвоз қилди у Иданинг чўққисидан Олимнга томон
420. Ва муаззам Олимпининг илк дарвозаси бўсағасида
 Ҳера ила Афинани тўхтатиб, Зевс каломин айтди:

- «Ниятингиз недур? Недан дарғазабдир боқий қалбингиз? Зевс ман этди жингалаксоч юнонларга ён босмоқликни. Ул сарпадар шундай деди — чиқар айтган сўзин устидан:
425. Отларингиз тиззаларен синдирармуш, жангаробангиз Мажақлармуш, ўзларингиз отар эмиш рўйи заминга. Хаттоки йил ўн марота айланса ҳам, икковларингиз Шифо топа олмасмишсиз Зевс чақмоғин жароҳатидан. Сен — Афина, отанг сўзин икки қилиб еган танбехинг
430. Тоабад ҳеч унутмайсан! Сармаъбуда Ҳерадан эса, Дарғазаб ҳам, хафа ҳаммас, зеро унга теккан касалмиш Зевс ўйлаган ишни доим барбод қилмоқ, йўққа чиқармоқ! Сен бадният нобакорсан, бешарм итсан, агар чинданам Падарингга улкан найза кўтармоқчи бўлган экансан!»
435. Қуюнмонанд Ирида шу заҳот яна айлади парвоз. Хукми равон Ҳера эса, Афинага бир калом айтди: «Йўқ, о, Зевснинг шахло қизи, бундай ишни истамам асло, Крон ўғлини райига зид, бандаларни қўллай олмайман! Тақдир-азал дерлар буни; бир ёқ агар қирилиб кетса,
440. Иккинчи ёқ қолсин омон; Зевс келишиб ўз қалби билан, Икки томон устидан ҳам билганича ҳукм чиқарсин!»
- Шундай деб у елдек учқур отларини бурди орқага. Ҳералар тез тулпорларни чиқардилар аробалардан Ва уларни боғладилар амбар озук тула охурга;
445. Тирадилар сўнг кошиндор деворга жангаробаларни; Маъбудалар ўзи эса боқийларнинг жамоасига Маҳзун қалб-ла кириб бориб ўтирдилар зар тахтларига.
- Ида ёқдан Зевс ҳам гўзал гилдиракли жапгаробада Етиб келди Олимп тоққа — боқийларнинг анжуманига.
450. Посейдон Зевс отларини аробадан чиқарган заҳот Аробани чорпояга қўйиб, парда ёпди устига. Гулдирози оламшумул Зевснинг ўзи олтин тахт сари Юрар экан, бутун Олимп зириллади пойи остида. Зевсдан анча парироқда Афина ва гулбадан Ҳера
455. Сўз айтмоққа тиллари лол, андуҳ чекиб ўтирардилар. Лек Зевс улар дилидагич қалбан пайқаб, юзланди ўзи: «Нечун ғамнок кўринасиз, о, Афина, о, Ҳера — икков? Эр йигитлар иши бўлмиш жангда сизлар кўп бўлдингизми? Қанчасини маҳв этдингиз сизга манфур трояликдан?
460. Ҳа, унутманг, билак кучим, иқтидорим шундай беназир, Енголмаслар меши жами боқийлар бир тараф бўлса ҳам! Сизлар эса жанггоҳни ҳам, шум жангни ҳам кўрмасингиздан Қалбингизни ва хушқомат жисмингизни чулгада кўрқув. Каломим шу (рўёбга ҳам чиқардим айтган гапимни):
465. Мабодо сиз чақмоғининг зарбига дуч келганингизда

Тангриларнинг сармақоми Олимпга жангаробангизда
Қайтиб келиш насиб этмас эди сизга абадулабад!»

- Хера ила Афина Зевс сўздан лол ўтирардилар
Хўрсишиб ва газабланиб: икковлари кенгашардилар
470. Қандай қилиб Трояни балога дуч айламоқликни.
Гарчи бадқаҳр адоват-ла ёнаётган бўлса ҳам қалби,
Афиenea чурқ этмади, падарига гап қайтармади.
Вале Хера яширолмай газабини деди эрига:
«Бадқовоқ Зевс! Не каломлар айтмоқдасан ўзинг, бераҳм?
475. Ўзимиз ҳам биламиз хўб иқтидоринг беназирлигин;
Аммо бизнинг ул диловар юнонларга келур раҳмимиз,
Ки уларнинг паймонаси тўлган, нобуд бўлгайлар тезда!
Лекин сен амр этаркансан, бизлар жангга аралашмаймиз;
Фақат юнон эрларига бир маслаҳат бермоқчийдикким,
480. Сенинг машъум газабингдан қирилмасин уларнинг бари».

- Булутларнинг соҳиби Зевс хотинига таважжуқ қилди:
«Эртага тонг отган заҳот, о, сигиркўз, шаддод Хера, сен
Ўзинг шоҳид бўлажаксан Зевс қудратин беҳадлигига:
Жасур данай эрларининг яна кўпин маҳв этар эринг!
485. Хуллас калом, икки қўшин кемаларнинг пойида Патрокл —
Жасадининг атрофида босиб-янчиб бир-бирларини,
Энг даҳшатли жанг қилган кун чаққоноёқ Ахилл оёққа
Қалқмагунча, жанг қилишдан тўхтамагай қудратли Ҳектор.
Бу ҳақ қисмат! Сенинг оташ газабингдан эса қўрқмам ҳеч.
490. Сен газаб-ла ҳатто замин ва уммоннинг энг чеккасига —
Япет ила отам Крон юксак офтоб шуъласидан ҳам,
Ғир-ғир эсган шамолдан ҳам бўлиб мангу бенасиб ётган
Ўшал мудҳиш теран Тартар қаъригача етиб борсанг ҳам!
Такрор айтгум, ҳаттоки шу даражага етганингда ҳам
495. Қанча беор бўлмагил сен, парво қилмам жаҳолатингга!»

- Зевс каломин тингладию чурқ демади гулбадан Хера.
Порлоқ Қуёш ботар экан айни чоғда Океан сари,
Баракатли замин узра ёпди зулмат Тун пардасини.
Бу қоронгу тундан хурсанд бўлмаса ҳам трояликлар,
500. Юнонлар-чун дил армони ҳамда айни муддао бўлди.

- Саодатли мард Ҳектор ҳам кемалардан анча олисда
Ўликлардан холи бўлган кенг далада, дарё бўйида
Троянинг лашкарини йиғиб кенгаш ўтказди бу чоқ.
Мана, улар нутқ тингларди тушиб бари аробалардан.
505. Бузрук Ҳектор эди нотиқ; у ўн бир газ узунликдаги
Найзасини ушлаб турар; найзанинг қир учида мис тиг,
Олтин ҳалқа ярақларди, зулматда ҳам тиг атрофида.

- Шу найзага таянганча баландпарвоз путқ айтди Ҳектор:
«О, фуқаро дарданзодлар, о, муттафиқ лашкарлар, тингланг!
510. Ахейларни қириб бугун кемаларин ёндириб паққос,
Илионга зафар ила қайтурмиз деб қилгандим ният.
Вале оқшом бевақт тушди; ёлғиз шу тун туфайлигина
Омон қолди юнонлар ҳам, улкан баҳрий кемалари ҳам.
О, ёронлар, энди биз ҳам зулмат тунга бўлайлик тобе:
515. Шунда кечлик қилайлик биз; муҳориблар, аробалардан
Чиқарингиз тулпорларни ва ем беринг саховат ила;
Ўзларингиз тез шаҳардан сўқим тана, бўрдоқи қўйлар,
Кўнгилларни хушловчи май яна нон ҳам олиб келинглار;
- Сўнг тоғ қилиб уйиб шоҳу шаббаларни, гулҳан ёқинги,
520. Бугун кеча то Тонг заррин кокилини ёйгунга қадар
Лангиллаган бул гулҳаннинг шуъалари етсин самога,
Жингалаксоч ахейлар ҳам фойдаланиб зим-зиё тундан,
Кенг уммоннинг тўшин тилиб уйларига қочиб қолмасин,
Ё типчини кўзлаб, дарҳол кемаларга чиқиб олмасин.
525. Йўқ, кемалар томон қочган ахейларнинг аксарияти
Бизнинг найза ё қанотли ўқимиздан жароҳатланиб,
Ўз юртида узоқ фурсат шифо излаб бўлсин овора;
Токи эллар бу муаззам Трояга қарата яна
Машъум уруш очмоқликдан ҳайиқсинлар абадулабад!
530. О, жарчилар, Зевснинг эрка бандалари, шаҳарга боринг
Ва жар солинг, жами ўсмир ва кексалар азим шаҳарнинг
Деворига чиқиб, тангри бунёд этган минораларда
Мижжа қоқмай ғанимлардан Трояни қўриқласинлар;
Лек заифа аёлларнинг ҳар бири ўз хонадониди
535. Ўчоқларга ўт ёқсинлар лангиллатиб; ки бу аланга
Шаҳримизга ёриб кирмоқ бўлган ёвни фопш айласин бот
Мен не десам, шундай бўлур, о, жангбардор трояликлар!
Бугун сернаф сўз айтдим мен троялик паҳлавонларга,
Лек эртага бошқа сўзлар айтурман мен муҳорибларга.
540. Зевс ва ўзга боқийларни паноҳ айлаб умид қилгумким,
Даф айлағум улкан қора кемаларда Троадага
Шум тақдирнинг дачвати-ла босиб келган итлар галасин.
Лек тунда биз лашкаргоҳда қўриқлайлик ўзимизни ҳам;
Тонг отган чоқ совут кийиб, қуролланиб, юнонлар билан
545. Кемаларнинг пойида биз бошлагаймиз яна қирғин жанг.
Кўрайлик-чи, иқтидорли Диомедми мени соҳилдан
Қувиб шаҳар деворига олиб бориб қисиб қўйгувчи,
Ёки менми азим шаҳар Илионга мард Диомедни
Найзам ила маҳв айлаб қопли ўлжа билан қайтгувчи?
550. Эртага у диловарлик кўрсатажак, мен отган ўққа
Дош берса гар; вале умид қиламанки, у ҳам албатта
Жонсиз мурда бўлиб ётур, ҳалок бўлган ёр-дўстларининг

- Жасадлари орасида қуёш ҳали кўтармасдан бош.
Эртанги кун юнояларга офат олиб келмоғи аниқ,
555. О, танграм Зевс! Қани эди шундайин ҳақ бўлса менинг ҳам
Аноллон ё Паллададек шавкатли ва боқий бўлишим!»

- Хекторнинг бул сўзин тинглаб, ҳайқирдилар трояликлар;
Сўнг терлаган тулпорларни чиқардилар аробалардан
Ва ҳар бирин аробанинг шотисига боглаб қўйдилар.
560. Айни шу чоқ шаҳар ёқдан сўқим тана, бўрдоқи қўйлар,
Кўнгилларни хушлагувчи май, бисёр нон олиб келдилар;
Сўнг жуда кўп шох-шаббани тоғ-тоғ уйиб худовандларга
Атаб қон ҳам чиқардилар, кўйдирдилар ҳекатомбалар.
Ки уларнинг хушбўй иси шамол билан етди самога;
565. Вале масъуд тангриларга бу қурбонлик бўлмади манзур;
Қудсий шаҳар Троя ҳам, Приам шох ва Приамнинг
Жами халқи ҳам уларга бўлиб қолган эдилар манфур.

- Мағрур армон билан бедор ўтказдилар трояликлар
Бутун тунни: кенг майдонда ёнар эди сонсиз гулханлар.
570. Ҳаво сокин ва беғубор бўлган пайтда нажми соқиблар
Тўлин ойнинг теграсида ғоят ажиб бўлиб кўринур,
Шу сингари, тоғу тошлар, дала-даштлар — бутун табиат
Яққол кўзга ташланади; фазо ҳадсиз; чарогондурлар
Юлдузлар ҳам; чўпон ҳам бу манзарадан хушнуд бағоят,—
575. Чўнг кемалар билан жўшқин Ҳсанф аро, трояликлар
Ёққан жами гулханлар ҳам кўринарди шундай чарогон.
Кенг майдонда минглаб гулхан ёнар эди ва ҳар бир гулхан
Теграсида ўтирарди элликтадан муҳориб лашкар.
Отлар эса аробалар яқинида опноқ арпаю
580. Тотли бугдой ер эканлар кутардилар зулфизар Тонгни.

ТҰҚҚИЗИНЧИ ҚҰШИҚ

ЭЛЧЯЛИККА БОРИШ (САФОРАТ)

- Шундай огоҳ сақлардилар қароргоҳни трояликлар;
Ахейларни эса, само солар экан мудҳиш таҳдидга,
Ундар эди, вақт борида бу жанггоҳдан қочиб қолмоққа;
Машъум андуҳ энг довюрақ мардларга ҳам берарди азоб.
5. Фракия томонидан эсган жўшқин Борей ва Зефир
Бир-бири-ла тўқнашганда, балиғи мўл теран уммонда
Кўтарилиб маҳобатли қора қуюн, унинг қаъридан
Юзиб чиққан сув ўтлари бўлганидай пора ва пора.
Соҳибкарам данайларнинг ҳам қалблари эди минг пора.
10. Юрагига талх надомат ништар урган шоҳ Агамемнон
Лашкаргоҳни кезар экан, жарчиларга, саркардаларни
Жар солмасдан маъракага битта-битта чақирмоқликни
Амр этарди; хабарчилик қилар эди шоҳнинг ўзи ҳам.
Мажлисгоҳга тўпланганлар ғамнок эди. Шоҳ Агамемнон
15. Бамисоли юксак қоя чўққисидан шовуллаб оққан
Зилол чашма янглиғ шу чоқ кўзёш тўкиб турди ўрнидан.
Дийдаси хун шоҳ хўрсиниб юнонларга юзланди бундай:
«Дўстлар, юнон элин доно соҳиблари, ҳукмдорлари,
Чақмоқдор Зевс мени ғоят мушкул ҳолга қилди гирифтор!
20. Илгари у, сен кўкўпар минорали Илион шаҳрин
Ғорат айлаб, элга ғолиб қайтгайсан, деб бош ирғатганди:
Энди бўлса, ул бадният, шунча халқим нобуд бўлганда,
Айди менга: Аргосингга жўнаб кет, деб шармандаларча!
Қодир Зевсининг кўнгли шуни тусаб қонти баногоҳ, дўстлар;
25. Қудратининг чеки йўқдир: Троянинг у анча-мунча
Қалъаларин вайрон этди, яна кўпин айлагай хароб.
Бинобарин, қулоқ осинг гапларимга ва айланг бажо:
Қочмоқ лозим! Дарҳол қайтиб кетмоқ зарур жонажон элга;
Барибир забт этолмаймиз Троядек шахри азимни!»
30. Шундай деди, — ҳамма теран сукут сақлаб ўтирарди лол;
Руҳи тушган юнон аҳли узоқ фурсат қолди безабон.
Ва ниҳоят гап бошлади жавонмард шоҳ Диомед туриб:
«О, Атрейзод! Бу бехирад путқингга мен этгум эътироз

- Энг аввало. Таомили шу кенгашнинг, ранжимайсан-да.
35. Куни кеча лашкар аро мени номард, деб камситгандинг;
Яна қўрқоқ, жангга пошуд, деб айтгандинг; лек қанчалик ҳақ,
Ёки ноҳақ эканлигинг яхши билур ҳар бир ёш-қари.
Сенга қошиф каромат Зевс ато этган фақат бир нарсас:
У шоҳона асо ила шавкатингни қилди зиёда,
40. Лек бермади одамзоднинг чўнг қувваси — диловарликни!
О, юраксиз! Бизни ночор, жангга пошуд, заиф, деб айтдинг, —
Наҳотки сен ўзинг айтган шу гапларга ишонсанг чиндан?
Гар ниятинг ўз юртингга тезроқ қайтиш экан, кетавер!
Йўлинг очиқ, Микенадан ўзинг бошлаб келган кемалар
45. Амрингга шай. Илло барча мард юнонлар қолгайлар булда
Троянинг кулин кўкка совургунча! Гар она юртин
Қўмсаганлар бўлса яна, ҳай, улар ҳам жўнайверсинлар!
Сфенел-ла икков қолиб жанг қилурмиз то Трояни
Ер-ла яксон этмагунча; тангри ёр ва мадақдор бизга!»
50. Бўлиб ҳангу манг, қичқирди жами юнон лашкари шунда
Соҳибқудрат Диомеднинг дадилона бу сўзларидан.
Бу пайт туриб хуштафаккур Нестор калом айтди эл аро:
«Тидай ўғли, сен жанг аро қандай ботир муҳориб бўлсанг,
Машваратда ҳам тенгларинг орасида беқиёсдирсан.
55. Бу ердаги ахейлардан биронтаси айтган нутқингни
Айбламоқчи, ёки унга қарши сўз ҳам айтмоқчи эмас;
Фақат шуки, — нутқингни сен етказмадинг пиҳоясига.
Ҳали ёшсан, ҳатто менга кенжа ўғил бўлишинг мумкин;
Лек барибир, шоҳлар аро оқилопа нутқ айтдинг букун:
60. Зеро барча айтган гапинг одилона, ҳаққоний гапдир.
Энди эса, сендан ёшим анча улуг бўлгани сабаб
Мағрурланиб шул гап ила каломимни тугаллайманким,
Инкор этмас уни ҳеч кас, ҳатто сендек соҳибқирон ҳам:
Фақат нокас, ҳаромзода, ватангадо, ножинсларгина
65. Хуш кўрурлар мардум аро офатангиз низо кўзгаши.
Қош қорайди, — тунга тобе бўлайлик биз: шомлик тановул
Қилсин лашкар; лек соқчилар тўп-тўп бўлиб девор ташига
Чиқиб, зовур қирғоғида қўриқчилик қилсинлар сергак.
Буни ёшлар бажарсинлар. Шундан кейин сен, Агамемнон,
70. Улуғларга зиёфат бер: орамизда юксак рутбали
Ҳоким сенсан, — ки ҳам осон, ҳам муносиб бу иш сен учун;
Чодирингда шароб мўл-кўл; ҳар кун сенга Фракиядан
Олиб келиб турадилар кемаларда аргослик мардлар;
Кўп элларга ҳукмдорсан — қурбинг етар зўр зиёфатга,
75. Қулоқ солгил, зиёфатга келганлардан қайси бирининг
Маслаҳати мақбул эркин: ҳозир бизга эзгу ва доно
Машваратлар ғоят зарур: ана, ёвлар кемаларимиз
Яқинида манзил қуриб, ёқмоқдалар беҳисоб гулхан;

- Ахир ким ҳам хурсанд бўлур бундай ҳолдан? О, диловарлар!
80. Бу сиё тун юракларни ё маҳв этгай ва ёки халос!»

- Нестор нутқин халқ диққат-ла тинглаб, фикрин эътироф этди.
Қўлга қурол олиб чиқди соқчиликка юнон эрлари;
Пилос элин шаҳзодаси Фразимед — Несторнинг ўғли;
Унинг бирла Арейвашлар: мард Аскалаф ила Иялмен
85. Ва критлик Мериону Диениру қўрқмас Афареи
Ҳам Крейон ўғли жасур, олийҳиммат сардор Ликомед,—
Мазкур етти саркарданинг ҳар қайсиси юзтадан йигит
Бошлаб борди соқчиликка — тик найзалар мисли тароқдек.
Улар тўхтаб зовур ила юксак девор оралиғида,
90. Гулхан ёқиб, ниширдилар кечлик овқат ўзлари учун.

- Агамемнон улуғларни бошлаб кириб ўзин шоҳона
Мақомига, таклиф этди хушқайфият зўр зиёфатга.
Меҳмонлар ҳам хуштаъм позу неъматларга узатдилар қўл;
Ҳаммалари еб-ичишиб, қоринлари тўйгач тамоман,
95. Кенгаидаги эрлар аро энг биринчи сўз олди Нестор,—
У аввалги чоғларда ҳам машваратда эди беқийс.
Жамоага шундай путқ-ла юзланди бул соҳибтафаккур:
«О, шавкатли барқарор шоҳ Агамемнон, мардлар султони!
Нутқим сендан бошлаб, сен-ла тугатгумдир: сен кўп элларнинг
100. Иқтидорли шоҳидурсен, ки халқларга паногоҳ бўл, деб
Зевс, салтанат асосини ва қонулар жорий қилмоқни
Ёлғиз сенга насиб этган. Бинобарин, ҳаммадан кўпроқ
Сен сўз айтиб, ҳаммадан кўп сен тинглашинг лозим эл фикрин.
Агар кимдир астойдил берса бирон эзгу маслаҳат,
105. Унга қулоқ осмоғинг шарт, бажарсанг ҳам, бажармасанг ҳам.
Ҳозир сенга, чамамда, мен кўп хайрли маслаҳат бергум,
Ки бундайин хуш фикрни айтолмагай бирон ҳам кимса;
Бул фикрни, о Зевсмонанд, кўпдан бери — сен Брис қизин
Ул ғазабнок Ахиллесдан тортиб олган чоғингдан буён
110. Сақлаб келдим ўз дилимда. Ўшанда сен қулоқ осмовдинг
Каломимга. О, печа бор ёлборгандим, шаштингдан қайт, деб;
Лек ғуруринг амрига сен тобе бўлиб, лапқар ичида
Тангриларнинг эъзозига мушарраф, энг диловар эрни
Бадном айлаб, маҳрум этган эдинг уни ҳалол муздидан.
115. Кеч бўлса ҳам, бизлар энди кенгашайлик, о, қудратли эр,
Қандай қилиб Ахилл кўнглин хуш тухфалар, дўстона сўзлар
Ила лутфан овламоқни, ўзимизга ён бостирмоқни».

- Дарҳол унга жавоб қилди Агамемнон — мардлар султони:
«О, қария, қусурларим борасида гапларинг ҳақдир.
120. Ҳа, бўйичимга олгум айбим! Банда агар мушарраф бўлса
Зевс меҳрига, у бутуп бир халққа тенгдур, парвардигор ҳам
Ахиллесни ёрлақаб, мард данайларни айлади залил.

- Баски, ўзим ўз ғурурим даъвати-ла қилибман гуноҳ,
Унга сону савоқсиз музд инъом этиб, ювгум айбимни.
125. Ўшал совға-тортиқларни мен ҳозироқ айтгум ном-баном:
Йигирмата тоғорада кумуш, яна ўн талант олтин,
Ҳали ўтга қўйилмаган етти дона сепоя ўчоқ,
Ўн иккита совриндор от — пойгаларда музаффар мудом —
Бу отларим пойгаларда ғолиб чиқиб олган совринлар
130. Кимда бўлса, у ҳеч қачон қашшоқликнинг юзин кўрмагай,
Зар-олтинга ғарқ бўлгаю ҳеч нарсаса муҳтож бўлмагай!
Тухфа қилгум етти нафар иффатли ва чевар аёлни —
Ахилл вайрон қилганида чаманзор эл — Лесбосни, ўзим
Танлагандим ер юзида беқийс бу дилраболарни.
135. Шуларни мен бергум; ўзим тортиб олган Брис қизин ҳам
Қайтарурмеп айни пайтда; яна шуни айтай онт ичпб:
Эру хотин ўртасида бўладурган мулоқот бизда
Бўлмаган ҳеч,— ётмаганман бир тўшақда у билан асло.
Шулар барин олгай ҳозир; яна шуки, тангрилар бизга
140. Ул муаззам Трояни забт этмоқни насиб қилган кун
Унинг ўзи кўриб турсин ўлжаларни тақсимлашимиз
Ва кемаси тўлгунича, майли, олсин мису олтинлар.
Троянинг қизларидан (лек Елена истисно бундан)
Энг ҳурларин танлаб олсин, гар хоҳласа, йигирматасин.
145. Саодатли юнон эли — Аргосга гар қайтиб борсак биз,
Уни кўёв қиладурмен ва уйимда хушҳол ўсётган
Якка ўғлим Орест каби кўриб уни, ардоқлагаймен.
Уйда яна учта қизим бўйи етиб топмоқда камол:
Лаодика, Хрисфемиса, ва навниҳол Ифианасса.
150. Қай бирига кўнгил қўйса, шуни олсин завжаликка у.
Сепни эса ўзим бергум, ки ҳеч бир зот ўз қизи учун
Бундайин мўл, сердабдаба сепни ҳеч вақт бермаган бўлсин.
Яна етти фаровон ва гавжум шаҳар армуғон этгум:
Кардамила, Энопа ва ўтлоқзори мўл Ҳера шаҳрин,
155. Тангри севган Ферани-ю кенг воҳали Анфеяни ҳам,
Бошдан-оёқ тоқзор Педас ва муҳташам Эпеяни ҳам.
Булар бари қумлоқ Пилос ила қўшни — денгиз бўйида;
У ерларда истиқомат қилур фақат чорвадор бойлар;
Улар уни худо янглиғ иззат қилиб, бергайлар аҳсон
160. Ва тўккайлар унинг шоҳлик пойи узра беназир ўлпон.
Шулар барин бажаргаймен, у нифоқни тарк этган заҳот.
Бас, қайсарлик қилмасин у; Аид қайсар, Аид бешафқат;
Энг бадқаҳр тангри шудир бандалар-чун худолар ичра.
Айтинг, менга ён боссин у; зероки мен шаҳаншоҳлигим
Ва ёшимнинг улуғлиги билан ундан кўп афзалдурмеп.

Пилос шоҳи Нестор жавоб қилди шунда Агамемнонга:
«О, Атрейнинг помвор ўғли Агамемнон, мардлар соҳиби!

- Ахиллесга бермоқ бўлган туҳфаларинг ғоятда аъло.
 Дуруст, дўстлар! Ундай бўлса, Ахиллеснинг ҳузурига биз
 170. Борадурган элчиларни саралайлик биттама-битта.
 Келинг, ўзим танлай қолай; мен гапирсам йўқ демагайлар:
 Элчиларга сардор бўлсин тангриларнинг эркаси Феникс;
 Эш бўлсинлар Теламоний Аякс ила Одиссей унга;
 Эврибат-ла Ҳодий борсин улар билан муждакаш бўлиб.
 175. Қани, қўлга сув қуйинглар, сўнг муқаддас сукутга толиб,
 Тангри Зевсга сигинайлик, шояд бизга айласа шафқат!»

- Шундай деб у барча элнинг кўнглин хушлаб эзгу сўз айтди.
 Жарчилар ҳам сув қуйдилар улуғларнинг қўлларига тез;
 Еш-яланглар хушбўй шароб тўлдирилган жомлар келтириб,
 180. Ўнг томондан бошлаб бир-бир жамоага сундилар қадаҳ,
 Элчилар ҳам худовандлар йўлига май паймо айлашиб,
 Сўнг ичдилар ўзлари ҳам мириққанча; ҳамма баробар
 Чиқиб подшо Агамемнон мақомида, тушди сафарга.
 Оқилона маслаҳатлар берди Нестор кетётганларга;
 185. Не бўлмасин, Ахиллесни кўндиринглар, демоқчидек у
 Ҳар элчига, алаҳхусус, Одиссейга, кўз қисиб қўйди.

Улар тинмай шовулловчи денгиз бўйлаб борар эканлар,
 Мутакаббир Ахиллеснинг кўнгли бугун шояд юмшаса,
 Деган ўй-ла зилзилакор Посейдонга сигинардилар.

190. Улар келиб қарасалар мирмидонлар қароргоҳига,
 Ахилл янғроқ лира чалиб кўнгилхушлик қиларди унда,—
 Бу шохлари кумуш кажак ила туташ этилган гўзал
 Лирани у Этионни забт этганда ўлжа олганди,—
 У дилхушлик қилар эди мадҳ айлабон мардлар шавкатин.
 195. Ахиллеснинг қаршисида ўлтирарди ёлғиз Патрокл
 У қўшиқнинг пихоясин кутар эди* бамайлихотир.
 Бу аснода Одиссей бош элчилар ҳам келишиб яқин,
 Ахиллеснинг қаршисида тўхтадилар: шох таҳайюр-ла
 Қўлида соз, туриб кетиб, пешвоз юрди меҳмонлар томон.
 200. Патрокл ҳам элчиларни қўрган заҳот дик туриб кетди.
 Мард Ахиллес қўл узатиб, меҳмонларга шундай сўз қотди:
 «Салом, дўстлар! Келибсиз дўст тутиб мени! Юз берди не ҳол?
 Аҳли ахей қаттиқ хафа қилди мени; шундай бўлса ҳам
 Мен учун сиз улар ичра энг эъзозли, энг ардоқлисиз».
 205. Шундай дея хушдил Ахилл меҳмонларни бошлади тўрга
 Ва ўтқазди олранг ғилам узра момиқ курсичаларга.
 Сўнг шул ерда ҳозир бўлган Патроклга юзланиб деди:
 «Азиз дўстим, улкапроқ жом ҳозирла сеп; майни яхшилаб
 Омихта қил, ҳар бир меҳмон олдига қўй олтин қадаҳлар:
 210. Кўнглимга энг яқин эрлар келди бугун ошиёнимга!»

- Патрокл ҳам қулоқ осди қадрдони шоҳ Ахиллесга.
 У хонтахта қўйиб улкан, лапғиллаган ўчоқ ёнига,
 Бўрдоқи қўй ва эчкининг сарнанжасин ташлади унга,
 Яна ёғи ялт-ялт қилган семиз қобон нимтасини ҳам;
 215. Автомедон ушлаб турди нимталарни, Ахиллес чопди,
 Сўнг чаптастлик ила майда тўғраб гўштни, сихларга тортиди.
 Бу аснода тангримонанд Патрокл ўт ёқди ўчоққа.
 Ўтинлар ҳам ёниб бўлиб лаққа чўғга айланди охир.
 Шунда Ахилл чўғни титиб муқаддас туз сепди сихларга
 220. Ва уларни олов узра айриларга илди қўндаланг.
 Айлангириб пиширгач у, кабобларни қўйди тахтага.
 Бу пайт Патрокл нону неъмат қўйиб чиқди саватчаларда;
 Кабобларни эса Ахилл ўзи тортиди меҳмонларига.
 Шундан кейин тангримонанд Одиссейнинг рўбарўсига
 225. Ўтираркан, таом олдин худоларга бахш айламоқни
 Амр этди у Патроклга. У ҳам ўтга май паймо қилиб,
 Ҳаз ташлади. Сўнг меҳмонлар қўл чўздилар ноз-неъматга;
 Улар бир оз еб-ичишгач, имо қилди Фениксга Аякс;
 Одиссей тез пайқаб бунн, қадаҳини тўлдирди майга
 230. Ва Ахиллнинг қўлларида ушлаб, уни табриклай кетди:
 «Саломат бўл, дўстим Ахилл! Зиёфатинг бўлди бекиёс.
 Асло каммас халқлар шоҳи Агамемнон зиёфатидан;
 Қўнғил тортган жами неъмат муҳайёдур дастурхонингда;
 Вале ҳозир гап хушчақчақ зиёфатлар борасидамас.
 235. О, Зевеснинг дастпарварди, бошимизга тушажак мудҳиш
 Фалокатдан қўрқмоқдамиз, ки сеп совут кийиб жанггоҳга
 Отланмасанг, айтолмайман, кемаларнинг ҳоли не кечур!
 Троялик мағрур эрлар ва уларнинг муттафиқлари
 Келиб қолган бандаргоҳга, паноҳимиз — девор пойига;
 240. Улар гулхан ёқиб ҳар ёқ, кемаларга ҳужум қилмоқ-чун
 Ҳеч қандай куч тўхтатолмас бизни, дея солурлар таҳдид.
 Зевс ҳам чақмоқ чақур тинмай ёвга омад башорат айлаб!
 Ҳектор эса ўз қудратин пеш қилмоқда, Зевсга суяниб
 Қўтирмоқда; тангрини ҳам, бандани ҳам менсимай қўйган.
 245. Дуо қилур, фақат тезроқ келсин, дея, мунаввар Шафақ.
 Ки эртага у ўт қўйиб кемаларга, тутун ичида
 Зир югурган ахейларни маҳв этмоқчи шафқат билмасдан.
 Худовандлар Ҳекторнинг бу таҳдидларин погоҳ рўёбга
 Чиқармасми экан ҳамда ўз жонажон ватапимиздан
 250. Олис ёқда, Троянинг нақ пойида суякларимиз
 Ётмаскикип чириб, дея қўрқаман мен, о қудратли зот!
 Гар сен мушкул ҳолга тушган данайларни трояликлар
 Сиқувидан қутқармоқчи бўлсанг, туру жанггоҳ сари юр.
 Фурсат ўтгач ўзинг аттанг деб қолурсан, аммо бўлур кеч —
 255. Содир бўлган ёвузаликни тузатмоқлик маҳолдур ғоят.
 Сен, яхшиси, фалокатни даф этмоқни олдиндан ўйла.

- Дўстим! Сени кекса отанг Фтиядан кузатар экан
 Агамемнон қўшинига, қилгапдику бундай насиҳат:
 — Истасалар, диловарлик бахш этгайлар, ўғлим, Хера ҳам,
 260. Афина ҳам; илло оташ кўксингда сен такаббурликни
 Тушовлаб қўй; ки сафоли камтаринлик афзалдир минг бор.
 Сўнг баднийат низолардан ҳаминқадар юргил нарироқ,
 Ана шунда ёшу қари аргосликлар эъзозлар сени, —
 Деб васият қилган эди бузрукворинг; унутдингми ё?
 265. Бас, қалбингда шафқат уйгот, ғазабни қув! Гар шундай қилсанг,
 Агамемнон тортиқ қилур гоят бисёр, бебаҳо муздар.
 Гар истасанг, шу ёроплар даврасида Атрейзоданинг
 Сенга тортиқ қилмоқ бўлган туҳфаларин айтгум ном-баном:
 Йигирмата тоғорада кумуш, яна ўн талант олтин;
 270. Ҳали ўтга қўйилмаган етти дона сепоя ўчоқ,
 Ўн иккита совриндор от-пойгаларда музаффар мудом.
 Бу тулпорлар пойгаларда ғолиб чиқиб ютган совринлар
 Кимда бўлса, у ҳеч қачон қашшоқликнинг юзин кўрмагай,
 Зар-олтинга кўмилгай ва ҳеч нимага муҳтож бўлмагай!
 275. Туҳфа қилур яна етти нафар ҳур ва чевар аёлни —
 Сен вайрона қилганингда ул чаманзор Лесбосни, ўзи
 Танлаганкан ер юзида қиёси йўқ ул санамларни.
 Шулар барин сепга берур; тартиб олган Брис қизини
 Ҳам қайтарур айни пайтда; яна шуни айтди онт ичиб:
 280. Эру хотин ўртасида бўладиган мулоқотни у
 Қилмаганмиш, ётмаганмиш бир тўшакда Брис қизи-ла.
 Шулар барин ҳозир берур; яна шуки, тангрилар бизга
 Ул муаззам Трояни забт этмоқни насиб этган кун
 Ўзинг кўриб тураркансан ўлжаларнинг тақсимланишин
 285. Ва то кеманг тўлгунича оларкансан мису олтинлар.
 Троянинг қизларидан (лек Елена истисно бундан)
 Танларкансан, гар хоҳласанг, йигирмата энг гўзалини.
 Саодатли япон али — Аргосга гар қайтиб борсак биз,
 Сени кўёв қиладирмиш ва уйда хушҳол ўсётган
 290. Якка ўғли Орест каби кўриб, гоят ардоқлагаймиш.
 Уйда яна бўйи етиб камол топур унинг уч қизи:
 Лаодика, Хрисфемиса ва навнихол Ифианасса.
 Қай бирига кўнгил қўйсанг, завжаликка олурсан шуни,
 Сепни унинг ўзи берур, ки ҳеч бир зот ўз қизи учун
 295. Бундайин мўл, дабдабали сепни ҳеч вақт бермаган бўлсин.
 У етти фаровон ва гавжум шаҳар берур сеп қилиб:
 Кардамила, Эпопа ва ўтлоқзори мўл Хера шахрин,
 Тангри севган Феранию кенг воҳали Апфеяни ҳам,
 Бошдан-оёқ тоқзор Педас ва муҳташам Деяни ҳам.
 300. Булар бари қумлоқ Пилос ила қўшни депгиз бўйида;
 У ерларда истиқомат қилур фақат чорвадор бойлар;
 Улар сени худо янглиғ иззат қилиб бергайлар эҳсон

- Ва тўккайлар ул шоҳона пойинг узра беназир ўлпон.
 Бажаргай у шулар барин, сен нифоқни тарк этган заҳот.
305. Гар сен учун Агамемнон — унинг ўзи ва тухфалари
 Гоят манфур бўлсалар ҳам, лашкаргоҳда сиқувда қолган
 Юнонларга ачин; улар иззатлашур сени тангридек;
 Шу лашкарнинг даврасида шон-шавкатинг бўлгай зиёда!
 Сен Ҳекторни маҳв этгайсан! Телбаона қутуриб келур
310. У қошингга; Трояга келган жами юнонлар аро
 Ўзимга тенг келадиган ботир йўқ, деб керилмоқда у!»

- Чаққоноёқ Ахиллес ҳам унга жавоб айлади бундай:
 «О, соҳиб дил Лаэртзода, иқтидорли, закий Одиссей!
 Лозим эрур ўз фикримни сенга ошкор баён этмоғим,
 315. Нени дилга туккан бўлсам, шуни бажо айлагум, токи
 Мингир-мингир сўзлар билан емангизлар қулоқ-мияни:
 Қай кишики тили бошқа бўлиб, дили бўлса бошқача,
 Менга манфур эрур ул кас жаҳаннамнинг қопқаси янглиғ.
 Вале нени эъозлашим сизга ошкор айтгум мен бу кун:
320. Йўқ, ёроплар, на қудратли Агамемнон, на ўзга юнон
 Ийдирулур юрагимни: қани, айтинг, қандай каромат
 Кўрсатдингиз ҳордиқ билмай жанг майдонда ёвни қирганга?
 Бир хил улуш олур сизда шоввозлар ҳам, ландавурлар ҳам;
 Баб-баробар шарафлайсиз кўрқоқни ҳам, диловарни ҳам;
325. Паҳлавон эр ўладими ва ё танбал — барибир сизга!
 Қандай музд-ла тақдирландим мен жонимни қўйиб хатарга,
 Кун-уззукун машаққатли жанг қилганим учун жанггоҳда?
 Ўз мушкулун ўйламасдан, темирқанот полапонларин
 Боқмоқ учун эртаю кеч тиним билмай оғзида дон, сув
330. Тапмалаган қушдай мен ҳам Троянинг бўсағасида.
 Кўп тунларни бедорликда, қонга ғарқ кўп кунларни эса
 Ёвлар билан шафқат билмай жанг қилганча ўтказдим паққос,—
 Мақсад фақат Менелайнинг хотинини қутқармоқ эди.
 Кемаларда горат қилдим мен ўн икки гавжум шаҳарни;
335. Қуруқликда жанг қилиб, забт этдим ёвнинг ўн бир қалъасин.
 Уларнинг ҳар қайсисидан беадад ва бебаҳо бойлик
 Ўлжа олдим ва барини тақдим этдим шоҳ Атрейзодга;
 Қолбуки, у жангдан ортда — кемаларнинг пойида қолиб,
 Ўлжаларни қабул қилар, бисёр қисмин ўзига олиб,
340. Озгинасин улашарди паҳлавонлар, саркардаларга:
 Бу қаңдайин бедодликки, бутун даңай аҳли ичида
 Фақат менинг маҳбубамни тортиб олса ул шаҳватпараст!
 Айтинг, печун аҳли юнон жанг қилмоқда Троя ила?
 Нечун лашкар тортиб келди Агамемнон Приам устига?
345. Соҳибжамол Еленани деб эмасми буларнинг бари?
 Е мардумлар ичра жуфти ҳалолини фақат Атрейнинг
 Ўғиллари севармилар? Йўқ, ҳар битта соҳибидрок ва

- Соҳибдил эр жондап севар ва ардоқлар ўз ёстикдошин
 Мен ардоқлаб севганимдек соҳибжамол Брис қизини:
350. Ҳа, севардим уни, жангда ўлжа қилиб олган бўлсам ҳам!
 Қизни тортиб олиб, мени мулзам қилди шоҳ Атрейзода.
 Лек овора бўлмасин у, гел қилолмас мени ҳеч қачон!
 Ундан кўра, о, Одиссей, сен-ла ҳамда ўзга шоҳлар-ла
 Бош қотирсин қандай қилиб кемаларни машъум ёнғиндан
355. Халос этмоқ борасида. Рост, ўзи ҳам кўн ишлар қилди:
 Юксак девор тиклади у ва кенг, узун зовур қазитиб,
 Зовур ичра маҳобатли зич қозиқлар қоқтирди учли!
 Лек бефойда! Дош беролмас бу ғов қаттол Ҳектор зарбига.
 У шаҳардан олисроқда жанг қилмоққа этмасди журъат
360. Мен юнонлар орасида жангга кирган чоғимда сира:
 Келолганди фақат Аскей қопқасию эман пойига;
 Бир гал у дуч келиб менга, аранг қочиб қугулган эди.
 Мен илоҳий Ҳектор ила жанг қилмоқни истамам зинҳор.
 Зевс ва ўзга тангриларнинг ҳаққи, эрта қурбонлик қилиб,
365. Ўлжа ортган кемаларим туширгайман жўшқин денгизга.
 Гар қизиксанг ва хоҳласанг, кўражаксан ўз кўзинг билан
 Эрта тонгда эшкаги кўп менинг азим кемаларимнинг
 Балиғи мўл денгиз тўшин тилаб сузиб кетаётганин.
 Ато этса боди мурод гар қудратли Посейдон менга,
 Кенг адирли Фтиямга етгум, шаксиз, уч кун деганда.
 У ёқдаги мол-давлатим беғазирдир; яна бу ердан
 Ўлжа олиб кетмоқдаман қирмизи мис, сафид темир-у
 Талай олтин, асирлар ва ол белбоғли ҳур асиралар;
 Булар бари ўз насибам; лек Атрейзод таҳқирлаб мени,
375. Тортиб олди ўзи тортиқ қилган қизни шоҳона куч-ла!
 Бул ганларим бориб айтинг унга эллар шоҳидлигида,
 Ки бешармлик либосига бурканган шоҳ мабодо яна
 Ўзга юнон мардига ҳам шундек риё қилмоқчи бўлса,
 Ўшал мард ҳам нафратлансин худди мендек ул бетамиздан!
380. Вале энди менга келсак, аминманки, ит янглиғ безбет
 Бўлса ҳам у, журъат этмас кўзларимга тик қарамоққа!
 Унинг бирла на ишда, на маъракада сўзлашмам ҳаргиз!
 Рост, бир марта лақиллатди, таҳқирлади мени у маккор,
 Етар, энди гел қилолмас, хап ўтирсин! Битди иззати!
385. Парвардигор Зевс тамоман олмиш унинг ақлу шуурин.
 Ҳа-я, ундан печун ранжий, кас ўрнида ҳисобламасам!
 Гар у бутун давлати, боз орттиражак ўлжаларидан
 Ўн, йигирма карра кўпроқ музд тавсия қилганида ҳам,
 Ҳаттоки у Орхоменга, ё ҳар қайси хонадониди
390. Молу давлат бебадал ул юз қопқалик азим Фивага
 (Ҳар қопқадан тулпор отлар қўшилган жангаробаларда
 Икки юзлаб мард паҳлавон чиқиб келур мисли қуюндек)

- Эҳсон этиб келтирилган бойликларни берганида ҳам,
Е зар берса оёғимиз остидаги қум заррасича,—
395. Ўшанда ҳам юрагимни исканжага олган аламни
Даф этолмас Агамемнон ва беролмас кўнглимга таскин!
Упинг қизин эса асло хотинликка олмам, ҳаттоки,
Гўзалликда баҳслашса ҳам соҳибжамол Афродита-ла,
Чеварликда шахло кўзли Афинага бўлса ҳам монанд!*
400. Яхшиси, у аҳли юноп орасидан бирон шоҳона
Мартабали ва мустаҳиқ қайлиқ топсин арзандасига.
Гар тангрилар папоҳида эсон-омон она юртимга
Қайтиб борсам, менга лойиқ қайлиқ топгай падарим ўзи.
Элладада, саодатли Фтияда тағли-зотли гулчехра қизлар
405. Кўпдир жуда — заминдорлар ва ҳокимлар фарзанди улар:
Мен улардан дил тортганин атагайман суюк ёрим деб.
О, қачонки мен покдомон ёрим ила никоҳ риштасин
Боғлаб, кекса отам йиққан бойликлардан баҳраманд бўлсам
Ва бол ҳаёт айшин сурсам биргаликда, ўшандагина
410. Ушалажак, азиз дўстлар, саховатли қалбим армони.
Ҳеч бир нарса бўлолмагай ҳаётчалик ширин ва азиз:
На бу азим Илионнинг бойликлари (эмиш, юнонлар
Истилоси бошланмасдан, унда бойлик экан беназир),
На Пифосда, Аполлоннинг маъбадида, мудҳиш қоялар
415. Панасида ётган олтин хазиналар тенгдир ҳаётга.
Ҳар нарсага эга бўлмоқ, сотиб олмоқ мумкин ҳар нени:
Шохдор моллар, кумуш юнгли қўйлар, ипак ёлли тулпорлар
Ҳамда олтин сепоялар — булар бари топишур пулга.
Илло ҳаёт қайтмас ортга, сотилмас у ҳар қанча пулга,
420. Тутиб бўлмас қайта жонни учиб чиққач дудоқларингдан.
Шундай деган эди менга кумушоёқ онам Фетида:
Ёзилганмиш қисматимга қазо қилмоқ икки йўсинда:
Трояни фатҳ этмоқ-чун бунда қолиб жанг қилсам агар,—
Она юртга қайтмай ўлгум, аммо сўнмас мангу шуҳратим.
425. Гар уйимга, азиз она-ватанимга қайтгудек бўлсам,
Унут бўлгай шон-шуҳратим, аммо умрим бўлгай зиёда,
Зеро мени машъум ажал ўз домига тортмагай бевақф.
Бинобарин, ахейларнинг барчасига маслаҳатим шу:
Дам ғанимат, жўпангизлар уйингизга; чақмоқдор падар
430. Мадад берур Троянинг лашкарига илкани чўзиб,
Шу боисдан кўролмайсиз Илионнинг ҳалокатини.
Лашкаргоҳга қайтиб сизлар, саховатли аҳли юнонга
Ошкор айтинг жавобимни, бажо айланг элчилик бурчин.
Улар кепгаш чақирсину қандай қилиб чўнг кемаларни
435. Ва соҳилда исканажага тушиб қолган ўз лашкарини
Фалокатдан халос этмоқ учун топсин ишончли тадбир;
Лек бепафдир ахейлар-чун улар тузган бугунги режа:
Ки собитман ўз қаҳримда. Бунда қолгай қария Феникс.

Ором олиб, таскип топсин, гар хоҳласа,— илло зўрламам,—
440. Эрта мен-ла чўнг кемамда ватан сари чиққай сафарга».

- Меҳмонлар ҳам ҳайратланиб Ахиллеснинг эътирозидан,
Узоқ фурсат лол қолдилар, зеро нутқи сервахшат эди.
Ниҳоят, кўз ёшларини дув-дув тўкиб мўйсафид Фенике
Гап бошлади: хавотирда эди юнон кемаларидан:
445. «Баски, сен, о, ҳамиятли Пелейзода, қайтиб кетмоқни
Ният қилсан ва дарғазаб жўшқин қалбинг кемаларимиз
Муҳофаза қилмоқликни истаманти маҳвор ўтдан,
Бунда сенсиз ёлғиз ўзим қандай қолгум, о, азиз ўғлон?
Кекса отанг Эакзода Агамемнон лашкаргоҳига
450. Кузатаркан, топширганди сени менинг ихтиёримга.
Сен ёш эдинг, офаткаш жанг нималигин тушунмас эдинг,
Тажрибанг йўқ эди ҳали кенгашларда нутқ сўзламоққа.
Маъракада ўткир нотик, омилкор мард муҳорабада
Бўлсин, дея юборганди мени отанг сабоқ бергани.
455. Йўқ, о, бўтам, бунда қолмам, қолишни ҳам истамам, ҳатто
Қудратли Зевс менга яна, ўз надарим чол Аминторнинг
Ғазабидан қўрқиб, ғоят соҳибжамол қизу жувоилар
Ила машҳур Элладани тарк айлаган ўшал навқирон
Йигит даврим қайта бошдан қайтармоқни ваъда қилса ҳам.
460. Отам мендан ипак сочли бир қизни деб ғазабланганди:
Ўшал қизни у зўр ҳирс-ла севиб, онам шўрликни қаттиқ
Хўрлаганди: шунда онам ёлборганди тизларим қучиб:
Сеп олдин ёт жория-ла, ки отангдан нафратлансин у.
Мен итоат этдим унга; огоҳ бўлиб бундан надарим,
465. Оқ қилди ва бир умрга мендан бўлган набираларин
Тиззасига олмасликка Эринийлар ҳаққи, онт ичди: *
Отам ичган онт ижобат бўлди, қаҳҳор Персефония
Ва ер қаъри Зевси ёқдан. Шунда қайнаб ғазабим менинг,
Обдор тиг-ла қатл этмоқчи бўлган эдим кекса отамни;
470. Лек тангрилар даф этдилар ғазабимни: агар ахейлар
Падарқуш деб эл ичида тарқатсалар овоза, борми,
То ўлгунча бадном бўлиб қолурсан, деб кўзим очдилар!
Вале ўшал чоқдан бошлаб тунд отамга рўбарў келмоқ
Ва ғуссада кун кечирмоқ мушкул бўлди менга бу уйда.
475. Ёру дўстлар ва хешларим атрофимда парвона бўлиб,
Мудом мени олиб қолмоқ бўлардилар ота уйида.
Кўп бўрдоқи қўй-қўзилар, гажак шохли семиз буқалар
Қурбонликка сўйилдилар, чўчқаларнинг ҳовли саҳнига
Кенг ёйилган оқ мойлари куйдирилди лов-лов оловда;
480. Қанча-қанча хумлардаги мусалласлар ичилди бунда.
Ёронларим тўққиз кеча атрофимдан жилмадилар ҳеч;
Уйимизда туни билан чироқ ёнди; навбатма-навбат
Навбатчилик қилди дўстлар: агар бири қонқа оғзида

- Кенг ҳовлида турса, бири хобхонанинг остонасида.
485. Лек ўнинчи зулмат кеча бошланганда, мен хобхонанинг
Эшигини аста бузиб ташга чиқдим ва девор ошиб
Қочиб қолдим сездирмасдан соқчиларга, жорияларга;
Сўнг поёнсиз Элладанинг даштларидан югурдим узок
Ва ўтлоқзор Фтияга — қўй, эчкилар ҳур ватанига
490. Етиб, тўғри кириб бордим шоҳ Пелейнинг истиқболига.
Подшо мени лутфан қутлаб, қартайганда кўрган ягона
Суяпчиғи ва вориси сен — ўғлидек кўп эъзозлади.
Кўп бойликлар инъом этди, соҳиб қилди сонсиз элларга.
Фтиянинг сарҳадида ҳоким бўлдим долоп қавмига;
495. Ўшал ерда тангримонанд этиб сени тарбияладим!
Ардоқлардим сени ғоят: меҳмонларнинг истиқболига
Чиқардинг мен пла ёлғиз, то тиззамга ўтқазиб олиб
Гўшт жазларини, май қадаҳин ўзим сенга тутмагунимча,
На бурда нон, на қултум май олар эдинг ўзга қўлидап.
500. Неча-неча мароталаб сен, Ахиллес, болалигингда
Оғзингдан май оқизибоп, булғагансан усту бошимни.
Кўп меҳнатим сиппган сенга, кўп овора қилгансан мени,
Ўйлардимки, бас, тангрилар фарзанд ато этмабди менга,
Тангримонанд, о Ахиллес, сени ўғлим дея атагум;
505. Шояд бир кун фалокатдан мени халос этсанг баногоҳ.
Мард бешафқат бўлмас асло, тарк эт, ўғлим, кибру ҳавони!
Тангрилар ҳам мойилдурлар мушфиқликка, гар бўлсалар ҳам
Ғоят юксак маҳобату, салобату қудратда биздан.
Лек ул қаҳқор тангриларнинг ҳам кўнглини юмшатур гумроҳ,
510. Осий банда — гоҳ қурбонлик, гоҳ май паймо қилиб, гоҳида
Ис чиқариб чин дилдап, гоҳ ибодат-ла хокисоропа.
Бузрук Зевснинг шикастнафс қизлари бор — Муножот отли —
Оёғи ланг, юзи ажин, кўзи ғилай бўлиб барининг,
Мудом Озор орқасидан юрадилар изма-из ғамгин.
515. Аммо Озор қудратли ва чаққопоёқ; Муножотлардап
Ўзиб кетиб, ҳамма ерда жароҳатлар у бандаларни;
Муножотлар эса, бориб шифо берар ул мажруҳларга.
Кимки эъзоз-эҳтиром-ла қарши олса Зевс қизларини,
Кўмаклашур қизлар унга, қулоқ солур илтижесига.
520. Кимки бағри тошлик қилиб юз ўғирса маъбудалардан,
Қизлар бориб Зевс қошига, арз қилурлар, шунда Озор ҳам
Тушиб шаккок пайига тез, зиёп-заҳмат етказар унга.
Бўтам, сен ҳам нбрат олиб саховатли аҳли мардумдан,
Рутбасига монанд иззат-ҳурмат қилгил муножотларни.
525. Қилмаганда эди ваъда Агамемнон сенга мўл туҳфа
Ҳам аввалги қажбаҳслигин ҳозир ҳам тарк этмагандайди,—
Мен ҳам сенга ёлбормасдим: воз кеч одил ғазабингдану
Муҳофаза қил ёрдамга муҳтож шўрлик юнонларни, деб.
Шоҳ ҳозир кўп туҳфа берур, яна ваъда қилур бисёр музд;

530. У қошинга ҳақирона илтижо-ла асл мардларни
 Ва дапайлар орасида сенга азиз бўлган зотларни
 Юбордики, сен ҳам улар тақаллумин қолдирма ерда,
 Қадамларин қутлуғ бил. Сен аввал ҳақли ғазаблангандинг.
 Эшитганмиз биз мозийда ўтган шонли мардлар ҳақида:
535. Жўшқин ғазаб қамраганкан уларнинг ҳам бузрук қалбини;
 Лек юмшаган улар қалби беназир музд, хуш каломлардан.
 Ғоят кўҳна ва қадимги бир воқеа тушди ёдимга:
 Унинг қандай рўй берганин баён этгум сизларга, дўстлар.
 Этолия аҳли уруш бошлаганди қуретлар билан,
540. Калидоннинг теграсида бўлган эди қиргинбарот жанг:
 Ул шаҳарни ғорат этмоқ эди қурет лашкарин аҳди,
 Этолия аҳли эса, жон олиб, жон бериб, ўзининг
 Суюк шаҳри Калидонни муҳофаза қиларди қаттиқ.
 Бу офатни Артемида солган эди улар бошига:
545. Иней унга ўз боғининг илк ҳосилин бахшида қилмай,
 Ҳекатомба ила ўзга тангриларни эъзозлаганди;
 Зевснинг фақат шу қизига қилмаганди Иней қурбонлик;
 Ё унутган, ё лоқайдлик қилганди у ботиб гуноҳга.
 Шунда Зевснинг новакандоз қизи Феба дарғазаб бўлиб,
550. Йўллаганди ўшал боққа сўйлоқ тишли ваҳший тўнғизни.
 Тўнғиз Иней боғларига бисёр зиён етказган эди:
 Гулга кириб яшнаб турган азиз олма дарахтларини
 Айқаш-уйқаш қўпорганди илдизи-ла ул малъун ҳайвон.
 Ниҳоят мард Инейзода Мелеагр йиғиб жамики
555. Овчиларни итлари-ла, ўлдирганди йиртқич тўнғизни.
 Зеро уни оз куч билан маҳв этмоқлик эди кўп маҳол!
 Кўп одамнинг ёстиғини қуритганди бу машъум ҳайвон.
 Шунда низо солган эди Феба икки ёв орасига —
 Оқибатда, довлашганлар жанг қилдилар ваҳший тўнғизнинг
560. Мудҳиш боши, дағал тукли терисини талашиб чунон.
 Соҳибқудрат Мелеагр, ёнин олиб ўз юртдошларин
 Жанг қилганда, қуретларнинг тамомила қуриди шўри:
 Гар довиюрак бўлсалар ҳам қўрғон ичра, — шаҳар ташида
 Узоқ қолиб кетишликдан қўрқардилар улар бағоят.
565. Лек энг закий эрларнинг ҳам юрагига ғулу солгувчи
 Машъум ғазаб Мелеагр қалбин чулғаб олган бир пайтда
 (У онаси Алфеядан қаттиқ ранжиб дилтанг бўлгандан,
 Соҳибжамол рафиқаси Клеопатра бирла ётарди.
 Клеопатра — нафисоёқ Марписсанинг ва ул замонда
570. Мардум ичра энг диловар ҳисобланмиш Иднинг қизийди.
 Ўз завжаси гўзалоеқ санамни деб соҳиб қувва Ид
 Қўл кўтарган эди ҳатто кумушкамон Аполлонга ҳам: *
 Шундан бошлаб Клеопатранинг отаси ва волидаси
 Қизларини Алкиона* дея атай бошлаганларки,
575. Онаизор Феб томондан ўғирланган пайтда, ўзи ҳам

- Кун-узаукун кўз ёш тўкиб, ул маҳзуна Алкионанинг
Талх қисматин кечирганди ўз бошидан кўп машаққат-ла.
Мелеагр хуноб бўлиб онасининг таваллосидан,
Қаҳри қайнаб ётар эди хотипининг хобхонасида:
580. Мотамсаро она мудом худоларга қилиб илтижо,
Маҳв этилмиш оғасийчун сўрар эди қасос олмоқни.
У тиз чўкиб ўтираркан, қўлларини аччиқ алам-ла
Ҳадеб ерга урар, дув-дув кўз ёшлари намларди кўксин,
Фарёд чекиб у Аиддан ҳамда бадқаҳр Персефоньядан
585. Ўз ўғлига ўлим тилар; оқибатда, дўзах қаърида
Учиб юрган Эриния қулоқ осди унинг зорига),
Дабдурустан калидонлар дарвозаси олдида душман
Ҳамласидан миноралар қасур-қусур сина бошлади.
Этолия улуғлари Мелеагр истиқболига
590. Энг эъзозли қоҳинлардан элчи йўллаб, унинг ғанимдан
Она юртни қўриқлашин сўрадилар тавалло қилиб.
Тоғ-тоғ туҳфа ва музд ваъда қилгандилар ботирга улар.
Калидоннинг энг хушҳаво, хушманзара еридан улар
Ярми тоқзор, ярми эса, зироатбон кенг шудгор бўлган
595. Эллик ботмон энг ҳосилдор ер бермоқни ваъда қилдилар.
Кўп ёлборди ўз ўғлига кекса Иней — паҳлавон падар;
Чиқиб ота Мелеагр хобхонасин бўсағасига,
Дарвозани қоқар экан ўз ўғлига қилди тавалло.
Ёлбордилар сингиллари ҳам, азиза онаизор ҳам;
600. Энг қадрдон ёронлари ҳам илтижо қилдилар унга;
Баттар терслик қиларди у. Ҳеч уйғотиб бўлмасди унинг
Тош бағрида раҳму шафқат, то чор ёқдан бостириб келган
Ёв зарбидан хобхонаси келмагунча қаттиқ ларзага,
Ки қуретлар кириб бу чоқ ўт қўйганди азим шаҳарга.
605. Ана шунда навихол ёр юм-юм йиглаб, Мелеагрга
Халқ бошига маҳв этилмиш шаҳарда не кулфат тушарин
Бир-бир санаб чиқди: шўрлик одамларни ёвлар қиличдан
Ўтказурлар, бутун шаҳар ўт ичида қолгай муқаррар,
Гўдаклару жувонларни асирликка кетурлар ҳайдаб.
610. Мард руҳини таҳликага солганди бу шум фалокатлар;
У ташқари чиқмоқ бўлиб кийди обдор совутин чаққон.
Шу тарзда у қалб амри-ла қуретларнинг шум ҳамласини
Даф этганди: ваҳоланки, Мелеагр ваъда қилинган
Совғаларни олмаса ҳам ҳали қўлга, даф қилди ёвни.
615. Лек сен бундай хаёлотга борма! Шайтон васвасасига
Ҳам учма ҳеч! Жўшқин ёвғин бошланса гар кўп мушкул бўлур
Кемаларни халос этмоқ; о мард, чиқиб армуғонларни
Қабул айла! Шунда эллар шарафлагай сени тангридай.
Бордию сен почорликдан жангга кирсанг, бундайин ҳамддан
620. Маҳрумдирсан, гарчи ёвни қувган бўлсанг ҳамки узоққа».

- Қарияга чаққоноёқ шоҳ Ахиллес жавоб қилди тез:
«Феникс, отам, мўтабар зот! Ундай ҳамдга эмасмен муҳтож;
Шундоқ ҳам мен мушаррафмен, Зевс амри-ла, ҳамду санога!
Бу шавкатим, помусимни сақлагаймен қўшин олдида
625. То сийнамада қалбим тепар, нойларимда бор экан дармон.
Сенга бошқа калом айтгум, қулоғингга қуйиб ол уни;
Атрейзодга ёқаман деб, бунда йиғлаб, ранжитма кўнглим;
Кўн ҳам меҳр қўйма унга, чунки сепи жондан зиёда
Севгап одам сийнасида уйғотурсан ўзингга нафрат.
630. Сен таҳқирла мени поҳақ бадном этган малъун одамни!
Мен ила тенг ҳукмрон бўл, бирга баҳам кўр шавкатимни.
Жавобимни булар элтур Атрейзодга; сен шу ерда қол,
Чодиримда ороминг ол зар тўшақда; тонг отгач эса,
Жўнаб кетмоқ ё шу ерда қолмоқ ҳақда ўйлаб кўрурмиз».
635. Шундай деб у Патроклга қош учириб бир пмо қилди:
Сен Фениксга тўшақ солки, тезроқ чиқиб кетсин қолганлар
Чодиримдан, демоқчидек. Қўзғаларкан шунда ўрнидан
Тапгримопаид бузрук Аякс Теламоизод, бир калом деди:
«О, Лаэртзод, саховатли ва допишмаид ўғлон Одиссей!
640. Биз кетайлик; кўряпмапки, кўзланилган мақсадга асло
Етолмаймиз бу йўл билан. Лек жавобни етказмоқ керак.
Ахейларга, гарчи нохуш ва шум хабар бўлса ҳамки у;
Юнон аҳли бизни кутур. Мирмидонлар шоҳи Ахиллес
Ҳаддан зиёд мутакаббир бўлиб кетган! Тошбағир банда!
645. У аҳбоблар дўстлигини — бизлар унинг қароргоҳида
Чин юракдан қадрлаган чин дўстликни менсимаётир!
Шафқат йўқдир бу бандада! Ўлган ога учун ини,
Ҳатто ўғил учун ота тўлов олиб тушар ғазабдан;
Бож тўлаган қотил эркин бош кўтариб юрар эл аро;
650. «Қонга қон» деб юрган эса, воз кечажақ, жарима олгач,
Интиқомдан ва ғазабдан; лек тангрилар бир қиз баҳона
Юрагингга солган ғазаб энг бемаъни қайсарлик эрур!
Ахир сенга бермоқдамиз тортиқ этиб етти дилбарни
Ва бепазир молу дунё! Кел, қалбингни тўлдир шафқатга!
655. Ҳеч бўлмаса, иззат қилгил ўз уйингни; бизни қошингга
Юнон халқи юбордики, мақсад — сен-ла дўстлик риштасин
Маҳкам боғлаб, эъозламақ сени барча марддан ортиқроқ».

- Шу заҳоти жавоб қилди чаққоноёқ Ахиллес унга:
«Халқ чўбони, бузрук Аякс, соҳибкарам Теламоизода!
660. Сезмоқдамен, каломларинг чин юракдан, о, диловар дўст!
Лек эсласам Атрейзоднинг мени бутун халқ ўртасида
Ялангоёқ бир саяқдек бадном этиб хор қилганини,
Қалбимда жўш урган ғазаб ва нафратим босолмам асло!
Сизлар қайтиб орқангизга, жавобимни етказинг шоҳга:

665. Мен кирмоқни ўйламайман қонли жангга то Приам ўгли
Ул илоҳий Ҳектор юноп лашкарини тору мор этиб
Ва ёндириб кемаларин, мирмидонлар қароргоҳию
Бандаргоҳи яқипига келмагунча қўшинин бошлаб.
Шунда Ҳектор қанча бевош ва шиддатнок бўлмасин охир
670. Тияр ўзин жанг қилмоқдан қора қорин кемам пойида».

- Кейин ҳар бир мард илкига қўшқадаҳни олиб, май паймо
Қилди дарҳол тангрилар-чун, сўнг Одиссей бошчилигида
Ташқарига чиқди аста. Патрокл ҳам жорияларга
Ва қулларга фармон берди Феникс учун тўшак тўшашни.
675. Таъзим бажо айлаб улар чорпояга момикдек пўстак
Тўшадилар ва устидан ғоят ҳарир чойшаб ёздилар.
Феникс серхайр тонг отишин кутиб шунда кетди пинакка.
Сўнг Ахиллес кириб ётди чодирининг ичкарасига;
Форбас қизи анор юзли Диомеда бўлди ҳамтўшак —
680. Лесбосни забт этганида, упи асир олганди Ахилл.
Патрокл бир четда ётди нафисбадан Ифиса ила,—
Бу ҳур қизни Ахилл ғорат қилганида Энией шаҳри —
Аскиросни, қадрдони Патроклга этганди тортиқ.
Элчилар шоҳ Агамемнон чодирига етиб борган он
685. Саркардалар қўлда олтин қадаҳлар-ла пешвоз чиқдилар,
Пешвоз чиқиб, элчиларни саволларга кўма кетдилар.
Энг аввало мардлар шоҳи Агамемнон такаллум қилди:
«О, данайлар, шон-шавкати бузрук дўстим Одиссей, сўзла,
Даф этмоқчи бўлдим у кемалардан офаткаш ўтни,
690. Ё рад этиб илтимосим, адоватни тукканми қалбга?»

- Жавоб қилди шунда машҳур жаҳонгашта Одиссей унга:
«О, шавкатли ва мунаввар Агамемнон, мардлар султони!
Йўқ, Ахилл тарк этмоқчимас адоватни; қаҳри пақ тўғон,
Назарига илмади у ўзингни ҳам, музdlарингни ҳам.
695. Соҳилдаги кемаларни ва у ерга қочган лашкарни
Қандай қилиб фалокатдан сақламоқни кенгашармишсан
Қўшин билан. Ўзи эса эртага тонг отган ҳамонқ
Эшкаги мўл кемаларин туширармиш терап уммонга.
Қолганларга ҳам у уйга кетмоқликни берур маслаҳат;
700. Сизлар, дейди, ҳеч вақт азим Трояни маҳв этолмасиз,
Чақмоқдор Зевс илкин чўзиб паноҳ бўлган, дейди, шаҳарга, —
Шу бойсдан унинг халқи сержуръат ва бадғустоҳ эмиш.
Ахиллеснинг жавоби шу; гар истасанг ҳамроҳларим ҳам —
Теламонозд ила икки доно жарчи тақрорлар шуни.
705. Кекса Феникс ётиб қолди ўшал ерда, Ахилл амри-ла,
Эртага у Ахилл ила чўнг кемада она юрт сари
Йўлга чиқар, гар хоҳласа; хоҳламаса — зўрламас эмиш».

- Шу гапдан сўнг ҳайратланиб толди ҳамма теран сукутга
Ки элчилар лашкаргоҳга хунук хабар келтирган өди.
710. Ҳа, ахейлар узоқ фурсат маъюс ва гунг туриб қолдилар;
Ва ниҳоят соҳибкарам Диомед сўз бошлади аста:
«Бузрук подшо Агамемнон — паҳлавонлар соҳибқирони!
Сен такаббур Ахиллесга ёлбормасанг яхши бўларкан
Талай совға ваъда қилиб: шундоқ ҳам у кеккайган гоят,
715. Вале сен у димоғдорнинг ғурурини оширдинг яна.
Ҳай, у ҳақда бас қилайлик; у жанггоҳдан жўнаб кетурми,
Ё қолурми — шубҳасизки, яна жангга кирар муқаррар
Агар қалби даъват этса, қодир худо кўнглига солса!
Таклифимга қулоқ осиб, ёронларим, маъқулланг уни:
720. Ҳозир ухланг, лекин олдин еб-ичинглар қорин тўйгунча,
Зероки май қувват берур, далда бўлур одамга мудом.
Эрта эса заркокил Тошг жамолини кўрсатган ҳамон,
Сен сафга тиз бандаргоҳда ҳам отлиқ, ҳам пиёдаларни.
Ҳами лашкар руҳин кўтар ва бош бўлиб ўзинг, жангга кир».
725. Диомеднинг бу мардона каломини лашкарбошилар
Ҳайрат ила тингларканлар, айтганларин маъқулладилар.
Сўнг ётгани тарқалдилар тангриларга май назр айлаб;
Ҳами қўшин тотли уйқу тухфасидан бўлди баҳраманд.

ЎНИНЧИ ҚЎШИҚ

ДОЛОННОМА

Жами шоҳу қаҳрамонлар таслим бўлиб муаттар тушга
Ухладилар тун бўйи ўз кемалари рўбарўсида.

Лек бузрук шоҳ, халқ чўбони Агамемнон бисёр хаёллар
Оғушида ширин уйқу лаззатидан бенасиб эрди.

5. Сумбул сочли ҳур Ҳеранинг шавҳари — Зевс кони зиён дўл,
Ёки ёмғир ёгдирганда, ё кўтариб қуюн баногоҳ,
Кенг саҳрони оппоқ қорга буркаганда, ёки ваҳшатли
Жанг комини очганида, чаққанидек оташ чақмоқлар, —
Агамемнон ҳам дам-бадам оҳ урарди ёниб юраги:
10. Зир қақшарди унинг бутун вазоҳати нохуш ўйлардан;
Ки у назар ташлар экан ғанимларнинг қароргоҳига,
Ёнаётган гулханларнинг кўплигидан, наю сибизға
Садосидан, оломоннинг ғавғосидан ваҳми келарди.
Сўнг, ахейлар ётган сокин қароргоҳни кузатар экан,
15. Аламидап сочин юлиб, таңгри Зевсга илкин чўзарди;
Зеро унинг мағрур қалби чекар эди огир изтироб.

Ниҳоят шоҳ Агамемнон шул тadbирни мақбул деб билди:

Энг аввало Нелей ўғли доно Нестор ила учрашсам,
Исканжага тушган ахей лашкарини машъум офатдан

20. Қандай халос этмоқ ҳақда унинг билан маслаҳатлашсам;
У энгига узун кўйлак кийди жадал, туриб ўрнидан;
Сўнг боғлади у бежирим кафшларин оёқларига;
Елкасига ташлаб шернинг, тўпиғига етгудек узун
Қонли, малла терисини, узун найза олди қўлига.

25. Менелай ҳам шундай таҳдид оғушида бедор ётарди;
Безовтайди: мен туфайли денгиз оша, диловарона
Жанг қилгани Трояга келган сонсиз ахей мардларин
Бошига шум фалокатлар тушмасайди ишқилиб, дея.
Туриб у, алп елкасига ёпди хол-хол қошлон терисин,
Ялтироқ мис дубулғасин кийди бошга, метин қўлига
Найза олиб, жўнади тез аргосликлар бош саркардаси,
Бутун мардум худо япғилгъ эъзозловчи оғаси ёққа.
Бориб, кема пойида у оғасининг серҳашам совут
Ўйиётганини кўрди, оға хушнуд бўлди кўриб жигарин.
35. Шунда шонли мард муҳориб шоҳ Менелай юзланди унга:

«Азиз оғам, печун совут киймоқдасен? Бироп айғоқчи
Юбормоқми ёв ичига пиятинг ё? Лек қўрқаманки,
Бундай ишга бел боғловчи ва зим-зиё тунда бир ўзи
Ёв ичига дадил кириб борувчи мард топилмайдийёв,

40. Гар топилса шундай ботир у ғоятда довурак зотдир».

Мардлар шоҳи Агамемнон инисига жавоб айлади:
«Муҳтождурмиз сен билан биз, о, соҳибдил укам Менелай,
Машваратга — ахейларнинг лашкарию кемаларини
Шум офатдан асрагувчи фаросатли зўр маслаҳатга:

45. Ўзгаргандир Зевснинг феъли: у Ҳекторни ардоқламақда,
Ки беназир қурбонлар-ла овлаган у сарпадар кўнглин!
Йўқ, мен ёлғиз бир бапданинг бир кун ичра шунча ахейни
Ҳекторчалик, — на маъбуда, на маъбуднинг фарзанди бўлган
Ҳекторчалик, — қийратганин на кўрганман, на эшитганман —

50. Фақатгина Зевс эркаси Ҳектор қодир бу мўъжизага.
Валекин у бошимизга шундай оғир кунлар солдики,
Ахей аҳли эслаб бот-бот у кунларни фарёдлар чеккай!
Сен, Менелай, тезроқ бориб бандаргоҳга, Идомейни,
Аяксни топ, мен эъзозли Нелей ўғли Нестор қошига

55. Бориб уни уйғотаман, шоядки чол қутлуғ соқчилар
Жамоасин бориб кўриб, амру фармон берса аларга,
Халқ итоат этгай кўпроқ Нелейзодга: ки унинг ўғли
Сардор эрур соқчиларга. — У-ла бирга Идомейнинг
Яқин дўсти Мерионни сарвар этиб тайинлаганмиз».

60. Оғасига савол берди шавкати зўр ботир Менелай:
«Менга нени амр этурсен, қандай фармон берурсен, ога?
Токи етиб боргунингча ўшал ерда кутайми сени,
Ё амрингни бажарган он дарҳол қайтиб келайми бунда?»

Менелайга мардлар шоҳи Агамемнон айлади жавоб:
65. «Қароргоҳда сўқмоқлар кўп: қоронғуда бир-биримизни
Кўрмай ўтиб кетмаслик-чуи сен қолақол борган ерингда.
У ерда сеп ҳар бир мардни отасининг исмин, насабин
Атаб чақир ва даъват эт одамларни ҳушёр бўлмоққа:
Барча ила хушфеъл бўл, кеккаймагил ўзинг ҳам асло.
70. Энди биз ҳам эл қатори тер тўқурмиз қисмат шу экан!
Бизларни Зевс шўрпешона яратганкан ўзи аввалдан!

Шундай доно ўғит айтиб инисини жўнатди оға;
Ўзи эса йўл олди эл ҳукмдори Нестор қошига.

Чол ётарди қора кема панохида, ўз чодирда
75. Пар тўшакда: ёнбошида жанговар қўр-аслаҳалари:
Дўнг қалқону икки найза ҳам пурафшон ажиб дубулға;
Яна камар ҳам ранг-баранг ётар эди. Чол уни бот-бот

Белга боғлаб, лашкарини бошлар эди бандакуш жангга:
Зероки у ҳамон маҳзун кексаликка эгмас эди бош.

80. Нестор хиёл бош кўтарди тирсагини тираб ёстиққа
Ва жарангдор овоз-ла савол берди Атрей ўғлига:
«Қимсан? Нечун зулмат тунда ёлғиз ўзинг кемалар аро
Тептирайсан ҳамма ухлаб ётган чоғда қароргоҳ узра?
Дўстипгними ахтарурсен ва ё қочиб кетган хачирнинг?
85. Не истайсан? Жавоб бер тез, яқинлашма товушсиз, зинҳор!»

- Жавоб қилди халқ чўбони Агамемнон чолга шу заҳот:
«Муҳтарам зот, дапайларнинг о, муаззам шону шавкати!
Рўпарангда Атрей ўғлин кўрмоқдасен, зеро тангри Зевс,
То кўксимда қалбим тепиб, оёқ-қўлим саломат экап,
90. Солгай менинг шум бошимга мангу андуҳ, бахтиқаролик.
Шу боис мен саргардопмен, уйқу қочган мужгонларимдан,
Хаёлимда фақат жангу юнонларнинг аччиқ қисмати!
Безовтамен мен улардан, зеро руҳим ўз пойдорлигини
Сақламоққа ожиз мутлақ, қалбим эса қиндан чиққудек
95. Гурс-гурс тепар, тиззаларим ҳолсизликдан қалтирамоқда!
Гар дилингда бўлса бир ўй (кўрмоқдамен — бедор ётибсен),
Ўрнингдан тур, бориб ахей соқчиларни қилайлик тафтиш.
Балки дилтанг соқчиликдан ва мудроқдан толиқиб улар
Хушёрликни унутганлар ва пинакка кетгандирлар ҳам.
100. Мутакаббир ёв лашкари қаршимизда: аҳтимолки, у
Зулмат тундан фойдаланиб қилмоқчидир ҳамла баногоҳ».

- Ҳерепия шаҳсувори Нестор жавоб қилди подшога:
«О, шавкатли Атрей ўғли Агамемнон, мардлар султони!
Ўйлайманки, худованд Зевс мағрур Ҳектор ниятларининг
105. Барини ҳам чиқармоғи амримаҳол рўёбга букун;
Созмоқдамен, улкан андуҳ солгай унинг бошига Зевес,
Агар Ахилл тарк айласа ўз қалбидан машъум ғазабни,
Бажонидал борғум сен-ла: юр, биз ўзга саркардаларни;
Соҳибқудрат Диомедни, Одиссейни уйғотайлик тез,
110. Яна чаққон Аяксни* ҳам, Филей ўғли мард Мегесни ҳам.
О, қанийди бирон бир кас бориб подшо Идоменей-ла
Тапгримонанд Аяксни* ҳам чорлаб келса маъракамизга;
Афсус, улар кўн йироқда, — бандаргоҳнинг чеккасидалар.
Лек мен дўстим, қадрдоним Мепелайдан ёзғирмоқчимен.
115. Гарчи сени рапжитсам ҳам: йўқ, таънамни яширолмаймен!
Ки ташвинига солиб қўйиб сени, ўзи ухлар бепарво!
Ҳозир айпап у елкама-елка туриб диловарлар-ла
Тер тўкмоғи лозим эрди; мушкул дамлар келди биз учун!»

- Мардлар шоҳи Агамемнон жавоб қилди яна Несторга:
120. «Бошқа маҳал «бир койиб қўй ипимни», деб ўзим сўрардим;

- Ки у сусткаш, ишѣқмасдай кўринади аксар пайт кўзга;
 Лек нодонлик, ё ношудлик эмас сабаб бу рафторига;
 Мудом мендан узмас кўзин, мудом мендан олур андоза.
 Вале бугун у қошимга ўзи келди ҳеч қутмаганда.
 125. Шу заҳоти сардорларни тўпламоққа юбордим уни.
 Ўзимиз ҳам борайлик тез, аллақачон улар тўпланган
 Бўлса керак чўнг минора пойига, мард эрлар қошига;
 Амр этдим, ўшал ерга жам бўлсин деб жами саркарда».

- Яна Нестор — Пилослик шоҳ жавоб қилди Агамемнонга:
 130. «Бирон юнон таъна қилмас ундан асло, бас шундай экан;
 Қулоқ осгай каломига амр этса ҳам, ё ман этса ҳам».

- Шундай дея у эгнига кенг қўйлагин кия бошлади;
 Ғоят ажиб кафшларин боғлади тез оёқларига,
 Сўнг эгнига қирмизиранг, қўшқаватли, мўйна ҳошияли
 135. Ридосини кийиб, барча тугмаларин қадади бир-бир;
 Шундан кейин ўтқир учли найза олиб қўлга, қария
 Юра кетди кемалару чодирларни оралаб жадал.
 Йўл-йўлакай, сердағдага наъра ила теран ғафлатдан
 Уйғотди у машваратда Зевсга монанд мард Одиссейни.
 140. Нестор саси етди дарҳол Одиссейнинг динг қулоғига;
 Чиқиб келиб чодирдан савол берди саркардаларга:
 «Не сабабдан лашкароҳда зулмат тунда юурсиз ёлғиз?
 Ё бирон ҳол юз бердими, туғилдими бирон зарурат?»

- Одиссейга Ҳерепия шоҳсувори айлади жавоб:
 145. «Лаэртвода, мардонавор, олиҳиммат иним Одиссей!
 Сен ранжима: чўнг мусибат тушди буқун қўшин бошига!
 Биз ила юр, кенгашайлик, баҳамжиҳат: жанг қиламизми
 Бугун ёв-ла, ё жанггоҳдан қочамизми дам ғаниматда».

- Шу гапдан сўнг, Одиссей ҳам чодирига кириб, елкага
 150. Илиб чиқди нақшин қалқон ва эргашди ёронларига.
 Сўнг Диомед ҳузурига бориб, уни силоҳий тарзда
 Чодирдан нарироқда ётганини кўрдилар ухлаб;
 Атрофида, қалқонларин болиш қилиб ётар дўстлари;
 Ерга санчган найзаларин учи Зевснинг чақмоғи янглиғ
 155. Ярақларди зулмат тунда, Тидейзода ёввойи ҳўкиз
 Терисини тўшаб, бошин нат гиламга қўйиб ухларди.
 Кекса Нестор яқин бориб, Диомедни оёқ учи-ла
 Аста туртди ва ғафлатдан уйғотаркан таъна сўз айтди:
 «Турмайсанми? Наҳот бутун тун бепарво ухламоқчисан?
 160. Унутдингми, жанггоҳдаги тепаликни трояликлар
 Забт этганин, ораликда қолганини торгина майдон?»

Диомед ҳам ғафлатли тарк этиб сакраб турди тўшакдан
Ва сарафроз сўзлар айтди Ҳерения шаҳсуворига:
«Асло тиним билмайсан, чол мунча куйди-пишди бўлмасанг?
165. Сафимизда ёш-яланглар йўқмидики, улар қароргоҳ
Бўйлаб юриб, сардорларни уйғотишса биттама-битта?»

- Диомедга жавоб қилди пилослик шоҳ шаҳсувор Нестор:
«Ҳа, Диомед, фикрларинг одилона ва оқилона.
Ўғилларим бор азамат, беҳисоб халқ бордир амримда;
170. Шулар даъват этсалар ҳам бўлур эди сизни кенгашга;
Вале Аргос эрларининг бошига зўр кулфат тушмоқда!
Бизлар ҳалок бўлаемизми, ё ўлимдан жон сақлаймизми:
Илингандир ҳаммамизнинг қисматимиз шамшир тигига!*
175. Ҳай, сен бориб Филейзода ва Аяксни чақир бу ёққа,
Баски, менга раҳминг келар экан, яна ёшсан ҳам мендан».

Тидей ўғли елкасига ташлаб малла шер терисини
(Тўнигига тушарди у), пайзасини олди илкига
Ва тез бориб саркардалар барин бошлаб келди уйғотиб.

- Улар дарҳол этиб борди соқчилар жам бўлган сарҳадга,
180. Соқчиларнинг бошлиқлари қарши олди уларни бедор,
Сергак турар эди ёш-ёш аргосликлар қўлда қурол-ла.
Тоғ бошидан ўрмон ичра тушаётган оч арслонни
Пайқаб қолган соқчи итлар қўй қўраси олдида туриб
Жонҳолатда овуллашиб, жами итлар ва одамларни
185. Уйғотгани ва юракни ғулғулага солгани каби,
Машъум тунда қароргоҳнинг чегарасин қўриқлаётган
Йигитларнинг кўзидан ҳам қочган эди муаттар уйқу;
Троялик ёвлар босиб келётгани йўқмикин яна,
Деб муттасил кўзларини тикардилар дашт томон улар.
190. Чол қувониб кетди кўриб йигитларни ва ғоят ажиб
Шодиёна сўзлар айтди далда бериб уларга шу чоқ:
«Балли, азиз бўталарим, ҳушёр туринг, ухламоқликни
Ўйламанг ҳам: ёвнинг хурсанд бўлмоғига имкон берманг ҳеч».

- Шундай дея у зовурнинг парёғига ўтди; кенгашга
195. Чақирилган барча шоҳлар эргашидилар унга пайдарпай,
Мард Мерион ила машҳур Несторзод ҳам улар ортидан;
Чорлаганди машваратга бул мардларни шоҳларнинг ўзи.
Кенг зовурдан ўтиб улар, ўтирдилар бир сайҳонликка —
Фақат шу ер жанггоҳдаги маййитлардан холироқ эди.
200. Данайларни қириб Ҳектор шу ергача келганди етиб
Ва орқага қайтган эди у қоронғу тушгандагина;
Саркардалар шу майдонда давра қуриб суҳбатлашдилар,

- Жамоага серҳаён сўз айтди шунда муҳориб Нестор:
«Дўстлар! Айтгин! Топилурми орангизда шул қора тунда
205. Ёв ичига кириб бориб, овлоқ ерда тептираб юрган
Бирон касни тирик тутиб келадиган довюрак йиғит?
Ҳеч бўлмаса, душманларнинг қандай қарор қабул қилганин
Билиб келса ул довюрак, бўлур эди пур устига нур;
Қурмоқчими истехком ёв Троядан олисида — бунда
210. Ва ёки у, данайларни енгдик энди, дея керилиб,
Таскин топиб, кўзлайдими Трояга чекинмоқликни?
Гар ўшал мард бажо айлаб топшириқни қайтса бешикаст,
Ноил бўлур барча халқлар орасида, рўйи заминда
Энг сарбаланд шон-шуҳратга: совға олур бағоят гўзал?!
215. Қанча сардор бўлса бизнинг кемаларда, улар ҳар бири
Тухфа этгай қора совлиқ қўзиси-ла биттадан унга.
Ки тепг келмас ҳеч қандайини молу давлат бундай тухфага;
Яна уни жами базму байрамларда эъвозлагайлар».
- Аммо ҳамма сукут сақлар, ҳеч бир зотдан чиқмасди садо
220. Мапа, охир мард Диомед гап бошлади биринчи бўлиб:
«Бузрук Нестор! Жасур қалбим ва мард руҳим даъват этмоқда
Мени, тезроқ кириб бор, деб ғанимларнинг қароргоҳига.
Лек ёнимда тагин битта шерик бўлса, яна зиндароқ
Ва хушҳолроқ бўлур эди менинг кўнглим. Гар икки нафар
225. Бўлиб борсак, иш кўрардик кўмаклашиб, маслаҳатлашиб;
Зеро ёлғиз киши қандай ўйламасин, мулоҳазаси
Анча заиф ва суст чиқур, қарори ҳам камҳаён бўлур».

- Диомед-ла жўнамоқчи хоҳлаганлар кўп эди бунда;
Шахт турдилар Арейнинг мард бандалари иккала Аякс;
230. Мерион ҳам, Фразимед ҳам истарди бирга бормоқни;
Яна машҳур пайзаандоз ул мунаввар шоҳ Менелай ҳам;
Шоҳ Одиссей ҳам хоҳларди ёв ичига кириб бормоқни —
Ки бул марднинг қалби мудом талпинарди серхатар ишга.
Лек такаллум қилди шу чоғ Агамемнон — мардлар султони:
235. «Тидейзода, саховатли ва эъвозли дўстим Диомед!
Сеп ўзингга йўлдош қилиб дидингга мос одамни танла:
Хоҳловчи кўп: кимни энг мард деб ўйласанг, олиб кет шуни.
Лекин бориб андишага, ташлаб кетма яхши одамни,
Кўнгли ўқсиб қолур деб ҳам танламагил заиф одамни;
240. Насабига қарама сен бўлса ҳамки шоҳона зотдан».

- Шундай деди Агамемнон инисидан хавотирланиб.
Шунда яна ул диловар Тидейзода қайтарди жавоб:
«Баски ҳамроҳ танламоқни қилибсизлар менга ҳавола
Тапгриларнинг арзапдаси Одиссейни қандай унутгум?
245. У бағоят удабурон: мусибатда, оғир меҳнатда

Гоят қатъий пажиб руҳи; пуштипаноҳ Афина унга!
Гар менга у йўлдош бўлса, ўт келса ўт, сув келса — сувдан
Кечиб, омон қайтгумиздир: у шу қадар тадбиркор, зукко»,

- Лек эътироз қилди унга ситамдийда помвар Одиссей:
250. «Азиз дўстим, мени ортиқ мақтама ҳам, ёмонлама ҳам, —
Мени яхши билишади ахейларнинг шоҳу мардлари.
Яхшиси, тез жўнайлик биз! Тун ўтмоқда, тонг отур ҳали:
Юлдузлар ҳам хиралашган учиб кетиб олис-олисга,
Туннинг учдан икки қисми ўтиб* бўлиб, бир қисми қолган»,
255. Шундай дея даҳшатопа яроқларни тақдилар, икков.
Нестор ўғли Фразимед ўз ханжари ва қалқонини
Ечиб берди Диомедга (қолган эди уники уйда);
Сўнгра ҳўкиз терисидан тикилган ўз сарпўшини берди —
Ки одатда ёшу яланг кияр эди бундай бебезак
260. Ва бежига дубулгани тўсмоқ учун яноқларини,
Шоҳ Мерион Одиссейга берди шамшир, камон ва тирдоп;
Сўнг кийдирди чарм сарпўш Лаэртзоднинг мағрур бошига;
Сарпўш ичра қат-қат тасма таранг қилиб тортилган эди,
Тўнғизларнинг оқ тишлари қадалганди унинг сиртига,
265. Ки сарпўшга ҳусп қўшар эди бу зич терилган тишлар:
Дубулганининг астари ҳам қалин, пухта кигиздан эди.
Бу сарпўшини бир замонлар шоҳ Автолик Элеон бориб,
Аминторнинг кўрғонини ёрат қилиб ўғирлаганди;
Сўнг берганди Аскандийда Кифералик Амфидамасга;
270. Амфидамас туҳфа қилган эди уни чип қалбдан Молга;
Мол, ниҳоят, берган эди уни ботир Мерион шоҳга;
Энди ўшал машҳур сарпўш Одиссейнинг безади бошин.
- Шу зайлда улар икков даҳшатопа яроқ тақдилар,
Саркардалар билан шунда хушлашингач, тундилар йўлга;
275. Шу заҳоти Афина аён қилди эзгу аломат
Қўндирганча бир туриани катта йўлнинг ўнг ёқасига, —
Кўрмадилар қушни тунда, эшитдилар лек янгроқ сасиб.
Қуш сасидан хушнуд бўлган Лаэртзода қилди илтижо:
«О, Афина, ҳар бпр ишда паногоҳим, тингла овозим;
280. Мен ҳам сендан тутмам асло сирларимни пинҳон, маъбудам;
Лек энди сен, чақмоқдор Зевс қизи, қилгил мурувват менга?!
Имкон берким, шавқат қучиб, ғанимларни доғда қолдириб,
Бажо айлаб топшириқни, бандаргоҳга қайтайлик омон!»
- Сўнг иккинчи муҳориб эр Диомед ҳам қилди тавалло:
285. «Эгнохнинг ёдир қизи, тингла менинг овозимни ҳам!
Отам Тидей Эллададан элчи бўлиб Фива борганда,
Қандай мадад берган бўлсанг, ҳомийлик қил менга ҳам шундай:

- Отам Асон соҳилида мис совутли аргосликларни
Қолдириб, сулҳ тузмоқ учун борган эди Қадм элига.
290. Лек қайтишда Қадм элидан отам, сенинг караминг ила
Одамизод эшитмаган энг даҳшатли ишлар қилганди.
Дариф тутма кўмагингни паноҳингда асра мени ҳам!
Эвазига манглайи кенг, мўғизлари зарга бурканган,
Қўш кўрмаган таначани меҳробингда қилгумдир қурбон».
295. Улар шундай сизгидилар: маъбуда ҳам қаҳрамонларнинг
Таваллосин қабул қилди. Диловарлар сизгиниб бўлиб,
Жўнадилар мисли шердек журъат ила зулмат кечада
Жасадлару аслаҳалар ётган жанггоҳ узра қон кечиб.
- Бу чоғ Ҳектор ҳам Троя ўғлонларин тутарди ҳушёр:
300. Қўшин ичра у энг оқил ва тадбиркор саркардаларни,
Машваратда қийси йўқ дополарни йиғди кенгашга.
Сўнгра у жам бўлганларга солди шундай доно маслаҳат:
«Орангизда ким қодирдур кўрсатмоққа улкан жасорат
Чўнг мукофот эвазига? Ул мукофот кўп бебаҳодир:
305. Гажак бўйин икки тулпор бергум қўшиб жапгарабога,
Ки дапайлар кемасидан ҳам учқурроқ эрур у отлар.
Ким шу зулмат тунда бориб аргосликлар қароргоҳига,
Билиб келса ахейларнинг кайфиятин: улар ҳали ҳам
Қуриқларми кемаларин ё дош бермай бизнинг қуввага,
316. Ўзаро жанг майдонидан қочмоқ ҳақда кенгашурларми?
Ё чарчаб жанг азобидан соқчиликдан воз кечмишларми?
Шуни билиб қайтган жўмард мустаҳқидир мунаввар шонга!»
- Деди Ҳектор, лек сукутда эди ҳамма, чиқмасди садо.
Лашкар ичра Долоп отли одам бўлиб, мису зарга бой
315. Бул азамат ўғил эди троялик жарчи Эвмедга;
У бир ўғил эди беш қиз орасида, валекин хунук,
Бадбашара бўлса ҳамки, чаққон эди оёғи унинг.
Сафдап чиқиб шундай деди у саркарда Ҳекторга шу он:
«Ҳектор, менинг жасур қалбим ва мард руҳим даъват этмоқда
320. Шу зулматда бориб билиб келмоқликни ёв кайфиятин,
Лек сеп, Ҳектор, ўз салтанат асонг ила қасам ич олдин:
Ул паҳлавон Ахиллеснинг ғоят ажиб тулпорларини,
Сержило жангаробасин менга инъом қилмоғинг шартдур.
Сенга, балки, кўп фойдали янгилеклар олиб келармен;
325. У бошдан бу бошигача кезиб чиққум ёв қароргоҳин
Ҳатто боргум Агамемнон кемасининг пойига қадар;
Балки кенгаш қураётгандирлар унда лашкарбошилар
Жангни давом эттирмоқлик, ёки ундан қочмоқлик ҳақда».

- Шу заҳоти, Долопга онг ичди Ҳектор кўтариб асо:
330. «Ҳур Ҳеранинг ёстиқдоши чақмоқдор Зевс шоҳид онтимга!

Илионда сендан ўзга ҳеч ким мипмас у тулпорларга;
Онт ичаман, у отларнинг соҳиби сен бўлурсен фақат».

Бўлса ҳамки бу онт сохта, лек Долонни ғайратлантирди.

Шу захоти у эгри ёй ва ўқдонни илди елкага.

335. Сўнг устидан бўз бўрининг бароқ юнгли терисин ёнди:

Сассиқ кузан терисидан қалпоқ кийди кейин бошига

Ва илкига найза ушлаб, жўнаб кетди кемалар томон;

Илло унга насиб бўлмас омон қайтиб, хабар келтирмоқ.

Долон жадал юриб кетди ташлаб бунда от, одамларни.

340. Салдан кейин, шоҳ Одиссей кўриб қолиб яқинлашётган

Айғоқчини, ўз ҳамроҳи Диомедга бир калом айтди:

«Назаримда, анов шарпа келмоқда ёв қароргоҳидан!

Гумонимча, у кемалар ёққа келур айғоқчиликка:

Ё қилмоқчи кафандуздлиқ, излаб бирон мурдапи тунда.

345. Лек биз унинг сал олдинлаб кетишига имкон берайлик,

Сўнг изига тушиб, бирдан ҳамла қилиб қўлга олайлик:

Гар чап бериб қочмоқ бўлса, найзанг ила таҳдид сол унга

Ки орқага қочолмасин, қочсин бизнинг кемалар ёққа».

Шу қарорга келиб улар беркиндилар жасадлар аро,

350. Долон эса ёнларидан ўтиб кетди шипиллаб, сезмай,

Лек у хачир бир ҳамлада тортган жўяк узунлигича

(Ки одатда, огир карвон ҳўкизлардан кўра хачирлар

Узоқроққа тортиб борар терап ағат олиб омочни)

Ерга боргач, мардлар унинг орқасидан қува кетдилар.

355. Долон оёқ товушини эшитдию таққа тўхтади.

У, Ҳекторнинг амри билан ўртоқларим мени орқага

Қайтаргани келмоқдалар шекилли, деб ўйлаган эди.

Лекин ортда қолганида эллик-олтмиш қадам масофа,

Долон таниб ғанимларни, ура қочди шаталоқ отиб,

360. Одиссей ва Диомед ҳам қува кетди қочоқ ортидан.

Ўткир типли икки този тоғ эчкисин ёки қуёшни.

Ўрмон ичра тирқиратиб қувганида, у ҳовучлаб жон,

Чопганидек оёғини қўлга олиб чийиллаганча,—

Диомед ва Одиссей ҳам айғоқчининг Троя томон

365. Қочишига имкон бермай, борардилар қувиб кенг даштдан,

Лек у етиб қолган эди кемаларга ва зум ўтмасдан

Аралашиб кетар эди соқчиларга,— шунда Афина

Диомеднинг дилига чўнг ғулу солиб, ҳасад уйғотди:

Бирон кимса лашкаргоҳда мендан олдин уни яралаб

370. Шавкатимга шерик бўлса, хунук бўлур,— деб ўйлади у

Ва найзасин ўқталганча айғоқчига қилди дағдаға:

«Тўхта, йўқса тўхтатурмап найза отиб! Менинг илкимдан

Маҳол қочиб қутилмоқлик — муқаррардир, ҳақдир ўлиминг!»

Шундай деб, у найза отди тегмайдиған қилиб жўрттага;

375. Троялик тақ тўхтади найза унинг ўнг елкасидан
Яшин янглиғ чақнаб ўтиб санчилган он она заминга;
Пир-пир учди дудоқлари, такиллади тиши даҳшатдан;
Мардлар уни ушладилар етиб келиб ҳаллослаганча —
Шунда Долоп бундай деди кўз ёшларин дув-дув тўкканча:
380. «Шафқат қилинг! Тўлов олинг мен учуп сиз, уйимда зар, мис
Беҳисобдир, ажиб темир ашёлар ҳам кўпдир бағоят.
Гар падарим билса асир эканлигим қўл остингизда,
Бажонидил тўлов тўлар сизга бисёр хазинасидан».

- Аммо унга жавоб қилди ақли равон Одиссей бундай:
385. «Хотиржам бўл, ўлим ҳақда ўйламоқни кўнглингдан чиқар.
Яхши-си, сеп жавоб қайтар гапларимга, фақат рост сўзла;
Не сабабдан ҳамма ухлаб ётган чоғда, шу зулмат тунда
Ёлғиз ўзинг келаётган эдинг бизнинг кемалар томон?
Жангоҳдаги мурдаларни тунамоқдир балки ниятинг?
390. Ёки Ҳектор, ахейларнинг ниятини билиб кел, дея
Юбордим сени? Ёхуд келурсанми ўз хоҳишинг-ла?»

- Жавоб берди шўрлик Долоп тиззалари қалтираганча:
«Шўрим қурсин, мени Ҳектор мажбур қилди йўлдан оздириб;
У сўз берди менга бузрук Ахиллеснинг заранг туёқли
395. Отларини жангароба билан бирга туҳфа қилмоққа
Эвазига, мен шу зулмат тун тугамай, қароргоҳингиз
Томон келиб, билмоғим шарт эди шуни: яъни юнонлар
Қўриқларми ҳамон ўзин ё дош бермай бизнинг қуввага,
Ўзаро жанг майдонидап қочмоқ ҳақда кенгашурларми?
400. Ё чарчаб жанг азобидан, соқчиликдан воз кечмишларми?»

- Жилмайганча деди шунда соҳиб идрок Одиссей унга:
«Ие! Кўнглинг тусаб қонти дейман ҳали бебаҳо туҳфа —
Мард Ахиллнинг тулпорларин! Улар ғоят саркашдир, йигит:
Ул отларини жиловламоқ ва бошқармоқ маъбудазода
405. Ахиллесдан бўлак ҳеч бир фоний банди қўлидан келмас!
Вале яна шуни айт-чи ҳақиқатни яширмай тезроқ:
Сеп бул ёққа жўнаганда қайда эди саркарда Ҳектор?
Қайда ҳозир унинг қурол-аслаҳаси, учқур отлари?
Қайда унинг қароргоҳи, соқчилари, бутун лашкари?
410. Улар пени кўзламоқда: Троядан олис — бу ерда
Қолмоққа аҳд қилганмилар қатъий тарзда ё, ахейлардан
Энди уступ келдик, дея ўйлармилар ортга қайтмоқни?»

- Одиссейга жавоб қилди троялик айғоқчи Долоп:
«Бажонидил ҳақиқатни айтгум сенга, о, диловор зот;
415. Мен жўнаган чоғда Ҳектор илоҳий Йл қабри ёнида,
Хилватгоҳда азиз эрлар даврасида қуради кенгаш;
Лек соқчилар деярли йўқ — мапзилгоҳни қўриқлагувчи.

- Кўряпсапми гулхапларни — пергамликлар ёққап барини.
 Ундайдилар бир-бирларин улар тунда бедор бўлмоққа;
 420. Лек олисдан келган бутун Троянинг муттафиқлари
 Бошларидан соқит қилиб соқчилиқни, ухлаб ётурлар:
 Ки уларнинг хотин, бола-чақалари қолган йироқда».
 Савол берди айғоқчига соҳиб идрок Одиссей яна:
 «Муттафиқлар троялик лашкари-ла бирга ётурми,
 425. Бошқа-бошқа жойдами ё? Сўйла шуни, билмоқ истаймен».

- Яна унга жавоб қилди троялик айғоқчи Долон:
 «Хаммасини айтиб бергум яширмасдан, бор ҳақиқатни:
 Денгиз бўйин маскан қилган лелеглару карияликлар.
 Камонбардор пеонлару кавконлару мард пелагслар;
 430. Фимбрага яқин ерда Ликия ва Мизия эли,
 Фригия лашкари-ю Меония суворийлари.
 Лек ҳар бирин бошқа-бошқа сўрамоқдин не ҳаён сизга?
 Гар Троя қўшинининг орасига кирмоқ бўлсангиз,
 Ана, четда мапзил қурган янги қўшин — фракцияликлар;
 435. Улар шоҳи — Эйенойод Рез ҳам бирга ётур халқ ичра.
 Резнинг гўзал ва ҳайбатли отларини мен ўзим кўрдим, —
 Қордек оппоқ, пойгаларда шамолдан ҳам учқурроқ отлар,
 Бошдан-оёқ безалган зар, кумуш билан жангаробаси.
 Резнинг ўзи ҳайратомуз, ажиб олтин совут кийганким,
 440. Бундай совут ва яроқлар биздек фоний бандаларгамас,
 Балки Олимп аҳли — боқий тапгриларга ярашажақдур!
 Сиз, яхшиси, ҳозир мени кемаларнинг пойига элтинг,
 Ёки боғлаб оёқ-қўлим, ташлаб кетинг вақтинча бунда,
 Ана унда гапларимнинг ҳақлиги ё ноҳақлигига
 445. Шоҳид бўлиб қайтажаксиз ўзингиз ҳам, о, паҳлавонлар».

- Шу чоқ унга таҳдидона боқиб деди собит Диомед:
 «Э, йўқ, Долон, гарчи бизга хушхабарлар айтган бўлсанг ҳам,
 Қўлимизга тушибсанми, умидинг уз жон сақламоқдан.
 Агар сенга биз эрк бериб, Трояга қўйиб юборсак,
 450. Турган гапки, яна бизнинг бандаргоҳга айғоқчи бўлиб,
 Е ошқора жанг қилгали лашкар билан қайтиб келурсен,
 Бинобарин, гар қўлимда жон бергудек бўлсанг, у чоғда
 Юнонларнинг бошига сен ғаму офат ёғдиролмайсан».

- Шунда Долон Диомеднинг нягига титроқ қўли-ла
 455. Тегиб, унга ёлбормоқчи бўлганида, унинг бўйнига
 Қулочкашлаб қилич солди Диомед ва чўрт узди бошин;
 Шу он ерга юмалади ҳали гапдап қолмаган калла.
 Айғоқчининг бошидаги мўйна сарпуш улжа олипти,
 Яна: камон, улкан найза, бўри тери — елкасидаги.

460. Булар барип соҳиб камол Лаэртзода баланд кўтариб,
Ғаниматбахш Афилага нидо қилди гулдирос сас-ла:
«О, Афина, хушпуд бўлгил бу назрдан! Бунн энг аввал
Бизлар сенга бағишлаймиз Олимпдаги боқийлар ичра!
Яна битта тавалломиз бордир сенга: фракияликлар
465. Манзилига ва отлари турган ерга бошлаб бор бизни!»

- Шундан кейин, шоҳ Одиссей илкидаги ғаниматларни
Яшил майса узра қўйиб, қучоқ-қучоқ қамишу юлгун
Ўриб келди ва уларнинг атрофига белгилар қўйди —
Қоронғуда қайтаётиб кўрмай ўтиб кетмаслик учун.
470. Сўнг ўзлари йўл олдилар қон кечишиб, жасадлар оша.
Тез етдилар Фракия лашкарининг чет манзилига.
Хорғин лашкар ғафлатдайди; лекин совут, аслаҳалари
Ғоят ажиб тартибда уч қатор қилиб тизиб қўйилган
Ва ҳар бир тўп қаршисида бир жуфтдан от турарди боғлиқ.
475. Рез қўшиннинг ўртасида ётар ухлаб, унинг қўш оти
Шу ерда — жангаробанинг орқасига боғланган эди.
Одиссейнинг кўзи олдин Резга тушди ва шундай деди:
«Ана, ўшал мард Диомед, мана унинг ўшал отлари.
Биз ўлдирган Долон айтган Фракия тулпорлари шу.
480. Қани, бошла, кўрсат кучинг: зеро ўткир яроқ бор экан
Бекор туриб бўлмас асло. Ё мардларни қиличдан ўтказ,
Ё отларни тез олиб кет: чопғум унда лашкарни ўзим.

- Шу заҳоти Афина ҳам куч пуркади Тидей ўғлига:
У чор ёққа қилич солди: чопилганлар мудҳиш фарёди
485. Етиб борди нақ самога, бутун замиш қонга ғарқ бўлди.
Диомеднинг Фракия лашкарига қилган ҳамласи
Ўхшар эди чўбони йўқ эчки ё қўй сурувин тупда
Босиб, барин шоша-пиша бўғизлагап шер рафторига;
Улардан ўн иккитасин ўлдирди у, Одиссей бу пайт
490. Диомеднинг шамшири-ла маҳв этилган ҳар бир жасадни
Оёғидан тортиб, жадал четга судраб чиқа бошлади, —
Ки даврадан тулпорларни, ҳали олиб чиқаётган чоғ,
Муҳораба кўрмаган бу жониворлар ҳуркиб кетмасин
Тағин босиб жасадларни, деган ўй-ла шундай қилганди.
495. Бу аснода мард Диомед етиб борди Рез тепчасига
Ва ул шоҳнинг ширин жонин олди у ўн учинчи қилиб.
Оғир, ҳазин ингради Рез: у ёмон туш кўраётганди —
Афинанинг амрида Диомед шоҳ бошида турди,
Бу аснода Одиссей Рез отларини еча бошлади;
500. Жиловларни қўшиб ушлаб, у отларни очиқ майдонга
Етакларкан, камони-ла ҳайдар эди (жангаробада
Ётган обдор шоҳ қамчисин унутганди у шошганидан),
Шундан сўнг у Диомедни ҳуштак чалиб чақирди аста.

- Шоҳ Диомед бу пайт, яна қандай мардлик кўрсатсам экан:
505. Кўп бебаҳо аслаҳалар ортилган Рез аробасининг
Шотисидан тортиб, ёхуд бошим узра кўтарганимча
Кетсаммикин олиб, ёки Фракия ўғлонларининг
Яна кўпин қирсаммикин, дея хаёл суриб турарди.
Шундай хаёл оғушида турган марднинг рўбарўсида
510. Афиней пайдо бўлиб, шундай калом айтди ботирга:
«О, соҳибдил Тидейзода, унутма сен ортга қайтмоқни!
Дам ғанимат, қоч кемалар ёққа тезроқ, ки адоватли
Тангри магар Троянинг эрларини уйғотса шу чоқ,
Насиб қилмас сенга мутлақ кемаларнинг пойига етмоқ».
515. Тидей ўғли маъбуданинг сасин таниб тез минди отга,
Одиссей ҳам тулпорларни қамчилади камони ила;
Сўнг довулдек учди улар ахейларнинг бапдаргоҳига.
- Кумушкамон Феб ҳам бу пайт ҳушёр эди. У кўриб қолиб
Афинанинг Диомедга қилаётган ҳомийлигини,
520. Қаҳри қайнаб учди буюк Троянинг қўшини томон.
Бориб у шоҳ Резнинг хеши фракияли Ҳиппокоонни
Уйғотди тез; у ўрнидан сапчиб турди ва отлар турган
Ернинг бўм-бўш эканини, майдонда жон талвасасида
Ётганларни кўриб қолиб, қути ўчди, оҳ-фарёд қилди
525. Ва суюкли аҳбобининг отин атаб юм-юм йиғлади.
Мудҳиш ваҳм босди бутун Троянинг қўшинларини;
Зум ўтмаёқ тўпланди халқ, аллақачон ўз кемалари
Томон қайтган ёв қилимишин кўриб ҳамма ҳангу манг эди.
- Мардлар бу пайт етиб келди Долон қатл этилган ерга,
530. Тангри севган шоҳ Одиссей тақ тўхтатди жўшқин отларни;
Тидей ўғли сакраб тушиб, қонга ботган ғаниматларни
Одиссейга битта-битта узатди-ю сўнг яна ўзи
Отга миниб қамчи босди, ваҳоланки муте тулпорлар
Беқамчи ҳам учардилар ахейларнинг манзили ёққа.
535. Бундай деди от дўпирин элдан бурун эшитган Нестор:
«Азиз дўстлар, қўшинимиз сардорлари, саркардалари!
Қалб буюрган гапни айтмай туrolмам ҳеч — ҳақманми, ноҳақ;
Ҳа, юрагим така-пука отларнинг бу туёқ сасидан,
Қошқийди бу Лаэрт ўғли Одиссей ва Диомед бўлса —
540. Троянинг жарангтуёқ отларини ҳайдаб келётган!
Лек ёронлар, қўрқадурмең, энг диловар йигитларимиз
Ёв пчида ғавго қўзғаб, ўзлари маҳв бўлмадимикин!»

Чол гапини тугатмасдап, қаҳрамонлар келдилар етиб;
Улар отдан ерга тушган заҳот шоҳлар масрур қўл чўзиб,

545. Пешвоз чиқиб, ботирларни хуш калом-ла олқишладилар.
 Херения шаҳсувори Нестор савол берди даставвал:
 «О, Одиссей, қандай қўлга киритдинглар бу тулпорларни?
 Дадил кириб бордингларми ўзи ғаним қароргоҳига?
 Ё бу отлар сизга аён бўлган тангри армуғоними?»
550. Қаранг, мисли порлоқ офтоб шуъласига ўхшайди булар!
 Мен кексайган бўлсам ҳамки, турганим йўқ қўл қовуштириб,
 Мудом жангга кирмоқдамен троялик мардларга қарши;
 Илло бундай бедовларни шу топгача кўрмагандим ҳеч!
 Имон комил, тангри сизга туҳфа этган бу тулпорларни;
555. Зеро қодир чақмоқотар Зевс ҳам, унинг шаҳло кўз қизи
 Афина ҳам иккигизни бирдай севиб, бирдай ардоқлар!»

- Шоҳ Несторга соҳиб идрок мард Одиссей айлади жавоб:
 «О, Нелейнинг номвар ўғли, ахейларнинг шону шавкати!
 Гар хоҳласа парвардигор, бу отлардан ҳам гўзалроғин
560. Ато этгай: тангриларнинг иқтидори кўп бебадалдир!
 О, муҳтарам падар, булар жанг майдонга Фракиядан
 Кеча келган отлардирким, Тидейзода улар шоҳип ҳам,
 Бо ўн икки нафар асл дўстларин ҳам чошиб ташлади!
 Ўн учинчи ёвни эса, ундан олдин, кемаларимиз
565. Яқинида ўлдиргандик — уни Ҳектор юборган экан
 Шу қоронғу тунда бизнинг қароргоҳга айгоқчиликка».

- Шундай дея бу шодмон ва такаббур зот хушвақт дапайлар
 Қуршовида тулпорларни ҳайдаб ўтди зовур ортига.
 Мардлар етиб бориб дарҳол Диомеднинг кенг чодирига
570. Бедовларни охурларга боғладилар кўн нўхта билан,
 Диомеднинг кўп отлари бунда тотли бугдой еярди.
 Шоҳ Одиссей кемасига олиб кетди Долоннинг қонли
 Аслаҳасин, — ўйлаганди Афинага назр қилмоқни.
 Сўнг икковлон чўмилдилар денгиз бориб, долғалар ичра
575. Покладилар тер ва чангдан оёқ-қўлу баданларини:
 Вужудларин машъум тердан фориғ қилгач денгиз суви-ла
 Ва шу зайил қалбларини тамомила тароватлашгач,
 Икковлари ювиндилар яна силлиқ тоғораларда.
 Улар шундай поклашишиб, муаттар мой сурдилар танга.
580. Сўнг ёронлар ила базм қураркалар, лим-лим қадаҳда
 Муаззама Афинага бол янглиғ май паймо қилдилар.

ЎН БИРИНЧИ ҚЎШИҚ

АГАМЕМПОННИНГ ЖАСОРАТЛАРИ

Зулфизар Тонг ўктам Тифон тўшагипи тарк этган ҳамон
Боқийлару фонийларга энг эъзозли зиё бахш этди.

Шунда Зевс Адоватни — илкига жанг нишонасини*

Тутган бадкор даракчини, — аргосликлар томон йўллади,

5. Адоват ҳам бандаргоҳда қоқ ўртада турган Одиссей
Кемасига келиб инди, — истарди у машъум овозин
Бандаргоҳнинг ҳар иккала чеккасини қўриқлаб турган
Аякснинг ҳам Ахиллнинг ҳам кемалари эшитишини.
Шум Адоват ахейларга қараб наъра солди қудратли;
10. Сўнг ҳар бир мард қалбига у, чарчоқ билмай жанг қилсин, дея
Жўшқин қудрат пуркадики, шу чоқ жами юнонлар учуп,
Кемаларда азиз она юртга жўнаб кетмоқликдан ҳам
Тотли бўлиб туюлганди қон дарёси муҳорабалар.

- Атрейон ҳам зўр ҳайқириб, даъват этди жами лашкарни
15. Қонли жангга бел боғлашга ва ўзи ҳам ҳарб либосини
Кийди жадал. Энг аввало — у қудратли оёқларига
Сердабада зирҳ боғлади — боғичлари кумуш тўқадан.
Шундан кейин алп кўксини тўсди машҳур бир совут билан,
Ки бир вақтлар шоҳ Кипрас этган эди уни армуғон;
20. Зеро етиб борган эди Кипрга ҳам аргосликларнинг
Кемаларда сузишга аҳд қилганлари Троя томон;
Шунда шоҳга сифориш-ла у совутни қилганди тўхфа,
Бул совутда мавжуд эди роппа-расо ўн йўл қора зоғ*,
Йигирма йўл оқ қалаю ўн икки йўл ялтироқ олтин;
25. Унинг икки томонидан нақ учтадан зангори илон
Ёқагача бўй чўзиб, ёй янглиғ ҳосил қилган камалак,
Зеро Зевс ўз бандаларин тақдирини қилганда аён,
Булутларнинг оқ сатҳида шу йўсинда берур аломат.
Агамемпон, банди олтин пистонлар-ла хўп безатилган
30. Зар қайишли, кумуш филоф шамирини илди елкага.
Сўнг баҳайбат, ҳашаматли қалқонини олди қўлига:
Теграсида ўн доира мис гардиш бор, гардиш ёқалаб
Йигирмата ялтироқ оқ қалай тўқа ёпиштирилган;
Қалқоннинг қоқ ўртасида дўмпайганди қора мис тўқа;

35. Горгонанинг бадважоҳат боши шунда тасвирланганди;
Акс этганди Даҳшат ила Қочқин рамзи бош атрофида.
Қалқоннинг кенг тасмаси соф кумушданди; тасма сатҳига
Аждар акси солинганди бошдан-оёқ, узунасига
Ва бу мудҳиш, зангори ранг жирканч махлуқ уч бошли эди.
40. У бошига тўрт қанотли, от ёли бор дубулға кийди,
Дубулғаннинг чўққисида тебранарди мудҳиш зар жиға.
Қўлларига мис учлари ярақлаган бир жуфт бақувват
Найза олди, ки самода акс этарди улар шуъласи.
Шунда Ҳера ва Паллада олтинга бой Микена шоҳи
45. Соҳибкамол Атрейзодни қутлаб, кўкда чақдилар чақмоқ.

Ҳар бир мард ўз шотирига амр этдики: жангаробага
Тез от қўшиб, жангга тайёр турмоқ лозим зовур лабида.
Лек ўзлари мис совутлар кийиб, қўлга яроқ-аслаҳа
Ушлаганча шитоб билан жўнадилар пиёда ҳолда;

50. Кучли ғулув кўтарилди лашкароҳда тонг отмасданоқ.
Мардлар жангга шай турдилар отлиқлардан олдинроқ бориб;
Шундан кейин етиб келди жиловдорлар; чақмоқотар Зевс
Қонли шабнам ёғдирдию ахейларнинг бошига шу чоқ,
Ғулулага солди халқни; зеро бугун кўп диловарлар
55. Жовин Аид қаърига у юбормоқни қасд қилган эди.

Троянинг лашкари ҳам баланд қирда жангга шай бўлиб,
Бузрук Ҳектор, эл тангридек эъозловчи Анхиззод Эней,
Полидамас, Антенорнинг уч ўғлони: Агенор, Полиб,
Ва тангриваш Акамаснинг атрофига бўлган эди жам.

60. Ботир Ҳектор доираваши қалқони-ла эди олдинда
Нажми завол* гоҳ булутлар орасидан нарпираб чиқиб,
Гоҳо қора абр ичига кириб кўздан ғойиб бўлгандек,
Лашкарбоши Ҳектор ҳам гоҳ олдги сафда бўларди пайдо,
Гоҳ орқа саф орасида бўлиб зоҳир ундарди жангга;
65. Хуллас, Зевснинг чақмоғидек ярақларди у бошдан-оёқ.

Заминдор бой даласида ўрмоқ учун арпа ё бугдой
Икки ёқдан тушиб келган ўроқчилар тўқ бошоқларни
Бог-боғ ўриб ташлаб, жадал интилгандек бир-бирларига,—
Икки томон лашкари ҳам қисқартириб оралиқдаги

70. Масофани, бир-бири-ла жанг қиларди шафқатсизларча:
Икки ёқ ҳам ўйламасди қўрқоқларча чекинмоқликни;
Икки томон жаҳду жадал ила бирдек жанг қилар экан,
Мисоли оч бўрилардек ғажिशарди. Ёлғиз Адоват —
Бул фалокат сабабчиси, — хушнуд эди ушбу қирғиндан.
75. Ки бир ўзи қатнашарди бу жанггоҳда худовандлардан.
Қолганлари четга олиб ўзларини, Олимп тоғининг
Ёнбағрида қад кўтарган энг пурафшон кошоналарда

- Якка-якка ҳордиқ олиб ётардилар бамайлихотир.
 80. Ҳаммалари хафа эди булутларнинг султони Зевсдап.
 Зеро зафар шавкатиини Трояга бахш этганди у.
 Лек Олимпнинг ҳукмдори тангриларга қилмасди парво;
 У ўзини олиб қочиб хилват ерга, мағрур ва шодон
 Қузатарди азим шаҳар Трояни, жанггоҳда жангии,
 85. Юнонларнинг кемаларин, мис совутлар ярақлашини,
 Жангда қилич чопаетган ўлаётган азаматларни.

- Эрталабдан то найзага келгунича мунаввар қуёш
 Мудом тинмай икки ёқдан ёғди ўқлар, қирилди лашкар.
 Азим, йўғон дарахтларни кесавериб қўллари толгап,
 Тотли таом қўмсаб, дили сал беҳузур бўлган ўтинчи
 90. Салқин ерни топиб, ўзи учун тушлик ниширган чоғда,
 Аргосликлар ҳайратона ҳайқирганча, бир-бирларига
 Далда бўлиб қаттиқ куч-ла ёв сафларин ёриб кирдилар:
 Даставвал шоҳ Агамемнон ҳамла қилди ва мардлар шоҳи
 Бионорни бир зарб билан маҳв айлади, сўнг унга қўшиб
 95. Жиловдори Оилейни ҳам ўлдирди. Чунки бул шотир
 Сакраб тушиб аробадан ташланганди Агамемнонга.
 Лек Атрейзод найза санчди унинг юзин олиб нишонга,
 Найза унинг салмоқли мис дубулғасин тик тешиб ўтиб
 Бошчаноғин парчалади қора қонга қориб миясип, —
 100. Шу тарзда у жиловдорнинг ҳамласини қилди бартараф.
 Агамемнон маҳв этилган ғанимларни тупроққа отиб,
 Ёчиб олди тез уларнинг порлоқ совут-аслаҳаларип,
 Сўнг у бир жангаробада урушаётган Приамзодалар —
 Шаҳзода Из ва Антифни ўлдирмоқ-чун отилди олға;
 105. Из отларни бошқарарди, жанг қиларди Антиф мардона;
 Бир замонлар Ида тоғи этагида булар қўй боқиб
 Юришганда Ахилл тутиб икковини банд этган эди,
 Кейин эса улар учун тўлов олиб озод қилганди.
 Вале ҳозир эл султони Агамемнон никоҳсиз ўғил —
 110. Из кўксини ғоят узун найза ила жароҳатлади;
 Антифни жангаробада ханжар уриб қулатди ерга.
 Шоша-пиша у ўлганлар совутини ечиб оларкан,
 Бул павжувон йигитларни мард Ахиллес ҳибсга олиб
 Ида тоғдан бандаргоҳга ҳайдаб келган чоғин эслади.
 115. Бадқаҳр шер шўрлик оҳу уясига бостириб кириб,
 Унинг мурғак гўдакларин шафқат қилмай ғажиганда ҳам,
 Онаизор яқип туриб, мурғакларин қутқаролмайди,
 Билъакс, ўзин қалбини ҳам машъум даҳшат солур ларзага;
 У чапгалзор, қуюқ ўрмон оралаб шер бедодлигидан
 120. Нола чекиб, қора терга чўмиб қочгай елдек юзуриб —
 Шу сингари, шум ажалга тўқнаш келган Приамзодаларга

Биронта ҳам троялик ёрдам қўлин чўзмади мутлақ;
Йўқ, ўзлари қочардилар ёрдам бермоқ ўрнига жангдан.

- Шундан кейин Агамемнон Антимахнинг ўғилларини —
125. Пизандр ва жангда жўшқин Ҳипполохни маҳв айлади
Чол Антимах турфа ҳади, олтину мис олганийчун Александрдан
Кепагашларда Еленани Менелайга қайтармоқликни
Таклиф қилган одамларга қарши чиқиб сўзларди доим.
Шу одамнинг ўғлонларин Агамемнон тутиб олганди;
130. Улар бир жангаробада жидду жаҳд-ла жанг қилардилар;
Икковлари ҳуркиб кетган тулпорларни бошқарётганда,
Чиқиб кетиб қўлдан жилов, эсанкираб қолган эдилар;
Айни шу чоғ Агамемнон шердек ҳамла қилди уларга.
Ака-ука ёлбордилар турганича жангаробада:
135. «Жонимизга қасд қилма, о, Атрейзода! Ки падаримиз
Бизлар учун улқап тоvon тўлар сенга гар ўлдирамасанг.
Антимахнинг қимматбаҳо буюмлари кўп бебадалдир:
Мису олтин ва темирдан ясалган кўп антиқа моллар.
Маълум бўлса отамизга бизнинг тирик эканлигимиз:
140. У бепазир тўлов тўлар сенинг ўзинг тилаганингча».

- Шундай шафқат сўрардилар улар шоҳдан илтижо қилиб.
Лекин шоҳнинг ғайришафқат овозини эшитди улар:
«Агарки сиз ёвуз ният Антимахнинг фарзандларисиз,
Қасд олгаймек отангиздан маҳв этибон бугун сизларни —
145. Ҳа, эсимда, троялик оқсоқоллар машваратида,
Одиссей-ла элчи бўлиб бирга борган шоҳ Менелайни
Ўлдиришглар, деб маслаҳат берган эди ўшал побакор!»

- Деб у кучли зарба билан Пизандрни қулатди ерга.
Найза еб у кўкрагидан замин узра ётди чалқанча.
150. Аробадан сакраб тушган Ҳипполохни ҳам Агамемнон
Шамшир ила бўйнин узиб, қўлин чопиб айлади гумдон;
Шунда жасад мисоли бир ғўла янглиғ думалаб кетди.

- Сўнг қолдириб жасадларни, жанг авж олган томон юрди у
Ва ортидан эргашдилар мис совутли далир ўғлонлар.
155. Пиёдалар маҳв этарди қочаётган пиёдаларни,
Суворийлар — суворийни (ки отларнинг туёқ остидан
Кўтарилган чапгу тўзон буркаганди еру осмонни),
Мис яроқлар қйратарди икки томон лашкарларини
Вале қодир Агамемнон қочган ёвнинг ортидан қувиб,
160. Мудом янгроқ овоз билан ахейларга берарди далда.
Машъум ёнгин чўнг ўрмонга шафқат қилмай қилганда ҳамла,
Ҳатто азим дарахтлар ҳам қулайдилар ўт бўронидан —

- Худди шундай соҳибқирон Агамемнон дастидан қочган
Троялик мардлар боши думаларди она заминга;
165. Аксар отлар жанггоҳ узра ахтарганча ўз суворларин
Шалдиратиб қочардилар бўм-бўш қолган аробаларни;
Ҳар томонда ўлиб ётган суворларни хотинларимас,
Зоғлар кўпроқ эъзозларди бу жанггоҳда чўқиб кўзларин.
- Лек бу маҳал сарпадар Зевс муҳофаза қилиб Ҳекторни
170. Ўқдан, чангдан, қон тўкишдан, четлатганди машъум жанггоҳдан.
Агамемнон эса бу пайт юнонларни ўз орқасидан
Эргаштириб, ҳамон ёвни таъқиб қилиб борарди шитоб.
Ёв қария Ил мозори ва саҳрода ўсган ёввойи
Анжирнинг кенг соясидан тапир-тупур чопиб ўтарди —
175. Дам атримат — тез шаҳарга кириб олмоқ иштиёқда;
Лек Атрейод давом этиб ғанимларни таъқиб қилишда,
Мудом метин билакларин бўяр эди улар қонига.
Ёв эманга ҳамда Алексей қопқасига яқинлашганда
Тўхтади ва ортда қолган ўртоқларин кута бошлади.
180. Улар эса ярим тунда молхонага бостириб кирган
Ваҳший шердан ҳуркиб қочган сигирлардек шаталоқ отиб,
Кенг далада ҳар томонга тирақайлаб қочар эдилар;
Лек улардан бири ўлим топмоғи шарт шер панжасида;
Шер сигирнинг гарданига тишларини ботириб ғарчча,
185. Қолдирмасдан ҳатто ичак-чавағини ҳам, ютар ямламай,—
Агамемнон ҳам шу шердек қувар эди ёвни бетўхтов
Ки орқада қолган эрнинг қурир эди, муқаррар, шўри.
Ёв қочаркан, кўпчилиги йиқиларди жангаробадан;
Агамемнон пайза тутиб, шундай қонли жанг қилар эди.
190. Зафар ила яқинлашгач у Троя бўсағасига,
Боқийлару фонийларнинг падари Зевс тушиб фалакдап,
Инди Ида чўққисига; у чакмоқлар тутиб қўлида,
Елдек учқур, олтин қанот Иридага бир калом деди:
«Сен, эй чақон муждачи, уч Ҳектор сари ва айтгил унга:
195. Халқ чўбоши Агамемнон лашкарини қийратётганин
Кўрса ҳамки, ўзин тийсин ҳозирчалик жангга кирмоқдин,
Вале даъват этаверсин ўзгаларни шафқат билмасдан
Юнонларнинг лашкари-ла мардона жанг қилмоққа мудом.
Лек Атрейон троялик пайзасидан, ёхуд ўқидан
200. Яраланиб, жангароба томон юрган чоғ Ҳекторга мен
Шундай қувва ато этгум, ки то қуёш ботиб заминга,
Қудсий Зулмат ингунгача, бандаргоҳда қийратгай ёвни»,

Қуюмонанд Ирида ҳам Зевс амрига этди итоат:
У Идадан қудсий шаҳар Трояга шўнғиди тўғри;

205. У ерда у суворийлар даврасида, жангаробада
Турган бузрук Приамзода мард Ҳекторни учратди шу он;
Ирида ҳам туриб униг қаршисига, такаллум қилди:
«Машваратда Зевсга монад Приамзода Ҳектор, қулоқ ос!
Келдим сенинг қошинга мен Зевс каломин баён этгали:
210. Халқ чўбони Атрей ўғли лашкарининг қийратётганин
Кўрсанг ҳамки, ўзингни тий ҳозирча сен жангга кирмоқдин,
Вале даъват этавергил ўзгаларни шафқат билмасдан
Юнонларнинг лашкари-ла мардона жанг қилмоққа мудом.
Лек Атрейон Троялик пайзасидан, ёхуд ўқидан
215. Яраланиб, жангароба томон юрган заҳот, Зевс сенга
Шундай қувва ато этгай, ки то қуёш ботиб заминга,
Кудсий Зулмат ингунгача, бандаргоҳда қиргайсан ёвни».

- Шундай дея учиб кетди қуюнмонанд Ирида ортга.
Сакраб тушди ерга қўлда яроғи-ла қаҳрамон Ҳектор;
220. У силкитиб найзаларин лашкар сафин айланар экан,
Қўшин қалбин руҳлантирди; муҳораба авж олди яна;
Жами лашкар ўгирилиб юнонларга юзма-юз турди,
Юнонлар ҳам қарши ёқда сафларини мустаҳкамлади.
Жанг тикланди; ёвлар яна тўқнашдилар; шоҳ Агамемнон
225. Ёнг олдинда жанг қилмоқлик истаги-ла отилди олға.

- О, Олимпда истиқомат қилгучи ҳур Музалар, сўзланг,
Троянинг лашкаридан, ё шавкатли муттафиқлардан
Қай муҳориб қарши чиқди Атрейзодга биринчи бўлиб? —
Майин жузли қўй-қўзилар вилояти — Фракияда
230. Дунё келган Антенорзод Ифидамас — девқомат ботир.
Ўшал ерда уни гўзал Феананинг отаси Киссей —
Чақалоқнинг бобожони боққан эди уни бешикдан.
Вале йигит бўлганида Ифидамас ўсиб, улғайиб,
Бобо берган эди унга ўз қизини. Лек куёв бола
235. Тарк этганди никоҳ кўшқин жанг дарагини эшитиб қолиб;
Учганди у Илионга ўн иккита қора кемада;
Аммо улкан кемаларни Перкотада қолдириб, ўзи
Лашкарини Илионга бошлаб кирган эди пиёда.
Атрейонга элдан бурун қарши чиққан ҳозир шу эди, —
240. Икковлари бир-бирлари сари яқин боришгандан сўнг,
Агамемнон найза отди, лек нишонга теккизолмади.
Ифидамас эса санчди найзасини Агамемноннинг
Совут ости камарига ва куч ила ботирди уни.
Ҳолбуки у тешолмади ҳашаматли камар тўқасин:
245. Найза учи қўрғошипваш оқ кумушга тегиб қайрилди.
Мардлар шоҳи Агамемнон, шунда найза бандидан ушлаб,
Нақ қутурган шердек юлқиб олди уни ағёр қўлидан;
Сўнг бўйнига қилич солиб жопин олди Ифидамаснинг.

- Шўрлик, ниҳол ва вафодор завжасининг васлига тўймай,
 250. Кўрмай ҳали унинг меҳру навозишин, эркалашларин,
 Яъники ўз саховатин натижасин (у тўёнага
 Юзта ҳўқиз берган, яна мингта қўю эчки армуғон
 Қилмоқчийди ўз беҳисоб сурувидан), бегона юртда
 Дўстларининг ёнин олиб, кетган эди мангу ғафлатга.
 255. Мана, унинг қип-яланғоч жисмин отиб жангга, Атрейзод
 Ҳашаматли совутини олиб ўтди халқ орасидан.

- Атрейзодни кўриб қолди шу чоқ Коон — машҳур муҳориб,
 Аптенорнинг тўнгич ўғли: у жигарин ўлиб ётганин
 Кўрган заҳот қалбидаги талх аламдан кўзлари тинди.
 260. Найза ушлаб, у ўзини Атрейзоддан олди панага;
 Сўнг тез ҳамла қилиб, унинг тирсагидан жароҳатлади;
 Ялтироқ тиг тешиб ўтган эди қўлин Агамемноннинг.
 Ки қўрқувдан бир сесканиб тушди шунда мардлар султони;
 Лек шунда ҳам ўзин четга олмади у жангу жадалдан;
 265. Ҳамла қилди у Коонга ўз устувор пайзаси ила.
 Бу пайт Коон суюк ука жасадини оёқларидан.
 Судрар экан, дўстларини чақирарди ёрдам бермоққа,
 Лек Атрейзод улкан қалқон панасида жасадни судраб
 Кетаётган бул мардга мис найза санчиб, жонин олдию
 270. Бошин чопди ётганида у инисин жасади узра.
 Антенорнинг икки ўғли ўз қисматини ниҳоясига
 Шу зайлда етказишиб, Айд сари этдилар рихлат,

- Илло қодир Атрейзоднинг ярасидан ҳали қайноқ қон
 Оқар экан, троялик лашкар сафин у гоҳо найза,
 275. Гоҳ шамшир, гоҳ харсангтош-ла қийратмоқдан тўхтамади ҳеч.
 Аммо яра юзи қотиб, қон тўхтагач, Агамемноннинг
 Қалбига шум изтиробли алам нишин санча бошлади.
 Тўлғоқ тутган оналарга Зевс қизлари — Илифийлар
 Кўз ёришин тезлатмоқ-чун ништар санчиб азоб бергандек, —
 280. Шоҳ қалбида ҳам ниш урди шундай қаттиқ бетўхтов оғриқ.
 Чиқиб у жангаробага, амр этаркан аробакашга
 Ҳайдамоқни тулпорларни жадал баҳрий кемалар томон,
 Ахейларга юзланганча қичқирди нақ момақалдироқ!
 «О, ёронлар, данайларнинг сардорлари, доно шоҳлари!
 285. Машўм жангни бандаргоҳдан энди сизлар йироқлаштиринг:
 Не иложки, Троянинг ҳаёнаткор лашкари билан
 Кун ботгунча жанг қилмоққа менга имкон бермади Зевс».

- Шундай деди, — қамчи босди жиловдори ёлдор отларга;
 Муте отлар ҳам шамолдек учди қора кемалар ёққа;
 290. Ярадорни жангдан олиб кетаётган отларнинг кўкси
 Кўпик бўлиб, ботгандилар туёқлардан чиққан тўзонга.

- Деб энгашди у Пеонзод совутини ечиб олмоқ-чун,
 Бу аснода сумбул сочли Еленанинг маҳбуби Парис
 Дардан ўғлини — бир замонлар кўп мўътабар зот ҳисобланмиш
 380. Кекса Илнинг, — қабридаги азим қабр топи ортида
 Туриб олиб, халқ сардори Тидей ўғлини нишонга олди;
 У энгашиб эндигина Агастроф устига, унинг
 Қалқонини, жимжимадор совутини, дубулгасини
 Ечиб ола бошлаганди Александр камон чилласин,
 385. Таранг тортиб ўқ узди ва отгап ўқи кетмади зое:
 Диомеднинг ўнг товонин тешиб ўтиб ерга қадалди.
 Буни кўрган шодон Парис тантанавор қаҳ-қаҳ урганча
 Пистирмадан чиқа солиб мағрурланиб деди зафардан:
 «Яраландинг! Демак менинг отган ўқим бекор кетмади!
 390. Жопингни ҳам олар эдим гар қорнингга теккизганимда!
 Ана унда, сендан худди шердан ҳурккан қўзичоқлардек
 Қўрққан аҳли Троянинг таскин топар эди сал кўнгли!»

- Саховатли Диомед ҳам жавоб қилди унга тортинмай:
 «О, кокилдор новакандоз, о, қизларнинг шайдоси, малъун!
 395. Гар ошкора чиққанингда рўпарамга, кўмак бермасди
 Камонинг ҳам, дўлдай ёққан ўқларинг ҳам мутлақо сенга!
 Ҳали менинг товонимни тирнаб, шунча керилмоқдасен;
 Мен-чун бу ҳеч! Ҳатто чивин чаққандай ҳам оғригани йўқ!
 Ки олчоқ ва ожиз эрнинг отган ўқи шундай заифдур!
 400. Мен отган ўқ бошқачадир: унинг тиги ағёр баданин
 Албат тешиб ўтажак ва жонин олиб ер тишлатажак!
 Бева қолган ёстиқдоши фарёд қилгай юзин тимдалаб,
 Болалари уйда етим қолгай, ўзи чириб ётаркан.
 Боши узра хотинлармас, шум қузғунлар парвона бўлгай!»
 405. Шоҳ Одиссей яқин келиб, пана қилди дўстин ағёрдан:
 Тидейзода тиз чўкди-ю, тортиб олди ўқни ярадан,
 Шунда бутун вужудида изтиробли зирқироқ турди.
 Дарҳол сакраб чиқиб у жангаробага, кемалар сари
 Ҳайдамоққа фармон берди: қалби қаттиқ чекарди азоб.

410. Найзаандоз шоҳ Одиссей жанггоҳ аро қолганди ёлғиз;
 Қўрқув жами ахейларни чор томонга тирқиратганди.
 У хўрсиниб қўйиб, ўзин мардонавор қалбига деди:
 «О, разолат! Оҳ не кечгай ҳолим менинг? Шарманда бўлгум
 Гар ғанимдан кўрқиб қочсам; асир тушмоқ ундан ҳам ёмон:
 415. Тирқиратиб юборди Зевс юнонларнинг барча лашкарин.
 Вале нечун юрагимни изтиробга солур бу ўйлар?
 Биламанки, фақат аблаҳ қочгай жангдан шармандаларча!
 Аммо олийҳиммат одам, хоҳ енгсин, хоҳ уни енгсинлар,
 Шубҳасизки, мардона жанг қилмоғи шарт чекиниш билмай!»

420. У шундайин теран ўйлар оғушида турган бир пайтда
Троянинг қалқонбардор лашкарлари уни дафъатан
Ҳар тарафдан қуршаб олди ўз бошига орттириб бало.
Еш овчилар шикор чиқиб қуршаганда ваҳший қобонни,
Чиқиб келар у ўрмондан иршайтириб сўйлоқ тишларин;
425. Лек овчилар, този итлар ҳайиқмай ҳеч, қилурлар ҳамла;
Қобон эса тишларини таҳдидона такиллатади;
У нечоғлиқ зўр бўлмасин чекинмайди овчилар зинҳор,—
Шу янглиғ шоҳ Одиссейга ҳам чор ёқдан трояликлар
Ташланарди: лек Одиссей дафътарди ҳамма ҳужумни;
430. Даставвал у Дейопитнинг елкасини жароҳатлади;
Сўнг Фоонни ва Энномни бирин-кетин қулатди ерга,
Херсидамга эса, у жангаробадан тушаётганда,
Найза санчди, қалқон остин, яъни қорниң нишонга олиб;
У заминга қуладию жонҳолатда чангаллади ер,
435. Лаэртзода шундан кейин шавкатли мард Сокнинг иписи
Азиз ҳамзот Ҳиппасзода Харонни ҳам ер тишлаттирди.
Жигарига кўмаклашмоқ учун шошган тангримонанд Сок
Шундай деди етиб келиб Лаэртзода истиқболига:
«Шоҳ Одиссей! Ишда толмас ва найрангда беқиёс банда!
440. Бугун ё сен маҳв этибон ака-ука Ҳиппасзодларни,
Керилгайсан ечиб олиб бизнинг обдор совутларимиз,
Ёхуд ўзинг топгайдурсен ажал менинг найзам зарбидан!»

- У Одиссей қалқонига қулочкашлаб урди найзасин;
Иқтидорли найза порлоқ қалқонни ҳам, бисёр безакли
445. Совутни ҳам тешиб ўтиб, қадалди шоҳ қовургасига;
Лек Афина киритмади мард қорнига ул мис найзани.
Лаэртзода, жароҳатин кўп хатарли эмаслигини
Англаб бир оз чекинди-да, шундай деди Ҳиппас ўғлига:
«Йўқ, бадбахт, сен бугун албат топгайдурсен ўз ажалиңни!
450. Йўл бермадинг бугун менинг ёвлар ила олишувимга;
Лек барибир, юз тутмоғинг аниқ сенинг машъум ўлимга;
Сен шу бугун, шу ердаёқ қатил бўлиб, менга шон-шухрат
Ва Аидга ўз руҳиңни бахш этурсан муқаррар, малъун!»

- Шундан сўнг Сок ўгирилиб орқасига қоча бошлади;
455. Вале Лаэрт ўғли Сокнинг гарданига найзасин санчди.
Ки ул тифдор найза тешиб чиқди Сокнинг алп сийнасида
У гурсиллаб тушди ерга, қийқирворди шунда Одиссей:
«Асов отни тизгинловчи Ҳиппаснинг о ботир ўғли, Сок!
Бас, қисматинг ўлим экан, ундан қочиб қутилиб бўлмас!
460. Ҳа, о бадбахт! Энди қора кўзларингни на муҳтарам
Онажонинг, на падаринг юма олур: қонхўр қузғунлар
Чарх уришиб бошинг узра, тилка-пора қилурлар жисмиң!
Лек мен ўлсам мард ахейлар иззат билан дафн этурлар!»

- Шундай дея соҳибкарам Лаэртзода муҳориб Сокнинг
465. Шум найзасин ўз танидан, қалқонидан суғуриб олди:
Қон тизиллаб оқиб шу чоқ жароҳатдан, тойдирди ҳушдан,
Одиссейнинг қонин кўрган троялик азамат эрлар
Бақиришиб, ҳаммалари отилдилар паҳлавон томон.
Лек Одиссей наъра тортиб дўстларини чорлай бошлади.
470. Овозининг борича у уч марота ҳайқирди қаттиқ;
Менелай ҳам эшитди уч марта унинг ҳайқиригини
Ва ёнида турган ботир Аяксга юзланди шундай;
«О соҳибдил Аякс, халқлар султони, о Теламонзода!
Қулогимга чалинмоқда Одиссейнинг янгроқ наъраси,
475. Овозидан, Троянинг йигитлари уни жанггоҳда
Гуё қуршаб олиб, қаттиқ қийнаётган кўринадилар.
Дўстим, жангга ёриб кириб, Одиссейни ҳифз қилайлик!
Ёв ичра у шикастлашиб қолмасайди ёлғизлик қилиб;
Унда юнон қўшинининг бошига кўп мусибат тушгай!»
480. Деб у олға отилди тез, орқасидан тапгириван Аякс.
Салдан кейин Одиссейни кўрди улар: шоҳ теграсида
Ёв ичра у шикастланиб қолмасайди ёлғизлик қилиб;
Шохдор кийик атрофида оч бўрилар чарх урганидек;
Гарчи қони қайноқ кийик оёқлари уни овчидан
485. Халос этган бўлса ҳамки, бешафқат ўқ унинг кучини
Қирқар охир, шунда қуюқ ўрмон ичра, тоғ дарасида
Бечорани оч бўрилар ғажийдилар хомталаш қилиб.
Лек ғойибдан тапгри шу чоқ, мудҳиш шерни қилур намоён,
Ки бўрилар урра қочиб, шерга насиб бўлгайдур ўлжа,—
490. Мард Одиссей атрофида ҳам бир талай трояликлар
Худди шундай изғишарди, ул мард эса ўз найзаси-ла
Хамла қилиб, машъум дамни даф қиларди ўзидан мудом.
Етиб келиб минорадек улкан қалқон кўтарган Аякс,
Одиссейни пана қилди ва ёв ҳарён қочди тирқираб.
495. Соҳибкарам шоҳ Менелай Одиссейни илкидан ушлаб
Олиб чиқди қуршовдан ва бошлаб борди жангаробага.

- Бу чоқ Аякс Дорикли — Приамнинг беникоҳ ўғлини
Яралади: Айни пайтда Пандокни ҳам жонин олди у.
Лизандрни, Пиразни ва Пилартларни қулатди яна.
500. Эриган қор Зевс пеъмати — жала билан қовушиб, тоғдан
Қудратли сел бўлиб тушиб дала-даштни ғарқ қилганида,
Йўл-йўлакай кўпориб у кўҳна болут, қарағайларни,
Пияшқирганча олиб бориб отганидек денгиз қаърига,—
Қодир Аякс ҳам ҳарёқни остин-устун қилди — отлару
505. Одамларни қийратаркан. Гофил эди лек бундан Ҳектор;
У жанггоҳнинг чап ёнида олишарди, Аскамандрнинг
Соҳилида; ўна ерда кўпроқ ғориб бўларди бошлар.

- Ўша ерда кекса Нестор ва паҳлавон Идоменейнинг
Атрофида янграр эди энг жанговар наъралар кўпроқ.
510. Қодир Ҳектор ўша ерда жавлон уриб соларди даҳшат:
Данайларни қийратарди найзаси-ла жангаробада.
Қочмасдилар ҳам данайлар тарк этишиб жанг майдонини,
Гар заркокил Елепанинг ёстиқдоши қаҳрамон Парис
Паҳлавон эр Махаоннинг ўнг елкасин камон ўқи-ла
515. Жароҳатлаб, уни мажбур этмаганда жангдан чиқмоққа.
Ишқилиб, бул машғум жангда Махаонни ёв нобуд қилиб
Қўймасип-да, деб қўрқарди жангга ташна жами данайлар.
Шунда аввал Идоменей гап бошлади Несторга қараб:
«О, шавкатли Нелейзода, юнон элин улкан ғурури!
520. Тезроқ чиқ жангаробага: Махаон ҳам турсин ёпингда;
Сўнг кемалар сари жадал ҳайда бодпо тулпорларингни.
Ҳозир битта моҳир табиб афзалроқдир мингта ботирдан,
Зеро ўқни тортиб олиб, жароҳатга малҳам босгай у».

- Идоменей сўзин ерда қолдирмади Нелейзода ҳам;
525. Зудлик ила чиқди у жангаробага; ҳозиқ ҳақимнинг
Ўғли машҳур Махаон ҳам сакраб чиқди унинг ортидан.
Қамчи босди чол отларга — улар елдек учди кемалар
Турган ерга, ки икковин пстаги ҳам шу эди айнан.

- Бу он Ҳектор билан бир жангаробада жанг қилаётган
530. Мард Кебрион лашкар аро ғулув кўриб шундай сўз айтди:
«Ога! Қара, не фалокат! Биз жанггоҳнинг бу чеккасида
Данайларни қиряпмизу, қўшинимиз саросимага
Тушиб қолган у томонда: айқаш-уйқаш лашкару отлар.
Бу — паҳлавон Аякс иши; бир қарашда танидим уни
535. Елкасига илиб олган минорадек чўнг қалқонидан.
Кел, биз ҳам жангаробани ўшал ёққа йўналтирайлик;
Отлиқлару пиёдалар тўқнашибон унда, қаҳр ила
Бир-бирларин қирмоқдалар, фарёдлари етиб самога!»

- Деб Кебрион майин ёлли тулпорларга қамчи босдики,
540. Муте отлар жанггоҳ аро аробани учириб кетди
Босиб-янчиб жасадлару қалқонлару дубулғаларни:
Аробанинг мис ўқи ҳам, устидаги тутқичлари ҳам
Ғилдираклар ва отларнинг туёқлари сачратган қондан
Бўялганди ол ранггаки, Приамзода ғаним ичига
545. Ёриб кириб барин қириб ташламоққа шошарди шундай!
Данайларни довдиратиб қўйганди у ўз найзаси-ла.
Юнонларнинг яна ўзга сафларин ҳам тинч қўймади у
Маҳв этаркан найза, шамшир, харсангтошлар билан уларни;
Лек Аякс-ла олишмоқдан ўзин олиб қочарди мудом;
550. Зеро Зевснинг қаҳри келур эди ул мард ила жанг қилса.

- Парвардигор Зевс ғулғула солди Аякс қалбига шу он:
 У «тақ» тўхтаб, етти қатли қалқопини илди орқага
 Ва ҳуркиган ҳайвон янглиғ олазарак бўлиб ҳарёққа,
 Ёв оралаб орқасига тисарилди хижолат бўлиб.
555. Эслатарди у ҳўкизлар қўтонидан қоноғон итлар
 Ва деҳқонлар томонидан даф қилинган мағрур арслонни:
 Подачилар туни бўйи қўриқлашур оғилхонани
 Лек гўштга суқ шер, тан тортмай ҳеч нарасадан, келаверади.
 Аммо зое кетур унинг ҳаракати: зеро соқчилар
560. Намондан ўқ ёғдиурлар машъалалар отурлар тинмай;
 Бу мардона қаршилиқдан бадқаҳр шер ларзага келиб
 Топғ ёриша бошлаганда чекинади ортга ноумид,—
 Худди шундай руҳи тушиб чекинганди дарғазаб Аякс;
 Зероки у хавотирда эди ахей кемаларидан.
565. Экинзорга кирган эшак у ердаги қулф уриб ўсган
 Экинларни пайҳон қилиб ўтлар экан бамайлихотир,
 Ўраб олган болаларнинг ожизона калтакларини
 Ҳаргиз парво қилмайдик, фақат қорни тўйгандагина
 Уни ҳайдаб чиқарурлар зўру базўр зироатзордан,—
570. Теламоннинг ўғли буюк Аяксни ҳам трояликлар
 Ва беҳисоб муттафиқлар жидду жаҳд-ла жанг майдонидан
 Қувардилар шундай, улкан қалқонига найза ёғдириб.
 Ул мард эса гоҳо ўзи ўгирилиб ғаним томонга,
 Ўз қуввасин ишга солар, троялик суворийларга
575. Ҳамла қилиб тириқтирар ва гоҳида ўзи қочарди.
 Лек барибир тўсган эди ёв йўлини кемалар томон;
 Кўпинча у икки қўшин орасида жанг қилар эди,
 Ки отилган найзаларнинг кўпи унинг оқ баданига
 Етиб бормай, етти қатлам қалқонига санчилар эди,
580. Вале аксар мис найзалар қадаларди тушиб заминга.

- Найза дўли остида танг қолган ботир Аяксни шу чоқ
 Кўриб қолди Эвемоннинг шонли ўғли сардор Эврипил;
 Дўсти томон отилди у ва яятироқ найзасин отиб,
 Яралади мард муҳориб Фавззода Аписаонни —
585. Найза унинг қоқ жигарин тешиб ўтиб, тизларин букди,
 Шунда мағлуб совутини ечмоқ учун югурди ботир.
 Эврипилнинг бул қилмишин кўриб қолган тангриваш Парис
 Дарҳол камон чилласини таранг тортиб нишонга олди
 Ва қанотли ўқи билап яралади унинг ўнг сонин —
590. Ўқнинг банди синиб қолиб, ҳолсизланди марднинг оёғи.
 У ўлимдан қочиб, тезроқ ўз лашкари томон чекинди;
 Данайларга қарата у наъра тортди ҳайқирганича:
 «О, ёронлар, юнонларнинг доно шоҳу саркардалари!
 Троялик лашкар ила сиз юзма-юз турингу тезроқ
595. Соқит қилинг шум ажални ул муҳориб Аякс, бошидан;

Ўқ ёмғири остида у саранг бўлиб қолган чамамда,
Унинг ўзи ожиз эрур қутилмоққа бу мушкулотдан!
Дўстлар, ёвга юзланинглар Аякс учун, шаънимиз учун!»

- Яралапган Эврипилни дарҳол ўраб олди данайлар,
600. Қалқон тутиб, найзаларин ўқталдилар ағёрга қараб;
Аякс ҳам етиб келди бу даврага бешикаст, омон
Ва ўгириб юзин ёвга, найзасини ўқталди у ҳам.
Муҳориблар жанг қиларди гуриллашиб мисли ёнгиндек.

- Бу аснода чопавериб кўпик бўлган Нелей отлари
605. Нестор ила Махаонни жанг домидан олиб қочарди.
Ўз кемаси қуйруғида туриб, ахей лашкарларининг
Оғир жангин ва жанггоҳдан қочётганин кузатиб турган
Шоҳ Ахиллес кўриб қолиб қарияни, тапиди дарров.
Чақирди у азиз дўсти Патроклни кемадан туриб.
610. Патрокл ҳам Ахиллеснинг янгроқ сасин эшитиб, дарҳол
Чодирдан чиқдики,— бу фалокатнинг ибтидосийди.*
Савол берди Ахиллесга саховатли Менетийзода:
«Нечун мени чақиргандинг, о, Ахиллес, не буюрурсан?»

- Чаққоноёқ Ахиллес ҳам унга жавоб айлади бундай:
615. «О, ҳимматли Менетийзод, азиз дўстим, қалбим гурури!
Келса керак ахей халқи тизим қучмоқ учун ҳадемай;
Пичоқ бориб устихонига қадалганга ўхшайди, кўрсам.
Сен, Менетий ўғли, тезроқ бориб сўра Нелейзодадан,
Ўзи олиб кетаётган ярадор мард ким бўлди экан?
620. Орқасидан худди ботир Махаонга ўхшаб кетмоқда;
Лек юзини кўролмадим: отлар елдек учиб ўтдилар».

Шу заҳоти Патрокл ҳам қулоқ осиб дўст каломига.
Чопа кетди баҳрий кема ва чодирлар ёқалаб жадал.

- Бу орада икки ботир етди Нестор оромгоҳига;
625. Тушдилар жангаробадан саховатли заминга улар;
Чол чокари — Эвримидон аробадан чиқариб олди
Тулиорларни; мардлар эса, кўйлақчан юз тутиб шамолга,
Терларини қотирдилар туриб теран уммон бўйида;
Сўнг чодирга кириб, момиқ курсиларга чўкдилар улар.
630. Жингалак соч Ҳекамеда улар учун май тайёрлади,
Ки Ахиллес Тенедосни забт этганда, ахей лашкари
Машваратда қиёси йўқ Несторга бул Арсеной қизин
Тухфа этиб берган эди. Ўтирганлар олдига аввал
Ҳекамеда кўп антиқа курси қўйди — оёғи қора;
635. Сўнг курсига мис товоқда газак учун лаззатли пиёз,
Олтинранг бол ва муқаддас арпа уни келтириб қўйди;

- Яна олтин михлар ила парчинланган гўзал қадаҳлар —
 Нелейзода ўз уйидан олиб келган эди уларни;
 Қадаҳнинг тўрт банди бўлиб, ҳар бирида икки кабутар
 640. Олтин донлар чўқиётган вазиятда тасвирланганди:
 Зилдай оғир бул қадаҳнинг қўш оёғи бор эди тубда.
 Ки май ила тўлдирилган ҳолда уни қўлга кўтармоқ
 Душвор эди — осон эмас эди бу иш ҳамма учун ҳам;
 Лек Пилослик Нестор уни осонгина қўлга оларди.
 645. Маъбудаваш Ҳекамеда шул қадаҳда омихта қилди
 Прамнидан келтирилган майни* ҳамда эчки пишлоғин
 Мис қирғичда қириб, оппоқ арпа уни сепди устидан.
 Ҳекамеда соҳибларни шул шаробга таклиф қилганди.
 Саркардалар шароб ичиб қондиришгач чанқоқларини,
 650. Чақчақлашиб ўтирдилар суҳбат қуриб, ҳордиқ чиқариб.

- Шу чоқ бирдан бўсағада зоҳир бўлди тангриваш Патрокл.
 Нестор уни кўрган ҳамон ҳашаматли курсидан турди
 Ва меҳмоннинг илкин олиб жой кўрсатди ораларидан;
 Лек бош тортиб ўтиришдан шундай жавоб қилди у чолга:
 655. «Ўтиришнинг пайти эмас, — зўрламагил, илоҳий Нестор.
 Жанг майдондан кимни олиб чиққанингни билгани, мени
 Юборган зот ғоят бузрук вале ўта дарғазаб эрур.
 Энди ўзим ҳам кўряшман — халқ сардори Махаон экан.
 Хўп, мен тезроқ қайтай буни Ахиллсга хабар қилгали.
 660. Ўзинг яхши биласан, у ғоят тажанг, жаҳли тез одам:
 Ҳеч гап эмас унинг учун бегуноҳни гуноҳкор қилмоқ».

- Ҳерения шаҳсувори унга дарҳол жавоб айлади:
 «Нечун энди шоҳ Ахиллес ёв ўқидан жароҳатланган
 Юнонларнинг таишишини қилиб қолди? У лашкаримиз
 665. Бошига не мусибатлар тушганидан беҳабарми ё?
 Жанг майдонда ғанимларнинг найзасидан ё камонидан
 Нобуд бўлиб ётиптилар энг диловар йигитларимиз!
 Яраланди мард саркарда Тидейзода қодир Диомед.
 Одиссей ҳам яраланган, Атрейзода Агамемнон ҳам.
 670. Елкасидан яраланган бул мардни ҳам ҳозир жанггоҳдан
 Аранг олиб чиқдим ўзим. Лек қалъалар фотиҳи Ахилл,—
 Қодир Ахилл ахейларнинг ғамин эмас, шафқат ҳам қилмас!
 Эҳтимол у, бу бесамар муҳораба пиҳоясида
 Ахейларнинг мағлуб келиб, Ҳеллеспонтнинг қирғоғидаги
 675. Кемаларни ёв томондан ёпдирилиб юборилмоғин
 Ва бизларнинг тамоm ҳалок бўлмоғимиз кутиб ётгандир?
 Қариб қолдим, мушакларим жўштирган куч қолмади энди!
 Қани эди, яна йигит бўлиб қолсам қадимдагидек —
 Пода-пода молимизни ҳайдаб кетган элидаликлар
 680. Ила бизлар ўша пайтда қолган эдик қаттиқ довлашиб;

Шунда бир кун Ҳипирохнинг қодир ўғли Итимопейни —
 Зироатзор Элидада яйраб-яшнаб ўсган ботирни
 Маҳв этгандим мен ва жами подаларин тортиб олгандим;
 У чорвасин ҳифз қилиб бўлган эди ҳалок найзамдан;
 Шунда ҳарён қочган эди қўрқиб кетган қишлоқ лашкари,
 Туман-туман ўлжа ҳайдаб келган эдик биз Элидадан;
 Эллик сурув қўю қўзи ва қорамол подаси шунча.
 Яна шунча чўчқалару ундан ҳам кўп эчки подаси,
 Яна йилқи уюрлари: юз элликта саман биялар
 Ва уларнинг кўпчилигин ёнида шўх, жажжи тойчоқлар.
 Бизлар бутун ғаниматни ҳайдаб кирдик тунда Пилосга;
 Ёш ўғлининг жангдан шунча мўл ғанимат ила қайтганин
 Кўрган бузрук падаримнинг кўтарилди кўнгли тоғ мисол
 Эртаси кун, тонг отган чоқ жарчилар жар солиб, муқаддас
 Элидадан оласи бор Пилос аҳлин йиғдилар жадал.
 Сўнг ўртада ғаниматни бўлашдилар ҳукмдор эрлар
 (Кўпимиздан қарзларини узолмади мағлуб эпейлар;
 Зеро улар Пилос юртин маҳв этганда бизлар оз қолиб,
 Бошпимизга кўп машаққат солган эди ботир Ҳеракл*.
 Шаҳримизни муҳофаза қилган мардлар бўлганди нобуд.
 Шоҳ Нелайнинг ўн иккита мард ўғлони бўлиб шулардан
 Мен қолгандим фақат: қатил бўлган эди жамики оғам!
 Шу сабабли, мис совутли эпей аҳли итдек қутуриб,
 Бизни таҳқир қилган эди шумлик ила ёвузлик ила).
 Музд сифатда пода-пода қора молу сурув-сурув қўй
 Олди отам, ҳам уларга уч юз нафар чўпон ёллади;
 Ки муқаддас Элидадан отамнинг ҳам борди оласи;
 У, пойгада қатнашмоқ-чун юборганди бир жангароба,
 Тўрт улоқчи музаффар от, совринига — олтин сепоя,
 Авгий эса сурбетларча тортиб олиб уларнинг барин,
 Суворийни саройидан ҳайдаганди шармандаларча.
 Ҳукмфармо Авгийнинг бул рафторидан ранжиган Нелей
 Энди кўп музд олган эди; қолган моллар ҳам эл аро тенг
 Бўлиндики, ҳеч бир кас бу тақсимотда камситилмади.
 Жами ўлжа тақсимланиб бўлгач, Нелей шаҳрининг ҳамма
 Гўшасида худоларга қурбонликлар қилинди бисёр.
 Лек учинчи кун саҳарда мис совутли ғанимлар бутун
 Кучин тўплаб, босиб келди шаҳримизга учқур отларда;
 Ҳарб ишига ношуд икки Молиоп ҳам келганди бирга.
 Қумлоқ Пилос чеккасида, йироқ Алфей соҳилида бир
 Чўнг қояли шаҳар борки, унинг оти — Фриоесса.
 Шул шаҳарни ғорат қилмоқ пиятида қуршаб олди ёв.
 У шаҳарнинг ташидаги кенг майдондан ўтаётганда,
 Афиней огоҳ қилди бизни, тунда Олимпдан тушиб.
 У пилослик энг диловар йигитларни шайлади жангга.
 Лек падарим, ҳали ёшсан, ҳарб ишида пишмагансан, деб

- Мени жангга юбормади ва яширди жапгаробамни.
 Мен пиёда жанг қилиб ҳам шуҳрат қучдим отлиқлар аро;
 Зеро жангда бўлган эди Афинанинг ўзи мададкор.
730. Аренанинг яқинида шўх денгизга қуйиладиган
 Миниенос дарёси бор: биз отлиқлар табаррук тонгни
 Шунда кутдик, бирин-кетин келаверди пиёдалар ҳам.
 Шу манзилдан туш чогида қуролланган ҳолда баримиз
 Равон бўлдик тўпланишиб ул муқаддас Алфей бўйига.
735. У ерда биз қодир Зевсга бағишладик нажиб қурбонлик,
 Посейдонга ва Алфейга атаб икки танача сўйдик;
 Қон чиқардик наслдор бир говмуш сўйиб Афина учун.
 Шундан кейин шомлик қилди жами лашкар тўп-тўп бўлишиб;
 Сўнгра бизлар қўлда қурол билан ётиб соҳил бўйига,
740. Ухлаб кетдик; лек шаҳарни муҳосара қилган эпейлар
 Уни вайрон қилмоққа шай турардилар тишларин қайраб.
 Илло ҳали ёв олдида турар эди Ареона инш.
 Ҳадсиз замин узра офтоб бош кўтариб зиё сочган он,
 Биз ҳужумга ўтдик дарҳол Афина ва Зевс паноҳида.
745. Пилосликлар эпейлар-ла жанг бошлаган ҳамон, даставвал
 Мен маҳв этиб мард Мулейни, тортиб олдим учқур отларин;
 У Авгийнинг куёвийди — тўнғич қизи Агамеданинг
 Эри эди: ки зулфизар Агамеда рўйи заминда
 Мавжуд жами гиёҳларни билар эди муолажабон.
750. Мис найзам-ла маҳв этдим ҳамла қилган шул муҳорибни;
 У тупроққа қулади-ю мен унинг жангаробасига
 Чиқиб олиб, бедовларин жанг қайнаган ер томон сурдим.
 Шунда мағрур эпейлар ўз саркардаси — диловар эрнинг
 Ўлганини кўриб, қоча бошладилар бир-бирин қувиб.
755. Мен қочётган ғанимларга ҳамла қилдим қора қуюндек;
 Забт этдим жангаробадан эликтасин, ҳар аробада
 Иккитадан муҳорибни ер тишлатдим найзам зарби-ла,
 Ҳа, маҳв этган бўлардим мен икки эгиз Молионни ҳам,
 Гар заминни тебратгувчи* қодир падар қора булутга
760. Буркаб, жангдан олиб қочиб кетмаганда икковларини.
 Зевс Пилоснинг мардларига бахш этганди ҳам зафар, ҳам шон
 Биз Алесий тепалиги, Оления қояси бор буғдойзор ўлка —
 Вупрасийга қадар ёвни от учириб қувар эканмиз,
 Йўл-йўлакай мис найзадан ўтказардик кўп ағёрларни
765. Ва шошилишч совутларин ечиб олар эдик уларнинг.
 Шу манзилда, ортга қайтинг, деб амр этди Афина бизга.
 Шу ерда мен сўнгги марта маҳв айладим яна бир ёвни;
 Сўнг ахейлар яна ортга — Пилос сари арғумоқларин
 Бурар экан, ҳаммалари тангрилардан Кронзодаю
770. Бандалардан каминага — Нелейшодга ҳамд ўқидилар.
 Бир замонлар эрлар билан беллашгандим шундай мардона!
 Ахилл эса ҳар жасорат кўрсатганда ўйлайди ўзин!

- Лек аминман, биз қирилиб кетсак, ўзи қайғурар қаттиқ!
 Дўстим Патрокл, Фтиядан Атрейзода лашкаргоҳига
775. Юборганда пок падаринг, сенга ўғит қилмаганмиди?
 Ўшанда биз Одиссей-ла эдик Пелей кошонасида
 Ва падаринг айтган жами каломларни эшитган эдик.
 Пелейнинг бул кўп муҳташам даргоҳига бормоқдан мақсад —
 — Баракатли ахей ерин кезиб, жангга қўшин тўшлардик,
780. Шу боисдан, унда отанг Менетийни учратган эдик;
 Уйда сен ҳам, шоҳ Ахиллес ҳам бор эди, чол Пелей бўлса,
 Куйдирарди қодир Зевсга атаб молнинг семиз нимтасин;
 У ҳовлида туриб, олранг шароб тўла олтин қадаҳдан
 Май қуярди қурбонлик гўшт қуяётган муқаддас ўтга;
785. Гўшт нимталар эдингиз сиз; Мен ила шоҳ Одиссей икков
 Туриб қолдик останада; Бизга кўзи тушган Ахиллес
 Таажжуб-ла пешвоз келиб, ўз қўшкига бошлаган эди
 Ва эъозлаб кўп анвои неъматлар-ла қилганди меҳмон.
 Тановулдан кейин, мен сўз олиб сизни муҳорабага
790. Бормоқликка даъват эта бошлагандим ўзимиз билан;
 Сизлар рози бўлгандингиз, оталар ҳам қилганди ўғит.
 Кекса Пелей Ахиллесга, жасоратда устувор бўлгил,
 Мудом мардлик кўрсатмоққа урин, дея қилганди ўғит.
 Саховатли отанг эса қилган эди шундай насиҳат;
795. — Ўғлим! Гарчи Ахилл сендан нажибликда юксак турса ҳам,
 Ёш жипҳатдан сен каттасан, қудратлироқ вале у сендан;
 Унга доно ва дўстона маслаҳат-ла йўл-йўриқ кўрсат;
 У ҳамиша эзгу гапга қулоқ осур, итоат этур. —
 Кекса отанг шундай ўғит қилган эди, сен унутибсан.
800. Ҳеч бўлмаса, журъат этиб энди гапинг уқдир Ахиллга, —
 Ёки қулоқ осмасмикин? Шояд тангрим мадади ила
 Унинг кўнглин эритсанг сен! Дўст каломин қувваси зўрдир.
 Ўртаётган бўлса қалбин бирон хабар ғойибдан келган,
 Ё бирон Зевс башоратин онасидан эшитган бўлса,—
805. Жангга сени йўлласин у сардор этиб мирмидонларга;
 Данайларни халос этмоқ сенга насиб этгандир балки.
 Ўз шавкатли яроқларин балки сенга берар Ахиллес;
 Троялик лашкар сени Ахиллес деб ўйлаб, аҳтимол
 Жангдан тўхтар; шунда бизнинг қўшинимиз оз вақт бўлса ҳам
810. Ҳордиқ олур; ки жанг аро кўңдир нафи бундай ҳордиқнинг.
 Сизлар янги куч-ла ёвни бандаргоҳдан ва қароргоҳдан
 Осонгина улоқтириб ташлайсиз то Троягача».

Шундай деб у жўш урдирди Патроклнинг кўксида қалбин.
 У бандаргоҳ бўйлаб, Эак набирасин қошига учди;

815. Лек етганда у тангриваш Одиссейнинг кемаларига.
 Бу ердаги маъракагоҳ кенг майдошнинг ҳамма ерида
 Кўриб қолди маъбудлар-чун ўрнатилган меҳробларни у.

- Шу ерда у яралапган Эврипилга рўбарў келди;
 Камон ўқи санчилганди Эвемоннинг ўғли сонига.
820. У жанггоҳдан оқсоқлашиб келар эди; жароҳатидан
 Тинмай қора қон оқарди, бошдан-оёқ чўмганди терга;
 Вале ғоят тетик эди унинг руҳи. Бу ҳолни кўрган
 Саховатли Патроклнинг раҳми келди ул паҳлавонга
 Ва шундай дил сўзларини изҳор қилди юзланиб унга:
825. «О, юоннинг бахтиқаро сардорлари, ҳукмдорлари!
 Наҳот азиз она юртдан, аҳбоблардан олис бу элда
 Пок жисмингиз Илионнинг итларига ем бўлса? Ҳайҳот!
 Сўйла менга, хабар бергил о, диловар Зевс арзандаси,
 Ҳамон бардош бермоқдами қўшинимиз Ҳектор зарбига?
830. Ехуд унинг яроғидан қирилурми жароҳатланиб?»

Жавоб қилди унга дарҳол Эвемонзод доно Эврипил:
 «О, ҳимматли Менетийзод, йўқдир қўшин учун ҳеч нажот!
 Ҳадемай у қочиб келур бандаргоҳга — кемалар сари!
 Ҳами лашкар троялик найзасидан жароҳатланиб

835. Ехуд ўлиб жанггоҳ узра ётур қора қонига ботиб,
 Мутакаббир ёв қудрати борган сари ошмоқда чандон;
 Кел, менга сен кўмаклашвор кузатиб қўй то кемамгача;
 Камон ўқин кесиб олгил, илиқ сув-ла қонимни ювгил.

- Сўнгра қилиб муолажа, қўй шифобахш малҳам ярамга;
840. Дейдиларки, бул касбни сен Ахиллдан ўрганганмишсен,
 Ахиллесга, ўргатганмиш табибликни кентавр Ҳирон.
 Энди келсак шифокорлар: Подалирий ва Махаонга,
 Кейингиси, чамамда, жанг майдонида ҳозиқ ҳакимга
 Муҳтож бўлиб, жуда оғир яраланиб ётибди беҳуш;
845. Подалирий эса ҳамон жангда жавлон урур мардона».

- Яна унга жавоб қилди саховатли Менетийзода:
 «Не-ла тугар экан бу иш? Қандай тадбир кўрайлик, дўстим?
 Шошмоқдамен мен қаҳрамон Ахиллеснинг қароргоҳига —
 Етказгали ахейларнинг бузруквори Нестор каломин.
850. Вале сени, о, Эврипил, бу аҳволда кетмайман ташлаб».

- Дея, унинг қўлтиғидан олиб чодир сари бошлади;
 Соҳибини кўриб маҳрам, момиқ тери тўшади ерга.
 Шул тўшакка ётқиздилар паҳлавонни, Патрокл эса
 Жароҳатни пичоқ ила кесиб, ўқнинг мис учин олди,
855. Сўнг қонини илиқ сувда ювиб, унга шифобахш, лек талх
 Дори сенди, шу заҳоти симилловчи оғриқ ҳам қолди;
 Салдан кейин қон ҳам тўхтаб, қўтир бўлди жароҳат юзи.

ЎН ИККИНЧИ ҚЎШИҚ

ДЕВОР ПОЙИДАГИ ЖАНГ

- Саховатли Менетийзод Эврипилнинг кенг мақомида
Шу тариқа даволарди муҳорибни; жанг авж оларди:
Жон олиб, жон бериб ёв-ла жанг қиларди жами данайлар;
На зовуру на мустаҳкам юксак девор чўнг кемаларни
5. Ва лашкарни ҳифз қила олур эди энди агёрдан;
Ки данайлар қурбонликка ҳекатомба атамаган ҳам,
Соҳилдаги кемалару ўлжаларни паноҳингизда
Асранг, дея тангриларга муножот ҳам қилмагандилар.
Боқийларнинг хоҳишисиз тикланганди бул метин девор.
10. Шу боис у узоқ фурсат турмаганди рўйи заминда:
Ҳектор тирик, Ахиллес ҳам ғазабидан тушмаган экан,
Ҳали ғорат қилинмай, қад кўтарганкан Приам шаҳри,
Данайларнинг бул девори тураверди мағрур, беэиён.
Вале жангда нобуд бўлгач Троянинг қаҳрамонлари,
15. Юнонлар ҳам ҳалок бўлиб, айримлари жон сақлаб қолгач,
Шу қолганлар Илионни машғум жангинг ўпинчи йили
Вайрон айлаб, жўнаб кетгач она юртга кемаларида,—
Посейдон ва Феб иккови келишишиб, Ида тоғидан
Жўшқин денгиз томон оқиб тушаётган жами дарёлар
20. Қувваси-ла кўзладилар чўнг деворни вайрон қилмоқни:
Рез, Ҳептапор, Карез, Эзиц, шўх Родий ва Граник наҳрин,
Соҳилида сон-саноксиз қалқонлару обдор дубулға
Соҳиблари, ярим тангри ҳисобланмиш не-не ботирлар
Ҳалок бўлган қудсий дарё Аскамандр ва Симоисни —
25. Шулар барин Феб қудратли бир оқимга айлантирганча
Бир кам ўн кун йўналтирди эртаю-кеч девор пойига;
Бу аснода, девор тезроқ гарқ бўлсин, деб гирдоб қаърида
Бузрук падар Зевс дамодам шаррос ёмғир ёғдириб турди.
Зилзилакор Посейдоннинг ўзи ушлаб уч шохли асо,
30. Ҳалокаткаш оқимга йўл очиб борар экан, деворнинг
Замирига зарба уриб, юнонлар не машаққат ила
Тиклаган тош, ходаларни ҳар томонга отиб ташлади;
У жамики истехкомни яксон қилди бошидан охир;
Деворни у вайрон этгач, кенг соҳилга яна қум сепди
35. Ва жамики дарёларни солди яна ўз ўзанига.

- Шу пиши аҳд қилгандилар келажакда Посейдон ва Феб.
 Ҳозир эса истеҳкомнинг пойида жанг борарди қизғин,
 Қулаётган миноранинг харилари синарди қарс-қурс.
 Зевс қаҳрига дучор бўлган, мард Ҳекторнинг чўнг қудратидан
40. Қўрқиб девор панасига қочган барча юнон лашкари
 Кемаларнинг қошидаги лашкаргоҳда уймалашарди.
 Ҳектор эса мудом даҳшат солар эди мисли қуюндек,
 Овчилару този итлар қуршовига тушиб қолган шер
 Ёки қобон кўзларидан ўтлар сочиб ҳарён ташланур;
45. Лек елкама-елка туриб девор ҳосил қилган овчилар
 Чор атрофдан мис найзалар ёғдирурлар ҳайвон бошига;
 Аммо ҳайвон қўрқмайди ҳеч: қочмайди, у қалтирамайди;
 Оқибат, шул жасурлиги ўз бошига етади унинг;
 Ҳамла қилур у ҳар томон синамоқ-чун овчилар сафин,
50. Лек қай томон ташланса у, чекилади овчилар сафи;
 Мард Ҳектор ҳам ўз лашкари олдида нақ бўрондек елиб
 Борар экан, амр этарди тик зовурга от солмоқликни,
 Вале олов отлар ҳуркар: теран зовур лабида тўхтаб,
 Оёқларин кўтарароқ, кўз олайтиб пишқиардилар;
55. Улкан зовур чўчитарди, ки у сакраб ўтмоқ учун кенг,
 Тушиб чиқмоқ эса мутлақ душвор эди бу теран ғовга;
 Унинг икки чети ҳам тик кесиб тушган — эмасди нишоб;
 Зовур бўйлаб тароқдек зич қадалганди учли оғочлар.
 Ахейлар бу истеҳкомни ўзларини мағрур ғанимдан
60. Муҳофаза қилмоқ учун шундай пухта ишлагандирлар.
 От қўшилган қушдай енгил жангароба тушолмас унга;
 Бироқ ботир пиёдалар шайландилар ундан ўтмоққа.
 Айни шу чоқ Полидамас мард Ҳекторга ҳайқириб деди:
 «Ҳектор, сиз ҳам, троялик ва муттафиқ лашкарбошилар!
65. Хомхаёлдир бу зовурдан олиб ўтмоқ аробаларни.
 Унинг икки қирғоғига зич қозиқлар қоқилгандурким,
 Босиб ўтмоқ мушкул уни: ғов орқаси — мустаҳкам девор.
 Отлиқлар-чун бу зовурга тушмоқ ҳам, жанг қилмоқ ҳам маҳол;
 Ки у ғоят тор, у ерда биз ҳаммамиз нобуд бўлуرمىз.
70. Агарки Зевс ахейларга тамомила қирон келтирмоқ
 Ва Троя ўғлонларин фалокатдан ҳалос этмоқлик
 Ниятидан ҳанузгача қайтмаганкан, истардимки мен,
 Бу пият тез юз берсину ахей аҳли битта ҳам қолмай,
 Хору расво бўлиб ўлсин Эллададан олис бу ерда!
75. Гар бордию бандаргоҳдан улар қарши ҳужумга ўтиб,
 Улоқтириб ташласалар бизни теран зовур тубига, —
 Аминманки, ахейларнинг бизга берган шу зарбидан сўнг
 Ҳеч ким қолмас жанг ҳақида Трояга хабар элтувчи.
 Дўстлар, тинглаб маслаҳатим амал қилинг барингиз унга;
80. Отларни биз қолдирайлик шотирларга зовур лабида,
 Сўнг ўзимиз совут кийиб, қўлда қурол билан пиёда

Мард Ҳектор бош ташланайлик ёвга, бўлиб бир жону бир тан;
Қисмати талх юнон аҳли ҳаммамизни даф эта олмас».

- Полидамас маслаҳатин Приамзода эътироф қилиб,
85. Тез заминга тушди яроқ-силоҳи-ла жангаробадан.
Ўзгалар ҳам барҳам бериб майдон аро от ўйнатмоққа,
Мард Ҳектордан ибрат олиб жадал сакраб тушдилар ерга.
Саркардалар отларни бир сафга тизиб зовур лабида,
Урушга шай туринглар, деб амр эдилар шотирларига.
90. Сўнгра жами лашкар бешта гуж гуруҳга билинди-ю тез,
Бирдан ҳужум бошлаворди саркардалар бошчилигида.

- Ҳектор ила Полидамас, тезроқ яксон айлаб деворни,
Ёв-ла унинг кемалари қаршисида ғоят бешафқат
Жанг қилмоққа бел боғлаган ботирлардан уюштирилган
95. Энг биринчи, энг диловар тўдага бош бўлган эдилар.
Кебрион ҳам сардор эди шу тўдада. Ундан заифроқ
Жиловдорни жасур Ҳектор қолдирганди отлар олдида.
Иккинчига — Алкафою Агенор ва Парис бош бўлди;
Приамзодлар: соҳибназар Ҳелен, машҳур ботир Деифоб
100. Ҳамда қўрқмас Азий бошлаб борди жангга учинчисини;
Ҳиртак ўғли — Азий олис Селлиеснинг соҳилидаги
Арисбадан келган эди Трояга бедов отларда.
Сўнг, тўртинчи жамоага саховатли Анхизнинг ўғли
Машҳур Эней ҳамда моҳир муҳориблар — Антенорзодлар:
105. Троялик Акамас ва Архелохлар бошчилик қилди.
Лек Сарпедон ёнга олиб Главк ила Астеропейни,
Муттафиқлар лашкарини бошлаб борди муҳорабага;
Эней мазкур икки мардни ўзидан сўнг турган сардорлар
Орасида энг диловар муҳориб деб ҳисоблар эди.
110. Улар шундай тайёрланиб, қалқонларин туташтирганча
Ғаним томон борарканлар, зарбамизга дош беролмай ёв,
Кемалари томон қочгай, дея умид қилган эдилар.

- Шундай қилиб троялик сардорлар ҳам, муттафиқлар ҳам
Лашкарбоши Полидамас каломига қулоқ осдилар.
115. Ҳиртакзода эл сардори Азийгина зовур бўйида
Отларини қолдирмоқни хоҳламади жиловдорига:
Азий олов отларида елдек учди кемалар томон.
О, телба эр! Энди сен шум қисматингдан қоча олмайсан;
Йўқ, ўзин жангаробаси, бедовлари ила керилган
120. Мардга энди насиб бўлмас омон қайтмоқ чўнг Трояга;
Девкалион ўғли жасур Идомей, то у қайтгунча,
Мис найзаси ила унинг шум тақдирин белгилаб берур.
У сўл ёққа — юнон баҳрий кемалари томон от сурди,
Ки ахейлар қочардилар шул ёққа жангаробаларда;
125. Азий учқур отларида истеҳкомнинг етиб пойига,

- Кўрди бирдан дарвозанинг на ёпиқ, на тапбаланганин;
 Ки жанггоҳдан қочаётган ҳар бир жангчи ўзин папага
 Олсин, дея атай очиб қўйгандилар ахейлар уни.
 Эзгу ҳаёл оғушида от чоптириб бораркан Азий,
 130. Ўзгалар ҳам мудҳиш наъра тортиб унга эргашарканлар:
 Ахейлар дош беролмасдан зарбамизга, албат ўз баҳрий
 Кемалари турган ерга қочажаклар, деб ўйлардилар.
 Қалтабинлар! Дарвозада лапифларнинг икки ўғлони
 Икки ботир найзабардор — Пирифойнинг довюрак ўғли
 135. Полипет ва Леонтейлар кутар эди такаббурларни.
 Икковлари турардилар юксак девор пойида адл,
 Мисоли тоғ бошидаги азим болут дарахтидекки,
 Бундай дарахт ботирганча ер қаърига илдизларини
 Қун-уззукун адл туриб бардош берур бўрон, ёмғирга,—
 140. Бу мардлар ҳам ишониб ўз жасорати, билак кучига,
 Довул янглиғ келаётган мард Азийни кутардилар жим.
 Ёвлар Азий атрофини, Иямену Орест, Эномай,
 Азийзода Адамас ва Фоокларни ўраб олганча,
 Қалқонларин баланд ушлаб, наъра тортиб жанговарона
 145. Ахейларнинг истеҳкоми сари тикка босиб келаркан,
 Икки лапиф дарвозада туриб олиб, аҳли юнонни
 Ундар эди кемаларни жасуруна ҳифз қилмоққа.
 Шу он улар кўриб қолиб ёв бостириб келаётганин,
 Ахейларнинг айюҳаннос солиб ортга чекинаётганин,
 150. Бўсагага отилдилар ва ёввойи қобон мисоли
 Жону жаҳд-ла ганимларга ҳамла қила бошладиларки,
 Бундай қобон тоғлардаги болутзорда шундай мардона
 Қариши олур овчилару този итлар ҳужум-ҳамласин,
 Ўзин четга олур у тез пайҳон қилиб бутазорларни,
 155. То бирон ўқ унинг жонин олмагунча мудҳиш акс-садо
 Берар эди тишларининг такиллаши, ки шундай садо
 Чпқарарди лапифларнинг ҳам қалқони ёв зарбасидан;
 Икки йигит оташона жанг қиларди, ўз дўстларини
 Минорада кўриб ва ўз кучларига қаттиқ ишониб.
 160. Дўстлар эса туриб юксак минорада, ўз-ўзларини,
 Кемаларни, қароргоҳни муҳофаза қилиб, харсанглар
 Ёғдирарди ёв бошига; кучли шамол қора булутни
 Қувлаганда, замин узра оқ қор қандай гупиллаб ёғса,—
 Икки ёқдан отилган ўқ ёмғири ҳам ўхшарди шунга;
 165. Дубулғалар, мис қалқонлар гумбирларди харсангтошлардап.

Шунда Азий Ҳиртак ўғли алам билан уриб сонига
 Кафтларини, оҳ урганча нола қилди самога қараб:
 «Олимпик Зевс! Сохта акап бизга бўлган меҳринг тамоман!
 Хаёлга ҳам келтирмаган эдим юнон ўғлонларининг

170. Бизнинг билак кучимизга ҳали яна дош беришини!
Лекин кўрсам, улар чанг йўл ёқасида тош орасига
Уя қурган боларидек ва ё сариқ ари мисоли
Масканларин тарк этмоқни истамасдан, асалхўр ёвлар
Ҳамласидан фарзандларин уялари бўсағасида
175. Ҳдфз қилиб, жон-жаҳдлари билан шундай жанг қилурларки, —
Икки лапиф йигити ҳам дарвозадан пари силжишни
Ҳатто ҳаёл қилмаяпти то енгунча, ё енгилгунча».

Шундай пола қилса ҳам у, чақмоқдор Зевс осмади қулоқ:
У Ҳекторни шон-шуҳратга буркамоқни истарди ҳамон.

180. Жанг қиларди ўзга тўда ўзга қопқа бўсағасида
Булар ҳақда тангрилардек баён қилмоқ душвордир менга;
Қизиб кетди бутун девор бўйлаб мудҳиш тошбўрон жанги;
Руҳи тушган аргосликлар кемаларни қўриқламоқчун
Ноилж жанг қилардилар; бу ердаги муҳорабада
185. Ахейларнинг ёнин олган худолар ҳам ғамнок эдилар.

Бу аснода икки лапиф қаттолона жангга киришди.

- Пирифойнинг найзабардор алп ўғли ботир Полипет
Найза урди мард Домаснинг мис яноқли дубулғасига:
Ўткир найза дубулғани тешиб ўтиб қаттиқ зарб ила,
190. Бошчаноққа кириб борди ва миясин қора қонига
Бўяб, уни маҳрум этди ғанимига ҳамла қилмоқдан.
Шундан кейин у Пилонинг ва Орменнинг жонини олди.
Айни шу пайт Ареймонанд мард Леонтей Антимах ўғли
Ҳиппомахнинг қоқ белига ўткир учли найзасин санчди.
195. Шундан кейин бу мард ўткир шамширини суғуриб қиндан,
Ғуж тўдани ёриб кирди ва у ерда рўбарў келиб
Антифатга қилич чопди, — у чалқанча қулади ерга.
Шу ерда у яна Менон, Орест ҳамда Ияменларни
Бирин-кетин ер тишлатди йиқиб барин қонли заминга.
200. Киришганда икки лапиф ўлганларни ечинтирмоққа,
Полидамас ила Ҳектор бошлаб келди ўз қўшинини;
Бу навқироп ва довьюрак йигитлардан тузилган қўшин
Бошқалардан ҳам кўпроқ жаҳд қилган эди аргосликларнинг
Истеҳкомин яксон қилиб, ўт қўймоққа кемаларига.
205. Лек шулар ҳам тараддудда тўхтадилар зовур бўйида:
Пайдо бўлди кўкда бир қуш, ғойиботдан дарак бергувчи —
Чангалида қора қонга бўялган бир улкан илонни
Тутган бургут аён бўлди лашкар аҳли сўл қанотпда:
Ҳали тирик илон човут қилар эди мудом бургутга;
210. Мана, бирдан у бургутнинг тўшин чақди тўлғаниб туриб;
Шунда оғриқ аламига дош беролмай бургут ўлжасин —

Чўнг илонни жанггоҳнинг қоқ ўртасига ташлаб юборди;
Ўзи эса айюҳаннос солиб учди шамол эсган ёқ.

Троялик лашкар Зевснинг нишонасин — қора илоннинг

215. Қўшин аро ётганини кўриб, ғоят даҳшатга тушди.

Полидамас жасоратли Ҳекторга бир сўз айтди шу он:
«Ҳектор, мени сен мазаммат қиладурсен доим мажлисда,
Гарчи одил нутқ айтсам-да: зеро ҳеч кас маъракада ҳам,
Жанггоҳда ҳам, ҳурмат қилиб, гайри ҳақ сўз айтмаслиги шарт.

220. Вале шундай бўлса ҳам ўз фикрим айтгум — тегар ҳаёни:

Олга бориб жанг қилмайлик данайларнинг қароргоҳида.

Ўйлайманки, зовур ҳатлаб ўтмоқ бўлган қўшинимизга

Кўринган Зевс нишонаси — чангалида қонга бўялган

Ғоят мудҳиш илон тутиб, лашкаримиз чап қанотидан

225. Учиб ўтган баладпарвоз бургут — хунук даракчи эрур;

Илло бургут ўз ўлжасин инидаги полононларга

Элтиб бера олмай, уни чангалидан қўйиб юборди, —

Худди шундай биз ҳам — гарчи данайларнинг дарвозаларин

Ва деворин маҳв этсак-да, гарчи улар чекинсалар-да,

230. Лек орқага қайтгумиздир пароканда бўлиб у ёқдан;

Қўшлар қолур жанг майдонда: аксар ахей муҳориблари

Муҳофаза қилиб баҳрий кемаларин, бизнинг қўшин-ла

Мардона жанг қиларканлар, қийратурлар аксаримизни.

Ҳатто қошиф қаромат ҳам шундай таъбир қилган бўларди

235. Бул аломат маъносини ва эл қулоқ осарди унга».

Дубулғаси обдор Ҳектор шундай деди ўқрайиб унга:

«Полидамас, сенинг бундай каломларинг ёқмас ҳушимга!

Соз бўларди бизга бундан фойдалироқ маслаҳат айтсанг!

Гар шу айтган ганларингни чин юракдан сўзлаган бўлсанг,

240. Демак, сени жудо қипти фаросатдан боқий худолар.

Истайсанки, мен чақмоқдор Зевснинг ўзи қаромат қилган

Ҳамда вожиб қилмоқ бўлган истагини унутай буткул?

Сен, тангрилар каломидан кўра, кўкда учган қушларга

Кўпроқ ишон, демоқчисан? Мен қушлардан нафратланаман;

245. Ишим йўқдир уларнинг тонг томон — шарққа, яъни ўнг ёққа,

Ёхуд сўлга — рутубатли ғарбга томон учиши билан*.

Бизлар бузрук Зевснинг — фоний бапдалар ва боқий тангрилар

Ҳукмдори Зевснинг — амрин фарздир албат бажармоғимиз!

Ватан учун мардона жанг қилмоқликдир — энг зўр аломат!

250. Лекин нечун кўрқасан сен қиргинлардан, муҳорабадан?

Гар барчамиз ахейларнинг кемалари пойида тамом

Ҳалок бўлиб кетсак ҳамки, сен ҳеч кўрқма ўлиб қолишдан!

Ғаним билан тўқнашибон олишувга юрак йўқ сенда!

Лек башарти сен жанггоҳдан қочмоқ бўлсанг, ёхуд ўзгани

255. Жанггоҳни тарк этмоқликка даъват этмоқ бўлсанг баногоҳ,

Ўшал заҳот менинг найзам айлар сени жонингдан жудо!»

- Шундай деб у олға кетди: ҳайқирганча эргашди унга
Бутун лашкар; Зевс ҳам уни руҳлантирмоқ учун Иданинг
Чўққисидан энг сервахшат тўфон ҳайдаб, мудҳиш тўзонга
260. Буркаб олди кемаларни; ки данайлар руҳин тушириб,
Ҳектор ила қўшинининг шавкатини қилди зиёда.
Шунда Зевснинг башорати ва ўзларин билан кучига
Орқа қилиб, буза кетди истеҳкомни трояликлар.
Кўчирилди миноралар кунгираси, ғовлар бузилди,
265. Қўпордилар пойдеворга ўрнатилган устунларни ҳам.
Айни пайтда деворни ҳам қўлатмоқни режа қилдилар;
Ваҳоланки, ҳамон жойдан жилмасдилар аргослик мардлар.
Улар тўсиб девор пойин, зич тизилган қалқонлар ила
Яқинлашган ёвга тошлар ва найзалар ёғдирардилар.
270. Икки Аякс девор узра борган жангга бошчилик қилиб,
Ҳар томонга зир югуриб қўтаришар мардлар руҳини:
Бировларга илиқ сўз-ла далда бериб, бошқа бировни,
Жанггоҳни тарк этганини кўриб қолиб, койир эдилар:
«О, ёронлар, — илғорлару миёнаю қоқоқ жангчилар, —
275. Кўрурсизки, бугун бизни олдимизда улкан бурч мавжуд!
Тингланг, дўстлар, ёвнинг мудҳиш наърасидан қўрқиб ҳеч бир
30Т
- Орқасига чекинмоқни ҳаёлига келтирмасин ҳам,
Олға юринг, даъват этиб қонли жангга бир-бирингизни!
Шояд бизга мадад берса олимпик Зевс, ёв ҳамласига
280. Барҳам бериб, орқасидан соҳилгача қувиб бормоққа!»
- Шундай путқ-ла икки Аякс ахейларни ундарди олға.
Чақмоқдор Зевс ўз қудратин мардумларга аён қилмоқ-чун
Қиш фаслида шамолларни «тақ» тўхтатиб, кўкдан муттасил
Қор ёғдиргай ва юксак тоғ чўққиларин, қоя бошларин,
285. Чаманзор дашт ва ҳосилдор далаларни оққа буркагай;
Шу сингари, қор мўйсафид денгиз лабин ҳам оқартирар;
Лек долғалар жўшиб келиб, қорни ялаб кетур дамодам;
Бироқ қолган ҳаммаёқни буркагай қор узоқ фурсатга,
Гар самодан эсиб келса қудратли Зевс пуркаган қуюн,—
290. Худди шу қор қуюнидек, ахейлар ва трояликлар
Бир-бирларин бошларига тошлардан дўл ёғдирардилар;
Янграр эди истеҳкомнинг чор ёғида гумбир-гумбир сас.
- Лек на Ҳектор, на Троя йигитлари дарвозаларнинг
На зулфини, на-да улкан танбаларин бузолардилар,
295. Гар Зевс шохдор буқаларга қарши шерпи йўллаганидек,
Ахейларга қарши ўғли Сарпедонни ташламаганда.
Бул мард дарҳол моҳир мисгар* томонидан ясалган ажиб,
Доираваш қалқони-ла кўксин тўсиб (унинг сатҳига

- Қават-қават бузоқ тери қоплаганди ва гардишига
 300. Олтин жияк тикилганди), силкиганча икки найзани,
 Қуддан бери гўшт кўрмаган, қонга ташна тоғ шері каби —
 Қўрадаги қўй ҳидини сезиб, унга ҳеч ҳайиқмасдан
 Ёриб кирмоқ ниятида бўлган шердек — интилди олға;
 Гар қўрани подачилар найзалару този итлар-ла
 305. Муҳофаза қилаётган бўлсалар ҳам, бундай арслон
 Истамайди чекинишни гўшт мазасин татиб кўрмасдан;
 Ё қўрага ёриб кириб бўғизлайди биронта қўйни,
 Ё жон таслим қилади у метипбилак отган найзадан, —
 Ул тангриваш Сарпедон ҳам худди шундай, истеҳком сари
 310. Тик бостириб бориб говни барбод қилмоқ истагидайди.
 Шу маҳал у Ҳипполохзод мард Главкка бир калом айтди:
 «Дўстим Главк! Нечун, айтгин, Ликияда зиёфатларда
 Авом халқдан фарқ ўлароқ, энг мўътабар ерга ўтқазиб,
 Тангрилардек эъвозлашиб, бошларига қўюрлар бизни?
 315. Нечун Ксанф бўйидаги поёни йўқ серҳосил ерга —
 Узумию буғдойи мўл майдонларга соҳибмиз бизлар?
 Сабаби, биз — ҳукмдорлар ликиялик паҳлавонларга
 Оташ жангда шундай ибрат бўлмоғимиз лозимки, бизнинг
 Мардлиғимиз кўриб бундай десин қалқон тутган ботирлар:
 320. — Ҳа, Ликия ҳокимлари лойиқдирлар ҳамду сапога;
 Улар лазиз таомлар еб, шаробларнинг ноёбин ичур;
 Вале улар, айли пайтда, соҳибдорлар беназир кучга;
 Ки жанггоҳда улар мудом ликиялик мардларга бошдур!
 Азиз дўстим! Агар ҳозир иккимиз воз кечиб бу жангдан,
 325. Мангу ёш ва боқий бўлиб қолишимиз билсамиз эди,
 Мен ўзим ҳам кирмас эдим лашкарга бош бўлиб жанггоҳга
 Ва сени ҳам тортмас эдим бул шавкатли муҳорабага;
 Илло ҳозир ҳар галгидек ўлим хавфи бизни кутарки,
 Ундан қочиб, ёки уни ёнлаб ўта олмас ҳеч банда.
 330. Қани, олға! Шоҳ қучурмпиз, ёки ёвга шон бағишлармиз!»

- Мард Главк ҳам инобатга олди унинг маслаҳатини.
 Сўнг икковлон қўшинга бош бўлиб, ҳамла қилдилар ёвга.
 Қўрқиб кетди уларнинг бул рафторини кўрган Менесфей:
 Ёв у турган минорани бузмоқ бўлиб босиб келарди.
 335. Шоҳ Менесфей миноранинг тепасидан туриб, ғанимнинг
 Бул ҳамласин даф қилмоққа қодир сардор кўринмасмикин,
 Деган ўй-ла чор атрофни кузатарди кўзи тўрт бўлиб.
 Шу чоқ унинг кўзи тушди жанг қилётган икки Аяксга,
 Улар билан эди энди чодиридан чиққан Тевкр ҳам;
 340. Аммо унинг наъралари минорага эшитилмасди.
 Жанг суронли эди — ёлдор дубулгалар ва қалқонларнинг
 Жаранглаши, қонқаларининг тарақлаши етганди кўкка:
 Троялик эрлар қошқа қаршисида уймалашаркан,

Ёнардилар уни бузиб, ёриб кирмоқ иштиёқида.

345. Шоҳ Менесфей Фоот отли муждачини чақириб деди:
«Муҳтарам зот, сен Аяксга бориб айтгил: ёрдамга келсин.
Йўқ, яхшиси икковларини чақир, зеро уларнинг бунда
Бўлмоғи кўп фойдалидур: ҳозир мудҳиш қирғин бошланур!
Бу томонга ликиялик саркардалар бостириб келур.
350. Улар мудом довул янглиғ кириб келур машғум жанггоҳга!
У ерда ҳам гар ахейлар тушган бўлса мудҳиш аҳволга,
Майли, тезроқ келсин бузрук Аякс ўзи — теламонзода;
Унинг бирла машҳур мерган саховатли Тевкр ҳам келсин».
- Менесфейнинг фармонига қулоқ солиб муждачи Фоот,
355. Чопа кетди мис совутли дапайларнинг девори бўйлаб.
Деди етиб бориб Фоот икки Аякс истиқболига:
«О, диловар Аякслар, қалқон тутгап данай шоҳлари,
Мадад сўрар тамкин Петей ўғли сахий Менесфей сиздан;
Машғум жангда, ҳеч бўлмаса бир зум қўлдош бўлсангиз унга.
360. Икковингиз борсангиз гар, о, диловар эрлар, яна ҳам
Яхши бўлур эрди: ҳозир мудҳиш қирғин бошланур унда!
У томонга ликиялик саркардалар бостириб борур.
Улар мудом довул янглиғ кириб келур машғум жанггоҳга!
Лек бу ерда ахейлар ҳам тушган бўлса мудҳиш аҳволга,
365. Майли, тезроқ борсин бузрук Аякс ўзи — теламонзода;
Унинг бирла машҳур мерган саховатли Тевкр ҳам борсин».

Шундай деди у ва Аякс бажонудил бош эгди унга.

Сўнгра олий мақом сўз-ла юзланди у Оилейзода:

- «О, Оилей ўғли Аякс, сен ҳам тингла, о, мард Ликомед!
370. Сизлар шунда қолиб, ундаг бутун халқни мардона жангга,
Мен эсам у ёққа бориб, кўмаклашай ёру дўстларга;
Кўп ўтмасдан қайтиб келгум, фалокатни даф қилган заҳот».

Шундай дея дўстларига, жўнаб кетди Теламонзода.

- Унинг ота бир иниси Тевкр ҳам у билан жўнади.
375. Пандион ҳам равон бўлди Тевкрнинг чўнг камонин олиб.
Улар девор паналаб тез Петейзода миносасига
Етиб бориб, девор пойин ёв босганин кўрдилар бирдан.
Ликиялик мард лашкару саркардалар ва ҳукмдорлар
Мисли мудҳиш тўфон янглиғ ўрлардилар девор бошига;
380. Тўқнашганди ёв ёв билан жаҳолатли наъра тортганча.

Энг аввало Теламоний Аякс жангга кириб, даставвал

- Маҳв қилди Сарпедоннинг мард аҳбоби — шоҳ Эпиклини
Юксак девор пойидаги кўп қиррали мрамартош билан;
Бул харсангини икки қўл-ла ердан зўрга узган бўларди
385. Ҳозирги мард паҳлавонлар, Аякс уни итқитди куч-ла
Ва Эпикл дубулгасини бошчаноғи бирла мажақлаб,

Маҳв этдики, у сарбалад минорадан мисли ғоввосдек
Шўнғиди-ю, шу заҳоти руҳи жисмин тарк этди тамом.
Тевкр эса минорага ўрлаётган, ботир Главкни

390. Том бошидан камон отиб зирҳдан холи қўл мушагини
Яралабон, мажбур қилди жанг майдонин тарк айламоққа.
У девордан сакраб тушиб ўзин олди панага, чунки
Аргосликлар кўриб қолиб унинг оғир яраланганин,
Истамасди ул мағрурни хўрлашларин иснодга қўйиб.
395. Серпедоннинг қалбин ғусса қамраб олди дўсти Главкнинг
Чекинганин кўриб; аммо тарк этмади жангни шунда ҳам.
У Фесторзод Алкмаонга найза санчиб, суғуриб олди;
Фесторзода қаттиқ зарбдан заминга юзтубан йиқилди
Ва ул марднинг ғоят ажиб совутлари жаранглаб кетди.
400. Лек Сарпедон кўп чираниб, ўзин чайир қўллари билан
Тортди девор кунгирасин ва заминга қулатди уни.
Кўпчиликка йўл очилди девор боши яланғочланиб.

Тевкр ила Аякс бирга қарши олди бу вайронкорни:
Тевкр унинг кўксин пойлаб ўқ узганди, ўқ Сарпедоннинг

405. Бўй баробар қалқонининг тасмасига бориб урилди,
Лек ўз эрка ўғлининг ёв кемалари рўбарўсида
Ўлишини хоҳламаган Зевс ажални даф қилди ундан.
Қодир Аякс найза уриб ёв қалқонин тешиб юборди
Ва шу билан мажбур қилди чекинмоққа шиддатнок ёвни.
410. У сал ортга чекиндию лек жанггоҳни ва қалбидаги
Шону шуҳрат қозонмоқлик умидини тарк айламади.
У ўгрилиб шундай деди ликиялик ўз қўшинига:
«О, тангриваш мардлар! Нечун унутдингиз диловарликни?
Мен нечоғлик кучли бўлмай, ёлғиз ўзим бу метин ғовни
415. Бузиб сиз-чун бандаргоҳга йўл очмоққа қодир эмасмен!
Мен-ла бирга олға, дўстлар! Ҳамжиҳатлик босамар бўлур!»

Шунда шоҳнинг таънасидан ўсал бўлган ликияликлар
Жам бўлишиб эргашдилар шоҳга, дадил жанг қиларканлар.
Ахейлар ўз сафларини жипслар эди девор ортида.

420. Диловарлик кўрсатмоққа шайландилар улар бу жангда
Лек бул ёқда ликиялик мардлар ёвнинг метин деворин
Парчалашиб, ўзлари-чун соҳилга йўл очолмагандек,
Ахейлар ҳам ул томонда шижоатли ёв ҳамласини
Ҳеч бартараф қилолмасди ҳанузгача девор пойидан.
425. Икки қўшни даланинг қоқ ўртасида қўлда газчўп-ла
Туриб олиб, шовқин солиб талашгандек тўрт энлик ерип,
Икки тараф лашкарин ҳам бир хок тепа ажратган эди;
Мард йигитлар шул хок тепа оша ўтиб бир-бирларининг
Доира ва қушдай енгил қалқонларип парчалардилар.
430. Жапгдан қочмоқ бўлган аксар муҳориблар иснодга қолиб
Яралади гарданидан, шижоатли, йигитлар эса,

- Қалқониини тешиб ўтган мис найзадан жароҳатланди.
 Метин девор, миноралар бўялганди ҳар икки ёқдан
 Ахейларнинг ва Троя мардларининг қора қонига.
435. Лек довюрак ахейларни қўрқитолмас эди ҳеч нима;
 Болаларин ғамини еб, оз-моз ақча ишламоқ бўлган
 Инсофли юнг йигирувчи аёл момик юнги тарозда
 Тортганида, баб-баробар турганидек иккала палла,
 Икки тараф ўртасида ҳам жанг давом этди баробар,
440. Токи қодир Зевс Ҳекторга улкан шавкат бахш этмагунча;
 Шунда Ҳектор ёриб ўтди ёв ғовиши биринчи бўлиб.
 Шижоатли наъра билан юзланди у ўз қўшинига:
 «Троялик суворийлар, олға! Ёвнинг метин деворин
 Бузинглару кемаларин кулип қўкка совуринглар бот!»
445. Шундай дея далда берди, ҳамма унинг сасин эшитди;
 Ёппасига лашкар олға отилди ва найзалар қадаб
 Юксак девор кунгираси сари жадал чиқа бошлади.
 Ҳектор эса дарвозага яқин ерда ётган харсангни —
 Туби ясси, усти чўққи улкан тошни кўтариб олиб
450. Келардики, бундай тошни ҳозирги мард паҳлавонлардан
 Иккиси ҳам ердан узиб аробага қўйишга ожиз;
 Вале Ҳектор боши узра уни силкиб келарди енгил.
 Зеро тошнинг салмоғини даф қилганди қошиф карам Зевс.
 Сезмасди у тош салмоғин ва бир тутам юнги бир қўлда
455. Ушлаб олган чўпон янглиг жадал елиб борарди олға, —
 Приамзода харсангтошни нақ момикдай осон кўтариб
 Қопқа томон елдек учиб борар эди. Ғоятда маҳкам
 Ўрнатилган қўш тавақа ва сарбаланд гумбир дарвоза
 Ичкаридан икки йўғон тиргак билан танбаланганди.
460. Ҳектор қопқа қаршисида туриб керди икки оёғин
 Ва қопқанинг қоқ ўртасин мўлжал олиб, бор кучи билан
 Улоқтирди харсангтошни; дарвозанинг икки илгаги
 Чўрт узилиб, залвар харсанг тушди қопқа ичкарисига.
 Қопқа мунгли гижирлади; дош бермади улкан танба ҳам:
465. Пачақланган тавақалар гоҳ очилиб, гоҳ ёпиларди;
 Шунда олға отилди нақ бўронли тун янглиғ шиддатнок
 Бузрук Ҳектор; икки пайза ўйнар эди икки қўлида;
 Яшин янглиғ мис соғути ярақларди то бошдан-оёқ;
 У кўзидан ўтлар сочиб дарвозага кириб борган чоғ
470. Йўлин тўса олмас эди ҳеч қандай мард — тангридан ўзга.
 Деворни тез забт қилмоғин амр этди у ўз лашкарига
 Шу заҳоти саркарданинг амри вожиб бўлди пайсалсиз:
 Ялпи ҳужум бошланди тез — ким деворга тармашиб чиқар,
 Кимлар ҳамла қилар эди дарвозага. Қайга қарама,
475. Чекинарди ўзин қора кемалари сари данайлар;
 Қоплаганди ваҳимали оҳу фарёд бутун жанггоҳни.

ЎН УЧИНЧИ ҚЎШИҚ

КЕМАЛАР ЯҚИНИДА ЖАНГ

Зевс Ҳекторнинг лашкарини ахейларнинг қароргоҳига
Бошлаб келиб, ул мардларга раво кўрди мудҳиш азобда
Заҳмат чекиб олишувни, кемаларнинг рўбарўсида.
Ўзи чашми тобонини олисларга — ботирлар эли

5. Мизияга, суворийлар ҳур диёри Фракияга
Ҳамда фақат сут билан кун кечиргувчи энг адолатли
Аммо қашшоқ ҳиппомолглар заминига қаратди шу чоқ.
У мунаввар нигоҳини Троядан ўгирди мутлақ;
Зеро кўзи етар эди маъбудлардан энди ҳеч бирин
10. На Троя, на данайлар тарафда жанг қилмаслигига.

Илло, ҳушёр эди бу чоқ бузрук худо қодир Посейдон;
У Сам тогин ўрмон билан бурканган энг сар чўққисидан
Қузатарди қонли жангни. Ўша ердан бузрук Ида ҳам,
Троя ҳам, кемалар ҳам яққол кўзга ташланар эди.

15. Чиқиб денгиз қаъридан у ўтираркан, трояликлар
Қуввасига дош беролмай чекинётган ахей лашкарин
Аҳволига ачинарди, қаттиқ ранжиб худованд Зевсдан.
Ул дарғазаб шахт ўрнидан туриб, тоғдан туша бошлади;
Шитоб ила кетаётган бул тангрипинг муқаддас пойи
20. Остида тоғ ва ўрмонлар келар эди қаттиқ ларзага.
Посейдон уч қадам босди ва тўртинчи қадам қўйганда
Эгияга етди; ушбу манзилгоҳда хилват кўрфазда
Посейдоннинг нурафшон бир олтин қасри бор эди ажиб.
Кела солиб шу манзилга, мис туёқли ва ипак ёлли
25. Тулпорларин қўшди дарҳол қўш гилдирак жангаробага,
Ўзи олтин совут кийди, ўнг илкига бағоят ноёб
Олтин қамчи олиб, илдам чиқди порлоқ жангаробага:
Отлар денгиз тўлқинлари узра елди, — шунда наҳанглар —
Денгиз қаъри махлуқлари ёриб чиқиб тўлқин тўшнини,
30. Танидилар ҳукмдорни, жавлон уриб отлар пойида;
Нақ поёндоз эди денгиз, — мағрур отлар эса, қуюндек
Учар экан, аробанинг мис ўқиға тегмасди нам ҳам;
Бул тулпорлар учаётган эди юнон қароргоҳига.

- Тенедос ва тик қояли Имбрнинг нақ оралиғида
35. Кўрфаз бўлиб, унинг тубсиз қаърида бир улкан ғор бордир.
Зилзилакор Посейдон шу ерда сақлар эди отларин;
Шул ғорда у аробадан чиқардию тулпорларини,
Пойларига олтин кишан урди, сўнгра амбар ем солиб
Охурларга, ўзи ахей лашкари ёқ равона бўлди.
40. Данайларнинг кемаларин забт этмоққа ва ўзларини
Буткул қириб ташламоққа азм қилган трояликлар
Мисли ёнғин ёки селдек ёппасига Ҳектор ортидан
Наъра тортиб борардилар оташин жанг иштиёқида.
Лекин шу чоқ ер соҳиби, зилзилакор қодир Посейдон
45. Руҳлантирди юнонларни чиқиб теран уммон қаъридан.
Ҳам зоҳиран, ҳам саси-ла кириб Калхас қиёфасига,
У энг аввал калом айтди жангга ташна икки Аяксга:
«О, Аякслар, чекинмоқни билмайдурган диловар эрлар,
Фақат сизлар ахейларни ҳалокатдап халос этгайсиз.
50. Гар бошқа ер бўлганида қўрқмас эдим, метин деворни
Бузиб, бизнинг қароргоҳга кириб келган трояликдан;
Ки уларга ҳамма ерда зарба бергай ахей лашкари.
Лек бу ерда кўрмасайдик деб қўрқаман қаттиқ талофат,
Зеро бунда нақ ёнғиндек жўшган Ҳектор — ўзини қодир
55. Зевснинг ўғли деб билувчи Ҳектор — қилур лашкарбошлик!
О, сизга ҳам боқий тангри мадад берса, ёр бўлса шояд,
Бу — сизга ҳам, юраги йўқ лашкарга ҳам бўларди далда!
Ҳекторни сиз, у нечоғлиқ қутурмасин ва керилмасин,
Даф қилгайсиз улкан баҳрий кемалардан бугун албатта,
60. Бўлса ҳамки унга ҳатто чақмоқдорнинг ўзи раҳнамо!»

- Деди замин руқни қодир зилзилакор ва ўз асосин
Теккиздию сертахдид куч бағишлади икки Аяксга;
Енгиллашди ҳордиқни тарк этиб бутун оёқ-қўллари.
Посейдоннинг ўзи жадал узоқлашди мардлар қошидан,—
65. Мисли ожиз қуш пайига тушиб, юксак қоя бошидан
Парвоз қилиб дала узра қанот қоққан қарчиғай янглиғ.
Таниб қолди тангрини энг аввал Аякс Оилейзода
Ва шу заҳот Теламоний Аяксга у юзланди бундай:
«О, мард Аякс! Шубҳа йўқки, кемаларни қўриқламоқни
70. Амр этган зот боқий тангри эди Калхас тимсолидаги.
Йўқ, у соҳибкарам Калхас эмас эди, қушларга қараб
Фол очувчи: мен тангрини орқасидан — у босган издан
Ва пойидан таниб қолдим: тангриларни танимоқ осон.
Мана, мен ҳам сезмоқдамен кўксимдаги тетик қалбимнинг
75. Қонли жангга аввалгидан ҳам жўшқинроқ талпинётганин;
Жангга шайдир чарчоқ билмас пойларим ҳам, билакларим ҳам».

Жасоратда қиёси йўқ Теламоний тез жавоб қилди:
 «Тўғри, Аякс! Жангга ташна бул найзакаш билакларим ҳам,
 Руҳим тетик, оёқларим ўз-ўзидан талпинур олға;
 80. Сезяпман, Приам ўғли соҳибқирон Ҳектор-ла ёлғиз
 Беллашмоқни истар кўнглим бу бешафқат муҳорабада».

- Қалбларига парвардигор жо айлаган диловарликдан
 Боши кўкка етган икки Аякс шундай гаплашардилар.
 Лек Посейдон бу пайт қора кемаларнинг пойида, четда
 85. Қалбларига дам берётган данайларни ундарди жангга;
 Оғир жаишда ҳолдан тойган аргосликлар, метин деворши
 Бир ҳамлада янчиб ўтган троялик ёв рафторини
 Кўрган ҳамон, исканжага олган эди қалбларин андуҳ,
 Зафар қучган ёвни кўриб, кўзларидан оқарди «дув» ёш,
 90. Ки иснодли ҳалокатдан, кўз етмасди халос бўлмоққа.
 Лек Посейдон дабдурустдан лашкар ичра намоеън бўлиб,
 Барчага куч бағишлади ва оёққа турғазди жадал.
 Энг аввало у Тевкрга ва Лейтга уқдирди гапин,
 Ундан сўнг шоҳ Пенелейга, Деипирга ва мард Фоасга,
 95. Маҳоратли муҳориблар Мерионга ва Антилохга.
 Зилзилакор олий мақом сўз-ла барин ғайратлантирди:
 «Уят сизга, о, навжувон аргосликлар! Умидвордимки,
 Айнан сизлар ҳифз этурсиз бизнинг баҳрий кемаларимиз!
 Баски сиз ҳам чекинмоқда экансиз жанг хавфидан чўчиб,
 100. Демак ғаним бизни ғориб этадирган машъум кун яқин!
 О, тангрилар! Мен муаззам бир мўъжиза кўрмоқдадурмен!
 Лек бул лаин мўъжизани рўй бермайди, дердим мен ҳаргиз:
 Троянинг ўғлонлари, — ўрмонларда «пирр» этган қушдан
 Чўчиб қочган, эртаю-кеч йўлбарс, бўри ва қашқирларга
 105. Хўрак бўлган, жангга ношуд оҳуларга ўхшаб кетгувчи
 Троялик азаматлар етди ахей кемаларига!
 Бурун айнан шу йигитлар ахейларнинг иқтидорига,
 Худди ожиз оҳулардек бир зум ҳам дош беролмасдилар.
 Энди бўлса жанг қилурлар Троядан олисда, бизнинг
 110. Кемаларнинг яқинида! Сабаби не? Сабаб — сардорнинг
 Рафторию жангчиларнинг заифлиги. Мана шу лашкар
 Саркардага аччиқ қилиб кемаларни хиёф этмоқдин
 Бош тортмоқда, хоҳламоқда ёв қўлида ҳалок бўлмоқни!
 Уялишлар: агар бизнинг энг муаззам ҳукмдоримиз
 115. Агамемнон, соҳибқирон Ахиллесни таҳқирлагани
 Ва гуноҳга ботганлиги филҳақиқат рост бўлганда ҳам,
 Мажбурдирмиз бир зум ҳам тарк этмасликка муҳоробани!
 Тузатайлик хатони биз: соҳибдил зот мойилдир бунга.
 Уят сизга, о, ахейлар! Лашкар ичра энг иқтидорли
 120. Муҳориблар бўлсангиз ҳам, унутибсиз мардлик шавкатин!
 Жанг майдондан олчоқ қўрқиб қочса агар, ранжимасдим ҳеч,

Лек ҳақлиман гар қўрқоқлик қилсангиз сиз қаҳрланмоққа!
Ҳушингизни йиғинг, дўстлар! Шалвираманг, заифлигингиз.
Бисёр офат келтиражак бутун қўшин бошига ҳали!

125. Унутманг эл маломатин! Шиддатли жанг бормоқда букуи!
Қодир Ҳектор истеҳкомнинг қопқаларин ва занжирларин
Бузиб, узиб ўтиб, энди кемаларга қилмоқда ҳамла».

Зилзилакор шундай сўз-ла данайларни уздади жангга.

130. Шу заҳоти мард Аяклар теграсига лашкар тўпланди
Ва саф тортди мудҳиш метин девор каби. Ки на Афина,
Ва на Арей қувонмасдап туролмасди бу сафни кўриб.
Бузрук Ҳектор қўшинини кутар эди бу диловарлар:
Найзалари мисли тароқ, қалқонлари — сидирға девор;
Қалқон ила қалқон туташ, дубулғага туташ дубулға,
135. Одам ила одам кифтдош; аргосликлар шу қадар тигиз
Эдиларки, дубулғалар ярақларди бир бутун бўлиб;
Мисли илон тўлғанарди мис найзалар метин қўлларда;
Троялик қўшин ёққа тикилганди жангталаб кўзлар,
Лек Троя йигитлари сал олдинроқ ўтди ҳужумга;
140. Энг олдинда жўшқин Ҳектор тоғ бошидан кўчган офаткаш
Харсанг янглиғ паррон этиб келар эди: кузги жаладан
Ҳосил бўлган даҳшатли сел чўнг қоянинг бир бўлагини
Ўзи билан оқизганда, ўшал бўлак йўлда дуч келган
Дарахтларни босиб-янчиб, думалайди кенг водий сари;
145. То водийга етгунча у ҳеч нимадан тап тортмай, тикка
Паррон этган бўлса ҳамки, шу ерда «тақ» тўхтаб қолади,—
Ҳектор ҳам шу! Аввалига у юнонлар жасадларини
Босиб-янчиб, қодирлару кемаларин оралаб, денгиз
Соҳилига жадал чиқиб оламан, деб ният қилганди;
150. Лек мустаҳкам ва зич ахей сафларига рўбарў келиб,
Таққа тўхтаб қолди: шунда аргосликлар бўлиб ҳамжиҳат,
Шамширларин, икки учли найзаларин ишга солдилар
Ва Ҳекторнинг шум ҳамласин даф қилдилар — ки бу саркарда
Чекинаркан ночор ёвнинг қуввасидан ларзага келиб,
155. Троянинг лашкарига бор овози ила ҳайқирди:
«О, Троя ва Ликия ўғлонлари, о, мард дардаплар!
Бардам бўлинг! Мени кўп вақт тўхтатолмас ахейлар, ҳатто
Лашкарлардан тиклагудек бўлса ҳамки метиндек девор;
Тезда улар чекингайлар мис найзамнинг зарбидан, агар
160. Қодир худо, чақмоқдор Зевс сарвар бўлса менга бу жангда!»

Шундай дея пуркади у ҳар бир мардга куч ва жасорат.
Шу чоқ бирдан Приамзода мард Деифоб доирасимон
Қалқони-ла кўксин тўсиб, зафар қучмоқ иштиёқида
Жанг майдонга тез отилиб чиқди қалқон ҳимоясида.

165. Лек Мерйон уни пойлаб отган эди порлоқ найзасин.

- Машъум найза кўн қалқоннинг қоқ дўнгига санчилди бориб;
 Бироқ найза тешолмади кўнни: банди синди қирсиллаб.
 Мерионнинг учқур ўткир новакидан қўрққан Деифоб
 Кўн қалқонли шу заҳоти олди четга. Аммо қудратли
170. Мард Мерион ҳам зафардан, ҳам найзадан айрилганидан
 Хуноб бўлиб орқасига — ёронлари сафига қайтди;
 Кейин эса, у кемалар ва чодирлар томон йўналди
 Чодирда сақлаб қўйган чўнг найзани олиб чиққани.
- Лек авжида эди уруш; еру кўкни босганди фарёд.
175. Теламоний Тевкр аввал йилқичи бой Менторнинг ўғли,
 Приамнинг кўёви — мард Имбрийни йиқди заминга.
 Приамнинг ғайриникоҳ қизи бўлмиш Медезикаста
 Ила эру хотин бўлиб яшар эди у Педаосда.
 Лек юнонлар кўп ашқакли кемаларда босиб келган чоқ,
180. Илионга учиб келиб, кўп жасорат кўрсатди жангда;
 Приам ҳам ўз ўғлидек эъзозларди уни қасрида.
 Теламоний найза санчди шу ботирнинг қулоқ'остиға;
 Шу заҳоти у юсак тоғ чўққисида қаддин тиклаган
 Ва сайёҳга кўп олисдан маёқ янглиғ кўриниб турган
185. Аммо болта зарбасидан қулаб, шоху япроқларини
 Ерга эгган болут каби ғориб бўлди қора заминга:
 У қулаган заҳот ажиб совутлари жаранглаб кетди.
 Чопа кетди Тевкр унинг совутини ечиб олай деб.
 Лекин Ҳектор буни кўриб Тевкрга ўқ узди камондан;
190. Тевкр эса паррон этган ўққа базўр чап бериб қолди,
 Аммо зое кетмади ўқ, — у шу топда жанггоҳга чиққан
 Ктеатзод Амфимахнинг сийнасиға қадалди бориб;
 У гурсиллаб қулаганди, совутлари жаранглаб кетди.
 Амфимахнинг бошидаги ғоят кўркам мис дубулғани
195. Ечиб олмоқ ниятида жасад томон отилди Ҳектор.
 Аммо буни кўриб қолган Аякс унга отди найзасин;
 Найза Ҳектор баданини яралашга ожизлик қилди,
 Ки ихота қилинганди бошдан-оёқ у мис совут-ла,
 Лекин Ҳектор қалқонига зарб-ла ботгап Аякс найзасин
200. Қуввасидан чекинмоққа мажбур бўлди, икки жасадни
 Ташлаб ортга; жасадларни аргосликлар судраб кетдилар;
 Ктеатнинг ўғлини икки афиналик: жасур Стихий
 Ва плохий Менесфейлар олиб кетди бандаргоҳ сари.
 Ментор ўғли Имбрийни эса, мудом диловарликка
205. Интилувчи икки Аякс, худди ўткиртиш кўпаклардан
 Тоғ эчкисин тортиб олиб тишлаганча қонли оғзида,
 Қуюқ ўрмон ичра мағрур бораётган арслонлардек, —
 Имбрийнинг жасадини икки Аякс баланд кўтариб,
 Совутини ечдилар, сўнг Амфимахнинг қасдига, унинг
210. Шилқ осилган калласини Ойлейзод қилич-ла узди

Ва коптокдек улоқтирди уни ёвнинг қўшини ёққа,
Калла Ҳектор оёғига бориб тушиб, ботди тупроққа.

Зилзилакор Посейдон ўз набираси Ктеатзода
Амфимахнинг машъум жангда ўлганидан кўп азабланди.

215. Шу азаб-ла у кемалар ва чодирлар томон йўл олди
Ва жамики юнонларни руҳлантириб кўнглини кўтариб,
Йўл-йўлакай офат солди троялик қўшин бошига.
Йўлда унга тўқнаш келди найзаандоз шоҳ Идоменей.
Келарди у, ҳозиргина тиззасидан яраланган ва
220. Уникига олиб келиб ётқизилган дўсти ёнидан.
Дўстига у табиб чорлаб, энди ўзи қайтарди жангга:
Ки олишмоқ истагида ёнар эди ҳамон бу ўғлон;
Соҳибқирон Посейдон шул азаматга деди юзланиб
Овозини Плевронда, Калидоннинг ҳамма ерида
225. Подшо бўлган ва барча эл худо каби муқаддас билган
Андремон ўғли Фоас овозига тақлид қилганча:
«О, Критнинг ҳукмдори, сўйла, қани, қайга йўқолди
Ахейларнинг ёвга қилмоқ бўлган таҳдид, пўписалари?»

- Идоменей эътироз-ла жавоб қилди дарҳол тангрига:
230. «Билишимча, ахейларда гуноҳ йўқ ҳеч, Андремонзода!
Биз ҳар ишга қодирдурмиз, тайёрдурмиз жанг қилмоққа ҳам;
Мараз қўрқув исканжага ололмагай ҳеч биримизни;
Ҳеч кас мушкул жангни ташлаб беғамликка ўғирмади юз;
Лек чоғимда, қудратли Зевс бизни бунда — ҳур Эллададан
235. Йироқ элда хоки туроб бўлишимиз ихтиёр қилган!
Мудом руҳи тетик Фоас о, соҳибдил Андремонзода,
Доим далда берардинг сен жасоратни унутганларга,
Энди ҳам сен узоқ кетмай ҳар бир қалбни мардликка унда!»

- Зилзилакор Посейдон ҳам жавоб қилди Идоменейга:
240. «О, критлик муҳориб шоҳ! Бугун жангни ҳеч эҳтиёжсиз
Тарк айлаган ҳар битта эр қайтмасин ҳеч ўз ватанига
Ва итларга хўрак бўлсин Троянинг бўсағасида!
Юр, қуролаб, ёнимга тур, жанг қилайлик ҳамжиҳат бўлиб;
Шояд бир оз далда бўлса рафторимиз икковимизнинг.
245. Ожизлар ҳам улкан кучдир, гар ҳамжиҳат бўлсалар жангда;
Бизлар эсак энг қудратли зотлар ила ҳам беллашганмиз».

- Дея тангри одамзоднинг қирғинига юз тутди яна.
Идоменей эса кириб ўз муҳташам қароргоҳига,
Сердабада совут кийди ва қўш найза олди қўлига.
250. Ул мунаввар Олимпдан Зевс бандаларга ғойибдан дарак
Бермоқ учун отган чақмоқ қандай парроп қилса ярақлаб,
Чопаётган Идоменей совути ҳам чақнади шундай.
Дуч келди у номвар жангчи Мерионга чодир олдида.

- Бу ёққа у янги найза учун шошиб келаётганди.
255. Идомеңей уни кўриб, шундай савол ила юзланди:
«Жигаргинам, азиз дўстим, чаққоноёқ Молий Мерион,
Нечун келдинг бешафқат жанг ва жанггоҳни тарк этиб буён?
Сўйла, азоб чекурсенми мис найзанинг жароҳатидан,
Ё жанггоҳдан менга бирон янги хабар келтирурсенми?
260. Кўрурсанки, ўзим ҳам жанг истагида жанггоҳ борурмен!»

- Фаросатли Мерион ҳам жавоб қилди Крит шоҳига:
«Идомеңей, Крит элин мис совутли лашкарбошиси,
Қароргоҳга келмоғимдан мақсад — найза олмоқдир сендан.
Олган заҳот қайтгум яна; синдирдим мен ўзимникини
265. Иқтидорда қийси йўқ Деифоб-ла олиша туриб».

- Крит элин ҳукмдори деди яна шоҳ Мерионга:
«Найза даркор экан сенга, чодирга кир, — девор ёқалаб
Бир эмас, нақ йигирмалаб найза турур, — танлаб олавер.
Троянинг жанггоҳида ўлжа қилиб олганман барин.
270. Дадил айтгум, мен ёв ила жанг қилганда қочмам узоққа,
Шу сабабли чодиримда беҳисобдир мис қалқонлару
Найзалару ғоят ҳашам дубулғалар ва зирҳ либослар».

- Яна унга жавоб қилди заковатли жангчи Мерион:
«Шоҳ, менинг ҳам чодиримда ва кемамда бундай ўлжалар
275. Беҳисобдир; аммо кемам ва чодирим анча олисда.
Менга ҳам ҳеч бегонамас қонли жанглар, ҳарбона шавкат:
Низокаш жанг бошланган он мен ўзим ҳам азаматларнинг
Ўрни бўлмиш — олдинги саф томон ўтиб жангга кирурман.
Балки, қандай жанг қилишим ўзга абжир аргосликларга
280. Маълуммасдир; лек сен яхши билсанг керак жасоратимни?»

- Крит элин ҳукмдори яна жавоб қилди дўстига:
«Воқифдурман шавкатингдан, ганирмасанг ҳам бўлур менга.
Қапи, бизни пистирмага юборсинлар мардлар қатори
(Ки ҳар эрнинг жасорати аён бўлур шу пистирмада;
285. Дарров кўзга ташланади бундай жойда қўрқоқ ҳам, мард ҳам:
Қўрқоқ эрнинг ранги дарҳол ўзгаради, қони қочади;
Така-пука юраги ҳам йўл қўймайди дадил бўлмоққа;
Гоҳ туриб, гоҳ чўккалайди, жой тонолмай ўзин қўярга;
Сийнасида беҳуд қалби тепади нақ безовта қушдай;
290. У ўлимни кутар, тиши такиллаб ва вужуди қақшаб.
Марднинг ранги ўзгармайди, бир меъёрда уради қалби;
Пистирмага мардлар ила илк бор келган бўлса ҳамки, у
Енур тезроқ ғаним билан олишмоқлик иштиёқида),
У ерда сен ҳам, Мерион, бўлур эдинг таҳсинга лойиқ!
295. Гар сен жангда, одам холис, яралансанг найза ё ўқдан,
Аминманки, на эпсангда, на елкангда бўларди яранг:

- Сен мардларга сардор бўлиб бошларкансан уларни жангга,
Найза, ўқни кўксинг ила, қорнинг ила қарши оласан.
300. Ке, қўй, гўдак болалардек алжимайлик бу ерда туриб,
Тагин битта-яримтадан маломатга қолиб юрмайлик.
Қани, кириб чодиримга метин найза олиб қайтиб чиқ».

- Шундан кейин, важоҳати Ареймонанд Мерион кириб,
Олиб чиқди ярақлаган учи мисдан ажалкаш найза,
Шоҳ ортидан юра кетди у жанг қилмоқ ишқида ёниб.
305. Жонкушанда Арей, ўзи янглиғ кучли ва қўрқув билмас,
Жангда ҳатто довиорақлар қалбига ҳам даҳшат солувчи
Ўз ўғлони — тангри Даҳшат ила чиқиб Фракиядан,
Эфиранинг халқига, ё соҳибқувва флегийларга
310. Қарши уруш очишганда, бу даҳшатнок қаҳҳор худолар
Қулоқ осмай на у, на бу халқнинг оҳу полаларига,
Қилгандилар ато фақат бир томонга шон, ғолибият,—
Мерион ва Идоменей ҳам шу янглиғ дағдаға солиб
Нурафшон мис совутларда қонли жангга кириб бордилар.

- Чаққоноёқ Мерион боз йўл-йўлакай юзланди шоҳга:
315. «Идоменей, сен қай ерда душман ила қилмоқчисан жанг?
Очиқ айт — ўнг қанотдами, ўртадами, ё чап қанотда?
Назаримда, ҳаммадан ҳам бу томонда жингалак сочли
Аргосликлар мадад кучга кўпроқ муҳтож кўринадилар».

- Мерионга критликлар саркардаси жавоб айлади:
320. «Йўқ, кемалар марказини муҳозафа қилур бошқалар:
Икки Аякс ила Тевкр — яъни ахей халқи ичида
Энг зўр мерган ва пиёда жангларда ҳам қиёси йўқ мард;
Ҳа, у ерда қонга тўймас асов Ҳектор Приамзоданинг
Суробини тўғрилашга қодир куч бор, гарчи жанггоҳда,
325. Жами лашкар ичида у бўлса ҳамки энг иқтидорли!
Аммо Ҳектор ахейларнинг жасоратин бартараф қилиб,
Қирқиб билак кучларини, жон-жаҳд ила жанг қилганда ҳам,
Бироргина кемамизга ўт қўйишга етмайди қурби,
Зевснинг ўзи кемаларга оташ машъал отмаса магар.
330. Йўқ, йўқ, Аякс Теламоний фоний бўлиб дунёга келган
Ва Деметра неъматин еб катта бўлган, мисдан ясалган
Силоҳнинг, ё харсангтошнинг зарбасидан яраланишга
Мойил бўлган ҳар қандайин азаматга ҳам бўш келмайди —
335. Ҳа, ҳаттоки қўшинларнинг маҳвкори Ахиллесга ҳам;
Фақат чаққоноёқликда бас келолмас у Пелейзодга.
Қани, тезроқ қўшиннинг чан қанотига етиб борайлик
Ҳамда шоҳид бўлайлик: биз ўзгага шон келтирамизми,
Ё ўзимиз бу жанггоҳда шон-шарафга эришамизми!»

- Шу каломдан сўнг Арейваш мард Мерион сафнинг олдида
340. Елдек учди етмагунча токи тайин қилинган ерга,
Ғоят зариф совут кийиб жанггоҳ ичра мисли машъалдек
Лов-лов ёниб бораётган Идоменей пла дўстини
Кўриб қолган ёв баробар ҳайқирганча ўтди ҳужумга,
Қизиб кетди қонли уруш кемаларнинг пойида шу он,
345. Саратонда дабдурустдан эсиб келган кучли шамолдан
Ҳосил бўлур машъум қуюн ва тобора авжга чиқаркан,
Замин узра ётган чангни кўтаради осмон-фалакка,
Ўртадаги жанг ҳам шундай ваҳшиёна авжга минарди:
Ки ҳар битта мард муҳориб бир-бирини ҳалок этмоқлик
350. Ниятида ёниб, учли пайзалар-ла жанг қилар эди.
Офаткаш ва ўрмон янглиғ зич найзалар босиб кетганди
Жанггоҳнинг чор атрофини; бошлардаги олов сингари
Порлаётган сарпўшларнинг, зирҳларнинг, ғоят нурафшон
Қалқонларнинг ярақлаши, жанг майдонда ҳеч шафқат билмай
355. Олишётган йигитларнинг кўзларини қамаштирарди.
Кимда-ким бул қирғинбарот жангни кўриб сесканмасаю
Мароқланса, ҳузур қилса, — ўшал асл диловар эрдир.

- Ҳа, Кропнинг икки ўғли икки тараф бўлиб жанггоҳда,
Ёғдирарди шундай офат икки халқнинг бошига тинмай,
360. Шон бағишлаб Ахиллесга, ғолибият бахш этар эди
Приамзода Ҳекторга ва Троянинг лашкарига — Зевс,
Валекин Зевс ул муаззам Троянинг бўсағасида
Данайларга буткул қирон келтирмоқчи эмасди асло;
У Фетида пла унинг ўғлига ён босарди, холос.
365. Лек Посейдон сатҳи кўпик теран уммон қаъридан яширин
Сузиб чиқиб, троялик ёв кучидан енгилаетган
Донайларга далда берар эди, ўзи қатнашиб жангга.
Оғасидан хафайди у, ёзгирарди, ғазабланарди.
Бир ота ва бир онанинг фарзандийди бу икки худо;
370. Лек Зевс олдин туғилганди, иписидан кўпроқ биларди,
Зевсдан қўрқар, унга қарши бош кўтармас эди Посейдон.
Мардум келбат бўлиб тангри, данайларни ундарди жангга.
Кўп одамнинг бошин еган, ғоят пишиқ қилиб эшилган
Адоваткаш ва қиронли жанг арқонин бул икки тангри
375. Тортар эди икки халқнинг боши узра гоҳ у, гоҳ бу ён.

- Идоменей — сочиға оқ оралаган саркарда, шу чоқ
Қўшин билан ёвга ҳужум қилган эди, — ёв қочди орта;
Шундан кейин ҳалок этди у, яқинда жанг даъвати-ла
Трояга етиб, келган кабезлик мард Офрионейни.
380. У Приамнинг соҳибжамол фолчи қизи Кассандрани
Қалин ҳақи тўламасдан хотинликка олмоқчи эди,
Эвазига жанггоҳ ичра жавлон уриб, мардлик кўрсатиб,

- Мис совутли данайларни Троядан қувмоқчи эди.
 Чол ҳам унга бермоқликка рози эди Кассандрани, —
385. Орфионей шундай тотли орзу билан жангга кирганди.
 Идоменей метин учли найзаси-ла жароҳатлади
 Ул мағрурни: унга паноҳ бўлолмади обдор мис зирҳ ҳам:
 Ўткир найза тешиб ўтиб унинг жисмин, қорнига кирди;
 «Гурс» йиқилди у заминга ва ҳайқирди музаффар шунда:
390. «Офрионей! Мен сени энг бузрук инсон деб ҳисоблардим
 Агарда сен Дарданийга берган барча ваъдаларингга
 Вафо қилсанг: сенга қизин бермоққа аҳд қилган эди чол.
 Биз ҳам сенга ваъда қилиб, бажарурмиз ваъдани ҳалол:
 Агамемнон қизларидан энг сулувин берурмиз сенга;
395. Аргосдан биз қайлигингни келтирамиз олиб бу ерга
 Гар Приамнинг ҳашаматли, обод шаҳрин вайрон қилсанг сен,
 Юр мен билан: кемаларнинг яқинида никоҳ шартларин
 Келишамиз; биз ҳам хасис совчилардан эмасмиз сенга».
- Шундай деб, у жанггоҳ аро судраб кетди мурда пойидан,
400. Вале Азий пешвоз чиқди марҳум учун қасос олмаққа,
 У пиёда келар эди; орқасидан пишқириб, елиб
 Келаётган икки отни бошқарарди жиловдор дўсти;
 У маҳв этмоқ ниятида, ҳамла қилди Идоменейга;
 Лек паҳлавон Идоменей ундан олдин чаққонлик қилиб
405. Ғанимининг кекирдагин тешиб ўтди найзаси ила.
 У қулади эман каби, кумуш баргли терак сингаря,
 Ехуд ўрмон кесувчилар тоққа чиқиб, болталар билан
 Кема учун танлаб чопган энг азим туп қарағай янглиғ:
 Азий ҳам ўз аробаси яқинида шундай ётарди
410. Тишларини гижир қилиб, қонли ерни чангаллаганча.
 Лекин унинг жиловдори эс-ҳушини йўқотиб қўйиб,
 Ранги ўчиб, серрайганча турар эди отларни четга
 Буриб, ғаним ҳамласидан қочишга ҳам қолмасдан ҳоли.
 Шунда бирдан мард Антилох елиб келиб жароҳатлади
415. Жиловдорни: унга паноҳ бўлолмади обдор мис зирҳ ҳам:
 Ўткир найза тешиб ўтиб унинг жисмин, қорнига кирди;
 У оҳ уриб муҳташам жангаробадан қулади ерга.
 Саховатли Нестор ўғли ёш Антилох трояликлар
 Орасидан ҳайдаб кетди тулпорларни ахейлар томон.
420. Шунда Азий ўлимидан қаттиқ қайғу чеккан Деифоб
 Крит шоҳи яқинига келиб, отди порлоқ найзасин.
 Илло ҳушёр шоҳ ажалкаш мис найзага чап бериб қолди;
 Қат-қат ҳўкиз терисидан ясалган ва гир айланаси
 Асл мисдан, ич томонда кўндаланг қўш тутқичи бўлган
425. Улкан қалқон панасига олди бутун вужудини у;
 Найза шоҳнинг боши узра пақ яшипдек паррон этаркан,

- Қалқон четин ялаб ўтди, метип қалқон даранглаб кетди.
 Лек қудратли қўлдан учган порлоқ найза зое кетмади:
 Найза бориб Ҳиппас ўғли — Ҳипсенорнинг алп сийнасига
430. Санчилди-ю, мадорини олди шу чоқ тиззаларидан.
 Бу зафардан кўнгли тоғдай кўтарилган Деифоб деди:
 «Йўқ, армонда кетмас энди ботир Азий; у Аиднинг кенг
 Қонқасидан зулматгоҳга кирар экан руҳи бўлур шод:
 Зеро, лойиқ ҳамроҳ топиб йўлладим мен ул паҳлавонга!»
435. Такаббурнинг бул каломи юнонларни ранжитди ёмон,
 Ҳаммадан ҳам қаттиқ ботди Антилохнинг теран қалбига.
 Лек у ғамнок бўлса ҳамки, ташламади дўст жасадини;
 Чопа келиб ҳифз қилди уни обдор қалқони ила
 Бу пайт унинг ёронлари навқирон мард Аластор ила.
440. Эхийзода Мекистейлар Ҳиппас ўғлин кўтариб қўлга,
 Бандаргоҳга томон олиб борардилар, мунгли фарёд-ла.
- Идоменей жону жаҳд-ла олишаркан, хоҳ ёв бошига
 Қабристоний зулмат солиб, хоҳи ўзи жон фидо қилиб,
 Ахейларнинг фалокатин аритмоқни ўйларди мудом.
445. Тангриларнинг арзандаси — Эзиетнинг ўғли, Троя
 Қўшинининг шон-шавкати Алкафойни — Анхиз куёвин
 (Анхиз ила хотинининг суюк қизи Ҳипподамия
 Завжа эди Алкафойга: бу қиз барча дугоналари
 Орасида таровати, заковати ва рафтори-ла
450. Порлар эди: боз устига, Троянинг энг соҳибкарам,
 Хуш саодат фуқароси бу дилбарга бўлганди шавҳар)
 Идоменей қўли билан ҳалок этди шу чоқ Посейдон
 Ва сўндириб кўз нурини банд айлади чаққон оёғин:
 У на қоча олди ортга, на панага ололди ўзин;
455. У қўрқувдан мисли азим туп дарахтдек, қоққан қозиқдек
 Қимир этмай турар эди, шунда унинг алп сийнасига
 Найза урди Идоменей ва жангларда ўз соҳибининг
 Жонига кўп ора кирган либосини ёриб юборди;
 Иқтидорли зарбадан зирҳ ҳазин сас-ла йиртилиб кетди;
460. Маҳв этилмиш қулаб тушди санчилганди найза юракка;
 Найза бандин тебратарди талвасада тепаётган қалб;
 Лек ажалкаш Арей тезда қалб қуввасин сўндирди буткул,
 Наъра тортди Идоменей хушнуд бўлиб ўз зафаридан:
 «Хўш, Деифоб, муносибми олган ўчим? Бир дўст ўрнига
465. Учта ёвни маҳв этдим! Кериласан фақат оғизда!
 Қани, яқин келиб мен-ла ўзинг ҳам бир олишиб кўр-чи:
 Қандайлигин кўрасан Зевс қавми бўлмиш Идоменейнинг!
 Зеро Минос — Крит шоҳи тангри Зевсдан тугилган эрур.
 Доно Минос ота бўлди шавкатли шоҳ Девкалионга;
470. Девкалион эса мени — худди йўқ Крит элида

Беҳисоб халқ ҳукмдори бўлмиш мени бунёд этганди;
Энди бўлса денгиз оша етиб келдим офат солгани
Сенинг ҳамда отангинг ва бутун шаҳар аҳлини бошига!»

- Деифоб ҳам ортга қайтиб бирон мардни ёнимга олиб
475. Сўнг майдонга чиқсаммикин, ё бир ўзим Идоменей-ла
Жанг қилсамми экан, деган ўйга бориб мушавваш бўлди.
У Энейни чақирмоқни маъқул кўрди мададкорликка.
Эней орқа томондаги лашкар аро турарди бекор:
Троянинг шоҳидан у ҳар галгидек дарғазаб эди*
480. Ки, қария қадрламас эди асло бу диловарни.
Етиб бориб паҳлавоннинг қаршисига, шундай деди у:
«Ботир Эней, троялик эл султони, гар кўёвингга
Қайгурётган бўлсанг, унинг хунин олмоқ учун жангга кир.
Орқамдан юр, уни ҳифз қилайликки, ул муҳтарам зот
485. Сен гўдаклик чоғда сени ўз уйида тарбиялаган.
Энди уни ҳалок қилди соҳибқудрат Девкалионий».

- Шундай деб у ғулгулага солди Эней кўксида қалбин.
Эней қаҳру ғазаб билан Идоменей томон отилди,
Илло қўрқоқ гўдак янглиғ зинҳор ортга қочмади у мард:
490. Тоғ ораси, хилват ерда овчиларга рўбарў келган
Ваҳший қобон тукларини таҳдидона тиккайтирганча,
Ишониб ўз қудратига қимир этмай кутар ғанимин;
Кўзларидан ўт чақнатар, иршайтириб сўйлоқ тишларин,
Тозилару овчиларга қарши ҳамла қилмоқчи бўлар,—
495. Идоменей ҳам бўрондек келаётган муҳориб жангчи
Анхизийни ўз жойидан ҳеч жилмасдан шундай кутарди;
Фақат шуки, жанг-жадалда чиниққан ўз ёронларини:
Саркардалар — Аскалафу Антилоху, Афарей, Дейпир,
Мерионни наъра тортиб ўз ёнига чорлай бошлади;
500. Чорлар экан, баландпарвоз калом ила шундай нутқ айтди:
«Дўстлар, келинг, кўмак беринг, ёлғиз қолдим, ихота қилинг!
Менга ҳужум қилаётган жўшқин Эней сердаҳшат ғоят;
У офаткаш жангда ғоят қудратлидир лашкарлар аро;
Боз устига, у ёш ҳали, ёшлик эса ҳадсиз қуввадир.
505. Гар Эней-ла ёшимиз тенг бўлгандайди руҳимиз каби,
Ё у зафар қучар эди, ёхуд мен бу муҳорабада!»

- Шундан кейин, ҳамма бир жон, бир тан бўлиб, Девкалионий
Теграсига жам бўлди ва қалқон ила тўсди тўшларин.
Бу томонда наъра тортди Эней ҳам ўз сафдошларига.
510. У Парисни, Деифобни, Агенорни, хуллас, жамики
Сардорларни тортиди жангга; Анхизийга эргашди ҳамма:
Ки сувлашга кетаётган сурув-сурув қўйлар, қўчқорга
Худди шундай эргашурлар, буни кўрган чўбон суюнар,—

- Орқасидан келаётган тўда-тўда лашкарни кўриб
515. Соҳибкарам Энейнинг ҳам кўнгли шундай ёришиб кетди.

- Алкафойнинг атрофида найзабозлик жанги бошланди.
Ярақларди чўнг найзалар, муҳориблар кийган совутлар
Мудҳиш садо чиқарарди қўшинларнинг тўқнашувидан.
Шу чоқ икки мард муҳориб — Идоменей ва Анхиззода, —
520. Иккови ҳам Ареймопанд диловарлар, — чиқди ўртага
Бир-бирини маҳв этмоқлик илинжида шум найза ила.
Аввал Эней найза отди қулочкашлаб Идоменейга;
Сезиб қолиб у зарбани, фалокатга чап берди чаққон.
Шунда жасур Анхизийнинг метин илки итқитган найза
525. Зое кетиб, она-Ерга санчилганча тебраниб қолди.
Идоменей аса санчди найзасини Эномаосга;
Найза ёриб марднинг зирҳин юлиб чиқди ичак-човоғин:
У заминга қуладую чангаллади қўллари ерни.
Идоменей тортиб олди мис найзасин мурда жисмидан;
530. Лек жасаднинг совутларин улгурмади ечиб олмоққа:
Ёғдирарди ёв найзалар Идоменей бошига дўлдай.
Унинг пойи ўз найзасин орқасидан югуролгудек
Ё бегона найзадан жон сақлагудек чаққон эмасди.
Шу боис у собит туриб, даф қиларди машъум офатни;
535. Чунки жангдан қочмоқ учун, оёғида йўқ эди мадор;
У оҳиста чекинарди. Деифоб ўқ узди яна унга қарата:
Зеро мудом ғазабланар эди ул мард Идоменейдан.
Ўқ бу гал ҳам четга кетиб, яралади Арей ўғлини:
Ажалкаш ўқ Аскалафнинг елкасини ёриб юборди.
540. Шунда қулаб заминга у чангаллади она тупроқни.
Лек жонзодлар кушандаси тангри Арей ғофил қолганди.
Ўз ўғлининг жангда нобуд бўлганидан, анча вақтгача:
У Олимпнинг чўққисиди сарпадар Зевс иродаси-ла
Зар булутлар паноҳида ўтирарди; ўзга худолар
545. Ҳам шу ерга йиғилганди, четлатилиб жанг майдонидан.

- Аскалафнинг теграсида борарди жанг, энди шиддатли
Мана, юлқиб олди унинг бошидаги дубулғасини
Мард Деифоб: лек Арейваш шоҳ Мерион югура келиб,
Найза билан кафандузднинг ўнг қўлини жароҳатлади;
550. Кўз тешиги бор дубулга ерга тушиб жаранглаб кетди.
Мард Мерион яна ғаним тўдасига ўқдай отилиб,
Юлқиб олди Деифобнинг мушагига ботган найзани.
Сўнгра яна чекинди у ўз қуролдош, дўстлари томон;
Деифобни қўлтиғидан олиб унинг укаси Полит,
555. Машъум жангдан олиб чиқиб, отлар турган ерга кузатди:
Жангтоҳнинг бир чеккасида жиловдори жангаробага

Қўшиб учқур тулпорларни кутар эди ўз соҳибини;
Отлар уни Трояга олиб кетди: ярасидан қайнаб чиқарди
Қон булоқдай; инграрди у аламли дард изтиробидан.

560. Лек бошқалар олишарди. Мудҳиш фарёд тутганди кўкни.
Жўшқин Эней чошиб бориб, тажовузга шайланган жангчи
Калеторий Афареининг кекирдагин тешди найза-ла:
Ёнга оғди унинг боши; қалқон ила дубулға босди;
Оқибат, жон кушандаси — ўлим уни олди бағрига.

565. Несторзода кўриб қолиб Фооннинг терс ўгрилганини,
Ҳамла қилди унга ва ўнг биқинидан энсасигача
Ўтган пайни чўрт уздию бечорани маҳв этди буткул;
Гандираклаб кетди Фоон; у заминга йиқилар экан
Ёронлари турган ёққа чўзди титроқ қўлларин беҳол.

570. Нестор ўгли елиб келиб ёв совутин еча бошлади
Олазарак бўлиб ҳарён; ғаним уни ҳалқага олиб
Ўқ ёғдирди марднинг улкан қалқонига, лек бўлмади наф;
Биронта ҳам ўқ тегмади Несторийнинг оқ баданига:

Қодир худо Посейдоннинг ўзи уни — ўз эркасини
575. Ҳамма ерда паноҳига олар эди ўқ ёмғиридан:
Ки бул тангри юрар эди ағёр ичра, кетмай узоққа;
Илкида жим турмас найза, силкитарди ҳамиша уни;
Интиларкан у жанг сари, отмоқ бўлар эди найзасин
Ё олисда олишётган ғанимини нишонга олиб,

580. Еки уни санчмоқ бўлар яқиндаги ёвга аямай.

Лек Адамас Азийзода кўриб қолиб уни жанг аро,
Ҳамла қилди ва зарб урди қалқонининг қоқ ўртасига;
Аммо қорасоч Посейдон қаҳрамоннинг умрида илк бор
Иқтидорин қирқиб, буткул найза зарбин сўндирди мутлоқ:

585. Ярим найза куюк қозиқ янглиғ қолди қоқилганича
Дўнг қалқонга, ярми эса, синиб тушди заминга шу чоқ,
Азийзода ўз дўстлари томон қочди ўлимдан қўрқиб.
Лек Мерион тезда уни қувиб етиб, порлоқ найзасин
Киндиги ва уятининг ўртасига санчди бешафқат.

590. Бу жароҳат бахти қаро бандалар-чун азобдур ғоят:
Шу еридан яраланган ёв найзага юзтубан қулаб,
Чарх урганча типирчилай бошлади жон талвасасида
Подачилар нўхта солиб етаклаган асов буқадек, —
У ҳам шундай питирларди: лек бу азоб бормади кўпга:

595. Мард Мерион келиб, машъум найзасини унинг жисмидан
Тортиб олди ва ёвнинг кўз олдин тўсди ўлим пардаси.

Бу пайт Ҳелен улкан шамшир ила урди фракиялик
Дейпирнинг чаккасига — учирворди дубулғасини.

600. Ерда, лашкар пойи узра у ён-бу ён думалаб ётган
Дубулгани бир аргослик кўриб қолиб, кўтариб олди;
Деширнинг кўз олдини зим-зиё тун чулғади шу он.

- Соҳибқирон Менелайнинг раҳми келди мард Деширга;
У Ҳеленга зарба бермоқ илинжида ўткир найзасин,
Силкитганча олға чиқди; Ҳелен тортди камон чилласин.
605. Икковлари тўқнашдилар: бири найза қулочкашлаган,
Бири эди узмоққа шай камонининг чилласидан ўқ;
Шу чоқ Ҳелен Менелайнинг кўксин пойлаб патли ўқ узди.
Лек ўқ марднинг қалқонига бориб тегиб, чекинди сачраб.
Боди мурод эсан чоғда кенг хирмонда дон шопирётган
610. Бободехқон курагидан лўвя, нўхот қандай соврилса, —
Иқтидорли Менелайнинг совутига келиб урилган
Ўқлар шундай сачрар эди жанг майдонин ҳар томонига.
Атрейзода мард Менелай ўз найзаси ила Ҳеленнинг
Порлоқ камон тутган илкин яралади шу чоқ дафъатан;
615. Найза қўлни тешиб ўтиб михлаб қўйди уни камонга.
У ўлимдан қочиб дўстлар паноҳига интилар экан,
Найза ерда судраларди шалвираган қўлига кириб.
Лек Агенор халос этди унинг қўлин ёвуз найзадан;
Сўнгра майин боғич ила боғлаб қўйди у моҳирона,
620. Ки у доим олиб юрар эди буни саркарда учун.

- Бу аснода, Менелайга ҳамла қилди қодир Пизандр:
Аччиқ қисмат — ажал бошлаб келган эди уни бу ерга,
Шу оташин жангоҳ аро, о, Менелай, сенинг қўлингда
Маҳв бўлмоқ ёзилганди ул марднинг шўр пешонасига.
625. Бир-бирлари томон юриб, улар бир оз яқинлашишгач,
Шоҳ Менелай найза отди — аммо хато кетди найзаси.
Лек Пизандр отган найза Менелайнинг дўнг қалқонига
Бориб теккан бўлса ҳамки, аммо уни теша олмади:
Метин қалқон бўш келмади; найза банди чўрт синиб кетди.
630. Суюнганди мард Пизандр, — умид қилган эди зафарни.
Лек Менелай кумуш нақшли шамширини сугуриб қиндан,
Ҳамла қилди Пизандрга, у ҳам дарҳол қалқон ичидан
Ғоят гўзал, узун, силлиқ зайтунбанд мис ойболтасини
Чиқардию икковлари қайта бошдан олиша кетди:
635. Менелайнинг от ёлли мис дубулғасин қоқ чўққисига
Зарба урди мард Пизандр; Атрейзода эса ганимнинг
Қаншарига солди шамшир: ки бошчаноқ қисирлаб синиб,
Икки кўзи қонли ерга оқиб тушди ситилиб чиқиб;
Ўзи эса қулаб тушди замин узра; шунда музаффар
640. Шоҳ Менелай тираб туриб бул жасаднинг кўксига пойин,
Совутларин ечиб олди ва керилиб шундай сўз деди:
«Қасби-кори қиргин бўлган о, сиз, номард трояликлар,

- Барчангиз ҳам бардаргоҳни худди шундай тарк этажаксиз!
 Бир вақт мени кўп шарманда қилгандингиз, қутурган итлар,
 645. Ки кўрмаган бутун жаҳон ундай озор ва бадномликни!
 Чақмоқдор Зевс ғазабидан ҳам сизлар ҳеч ҳайиқмадингиз;
 Лекин шоҳид бўласиз, Зевс, — меҳмондўстлик пушти паноҳи, —
 Бир кун келиб албат вайрон қилгай азим Троянғизни!
 Азиз меҳмон бўлиб келиб сиз уйимга, навниҳол завжам,
 650. Ҳам беназир хазинамни разилларча ўғирладингиз!
 Энди бўлса, бизнинг баҳрий кемаларга ўт қўйиб буткул,
 Жами ахей мардларини битта қўймай қирмоқ бўласиз!
 Аммо қанча қаттол бўлманг, танобингиз тортилгай охир!
 Олимпик Зевс! Дейдиларки, фонийлар ва боқийлар ичра
 655. Сен заковат соҳибисен. Ҳамма нарса сенинг измингда.
 Баски шундай экан, о, Зевс, нечун бул шум муҳорабада
 Қаттолликни қўймай мудом урушётган фригиялик
 Зўравон ва ғаддорларга лутф қилурсен, шафе бўлурсен?
 Инсон қонур ҳар нарсага: хушсаодат муҳаббатга ҳам,
 660. Уйқуга ҳам, қўшиққа ҳам, беқусур ва латиф рақсга ҳам;
 Булар бари одам учун матлуброқдир жангга нисбатан;
 Лек Троя аҳолиси урушга ўч одамлар экан!»

- Деб саркарда шоҳ Менелай қайноқ қонга бўялиб ётган
 Жасаднинг ҳарб либосларин ечиб, берди ўртоқларига;
 665. Ўзи қайтди яна лашкар орасига — олдинги сафга.
 Пилемений Гарпалион ҳамла қилди бу ерда унга:
 Трояга келган эди у эъзозли падар ортидан,
 Лек уйига қайтмоқ насиб бўлмади бу бахти қарога!
 Чопа келиб Менелайнинг қалқонига найза санчди у,
 670. Вале ўткир силоҳи-ла тешолмади у мис қалқонни;
 Шу заҳоти ёронлари томон қочди ўлимдан қўрқиб,
 Яна ғаним ўқи қувиб етмасин, деб аланглаганча.
 Лек Мерион зарба берди бу қочоққа мис найза ила;
 Найза унинг ўнг думбасин ёриб кириб, сийдик қопини
 675. Тешиб ўтди ва тақалди етиб бориб қов суягига.
 У шу ерда, азиз дўстлар даврасида ғужанак бўлиб
 Жон бераркан, ерга ёмғир чувалчанги каби чўзилди;
 Ҳалқоб бўлди ярасидан оққан қони унинг остида.
 Атрофида садоқатли пафлагонлар парвона бўлди;
 680. Жасадни жангаробада кузатдилар шаҳарга ғамгин;
 Улар ила отаси ҳам аччиқ кўз ёш тўкиб борарди;
 Зеро ўлган ўғли учун ожиз эди у ўч олмоққа.

- Лек Парисда туғён қилди одилона қасос туйғуси:
 Бир вақтлар борганди у пафлагонлар юртига ҳамда
 685. Азиз меҳмон бўлган эди Гарпалион кошонасида;
 Александр шу мард учун қасос олиб отди патли ўқ.

- Қўшин ичра Эвхенор ҳам бор эди, у — асли коринфлик,
Бой ва машҳур; соҳибкарам Пелииднинг ўғлини эди.
Қисматининг машъумлигин била туриб келганди жангга.
690. Зеро ота таъкидлаган эди унга қайта ва қайта:
— Сен ё оғир хасталикдан ўз уйингда қазо қиласан,
Ёки ҳалок бўлажаксан ёв зарбидан кема пойида.
Лек Эвхенор ахейларга таҳқирона бож тўламоқдан
Ҳамда оғир хасталикдан қутулмоқни истаган эди.
695. Парис шул мард чаккаси — қулоқ остин тешиб юборди,
Шу он жони узилдию мудҳиш зулмат босди кўзини.

- Икки тараф жанг қиларди, ёнғин каби гуриллаб чунон.
Зевс эркаси Ҳектор эса, кемаларнинг чап қапотида
Ғофил эди қўшинининг мағлубият қучётганидан,—
700. Шу кетишда, аргосликлар ғолибият қозонардилар
Троялик ёв устидан: ки Посейдон аҳли юнонга
Шундай далда берар ва ўз қувваси-ла кўмаклашарди.
Ҳектор ўзи, қалқонбардор юнонларнинг зич сафин тикка
Ёриб ўтиб, дарбозага кирган ерда, Протесилайнинг
705. Ва Аякснинг кемалари чиқарилиб сафид уммондан
Тиргакларга кўтарилган, ахейларнинг қурган ғовлари
Энг паст бўлган, асл зотли оташ отлар ҳамда павкарлар
Жоп олиб, жон бераётган ерда жўшқин жанг қилар эди.
Бу жанггоҳда Беотия йигитлари, фтияликлар,
710. Узун либос пиянлар, лоқр эли ва мард эпейлар
Жам бўлишиб, базўр бардош берардилар ёв ҳамласига,
Лек бўронваш Ҳекторни даф қилмоққа йўқ эди ҳоллари.
Афинанинг лашкари кўп сара эди; унга Менесфей
Саркардалиқ қилар эди, орқасидан Фидас, Стихий
715. Ва Биаслар қўшинларин саф-саф қилиб бошлаб келарди.
Довруғи зўр эпейларга Амфиону паҳлавон Мегес —
Филейзода ва муҳориб Дракийлар сардор эдилар.
Фтиялик лашкарга бош эди Медон ила Подаркес
(Медон — подшо Оилейга ғайри никоҳ ўғил, Аяксга
720. Ўғай ука бўлиб, четда — Филакада сургунда эди,
Зероки у Оилейнинг ёстиқдоши Эриопанинг,
Яъни ўғай онасининг оғасини ўлдирган эди;
Мард Подаркес Ификлнинг ўғли эди, Филак наслидан).
725. Иккови ҳам Беотия қўшинида фтияликлар
Олд сафида олишарди кемаларни ҳимоя қилиб.

- Чаққон Аякс — Оилейзод бир қадам ҳам ортда қолмасга
Уринарди шоҳ Аяксдан — иқтидорли Теламонийдан.
Кенг далапи шудгор қилмоқ учун қўшга қўшилган бир жуфт
Қора ҳўкиз баб-баробар тортганида метин омочни,
730. Мўғизларин остин босур йирик-йирик тер томчилари;

- Лек қўш ҳўкиз марза бўйлаб битта порлоқ бўйинтуруқда
 Бир текисда ер бағрини чуқур тилиб борур ёнма-ён —
 Шундай олға талпинарди Аякслар ҳам туриб кифтма-кифт.
 Қўп диловар мардлар, дўстлар эргашилар Теламонийга;
 Гар толиқиб терласа у, оёғида қолмаса дармоп,
 735. Борардилар улар марднинг қалқонини кўтариб қўлга;
 Лек бирон кас эргашмади локрлардан Ойлейзодга:
 Юраклари бермасди дов найзабозлик жангига асло;
 Зероки бул йигитларда на от ёлли обдор дубулға,
 740. На чўнг қалқон ва на узун, учи ўткир найза бор эди;
 Илионга улар фақат жун сопқону камонлар ила
 Қурулланиб келгандилар: ки бу эпчил ва мерган мардлар
 Ўқ ва тошдан дўл ёғдириб ёв сафини емирандилар.
 Хуллас, обдор қурул-яроқ ила биров олдинги сафда
 745. Хекторнинг мис совут кийган қўшини-ла жанг қилар экан,
 Локр эли ортда туриб ўқ отар, тош ёғдирардики,
 Ёвни қаттиқ таҳликага соларди бу ажал ёмғири.
 Сал бўлмаса Троянинг ўғлонлари шармандаларча
 Ўз баҳаво шаҳри томон чекинарди бу бандаргоҳдан,
 750. Гар бир калом демаганда Полидамас диловар эрга:
 «Хектор, сен ҳеч кирмагайсан ўзгаларнинг маслаҳатига!
 Ҳарб ишида худо сенга ато этган юксак истеъдод;
 Лек биринчи бўлмоқчисан сен донолар кенгашида ҳам!
 Йўқ, бир одам баб-баробар эплолмағай жамики ишни.
 755. Парвардигор бир кишига ато этса жанговарликини,
 Бошқасига порлоқ зако насиб этгай арши аълодан:
 Ки шул зако мевасидан аҳли фоний бўлур баҳраманд
 Ва шаҳарлар бўлур обод; ки хушбахтдир бундай донишманд.
 Хектор! Қулоқ ос гапимга, чамамда бу — дово маслаҳат.
 760. Рўпарангда, ҳамма ерда ёнгиндек авж олмоқда уруш;
 Лашкаримиз девор ёриб киргач ғаним қароргоҳига,
 Биров қўлда қурул билан турур четда, бировлар базўр
 Жанг қилурлар бутун соҳил бўйлаб сонсиз ахейлар ила.
 Сен жангдан чиқ ва бу ерга тўпла энг мард саркардаларни;
 765. Биз ҳаммамиз баҳамжиҳат бир қарорга келайлик қатъий:
 Бутун қўшин, гар иноят қилса тангри, бир жону бир тан
 Бўлиб, азим кемаларга ташлансинми, ё талофатга
 Учрамасдап, дам ғанимат, чекинсинми ортга! Очиғи,
 Қўрқмоқдамен, ёв кечаги берган қарзин қайтиб олгай деб:
 770. Жангга ташна бир мард кутар кемаларнинг пойида бизни,
 Шу кетишда, у ўзини жангдан тийиб туриши маҳол».

Приамзода маъқуллади одилонга бу маслаҳатни;
 Сакраб тушди қуруллари билан ерга жангаробадан
 Ва дўстига шундай жавоб қилди баландпарвоз сўз ила:

775. «Полидамас, сен бу ерда жамлаб тур мард саркардаларни:
Мен лашкарга алангали жангда ибрат кўрсатаману
Фармон бериб сардорларга шу заҳоти қайтаман ортга».

- Чопа кетди чўққисин қор босган тоғдек бузрук саркарда;
Троялик ва муттафиқ қўшинларни айланар экан,
780. Жар солди у: Ҳектор саси етиб борган дарданлар борки
Иқтидорли Полидамас ҳузурига йўл олдилар тез.
Ҳектор эса бу аснода жанггоҳ бўйлаб кезиб юаркан,
Ахтарарди мард Ҳелени, соҳибкарам иниси бўлмиш
Деифобни, Азийзода Адамасни ҳамда Гиртак ўғли Азийни.
785. Тонди; афсус кўпчилиги шикастланган ё ўлган эди:
Баъзилари данайларнинг кемалари пойида ёвнинг
Зарбасидан маҳв бўлиб, қора қонга ботиб ётарди,
Бошқалар ўқ ё найзанинг талх нишидан чекарди азоб.
Фақат, гўзал Еленанинг шавҳари, ўз иниси Парис
790. Қирғинбарот жанггоҳнинг чап қанотида ўз лашкарини
Рухлантириб бошлар эди қатъиятла шафқатсиз жангга.
Ҳектор унинг қаршисига бориб деди маломат ила:
«Алл келбат, лек хотинбоз, бадбахт махлуқ, лўттибоз Парис!
Қайда қолди мард Деифоб, халқ султони Ҳелен қаёқда?»
795. Қани машҳур Орфионей, Адамасу муҳориб Азий?
Қуламоқда бугун, маҳв бўлмоқда ул қудсий Троя!
Бинобарин, муқаррардир бугун сенинг ҳалокатинг ҳам!»

- Тангримонанд Александр жавоб қилди тез оғасига:
«Сенга, ўзи одат бўлган бегуноҳни айблаш, Ҳектор!
800. Мен, ҳозирмас, авваллари кўпроқ ношуд эдим жанггоҳда,—
Зеро онам мени ботир қилиб туққан, қўрқоқ қилибмас,
Сен кемалар қаршисида қонли жангни бошлаган чоғдан
Биз ҳам бунда тўхтовсиз жанг қилмоқдамиз ахейлар ила;
Лек айрилдик сен номларин зикр айлаган дўстларимиздан.
805. Фақат ботир Деифобу халқлар шоҳи Ҳелен иккови
Жанг майдондан чиқдилар ёв найзасидан лат еб қўллари;
Хайриятки, сарпадар Зевс ажални даф қилди улардан.
Сен, эй Ҳектор, қалбинг даъват этган ёққа бошла бизни ҳам.
Эргашмоққа шаймиз сенга; аминманки билагимизда
810. Куч бор экан, асло нуқсон топмагайсан мардлгимизда;
Лекин қанча уринмайлик, жанг қилурмиз баҳоли қудрат!»

- Дея Парис, бузрук Ҳектор юрагини юмшатди бир оз.
Шундан кейин икковлари мард Кебрион, шоҳ Полидамас,
Фалк ва Ортей, тангримонанд Полифит, Пальм, Ҳиппотионнинг
815. Қуни кеча Асканьядан етиб келган икки фарзанди:
Морис ила Асканийлар атрофида аланга олган
Жўшқин жангга отилдилар, ки бу Зевснинг истаги эди.

- Шунда жангга қуюн янглиғ ташландилар трояликлар, —
Зевсининг момақалди роғи — дағдағаси остида қуюн
820. Дашт саҳнида гирдоб ясаб эсиб бориб, денгиз сатҳида
Ҳамла қилур, ўркач-ўркач тўлқинларни отур осмонга,—
Илионлик йигитлар ҳам саф ортида сафланиб шундай,
Мис яроқлар, совутларин ярақлатиб ва шарақлатиб,
Сардорлари орқасидан довул янглиғ елиб борарди.
825. Энг олдинда жонкушанда Ареймонанд Ҳектор борарди;
У кўксини ғоят улкан, доираваш, мис қопламали,
Пишиқ-пукта кўн қалқони ила тўсиб олганди буткул;
Чопганида тебранарди бошидаги порлоқ дубулға,
Қалқонининг панасида туриб, ёвга соларди таҳдид;
830. У ўз мудҳиш ҳамласи-ла синар эди ёв жасоратин,
Данайларнинг собит руҳин соломасди лек таҳликага.
Теламоини сафдан чиқиб ўзи томон чорлади уни:
«Яқинроқ кел, ҳей паҳлавон! Чиранасан нечун узоқдан?
Муҳораба санъатида ношудлардан эмасмиз биз ҳам;
835. Таассуфки, ҳозир ночор ҳолдамиз, Зевс инояти-ла.
Тўғри, бизнинг кемаларни ёндирмоққа қасд қилгансан сен!
Лек бизда ҳам билаклар бор кемаларни ҳифз қилувчи!
Рости шуки, аввал сизнинг серминора азим шаҳрингиз
Биз томондан забт этилгай ва ер ила қилингай яксон!
840. Ҳадемай сен чекингайсан, шунда Зевсдан ва тангрилардан,
Кенг далани чагитганча Трояга сени учириб
Кетаётган узун ёлли отларингни қарчиғайдан ҳам
Тез ва жадал елдирмоқни қилгайсан сен илтижо роса».

- Шу чоқ бирдан, ўнг қўл ёқда пайдо бўлди бургут осмонда;
845. Қийқирдилар аргосликлар буни эзгу аломат билиб.
Вале Ҳектор ҳайиқмасдан жавоб қилди Аяксга бу пайт:
«Ўпкангни бос, Аякс! Бунча кериласан қуруқдан-қуруқ!
О, агар мен бўлсам эдим чақмоқдор Зевс ҳамда Ҳеранинг
Боқий ўғли, мени Феб ва Афинадек эъзозлашлари
850. Қанчалик ҳақ бўлса — бугун ахейларнинг ҳам бошларига
Бало офат ёғилмоғи шунчалик ҳақ, муқаррар эди!
Гар ажалкаш найзамга дуч келсанг, сен ҳам маҳв бўлгайсан:
Пора-пора қилгай сенинг ўшал нафис баданингни тиг;
Шунда сен дашт зоғларини ва Илион кўнпақларини
855. Ўз гўштинг-ла боқадурсан бу майдонда ер тишлаганча!»

- Шундай деб у олға юрди. Троялик мардлар қийқириб
Эргашдилар; орқадаги лашкар ҳам жўр бўлди уларга;
Бу томонда данайлар ҳам ҳайқирдилар; трояликлар
Ҳамласини кутардилар бу йигитлар мардона туриб;
860. Довлашганлар ҳайқириги етди кўкка — Зевс мақомига.

ҲН ТҲРТИНЧИ ҚҲШИҚ

ЗЕВСНИ АВРАШ

Бу наърани ўз кўшида шароб ичиб ўтирган Нестор
Эшитдию Махаонга баландпарвоз шундай сўз айтди:
«О, Махаон, бу нохуш иш оқибати қандай бўларкин?
Авжга чиқур ёш жангчилар ҳайқирғи кемалар ёқда!

5. Сен, дўстим, шу ерда ўтир, қирмизи май ичиб дармон йиғ:
Ҳали-замон, жингалаксоч Ҳекамеда сенга иссиқ сув
Тайёрлагай ва ярангнинг ювиб қўйгай қотган қонини;
Мен дўнгликка чиқиб, дарҳол билиб келгум не бўлётганин».

- Деди у ва ўз наҳлавон абжир ўғли Фразимеднинг
10. Бунда турган, зўр санъат-ла безатилган мис қалқонини
(Ўғли ота қалқонини олиб кетган эди жанггоҳга)
Ва ўткир уч, зарангдаста мис найзани олди қўлига;
У чодирдан чиқдию бир хунук лавҳа шоҳиди бўлди:
Чекинётган ахейларни ёв қўшини қувиб келарди;
15. Буткул вайрон этилганди юнонларнинг истеҳкомлари!
Ҳали-замон сатҳи узра кучли шамол эсишин сезган
Улкан уммон гунг жимирлар Зевс бўрони етиб келгунча,
Эсанкирар шунда, билмай тўлқинларин қаён отмоқни,—
Нестор қалби ҳам икки хил ўйдан шундай тараддуддайди:
20. «Бориб юнон отлиқлари қаторига қўшилсаммикин,
Ёки мардлар ҳукмдори, халқлар шоҳи Агамемнонга?»
Ўйлаб кўриб, бормоқ бўлди у Атрейон истиқболига.
Икки қўшин бу пайт жангда қирар эди бири бирини;
Икки тигли, найзалару шамширларнинг қаттиқ зарбидан
25. Мис совутлар ва қалқонлар мудҳишона жаранглардилар.

- Чол Несторга шу чоқ тўқнаш келди Зевснинг дастпарварлари
Ярадорлар: шоҳ Диомед, Одиссею бузрук ҳукмдор
Агамемнон: ҳаммалари келар эди кемалар ёқдан.
Кемалари жанг майдондан йироқда, чўнг уммон бўйида,
30. Олиб чиқиб қўйилганди долғалардан қумлоқ соҳилга;
Истеҳкомни эса бутун қўшин бирга тиклаган эди.
Поёни йўқ қирғоқ барча кемаларни сиғдирилмасди,
Шу боисдан, аҳли силоҳ қалашганди мўру малахдай,
Хуллас калом эшаклари мўл кемалар қумлоқ соҳилга

35. Қатор-қатор терилганди икки кўрфаз оралиғида.
Уч нафар шоҳ машъум жангни кўрмоқ бўлиб, найзаларига
Таянганча келардилар андуҳли қалб ила ёнма-ён
Ҳерения шаҳсувори Нелейзода Нестор шуларга
Тўқнаш келди ва чўктирди ул мардларнинг руҳин бешбаттар,
40. Эрлар шоҳи Агамемнон шу заҳоти юзланди унга:
«О қария, данайларнинг ифтихори, илоҳий Нестор!
Нечун бу ён келмоқдасан қирғинбарот жангни қолдириб?
Қўрқаман мен, қайсар Ҳектор ўз аҳдида турмасайди деб:
Бир пайтлар у Троя эрларининг маъракасида:
45. Токи ахей кемаларин буткул ўтда ёндирмагунча,
Жангоҳдаги ахейларнинг барин қириб ташламагунча
Асло қайтмам бандаргоҳдан Трояга, — деб керилганди.
Мава, ўша айтганлари ҳам рўёбга чиқмоқда энди!
Ё тангрилар! Наҳотки мис совут кийган жами юнонлар,
50. Чаққоноёқ Ахилл янглиғ мендан тамом нафратлансаю
Кемаларнинг пойида жанг қилмоқликдан бош тортса бу кун!»

Ҳерения шаҳсувори жавоб қилди Агамемнонга:

- «Ҳа Атрейон, содир бўлди айтганлари Приамзоданинг!
Энди буни ўзгартира олмас ҳатто чақмоқдор Зевс ҳам.
55. Биз ахейлар, кемаларга яхши паноҳ, ёвга ғов бўлар,
Дея умид қилганимиз метин девор ҳам бўлди барбод.
Бироқ ғаним шиддатли жанг қилиб, бизнинг қўшинимизни
Буткул сиқиб келмоқдаки, тикилсанг ҳам энди астойдил,
Билолмайсан ахейларнинг қайдан-қайга чекинаётганин.
60. Оҳу фарёд кўкка етган, ҳар ёқ қирғин, парокандалик!
Келинг, дўстлар, энди қандай иш кўрмоқни келишайлик биз.
Балки ақл мадад берар. Лекин сизларга маслаҳат бермам
Жанг қилмоқни: урушмоғи мумкин эмас ярадорларнинг».

Яна мардлар ҳукмдори Агамемнон деди Несторга:

65. «Нестор, баски, жанг кемалар пойида авж олётган экан,
Баски, бизлар кемаларга яхши паноҳ, ёвга ғов бўлар,
Дея умид қилганимиз ул сарбаланд метин девор ҳам,
Заҳмат чекиб қазилган ул теран зовур ҳам бизга мадад
Бўлолмаган экан, демак қудратли Зевс ахей элининг
70. Бу ёқларда битта қолмай қирилмоғин ихтиёр қилган;
Кўрмоқдаман, шон бахш этур у Троя ўғлонларига,
Маҳрум этур юнонларнинг билагини куч-матоватдан!
Бир насиҳат бор, ёронлар, чиқарайлик пугни рўёбга:
Сув бўйига яқин турган кемаларни қўзғатиб жойдан,
75. Туширайлик улар барин дарҳол теран қудсий денгизга
Ва сокин тун тушгунгача лангар ташлаб тортиб қўяйлик;
Шояд тунда ҳужумни тарк этса қайсар трояликлар;
Ана унда туширамиз сувга қолган кемаларни ҳам.

- Уят эмас, фалокатдан ҳатто зулмат тунда қочмоқ ҳам;
80. Ки бесамар қирилгандан, қутилган соз қочиб офатдан!»

- Заковатли шоҳ Одиссей шундай деди ўқрайиб унга:
«Сен оғзингга қараб ганир, эй ҳукмдор, нелар деюрсан?!
Сен, касофат, бизларгамас, — сарпадар Зевс, муаттар ёшлик
Чоғимиздан токи қариб-қартайгунча қирғин-жангларда,
85. Қўлдан бир зум ташламасдан қуроолларни, ғориб бўлгунча
Кун-уззукун жанг қилмоқни ато этган бизларга эмас, —
Бошқа қўрқоқ қўшинларга сардор бўлсанг тўғри бўларкан!
Ё бу гавжум Трояни — атрофида бизлар беада
Қурбон берган бу шаҳарни тарк этмоқми ниятинг сенинг?
90. Ўчир унинг, токи ақл-заковат-ла путқ сўзловчи,
Сенга ўхшаш давлатпаноҳ ва беҳисоб халқлар султони
Бўлган бирон мард аргослик ҳаёлига ҳам келтирмаган
Бу бетайин гапларингни эшитмасин яна баногоҳ!
Ниятингга қўшилмам мен ва оғзингдан чиққан гапга ҳам!
95. Келиб-келиб сен шу қизгин жанг пайтида жами кемани
Тезроқ сувга туширмоқни бизга таклиф қилмоқчисанки,
Бу билан сен троялик лашкар орзу қилган, шундоқ ҳам
Яқин қолган — зафар онип яқинлатмоқ бўласан яна!
Бошимизга, не-не мудҳиш фалокатлар ёғилгай энди!
100. Ҳеч ким жангга дош беролмас, туширилса кемалар сувга:
Ҳар зум ортга қарайвериб мардликни тарк этгай жангчилар.
Ана унда, бизни нобуд қилгай буткул маслаҳатинг, шоҳ!»

- Одиссейга жавоб қилди Агамемнон — мардлар султони:
«Лаэртзода! Сен қалбимни яраладинг маломатинг-ла,
105. Валекин мен кемаларни ахейларнинг ихтиёрига
Зид ўлароқ туширмоқчи эмас эдим теран уммонга,
Майли, бошқа биронта эр — хоҳи ёшу, хоҳ кекса бўлсин —
Бамаънироқ фикр айтсин — бажонудил этгум эътироф».

- Гап бошлади энг навқирон шоҳ Диомед туриб ўрнидан:
110. «Мана, ўшал сен айтган эр! Лозим бўлса эзгу маслаҳат,
Уни излаб ўтирмоқнинг ҳожати йўқ, — маслаҳат тайёр;
Вале мендан ўпкаламанг, сиз диловар саркардаларнинг
Орангизда энг навқирон бўла туриб, гап олганим-чун,
Мен мағрурман Фивада дафн этилган пок ва саховатли
115. Шоҳ Тидейнинг фарзанди ва жигарбанди эканлигимдан.
Шоҳ Парвейдан уч баркамол ўғил келган эди дунёга;
Улар — Аргий, Мелас, Иней, — серҳосил юрт Плеврондаю
Тоғли ўлка Калидонда истиқомат қилар эдилар.
Бобом Иней уч оғайни ичида энг паҳлавон эди.
120. Лек надарим жаҳон кезиб қарор топган эди Аргосда:
Ки Зевсинг ва тангриларнинг инояти шу эди, дўстлар.

- Иней ўғли — отам Тидей уйланганди Адраст қизига,
Хонадони озукәю анжомларга лиқ тўла эди,
Поёни йўқ экинзору энг ҳосилдор боғу роғлари,
125. Подалари, сурувлари, уюрлари беадад эди.
Қўли баланд эди жами ахейлардан найзабозликда;
Бу ганларим ҳақлигини эшитгансиз ўзларингиз ҳам.
Бинобарин, зотимнинг паст эмаслигин билганингиз-чун,
Ўйлайманки, мен айтмоқчи маслаҳатдан қилмассиз ҳазар;
130. Тақдир экан! Яраланган бўлсак ҳамки кирайлик жантга.
Лашкаримиз кўрсин бизни, аммо яна жароҳатланиб
Қолмаслик-чун урушмоқдан ўзимизни тийиб турайлик
Ва шу тонга қадар жангга кирмай, четда қўрқоқлик қилиб
Турган жами лашкарни биз жанггоҳ сари даъват этайлик».
135. Бузрук шоҳлар маъкул кўриб Диомеднинг айтганларини,
Жанггоҳ сари йўл олдилар Агамемнон бошчилигида.
- Машғул эди зилзилакор Посейдон ҳам бу чоқ иш ила:
Саркардалар қошига у келди бир чол қиёфасида;
Ушлаб туриб у энг бузрук соҳибдават Агамемноннинг
140. Ўнг қўлидан, баландпарвоз калом ила юзланди унга:
«Шоҳ Атрейон! Мана энди, Ахиллеснинг маҳзун юраги
Данайларнинг чекинишин, ҳалокатин кўриб қувонур!
Зеро унда мисқолча ҳам раҳм-шафқат йўқ, у тошбағир!
Ўлиб кетсин у такаббур, ёки бадном бўлсин эл аро!
145. Вале сендан, Агамемнон, кек сақламас масъуд тангрилар;
Балки, ҳали троялик саркардалар, соҳибдаватлар
Поёни йўқ дашт чангини кўтарурлар; балки сен ҳали
Кўурсан ҳам бандаргоҳу қароргоҳдан ёвнинг қочишин».
- Деди у ва мудҳиш наъра тортиб жанггоҳ сари отилди.
150. Жанг чоғида ўн минг нафар қудратли мард ҳужумга ўтиб,
Баб-баробар ҳайқирганда, замин қандай ларзага келса,
Зилзилакор Посейдоннинг али кўксидан отилиб чиққан
Ҳайқириқ ҳам жами лашкар юрагини солди ларзага
Ва у яна, чарчаш билмай жанг қилсин, деб ҳар бир ахейнинг
155. Юрагига ғоят жўшқин иқтидор ва журъат уфурди.
- Олтин тахтли сармаъбуда гўзал Ҳера Олимпда туриб,
Нигоҳини тикди ерга ва қудратли оғаси ҳамда
Қайнисининг* ифтихорли ва бешафқат жанг бораётган
Майдон узра елганини кўрди; кўриб қувонди қалби.
160. Сўнг нигоҳи Зевсга тушди; у серчашма юксак Идада
Ўтирарди; манфур бўлиб кўринди у сармаъбудага.
Зевснинг сигир кўзли ёри ўз эрининг илоҳий ақлин
Қандай қилиб ўзига ром қилмоқликни ўйлай бошлади.

- Ўйлаб-ўйлаб, маъкул кўрди Ҳера шундай мулоҳазани:
165. Энг латиф ва зариф либос кийиб борур Зевс қошига у.
Балки кўриб у мафтункор завжасини, у билан бирга
Бир тўшакда ишқ лаззатин татимоқни қилур ихтиёр,
Ҳера эса балки пайтдан фойдаланиб тотли ва сармаст
Уйқу пуркар шавҳарининг шуурию мужгонларига.
170. Ҳера кирди азиз ўғли Ҳефест қурган олтин кўшкига.
Ушбу кўшкнинг кенг эшиги сирли тарзда беркилардики,
Шу топгача бирон тангри очолмаган эди уни ҳеч.
Шул эшикдан кириб Ҳера, ёнди порлоқ қўш тавақани;
Ҳур баданин гард қолдирмай ювиб чиқди оби амбар-ла,
175. Ғоятда нок, муаттар ва илоҳий мой сурди тапига:
Гар уни сал чайқатилса Зевснинг юксак кошонасида,
Тутар эди илоҳий ва ҳушбўй атри замину кўкни,
Шу мой ила латофатли баданини мойлади Ҳера,
Сўнг офтобдек жилвакор ва самовий бўй афшон этгувчи
180. Сочин тараб, ўримларин туширди у боқий бошидан,
Кейин кийиб Афинея тиккан ҳарир кўйлакни, олтин
Тугмаларин қадади ва зебу зийнат тақиб безапди.
Назокатли белига зар понуги мўл фўта боғлади.
Уч бўғинли, ёқут кўзли сирға тақди қулоқларига:
185. Жозибакор порлади, кўз қамаштириб, оқибат Ҳера.
Шундан кейин сармалика қордек оппоқ, офтобдек порлоқ,
Ҳарир, момиқ, шаффоф рўмол ташлади ўз боқий бошига.
Гўзал кафшлар боғлади у оппоқ, зариф оёқларига.
Ҳера шундай ясантириб маҳлиёвар пок баданини
190. Оромгоҳдан чиқди, Зевснинг эрка қизи Афродитани
Тангрилардан овлоқ ерга чорладию бир калом деди:
«Сўйла, қизим, илтимосим бажармоқдан тортмайсанми бош?
Ё данайлар тарафида, о, Киприда, бўлганим учун,
Ранжирмисан мендан қаттиқ Троянинг ёнин олароқ?»
195. Унга дарҳол жавоб қилди Зевснинг қизи ҳур Афродита:
«Бузрук Крон набираси сармабуда, малика Ҳера!
Айт хоҳишинг, бажо этгум астоидил гар етса қурбим».
- Ўз макрини пинҳон тутиб сармалика гап қотди унга:
«Сен, Киприда, ишқ қудратин,— боқийлару фонийлар қалбин
200. Ром этгувчи тотли майл қуввасини бахш этгил менга.
Баракатли заминнинг мен сарҳадига бориб зиёрат
Қилмоқчиман тангриларнинг падари ва волидасини —
Океан ва Тефисани*; улар мени гўдаклигимда,—
Зевс Кронни ер қаърига, денгизнинг энг теран тубига
205. Банд этганда, — икков мени боққан эди олиб Реядан.
Мен нифоққа барҳам бериб икковларин яраштирурмен,
Ки бул азиз зотлар кўпдан аразлашиб қолганлар буткул:
Бир тўшакда, бир-бирларин огушида ётмайди улар,

210. Гар уларни яраштириб қўя олсам ширин сухан-ла,
Гар падару волидамни бир тўшакда қовуштиролсам,
Мен уларга мангу эрка ва азиза қиз бўлиб қолгум».

Яна унга жозибали жилмайганча деди Киприда:
«Илтимосинг рад этолмам, рад атмоққа ожиздур ҳам мен:
Зероки сен қодир худо Зевс қўйнида ётурсен мудом».

215. Шундай дея у кўксига тўғнаб қўйган чарм туморни
Ечиб берди: лиқ тўлайди нақшин тумор сеҳру жодуга:
Муҳаббат у мойиллигу мафтункорлик, изҳори ишқу
Оқилларнинг ақлин олиб телба қилган хушомадларга.
Шундай деди Афродита бера туриб уни Ҳерага:
220. «Сийпаларинг орасига яшириб қўй бул туморни сен!
Унда жами жоду мавжуд; ўйлайманки, сен қайтмагайсен
Олимп тоққа дилингдаги оташ ораунг чиқмай юзага»

- Кипридага жилва қилди сармалика гулбадан Ҳера,
Жилва ила сийнасига яширди у чарм туморни.
225. Тангриларнинг даврасига қайтди Зевсининг қизи Киприда,
Ҳера эса Олимпининг сар чўққисини тарк айлаб учди;
Пиерия адирлари, Эмафия воҳаларию
Йилқилари елдек учқур Фракия қорли тоғлари
Узра пойи ерга тегмай учиб ўтди юксак самода;
230. Мағрур Афос чўққисидан сарталотум уммонга тушди;
Тушиб бориб, у Фоаснинг қудсий шаҳри Лемносга инди;
У Ажалнинг оғажопи Уйқу билан учрашди унда;
Ҳера унинг илкин ушлаб, отин атаб бир калом деди:
«О, замин у самодаги хилқатларнинг султони Уйқу!
235. Бир замонлар илтимосим бажонудил қилгандинг бажо,
Сўзим ҳозир ҳам қайтарма; ҳади йўқдир миннатдорлигим.
Мен қўйнимга олган ҳамон чақмоқдорни нартўшагимда,
Сен, о, Уйқу, дарҳол юмгил сарпадарнинг мунаввар кўзин.
Хизматинг-чун инъом этгум ғоят латиф, олтин тахт сенга:
240. Уни сен-чун ясаб бергай моҳир уста ланг ўғлим Ҳефест,
Яна базму жамшидларда оёқларинг толиқмасин-чун
Ғоят кўркем курси ясаб, қўйиб қўюр пойинг остига».

- Ширин Уйқу дарҳол жавоб қилди шундай сармаъбудага:
«Бузрук Крон насаби эй муаззама маъбуда Ҳера!
245. Қодирдурмен ухлатмоққа еру кўкни маскан айлаган
Ҳами боқий тангриларни; ҳатто бутун мавжудотларни
Бунёд этган чўнг Океан дарёсининг тўлқинларин ҳам.
Вале яқин бормоққа ҳам журъат этмам Кронзодага,
Ухлатолмам чақмоқдорни, ўзи буни амр этмагунча.
250. Бир замонлар мени Зевс олган эди қаттиқ таҳдидга:
Ҳа, эсимда, мард Ҳеракл Илионни тору мор айлаб,

- Шоду хуррам қайтётган кун, мен Зевс ақлин қилиб фаромуш,
 Ширин уйқу оғушига олган эдим, сўзингга кириб;
 Сен фалокат ёғдиргандинг Ҳераклининг бошига шунда:
255. Ки денгизда мудҳиш довул кўтариб сен, Зевс ўғлонини
 Ватанидан, хешларидан Коос ёққа улоқтиргандинг.
 Зевс уйғониб, дағдаға-ла тангриларни тириқтирганди;
 Кўпроқ мени ахтарганди тутақиб ва арши аълодан
 Улоқтирган бўларди ҳам, агар қаро Тун — боқийлару
260. Фонийларнинг маликаси кирмаганда жонимга ора.
 Мен ўзимни топширдим Тун паноҳига. Чақмоқсевар Зевс
 Ҳовуридан тушди охир, у нечоғлиқ бўлмасин қаҳҳор:
 Қудсий Тунни таҳқирлашга сарпадарнинг сигмади ҳадди
 Валекин сен мени яна хавфли ишга ундамоқдасен!»
265. Яна унга жавоб қилди сигир кўзли маъбуда Ҳера:
 «На ҳожат бу нохуш ганни эсламоқлик, о, тотли Уйқу?
 Ё сенингча, Зевс Троя лашкарини, ўз азий ўғлин
 Муҳофаза қилганидек жидду жаҳд-ла ҳифз қилурми?
 Хўп, деяқол; хизматинг-чун бергум сенга ёш Харитани;
 270. Сен, ишқида кўпдан куйиб юрганинг ул Пазифеяни
 Қучоғингга босиб охир, атагайсен «ўз ёрим» дея».
- Бул ваъдадан боши кўкка етган Уйқу жавоб айлади:
 «Стикс сувин тилга олиб қасамёд қил қатъий, о, Ҳера;
 Илқинг бирин сербаракат заминга чўз, иккинчисини
275. Денгиз узра, токи ернинг қаъридаги мўйсафид Крон
 Ва жамики худовандлар шоҳид бўлсин ичган онтингга:
 Хотинликка берамаң, деб онт ич менга, ёш Харитани —
 Мен ишқида кўпдан куйиб юрганим ул Пазифеяни».
- Ва Уйқунинг таклифига рози бўлди гулбадан Ҳера;
280. У илқларин чўзиб мудҳиш қасам ичди ва Уйқу айтган
 Гапга амал қилиб бир-бир тилга олди ер қаъридаги
 Титан дея аталувчи тангриларнинг бари ном-баном.
 Сўнг икковлон Имбр ила Лемносни тарк этиб учдилар;
 Улар парвоз қилардилар булутларга бурканиб олиб;
185. Тез етдилар ҳайвони мўл, суви сероб Ида тоғига.
 Булар Лект яқинида денгизни тарк этиб, ер узра
 Учарканлар, тебранарди асрий, азим дарахтлар учи
 Улар пойи остида. Шу ерда улар видолашдилар;
 Уйқу ўзин Зевс кўзидан четга олиб Ида тоғида
 Мағрур боши кўкка етган, гоят баланд қора қарағай
290. Бутоғига қўниб, унинг қалин шохи оралиғида
 Янгроқ сасли тоғ қушига ўхшаб кетди, ки аҳли само
 Халкида деб, аҳли мардум киминда* деб атарди уни.

- Сармалика Ҳера жадал Ида тоғин чўққисидаги
295. Гаргар отли ерга чиқди: кўриб қолди уни чақмоқдор,
Кўрган ҳамон, иқтидорли қалбида жўш урди аҳтирос —
Ки илк дафъа Ҳера ила ғойибона учрашгандаги
Шаҳвоний ҳирс алангаси ўт олганди ҳозир ҳам унда.
Чақмоқдор Зевс пешвоз чиқиб қарши олди танмаҳрамни:
300. «Тўхта, Ҳера! Кетмоқдасен қаён, хотин, Олимпдан жадал?
Кўрдим мен на отларингни, на-да олтин жангаробангни».

- Ўз макрини пинҳон тутиб деди Зевсга малика Ҳера:
«Мен муҳассал заминнинг энг чеккасига кетмоқдаман, эр,
Аждодимиз Океан-ла Тefисани кўриб келгани.
305. Улар мени тарбиялаб ўстирганлар ўз мақомида,
Шум нифоққа барҳам бериб, икковларин яраштиргумдир.
Ки бул азиз зотлар кўпдан аразлашиб қолганлар буткул:
Бир тўшакда, бир-бирларин огушида ётмай қўйганлар.
Тулпорларим кутар мени жилғаси мўл Ида пойида.
310. Олиб кетар улар мени бундан еру уммонлар оша.
Лек бу ерга, Зевс, қошингга келганимнинг боиси шуки,
Суви теран Океаннинг мақомига бесўроқ кетди,
Дея мендан аччиғланиб юрма кейин, холос, вассалом».
- Булутларнинг соҳиби Зевс жавоб қилди завжасига тез:
315. «Ҳера, ёрим, кейинроқ ҳам борсанг бўлур Океанга сен.
Ҳозир эса, кел, сурайлик оташ севги гаштин мириқиб.
На маъбуда, на-да фоний соҳибжамол менинг сийнамда
Уйғотолган бирон марта бурунгидек ўтли аҳтирос!
Икссионнинг ёш завжаси мени шайдо қилган чоғда ҳам
320. (Заковатли Пирифойни туғиб берган эди у менга),
Акрисийнинг оппоқ қизи Даная ром қилганида ҳам
(Ёриганди унинг кўзи шавкатли мард Персейга мендан),
Шоҳ Феникснинг гўзал қизин* хотинликка олганимда ҳам
(У Критга Минос ила Родамантни туғиб берганди),
325. Фонийларнинг ичида энг соҳибжамол Алкменага
Мен Фивада хуштор бўлиб, оқибатда, собит ирода
Ва паҳлавон Ҳераклга ёриганда ҳам унинг кўзи,
Эл қувончи Дионисни туғиб берган Семелага ҳам,
Кокиллари гўзал, хушбўй ҳур малика Деметрага ҳам,
330. Шонли хилқат Латонага, ҳатто Ҳера, сенинг ўзингга
Шайдо бўлган чоғимда ҳам, оташ ишқнинг лаззат онлари
Илинжида ҳозиргидек ёнганимни ҳис этмагандим!»

- Ўз макрини пинҳон тутиб деди Зевсга малика Ҳера:
«Эвоҳ, нелар деурсан сен, Крон ўғли, қодир худо Зевс?
335. Наҳот шунда, боқийларнинг кўз олдида, Ида бошида
Қучоғингга олиб мени сурмоқ бўлсанг ишқ лаззатини?

- Агар бирон ичи қора тангри кўрса бизни муҳаббат
Оғушида ётганимиз, ҳамда ёйса аҳли самога
Не бўлади? Ўзинг ўйла, бўлиши ҳам мумкин-ку шундай.
340. Ана унда мен тўшакдан туриб сенинг Олимп тоғдаги
Мақомингга қайтолмайман: истиҳола қилурман ғоят!
Баски, қалбинг ёнаётган экан севги иштиёқида,
Азиз ўғлинг Ҳефест қурган кўп муҳташам оромгоҳинг бор,
Эшиги ҳам зич ёпилур ва ичидан илгакланур ҳам.
345. Гар шунчалик қўмсаб қопсан оромни, юр ўшал гўшага».

- Булутларнинг соҳиби Зевс дарҳол жавоб қилди Ҳерага:
«Завжам, ишон, бизни кўрур на тангрилар, на-да бандалар;
Сени шундай зар булутлар оғушига олайки, ўткир
Нигоҳлари койнотни мушоҳада қилмоққа қодир
350. Порлоқ қуёш ҳам мўралай олмасин ул булут оралаб».

- Шундай дея завжасини олди қайноқ оғушига Зевс.
Юксак чаман бунёд этди замин шу чоқ улар пойида.
Шабнам ювган нилуфару заъфар гулу муаттар сумбул
Ҳера ила Зевсни аршга кўтардилар гуркираб ўсиб.
355. Шу юксакда қучоқлашиб ётди улар заррин булутлар
Панасида, ки мусаффо шабнам томиб турди улардан.

- Зевс Иданинг чўққисида хотинининг оғушида, ишқ
Ва уйқуга таслим бўлиб, шу зайлда кетди пинакка.
Шунда юпоп кемалари томон учди музаффар Уйқу
360. Эзгу хабар етказгани зулфи сиё Энносигейга;
Баландпарвоз калом айтди етиб бориб унинг қошига:
«Шоҳ Посейдон, шодмон бўлу данайларнинг ёнип ол энди!
Чақмоқотар Зевс уйқуда эканида, бир зум бўлса ҳам,
Уларга шон ато эт: мен тотли уйқу уфурдим Зевсга;
365. Ҳера уни жазб этиб, ишқ лаззати-ла маст қилди мутлақ».

- Шундай деб у Посейдонни ахейларга ҳомий бўлишга
Ундади-да, паррон этди ўзга шонли эллар қошига.
Посейдон ҳам саф олдига ёриб чиқиб бир наъра қилди:
«О, ахейлар, наҳот яна имкон берсак, кемаларимиз
370. Тортиб олиб, шон ва зафар қучмоғига Приамзоданинг?
Ҳектор шундай керилур ва таҳдид солур, чунки Ахиллнинг
Аччиғланиб, жанг қилмасдан ўтирганин билур у яхши.
Лек агар биз бир ёқадан бош чиқариб, бир-биримизга
Қўлдош бўлиб жанг қилсамиз, Ахиллеста қолмас аҳтиёж!
375. Бир маслаҳат бергум сизга, амал қилинг унга, ёронлар:
Лашкаргоҳда мавжуд улкан ва бақувват қалқонлар ила
Тўсайлик тез кўкракларни, дубулғалар кияйлик бошга,
Сўнг мис тигли найзаларни силкитганча, менинг орқамдан

380. Дадил жангга кирайлик биз, аминманки, ўшанда Ҳектор
Дош беролмас ҳамламизга, нечоғлик мард, шаддод бўлса ҳам!
Ким қудратли бўлиб ўзи, кичик бўлса қалқони унинг,
Нимжонга ўз қалқонини бериб, олсин ўзи улканин».

- Шундай деб у зўр шижоат жўш урдирди ҳамма қалбларда:
Унутдилар яраларин, сафладилар лашкарин шоҳлар:
385. Диомеду, Одиссею давлатпаноҳ Агамемнонлар.
Ва лашкарга амр этдилар қуроолларни янгиламоққа:
Кучлиларга кучли силоҳ, заифларга заифи тегди,
Аргосликлар қуроолланиб шундай обдор мис силоҳлар-ла
Олга юрди; аилзилакор Посейдон бош бўлди уларга.
390. Иқтидорли қўлларида узун тигли шамшир ушлаган
Яшинмонанд Посейдонга жанг майдопда рўбарў келмоқ
Душвор эди, — маҳв этарди бандаларни у даҳшат ила.

- Ул томонда жасур Ҳектор тизди сафга ўз лашкарини.
Ана шунда зулфи сиё Посейдон-ла обдор дубулга
395. Кийган Ҳектор бошладилар энг мудҳиш жанг — бири юнонлар
Ёнин олиб, иккинчиси троялик лашкар тарафин.
Уммон узра кўтарилган машъум тўфон ўкирганича
Долгаларни кемалару чодирларнинг пойига отур, —
Қўшинлар ҳам тўқнашдилар наъра тортиб нақ долғалардек.
400. Энг ваҳшатли боди Борей нафаси-ла қутуриб тошган
Ўркач-ўркач тўлқинлар кенг соҳил бўйлаб ўкирур яккаш;
Офаткаш ўт кетганида тоғ тўшида ўсган ўрмонга.
У гувиллаб эмиради дов-дарахтни аямай-нетмай;
Азим эман дарахтлари узра шамол увиллар мудҳиш;
405. Лек жанггоҳда олишётган ахейлару трояликлар
Ҳайқирити долғаларнинг ўкириши, машъум ёнгиннинг
Гувиллаши ва шамолнинг увлашидан ҳам мудҳиш эди.

- Энг аввало, дубулғаси обдор Ҳектор мис найза отди
Рўбарўдан келаётган Аяксга; найза нишонга
410. Бориб тегди: у Аякс кўкрагида кесишиб ўтган
Қалқон ила шамширнинг қўш тасмасига санчилди бориб;
Лек қўшқават тасма ҳифз қилди мардни. Ҳектор итқитган
Найзасининг кўриб зое кетганини ранжиди қаттиқ;
Қўрқиб ажал ҳамласидан у лашкари ичра чекинди.
415. Лек Теламоп ўғли Аякс қочаётган Ҳекторни кўриб,
Кемаларга тиргак қилиб уюлган ва лашкар пойида
Ётган харсангтошдан бирин кўтардию отди зарб ила;
Тош ғизиллаб учиб Ҳектор ўмовига бориб урилди.
Тапгри Зевсинг шум чақмоғи теккан эман, илдизи билан
420. Қўпорилиб, бошлайди талх тутамоққа. Бу ҳолни кўрган
Ҳар қандайин йўловчининг тортиб кетур орта юраги:
Зеро қодир Зевс чақмоғи офаткашдир жами жонзодга, —

- Хекторнинг ҳам кучи кетди ўшал эман янглиғ шалвираб.
 Қўш найзаси тушди қўлдан, залвар қалқон ва дубулғаси
425. Босиб қолди уни, ажиб гулдор зирҳи жаранглаб кетди.
 Ёш ахейлар уни таслим этмоқ учун, наъра тортганча
 Отилдилар ёғдиришиб найза дўлин унинг устига;
 Лек битта ҳам найза заҳа қилолмади халқ султонини;
 Энг довурак муҳориблар: Полидамас, Эней, Агепор,
430. Жасоратда тенгсиз Главк ва Ликия шоҳи Сарпедон
 Приамзод атрофини шу заҳоти ўраб олдилар;
 Хектор ғамин ерди барча; ҳар битта мард мудофаага
 Ўтиб, пана қилди ўзин қалқони-ла ярадор шоҳни;
 Дўстлар эса аснода мард Хекторни кўтариб олиб,
435. Жанг майдонин орқасига шошилганча олиб кетдилар.
 Ўша ерда кутар эди: жиловдори, жангаробага
 Қўшилиб ер тепинётган шўх отлари пишқириб уни.
 Инграётган соҳибини шаҳар ёққа учирди отлар.

- Вале улар етган ҳамон Зевс яратган серсув, сертўлқин
440. Гўзал Ксанф соҳилига, мард Хекторни жанг аробадан
 Туширишиб, ётқиздилар ва юзига пуркадилар сув.
 Чуқур бир тин олиб, кўзин хпёл очди ярадор Хектор,
 Сўнг тиззалаб ўтирди-да оғзидаги қонни тупурди;
 Яна ерга ётди кейин, хиралашди яна кўз олди:
445. У харсангтош зарбасидан келолмасди ҳамон ҳушига.

- Хекторнинг жанг майдонини тарк этганин кўрган ахейлар
 Дадиллашиб ғаним ила яна қизгин жанг бошладилар.
 Юнонлардан эпчил Аякс Ойлейзод биринчи бўлиб
 Елиб келиб Сатнийни маҳв этди обдор найзаси ила.
450. Сатнионнинг соҳилида бир замонлар санам Наяда
 Қовушибон Эноп билан шул Сатнийни туғиб берганди.
 Найзаандоз Ойлейзод Сатний човин жароҳатлади;
 У қулади; шунда чўпон Эноп ўғлин жасади учун
 Даҳшатли жанг бошладилар ахейлару трояликлар.
455. Сатний учун ўч олгани Полидамас чиқди майдонга
 Ва қудратли, узун найза улоқтириб, Ареликзод
 Профоепор елкасини тешиб ўтиб, маҳв этди уни;
 У заминга қулар экан, чангаллади қонли тупроқни,
 Қилмишидан мағрурланган Полидамас ҳайқирди дадил:
460. «Қани, энди кимнинг тили борур, ботир шох Полидамас
 Улоқтирган маҳобатли найза зое кетгай, демокқа?
 Найзамни бир ахей қабул этди, энди аминманки, у
 Шу найзани асо этиб рихлат этгай Аид қаърига!»

- Такаббурнинг нутқи қаттиқ хафа қилди аҳли юнонни.
465. Ҳаммадан ҳам мард муҳориб Аякс қалбин қилди садпора;

- Бу мард алпнинг пойида жон берган эди Профоепор.
 Қалби жўшиб ёв ортидан отди найза дарғазаб Аяк;
 Панфойзода шум ажалдан базўр қочиб қолди, чап бериб;
 Лек маҳвқаш мис найзани қабул қилди Антенорзода:
470. Ки Архелох қисматига битгандилар тангрилар ўлим;
 Найза унинг энсасига, умуртқанинг поғонасига
 Тегдию чўрт узиб кетди бечоранинг чайир найларин;
 У қуларкан кучли зарбдан, боши, юзи ҳамда даҳани
 Бориб тегди қаро ерга, тиззалари тегмасдан олдин.
475. Теламоний нидо қилди шавкатли мард Панфойзодага:
 «Троялик Полидамас, яхшилаб кўр ва ростингни айт:
 Лойиқмиди бу мард фидо бўлмоқликка Профоепор-чун?
 Назаримда, зоти пастмас, олий насаб намоёндаси:
 Илионлик Антенорнинг иниси, ё ўғли, чамамда;
480. Антенорнинг авлодига жуда ўхшаб кетмоқда бу мард».

- Била туриб сўради у. Ғамга ботди трояликлар,—
 Акамас ҳам, Архелохнинг оёғидан судраб кетаётган
 Промакхи маҳв этиб, ўз оғасин қасдини олди;
485. Сўнг шу жасад устида у мудҳиш наъра қилди баралла:
 «Йўқ, юнонлар, сизлар қуруқ мақтанмоқни билурсиз фақат!
 Йўқ, оғир жанг заҳматлари ва андуҳлар ёлғиз бизгамас:
 Худди шундай сизларнинг ҳам бошингизга ёғилур офат!
 Жангчингизни маҳв этдим, у, кўринг, энди мангу ғафлатда:
 Оғам учун ўч олмоққа ҳеч қанча вақт керак бўлмади!
490. Шу боисдан ҳар бир фозил, оқил оға ўз мақомида
 Ўзи учун ўч олмоққа қодир ини тарбияларкан!»

- Мақтанчоқнинг бу каломи қаттиқ ботди аргосликларга
 Ҳаммадан ҳам Пенелейнинг қалбин қаттиқ тўлқинлантирди.
 Ҳамла қилди у Троя ўғлониға; лек у Пенелей
495. Зарбасидан олиб қочди ўзин; шунда бу жасур сардор
 Ғориб қилди чорвачи бой Форбас ўғли Илионейни.
 Ҳермес барча пергамликлар орасида Форбасни кўпроқ
 Ардоқларди ва беадад бойлик ато этганди унга;
 Лек хотини ёлғиз фарзанд туққан эди — Илионейни.
500. Пенелей мис найза санчиб, кўз соққасин ситиб чиқарди;
 Кўз косасин, бошчаноқни тешиб чиқди найза энсадан.
 Шўрлик бола қўлларини ёйганича ўтириб қолди;
 Ғолиб эса шамширини ғилофидап суғуриб олиб,
 Бир зарб билан бечоранинг узди бошин; дубулга кийган
505. Унинг боши қонга бўккан замин узра кетди думалаб;
 Машъум найза санчилганча қолди унинг кўз косасига;
 У узгандек бир туп лола, йигит бошин найза учида
 Кўтарибон баланд, шундай деди ёвга, керилганича:

- «Пергамликлар, бу шавкатли ўғлоннинг сиз падари ила
510. Онасига хабар қилинг; уйда унга очсинлар аза!
Эвоҳ! Лекин Промахнинг позик ниҳол ёш хотини ҳам,
Биз — ёш ахей йигитлари Троядан қайтгач кемада,
Хушнуд кутиб ололмагай суюк ёрин — қандай надомат!»

- Ғанимларнинг жисми дағ-дағ қалтиради бу ёвуз сўздан;
515. Олазарақ бўлди улар паноҳ излаб машъум ажалдан.

- О, Олимпни маскан қилган Музалар, сиз сўзлангиз менга,
Шоҳ Посейдон даъват этган машъум жангда ахейлар ичра
Энг аввало кимлар қўлга киритганди қонли ўлжани?
Аввал Аякс Теламоний Мизиянинг лашкарбошиси —
520. Мард муҳориб, соҳибидрок Гиртийзода Иртийни йиқди;
Антилох — Фалк ва Мермерни енгиб, ечди совутларини;
Ҳипотион ва Мориснинг жонин олди сардор Мерион;
Профоон ва Перифет ҳалок бўлди Тевкр қўлида;
Шоҳ Менелай найза санчди хали чўбони Ҳиперинорнинг
525. Биқинига; найза тиғи бечоранинг ичак-чавоғин
Тилка-пора айлаб, сиртга тортиб чиқди; қон оқаётган
Жароҳатдан жоп чиқдию мағлуб кўзин сўнди зиёси.
Чаққон Аякс Оилейзод энг кўп лашкар қирди бу жангда;
Ки қалбига Зевс даҳшати гулув солиб жадал қочётган
530. Ғанимларнинг орқасидан қувиб етиб олишда унга
Саркардалар ичра ҳеч ким тенг келолмас эди мутлақо.

ЎН БЕШИНЧИ ҚЎШИҚ

БАҢДАРГОҲДАН ЧЕКИНИШ

- Ахейларнинг зарбасидан лашкарининг кўпи қирилган,
Қўрққанидан ранги ўчган ва титраган трояликлар
Жадал ортга қочарканлар, юксак ғовдан, теран зовурдан
Ўтиб олиб, тўхтадилар аробалар қўйилган ерда.
5. Сармалика қучоғида уйғонди Зевс бу пайт Идада.
Шошиб туриб у тўшакдан кўриб қолди саросимада
Қочаётган троялик аскарларни, уларни қувиб
Бораётган данайларни, Посейдонни данайлар ичра.
Ҳектор эса ётар эди кенг далада ҳушидан кетиб,
10. Ҳансираб ва қон қайт қилиб; ёронлари эди парвона.
Мард Ҳекторга иқтидорли юнон зарба берганди бу кун.
Яшинотар қодир худо Зевсининг раҳми келди Ҳекторга;
У Ҳерага бир ўқрайиб қаради-да деди дўқ ила:
«О, бадкирдор, маккор Ҳера, мард Ҳекторни жароҳатлаган
15. Ва Троя лашкарига таҳдид солган сенинг фитнангдур!
Илло билки, шул фитнангнинг мевасини энг аввал ўзинг
Татигайсен, саваласам агар сени чақмоқлар отиб!*
- Унутдингми, икки сандон осиб икки пойингга, олтин
Арқон боғлаб қўлларингга, осганимни сени фазога?
20. Сени само ва булутлар орасида муаллақ ҳолда
Кўрган Олимп тангрилари қайгурганди қаттиқ ўшанда;
Вале сени қутқармоққа дов бермади улар юраги:
Сенга яқин йўлаганни арши аёло бўсағасидан
Отардимки, у заминга бориб тушиб, кетарди ҳушдан;
25. Шунда ҳам ҳеч юмшамасди худомованд ўғлим Ҳеракл
Тортган азоб-уқубатдан зоҳир бўлган қаҳрим, ғазабим;
Ки сен хезлаб боди Борей ва бўронни ўғлимга қарши,
Қисир денгиз бўйлаб уни офат сари қувдинг қаҳр ила;
Сен ўғлимни бегона юрт — гавжум Косга улоқтиргандинг.
30. Лек мен уни — ғоятда кўч жасоратлар кўрсатган мардини
Халос этиб қайтаргандим ватанига — обод Аргога.
Бул гапни, сен фитналарга барҳам бер, деб эсламоқдамен,
Зеро ўзинг кўряпсанки, муҳаббат, оғушинг ила
Мени шайдо айлаб қилган ёвузлигинг не ҳаён берди!»
35. Бу каломдан муаззама маъбудани чулғади даҳшат,
Сўнгра ғоят баландпарвоз сўзлар ила такаллум қилди:

- «Шоҳид бўлинг каломимга о, замин, о, бепоён само,
 Ҳатто боқий тангрилар-чун ҳам даҳшатли онт ҳисобланмиш
 Ер қаърида оқувчи о, Стикс суви ҳатто сенинг, Зевс,
40. Қудсий бошинг ва иккимиз қовуштирган пок тўшак ҳаққи
 (Мен умримда ҳеч вақт бунӣ тилга олиб онт ичмаганман)
 Қасам ичгум: Троянинг ўғлонлари ҳамда Ҳекторга
 Зиён пуркаб, данайларни ҳифз қилаётган Посейдон
 Жанг майдонга ўзи кирган мутлақ менинг маслаҳатимсиз.
45. Эҳтимол у қалб амри-ла қўл ургандир бундай рафторга,
 Ахейларнинг машаққатин кўриб шафқат қилмоқ бўлгандир.
 Гар мен унга берар бўлсам маслаҳат, сен, чақмоқдор, чизган
 Йўлдан четга асло-асло чиқмасликка даъват этардим!»
- Боқийлару фонийларнинг шоҳи шундай деди жилмайиб:
50. «О, гулбадан Ҳера, агар тангриларнинг жамоасида
 Менинг бирла доимо ҳамфикр бўлсанг, шоҳ Посейдон ҳам
 Ниятини ўзгартириб сен ва мен-ла бўлур маслакдош,
 Гар кўзлаган бўлса ҳам у тамомила ўзга мақсадни.
 Гар бугунги каломларинг чинданам ҳақ, самимий бўлса,
55. Тез тангрилар мақомига жўна ва амр этки, Ирида
 Ва Аполлон икковлари этиб келсин дарҳол қошимга.
 Мен ул само дарақчиси Иридани равона этгум
 Данайларнинг қошига, у Посейдонга амрим етказгай:
 У жанггоҳни тарк айлаб, тез ўз кўшкига қайтмоғи даркор.
60. Валекин Феб, янги қувва тухфа этиб бузрук Ҳекторга,
 Уни дарддан ва қалбини кемирётган теран азобдан
 Фориг қилур, руҳлантирур муҳораба сари бошқатдан,
 Ахейларга эса яна пуркаб қўрқув, кемалар томон
 Чекинмоққа мажбур этур ҳаммаларин. Ки шу қочганча
65. Бориб Ахилл кемасининг тўхтагайлар пойида улар.
 Шоҳ Ахиллес шунда дўсти Патроклни шайлагай жангга,
 Лек у аввал Илионнинг жанггоҳида қўп йигитларни,
 Шу қатори, менинг бўтам Сарпедонни ҳам ғориб қилур,
 Шундан кейин, обдор зирҳли Ҳектор нобуд қилажак уни.
70. Чаққоноеъ Ахилл эса дўсти учун интиқом олиб.
 Маҳв этажак жангга кириб Приамзода Ҳекторни шунда,
 Шу лаҳзадан, аргосликлар то оқила Афинеянинг
 Маслаҳати билан қудсий Трояни забт этмагунча*
 Бандаргоҳдан ғайри такрор қатъий қувғин бошлаяжакмен
75. Лекин Пелей ўғлин жами истақларин бажармагунча
 (Ки Фетида тизларимни қучиб, ўгли Ахиллга шухрат
 Бахш этмоқни қилганида илтижо, мен бошим иргатиб
 Ўз ваъданинг ростлигини тасдиқлаган эрдим ўшанда),
 Мен қаҳримни юмшатмам ҳам, ўзга боқий худовандларнинг
80. Юнонларни муҳофаза қилмоғига йўл йўймам ҳам ҳеч».

- Чақмоқдорнинг каломига амал қилди гулбадан Ҳера;
 У Идадан қилди парвоз юксак Олимп сари шамолдек.
 Кўп юртларни кезиб чиққан ва ҳаёлан уларни эслаб:
 «Палон-палон ўлкаларни кўрдим, пистон ерларда бўлдим»
85. Деган одам тафаккури шундайин тез қилади парвоз,—
 Маъбуда ҳам шундай жадал парвоз қилиб ўтди самодан;
 Олимпининг энг чўққисига бориб иниб, Зевс мақомида
 Тангриларнинг жам бўлишиб ўтирганин кўрди малика.
 Уни кўриб турди ҳамма ўз ўрнидан ва қадаҳ тутди.
90. Вале Ҳера манзур кўрди Фемиданинг қадаҳин фақат;
 Зероки у энг биринчи бўлиб пешвоз чиққан эди ва
 Маъбудани шундай эзгу сўзлар ила қарши олганди:
 «Нима бўлди сенга, Ҳера? Қутинг ўчган, недан чўчидинг?
 Ё чақмоқдор шавҳаринг Зевс қўрқитдими дағдага қилиб?»
95. Фемидага жавоб қилди сармаъбуда гулбадан Ҳера;
 «О, Фемида, не қиласан сўраб? Наҳот ўзинг билмасанг
 Чақмоқдорнинг нечоғлиқ тунд ва такаббур эканлигини?
 Сен ўрнингга бориб ўтир, давом эттир зиёфатингни;
 Бошимизга Зевснинг не-не мусибатлар солмоқ бўлганин
100. Худовандлар билан бирга эшитурсен. Энди ҳеч бир зот —
 На банда, на, ҳатто, тангри (шу топгача у орангизда
 Энг шодмон бўлган бўлсин) энди хушвақт бўла олмагай».
- Шундай дея ўз тахтига бориб инди малика Ҳера;
 Эсанкираб қолди жами худовандлар; Ҳерапинг лаби
105. Жилмайса-да ёришмади қора қошли гўзал чеҳраси.
 Сўнг у шундай хитоб қилди тангриларга даргазаб сас-ла:
 «О, гумроҳлар! Бекорга сиз қилмоқдасиз монелик Зевсга!
 Ожиздурмиз сўз ё куч-ла зуғум қилиб унинг танобин
 Тортмоқликка! Зевс бизларни менсимайди, ҳазар қилади,
110. У ўзини худовандлар орасида салоҳиятда
 Ва қудратда беҳад юксак ҳисоблайди арши аълода.
 У не завол етказмасин, фарздор бизга бардош қилмоқлик;
 Билишимча, Арейнинг ҳам қалбин бугун яралади у;
 Иқтидорли Арей ўғли ардоқли ва диловар банда
115. Мард Аскалаф бугун жангда нобуд бўлди ганим зарбидан»,
 Деди Ҳера; шунда Арей метин янглиғ кафтлари билан
 Уриб икки тиззасига, наъра тортди ҳўнграганича:
 «О, Олимплик худовандлар, мени айбга буюрмангизлар,
 Гар ўғлим-чун ўч олгани борсам ахей лашкаргоҳига
120. Ва ҳатто Зевс чақмоғидан яраланиб мурдалар аро
 Қон ва чангга ботиб ётмоқ бўлса ҳамки қисматим менинг!»

Дея Қўрқув ва Даҳшатга отларни тез жангаробага
 Қўшмоқликни амр этди у, ўзи порлоқ силоҳлар тақди.

- Турган гапки, дарғазаб Зевс тангриларга зулм ўтказган
125. Бўлур эди аввалгидан ҳазор чандон мудҳишроқ куч-ла,
Гар маъбуда Афиней боқийларнинг ташвишин қилиб,
Ўз тахтидан сакраб туриб, отилмаса эшикка томон;
У Арейнинг қалқонини, дубулғасин юлди бошидан,
Илкидаги пайзасини тортиб олиб бир четга қўйди.
130. Сўнг бадфеъл бу тангрини койиб берди дағдаға қилиб:
«Бевощ, телба, ўласан-ку! Қулоқларинг том битганми ё?
Еб қўйдингми ё эсингни, йўқотдингми шарму ҳаёингни?
Ёхуд ҳозир ҳукмиравон Зевс қошидан келган маҳзуна
Сармалика Ҳера айтган гапларни сен эшитмадингми?
135. Ёки ҳали ўз бошингга орттириб кўп шум бадбахтликлар,
Олимп тоққа маъюс бошинг ҳам қилганча қайтмоғинг камдек,
Яна бизни ҳам гирифтор қилмоқчисан шекил кулфатга?
Гар қайтмасанг ниятингдан, шубҳа йўқки, ҳали-замон Зевс
Жанг майдонин ташлаб, бунда етиб келур дағдаға билан;
140. Ана унда қаҳқор худо фарқ қилмайин — ким гуноҳқору,
Ким бегуноҳ,— жазолагай ҳаммамизни бир бошдан, бирдай!
Ганим тингла, ҳалок бўлган ўғлинг учун ўч олмоқдан кеч.
Оз дейсанми жангда ҳалок бўлган, яна ҳалок бўлажак
Азаматлар — ўғлингдан ҳам диловарроқ ва қудратлироқ?
145. Бутун инсон насабини асраб қолмоқ душвор ўлимдан».

Шундай дея ўтказди у ўз тахтига қаҳқор Арейни,
Ҳера бу чоқ Зевс уйида чикар экан, Феб ва тангрилар
Даракчиси Иридани ўзи билан чақирди четга.

- Сўнг юзланиб икковига, шундай жўшқин каломлар айтди:
150. «Зевс амр этди: икковингиз бораркансиз дарҳол Идага;
Лек билингким, сиз Эгиох чехрасини кўрганингиз он,
Не ихтиёр қилса, дарҳол айланг бажо унинг амрини».

Шундан кейин ўз кўшкига қайтиб Ҳера, ўтирди тахтга,
Ирида ва Феб — икковлон учдилару хиёл ўтмасдан

155. Индилар ҳам даррандалар паногоҳи серсув Идага;
Юксак Гаргар чўққисида чақмоқдор Зевс ўтирганини
Кўрди улар; беаганди унинг бошин муаттар булут.
Икки тангри булутларнинг султони Зевс рўбарўсига
Бориб турди — лек уларга Олимлик Зевс сочмади захрин,
160. Зеро улар Зевс завжасин амрин дарҳол бажаргандилар.
Даставвал Зевс Иридага юксакпарвоз шундай сўз деди:
«Сеп, Ирида, зилзилакор Посейдоннинг қошига уч тез,
Қаломларим етказ унга, бўлиб менга ҳалол даракчи.
Тарк этсин у жанггоҳни ва зудлик ила қудсий уммонга,
165. Ё Олимпга қайтиб кетсин — боқийларнинг жамоасига.
Гар у мени менсимайин, гапларимга қилмаса амал,—
Унда қалбин ва идрокин ишга солиб бир ўйлаб кўрсин:

- Қаҳримга дош берармикин у қанчалик бўлмасин қодир?
Дағ-дағ титрар тангриларнинг бари менинг номим эшитиб;
170. Лекин ёлғиз Посейдон тенг қўймоқ бўлур мен-ла ўзини,
Ваҳоланки, қудратда ҳам зўрман ундан, ёшда ҳам улуг».

- Зевс амрига қулоқ осди елдек учқур само элчиси;
Парвоз қилиб у Идадан, учди қудсий Илион сари.
Кенг самони ғуборлардан поклагувчи шимол шамоли
175. Ёдирган қор ё совуқ дўл қандай кучли шиддат-ла учса,
Ирида ҳам шундай жадал тилиб ўтди фазо бағрини;
Етиб келиб шундай деди иқтидорли Энносигейга:
«О, қорасоч зилзилакор Посейдон, мен истиқболингга
Олиб келдим Кронзода эгидакаш* Зевснинг каломин
180. Тарк этиб сен жангни, дарҳол қайтармишсан қудсий уммонга,
Ё Олимпга, қайтсин, деди,— боқийларнинг жамоасига.
Гар сен уни менсимаин, гапларига амал қилмасанг,
Унинг ўзи олишармиш дарҳол сен-ла бу томон келиб;
Маслаҳати шуки унинг: эҳтиёт қил ўзингни Зевсдан:
185. Дағ-дағ титрар тангриларнинг бари унинг номин эшитиб;
Лек ёлғиз сен, о, Посейдон, тенг келмоқчи бўласан унга,
Ваҳоланки, қудратда ҳам зўр у сендан, ёшда ҳам улуг».

- Шоҳ Посейдон жавоб қилди Иридага қаҳру ғазаб-ла;
«Ҳа, Зевс қодир; лек у катта кетди, менинг — ҳақ ва ҳуқуқда
190. Ўзига тенг инисининг — танобини тортмоқчи бўлиб!
Кекса Крон ва Реядан биз — уч оғанин тугилдик:
Чақмоқдор Зевс, мен ва дўзах салтанатин султони Аид;
Уч бўлинди бутун мерос, шундан кейин ташладик қуръа:
Жўшқин уммон салтанати менга тегди абадул-абад.
195. Замин қаъри салтанати — Аидга ва бепоён осмон —
Булутию фазоси-ла тушди мангу Зевс зиммасига;
Ҳаммамизнинг тенг мулкимиз бўлиб қолди замин ва Олимп,
Йўқ, истамам бош эгмоқни Зевсга асло; қанчалик кучли
Бўлмасин у, ўз чекида ҳоким бўлиб тинч яшайверсин;
200. Мени заиф ҳисоблаб у, қўрқитмоқни ўйламасин ҳам!
Ундан кўра ўғилларин ва қизларин қойиб ва тергаб
Ўз измига солиб олсин, зеро улар — ўз фарзандлари;
Фарзанд учун фарз ҳам қарздир тобе бўлмоқ падар амрига!»

- Яна жавоб қилди унга чақмоқдорнинг чустпой элчиси:
205. «О, қорасоч зилзилакор Посейдон, айт: ушбу бадқаҳр
Ва қўрқинчли жавобингни етказмоғим лозимми Зевсга?
Ё юмшоқроқ жавоб дерсан? Сахий қалблар юмшашга мойил.
Биласанки, улугларнинг ёнин олур Эринийлар ҳам».

- Яна унга жавоб қилди зилзилакор тангри Посейдон:
210. «О, Ирида, гапинг ғоят оқилона ва одилона!

- Қандай созки, элчи доно маслаҳат ҳам беришга молик.
Ростин айтсам, ўзи каби ҳақ-ҳуқуққа ва тенг қисматга
Лойиқ бўлган жигарига — яъни менга дарғага қилиб,
Ҳақоратлаб, юрагимни солди аччиқ изтиробга Зевс.
215. Вале ҳозир бажо этгум унинг амрин раиҷиган ҳолда;
Илло сенга айтиб қўяй: ҳеч қалбимда ўчмас бу таҳдид:
Гар Зевс бизнинг — яъни менинг, Афинанинг, тангри
- Хермеснинг
- Шоҳ Ҳефестнинг, сармалика ҳур Ҳеранинг — ниятимизга
Зид ўлароқ метиндевор Илионга шафқат қиларкан,
220. Гар шаҳарнинг кулин кўкка совурмоққа халақит қилиб,
Ахейларнинг тўла зафар қучмоғига йўл бермас экан,—
Ўртамызда адоватнинг интиҳоси бўлмас тоабод!»
- Шундай дея, Посейдон тарк этди ахей лашкароҳчини
Ва денгизга шўнғиб кетди; аҳли юнон андуҳда қолди.
225. Буни кўриб чақмоқдор Зевс Апполонга юзланди шундай:
«О, эркам Феб, сен мис зирҳли мард Ҳекторнинг қошига югур,
Кўр, заминни титратгувчи қудратли эр қудсий уммонга
- Шўнғиб кетди: четга олди ўзин мудҳиш ғазабимиздан;
Йўқса, ўзга тангрилар ҳам, ҳатто Крон атрофидаги
230. Маъбудлар ҳам* энг даҳшатли жанг шоҳиди бўлар эдилар!
Иккимизга яхши қилди чекиниб тез иқтидоримдан:
Зеро осон барҳам бериб бўлмасди бу муҳолифатга!
Сен, Аполлон, сершокила қалқонимни тез илкинга ол
Ва силкитиб уни, ахей мардларини таҳликага сол.
235. Айни чоғда, сен тўнг мерган, ғамхўрлик қил шопли Ҳекторга;
Сўнг муттасил жасоратин ошир унинг, токи данайлар
Тўхтамасдан қочиб борсин кемалари турган ергача.
Ўшал ондан жангга ўзим аралашгум амал ва сўзда,
Ки улар ҳам ором олур машаққатли жангдан ниҳоят».
240. Шундай деди; Аполлон ҳам падарига этди итоат:
Сўнгра ваҳший паррандалар орасида ғоятда учқур
Қирғий янглиғ парвоз қилди дарёлари жўшқин Идадан.
Моҳир мерган Феб-Аполлон мард Ҳекторни учратди даштда;
Энди у сал кучга кириб, ўтирарди туриб ўрнидан.
245. Энди таний бошлаганди боши узра турган дўстларин;
Ҳансираши тўхтаб, текис нафас олар, тер ҳам қотганди;
Тангри Зевснинг амри ила кучга кирган эди у яна
Яқин бориб шундай деди кумушкамон Аполлон унга:
«О, Приамнинг насли — Ҳектор! Лашкарингдай йироқда нечун
250. Руҳинг сўниқ ўтиурсен? Ё тушдими бошингга кулфат?»

Базўр жавоб қилди унга дубулғаси дурахшон Ҳектор:
«О, ҳумоюн тангри, кимсан менга бундай тақаллум қилган?
Ҳали, ахей кемалари яқинида улар лашкарин

- Тутдай тўкаётганимда, Теламоний харсангтош билан
255. Зарба бериб, қаттиқ заво­л етказгани сизмадингми ё?
Бугун Аид масканига рихлат этиб аждодлар билан
Учрашарман девдим; жоним узилгандай бўлувди ҳатто».

- Приамзодга шундай деди кумушкамон Аполлон яна:
«О, бардам бўл, Ҳектор! Сени ҳимоя ва ҳифз қилмоқ-чун
260. Зевс Идадан сенга қодир мададкорни — мени юборди,
Менким, олтин шамшир таққан Аполлонман; шу чоққача ҳам
Трояни, ҳамда сени муҳофаза қилиб келганман;
Сен қўшининг — беҳисоб мард суворийлар даврасига бор
Ва амр этиб йўналтир, сен улар барин кемалар сари.
265. Ўзим боргум суворийлар олдида ва ўзим Илион
Отларига йўл кўрсатгум, тирқиратиб ахей лашкарин».

- Шундай деб у беназир куч ато этди лашкарбошига:
Сархил ем еб семирган ва охурда кўп туриб қолган от
Ахир бир кун нўхта узиб, кенг даладан елдай учади.
270. Бошин мағрур кўтарганча шўх дарёдан сузиб ўтаркан.
Елпинади унинг гажак бўйнидаги инак ёллари;
Маст бўлиб у ўз ҳуснидан, лой сачратиб ўйноқлаганча
Ғизиллайди кенг ўтлоқда ўтлаб юрган биялар томон,—
Мард Ҳектор ҳам тангри сасип эшитган он оёқларини
275. Ўшал отдек илдамлатиб, отлиқларни ундади жангга.
Гоҳ овчилар този итлар билан шикор чиққан пайтда,
Оҳу ёки тоғ такасин қувадилар жидду жаҳд ила;
Лек жонворни баланд қоя ёхуд қуюқ ўрмон баногоҳ
Пана қилгай, — тутилмаслик ёзилгандир тақдир азалда;
280. Вале бу чоғ қийқирув ва ҳуришлардан уйғониб кетган
Бир ёлдор шер овчиларнинг қарши­сида бўлиб намоён,
Ҳаммаларин жон ҳовучлаб чекинмоққа этади мажбур,—
Юнонлар ҳам троялик ўғлонларни аҳли шикордек
Найза отиб, шамшир чопиб орқасидан тинмай қувдилар;
285. Аммо қўшин орасига кираётган Ҳекторни кўриб,
Баданлари сескандию юраклари тортди орқага.
Шунда моҳир найзаандоз ва беқийёс қиличбоз Фоас —
Этолия паҳлавони ахейларнинг руҳин кўтарди;
Агар ёшлар но­тиқликда тортишмоқчи бўлса, бу мардни
290. Машваратда енгиб чиқмоқ маҳол эди сўзамолликда.
Шул паҳлавон ахейларга деди ҳасад ва ҳайрат ила:
«Ё тангрилар! Бу қандайин кўз кўрмаган мўъжиза бўлди!
Ҳектор тирик! Мудҳиш ажал домидан у қутилиб қопти!
Бу такаббур троялик Теламоний Аякс зарбидан
295. Аллақачон жаҳаннамга йўл олди, деб ўйлагандик биз.
Бирон тангри яна унинг жонин сақлаб қолган кўринур.
Шу топгача у беҳисоб юнонларнинг пайин қирққапти,

- Ўйлашимча, ҳали яна ҳалок этур кўп ахейларни!
 Кучга кирган у албатта чақмоқдор Зевс иродаси-ла.
300. Дўстлар, менда маслаҳат бор, амал қилинг унга ҳаммангиз.
 Бандаргоҳга чекинмоқни буюрайлик бутун қўшинга;
 Бизлар, яъни — лашкар ичра энг довюрак ҳисобланганлар,
 Бунда қолиб жанг қилайлик: тўхтатармиз балки Ҳекторни
 Найзалар-ла; у қанчалик жангга ташна бўлганида ҳам,
305. Ўйлайманки, ботинолмас мардлар сафин ёриб ўтмоқча».

- Шунда ҳамма тинглаб уни, амал қилди маслаҳатига.
 Иқтидорли икки Аякс, найзаандоз шоҳ Идомей.
 Жасур Тевкр, мард Мерион ва Арейваш Мегеслар — бари
 Саховатли ахейларни Троя ва бузрук Ҳекторга
310. Қарши туриб жанг қилмоқча ундадилар, қўшин тузиб тез;
 Бу пайт улар орқасида чекинарди бандаргоҳга халқ.
 Троянинг лашкари энг аввал ҳужум қилди ғуж бўлиб
 Ҳектор бошлиқ; Ҳектордан ҳам олдинда Феб елкаларини
 Булутларга буркаб, Зевснинг серпокила, мудҳиш ва ажиб
315. Қалқонини кўтарганча борар эди: Ки уни Ҳефест
 Одамзодга даҳшат солсин, дея ясаб бергани Зевсга.
 Шу қалқон-ла борарди Феб троялик қўшин олдида.

- Аргосликлар девор янглиғ зич саф тортиб кутарди ёвни;
 Эшитилди икки ёқдан мудҳиш наъра баробар шу чоқ;
320. Камонларнинг чилласидан учди ўқлар; забардаст қўллар
 Отган аксар найзалар ҳам санчилдилар ёш баданларга,
 Япа кўзи ета олмай нишонга, кенг майдонда қолди
 Ва санчилиб она-Ерга, ташна бўлиб қонга, титради.

- То Аполлон чўнг қалқонин қимирлатмай ушлаб тураркан,
325. Ўқлар бирдай учиб, икки қўшин бирдай талофат кўрди;
 Валекин у юнонларга тикка қараб машъум қалқонни
 Силкинтгани ва баралла даҳшатона наъра тортгани,—
 Аргосликлар қўрқиб кетиб унутдилар мардоналикни.
 Зулмат тунда ваҳший ҳайвон дабдурустдан чўпонсиз қолган
330. Бирон пода ё сурувни ҳуркитибон тирқиратгандек,—
 Юнонларнинг ҳам мажоли қолмай бирдан, ҳар ён қочдилар;
 Феб-Аполлон қўрқув пуркаб данайларнинг қалбига шунда,
 Троялик лашкарларга ва Ҳекторга шон ато этди.

- Айқаш-уйқаш жанг бошланди, якка-якка олишди эрлар,
335. Қодир Ҳектор маҳв қилди Стихий ва Аркесилайни;
 Мард Стихий — Беотия лашкарининг саркардасийди,
 Аркесилай — лашкарбоши Менесфейга дўст эди содиқ.
 Лек Энейнинг силоҳидан ғориб бўлди Ияс ва Медон.
 Мардлар шоҳи Оилейнинг ғайри никоҳ ўғлони Медон

340. Инисийди Ойлейзод мард Аякснинг; ўгай онаси
Эриопанинг оғасини ўлдиргани учун, Филакда
Истиқомат қиларди у — сурилганча она ватандан;
Ияс эса афиналик муҳориблар саркардасийди,
Буколзода Серел ўғли, деб атарди уни бутун эл.
345. Полидамас Мекистейни ҳалок этди, Полит — Эхийни,
Клонийни ер тишлатди аслзода ботир Агенор;
Шу он Парис найза санчиб қочаётган Дейохни йиқди:
Найза ботиб елкасига, тешиб чиқди мағлуб кўксидан.
- Ечинтира бошладилар ўлганларни трояликлар;
350. Лек данайлар тисарилиб қуладилар теран зовурга,
Сўнг кенг даштдан пароканда бўлиб қочар эканлар, ҳар зум
Бузуқ девор панасига олардилар ўзларин очор.
Ҳектор эса троялик лашкарига янгроқ сас ила
Буюрарди, ғаниматлар ила ҳозир шуғулланмасдан,
355. Тўппа-тўғри соҳилдаги кемаларга ҳужум қилинг, деб:
«Агар кўрсам бирон каснинг кемалардан узоқлашганин,
Ўша ерда ўлдирурмен! Ана унда ўшал бадбахтнинг
Жасадини на оға, на сингиллари куйдира олур;
Ҳажигайлар унинг жисмин Троянинг итлари бунда!»
360. Ҳектор отлар сағрисиға қамчи босиб учаркан елдек,
Наъра тортди юзланиб ўз лашкарига; лашкар ҳам мудҳиш
Қийқириқ-ла от сурди ўз саркардаси ортидан олға,
Даҳшатона гумбирлаган садо босди бутун атрофни;
Энг олдинда бораётган Феб — Аполлон теран зовурнинг
365. Топтаб бутун қирғоғини ўпирди ва чуқурни кўмиб,
Пергамликлар учун узун ва ғоят кенг йўл текислади
Бир лаҳзада. Гар одам ўз билак кучин синамоқ учун,
Мазкур йўлнинг бир четида туриб найза отса, нариги
Чеккасиға бориб тушар эди унинг отган найзаси.
370. Пергамликлар қўшини шул йўлдан ўтди югуриб елдек;
Борарди Феб қалқонини ярақлатиб лашкар олдида;
Қумдан денгиз соҳилида қаср қуриб ўйнаган бола
Шўхлик қилиб, уни топтаб қандай осон бузиб ташласа,
Феб ҳам данай деворини шундай осон айлади вайрон.
375. Ҳа, Аполлон, ахейларнинг сен улкан ва мушкул меҳнатин
Барбод этдинг, ўзларини шум қувғинга гирифтор қилдинг.

- Ва пиҳоят, кемаларнинг яқинида тўхтаб ахейлар
Бир-бирига далда бериб ва қўлларин чўзиб самога,
Жамики бор тангриларга сиғиндилар қилиб муножот.
380. Ҳаммадан кўп кекса Нестор — ахейларнинг пушти паноҳи,
Илқип чўзиб порлоқ юлдуз тўла кўкка, ёлборди Зевсга:
«О, Кронзод, агар кимдир ул чаманзор ҳур Элладада,
Бўрдоқи қўй ё бир ҳўкиз нимтасини сенинг йўлингга

- Ўтга қўйиб, ўз уйига омон қайтмоқ ҳақида сенга
385. Сажда қилган бўлсаю сен қабул этган бўлсанг саждасин,—
Шул муножот онин эслаб даф қил, тангрим, шум ҳалокатни!
Ахейларнинг буткул мағлуб бўлмоғига йўл қўйма ёвдан!»

- Қулоқ осиб диёнатли қариянинг илтижосига,
Зевс самода яшин чақиб гумбурлатди момақалди роқ.
390. Лек буни ўз ҳаёнига қабул этган трояликлар
Ахейларга яна қизгин ва жўшқинроқ ҳужум қилдилар.
Гўё азим денгиздаги пўртаналар чўнг долғаларни
Мудҳиш бўрон қувваси-ла тоғ-тоғ қилиб кўтарганидек,—
Шундай мудҳиш наъра тортиб ўтди ғовдан трояликлар;
395. Кемаларнинг орқасида туриб улар аробаларда
Жанг қилдилар найзалар-ла. Ахейлар ўз кемаларига
Чиқиб олиб, учиди мис найзаси бор, денгиз жангида
Асқатувчи узун-узун оғочлар-ла олишардилар.

- Троянинг ўғлонлари ила ахей лашкари ҳали
400. Кемалардан йироқда жанг қилар экан,— девор пойида,
Мард Патрокл соҳибдил шоҳ Эврипилнинг истиқболида
Ширин-ширин суҳбат қуриб кўнглини овлаб ва жароҳатин
Даволабон ўтирди даф қилиб дардин гиёҳлар ила.
Лек ғанимнинг пайҳон қилиб деворларни, мисли довулдек
405. Босиб-янчиб келётганини кўриб ҳамда эшитиб ахей
Лашкарининг ҳаяжонли воласини, «ҳайҳот!» дедию
Қафтларини тизларига уриб маҳзун оҳангда деди:
«Йўқ, Эврипил, бунда ортиқ қололмам мен, минг сўрасанг ҳам;
Мудҳиш қиргин авж олмақда! Энди таскин берсин ҳамдўстинг;
410. Мен Ахиллес ёнига тез борай, шояд жангга кирмоққа
Кўндиролсам уни. Балки Зевс мадади ила дўстимнинг
Ўқалбин жангга жўштирарман; дўст сўзин дўст қолдирмас ерда».

- Шундай деб у чопа кетди; аргосликлар, ҳужумга ўтган
Ғанимга бўш келмасдилар, лек уларни, миқдоран камчил
415. Булсалар ҳам, кемалардан йироқлатмоқ душвор эди кўп.
Троянинг лашкари ҳам ёриб ўтиб ахейлар сафин,
Кемалар ва чодирларнинг орасига кириб бормоққа
Нечоғлиқ кўп уринмасин ҳайф кетарди ҳаракатлари.
Соҳибидрок Афинадан сабоқ олган, ўз ҳунарини
420. Моҳирона ўзлаштирган нажиб уста кема қўрганда
Оғочларни қандай қилиб бир текисда жойласа ип-ла,—
Худди шундай бир текисда борарди жанг икки ўртада.
Жанг қиларди кимлар ушбу, кимлар ўзга кема пойида.

- Ботир Ҳектор қарши чиқди шавкатли эр бузрук Аяксга.
425. Икковлари жанг қилдилар битта кема учун, валекин
На Ҳектор ўт қўя олди Аяксни маҳв этиб кемага,

- На-да Аякс, тангри бошлаб келган ёвни даф қила олди.
Худди шу чоқ кемага ўт қўймоқ бўлган Клитий ўғли
Калеторнинг кўкрагига найза санчиб ўлдирди Аякс;
430. У заминга «гурс» қулади ва машъала тушди қўлидан.
Ўз жигари Калеторнинг жасадини кема пойида
Чанга ботиб ётганини кўрган Ҳектор, баралла сас-ла
Троя ва Ликиянинг йигитларин ундади жангга:
«О, Троя ва Ликия ўғлонлари, о, мард дарданлар!
435. Дадил туринг, тиқилинчда чекинмоқдан қўрқинг жанггоҳдан;
Калеторни сиз яхшироқ ҳифз қилинг, токи данайлар
Ечолмасин ўз кемаси яқинида унинг силоҳин».

- Дея Ҳектор Аяксга йўналтирди порлоқ найзасин,
Вале найза бориб тегди кифералик Ликофронга;
440. Мастор ўғли бўлмиш бу мард бир одамни ўлдириб қўйиб,
Ватавидан қувилганди ва яшарди Аякс уйида;
Ҳектор Аякс ёнидаги шу йигитнинг бош чаноғига —
Қулоғининг орқасига санчди зарб-ла ажалкаш найза;
У кемадан қулаб тушиб, жон берди ер тишлаганича.
445. Лек ҳайратга келган Аякс инисига юзланиб деди:
«Тевкр, иним, садоқатли дўстимиздан жудо бўлдик биз!
Киферадан келиб, бизнинг уйимизда иззат-икромда
Кун кечирган Масторзода ҳалок бўлди кўз ўнгимизда.
Уни Ҳектор маҳв қилди! Айт, офаткаш ўқларинг қани?
450. Қайда қолди Феб — Аполлон тухфа қилган даҳшатнок камон?»

- Шунда Тевкр англаб дарҳол унинг сўзин, чилласи таранг
Камон олди илкига ва елкасига патли ўқ тўла
Тирдон осиб, келиб турди Теламоний Аякс ёнига;
Сўнг ёғдириб ёв бошига машъум ўқлар, Полидамаснинг
455. Елкадоши Пизенорзод мард Клитийнинг жонини олди.
Бу жиловдор айни шу пайт тулпорларни йўналтирганди
Одамлар ғуж бўлиб, уруш тез аланга олётган ёққа;
Ки нияти — мадад бермоқ эди Ҳектор ила қўшинга
Валекин тез ўлим топди энсасидан ажалкаш ўқ еб,
460. Биронта ҳам дўсти сақлаб қололмади уни ўлимдан;
У заминга қулаб тушди, шунда отлар эгасиз қолиб,
Аробани гумбирлатиб Троя ёқ олиб қочдилар.
Буни кўрган Полидамас кесиб чиқди отлар йўлини,
Сўнг топшириб у отларни Астинойга, шундай амр этди:
465. «Ҳушёр бўлиб, яқин ерда маҳкам ушлаб тур тулпорларни»;
Ўзи эса олдги сафга қайтиб, яна киришди жангга.

- Тевкр яна бир ўқ олиб мард Ҳекторни олди нишонга;
Аниқки, у шу кемалар яқинида Ҳекторни жангдан,
Чиқарган ва унинг ғолиб жонин олган бўларди албат;
470. Лек бу аҳдин тутолмади пинҳон Зевсдан ва Зевс Ҳекторни

- Паноҳида асраб, маҳрум этди шондан Тевкрни шу чоқ:
 У нишонга олаётган чоғда, бирдан нажиб камонин
 Ғоят таранг чилласини тангри узиб юборди, шунда
 Тевкр узган, тиғи залвар мисдан бўлган ўқ бошқа ёққа
 475. Учиб кетди ва камони тушиб кетди Тевкр қўлидан.
 У ҳайратга келиб, дарҳол бир гап айтди оға — Аяксга:
 «Ҳайҳот! Евуз бир куч бизнинг режаларни қилмоқда барбод;
 У илкимдан камонимни ҳам туширди, чилласини ҳам
 Шартта узди; мен шу бугун бойлагандим янги чиллани.
 480. Ёв устига пайдар-пай ўқ отганимда панд бермасин деб».

- Бузрук Аякс Телафоний Тевкрга тез айлади жавоб:
 «Иним, патли ўқларни ҳам, камонни ҳам бир чеккага қўй;
 Ахейларга адовати бўлган тангри, баски ўқларни
 Ҳар томонга сочаётганкан, улкан найза олу илкинга,
 485. Қалқон илиб елканга, ўз қўшинингни бошла жанггоҳга
 Ва аямай қийратавер Троянинг лашкарларини.
 Йўқса, ганим машаққат-ла бўлса ҳамки, кемаларимиз
 Қўлга олур; ҳай, ахейлар жасоратин эслайлик ҳозир!»

- Камони ва тирдонини олиб кирди Тевкр чодирга;
 490. Елкасига илди тўртқат ва сербезак ажиб қалқонин,
 От ёлидан жигаси бор ғоят кўркам дубулғасини
 Кийди абжир бошига у; жиға мудҳиш елпинар эди.
 Сўнг қўлига олиб учи мисдан бўлган найза, чодирдан
 Чикди ва тез бориб турди Аякс билан елкама-елка.
 495. Ҳектор Тевкр ўқларининг самарасиз бўлиб қолганин
 Кўрган ҳамон, наъра қилди лашкарининг руҳин кўтариб:
 «О, Троя ва Ликия ўғлонлари, о, мард дарданлар!
 Бардам тулинг, дўстлар; ахей кемалари яқинида сиз
 Эслангиз ўз мардлигингиз! Ўз кўзим-ла кўрдим мен ҳозир
 500. Зевс шавкатли Тевкрнинг ўқ ва камонин барбод қилганин!
 Зевс бировга юксак зафар туҳфа этиб, бировни ерга
 Урар экан, дариғ тутиб ундан меҳрин, демакки, унинг
 Қудратини бандаси тез, осонгина фаҳмлаб олгай;
 Мана, ҳозир ахейларни хўрлаб, бизни қўлламоқда у.
 505. Қани, ҳамма ҳужум қилсин баробар ёв кемаларига!
 Қимки шамшир ё найзадан шаҳид бўлса, мардона ўлсин!
 Ўз ватанин ҳифз қилиб ҳалок бўлмоқ улкан шарафдир;
 Лек шаҳиднинг хотини ва зурриёти қолажак омон,
 Путур етмас ҳовли-жойи, молу мулки ва давлатига,
 510. Гар ахейлар жўнаб кетса кемаларда ўз ватанига».

Деб оширди ҳар жангчининг матонатин ва жасоратин.
 Бу томонда нутқ сўзларди лашкар сафи олдида Аякс:

- «Уят сизга, о, ахейлар! Илож битта: ё nobуд бўлмоқ,
 Ё офатги кемалардан даф қилиб тез қутулиб қолмоқ!
 515. Ё пиёда кетурмисиз сиз ватанга, гар дубулғаси
 Обдор Ҳектор тортиб олса барчангизнинг кемаларингиз?
 Ана, тингланг, ўшал ғаддор наъра тортиб ўз қўшинини
 Таҳрик этиб, кемаларни ёндирмоққа таҳдид солмоқда.
 Турган гапки, у лашкарни рақсга эмас, жангга тортмоқда!
 520. Энди биз-чуп ғанимлар-ла жасорат ва қувватимизни
 Омикталаб олишувдан ўзга чора — илож қолмади!
 Кемаларнинг яқинида ўзимиздан анча заиф ёв
 Ила узоқ азоб чекиб қақшатқич жанг қилганимиздан,
 Бир ҳамла-ла ё енгмоқ, ё ҳалок бўлмоқ минг бор афзалдир!»
525. Шундай дея уйғотди у лашкарларда қувват ва журъат
 Бу пайт Ҳектор фокидалик жангчиларнинг лашкарбошиси
 Перимедзод Схедийни маҳв қилди; валекин Аякс
 Ғориб қилди пиёдалар саркардаси Лаодамасни;
 Полидамас ечиб олди иродаси кучли эпейлар
530. Саркардаси мард Мегеснинг дўсти — Ҳотнинг ажиб совутин,
 Ҳамла қилди Мегес дўстин қотилига; чап бериб қолди
 Полидамас; зое кетди Мегес зарби, зеро Аполлон
 Панфойзоднинг ҳалокатин истамаган эди бу жангда.
 Мегеснинг шум мис найзаси Крезмнинг кўксини тешди;
535. У гурсиллаб тушди ерга, ечди унинг совутин ғолиб,
 Шу чоқ бирдан илионлик найзаандоз шавкатли Долопс —
 Лаомедон набираси, жанггоҳларда доврўқ қозонган
 Заковатли Лампнинг ўғли, ҳамла қилиб қолди Мегесга.
 Яқин келиб у Мегесга қалқонига санчди найзасин.
540. Лек ундаги қат-қат метин зирҳлар кирди жонига ора;
 Бу совутни бир замонлар Селлеиснинг соҳилидаги
 Эфирадан олиб келган эди Филей. Ўшал шаҳарнинг
 Шоҳи Эвфет Филейни дўст билиб унга туҳфа қилганди,
 Ушбу қалқон қонли жангда ағёрлардан ҳифз қилсин, деб;
545. Мана, ҳозир ўғлини ҳам у ажалдан қутқариб қолди.
 Мегес эса Ламп ўғлининг дубулғасин чўққисидаги
 Чўнг тожнинг нақ замирига зарба урди мис найзаси-ла,
 Қирмизи ранг у ёлдор тож синиб кетиб таг-туғи билан,
 Бутун ҳолда ерга тушиб чангга ботди. Валекин Долопс
550. Умид қилиб ғалабадан, олишарди ҳамон Мегес-ла.
 Ана шунда унга қарши кучли рақиб — Менелай чиқди;
 У панада туриб найза санчди Лампет ўғлин кифтига
 Ва ажаллашч найза тешиб чиқди унинг али кўкрагидан;
 Шу заҳоти Лампетзода она-Ерга ётди чалқапча.
555. Отилдилар мардлар унинг ажиб зирҳин ечиб олмоққа.
 Шунда Ҳектор Долопснинг хешларига — ҳаммадан олдин
 Диловар зот Меланиппга маломат-ла бақариб берди;

- Ҳикетаон ўғли бир вақт, ёв бостириб келмасдан бурун
 Ҳеллеспонтнинг яқинида Перкотада пода боқарди;
560. Лек ахейлар кўп эшкакли кемаларда етиб келган он,
 Елиб келиб Илионга, кўрсатганди жанггоҳда ўзин;
 Приамнинг уйида у яшар эди азиз фарзанддек.
 Ҳектор шунга таъна қилиб койинди ҳў аччиғи чиқиб:
 «О, Меланипп! Наҳот қасос олмасак биз? Наҳот юрагинг
565. Зигирча ҳам ачимаса ғориб бўлган ўз жигарингга!
 Ёки унинг совутини ечишларин кўрмайсанми?
 Юр, мен билан! Ҳозир айни ёвнинг додин берадиган пайт;
 Биз уларнинг барин қириб ташлагаймиз, ҳали ғанимлар
 Трояни вайрон қилиб, бутун халқин қатл этмасдан!»
570. Деб у олга чопа кетди, шоҳ Меланипп эргашди унга.
 Теламоний мард Аякс ҳам ахейларни ундарди жангга:
 «Бардам бўлинг! Қалбингиздан жой олсин пок ҳаё, дўстларим!
 Сиз жанггоҳда бўлган чоғда номус қилинг бир-бирингиздан!
 Ҳаёси бор муҳориблар кам қирилур, соғ қолур кўпроқ;
575. Лек қочоқлар на ажалдан холи қолур, на шоп қозонур!»
- Дерди Аякс, вале лашкар жанг қиларди шундоқ ҳам қаттиқ;
 Аякс сўзин инобатга олиб ҳамма ихота қилди
 Кемаларни мис девори-ла; валекин Зевс самода туриб
 Тезлар эди троялик йигитларни уларга қарши.
580. Бу ёқда ёш Антилохни ундар эди жангга Менелай:
 «О, Антилох, ахейларнинг орасида сендан на ёшроқ,
 На чаққонроқ, на жанггоҳда қудратлироқ мард бор биронта,
 Ёнгардинг сен ҳар қандай мард ғанимни ҳам гар жангга
 кирсанг?»
- Антилохни васвасага солиб, ўзи чекинди ортга.
585. У отилиб чиқиб олга чор атрофга кўз ташладиво
 Найза огди; унинг кучли зарбасидан трояликлар
 Танг қолдилар. Зеро отган мис пайзаси зое кетмади:
 У жанггоҳга мағрурланиб чиққан бузрук Ҳикетаонзод —
 Лашкарбоши Меланиппнинг алп кўксига санчилди бориб;
590. У гурсиллаб йиқилганди, совутлари жаранглаб кетди.
 Уясидан ўқдек учиб чиққан заҳот овчи ўқига
 Дучор бўлган ва қон оқиб ярасидан, чаққон пойлари
 Ҳолсизланган ёш буғуга този итлар қандай ташланса,—
 Шундай ҳамла қилди сенга ҳам, Меланипп, ботир Антилох,
595. Совутларинг ечмоқ учун. Лек Ҳектордан қоча олмади;
 Ҳектор қайноқ жанг ичидан чиқди унинг рўбарўсига.
 Лек Антилох дапгал қарши чиқолмади Приамзодага;
 Пода боққан подачи ё итга шикаст етказган ҳайвон
 То аҳоли тўпланмасдан қочганидек ўрмон ичига,—

600. Қочиб қолди жангтоҳдаң шоҳ Антилох ҳам; трояликлар
Ҳайқирдилар ваҳшатона пайдар-пай ўқ отиб ортидан.
Ўгирилди у ёв томон, фақат етиб олгач дўстларга.

- Троянинг ўғлонлари бу он қонга ташна шерлардек,
Епридилар кемаларга бажо айлаб Зевс иродасин;
605. Зевс аларга мудом мардлик ато этар, ахей лашкарин
Маҳрум қилиб ғалабадан, сўндирарди руҳин батамом;
Зевс Ҳекторга бахш айламоқ ниятида эди мудҳиш шон,
Лек бу шонга офаткаш ўт қўйиб Ҳектор нойил бўлиши
Мумкин эди кемаларга, — шундагина амалга ошгай
610. Фетиданинг илтижоси; лек Зевс учун кифоя эди
Енаётган илк кеманинг алангасин кўрмоқ самодан.
Шундан бошлаб у Троя ўғлонларин буткул қувмоқни,
Данайларга ғолибият бахш этмоқни кўзлаган эди.
Шу мақсадда Зевс Ҳекторни йўналтирди кемалар ёққа,
615. Ваҳоланки, шуни истар эди руҳан Ҳектор ўзи ҳам;
У гўё жон кушандаси Арейдек, ё ўрмон ичида
Қўтарилган офатангиз ёнғин каби қаҳрланарди:
Қўпик сочар дудоғидан, ўт чақнарди машъум қошлари
Остидаги кўзларида; мисли қуюн югурганида
620. Унинг тождор дубулғаси таҳдидона тебранар эди!
Пуштинаноҳ эди унга Зевснинг ўзи арши аълода
Ва бандалар орасида ёлғиз уни эъзозлар эди:
Зероки бу Приамзоднинг умри тугай деб қолган эди
Ва Афина унинг Ахилл қувваси-ла ҳалок бўлгуси
625. Машъум кунин аллақачон қўйган эди яқинлаштириб.
Ҳектор қайда данайларнинг зич сафини ва ғоят нодир
Силоҳларин кўрса, ўшал ерни ёриб ўтмоқ бўларди.
Вале қанча урипмасин, ўтолмади ёв сафин ёриб:
Аргосликлар ғуж бўлишиб мисли метин қалъадек, ёхуд
630. Жўшқин денгиз бўйидаги чўнг қоядек турардиларки,
Бундай қоя гирдибодли довулни ҳам, долгаларни ҳам
Мағрурона қарши олур, — Троянинг лашкарини ҳам
Аҳли юнон қилт этмасдан кутар эди шундай мардона.
Булутларнинг замирида зоҳир бўлган қуюн самари —
635. Қодир долға қаттиқ куч-ла урилгандек кема ёнига,
Ҳектор ҳам ўт бўлиб ёниб данайларга қиларди ҳамла;
Кема шунда бошдан-охир бурканар оқ кўпикка буткул;
Гирдибоднинг машъум саси елканларда акс-садо берур
Ва шум қўрқув кема аҳлин вужудини қамраб олару
640. Азоб чекиб улар базўр қочиб чиқар ажал домидан, —
Безовтайди шундай сахий данайларнинг юраклари ҳам,
Ҳектор эса сойлиқдаги кенг ўтлоқда ўтлашиб юрган
Сигирларга ҳужум қилмиш қонхўр шерга ўхшарди ҳозир;
Подачи ҳам шунда, илло ҳали у ёш бўлганлигидан

- Хикетаон ўгли бир вақт, ёв бостириб келмасдан бурун
 Хеллеспонтнинг яқинида Перкотада пода боқарди;
 560. Лек ахейлар кўп эшкакли кемаларда етиб келган он,
 Елиб келиб Илионга, кўрсатганди жанггоҳда ўзин;
 Приамнинг уйида у яшар эди азиз фарзанддек.
 Ҳектор шунга таъна қилиб койинди хўб аччиғи чиқиб:
 «О, Меланипп! Наҳот қасос олмасак биз? Наҳот юрагинг
 565. Зигирча ҳам ачимаса ғориб бўлган ўз жигарингга!
 Ёки унинг совутини ечишларин кўрмайпсанми?
 Юр, мен билан! Ҳозир айпи ёвнинг додин берадиган пайт;
 Биз уларнинг барин қириб ташлагаймиз, ҳали ғанимлар
 Трояни вайрон қилиб, бутун халқин қатл этмасдан!»
570. Деб у олға чопа кетди, шоҳ Меланипп эргашди унга.
 Теламоний мард Аякс ҳам ахейларни ундарди жангга:
 «Бардам бўлинг! Қалбингиздан жой олсин пок ҳаё, дўстларим!
 Сиз жанггоҳда бўлган чоғда номус қилинг бир-бирингиздан!
 Ҳаёси бор муҳориблар кам қирилур, соғ қолур кўпроқ;
 575. Лек қочоқлар на ажалдан холи қолур, на шон қозонур!»
- Дерди Аякс, вале лашкар жанг қиларди шундоқ ҳам қаттиқ;
 Аякс сўзин ивобатга олиб ҳамма ихота қилди
 Кемаларни мис девори-ла; ва лекин Зевс самода туриб
 Тезлар эди троялик йигитларни уларга қарши.
 580. Бу ёқда ёш Антилохни ундар эди жангга Менелай:
 «О, Антилох, ахейларнинг орасида сендан на ёшроқ,
 На чаққонроқ, на жанггоҳда қудратлироқ мард бор биронта,
 Енгардинг сен ҳар қандай мард ғанимни ҳам гар жангга
 кирсанг?»
- Антилохни васвасага солиб, ўзи чекинди ортга.
 585. У отилиб чиқиб олға чор атрофга кўз ташладию
 Найза отди; унинг кучли зарбасидан трояликлар
 Танг қолдилар. Зеро отган мис найзаси зое кетмади:
 У жанггоҳга мағрурланиб чиққан бузрук Хикетаонзод —
 Лашкарбоши Меланиппнинг алип кўксига санчилди бориб;
 590. У гурсиллаб йиқилганди, совутлари жаранглаб кетди.
 Уясидан ўқдек учиб чиққан заҳот овчи ўқиға
 Дучор бўлган ва қоп оқиб ярасидан, чаққон пойлари
 Ҳолсизланган ёш буғуга този итлар қандай ташланса,—
 Шундай ҳамла қилди сенга ҳам, Меланипп, ботир Антилох,
 595. Совутларинг ечмоқ учун. Лек Ҳектордан қоча олмади;
 Ҳектор қайноқ жанг ичидан чиқди унинг рўбарўсига.
 Лек Антилох дангал қарши чиқолмади Приамзодага;
 Пода боққан подачи ё итга шикаст етказган ҳайвон
 То аҳоли тўпланмасдан қочганидек ўрмон ичига,—

600. Қочиб қолди жанггоҳдаң шоҳ Антилох ҳам; трояликлар
Хайқирдилар ваҳшатона пайдар-пай ўқ отиб ортидан.
Ўгирилди у ёв томон, фақат етиб олгач дўстларга.

- Троянинг ўғлонлари бу он қонга ташна шерлардек,
Ёприлдилар кемаларга бажо айлаб Зевс иродасин;
605. Зевс аларга мудом мардлик ато этар, ахей лашкарин
Маҳрум қилиб ғалабадан, сўндирарди руҳин батамом;
Зевс Ҳекторга бахш айламоқ ниятида эди мудҳиш шон,
Лек бу шонга офаткаш ўт қўйиб Ҳектор ноийл бўлиши
Мумкин эди кемаларга,— шундагина амалга ошгай
610. Фетиданинг илтижоси; лек Зевс учун кифоя эди
Ёнаётган илк кеманинг алангасин кўрмоқ самодан.
Шундан бошлаб у Троя ўғлонларин буткул қувмоқни,
Данайларга ғолибият бахш этмоқни кўзлаган эди.
Шу мақсадда Зевс Ҳекторни йўналтирди кемалар ёққа,
615. Ваҳоланки, шуни истар эди руҳан Ҳектор ўзи ҳам;
У гўё жон кушандаси Арейдек, ё ўрмон ичида
Қўтарилган офатангиз ёнғин каби қаҳрланарди:
Кўпик сочар дудоғидан, ўт чақнарди машъум қошлари
Остидаги кўзларида; мисли қуюн югурганида
620. Унинг тождор дубулғаси таҳдидона тебранаар эди!
Пушгинаноҳ эди унга Зевснинг ўзи арши аълода
Ва бандалар орасида ёлғиз уни аъозлар эди:
Зероки бу Приамзоднинг умри тугай деб қолган эди
Ва Афина унинг Ахилл қувваси-ла ҳалок бўлғуси
625. Машъум қуни аллақачон қўйган эди яқинлаштириб.
Ҳектор қайда данайларнинг зич сафини ва ғоят подир
Силоҳларин кўрса, ўшал ерни ёриб ўтмоқ бўларди.
Вале қанча уринмасин, ўтолмади ёв сафин ёриб:
Аргосликлар ғуж бўлишиб мисли метин қалъадек, ёхуд
630. Жўшқин денгиз бўйидаги чўнг қоядек турардиларки,
Бундай қоя гирдибодли довулни ҳам, долгаларни ҳам
Мағрурона қарши олур,— Троянинг лашкарини ҳам
Аҳли юнон қилт этмасдан кутар эди шундай мардона.
Булутларнинг замирида зоҳир бўлган қуюн самари —
635. Қодир долға қаттиқ куч-ла урилгандек кема ёнига,
Ҳектор ҳам ўт бўлиб ёниб данайларга қиларди ҳамла;
Кема шунда бошдан-охир бурканар оқ кўпикка буткул;
Гирдибоднинг машъум саси елканларда акс-садо берур
Ва шум қўрқув кема аҳлини вужудини қамраб олару
640. Азоб чекиб улар базўр қочиб чиқар ажал домидан,—
Безовтайдн шундай сахий данайларнинг юраклари ҳам,
Ҳектор эса сойликдаги кенг ўтлоқда ўтлашиб юрган
Сигирларга ҳужум қилмиш қонхўр шерга ўхшарди ҳозир;
Подачи ҳам шунда, илло ҳали у ёш бўлганлигидан

645. Гажак шохли сигирлардан даф қилмоқни билмайди шерни:
Тажрибаси йўқлигидан у поданинг гоҳ орқасига,
Гоҳ бошига танда қўяр тиним билмай; ваҳший шер эса
Қора моллар орасига кириб олиб зотдор буқани
Бўғизлайди, шунда барча сигир қочур тирқираб ҳарёя,—
650. Юношлар ҳам Ҳектор ва Зевс қудратидан қочдилар шундай;
Ҳектор фақат мард Копрейзод Перифетнинг жонини олди,
Бир замонлар Эврисфейнинг хизматида бўлганида у,
Ҳераклнинг ҳузурига кўн бор элчи бўлиб борганди;
Отасидан кўра бул эр диловарроқ, номварроқ эди:
655. Тез чопишда, делирона жанг қилишда ва фаросатда
Микенанинг бутун аҳли орасида бекиёс эди;
Шул азамат Приамзоднинг шуҳратини қилди зиёда:
Қочаётиб, бўй баробар қалқонига қоқилди бирдан.
У чалқанча йиқиларкан дубулғаси жаранглаб кетди.
660. Буни кўриб Перипетнинг тепасига югуриб келган
Ҳектор унинг қоқ кўксига санчди найза ва дўстларининг
Кўз олдида жонин олди; лек қанчалик қайғуришмасин
Еронлари, Перанетга ёрдам қўлин чўзолмадилар:
Улар буткул жон олдириб қўйгандилар қаттол Ҳектордан.
665. Сувдан олди чикарилган ва соҳилдан олисда турган
Кемаларнинг* паноҳига чекиндилар жами данайлар;
Аммо Ҳектор шу ерга ҳам келаверди сиқиб уларни,
Бу ердан ҳам чекинишга мажбур бўлди шунда ахейлар;
Энди улар бориб қолиб қароргоҳга, гўж турардилар —
670. Жам қилганди улар барин орият ва қўрқув туйғуси;
Улар мудом ҳайқиришиб бир-бирига берарди далда;
Алалхусус, кекса Нестор — ахейларнинг пушти паноҳи
Ҳар бир мардга, хешларининг номин эслаб, қилди илтижо:
«Мард бўлинглар, о, ахейлар, ориятни йўқотманг зинҳор,
675. Бадном бўлманг эл олдида! Уйда қолган бола-чақангиз
Ҳамда мушфиқ завжангизни эсланг қандай соғинганингиз,
Эсланг ота-онангизни хоҳ ҳаёт, хоҳ ўлган бўлсинлар!
Гарчи улар биздан узоқ бўлсалар ҳам шулар номи-ла
Елбораман, қочманг ортга, дадил турунг ағёрга қарши!»
680. Шундай деб у руҳлантирди, кучлантирди ҳар бир жангчини.
Афинея лашкар кўзи олдидаги қуёқ тумани
Тарқатдию бандаргоҳдан жанггоҳгача бўлган оралиқ
Нақ офтобдек ёришди ва яққол кўзга ташланди борлиқ;
Пурважоҳат Ҳектор ҳамда Илионнинг жами лашкари,—
685. Орқароқда жангга кирмай турганлар ҳам, олдинги сафда,
Бандаргоҳда жаҳд билан жанг қилётганлар ҳам,— кўриндилар.

Бузрук Аякс ортиқ чидаб туrolмади, жами ахейлар
Қочиb келиб тўпланишган тор майдонда — кемалар аро;

- У қудратли қўлларида силкитганча ҳалқалар ила
 690. Ҳипсланган ўн бир газли, узун, улкан лангар чўпини
 Бу кемадан у кемага дадил сакраб ўта бошлади.
 Тўртта зотдор учқур отни танлаб олиб, нўхталарини
 Бир-бирига улаганча кенг даладан шаҳарга томон
 Заранг йўлдан мисли елдек учирган ва шу югуришда,
 695. Гоҳ у, гоҳ бу отда ҳадеб сакраб миниб, йўл ёқасида
 Турган эркак ҳамда қўрқоқ аёлларнинг оғзин очириб,
 Ўзин ажиб маҳоратин кўз-кўз қилган зўр чавандоздек,—
 Мард Аякс ҳам кемаларнинг супалари узра одимлаб,*
 Ҳайқирганча борар эди кенг самони ларзага солиб;
 700. Шу наъраси билан Аякс данайларни даъват этарди
 Қароргоҳ ва бандаргоҳни тиним билмай қўриқламоққа.
 Қодир Ҳектор ҳам бу маҳал метин зирҳли трояликлар
 Орасидан елиб чиқди. Қонхўр бургут дарё бўйида
 Тинчгина дон териб юрган ёввойи ғоз, турналарга ё
 705. Бўйни узун оққушларнинг галасига човут солгандек,—
 Ҳектор ҳам ёв кемасига довул янглиғ қиларди ҳамла;
 Зевс Ҳекторнинг орқасида туриб, улкан илки-ла уни
 Ва у билан Троянинг лашкарипи ундарди жангга.

- Яна қизиб кетди учқур кемаларнинг пойида шум жанг.
 710. Муҳориблар, гўё жангга энди кирган янги кучлардек,
 Чарчаш билмай, жон олиб, жон бериб қаттиқ олишардилар.
 Жангчиларни шундай ҳаёл ром этганди: ахей лашкари
 Нажотдан юз ўгирганди ва ўлишга қарор қилганди;
 Лек ғайрати жўшган ҳар бир троялик, кемаларга ўт
 715. Қўйиб, барча ахейларни қирамиз, деб қиларди орзу!
 Шундай журъат ва ғайрат-ла ўзаро жанг қиларди улар.

- Бир кеманинг қуйруғида тутди маҳкам Ҳекторнинг қўли;
 Ушбу гўзал кема бир вақт Трояга Протесилаини
 Олиб келган эди, лек у ватаига қайтмайди энди:
 720. Айқаш-уйқаш бўлиб уруш қилардилар трояликлар
 Ва ахейлар шул кеманинг теграсида; икки тараф ҳам
 Қутмас эди олисроқдан отилган ўқ ё шум найзани.
 Рақиблар юзма-юз туриб, шамширлар ва икки тарафи
 Ўткир залвор ойболталар ҳамда икки учи ҳам ўткир
 725. Мис найзалар ила жўшқин жанг қилишар эди бир хилда.
 Сопи қора, ҳашаматли кўп шамширлар хок-туроб бўлган
 Муҳориблар илкидан, ё елкасидан тушарди ерга;
 Бутун замин қора қонга ғарқ бўлганди. Кемани қўлга
 Киритган мард Ҳектор унинг қуйруғидан кетмасди нари;
 730. Лашкарига ҳайқирарди у тутганча қуйруқ безагин:*
 «Олов беринг, олов! Ҳамма, баб-баробар ҳайқириб олға!
 Зевс интиқом кунин бизга бахш айлади! У фатво берди —

- Хоҳишисиз Трояга сузиб келган ва шаҳримизнинг
 Кексаларин юраксизлик қилганлиги оқибатида
735. Бизларни не кунга солган ёв кемасин ўтга тугмоқни;
 Мен бу ганим кемаларин забт этмоққа аҳд қилганимда
 Йўлимга ғов бўлдилар ва чалғитдилар аҳолини ҳам.
 Гар ўшанда Зевс ақлимиз олган бўлса ҳам, мана бугун
 Бизни жангга даъват этур ва кўрсатур зафар сари йўл!»
740. Қўшин яна шиддатлироқ ҳамла қилди аҳли юнонга.
 Аякс бардош беролмади отилётган ўқ ёмғирига;
 У ўлимнинг ҳақлигидан қўрқиб аста чекинди ортга
 Ва қуйруқдан тушди ерга етти пиллапоя орқали.
 У шу ерда туриб олиб машъал ила кела бошлаган
745. Ҳар бир касни узун найза билан уриб йиқитаверди
 Ва юзланиб данайларга ҳайратомуз ҳайқириб турди:
 «О, ёронлар, мард данайлар, о, Арейнинг қўрқмас лашкари!
 Бардам бўлинг, унутманг ҳеч сиз жанговар шавкатингизни!
 Эҳтимол сиз орқамизда кўмакчилар бор, деб ўйларсиз?
750. Ёки бизни метин девор муҳофаза қилади, дерсиз?
 Йўқ, бу ерда ҳеч қандайин метин девор, қалъа йўқдирки,
 Биз у ерда жонни сақлаб, янги кучдан умид қилсамиз.
 Биз Троя майдонида, метин зирҳли ёв лашкарининг
 Қаршисида турадурмиз. Кўп мўътабар ватанимиздан
755. Олис ёқда — бу соҳилга қисиб қўйган бизни ағёрлар!
 Нажотга биз жасорат-ла эришурмиз, заифлик-ламас!»

Шундан сўнг у жаҳл ила маҳобатли найзасин силқиди.
 Ҳектор амрин бажо айлаб, машъал ила кема пойига
 Яқинлашган ҳар бир ёвни найзаси-ла қийратиб турди.

760. Оқибатда, битта ўзи ҳалок этди ўн икки ёвни.

ЎН ОЛТИНЧИ ҚЎШИҚ

ПАТРОКЛНОМА

Қорабиқин кема учун шундай қаттиқ жанг қилардилар.
Айни шу чоғ мард Патрокл етди Ахилл истиқболига;
Қўзларидан дув-дув қайноқ ёш оқарди — тоғ бошидаги
Тик қоядан тушаётган қайнарбулоқ сувидек зилол.

5. Халқ чўбонин раҳми келди кўриб унинг маҳзун аҳволин
Ва дўстига хитоб қилди сердабада шундай сас ила:
«Нечун кўз ёш тўкурсен, о, Менетийзод? Худди онасин
Этагидан тутиб унинг кўзларига мўлтираб боққан
Ва «кўтар» деб зор йиғлаган жажжигина қизалоқ каби,
10. Сен ҳам, дўстим о, Патрокл, мунча зор-зор йиғламоқдасен?
Балки бирон гап айтурсен менга, ёхуд мирмидонларга?
Ва ё сенга Фтиядан биронта шум хабар келдими?
Дейдиларки, сенинг отанг Акторзода шоҳ Менетий ҳам,
Менинг отам Эак ўғли Пелей ҳам соғ-саломатмишлар.
15. О, биз учун улкан андуҳ бўлур эди улар вафоти!
Балки сен ўз ноҳақлигин азобини, бугун соҳилда,
Тортаётган бахтиқаро ахейларга ачинмоқдасен?
Юрагингда не гап бўлса, очиқ гапир, огоҳ қил бизни».

- Сен, Патрокл, — мард муҳориб, дединг шунда оғир хўрсиниб:
20. «О, Ахиллес, лашкар ичра энг мард ўғлон, кечир кўз ёшим!
Тушди ахей лашкарининг бошига энг оғир мусибат!
Қўшин ичра донғи кетган азаматлар бари ётурлар
Қароргоҳда ё ёй ўқи, ё найзадан жароҳатланиб.
Қодир жангчи Тидейзода яраланган тиги паррондан;
25. Найза ила яраланган Мард Одиссей, шоҳ Агамемнон,
Сонидан ўқ еб азобда ётур нажиб Эмемензода.
Анвойи ўт-гиёҳларнинг пири — ажиб табиблар унда
Беморларни даволарлар тепасида бўлиб парвона.
Вале ёлғиз сен, Ахиллес, ғазабингдан тушмайсан ҳануз!
30. Сендек кинчи одами мен кўрмаганмен умримда асло,
Бу мардлигинг — кони зиён! Кимга керак бу диловарлик,
Гар офатдан қутқармоқни истамасанг ахей лашкарин?
Отанг сенинг на хушрафтор Пелей, онанг — на Фетидадир;
«О, шафқатсиз?! Шунин билки, келтиргандир сени дунёга

80. Патрокл, йўл қўйма бунга! Кемаларни қутқар офатдан;
 Сен шундай зўр зарба берки, ёқолмасин кемаларни ёв
 Ҳамда маҳрум этолмасин уйга қайтмоқ армонимиздан.
 Илло билки, сенга ушбу топшириқни беришим важи,—
 Ҳам шухратим, ҳам обрўйим оширмоғинг лозим эл ичра.
85. Яна шуки, гўзал қизни, унга қўшиб беҳисоб тухфа
 Келтирмоғи лозим менга икки қўллаб данайлар ўзи.
 Сен, Патрокл, ёвни қувиб кемалардан, дарҳол қайтиб кел!
 Голибият ато этса ҳамки ҳатто чақмоқотар Зевс,
 Буткул қирон келтирмагил Троянинг лашкарига, сен —
90. Бу билан сен етказурсен путур обрў-эътиборимга.
 Жангда қўлинг баланд келса, диловарлик қилиб ғанимни
 Қиру аммо лашкарининг Иллионга бошлама асло.
 Тагин бирдан Олимпдаги тангрилардан у ё буниси
 Троянинг ёнин олиб сенга қарши жангга кирмасин;
95. Феб — Аполлон ҳаддан зиёд хуш кўради Троя элин.
 Кемаларни халос эту яна қайтиб ҳузуримга кел;
 Ахейларни жанг майдонда қолдир — улар қирилаверсин.
 О, боқий Зевс, о, Аполлон, о, Афина, агар Троя
 Ўғлонлари ва ахейлар бир-бирларин битта ҳам қўймай
100. Қийратсаю фақат бизлар омон қолсак қаттол ўлимдан,
 Бир ўзимиз кулин кўкка совувардик Троя шаҳрин!»

Шундай суҳбат қураб эди икки мард. Лек бу ёқда Аякс
 Ориқ бардош беролмади ёғатган ўқларга — дўлдек.

- Зўроқ эди Зевс хоҳиши ва дарданлар қувваси ундан;
105. Қулоқлари шанғилларди унинг обдор дубулғасига
 Урилётган ўқ дўлидан: зарб ер эди мудом мис сарпўш;
 Мард Аякснинг қалқон илган алп елкаси увишиб қолди:
 Лек отилган найза, ўқлар ҳаммаёқни мисли булутдек
 Қопласа ҳам, ёв Аякси ўз жойидап жилдиrolмади.
110. У ҳансирар, қора терга ботган эди бутун вужуди;
 У бир зум ҳам эркин нафас ололмасди: ки ҳар тарафдан
 Ёғиларди муҳорибнинг чўнг бошига офат пайдар-пай.

О, Олимплик Музалар, сиз сўйланг менга, қандай йўсинда
 Офаткаш ўт тушганини данайларнинг кемаларига.

115. Чопа келиб Ҳектор, Аякс қўлидаги узун найзанинг
 Мис тиғига яқин ерга қилич солиб узиб ташлади:
 Найза тиғи анча ерга учиб бориб, жаранглаб тушди:
 Энди Аякс қўлидаги тўмтоқ найза беҳаён эди.
 Теламоний, булар бари худоларнинг иши эканин
120. Ҳамда унинг муҳориблик умидларин Зевс барбод қилиб,
 Ёвга зафар бахш этганин ҳис қилдию чекинди ортга;
 Айни шу пайт бир кемага ўт ташлади трояликлар;
 Жоҳил олов тез тарқала бошлади ҳар ёнга, гуриллаб.
 Ахилл, кема қуйругини ўт олганип кўриб, қўлларин

35. Совуқ денгиз, шумшук қоя ўзларидек тошбағир этиб!
Агар сени чўчитётган бўлса бирон хавfli башорат,
Ёки онанг сенга Зевсдан биронта гап етказган бўлса,
Унда, жангга мени юбор сардор этиб мирмидонларга:
Шояд шулар кўмагида халос этсам данайларни мен.
40. Ижозат бер, тақиб олай сенинг силоҳ, совутларингни:
Балки жангни тўхтатурлар мени сен деб ўйлаб ғанимлар;
Сўнг чарчаган аргосликлар пича ҳордиқ чиқариб олур.
Ана унда биз толиққан ёвни янги куч ила осон
Қуважакмиз бандаргоҳдан, қароргоҳдан Илион сари».
45. Деб ёлборди шўрлик нодон! Таассуфки, у ўзи учун
Ахиллесдан ўлим сўраб олётганин билмасди, бадбахт!
Чаққопёёқ Ахилл оғир оҳ урдию қилди такаллум:
«О, Патрокл Менетийзод, сен нималар деурсан ўзи?
Эшитганим башоратга мен парво ҳам қилмайман асло.
50. Ҳеч қандай гап келтирмади муҳтарама онам ҳам Зевсдан.
Лек рутбада ўз тенгидан сал баландроқ бўлгани учун
Тенг одамни тунамоқчи ва муздиши тортиб олмоқчи
Бўлган касни кўрсам, ҳадсиз ғазаб қамрар менинг қалбимни!
Бешафқатдир қаҳрим менинг: жанггоҳларда мен азоб чекиб,
55. Қонлар кечиб, ахейлардан туҳфа тарзда олганим қизни
Агамемнон сурбетларча тортиб олди яна қайтадан,
Гўё мени бир ҳаёсиз, ялангоёқ сарсари билиб!
Ҳай, салавот ўтган гапга! Одобданмас қалбда мудом кин
Сақламоқлик: мен таъкидлаб келмоқдаман кўпдан бир гапни:
60. Ғазабимни тарк этмам ҳеч, токи кемам рўбарўсида
Офаткаш жанг садосини қулоқларим эшитмагунча.
Хўп, энди бас, сен тақиб ол менинг шонли қуrollларимни,
Саркарда бўл жангсираган мирмидонлик менинг халқимга:
Кўрмоқдамен, бандаргоҳнинг ҳамма ёғин трояликлар
65. Қора булут янглиғ чулғаб олибдилар; ахей қўшини,
Кўрмоқдамен, соҳилдаги тор майдонга сиқиб борилган;
Троянинг густоҳ али босиб борур улар устига
Ки, бу лашкар кўпдан бери кўрмай қўйди жанг майдонида
Ахиллеснинг дубулғасин — ипсон кўзин қамаштиргувчи!
70. Ҳа, ғанимлар бизнинг кучдан чекинаркан, дала-даштдаги
Чуқурларни тўлдирворган бўлардилар жасадлари-ла,
Агарда шоҳ Агамемнон менинг қаҳрим келтирмаганда;
Ҳозир эса ул густоҳлар лашкаргоҳни қуршаб олмоқда!
Зеро энди Диомеднинг иқтидорли қўлида пайза
75. Ахейлардан фалокатни даф қилмоқ-чун силкинмаётир;
Эшитилмай қолди қўшин орасида Агамемноннинг
Таҳдидона саси; фақат қаттол Ҳектор овозигина
Троялик лашкар ичра янграмоқда; трояликлар
Ҳайқирғи янграмоқда кенг водийни музаффарона!

125. Тизларига ғазаб ила уриб деди Менетпйзодга:
«О, Патрокл Менетийзод, шошил, менинг паҳлавон дўстим!
Кўрмоқдамен: кемирмоқда кемаларни машъум аланга!
Агар шундай кетаверса, қайтолмаймиз биз ватанга ҳам.
Дўстим, шошил, қуrolлан тез, мен лашкарни йиғиб тураман!»
130. Шундан кейин, Патрокл ҳам мис совутлар кия бошлади.
Даставвал у соғларига ҳашаматли пойбандлар боғлаб,
Ажиб қумуш тўқаларин илгаклади, шундан кейин у
Алп кўксига зирҳли либос кийди шоша ки, юлдузсифат,
Нақшларга бой бу зирҳ либос Эакзода Пелейникийди;
135. Зирҳ устидан елкасига қумуш сопли мис шамширини
Ҳамда ғоят маҳобатли ва мустаҳкам қалқонин осди;
От ёлидан жиғаси бор мис дубулға кийди бошига;
Бу тожсимон жиға мудҳиш ҳилларди у юганида.
Ўз қўлига қулай ва мос икки найза олди Патрокл.
140. Вале битта найзасига қўл урмади у Ахиллеснинг:
Ғоят вазмин, маҳобатли, нишиқ эди бу шумтол найза;
Ахилл уни осонгина силкитарди, лек ахейлардан
Ҳеч ким уни ердан уза олмас эди, минг уринса ҳам;
Бул найзани Хирон унинг падарий-чун Пелион тогин
145. Чўққисидан кесиб тушган, ёв бошига солсин деб офат.
Отларни жангаробага қўшмоқни у Автомедонга, —
Ахиллдан сўнг энг эъозли ҳисобланмиш зотга амр этди,
Бу энг содиқ шотир эди дош беришда жанг ваҳшатига.
Автомедон, учқурликда шамолдап тез тулпор отларни:
150. Ксанф ила Балийни жангаробага қўша бошлади.
Бу отларни Океаннинг соҳилида Подарга деган
Бир ҳарпия туққан эди боди Зефир ила қовушиб.
У шатакчи қилиб қўшди донги кетган тулпор Педасни, —
Этионни забт этганда уни ўлжа олганди Ахилл.
155. Қолишмасди югуришда бу от боқий ҳамзотларидан.

- Бу пайт Ахилл қароргоҳни кезиб юриб, мирмидонларни
Даъват этди қуrolланиб, шай турмоққа муҳорабага
Ғоят жасур эди улар қонга ташна бўрилар янглиғ;
Ул ваҳшийлар тоғда, қалин ўрмон ичра шохдор кийикни
160. Маҳв этишиб ямламасдан ютадилар; оғизлари қон;
Сўнгра улар галаланиб йўл олурлар булоқ бошига:
Ҳамда узун тилларини тиқиб энлол чашма сувига.
Чанқоқларин қондирурлар қора қонга бўяб булоқни:
Лек уларнинг юраклари тепар: қоринлар тўйган, —
165. Жангсираган мирмидонлар сардорлари ва мушовирлар
Патроклнинг атрофига худди шундай йиғилгандилар.
Мард Ахиллес туриб давра ўртасида баланд сас ила
Отларнию қалқонбардор жангчиларни руҳлантирарди.

- Зевс аркаси, Шоҳ Эакнинг набираси чаққон Ахиллес
170. Илионда жанг қилмоқ-чун эллик кема бошлаб келганди:
 Ҳар кемада элликтадан аскар эшкак эшиб келганди.
 У лашкарни бешга бўлиб бешта сардор улар устидан
 Тайнлади, вале ўзи бўлиб қолди олий саркарда.
 Энг биринчи сафга — Зевсдан бунёд бўлган дарёи* машҳур —
175. Сперхийнинг совут кийган ўғли бошлиқ бўлди — Менесфий:
 Шоҳ Пелейнинг гўзал қизи Полидора — фоний бир аёл
 Туққан эди уни таггри Сперхий-ла қовушиб махфий;
 Лек аслида Менесфийнинг отаси — Бор Периерийзод
 Бўлиб ул мард Полидора учун бисёр қалин тўлаган
180. Ва қизни ўз никоҳига олган эди қонуний тарзда.
 Иккинчи саф сардорлиги топширилди ботир Эвдорга;
 Филас қизи ҳур раққоса Полимела туққанди уни:
 Бу шўх қизни таггри Ҳермес олтинкамон ов маъбудаси
 Артемида байрамида қўшиқ айтиб рақс тушаётган
185. Қизлар ичра кўриб қолиб, бўлган эди ошиқу шайдо;
 Сўнг у кириб қиз кўшиқига, қовушганди у билан махфий;
 Ўғил деса дегулик бир ўғлон туғиб берганди қиз ҳам —
 Чаққоноёқ ва жанггоҳда қиёси йўқ ботир Эвдорни.
 Чақалоқ ҳам тўлғоқ дардин юмшатувчи доя — маъбуда
190. Илифия кўмағида келганди он ёруғ жаҳонга,
 Акторзода мард Эхеклес Полимела учун беназир
 Қалин бериб, ўз уйига «хотиним» деб бошлаб кирганди;
 Сўнг Эвдорни олийҳиммат кекса Филас ўз мақомида
 Тарбиялаб ўстирганди ўз ўғлидек севиб, ардоқлаб.
195. Мемал ўғли мард Пизандр бошлиқ бўлди учинчи сафга:
 Ахиллеснинг дўсти бўлмиш Патроклдан ўзга биронта
 Мирмидонлик тенг келолмас эди унга найзабозликда.
 Кўпни кўрган жангчи Феиикс бошқарганди тўртинчи сафни;
 Бешинчини — беқусур мард Алкимедон Лаеркейзода.
200. Чаққоноёқ Телейзода лашкар барин шул саркардалар
 Ила бирга сафга тизиб, ҳокимона нутқ айтди шундай:
 «Мирмидонлар, мен астойдил газабланиб юрган пайтларда,
 Ҳар бирингиз эсланг энди ёвни не деб янганингизни:
 Ўшанда сиз бундай дея қилгандингиз таҳқир мени ҳам:
205. — Баттол Ахилл, онанг сенга оқ сут эмас, заққум эмизган!
 Дўстларингни бандаргоҳда зўрлаб ушлаб турибсан, золим!
 Бас, сенинг тош юрагингни машҳум газаб қамраб олибди.
 Яхшиси, биз кемаларда уйимизга кетайлик қайтиб! —
 Сизлар шундай таъна билан келардингиз бот-бот қошимга.
210. Мана, етиб келди ўшал орзу қилган муҳорабангиз!
 Довюраклар жангга кириб кўрсатсин ўз жасоратини!»

Деб оширди у ҳар битта мард қалбида журъат ва қудрат;
 Шоҳнинг оташ нутқидан сўнг сафлар яна қаттиқ жипслашди.

- Худди меъмор уй деворин тиклаганда ҳар битта тошни
215. Жипслаб пухта терганидек, шамолларга дош берсин дея,—
Дубулғалар, мис қалқонлар бир-бирига туташдилар зич:
Қалқонлару дубулғалар ва одамлар зич туришгандан,
Бошлардаги дубулғалар ярақларди сидирғасига,—
Жанг майдонда шундай тигиз эди сафи мирмидонларнинг.
220. Саф олдида икки шерқалб: мард Патрокл ва Автомедон
Лашкарга бош бўлиб жангга кирмоқ учун турардилар шай.
Шу пайт кириб қодир Ахилл чодирига очди сандигин.
Нафис либос, пат гиламлар ва аёзли шамол эсганда
Наф берувчи иссиқ ридо солинган бу ғоят муҳташам
225. Зар сандиқни, ўз фарзандин Илионга она Фетида
Кузатганда, туҳфа этиб кемасига қўйиб қўйганди.
Сандиқда бир ажиб қадаҳ ҳам бор эди: биронта ҳам мард
Бу қадаҳда қирмизи май ичмаганди Ахилл қўлидан.
Чақмоқотар Зевсдан ўзга биронта ҳам худованд учун
230. Бу қадаҳдан шу топгача қилипмаган эди май паймо.
Чаққовоёқ Ахиллес шу зар қадаҳни сандиқдап олиб,
Олтигугурт дуди ила поклаб*, зилол сув билан ювди;
Қўлларини ювиб бўлиб, қадаҳини тўлдирди майга.
Сўнгра ҳовли ўртасида туриб* паймо қиларкан шароб,
235. Қўзларини тикиб қўкка сидқидилдан қилди ибодат
Ки, чақмоқлар тангриси Зевс бу рафторни кўрмай қолмади:
«О, Пеласга ва Додона шоҳи, оёқ ювмай ибодат
Қилиб, пақдос қуруқ ерда қип-яланғоч ётмиш селлалар
Маскан қилган йироқ, аёз Додонада яшагувчи Зевс!
240. Сен аввал ҳам бир марота мупожотим этгандинг қабул:
Данайларни олган эдинг қазабинга, мени улуглаб.
Бугун ҳам сен, о, чақмоқкор, бажо айла бир илтимосим!
Мен вақтинча қолгум бунда — кемаларим турган соҳилда:
Элг эъвозли ўртоғимни қўшиб бисёр мирмидонларга
245. Юборурмен жангга: зафар бахш эт унга, о, соҳибкарам!
Журъат уфур юрагига, токи ҳар мард йигитимизнинг
Беллашувга қодирлигин кўриб қўйсин Ҳектор жангтоҳда,
Ё у ҳамон қудратидан мағрурланиб қутурмоқчими
Жанг майдонда, токи ўзим қонли баҳсга чиқмагунимча?
250. Мард Патрокл ёнғинни ва фалокатни лашкар бошидан
Даф айлагач, унинг жангдан дўстлари ва силоҳлари-ла
Шикаст кўрмай қайтмоғига имкон бергил истиқболимга!»

У тавалло қилди шундай; парвардигор Зевс Ахиллеснинг

Бир истагин қабул этиб, рад айлади иккинчисини:

255. Патроклнинг кемалардан ёнғинни ва лашкар бошидан
Офатни даф қилмоғига имкон берди; вале рад этди,
Патроклни жангдан омон қайтар, деган илтижосини.
Ахиллес май паймо қилиб, тангри Зевсга сиғиниб бўлгач,

- Чодирига кириб ажиб зар қадаҳни солди сандиққа
260. Ва кузатмоқ истагида ахейлар ва трояликлар
Ўртасида бораётган машъум жангни, ташқари чиқди.

- Айни шу пайт мард Патрокл сардор бўлган қўшин, душманга
Мардона зарб бермоққа шай бўлиб олға кетиб борарди.
Шўх болалар йўл ёқалаб кета туриб, ари инига
265. Чўп тикқанда ғув-ғув учар бетоқат ва жоҳил арилар,—
Ахейлар ҳам худди шундай олға томон отилди гурра;
Тентак бола қитмирилиги фалокатга қилур гирифтор;
Гар бирон кас, одам ҳодис, тегиб кетса шу машъум инга.
Улар яна учиб чиқиб жонҳолатда ғувиллаганча
270. Ўз ини ва ғўдакларин киришурлар қўриқламоққа,—
Мирмидонлар ва шундайин жаҳолат ва шижоат ила
Жанггоҳ сари отилдилар, мардонавор наъра тортганча.
Боз устига, Патрокл ҳам жасурина ҳайқирди шундай:
«Мард Ахиллнинг ёронлари, мирмидонлар, жонажон дўстлар,
275. Бардам бўлинг, азизларим, эсланг жўшқин шавкатингизни!
Биалар бугун шарафлайлик энг диловар шоҳ Ахиллесни
Ҳамда унинг энг доворак аскарлари бўлмиш — сизларни
Ва қудратли Агамемнон ўзин ўта бадкорлиги-ла
Ҳоят нажиб ахей марди қандай кўнглини оғритганини!»
280. Деб юз чандон оширди у қўшинининг шижоатини.
Бирваракай ҳамла қилди ёвга қўшин: мирмидонларнинг
Ғолибона наърасидан ларзалапди бутун бандаргоҳ.
Троянинг ўғлонлари совут кийган Менетийзода
Ила унинг шотирили қўрган ҳамон, қўрқиб кетдилар;
285. Энди ёвнинг эич сафлари сийраклаша бошлади бирдан;
Шу чоққача жанг қилмасдан бекор ётган диловар Ахилл
Ғазабни тарк этибдию яна ҳоким Агамемнон-ла
Ярашибди, деган хаёл ўтган эди ёвнинг қўнглидан:
Ажалдан жоп сақламоқ-чун олазарак бўларди улар.
290. Энг аввало найзасини қулочкашлаб Менетийзода
Ёв энг тигиз бўлган ерга — саховатли Протесилай
Кемасининг теграсида турганларга улоқтирди ва
Азим Аксий бўйидаги Амидондан мард пеонларни
Бошлаб келган Пирехми елкасидан жароҳатлади:
295. Мард Пирехм замин узра «гурс» қуларкан ҳазин ингради;
Бу мағлубнинг боши узра чарх урарди пеон дўстлари;
Зероки, маҳв этган эди Менетийзод, Пеониянинг
Энг доворак саркардаси, пеонларни даҳшатга солиб.
Шуларни у кемалардан даф қилди ва ўтни ўчирди.
300. Чала ёнган кемани ёв ташлаб қочди саросимада;
Аргосликлар кемаларнинг энг олдинги сафи оралаб

- Ейилдилар; шунда сурон кўтарилди — энг ҳаяжонли.
 Булутдор Зевс энг сарбаланд тоғ бошидан қора булутни
 305. Ҳайдаганда, бутун борлиқ, адирлару азим қоялар,
 Ахейлар ҳам ёнғинни даф қилиб, ором олдилар тинчиб;
 Аммо ҳали тингани йўқ эди буткул уруш бўрони;
 Зероки, ёв кемалардан сал нарига кетган бўлса ҳам,
 Бандаргоҳдан тамомила чекинмоқни хоҳламас эди
 310. Ахейларнинг жангга ташна қўшинига орқа ўгириб.

- Пароканда жангга ҳар кас маҳв қилди дуч келган касни;
 Саркардалар саркардани; Патрокл ҳам Арейликнинг
 Қочаётганини кўриб қолиб, орқасидан санчди мис найза, —
 Ажалкаш тиг паррон этиб чиқди унинг тос суягидан:
 315. Бахтиқаро Арейлик қулади юзтубан заминга.
 Бу аснода шоҳ Менелай лашкарбоши Фоаснинг зирҳдан
 Холи бўлган баданига найза санчиб олди жонини.
 Мегес эса Амфиклнинг ҳамласини кўриб қолдию
 Ўзи унга зарба берди — мушаклари йўғон сонига:
 320. Тиг мағлубнинг пайларини чўрт уздию олди жонини.
 Нестор ўғли Антилох маҳв этди ўзин найзаси ила
 Атимнийни — мис тиг тешиб кирган эди унинг қорнига:
 Қулади у Антилохнинг оёғига. Марис оғасин
 Ўлимидан газабланиб, Антилохга ташланди, найза
 325. Силкиганча ва оғасин жасадини қўриқлаб турди:
 Лек яна бир Несторзода — Фразимед чаққонлик қилиб,
 Ўзи санчди ундан олдин найзасини Марис қифтига;
 Тиг мупагип ўйнатворди, мажақлади суякларини;
 У гурсиллаб қуладию кўзларини чулғади зулмат.
 330. Саркаш махлуқ Химерани ўз уйида парвариш қилган
 Амизадор ўғиллари, Сарпедоннинг мард ёронлари
 Бахтиқаро оға-ини, шу йўсинда ҳалок этилиб
 Оға-ини томонидан, жаҳаннамга этганди рихлат.

- Ур-йиқитда пойи тойиб қулаб тушган Клеобулнинг
 335. Тепасига елиб келган ботир Аякс Оилейзода
 Чопди уни шу ердаёқ маҳобатли шамшири ила;
 Бандигача қизиб кетди шамшир унинг қайноқ қонидан;
 Кўзларининг нурун олди Ўлим ила қудратли Қисмат.

- Бир-бирига яқин келди бу пайт Ликон ила Пенелей;
 340. Лекин зое кетди отган найзалари икковларининг;
 Энди улар шамшир ушлаб бир-бирига қилдилар ҳамла;
 Лек эпчиллик қилиб Ликон ғанимийнинг дубулғасига —
 От ёлидан жиға таққан сарпўшига қилич солдики,
 Қаттиқ зарб-ла тушган қилич чўрт узилди сопи ёнидан,

345. Шунда ахей қилич солди Ликоннинг нақ қулоқ остига
Ки, ул марднинг боши фақат терисига илиниб қолиб,
«Шилқ» осилди бир томонга ва кўз юмди ёруғ жаҳондан.

Чаққоноёқ Мерион, жангаробага чиқётган сардор
Акамасни қувиб етиб найза санчди ўнг елкасига;

350. У заминга қуладию кўз олдида чулғади зулмат.

- Идоменей Эримаснинг нақ оғзига санчди пайзасин,
Найза тиғи паррон этиб, энсасидан тешиб чиқаркан,
Бошчаногин мажақлади, тишларини қоқиб ташлади;
Қонга тўлди бечоранинг даҳшатона боққан кўзлари;
355. Унинг оғиз ва бурнидан қон варақлаб оқа бошлади.
Қора булут янглиғ ажал олди уни ўз оғушига.
Мағрур ёвни шундай маҳв этардилар ахей мардлари.
Ёш чўпоннинг уқувсизлик қилганидан ҳарён ёйилган
Қўю қўзи сурувини кўрган йиртқич бўри галаси
360. Бу юраксиз жонворларни битта-битта тутиб бўғизлар, —
Ахейлар ҳам қийратарди Троянинг лашкарин шундай:
Лашкар эса қочар эди жасоратни унутиб буткул.

- Валекии алп Теламонзод жаҳд қиларди яккаш Ҳекторни
Ўлдирмоққа: жангга кўзи пишган Ҳектор ёввойи ҳўкиз
365. Терисидан ишланган чўнг қалқони-ла кенг ягринини
Тўсиб олиб чан берарди виз-виз учган ўқ, найзаларга;
Зафар қўлдан кетётганин ўз кўзи-ла кўрса ҳам аниқ,
У жойидан жилмас эди ҳифз қилиб содиқ дўстларин.

- Зевс бунёд этганида довул янглиғ момақалдироқ,
370. Олимп узра соф фазога қора булут балқиганидек, —
Мудҳиш фарёд кўтарилиб бандаргоҳда, трояликлар
Пароканда ҳолда ортга — зовур томон чекинардилар.
Лек тулпорлар Ҳекторни тез олиб ўтди тераи зовурдан;
Лашкар эса улкан ғовпинг у бўйида қолганди тўхтаб.
375. Отлар ҳуркиб аробалар шотисини синдирардилар.
Қўп саркарда қолдирганди шу зовурда жангаробасин.
Лек Патрокл данайларни руҳлантириб қуварди ёвни;
Ҳар тарафга қочар эди пароканда трояликлар;
Ёв пойидан кўтарилган тўзон етган эди фалакка;
380. Кеп майдонга ёйилганди ахейларнинг кемаларидан
Трояга чекинётган отлиқлару пнёда аскар.
Мард Патрокл ёвни қайда таҳликага тушганин кўрса,
Наъра тортиб, ўшал ёққа сураб эди тулпорларини;
Оқибатда, муҳориблар қулардилар жангаробадан,
385. От опқочган аробалар гумбур-гумбур ағдариларди.
Тангриларнинг мард Пелейга армуғони — боқий бедовлар

Бу пайт елдек учиб ўтди кенг зовурдан; отлар соҳиби
Ахтарарди жонин олмоқ ниятида Приамзодани;
Вале Ҳектор аллақачон қочганди ўз аробасида.

390. Қўрқмай тангри жазосидан, ҳақиқатга хилоф иш тутган
Ва жамоа орасида адолатсиз ҳукм чиқарган
Жинояткор ҳукмдорлар рафторидан газабланган Зевс
Рутубатли куз фаслида машъум жала қуйиб самодан,
Ул попоклар ватанини жўшқин селга ғарқ этадики,
395. Бу сел тоғдан ўшқирганча, пишқирганча тушаркан оқиб,
Йўл-йўлакай кўп ўрларни ўпирар ва инсон яратган
Нарсаларни пайҳон қилар то денгизга бориб етгунча,—
Троянинг отлари ҳам шундай сурон солиб еларди.
Аммо қаққон Менетийзод кесиб чиқиб душман олдидап,
400. Уни қайта бандаргоҳга қувиб, сиқиб кела бошлади;
У ғалимнинг ўз шаҳрига киришга имкон бермасдан,
Юксак девор, азим дарё ва кемалар оралиғида —
Кенг майдонда исканжага олар экан, шафқат билмасдан
Маҳв этарди таъқиб қилиб аксарият троялики.
405. Даставвал у найза санчиб Пронойнинг қалқондан холи
Яғринига, унинг жўшқин ғайратини сўндирди буткул;
У заминга «гурс» қулади; ғолиб шу чоқ Эпопнинг ўғли
Мард Фесторга ҳамла қилди: у шўрлик ўз аробасида
Дағ-дағ титраб ўтирарди: қўрқув уни танг қилиб қўйган,
410. Қалтираган қўлларидан тушиб кетган эди жилов ҳам;
Менетийзод шу Фесторнинг ўнг жағига найзасин санчди;
Найза тиги тешиб ўтди оқ тишларин мажақлаб унинг;
Денгиз узра кўтарган қоятошда турган балиқчи
Обдор қармоқ билан сувдан қандай тортиб олса балиқни,—
415. Патрокл ҳам ўз ялтироқ найзасига Энопзодани
Илганича, шундай тортиб олиб уни жангаробадан,
Заминга юзтубан отди — қотил руҳи тарк этди жисмин.
Сўнг у елиб келаётган Эриалнинг қоқ манглайига
Катта тош-ла урган эди, ажраб кетди икки паллага
420. Мис дубулға кийган боши: маҳв бўлган ерга юзтубан
Тушдию шу заҳот қаттол ўлим қанот ёйди устида.
Шундан кейин у кетма-кет иқтидорли Эпальтни, Пирни,
Амфотеру Эримасни, Дамасторнинг ўғли Эхийни,
Мард Эвиппни, Ифей ила лашкарбоши Тлиполемни
425. Ва Аргейзод Полимелни баракатли ерга қулатди.

Шоҳ Сарпедон бекамар зирҳ кийган* талай ёронларнинг
Патроклнинг илкидан маҳв бўлишганин кўргани ҳамон,
Янгроқ сас-ла таъна қилди ликиялик аҳли силоҳга:

- «Уят сизга! Қочапсизми? Йўқ, доворак бўлинг! Қўрқманг ҳеч»
430. Бизга офат келтирган, кўп троялик азаматларнинг

Ёстиғини қуритган ул иқтидорли муҳориб ила
Ҳозир ўзим беллашурман ва кимлигин билиб олурман!»

- Деб дарҳол жангаробадан сакраб тушди қуроли билан.
Буни кўрган Патрокл ҳам туша солиб аробасидан,
435. Ғаним томон ела кетди. Мисли юксак қоя бошида
Мудҳишона қийқириқ-ла бир-бирига ташланган икки
Эгритумшуқ, қинғир чангал калхат сингари,—
Бу мардлар ҳам бир-бирига шундай наъра тортиб отилди.
- Буни кўрган нуркаронат Зевснинг қалбин чулғаб зўр аянч
440. Ўз завжаси ва синглиси ҳур Ҳерага юзланди бундай:
Эвоҳ! Ҳера, кўрмоқдаман, бугун азиз бўтам Сарпедон
Қисматиға Патроклдан ғориб бўлмоқ ёзилганини!
Иккиланур қалбим мепинг тараддудда икки аҳд аро:
Сарпедонни қонли жангдан халос этиб, Ликия элин
445. Сербарака заминига олиб бориб қўйсаммикин, ё
Патроклнинг зарби ила бугун жангда маҳв этсаммикин?»

- Дарҳол унга жавоб қилди сигир кўзли маъбуда Ҳера:
«Айнима, Зевс! Ўзи нима демоқчисан, о, қодир худо?
Қисматиға кўп азалдан ғориб бўлмоқ битиб қўйилган
450. Фоний мардин шум ажалдан халос этмоқ истайсанми сен?
Ихтиёринг, лек бу аҳдинг кўп маъбудлар маъқулламагай!
Сенга бошқа калом айтгум, туғиб қўйгил шуни дилиннга.
Сарпедонни соғ-саломат қайтарсанг гар ўз мақомига,
Билки, бошқа тангрилар ҳам ўз суюкли, азиз ўғлонин
455. Жўнатмоқни истаб қолур она юртга ушбу жанггоҳдан.
Оз дейсанми Приамнинг азим шаҳри бўсағасида
Жанг қилётган паҳлавонлар орасида худозодалар?
Бу рафторинг ила сен, Зевс, ранжитгайсан олимпикларни.
Қанча севсанг ўглингни ҳам, қалбан раҳминг келса ҳам унга,
460. Бугун унинг шу жанггоҳда мирмидонлар лашкарбошиси
Патроклнинг зарбасидан ўлишига йўл қўйиб бергил.
Кейин эса — Сарпедоннинг руҳи жисмин тарк этгандан сўнг —
Сен марҳумнинг жасадини ўз ватани ҳур Ликияга
Аста олиб кетмоқликни Уйқу ила Ўлимга амр эт.
465. Сўнг у ерда уни хешу ёронлари иззат-икром-ла
Дафн этишиб, улкан тош ҳам ўрнатурлар қабри устига».
Қулоқ осди боқийлару фонийларнинг падари унга:

- У Троя заминига қонли шабпам сочди самодан,
Она юрдан йироқ бўлган бу жанггоҳда, Менетийзода
470. Қўлида маҳв бўлажак ўз ўғлонини шарафлар экан.

Икки ботир бир-бирига яқинлашиб ҳужумга ўтди.
Олдиқ жасур Менетийзод найза отиб Фразимелни —

Сарпедоннинг энг диловар шотирини маҳв айлади:

Қудратини қирқди унинг найза санчиб қорни остига.

475. Шоҳ Сарпедон ҳамла қилди шундан кейин; лекин мис найза
Нишон қолиб, ўнг кифтига бориб тегди тулпор Педаснинг:
Жонивор жон аччиғида қаттиқ кишнаб, жон берди шу он:
У ерга «гурс» қулаганда қолган, икки от ҳуркиб кетди,
Бўйинтуруқ гижирлади, жилов тушди отлар пойига.
480. Автомедон бу мушкулни даф этмоқлик йўлини топди тез:
У ғилофдан узун тигли шамширини суғуриб, ерга
Сакраб тушди ва етакчи от жабдуғин кесиб ташлади;
Шу заҳоти икки тулпор ўз ўрнига турди қайтадан.

Паҳлавонлар яна қайта киришдилар ажалкаш баҳсга,

485. Бу сафар ҳам зое кетди Сарпедоннинг порлоқ найзаси:
Унинг тиги учиб ўтди Патроклнинг чап кифти узра,
Лек тегмади; шунда жасур Патрокл мис найзаси ила
Зарба берди ва зарбаси бу сафар ҳам кетмади бекор:
Сарпедоннинг юраги жо бўлган кўксини тешиди мис найза.
490. Ликийлик лашкарбоши мисли болут, ё терак ва ё
Тоғ бошида ўрмончилар кема учун танлаб чопишган,
Энг азим туп қарағайдек қулаб тушди гурсиллаганча, —
Сарпедон ўз аробаси пойида шу тарзда ётарди
Тишларини гижир қилиб, қонли ерни чангаллаганча.
495. Говмушларнинг орасида савлат тўкиб юрувчи буқа
Тўсатдан мол подасига ҳужум қилган шер панжасига
Тушиб қолиб, жонҳолатда маъраб ҳалок бўлгани каби,
Мард Патрокл маҳв қилган қалқонбардор ликийликлар
Сардори ҳам фарёд чекиб ўз дўстига юзланди шундай:
500. «Азиз Главк, эй қудратли муҳориб! Гар асл мард бўлсанг,
Бугун найзаандозлигинг, қўрқув билмас диловарлигинг
Сеп намоён қилмоғинг шарт маънум жангда бутун лашкарга!
Дўстим! Югур, ликийлик эпг довиорак саркардаларнинг
Барин йиғиб, уларни шоҳ Сарпедон-чун даъват эт жангга;
505. Сеп ҳам мени ҳифз этиб ахейлар-ла жанг қил аёвсиз!
Акс ҳолда, Ҳипполохзод, гар ахейлар ечиб олсалар
Совутимни, сепинг учун бу энг аччиқ бадномлик бўлур
Ҳатто ҳали туғилмаган авлодларнинг олдида ҳам, бил!
Мард бўл, дўстим ва оёққа турғиз бутун лашкаримизни!»
510. Шу чоқ ажал Сарпедоннинг кўзин юмди, бурнин беркитди;
Ғолиб унинг кўкрагига оёқ тираб тортиди найзасин, —
Тигга марҳум юрагининг бир парчаси илиниб чиқди:
Бу мард найза билан мағлуб жонини ҳам суғурволганди.
Аргосликлар тутиб олди шу чоқ шоҳнинг ҳурккан отларин:
515. Улар қочмоқ бўлгандилар жангароба соҳибсиз қолгач.

- Дўст сасини эшитган он Главк қалбин қамради гусса;
 Куюнарди у дўстига кўмаклаша олмаслигидан;
 У сўл қўлин мушагини маҳкам сиқди: азоб берарди
 Янги олган жароҳати; Тевкр кема бошида туриб
520. Офатни даф қилётганда яралаган эди Главкни.
 Шунда бу мард андуҳ чекиб Аполлонга қилди муножот:
 «Кумушкамон, тингла зорим! Сен серҳосил Ликияда ё
 Трояда бўлма, ҳамма ерда бирдай эшитажаксан
 Мендек ғариб ва изтироб чеккан банданг илтижосини!
525. Оғир яра азоб берур: илким ҳарчанд сирқираб оғир:
 Ярамдан қон оқур тинмай; елкам жонсиз бўлиб қолмоқда!
 На' ушлашга чўнг найзани, на ёв билан майдони ҳарбда
 Олишмоққа мадорим бор; энг паҳлавон шоҳ Сарпедон ҳам
 Ҳалок бўлди! Дариғ тутди Зевс ёрдамин ўз ўғлидан ҳам!
530. Вале менга кўмак бер сен! Шифо бергил оғир ярамга;
 Дардни даф эт ва қувват бер, токи мен ҳам ўз наърам ила
 Мард Ликия эрларини улкан жангга даъват этайин,
 Маҳв бўлган дўстим учун ўзим ҳам жанг қилай мустаҳиқ!»
- Ушбу Главк муножоти етиб борди Феб қулоғига;
535. Дарҳол унинг дардин олди, ярасидан оқётган қонни
 Тўхтатдию юрагига шижоат ва журъат уфурди.
 Главк қалбан ҳис этиб ўз муножотин қабул бўлганин
 Бузрук тангри томонидан, кўтарилди кўнгли пақ тогдек.
 У югура кетди; аввал ликийлик муҳорибларнинг
540. Ҳаммасини даъват этди жанг қилмоққа Сарпедон учун;
 Сўнгра жадал юра кетди Троянинг қўшини сари.
 У саркарда Агенор ва Полидамас олдиға борди;
 Энейга ва Приамнинг мис совутли ўғли Ҳекторга
 Учраб, шундай дабдабали сўзлар айтди икковларига:
545. «Эътиборсиз қолдирдинг сен, Ҳектор, шахринг муттафиқларин!
 Ахир улар сени деб жон фидо қилмоқ учун тайёрлар
 Олис юрда: сен уларни истамайсан ҳифз қилмоқчин!
 Ликияни ҳақгўйлик ва диловарлик ила тиклаган
 Қалқопбардор эл сардори шоҳ Сарпедон хок-туроб бўлди.
550. Патроклнинг қўли ила тангри Арей маҳв этди уни.
 О, довюрак дўстлар, келинг! Интиқом-ла сугоринг қалбни!
 Бандаргоҳда сон-саноқсиз данайларни қирганимиз-чун
 Бизга қарши тиш қайраган ва шу боис шоҳ Сарпедоннинг
 Силоҳларин ечмоқ бўлган ғанимларга имкон бермайлик!»
555. Оғир қайғу қамраб олди Троянинг жами лашкарин.
 Шоҳ Сарпедон гар хорижлик бўлса ҳамки, трояликлар
 Таянчийди; сон-саноқсиз лашкар бошлаб келган эди у
 Трояга ва ўзи ҳам кўрсатганди жангда жасорат.
 Шиддат ила ҳамла қилди данайларга трояликлар;

560. Бошлаб борди Сарпедоннинг ўлимидан даргазаб Ҳектор;
 Лек дадил қалб, мард Патрокл данайларни руҳлантирарди;
 Энг аввал у далда берди жангта ташна икки Аяксага:
 «О, Аякслар, сизга ёв-ла олишмоқлик бахш этсин лаззат!
 Бурунгидек мард бўлинглар ёки ундан ҳам диловарроқ!
 565. Ҳалок бўлди шоҳ Сарпедон — чўнг девордан биринчи бўлиб
 Ошган ботир! О, қанийди ечиб олиб унинг совутин,
 Жасадиши таҳқир этсак, яна уни қўриқлаётган
 Дўстларидан бир-иккисин найза ила ғориб айласак».

- Лек Аякслар шундоқ ҳам жанг илинжида ёнар эдилар;
 570. Икки тараф: бир томонда троялик, ликияликлар,
 Бир томонда ахейлар ва мирмидонлар сафларни зичлаб,
 Бадбахт жасад атрофида мудҳишона жанг бошладилар,
 Ҳаммаёқни босиб кетди қуроолларнинг шарақ-шуруқи,
 Зевс, арзанда ўғли учун бўлётган жанг беаёв бўлсин,
 575. Деб жанггоҳни куппа-кундуз тун пардаси ила буркади.

- Троялик мардлар аввал данайларни чекинтирдилар;
 Мирмидонлар орасида зўр паҳлавон бўлган саркарда
 Олийҳиммат Агаклеизод Эпигейни ўлдирди улар.
 Бир замонлар ул мард гавжум Будеоннинг ҳокими эди;
 580. Лекин номвар бир хешини ўлдиргач у, бош олиб кетиб,
 Шоҳ Пелей ва Фетиданинг паноҳида топганди қарор;
 Кейин шулар Ахиллесга қўшиб уни юборгандилар
 Приамнинг салтанати — Трояни ғорат этгани.
 У Сарпедон жасадига қўл чўзганди, Ҳектор бу марднинг
 585. Бошига тош билан уриб, айирворди икки паллага
 Метин сарпўш кийган бошин; йиқилди у мурда устига
 Юзгубан ва шу он ўлим олди уни ўз оғушига.
 Патроклнинг қаҳри ошди мард дўстининг ўлганин кўриб;
 У тез сафлар орасини ёриб, ўқдай отилди олга
 590. Қўрқоқ зағча ё чуғурчуқ галасини қувган қирғийдек, —
 О, Патрокл, дўстингни маҳв бўлганидан ғазабга тўлиб
 Сен Троя ва Ликия лашкарини қувгандинг шундай!
 Ер тишлатдинг Ифеменинг ўғли шунда — Сфенелайни,
 Гарданига тош-ла уриб, томирларин чўрт узиб ташлаб.
 595. Мусобақа чоғида куч синаш учун, ёки жанггоҳда
 Ўз ашаддий ғанимини маҳв этмоқ-чуп отилган найза
 Қапча ерга бориб тушса, мард Ҳектор ва трояликлар
 Шунча ортга чекиндилар: данайлар даф қилди уларни.
 Шунда Главк — ликиялик қўшиннинг мард лашкарбошиси, —
 600. Ўғрилдио Халконзода Вафиклейни ўлдирди аввал:
 У бўстонваш Элладада, ўз уйида, мирмидонларнинг
 Орасида энг бахтиёр ва бадавлат кун кеңирарди;
 Главк бирдан ўгирилиб ўз ортидан қувиб келётган

- Шу Вафиклей сийпасига найза санчди кутилмаганда.
605. У гурсиллаб қулади ва марднинг маҳв бўлганин кўриб
Ғамга ботди аҳли юнон; шодландилар трояликлар;
Улар дарҳол қуршаб олди жасадни, лек данайлар душман
Сари олға отилдилар жасоратни тарк этмай асло
Ва Мерион ҳалок этди троялик мард Лаогонни —
610. Илионда Зевс коҳини бўлган ва халқ худовандлардек
Эъзозлаган Онеторнинг энг муҳориб ўғли эди у;
Шунинг қулоқ-чаққасига найза санчиб ўлдирди Главк;
Руҳи жисмин тарк этиб, кўз олдин зулмат чулғади зумда.
Доираваш қалқон тутган бу қотилни маҳв этмоқ учун
615. Иқтидорли Эней унга улоқтирди мис тигли найза;
Паррон этиб келаётган мис найзани кўрган Мерион,
Тез энгашиб машъум тигдан жон сақлади; у учиб ўтиб
Қора ерга санчилдию то қаттоллик ҳовуридан у
Тушмагунча, ёғоч банди замин узра тебраниб турди.
620. Анхиз ўғлин иқтидорли билагидан отилган найза,
Шу йўсинда зое кетиб узоқ муҳлат тебраниб турди.
Шунда Эней ғазаб ила Мерионга қараб ҳайқирди:
«Сен, Мерион, гарчи рақсга чаққон* бўлсанг ҳам, агар пайзам
Теккашида мўлжалга, бир зумда ўлар эдинг тил тортмай!»
625. Эътироз-ла деди машҳур пайзабардор Мерион дарҳол:
«Сен ҳам, Эней, бошқалардек фонийдурсен; билки, нечоғлиқ
Қийси йўқ мард бўлсанг ҳам, сен билан жанг қилгани майдон
Чиққан ҳар бир муҳорибни маҳв этмоқ душвордир сенга;
Гар мен найза сапчганимда борми қалқон тўсган кўксингга,
630. Сен ҳам қапча иқтидорли ва билагинг бақват бўлмасин,
Менга шуҳрат бахш этардинг ва жонингни Тартар* шоҳига!»

Шундай деди: аммо уни койиб берди ҳимматли Патрокл:
«О, муҳориб Мерион, сен не қиласан қуруқ гап сотиб?

- Билки, таҳқир сўзлари-ла маҳв этиб бўлмас Троя
635. Лашкарини, токи улар ўлмагунча қора қон қусиб.
Қонли жангда масалани қўл, кенгашда сўз ҳал қилади:
Гап сотишмас, жанг қилмоқлик зарур бугун аргосликларга!»

- Дея олға отилди у; Мерион ҳам эргашди унга.
Ўрмончилар тоғда дарахт кесганида, болталарининг
640. Қарсиллаган овозлари олисларга эшитилгандек, —
Жапгчиларнинг ўткир шамшир, найзалари бориб урилган
Мис совутлар, қалин пишиқ кўн қалқонлар шарақ-шуруқи
Жанггоҳ узра чор атрофга худди шундай таралар эди.
Тангшиван шоҳ Сарпедонни энг жонажон дўсти ҳам энди
645. Таний олмас: ул жасадга бошдан-оёқ қадалган эди
Патли ўқлар, қора қонга, хок-тупроққа кўмилганди у.

- Баҳор чоғи сигирлар мўл сут берганда, огилхонада
 Сут идиши узра гужгон ўйнагандек пашшалар гув-гув,—
 Лашкар ҳам жанг қилар эди яккаш шундай мурда устида.
650. Чақмоқотар Зевс жанггоҳдан узмас эди мунаввар кўзин:
 У муттасил кузатаркан мардлар жангин арши аълодан,
 Кўп ўйларди Патроклнинг ўлимини эзилиб қалби:
 Қодир Ҳектор шу шум жангда Сарпедоннинг жасади узра
 Патрокли гориб этиб, совутларин ечиб олсинми?
655. Ёки яна кўп лашкарни қийратсинми жангда Патрокл?
 Бир фикрни маъқул кўрди Зевс хийла тараддудланиб:
 Ахиллеснинг мард қўлдоши Троянинг бутун қўшинин
 Ҳамда унинг мис совутли саркардаси жасур Ҳекторни
 Шаҳар томон қувиб, яна кўп лашкарни қириб ташласин.
660. Шу ният-ла журъатсизлик пуркади Зевс Ҳектор қалбига;
 Оқибат, у Зевснинг қудсий мезонига итоат этди;
 Аробага сакраб чиқиб қочар экан, ўз лашкарига
 Амр этди зудлик билан шаҳар томон чекинмоқликни.
 Ликийлик йигитлар ҳам қололмади энди жанггоҳда;
665. Ўз шоҳлари Сарпедонни юрагидан найза еб, буткул
 Жасадлар-ла кўмилганин кўриб улар урра қочдилар.
 Олимпик Зевс бу қиргинни бошлагандан буён Сарпедон
 Жасадини атрофида тоғ-тоғ бўлиб кетар ўликлар.
 Сарпедоннинг муҳташам мис совутларин данайлар дарҳол
670. Ечиб олди ва Патрокл мирмидонлик ўз дўстларига
 Фармон берди бу ўлжани кемаларга олиб кетмоққа.

- Бу аснода булутқувар Зевс юзланди чўнг мерган Фебга:
 «Сен, Аполлон, Сарпедонни олиб кету унинг вужудин
 Қора қондап, ўқлардан ва жанг хокидан фориг қил буткул;
675. Олисроққа олиб кетиб, ювгил зилол дарё сувида
 Ва амбар мой суриб, боқий либос кийдир марҳум эгпига.
 Шу маросим тугагач, сен гунг ва чаққон элчиларингга —
 Эгиз Ўлим ва Уйқуга амр этки, улар Сарпедон
 Жасадини тез элтсинлар ҳур Ликия салтанатига.
680. Сўнг у ерда уни хешу ёронлари иззат-икром-ла
 Дафн этишиб, улкан тош ҳам ўрнатурлар қабри устига»,

- Шундай деди Зевс,— Аполлон падарига этди итоат:
 Парвоз қилди жадал Ида чўққисидан жанг майдонига.
 Ўқ ёмғири остидан у олиб қочди шоҳ Сарпедонни;
685. Олисроққа олиб кетиб ювди зилол дарё сувида
 Ва амбар мой суриб унга, боқий либос кийдирди сўнгра.
 Бу маросим тугагач, у гунг ва чаққон элчиларига —
 Эгиз Ўлим ва Уйқуга амр этди шоҳ Сарпедоннинг
 Жасадини тез элтмоқни ҳур Ликия салтанатига.

690. Аробакаш ва отларни яккаш тезлаб бу пайт Патрокл,
Троя ва Ликийянинг қўшинини қувгапча, нодон,
Ўз ўлими сари учиб борар эди! Амал қилсайди
У Ахиллес каломига, қисматига ёзилмиш ўшал
Машъум ўлим чапғалидан халос бўлиб қолган бўларди.
695. Ҳолбуки, Зевс машварати зўрдир одам маслаҳатидан:
У ботирнинг юрагига ғулув солиб, ундан зафарни
Йироқлатур, баъзан эса ўзи уни ундар жапғоғҳа;
Мава ҳозир у Патрокл қалбига ҳам пуркади журъат.

- О, Патрокл, сени тангри йўллагандан кейин ўлимга
700. Энг аввало ва энг охир, ким-кимларни сарпигун қилдинг?
Энг аввало мард Адрастни, ундан кейин Автоной ила
Эхеклини, сўнг Элазни, Эписторни ва Меланиппни,
Кейин Мулий ва Пилартни — найза ила маҳв этдинг барин.
Шуларни сен ғориб қилдинг, қолганлари қочиб қутулди.
705. Аргосликлар шу кунгёқ таслим этган бўлар эдилар
Ул муаззам Трояни Менетийзод бошчилигида, —
У олдинда найза билан оташона жанг қилар эди, —
Гар Аполлон туриб юксак минорада, бахш этмаганда
Троянинг қўшинига қувва, ўлим Менетийзодга,
710. Уч марота чўнг деворга густоҳона-ботир Патрокл
Ҳамла қилди ва уч бора кумушкамон Феб ўз беқазо
Илки ила уриб унинг қалқонига, қайтарди ортга;
Валекин ул тангриваш зот тўртинчи бор қилганда ҳамла, —
Чўнг мерган Феб таҳдидона дағдаға-ла деди тақиклаб:
715. «Мард Патрокл, қайт орқапга! Ки довярак трояликлар
Шаҳрии ғорат этмоқликни тангрилар на сенга буюрган,
На-да сендан беҳад кучли маъбудазод Пелей ўғлига!»

Патрокл ҳам камопидан машъум ажал ёғувчи тангри
Аполлоннинг ғазабидан тез чекинди шунда орқага.

720. Ҳектор Аскей қопқасида олов отлар жиловин тортди;
Ўйлаб қолди: япа қўшии ичра кириб жанг қилсаммикин,
Е қалъада тўпланмоқни амр этсамми ўз лашкаримга?
Шу ўй ила тараддудда турганида, рўбарўсида
Навқирон ва кучга тўлган жасур Азий кенг далалари
725. Сербарака Фракия тупроғида, азим Сингарий
Соҳилида яшагувчи ўз тоғаси Димасзод Азий, —
Сиймосида дабдурустдан зоҳир бўлди тангри Аполлон;
Шундай деди у кириб мард йигит — Азий қиёфасига:
«Ҳектор, жангни тарк этдингми? Бу рафторинг ярашмас сенга!
730. Агар сендан заифлигим мезопича бўлсайдим кучли
Кўп пушаймон ернинг шу он қопли жангли тарк этганинг-чун!

Қайт орқанга, тулпорларни йўналтир сен Патрокл томон:
Шояд сенга голибият бахш айласа тангри Аполлон!»

Шундай дея, тангри яна башарият жангига кирди.

735. Шунда Ҳектор ўз шотири Кебрионга отларни жадал
Жанггоҳ сари йўналтмоқни амр этди. Аполлон эса
Жанг ичида ғойиб бўлди — у ерда у юнон аҳлини
Ваҳимага солиб, Ҳектор лашкарига зафар йўллади.
Ҳектор ҳеч бир ахей билан жанг қилмасдан учиб борарди;
740. У мистуёқ отларини Патроклга йўналтирганди.
Патрокл ҳам сакраб тушди Ҳектор ила олишмоқ учун;
У чап қўлда найза ушлаб, ўнг қўлига тош кўтарволди —
Бу серқирра ва ялтироқ мраммар зўрға сиғди кафтига;
Қулочкашлаб отди уни ва у зое кетмай, нишонга;
745. Жадал паррон қилиб борди: тош Ҳекторнинг учқур отларин
Ҳайдаётган аробакаш — Приамнинг никоҳсиз ўғли
Кебрионнинг қаншарига бориб тегиб, қора қошларин
Шилганича бош чаноғин нақ иккига ёриб юборди;
Қонли кўзи ситилибон оқиб тушди пойи остига;
750. Шунда ўзи ҳам мисоли ғаввос янглиғ жангаробадан
Қора ерга шўнғидию руҳи жисмин тарк этди буткул.

Мард Патрокл заҳарханда қилди уни таҳқирлаб шундай:

«Во ажаб, бу мунча чаққон! Шўнғишгаям кўп моҳир экан!

- У денгизда бўлганида борми, сувга шўнғиб кемадан
755. Талай-талай чиганоқлар олиб чиқиб денгиз тубидан,
Элни хушнуд қилар эди, гарчи денгиз потинч бўлса ҳам.
Худди ҳозир аробадан шўнғигандек шўнғирди сувга!
Трояда ҳам ғаввослар бор экан-а, ё қудратингдан!»

Шундай пичинг сўзлар айтиб Кебрионга ташланди бирдан:

760. У қўрага ёриб кириб кўп молларни ёриб ташлаган,
Аммо ўзи ҳам тўшидан яраланиб бу жасурлиги
Ўз бошига етган ваҳший арслонга ўхшарди ҳозир,—
Сен ҳам шундай ташлангандинг бу жасадга о, мирмидонли.
Ҳектор сепга яқин келиб, сакраб тушди жапгаробадан;
765. Икковлари — мард муҳориб Мепетийзод ва нажиб Ҳектор,—
Кебрионнинг жасадий-чун, мисоли тоғ бошида ўлик
Така учун ғазаб билан харисона олишган икки
Арслондек, жону жаҳд-ла жанг қиларкан, бири-бирини
Аямасдан пайза санчиб ўлдирмоққа чоғланар эди.
770. Ҳектор тутиб жасаднинг бош томонидан, қўйвормасди ҳеч;
Мепетийзод эса судрар эди унинг оёқларидан;
Бу икки мард теграсида данайлар ва трояликлар
Мудҳишона жанг қиларди бир-бирига қоришиб кетиб.
Икки жўшқин шамол: шарқий ва жапубий тоғ орасида

775. Бир-бирига тўқнаш келиб, дарадаги қуюқ ўрмоннинг
Метин шамшод, азим шумтол, пўстсиз қизил дарахтларини
Ҳеч аёвсиз силкитганда, шох-шаббалар қаттиқ шовуллаб
Бир-бирини савалайди ва чор ёқни босиб кетади
Томири-ла қўпорилган дарахтларнинг қасир-қусири, —
780. Разилона чекинмоқни ҳаёлига ҳам келтирмаган
Юнонлар ва троянинг йигитлари шундай шиддат-ла
Бир-бирига ҳамла қилиб, маҳв бўлиб қулар эдилар.
Кебрионнинг атрофига сон-саноқсиз найза қадалди,
Сон-саноқсиз ўқлар ёғди чилласидан отилиб чиққан;
785. Жасад учун бораётган бу урушда муҳорибларнинг
Қалқонлари мажақланди харсангтошларда;
Лек Кебрион кенг далада, унутиб ўз аробакашлик
Маҳоратин, ётар эди виқор билан тупроққа ботиб.

- Анчагача, токи офтоб кенг самодан сузиб ўтаркан,
790. Икки ёқдан отилган ўқ ёмғиридан қирилди кўплар.
Лекин қуёш етганида ҳўкизларни қўшдан чиқариш
Маррасига, ахейларнинг қўли баланд келди ғанимдан
Шум тақдирга зид ўлароқ: улар ёвни зор қақшатганча,
Кебрионнинг жасадини ўқ ёмғири остидан судраб
795. Кетдилар ва ҳашаматли силоҳларин ечиб олдилар.

- Лек Патрокл бу пайт таҳдид солиб ёвга отилди олға.
Бул Арейваш уч бор мудҳиш наъра тортиб душман ичига
Ёриб кирди ва уч марта тўққизтадан ёвни маҳв этди.
Валекин ул худосифат тўртинчи бор қилганда ҳамла,
800. Шу ўринда, о, Патрокл, етдинг умринг сарҳадига сен.
Сенга қарши шиддат ила жангга чиқди мудҳиш Аполлон.
Аммо сен бу ур-йиқитда сезмай қолдинг унинг шарпасин:
Бурканиб ул тангри зулмат пардасига яқинлашганди.
У Патроклнинг орқасига келиб, унинг кенг яғринига
805. Шундай кучли зарб урдик, зулмат босди марднинг кўз олдин.
Патрокл бошидаги дубулғасин учирворди Феб;
Мис дубулға думалабон жаранглади отлар пойида;
Қора қонга ва тупроққа беланди от ёлли жигаси.
Шу чоққача топталмаган эди сира бу нажиб сарпўш:
810. У авваллар тангримонанд Ахиллеснинг бузрук бошини
Безаганди, лек энди Зевс, «Ҳектор кийсин уни бошига»
Деб ихтиёр қилди: куни битиб қолган эди Ҳекторнинг.
Патроклнинг илкидаги улкан, залвар, мис тигли найза
Чил-чил синди, алп бўйига тенг қалқони заминга тушди;
815. Сўнг Аполлон паҳлавоннинг совутларин ечиб ташлади.
Дили вайрон бўлиб, кучли жуссасини тарк этди дармон;
Мисли жоду қилингандек у донг қотиб қолди. Шу маҳал
Троялик мардлар ичра чопишдаю найза отишда

820. Ва шотирлик санъатида қиёси йўқ шавкатли Эвфорб
Панфойзода Патроклнинг орқасидан келиб, найзасин
Унинг икки курагининг ўртасига санчди зарб билан:
Бу мард бир вақт машқ қилмоқ-чун биринчи бор жангга
кирганда
- Йигирмата душманни жангаробадан қулатган эди.
У биринчи бўлиб сенга, о, Патрокл, қурол йўналтди.
825. Илло маҳв этолмади: найзасини жароҳатингдан
Суғурдию ортга қочиб, ўзин олди тўда ичига:
Қўрққан эди у қуролсиз Патрокл-ла олишувдан ҳам.
Фебнинг зарби ва Эвфорбнинг найзасидан дармонсизланган
Патрокл тез ортга кетди дўстлар томон, ўлимдан қочиб.
830. Ҳектор далир Патроклнинг ўткир тигдан жароҳатланиб
Жанггоҳни тарк этётганин кўрган ҳамон, саф орасини
Ериб ўтиб, найзасини унинг қорни остига санчди;
Ажалкаш мис найза унинг ичакларин садпора қилди;
Менетийод қуладияу теран ғамга ботди данайлар.
835. Сувсаган шер ила қобон тоғ бошида, қўлмак бўйида
Бир-бирига тўқнаш келиб, сув талашиб жанг қилишганда,
Қудратли шер ҳансираган қобонни маҳв этгандек охир,—
Жанг майдонда кўп лашкарни ҳалок этган Патроклнинг ҳам
Приамзода буюк Ҳектор найза санчиб жонини олди.
840. Уни мағлуб этганидан мағрурланиб керилди шундай:
«Сен, Патрокл, Трояни вайрон айлаб, завжаларимиз
Қудсий эрқдан маҳрум этиб ҳаммаларин асира қилиб,
Қўзлагандинг ўз юртингга кемаларда олиб кетмоқни!
Йўқ, эй нодон! Уларни мен елдек учқур бедовларим-ла
845. Жанггоҳ аро муҳофаза қиладурмен ва троялик
Мардлар ичра найзам ила жанг қилиб, мен улар бошидан
Асиралик офатини даф қилурмен! Лекин сен бунда
Қузғунларга ем бўлурсен! О, бенаво! Ахиллес қанча
Иқтидорли бўлса ҳамки, киролмади жонингга ора.
850. Сени жангга йўллар экан, балки бундай амр этгандир у:
«О, муҳориб Патрокл, сен ўз қўлинг-ла қаттол Ҳекторнинг
Зирҳларини токи қора қонга бўяб ечмагунингча,
Хаёлингга ҳам келтирма қароргоҳга қайтмоқни асло!
Сен телбани у шундай деб лақиллатган бўлса ажабмас».
855. Диёнатли Патрокл, сен жавоб қилдинг ҳансираганча:
«Майли, Ҳектор, керил энди! Сен Аполлон ва чақмоқдорнинг
Ердами-ла зафар қучдинг: мени енгган таигрилар бўлди;—
Ечиб олди улар совут-силоҳимни; уларга осон.
Лекин сенга ўхшаганлар йигирмата бўлиб ҳужумга
860. Ўтганда ҳам, ҳаммалари ер тишларди найзам зарбидан!
Тақдир экан, таигри Феб ва фонийлардан Эвфорб даставвал

- Зарб бердилар менга жангда, сен учинчи бўлиб маҳв этдинг,
Сенга сўнгги каломимни айтгум, уни ёдингда сақла;
Сенинг ҳам бу заминдаги умринг тугай деб қолган энди;
865. Қаттол Ўлим, қаҳҳор Қисмат яқин келиб қолган ёнингга:
Сени ҳалок этгай Эак набираси қодир Ахиллес».

Шундай деди Патрокл ва наймонаси тўлди шўрликнинг.
Унинг руҳи шум қисматдан зор-зор йиглаб, Аид қатърига
Рихлат этди иқтидорин ва ёш жисмин тарк этганича.

870. Лекин ўлик Патроклга ҳам гап отди қудратли Ҳектор:
«Не қиласан, мирмидонли, менга ўлим башорат қилиб?
Ким билади, кумушоёқ Фетиданинг ўғли Ахиллес
Эҳтимолки, менинг найзам зарбидан маҳв бўлар олдинроқ?»

- Шундай дея пойи билан босиб туриб жасадни, ундан
875. Мис найзасин тортиб олди ва чалқанча ағдарди уни.
Кейин дарҳол қува кетди мард жиловдор Автомедонни;
Илло уни худовандлар шоҳ Пелейга армуғон этган
Боқий отлар фалокатдан олиб қочиб халос этдилар.

ЎН ЕТТИНЧИ ҚЎШИҚ

МЕНЕЛАЙНИНГ ЖАСОРАТЛАРИ

Ев томондан оташ жангда маҳв бўлган Менетийзода
Муҳориб шоҳ Менелайнинг назаридан қолмади четда.

У ялтироқ мис совутда чопиб чиқиб, жасад устида
Чарх урдик, тўлғоқнинг илк азобини тотган ғунажин

5. Бузоқчаси атрофида худди шундай парвона бўлур,—
Олтин сочли шоҳ Менелай Патроклнинг жасадин шундай
Қўриқларкан, яқинлашган ҳар бир ёвни маҳв этмоқ учун
Чўнг қалқони ва найзасин таҳдидона ўқталар эди.
Аммо машҳур найзаандоз Эвфорб ҳам лоқайд эмасди
10. Ҳалок бўлган Патроклга: у жасадга яқипроқ келиб,
Шундай деди, жанггоҳда энг иқтидорли шоҳ Менелайга:
«О, Зевснинг арзандаси, мард Менелай, халқлар султони,
Сен нари кет бу жасаддан — менинг қонли ғаниматимдан!
Патроклни троялик ва муттафиқ қўшинлар ичра,
15. Даставвал мен яраладим найзам ила бу оташ жангда.
Қўй, энди мен лашкаримиз ичра порлоқ шон-ла мақтанай:
Ё сени ҳам жудо қилгум, эҳтиёт бўл, ширин жонингдан!»

Ғазабланиб шундай деди олтин сочли Менелай унга:

«Зевс ҳаққи онт ичаман, одобданмас бунча керилмоқ!

20. Азбаройи, на қудратли шер, на йўлбарс, ҳатто на бадқаҳр
Ваҳший қобон керилади найзаандоз Папфойзодлардек!
Лекин мени ҳақоратлаб майдон чиққан Хиперенорнинг,
Хазон қилди умрин ўлим, у навқирон ёшда бўлса ҳам:
Мени данай лашкарида энг мафҳур зот, деб сўкканди у;
25. Аммо энди, назаримда, у жанггоҳдан ўз оёғи-ла
Кетолмайди ёш хотини ва хешларин хушнуд этгали.
Мен сени ҳам маҳв этгумдир гар жаҳд қилсанг яқинлашмоққа!
Сен гапимга амал қилу тез ўзингни қўшин ичра ол;
Кўз олдимда турма, йўқса бошингга шум фалокат тушгай!
30. Бошга тушган фалокатни мушоҳада қилур аҳмоқ ҳам!»*

Шундай деди; лекин Эвфорб жавоб қилди эътироз ила:
«Йўқ, Менелай, тўлагайсан қотиллигинг хуни ҳозироқ!
Сен инимни ҳалок қилдинг; яна, унинг ёш хотинини
Тул қолдирдим, кекса ота-онасини ва хешларини

35. Мотамсаро қилдим, дея жар солиб сен керилмоқдасан!
Шубҳасизки, азадорлар юрагига тасалли бергум,
Гар бошингни узиб, қонли сиҳоҳларинг билан қўшганча
Олиб борсам отам Панфой ва волидам Фронтисага.
Бас қилайлик баҳсни, етар, жангни бошлаб куч синашайлик,
40. Шунда тезроқ ошкор бўлур ким диловар, ким қўрқоқлиги!»

Дея Эвфорб найза урди рақибининг чўнг қалқонига;
Лек қайрилиб кетди тиғи мис қоплама қалқонга ботмай.
Ана шунда шоҳ Менелай бузрук Зевсга дилдан илтижо
Қилганича, маҳвкор мис найза билан отидди олға:

45. У орқага чекинётган Эвфорбнинг томоқ остини
Пойлаб туриб, билагида бор куч билан найза ботирди;
Найза тиғи тешиб ўтди Эвфорбнинг нафис бўйинини;
У заминга қуладую совутлари жаранглаб кетди;
Харитларнинг олтин, кумуш маржонлар-ла безалгап зулфи
50. Янглиғ гўзал унинг сочи қора қонга бўялди шу чоқ.
Киши зайтун ниҳолини овлоқ ерда жилға бўйига
Ўтқазса гар, у барқ уриб кўкаради: гулға бурканган
Бу ниҳолни шаббодалар тебратади аста аллалаб;
Лекин бирдан кўтарилган кучли бўрон бу ёш ниҳолни
55. Қора ерга қулатади қўпораркан илдизи билан, —
Менелай ҳам Панфой ўғли мутакаббир Эвфорбни шундай
Замин узра қулатдию ечиб олди сиҳоҳларини.
Тоғу тошда яйраб ўсган, ўз кучига ишонган арслон
Гар подага ҳамла қилса, орасидан семир сигирни
60. Танлайдию упи тутиб, бўғизлайди тишлари ила;
Сунгра унинг қонин ичиб, бутун ичак-чавоқларини
Апир-шапир ея бошлар; бу аҳволни сал олисроқда
Туриб олиб кузатётган қишлоқ аҳли тинмай «ҳой-ҳой»лар,
Итлар ҳурир, вале юрак дов бермайди яқинлашмоққа, —
65. Биронта ҳам троялик азаматнинг юраги шундай
Дов бермади шавкатли шоҳ Менелайга қарши чиқмоққа.
У қудратли Панфойзода Эвфорбнинг совутларини,
Бир лаҳзада олиб кетган бўларди ҳам қароргоҳига,
Агар ҳасад қилмаганда Феб — Аполлон бу диловарга;
70. У киконлар саркардаси Ментнинг кириб қиёфасига,
Мард Ҳекторни Ареймонанд Менелайга қарши йўлларкан,
Шундай жўшқин, баландпарвоз калом айтди унга қарата:
«Ҳектор! Билки, Ахиллеснинг тутқичбермас тулпорларини
Бекор таъқиб қилмоқдасан: улар ғоят даҳшатлидурлар!
75. Боқий она туққан ўғил Ахиллесдан ўзга ҳеч банда
Асло қўлга ўргатолмас, тизгинлай ҳам олмас уларни!
Ваҳоланки, бу орада Атрей ўғли жасур Менелай
Патроклнинг жасадини муҳофаза қилиб, бир пайтда
Эпг довюрак муҳорибнинг — Эвфорбнинг қирқди кучи!».

80. Шундай дея, тангри яна башарият жангига кирди.
Мудҳиш андуҳ исканжага олди бузрук Ҳектор қалбини;
Атрофига назар ташлаб, кўриб қолди у Менелайни:
Шоша-пиша ечарди у ярасидан оққан қонига
Ва тупроққа ботган жасур Эвфорбнинг порлоқ совутин.
85. Шунда Ҳектор наъра тортиб ва Ҳефестнинг олови мисол
Жадаллик ва шижоат-ла қўлда найза, отилди олға.
Атрейзода ҳам эшитди шу заҳоти унинг наърасин;
Теран хаёл оғушида шундай деди у ўз-ўзига:
«Эвоҳ! Агар мен Эвфорбнинг совутини ечиб олмасам
90. Ва менга жон фидо қилган Патроклни қолдириб кетсам,
Буни кўрган ҳар бир юнон нафратланур мендан тоабад!
Лек орланиб чекинишдан, якка ўзим Ҳекторга, унинг
Троялик қўшинига ҳужум қилсам, ёлғизлик қилиб,
Тушиб қолгум мен албатта қуршовга ҳам; обдор дубулға
95. Кийган Ҳектор бошлаб келур бу томонга бутун лашкарин.
Лекин нечун бу хаёллар юрагимни безовта қилур?
Ахир кимки тангрилар ўз паноҳига олган мард ила,
Боқийларнинг хоҳишига зид ўлароқ, жанг қилмоқликка
Журъат этса, ўша заҳот фалокатга қолгай-ку боши.
100. Йўқ, худолар менга таъна қилмагайлар, гар иқтидорли
Ҳекторга ён берсам: у жанг қилур Зевснинг иродаси-ла.
Агарда мен бирон ерда мард Аяксни учратиб қолсам,
Унинг билан бирга яна оташ жангга отилгайдурмиз
Ва Зевсга шак келтирсак ҳам, Ахиллеса дўстин жасадин
105. Элитгаймиз: корибадлар орасида энг енгили шу».

- Шу фикрлар оғушида тараддудда турганида у,
Ҳектор бошлиқ троялик лашкар яқин келиб қолганди.
Молхонага кириб қолган ёлдор шерни, итлар вовиллаб,
Аҳли қишлоқ найза отиб ва «ҳай-ҳай»лаб қувганида, у
110. Орқасига қарай-қарай чекинади; Жасур юрагин
Қўрқув чулғаб, ночорликдан қочади у оғилхонадан, —
Менелай ҳам Патроклни ташлаб шундай чекинди ортга
Ва орқага ўғирилди данайларга етгандагина.
Сўнг ахтара кетди унда Теламоннинг ўғли Аяксни;
115. Шу заҳоти наҳлавонни кўрди жангнинг чап қанотида;
Аякс унда ўз лашкарин жанггоҳ сари даъват этарди
Ки, Феб кўкдан туриб таҳдид солган эди лашкар қалбига.
Шоҳ Менелай шу томонга отилдию деди дўстига:
«Дўстим Аякс, юр буёққа! Жанг қилайлик Патрокл учун!
120. Ҳеч бўлмаса қайтарармиз Ахиллеса унинг яланғоч
Жасадини,— совутларин ечиб олди бадқаҳр Ҳектор».

Шундай дея Аякс қалбин руҳлантирди у машъум жангга,
У олдинга отилди, шоҳ Менелай ҳам унинг ёнида.

- Бу пайт Ҳектор ечиб олиб Патроклнинг шонли совутиш,
125. Оёғидан судраб кетди, шамшир ила унинг бошини
Чопиб олиб, танасини қузғунларга қолдирмоқ учун.
Бирдан кўксин минораваш қалқон билан тўсган Диомед
Пайдо бўлди; шунда Ҳектор орқага — ўз қўшини томон
Чекиндию сакраб чиқди шошиб ўз жангаробасига;
130. Сўнг лашкарга амр этди, ғаниматни ногир ёдгорлик
Сифатида асрамоқ-чун Илионга элтинглар, дея.
Вале Аякс турарди ўз қалқони-ла тўсиб жасадни;
Ўхшарди у чўнг ўрмонда ҳали нимжон шербаччаларин
Овчилардан ҳифз қилган иқтидорли она арслонга;
135. У ғижиниб ириллайди, кўзларидан чақнайди олов,
Бужмаяди бутун афти кўзларин ҳам юмгудек бўлиб,—
Аякс ҳам Патроклнинг жасадини кўрирди шундай.
Диловарнинг бир ёнида қалби теран андуҳга тўлиб
Мард муҳориб шоҳ Менелай турар эди хомуш ва маҳзун.
140. Ликиялик лашкарбоши Ҳипполохий Главк бу маҳал
Ўқрайганча шундай аччиқ маломатлар қилди Ҳекторга:
«Сиртинг ботир сенинг, Ҳектор! Лек йироқсан диловарликдан!
Ҳа, бекорга ҳамду сано айтмоқдалар сенга, юраксиз!
Яхшиси, сен ёлғизгина троялик лашкаринг ила
145. Ўз шаҳрингни ва қасрингни муҳофаза қилмоқни ўйла!
Ликияликларга келсак, биттаси ҳам данайлар билан
Жанг қилишни истамайди азим шаҳринг Троя учун.
Зероки, бу жанг майдонда куп-уззукун жонидан кечиб
Ғаниминг-ла олишганлар кўрмадилар рўшнолик зинҳор.
150. Ахир, бадбахт, сен оддий бир муҳорибни қандай ўлимдан
Қутқарардинг, шаҳрингга ва ўзингга кўп яхшилик қилган
Сарпедондек садоқатли дўстингни ва меҳмонингники
Жанг майдонда ҳифз қилмай ёвга қолдирганингдан кейин?
Хатто унинг жасадини итлардан ҳам кўриқламадинг!
155. Ликиянинг мард эрлари гар сўзимга оссалар қулоқ,
Қайтажакмиз уйга: кун илтиб қолган Илион шаҳрин!—
Гар Троя лашкарида она ватан учун ёв билан
Шафқат билмай урушмоққа ва тер тўкиб меҳнат қилмоққа
Қодир бўлган фидойилар жасорати бўлганда эди,
160. Патрокли Илионга олиб кетган бўлардик осон.
Агарда биз шу ниятга етиб, ўшал шонли жасадни
Илионга олиб кира олсак эди, ахейлар дарҳол
Қайтарарди бизга нажиб совутларин шоҳ Сарпедоннинг;
Хатто унинг жасадин ҳам тезда қайтиб олган бўлардик.
165. Зеро, ҳалок бўлган у мард — бутун юнон лашкари ичра
Энг жасур эр, энг довурак жангчиларни ушбу жанггоҳга
Бошлаб келган Ахиллеснинг содиқ дўсти Патрокл эрур.
Лек Аякс-ла олишувга дов бермади сенинг юрагинг.
Сен яккама-якка жангда тик боқишга журъат этмадинг

170. Кўзларига: пегакки у сендан юз бор диловарроқдир!»

Дубулгаси обдор Ҳектор ғазаб ила боқди Главкка:
«Главк, сенга нима бўлди? Гапларинг кўп бемаъни бугун!
Сени, дўстим, шу чоққача кенг Ликия салтанатида
Қиёси йўқ деб ўйлардим заковатда бутун эл ичра:

175. Илло бугун эс-ҳушингни ебсан чоғи: нелар деяпсан?
Алп Аякс-ла олишмадинг дея таъна қилмоқчимисан?
Йўқ, қўрқмадим мен жангдан ҳам, от туёғи дўниридан ҳам,
Лек билки, Зевс продаси мудом маҳкам одамникидан.
У гоҳ жасур йигитни ҳам маҳрум этар голибиятдан,

180. Гоҳ эса даъват этар қўрқоқларни мардона жангга.
Мен билан юр, ёнимда тур ва шоҳид бўл сен рафторимга:
Кун бўйи сен айтганингдек қўрқоқ бўлиб қолармикинман?
Ё Патрокл жасадини муҳофаза қилётган бирон
Мард давайнинг юрагини олиб, маҳв этармикинман!»

185. Сўнг Троя лашкарига янгроқ сас-ла ҳайқирди бундай:
«О, Троя ўғлонлари, дарданлар, сиз, ликияликлар!
Мард бўлинг ва эсланг, дўстлар, иқтидорли жасоратингиз.
Ўзим асам, Патроклини маҳв этганда ечиб олганим
Ахиллеснинг жанговар, чўнг совутларин кийгумдир жангга».

190. Дубулгадор Ҳектор шундай наъра тортиб чиқди майдондан:
У шамолдек ела кетди ва кўп ўтмай, шоҳ Ахиллеснинг
Монапди йўқ совутларин Илиопга питоб айлабоп
Элтаётган садоқатли дўстларига етиб ҳам олди.
У шу ерда туриб, совут-силоҳларни алмаштирди тез:

195. Ўзиникин ечиб берди Трояга элтсинлар дея,
Ўзи эса шавкатли эр Ахиллеснинг мангу совутин
Кийиб олди, — у тангрилар армуғони эди Пелейга;
Кекса Пелей берган эди бу совутни ўғли Ахиллга;
Лек ўғилга бу совутни кийиб қариш nasib бўлмади.

200. Чақмоқдор Зевс мард Ҳекторни жангдан чиқиб, худовандмонанд
Ахиллеснинг совутларин киётганин кўриб қолдию
Доно бошин ирғатганча шундай калом айтди ичида:
«Аё бадбахт, қалбинг сезмас ажалингни яқин эканин!
Шу боисдан журъат этдинг киймоққа сен ботирлар аро

205. Қиёси йўқ паҳлавоннинг умрибоқий совутларини!
Маҳв этдинг сен унинг ғоят иқтидорли ва содиқ дўстин
Ва ношоён ечиб олдинг у марҳумнинг совут-силоҳин!
Лекин бугун жангга сенга бахш этгумки қудрат ва зафар,
Эвазига — қайтмагайсан сен уйингга: Андромаха

210. Шоҳ Пелейнинг силоҳларин қабул қилиб олмагай сендан!»

- Бу каломин тасдиқлаб Зевс қора қошип учириб қўйди.
 У Ҳекторнинг жуссасига мослаб берди Пелей совутин
 Ва қалбига жанговарлик ва шижоат руҳин уфурди;
 Куч-қувватга тўлди унинг бутун жисми. У Илионлик
215. Дўстлар томон наъра тортиб борар экан, улар кўзига
 Тангриларнинг совутларин кийган Ахилл бўлиб кўринди.
 У сафларни айланаркан руҳлантирди саркардалардан:
 Ферсглохни, Месфлни-ю, Медон, Главк Ҳипполохзодни,
 Дезинорни, Ҳинпофоой, мард Хромий, Астеропейни.
220. Қушлар билан фол очишда монанди йўқ Энномни яна;
 У шуларни руҳлантирди даъват этиб майдони ҳарбга:
 «О, жамоа, сон-саноқсиз ёру дўстлар, қушшилар, тингланг!
 Даркор эмас кўп миқдорли қўшин менга: сизларни йироқ
 Шаҳарлардан Илионга муҳтожликдан чорламадим, йўқ.
225. Билъакс, сизни мен бегуноҳ хотинлару болларимизни
 Данайлардан муҳофаза қилинглар, деб қақиртиргандим.
 Шу сабабли мен сизларни кўп ардоқлаб, озуқалар ва
 Армуғонлар ила сийлаб, ўз халқимни қийнамоқдаман.
 Сиз юзма-юз туриб ёв-ла бошланг ҳаёт-мамот жангини!
230. Ё ўлинг сиз, ё ўлдингиз — шудир фақат лашкарнинг бурчи!
 Вале кимки Аяксни чекинтириб Менетийзоднинг
 Жасадини ўзимизнинг қароргоҳга судраб келолса,
 Ўлжаларнинг ярмин олур, қолган ярми менга бўлади;
 Илло у ҳам мен-ла бирга юксак шонга бўлғай мушарраф».
235. Шунда ҳужум бошладилар данайларга трояликлар;
 Улар қалби ёнар эди ёв таянчи Теламонийдан
 Патроклнинг жасадини тортиб олмоқ иштиёқида.
 Нодон эрлар! Аксарингиз жонин олди паҳлавон Аякс,
 У сизларни кўрган ҳамон шундай деди шоҳ Менелайга:
240. «О, Менелай, Зевс эркаси! Назаримда ушбу жанггоҳдан
 Она юртга омон қайтмоқ душвор бўлса керагов, дўстим!
 Мен Патрокл жасадини энди мутлоқ ўйламай қўйдим:
 Энди унинг ем бўлмоғи муқаррардир иту зоғларга,—
 Ҳозир кўпроқ иккимизни фалокатдан омон сақлашни
245. Ўйлаяпман; қора булут янглиғ босиб келмоқда Ҳектор;
 Назаримда, хавф солмоқда бизга ҳозир муқаррар ўлим!
 Дўстим, қақир данайларни, балки улар эшитар сасинг!»
- Олтин сочли Менелай ҳам қулоқ осди Аякс ганига,—
 У баралла нидо қилиб, данайлардан сўради мадад:
250. «О, дўстларим, о, сиз— Атрей ўғилларин зиёфатида
 Мудом халқнинг шаробини ичгувчи ва ҳар бири Зевснинг
 Паноҳида ўз халқига султон бўлиб доврўқ қозонган
 Ахейларнинг энг диловар шоҳлари ва саркардалари!
 Душвордир мен учун бугун ҳар бир шоҳни, лашкарбошини

255. Тапиб олмоқ: жанг аланға олмоқда чор атрофимизда!
Ўзларингиз шошинг буён ва қаҳр ила мағрур қалбларда
Патроклни кўппаклар хор қилишига йўл қўймаг зинҳор!»

- Хайқирди у, — саси аниқ эшитилди Оилейзодга;
Аввал шу мард ўтиб келди жангни ёриб Менелай томон;
260. Ундак кейин Идомоней билан унинг дўсти Мерион —
Бандакуш ва қаттол тангри Эниалиймонанд Мерион.
Шундан кейин етиб келиб данайларнинг кўнглин кўтарган
Ботирларни ким ҳам аниқ айтаоларди ёддан ном-баном?

- Троялик лашкар аввал ҳужум қилди: Ҳектор бош бўлди.
265. Зевс дарёси чўнг денгизга қуйилувчи ерда, долғалар
Мудҳишона шовуллаб шахт ҳамла қилур оқимга қарши
Ва соҳиллар фарёд чекур долғалардан — денгиз ўқчиган, —
Троялик ёв наъраси сердағдага эди шу янглиғ;
Лек ахейлар Патроклнинг теграсида қалқонларини
270. Зич тутганча турардилар дадил, бўлиб бир жону бир тап.
Самодан Зевс мудҳиш зулмат ёғдирворди улар бошига
Ки, Патрокл тирик экан ва Ахилга қиларкан хизмат,
ундан ғазабланмаганди боқийларнинг султони зинҳор;
Шу бойсдан тангри унинг кўппакларга ва қузғунларга
275. Ем бўлиши истамади ва шу бойс аргосликларни
Ўз дўстлари — Патроклни қўриқлашга рағбатлантирди.

- Ахейларни сиқиб борди даставвал мард трояликлар
Ва, жасадни ташлаб қочди аргосликлар: мағрур Троя
Аҳли қанча уринмасин, ҳеч кимни маҳв этолмади-ю,
280. Лек жасадни олиб кетди; данайлар ҳам жасаддан унча
Ўзоқлашмай тўхтадилар: ҳам қадду-баст ва ҳам рафторда
Али Ахилдан сўнг юнонлар ичра энг зўр Теламонзода
Жанггоҳ сари даъват этди ахейларни яна астойдил.
Жасоратда қобонмонанд бу паҳлавон отилди олга, —
285. Таъқибдаги ваҳший қобон бирдан ортга ўгриладию
Този ит ва овчиларга ҳамла қилиб тирқиратади, —
Теламоннинг жасур ўғли — саховатли шоҳ Аякс ҳам
Патроклнинг жасадини Трояга етказиб бориб,
Шоп қозопмоқ илинжида бўлган ёвнинг зич сафларини
290. Ўшал ваҳший қобон янглиғ пароканда қилди бир зарб-ла.
Бу пайт пеласг Ҳиппофоой сиртмоқ солиб Менетийзоднинг
Тўпинига, судраб кетаётган эди қонга ғарқ ердан:
Бу билан у ёқмоқчийди ҳам Ҳекторга, ҳам лашкарига;
Лек ажали етган экан, ҳеч бир дўсти қутқаролмади.
295. Сафни ёриб чиққан Аякс найза билан ташланиб унга,
Қаттиқ куч-ла зарба урди мис яноқли дубулгасига;
Ўлкан ва зил найза тутган бу қудратли билак зарбидан

- Мажақланди от ёлидан жиға таққан обдор дубулға.
Бечоранинг мажақланган бошидан мард Аякс найзаси
300. Бўйлаб оқди қон аралаш мияси: у қувватдан қолди;
Патроклнинг оёқлари ерга тушди титроқ қўлидан
Ва ўзи ҳам жоп берди юзтубан қулаб жасад ёнига.
Она юрти Лариссадан олис ёқда; ҳаттоки боқиб
Катта қилган ота-она олдида ҳам фарзандлик бурчин
305. Ўтолмади, ўз қарзини узолмади; Теламонзода
Найзасидан жон берган бу марднинг умри жуда қисқайкан.
Ҳектор бу пайт Аяксга йўналтирди мис найзасини.
Паррон этган найзани у кўрдию тез чап бериб қолди;
Лекин Ҳектор Панопдаги данғиллама уйлар соҳиби
310. Фокидалик жасур ўғлон Ифитзода мард Схедийнинг
Ўмровига зарба берди; машъум найза тиғи шўрликнинг
Елкасидан паррон этиб, тешиб чиқди онпоқ бўйнидан.
У гурсиллаб қулади ва совутлари жаранглаб кетди.
Аякс эса Ҳиппофоой жасадини қўриқлаб турган
315. Фенопсод жасур Форкнинг киндигига санчди найзасин:
Зирҳни тешиб ўтган найза ағдарворди ичак-чавоғин;
У замирга қулар экан, жонҳолатда чанг солди унга.
Мард Ҳектор ҳам, унинг илғор лашкари ҳам чекинди ортга.
Аргосликлар ҳайқирганча Ҳиппофоой ва Форк жасадин
320. Судраб кетиб, зум ўтмаёқ совутларин ечиб олдилар.

- Сал бўлмаса Троянинг лашкари ўз заифлигига
Иқрор бўлиб, Илионга қочиб кирган ва данайлар Зевс
Хоҳишига зид ўлароқ шараф қучган бўлар эдилар,
Гар қаҳқор Феб, Эпит ўғли Перифаснинг қиёфасида
325. Пайдо бўлиб, шоҳ Энейни данайларга тезламаганда;
Эпитзода бутун умр мард Энейнинг кошонасида
Мутеона хизмат қилиб падарига, кексайган эди;
Феб Энейга юзланди шу қариянинг қиёфасида:
«Бир замонлар мен ҳам, Эней, шоҳид бўлгандим*»
330. Бошқаларнинг суяниб ўз иродаси ва қуввасига,
Оз куч билан Илионни далироша забт этганига!
Зеро, сизлар тангриларнинг хоҳишига унда монелик
Қила олмай, Илионни сақлаб қола олмагандингиз!
Ҳозир эса Зевс мурувват қилур бизга, ахейларгамас;
335. Вале сизлар жангдан қочиб бир чеккада титраб турибсиз!»

- Шундай деди,— шунда Эней Аполлоннинг кўзига боқиб,
Таниб қолди тангрини ва янгроқ сас-ла деди Ҳекторга:
«Ҳектор, сиз ҳам, троялик ва муттафиқ халқ сардорлари!
Гар қўрқоқлик қилиб, япа данайлардан биз Илионга
340. Қочиб кирсак, уят ахир! Ким чидайди бундай иснодга?
Йўқ, қаршимда бир худовапд пайдо бўлиб, хушхабар айтди:

Парвардигор Зевс паногоҳ эмиш бизга майдони ҳарбада!
Бизлар қўрқмай, тик борайлик ёвга қарши! Токи у, Патрокл
Жасадини кемаларга олиб кета олмасин зинҳор!»

345. Шундай дея: саф олдиға чиқиб, қўшин бошида турди.
Бугун қўшин ўгирилиб, юнонларга, турди юзма-юз.
Найза билан қуроолланган саховатли Эней шу маҳал
Аризбаптзод Леокритни маҳв қилди — Ликомед дўстин,
Ҳимматли мард Ликомеднинг раҳми келиб қатл бўлганга,
350. Келиб жасад тепасида турди ва мис найза отди-ю,
Пора қилиб мард саркарда Ҳиппасзода Апизаоннинг
Ҳигарини, букди метин тизларини ва йиқди ерга —
Пеоньядан келган бу мард жанг майдонда Астеропейдан
Кейин тенгсиз иқтидорли, зўр муҳориб ҳисобланарди.
355. Соҳибқувва Астеропей ачинди шул мағлуб бўлганга;
Ахейлар-ла жанг қилмоқ-чун тикка ҳамла қилди у ботир;
Зое кетди уриниши! Патроклни ўраб олдилар
Аргосликлар, қалқонлардан девор ясаб, найза ўқталиб,
Бузрук Аякс муттасил бу жопли девор ёқалаб юриб,
360. Чекинманг бир баҳя ортга, жанг қилмоқ-чун сафдан ҳам
чиқманг
Ва жасаднинг теграсида қатъий туриб, ҳамла қилган ёв
Билангина олишинг сиз, деб уқдирар эди дамо-дам.
Бу чоқ замин бўялганди қора қонга; ҳам Троянинг
Ва муттафиқ қўшинларнинг жангчилари, ҳам аргосликлар
365. Қирилишиб, жасадлари тоғ-тоғ бўлиб уюлган эди;
Лек данайлар қирилганди ғанимларга нисбатан озроқ;
Зеро, улар мудом бу тўс-тўполонда бир-бирларини
Даҳшатона фалокатдан қўриқлашга уринардилар.
- Жанг ёнғиндек авж оларди; қўрган кимса, самода ой ва
370. Қуёш қўрган бўлса керак талофат, деб айтган бўларди
Ки, Патрокл жасадини муҳофаза қилётганларни
Қора зулмат буркаганди тамомила бу тўполонда.
Лек қолганлар: троялик лашкар ҳамда пойзирх боғлаган
Аҳли юнон бемалол жанг қилар эди очиқ ҳавода;
375. Ҳамма ерда алангаваш нур сочарди мунаввар қуёш.
Қўринарди қатра булут на кенг майдон, на тоғ бошида;
Бот-бот ҳордиқ олиб уруш қилар эди бунда қўшинлар;
Икки томон осонгина чап берарди машъум ўқларга.
Лекин бунда — жанггоҳнинг қоқ марказида, зулмат қўйнида
380. Мис силоҳлар қийратарди шафқат билмай диловарларни.
Лекин ҳали Патроклнинг ўлиmidан оға-инилар:
Шавкатли мард Фразимед ва Антилох ғофил эдилар;
Патроклни, улар, тирик ва олдинги сафда такаббур
Троялик жангчиларни қийратмоқда, деб ўйлардилар.

385. Иккови ҳам ҳифз қилиб дўстларини машъум ўлимдан,
Кенг жанггоҳда алоҳида жанг қиларди; ўғилларини
Нестор жангга йўллар экан амр этганди уларга шуни.

- У томонда чаққоноёқ Ахиллеснинг вафодор дўсти
Патроклнинг теграсида қақшатқич жанг тинмасди ҳаргиз;
390. Бу узлуксиз давом этган жангдан ҳар бир мард муҳорибнинг
Тизза, болдир, товоилари ва қўллари тер ва тўзонга
Ботган эди, тер қуюлган эди ҳатто кўзларига ҳам.
Кўнчи улкан говнинг серёғ терисини шогирдларига
Бериб, уни чор атрофдан таранг қилиб торттирганида,
395. Тери анча ёйилади, суви сирқиб, ёғи кетади,—
Патроклнинг жасадин ҳам тортардилар тор ерда шундай:
Троялик мардлар уни Илионга олиб кетмоқчи
Бўлса, данай ўғлонлари тортардилар кемалар ёққа;
Мазкур жасад теграсида бораётган бу қизгин жангни
400. Маъқулларди Афина ҳам, жонкушанда тангри Арей ҳам,
Гарчи у, ё бу лашкардан бўлсалар ҳам дарғазаб улар.

- Патроклнинг теграсида бугун лашкар ва отлар учун
Мудҳиш қиргин барпо қилган Зевс эди. Лек тангриваш Ахилл
Патроклнинг ўлиmidан ҳанузгача беҳабар эди;
405. Зеро, лашкар кўп йироқда жанг қиларди энди соҳилдан,
Ки тасаввур ҳам қилмасди у сафдошин ҳалок бўлганин;
Ахилл уни ҳали-замон Илионнинг дарвозасига
Етадию дарҳол ортга қайтади, деб умид қиларди;
Ахиллеса аён эди шу нарсa ҳам: Менетийзода
410. Трояни Ахиллсиз ҳам, у билан ҳам забт этолмасди.
Бу ҳақда у онасидан кўп эшитган, у Зевснинг аҳдин
Айтган эди ўғли билан хуфиёна сирлашганида;
Аммо унга онаизор энг даҳшатли бир фалокатни
Айтмагани — ўғлининг энг содиқ дўстин маҳв бўлишин.
415. Лек уёқда муҳориблар ҳануз жасад устида тинмай
Жанг қилишиб, пайзалар-ла бир-бирларин маҳв этардилар.
Мис совутли данайларнинг айримлари шундай дердилар:
«Данай дўстлар! Қароргоҳга чекинмоқлик иснод-ку бизга!
Ундан кўра шу заминда ер ютгани минг карра афзал!
420. Ҳа, яхшидир ўлганимиз, дўстимизнинг жасадин ёвлар
Илионга олиб бориб шону шуҳрат қозонганидан!»

Троялик довиюраклар ичида ҳам дерди баъзилар:
«О, ёронлар, бу жанггоҳдан асло ортга чекинмағаймиз,
Гар шу жасад тепасида битта қолмай ўлиб кетсак ҳам».

425. Шундай дея дўстлар руҳин кўтарарди трояликлар:
Қўшин жаҳд-ла жанг қиларди; жанг сурони гумбирлаганча

Парвардигор Зевс паногоҳ эмиш бизга майдонн ҳарбда!
Бизлар қўрқмай, тик борайлик ёвга қарши! Токи у, Патрокл
Жасадини кемаларга олиб кета олмасин зинҳор!»

345. Шундай дея: саф олдига чиқиб, қўшин бошида турди.
Бутун қўшин ўгирилиб, юнонларга, турди юзма-юз.
Найза билан қуроолланган саховатли Эней шу маҳал
Аризбантзод Леоцитни маҳв қилди — Ликомед дўстин,
Ҳимматли мард Ликомеднинг раҳми келиб қатл бўлганга,
350. Келиб жасад тенасида турди ва мис найза отди-ю,
Пора қилиб мард саркарда Ҳиппасзода Аписзоннинг
Жигарини, букди метин тизларини ва йиқди ерга —
Пеоньядан келган бу мард жанг майдонда Астеропейдан
Кейин тенгсиз иқтидорли, зўр муҳориб ҳисобланарди.
355. Соҳибқувва Астеропей ачинди шул мағлуб бўлганга;
Ахейлар-ла жанг қилмоқ-чун тикка ҳамла қилди у ботир;
Зое кетди уриниши! Патроклни ўраб олдилар
Аргосликлар, қалқонлардан девор ясаб, найза ўқталиб,
Бузрук Аякс муттасил бу жонли девор ёқалаб юриб,
360. Чекинманг бир баҳя ортга, жанг қилмоқ-чун сафдан ҳам
чиқманг
Ва жасаднинг теграсида қатъий туриб, ҳамла қилган ёв
Билангина олишинг сиз, деб уқдирар эди дамо-дам.
Бу чоқ замиш бўялганди қора қонга; ҳам Троянинг
Ва муттафиқ қўшинларнинг жангчилари, ҳам аргосликлар
365. Қирилишиб, жасадлари тоғ-тоғ бўлиб уюлган эди;
Лек данайлар қирилганди ғанимларга нисбатан озроқ;
Зеро, улар мудом бу тўс-тўполонда бир-бирларини
Даҳшатона фалокатдан қўриқлашга уринардилар.
- Жанг ёнғиндек авж оларди; кўрган кимса, самода ой ва
370. Қуёш кўрган бўлса керак талофат, деб айтган бўларди
Ки, Патрокл жасадини муҳофаза қилётганларни
Қора зулмат буркаганди тамомила бу тўполонда.
Лек қолганлар: троялик лашкар ҳамда пойзирх боглаган
Аҳли юнон бемалол жанг қилар эди очиқ ҳавода;
375. Ҳамма ерда алангаваш нур сочарди мунаввар қуёш.
Кўринарди қатра булут на кенг майдон, на тоғ бошида;
Бот-бот ҳордиқ олиб уруш қилар эди бунда қўшинлар;
Икки томон осонгина чап берарди машғум ўқларга.
Лекин бунда — жангоҳнинг қоқ марказида, зулмат қўйнида
380. Мис силоҳлар қийратарди шафқат билмай диловарларни.
Лекин ҳали Патроклнинг ўлимидан оға-инилар:
Шавкатли мард Фразимед ва Антилох ғофил эдилар;
Патроклни, улар, тирик ва олдинги сафда такаббур
Троялик жангчиларни қийратмоқда, деб ўйлардилар.

385. Иккови ҳам ҳифз қилиб дўстларини машъум ўлимдан,
Кенг жанггоҳда алоҳида жанг қиларди; ўғилларини
Нестор жангга йўллар экан амр этганди уларга шуни.

- У томонда чаққоноёқ Ахиллеснинг вафодор дўсти
Патроклининг теграсида қақшатқич жанг тинмасди ҳаргиз;
390. Бу узлуксиз давом этган жангдан ҳар бир мард муҳорибнинг
Тизза, болдир, товонлари ва қўллари тер ва тўзонга
Ботган эди, тер қуюлган эди ҳатто кўзларига ҳам.
Кўнчи улкан говнинг серёғ терисини шогирдларига
Бериб, уни чор атрофдан таранг қилиб тортирганида,
395. Тери анча ёйилади, суви сирқиб, ёғи кетади,—
Патроклининг жасадин ҳам тортардилар тор ерда шундай:
Троялик мардлар уни Илионга олиб кетмоқчи
Бўлса, данай ўғлонлари тортардилар кемалар ёққа;
Мазкур жасад теграсида бораётган бу қизгин жангни
400. Маъқулларди Афина ҳам, жонкушанда тангри Арей ҳам,
Гарчи у, ё бу лашкардан бўлсалар ҳам дарғазаб улар.

- Патроклининг теграсида бугун лашкар ва отлар учун
Мудҳиш қиргин барпо қилган Зевс эди. Лек тангриваш Ахилл
Патроклининг ўлимидан ҳанузгача беҳабар эди;
405. Зеро, лашкар кўп йироқда жанг қиларди энди соҳилдан,
Ки тасаввур ҳам қилмасди у сафдошин ҳалок бўлганин;
Ахилл уни ҳали-замон Илионнинг дарвозасига
Етадию дарҳол ортга қайтади, деб умид қиларди;
Ахиллесга аён эди шу нарса ҳам: Менетийзода
410. Трояни Ахиллсиз ҳам, у билан ҳам забт этолмасди.
Бу ҳақда у онасидан кўп эшитган, у Зевснинг аҳдин
Айтган эди ўгли билан хуфийёна сирлашганида;
Аммо унга онаизор энг даҳшатли бир фалокатни
Айтмаганди — ўғлининг энг содиқ дўстин маҳв бўлишин.
415. Лек уёқда муҳориблар ҳануз жасад устида тинмай
Жанг қилишиб, найзалар-ла бир-бирларин маҳв этардилар.
Мис совутли данайларнинг айримлари шундай дердилар:
«Данай дўстлар! Қароргоҳга чекинмоқлик иснод-ку бизга!
Ундан кўра шу заминда ер ютгани минг карра афзал!
420. Ҳа, яхшидир ўлганимиз, дўстимизнинг жасадин ёвлар
Илионга олиб бориб шону шуҳрат қозонганидан!»

- Троялик довюраклар ичида ҳам дерди баъзилар:
«О, ёронлар, бу жанггоҳдан асло ортга чекинмагаймиз,
Гар шу жасад тепасида битта қолмай ўлиб кетсак ҳам».
425. Шундай дея дўстлар руҳин кўтарарди трояликлар:
Қўшин жаҳд-ла жанг қиларди; жанг сурони гумбирлаганча

Етар эди ҳовол фазо оша чўғдек қизғин самога.

- Ахиллеснинг отлари жанг майдонидан йироқда туриб
Йиғлардилар, ўз соҳибин қаттол Ҳектор қўлида ҳалок
430. Бўлиб, чангда хор ётганин пайқаб қолганларидан буён.
Соҳибидрок аробакаш Автомедон бу тулпорларни,
Тез чопсин деб қамчи босди, бақириб ҳам кўрди уларга,
Кўп меҳрибон сўзлар билан ялиниб ҳам кўрди, бўлмади:
На орқага — қароргоҳга чекинмоқни истарди улар
435. Ва на олға югурмоқни — ахейлар жанг қилётган ёққа.
Бу тулпорлар муҳташам жангаробага қўшилганича
Бошларини ҳам қилишиб қимир этмай турар эдилар —
Гўё бирон номвар эркак ва ё аёл қабри устига
Ўрнатилган тош устундек: ўз диловар соҳибин қўмсаб.
440. Ғамга ботган, чашми гирён бу отларнинг қайноқ ёшлари
Ерга чак-чак томар эди; узун ипак ёллари эса,
Тушиб туёқ остигача, чанг-тўзонга беланган эди, —
Парвардигор Зевс бу маҳзун тулпорларни кўриб ачинди
Ва бошини чайқаганча, ўз кўнглида деди бир калом:
445. «О, шўрликлар, сиздек боқий ва мангу ёш отларни нечун
Биз армуғон қилганканмиз ер фарзанди фоний Пелейга?
Наҳот бадбахт инсонларнинг андуҳига шерик бўлинг, деб?
Зероки, ер юзидаги мавжуд жами жонзодлар ичра
Одамзоддек бахти қаро махлуқ йўқдир, бўлган ҳам эмас.
450. Лек ғам чекманг: сиз қўшилган ҳашиаматли жангаробада
Юролмагай Ҳектор асло тантанавор: йўл қўймам бунга!
Ё етмасми унга Ахилл совутларин кийиб олгани?
Уфургум мен янги қудрат қалбингизга ва пойингизга;
Сиз соғ-омон олиб чиқиб машъум жангдан Автомедонни,
455. Бандаргоҳга етказинг тез, зероки, мен пергамликларга
Шону шавкат бахш этгумдир, токи улар аҳли юнонни
Тишим билмай қириб, баҳрий кемаларга етиб боргунча,
Қуёш ботиб қудсий Зулмат чулғагунча рўйи замиппи».

- Шундай деб Зевс бедовларга илоҳий куч-қудрат бахш этди.
460. Улар узун ёлларига инган чангни силкитиб қоқиб
Дабдурустан икки қўшин орасидан учдилар елдек.
Автомедон, гарчи, қаттиқ қайғурса ҳам ўз дўсти учун,
Нақ ғозларга ҳамла қилган қирғий янглиғ кирди жанггоҳга.
У тез ортга чекинарди троялик ёв ҳамласидан
465. Ва тез олға отиларди тирқиратиб қувиб ғанимни.
Лек ҳужумга ўтганида олишмасди у ағёр билан;
Зеро, қудсий аробада душвор эди бир ўзи учун
Айни пайтда найза отмоқ ва отларни бошқариб бормоқ.
Шу чоқ упи мирмидонлик содиқ дўсти ва қадрдони
470. Алкимедон — Лаеркейнинг ўгли кўриб қолди баногоҳ;

- Орқасидан келиб, янгроқ овоз билан деди дўстига:
«Қадрдоним Автомедон, боқийлардан қай бири сенга
Бу бесамар ишни юклаб ўғирлади эсу ҳушингни?
Нечун бунда ёлғиз ўзинг ғаним ила олишмоқдасан?»
475. Содиқ дўстинг ўлдирилди, жасадидан ечиб олинган
Ахиллеснинг совутини кийиб олиб керилур Ҳектор!»
- Унга дарҳол жавоб қилди Автомедон Диорейзода:
«О, қудратли Алкимедон, ким ахейлар ичра бу боқий
Тулпорларни сенчалик зўр маҳорат-ла бошқара олур?»
480. Қодир эди бундай пшга фақат тангрисиймо Патрокл;
Афсус, ўлим ёзилганкан қисматига ул муҳорибнинг!
Кел, азизим, илкинга ол қамчи ила обдор жиловни,
Мен эсам жанг қилмоқ учун тушгум ерга жангаробадан».
- Шундай деди; Алкимедон сакраб чиқди жангаробага;
485. Дарҳол жилов ва қамчини иқтидорли қўлига олди;
Автомедон ерга тушди; кўриб қолиб Ҳектор у мардни,
Шундай деди ўз ёнида турган жасур Энейга қараб:
«Дарданларнинг энг беқийс мушовири паҳлавон Эней!
Чаққоноёқ Ахиллеснинг отларини яна жанггоҳда
490. Кўрмоқдаман; вале қўрқоқ кўринади суворийлари.
Ўйлайманки, гар сен менга қўлдош бўлиб, ул суворларга
Дабдурустдан ҳамла қилсанг, забт этгаймиз бедов отларни,
Зеро, улар бизга қарши жанг қилмоққа журъат этмаслар».
- Деди Ҳектор, — қулоқ осди унга помвар Анхиззод Эней;
495. У кўксини сиртига мис парчаланган, тош каби қаттиқ
Кўн қалқон-ла тўсганича олға юрди Ҳектор ортидан.
Тангричеҳра Арет ила Хромий ҳам чопа кетдилар;
Улар апиқ ишонарди, маҳв қилиб аробадаги
Икки мардни, гажак бўйин тулпорларни олиб кетмоққа.
500. О, тентаklar! Ҳали қаттиқ зарб еб қайтур улар орқага.
Автомедон, бу аспода, сиғингапти Кронзодага,
Дарҳол унинг маҳзун қалби журъат ила қувватга тўлди.
Шу заҳоти юзланди у содиқ дўсти Алкимедонга:
«Биродарим Алкимедон! Кетиб қолма сен мендан йироқ.
505. Ки ансамда мен отларнинг пишқирганин эшитай мудом;
Аминманки, қаттол Ҳектор ҳалок этиб икковимизни
Ахиллеснинг отларини ўз қўлига киритмагунча,
Ахейларни тирқиратиб қувмагунча ва ёхуд ўзи
Жангда маҳв бўлмагунча ғазабидан тушмагай асло!»
510. Сўнгра икки Аякс ила Менелайга хитоб қилди у:
«О, аргослик сарқардалар — икки Аякс, о, шоҳ Менелай!
Сиз жасадни ўзга жасур ахейларга ҳавола қилинг;

- Шулар уни қуршаб олиб, даф қилсинлар келган ғанимни;
 Сизлар эса халос этинг ҳалокатдан биз — тирикларни!
515. Троянинг энг диловар йигитлари Ҳектор ва Эней
 Ҳалок этмоқ илинжида келмоқдалар бизлар томонга!
 Лекин боқий тангриларнинг этагида ётур бу ҳали*:
 Барибир мен найза отгум, у ёғини Зевс ҳал қилади!»
- Шундай дея у куч билан улоқтирди узун найзасин
520. Ва зарб берди у Аретнинг доиравай чўнг қалқонига;
 Найзага дош беролмади қалқон: уни ёриб ўтиб тиг,
 Тешди камар тўқасин ва тилка-пора қилди мард қорнин.
 Алп йигит болта ила даштда ўсган ҳирсдай буқанинг
 Икки шохи ўртасига уриб, унинг пайин қирққанда,
525. Ул жонивор бир ирғишлаб тушиб ерга қулаганидек, —
 Арет ҳам бир сакраб тушиб «гурс» йиқилди чалқанчасига
 Ва қорнига ботган найза чайқаларкан, олди жонини.
 Ҳектор отди ўзин обдор найзасини Автомедонга;
 Лек ажалкаш найзага у тез энгашиб чап бериб қолди;
530. Узун найза Автомедон боши узра учиб ўтдию
 Сал нарида, қаро ерга санчилди ва банди узоқ вақт —
 То ҳовурдан тушгунгача уён-буён тебраниб турди.
 Шу чоқ улар шамшир билан олишмоққа киришардилар,
 Гар қудратли икки Аякс дўст наърасин эшитиб қолиб
535. Бул жангари мардлар аро жадал ёриб киришмаганда.
 Чекиндилар қўрқиб ортга Аяксларнинг вазоҳатидан
 Мард Ҳектор ҳам, тангримонанд Хромий ҳам, Анхиззода ҳам;
 Улар Арет жасадини ўшал ерга ташлаб қочдилар;
 Ареймонанд Автомедон чангга ботган мурда совутин
540. Чаққон ечиб олар экан, шундай деди керилганича:
 «О, энг заиф бир жангчини маҳв қилиб бўлсаям, охир
 Патроклнинг қасдин олиб юрак дардим енгиллаштирдим!»

- Деди қонли ғаниматни ташлар экан жангаробага:
 У ўзи ҳам сакраб чиқди аробага — сигир бўғизлаб
545. Роса тўйган арслондек бошдан-оёқ қонга беланиб.
- Патроклнинг теграсида қизиб кетиб қонли жанг, яна
 Кўплар жондан жудо бўлди; у қирғинни самодан тушган
 Хур Афина қўзгаганди: зеро, уни Зевс юборганди
 Юнонларни руҳлантир, деб — ачинганди энди уларга.
550. Сарпадар Зевс бандаларга ё даҳшатли муҳорибадан,
 Ёхуд қорамолни хомуш айлагувчи, деҳқонни эса
 Дала ишин тарк этишга ундагувчи аёзли қишдан
 Дарак бериб, кенг самода зоҳир қилур алвон камалак, —
 Зевс қизи ҳам ўралволиб худди шундай ол булутларга,
555. Келиб тушди данайларнинг жамоаси тўпланган ерга
 Ва ҳар битта мард қалбига жасорат ва қудрат уфурди.

- Даставвал у кириб кекса Феникснинг қиёфасига,
 Шу қария саси билан бундай деди яқинроқ турган
 Иқтидорли муҳориб зот Атрейзода шоҳ Менелайга:
560. «О, Менелай, сен абадул-абад бадном бўлиб қолурсан,
 Гар Ахиллнинг содиқ дўсти Патроклнинг азий жасади,
 Итларга ем бўлса бунда — Троянинг бўсағасида!
 Бўш келма ҳеч ва дадил бўл, жангга унда жами лашкарни!»
- Маъбудга машҳур жангчи шоҳ Менелай жавоб қилди тез:
565. «О, қария, бобо Феникс! Кошки эди Тритогеа
 Билагимга куч берсаю ҳифз қилса талх найзалардан!
 Шунда жангга кириб, дўстим жасадини қўриқлар эдим;
 Ки Патрокл ўлимида мен ҳам қаттиқ қайғурмоқдамен!
 Илло, Ҳектор ёнғинмисол қутурмоқда: у қаттол мудом
570. Чор атрофни қийратмоқда; чақмоққор Зевс унга паногоҳ!»
- Шунда Зевснинг чашми тобон қизин кўнгли ёришиб кетди:
 Ки Менелай аввал унга сиғинганди боқийлар ичра.
 Маъбуда тез қувват берди унинг пою билакларига.
 Юрагини пашша янглиғ жасоратли қилдики, инсон
575. Уни қанча ҳайдамасин, у очофат то одам қонин
 Сўрмагунча келаверар қайта-қайта хиралик қилиб,—
 Афина шоҳ юрагига бахш айлади шундай жасорат.
 У Патрокл тепасида туриб, отди порлоқ найзасин.
 Трояликлар ичида Подес отли бир жангчи бўлиб,
580. Бу бадавлат шонли эрни Ҳектор ғоят эъзозлар эди,
 Зеро дилкаш ва ардоқли дўст эди у зиёфатларда.
 Шоҳ Менелай қочаётган шу йигитнинг оч биқинига
 Найза санчди, найза тиғи тешиб ўтди унинг баданин:
 У заминга «гурс» қулади ва Менелай унинг жасадин
585. Ёлғиз ўзи шитоб билан судраб кетди дўстлари томон.
 Бу аснода кумушкамон Феб — Аполлон Ҳектор қошида,
 Содиқ дўсти айдослик Фенопснинг қиёфасида
 Пайдо бўлиб, уни жангга руҳлантира бошлади жадал:
 «Шу чоққача заиф жангчи ҳисобланган Менелайданки
590. Қўрқаркансан, Ҳектор, унда, данайлардан ким қолди яна
 Сендан қўрқиб қочадиган? Шоҳ Менелай дўстинг ва жангчинг
 Этионзод мард Подесни кўз олдингда ўлдириб, унинг
 Жасадини кенг жанггоҳдан ёлғиз ўзи судраб кетмоқда!»
- Деди у ва Ҳектор қалбин рутубатли андуҳ чулғади.
595. У порлоқ мис найзасини силкиганча отилди олға.
 Бу маҳал Зевс сершокила, офтоб каби порлоқ қалқонин
 Қўлга олиб бир силкиди ва Иданинг сарчўққисини
 Буркаб қора булутларга мудҳиш чақмоқ чақаркан, яна
 Трояга ғолибият, данайларга қўрқув уфурди.

600. Бошлаб берди чекинишни Беотьялик сардор Пенелей.
У жанггоҳда типмай олға отилганда, али елкасини
Найза ялаб ўтганди, лек Полидамас яқинроқ келиб
Санчган узун найза тиги етиб борди суягигача.
Ҳектор эса найза билан Алектрион ўғли Леитнинг
605. Билагини жароҳатлаб, поймол қилди жонбозлигини;
Энди Леит найза ушлаш ва Троя лашкари билан
Олишишдан умид узиб, олазарак қоча бошлади.
Лек Леитга ҳамла қилган Ҳекторнинг ул чўнг қалқонига
Идоменей найза санчди: найза банди тигининг остидан
610. Сийиб кетди; Троялик лашкар буни кўриб ҳайқирди.
Мана, Ҳектор йўналтирди найзасини Идоменейга
(Аробада турганди у) ва сал қолди маҳв этишига;
Найза бориб Мерионнинг жиловдори Керанга тегди, —
Келганди у бу жанггоҳга Мерион-ла обод Ликтдан
615. (Бу жанггоҳга бандаргоҳдан яёв келган Девкалионзод
Ҳалок бўлиб ғанимларга буюк шуҳрат бахш этарди ҳам,
Гар етказиб келмаганда тулпорларни шитоб-ла Керан;
У бир нажот шуъласидек зоҳир бўлиб қувди офатни,
Валекин жон берди ўзи қаттол Ҳектор илкида шу чоқ).
620. Ҳектор унинг чакагига санчди найза: мис найза тиги
Тишларини қоқиб олди ва тилини чўрт кесиб ўтди;
Қуларкан у аробадан, тушиб кетди жилов қўлидан.
Лек Мерион тез энгашиб у жиловни кўтариб олди
Ва юзланди Девкалион ўғлига — шоҳ Идоменейга:
625. «Тезроқ жўна, Идоменей, бандаргоҳга — кемалар ёққа!
Кўряпсанки, бугун зафар биз ахейлар томонда эмас!»

Деди у, — ва Девкалион қамчи босиб ёлдор отларга,
Бандаргоҳга йўналтирди: у олдириб қўйганди юрак.
Бу пайт Аякс ва Менелай Зевс ниятин пайқаб қолдилар:

630. Ғолибият бахш этганди у Троя ўғлонларига.
Нутқ бошлади буюк Аякс Теламоний қўшин олдида:
«Ҳайҳот, дўстлар! Энди ҳатто ғирт овсар ҳам тушунмай қолмас
Крон ўғли Трояга шону шуҳрат бахш этётганин!
Троялик муҳориблар (хоҳ нимжону хоҳи паҳлавон)
635. Отган ўқлар зое кетмас: Зевс уларни йўллар нишонга;
Лек биз отган ўқлар бари санчилмоқда ерга бесамар!
Келинг, дўстлар, қандай қилиб Патроклнинг жасадин ёвга
Бермасликни ва бу жангдан қандай омон чиқиб дўстларнинг
Қўнглин хушнуд қилмоқликни баҳамжиҳат ўйлаб кўрайлик.
640. Зеро, дўстлар қайғурмоқда кўриб мушкул аҳволимизни,
Яна, бизни, қаттол Ҳектор қудратига, билакларига
Дош беролмай соҳил томон қочурлар, деб ўйламоқдалар.
О, қанийди, огоҳ қилса, Ахиллесни бирон азамат
Бу офатдан, фожиадан: ўйлайманки, Пелейзод Ахилл

645. Ўз қадрдон дўстин ҳалок бўлганидан ғофилдир мутлақ,
Афсус қўшин орасида кўрмайпман мен ундай мардни.
Зулмат чулғаб олган жами тулпорларни, диловарларни!
Сарпадар Зевс, бу зулматни юнонларнинг бошидан даф қил!
Зиё қайтар кўзимизга, ўз кўзимиз билан кўрайлик!
650. Баски, қасдинг бизларни маҳв этмоқ бўлса, маҳв эт ёругда!»

Шундай деди ва сарпадар ийиб кетди унинг сўзидан,
Дарҳол ҳайдаб булутларни, даф айлади машъум зулматни;
Бирдан чақнаб кўкда офтоб, жанггоҳдаги жангни ёритди.
Теламоний Аякс шунда Менелайга бир калом деди:

655. «Атрейзода, топсанг агар Нестор ўғли Антилохни сен,
Айтгил унга, тез қаҳрамон Ахиллеснинг қошига бориб
Хабар қилсин азиз дўстин жангда ҳалок бўлганин унга!»

Шундай деди, — қулоқ осди Менелай ҳам Теламонийга;
Лек жанггоҳдан чекинди у подачию итларни обдон

660. Ёйинтириб толиққан шер молқўрадан узоқлашгандек.
Подачилар туни билан сигирларни қўриқлайдилар
Шерни яқин йўлатмай ҳеч молқўрага, лек очопат шер
Гўшт емоқлик илинжида қанча дадил ҳамла қилса ҳам,
Зое кетар ҳаракати; подачилар унга қарата

665. Талх найзалар ҳамда ўтли машъалалар отурлар тинмай.
Арслон шу ҳамлалардан ҳуркиб, ночор тонг палласида
Орқасига чекинади қаҳри қайнаб, аччиқ алам-ла, —
Олтин сочли Менелай ҳам шундай ночор — истар-истамас
Патроклнинг жасадидан узоқлашди маҳзун, дарғазаб.
670. У, ишқилиб Патроклини аҳли юнон қўрққанлигидан
Ёвга ўлжа қолдирмаса гўрғайди, деб хавотирдайди;
Айни пайт у шундай деди Мерион ва икки Аяксга:
«О, ёронлар — саркардалар: икки Аякс, сен ҳам, Мерион!
Сизлар эсланг жон дўстимиз Патроклнинг қандай оқўнгил,
675. Соҳибдил ва ҳамма билан бир хилдаги хушрафторлигин,
Лекин афсус: отди уни машъум толе ажал домига!»

Шоҳ Менелай дўстларига шундай дея узоқлашаркан,
Кўз ташларди чор атрофга баландпарвоз бургут сингари.
Дейдиларки, бургут жами қушлар ичра энг ўткир кўзмиш:

680. Учиб юрган бўлса ҳамки у беғубор, юксак фазода,
Қалин бута тагидаги қуённи ҳам кўради яққол
Ва ўлжаси устига тез шўнғиб, уни чангаллайди-да
Олиб бориб уясига, жониворнинг жонин олади, —
О, Менелай сенинг шаҳло кўзларинг ҳам жовдираб ҳозир
685. Ахтарарди ахейларнинг орасидан ёш Антилохни.
Мана, охир кўрди уни шоҳ жанггоҳнинг чап қанотида:
Антилох ўз дўстларига далда бериб ундарди жангга.

- Шоҳ Менелай яқин бориб, унга шундай бир калом айтди:
 «Антилох, Зевс арзандаси, буёққа юр, сен хаёлинга
 690. Келтирмаган энг шум хабар эшитгайсан бугун, о, дўстим!
 Аминманки, сен ўзинг ҳам ўз кўзинг-ла кўриб турибсан
 Бошимизга Зевсинг қандай фалокатлар ёғдирётгани!
 Троялик зафар қучди! Маҳв бўлди энг жасур ахей —
 Мард Патрокл! Данайларнинг бошига кўп мусибат тушди!
 695. Сен, дўстим, тез Фессалия кемалари томон югуру
 Хабар еткиз Ахиллесга: шоядки у Менетийзодининг,
 Ҳеч бўлмаса, қип-яланғоч жасадини асраб қололса:
 Чунки марднинг совутини ечиб олган музаффар Ҳектор!»
- Антилохнинг кайфи учди шум хабарни эшитган ҳамон;
 700. Йигитчанинг кўзи ғилт-ғилт ёшга тўлиб, янграқ овози
 «Хин» бўғилди, узоқ фурсат шамдек қотиб, лол туриб қолди.
 Лекин дарҳол амал қилди шоҳ Менелай фармойишига:
 У, отларин шу ўртада ушлаб турган кадрдон дўсти
 Лаодокка совутларин қолдирдию югура кетди.
 705. Чашми гирён Антилохнинг оёқлари учиб борарди
 Шум хабарни етказгани Пелей ўғли шоҳ Ахиллесга.

- О, илоҳий Менелай, сен Антилохнинг сиқувда қолган
 Дўстларига ёрдам қўлиб чўзмоқликни кўрмадинг лозим;
 Бу филослик азаматлар мушкул ҳолга тушиб қолдилар;
 710. У лашкарга ёрдам учун юбординг сен Фразимедни;
 Ўзинг яна чопа кетдинг Патроклни ҳифз қилгани;
 Шундай нажиб сўзлар айтдинг сен Аякслар қошига бориб:
 «Юбордим мен Антилохни мирмидонлар бандаргоҳига,
 Чаққоноеқ Ахиллесни фалокатдан огоҳ қилгани;
 715. Лекин аниқ биламанки, келмайди у гарчи, қудратли
 Ҳекторни ит каби ёмон кўриб ундан ғазабланса ҳам.
 О, данайлар, қандай қилиб ҳалок бўлган ўз дўстимизни
 Ёвдан ҳалос этмоқ, машъум қисматдан ва ажалдан қандай
 Фориғ бўлмоқ иложини биз ўзимиз топайлик, келинг».
720. Теламоннинг бузрук ўғли жавоб қилди Атрейзодага:
 «Айтганларинг бари тўғри о, беқийс ботир Менелай.
 Елиб бориб сиз, Мерион икковингиз, жасадини ердан
 Кўтарингу олиб чиқинг шитоб билан уни жанггоҳдан:
 Бизлар, яъни тенг қудратли икки адаш, бу ерда қолиб
 725. Жасур Ҳектор ва Троя лашкари-ла жанг қилурмизки,
 Илгари ҳам икковимиз туриб олиб елкама-елка.
 Кўп марота дош берганмиз тангри Арей таҳдидларига».

Сўнг жасадини узиб ердан кўтардилар уни бош узра;
 Данайларнинг бул рафторин кўриб қолган трояликлар

730. Қаттиқ шов-шув кўтардилар; сўнг ярадор қобон ортидап
Елиб бориб уни тилка-тилка қилмоқ иштиёқида
Бўлган този итлар янглиғ улар олға ҳамла қилдилар:
Лек гар қобон ўз кучига ишонсаю тозилар томон
Ўғирилса, итлар ортга тисарилиб, бири-биридан
735. Ўзиб қоча бошлайдилар ҳар томонга жон ҳовучлашиб, —
Ёв ҳам аввал худди шундай, икки тигли найзаларин ва
Шамширларин силкиганча данайларни қувган бўлса ҳам,
Икки Аякс ўғирилиб турган ҳамон улар томонга, —
Ғанимларнинг ранги ўчиб, биттаси ҳам қўлда қурол-ла
740. Сафдан чиқиб жасад учун жанг қилмоққа журъат этмади.

- Шундай жадал элтардилар бандаргоҳга жасадни мардлар;
Лекин уруш ортларидан изма-из авж олиб борарди
Худди шаҳар томон босиб келаётган ёнғин мисоли;
Дабдурустандун ўт олган ва шамол пуфлаб яна авж олган
745. Бундай мудҳиш, қаттол ёнғин емирар дуч келган бинони, —
От қўшилган жанг ароба, мис совутли муҳорибларнинг
Сурони ҳам шундай қувиб борар мурдакашларни.
Ишчи отлар кемасозлар учун ўнқир-чўнқир йўллардан,
Тоғ бошидан хариларни судраб тушаётганларида,
750. Кучанишиб, қора терга ботиб олға интиладилар, —
Юнонлар ҳам элтардилар Патроклини шундай жаҳд ила.
Икки Аякс қайтарарди ёв ҳужумин азим тепадек —
Кенг далада кўндаланг қад кўтарган бир ўрмонзор тепа
Тогдан келган машъум селнинг қаршисида қандай ғов бўлса,
755. Икки Аякс ҳам душманнинг ҳужумини тўхтатди шундай.
Бундай тепа энг қудратли ва сертўлқин дарёларнинг ҳам
Йўлин тўсиб, йўналтирар ўзанини ўзга водийга,
Зеро, жўшқин дарёлар ҳам емиролмас бундай тепани, —
Икки Аякс қайтарарди ёв ҳамласин орқада қолиб,
760. Лек ёв ҳужум қилар эди, алалхусус, икки азамат:
Қодир Эней билан обдор дубулғали паҳлавон Ҳектор.
Майда қушлар қушандаси қирғийнинг тик шўнғиганини
Кўрган зағча, чуғурчуқлар чўчиб кетиб «гур» учганидек, —
Еш ахейлар ҳам жанговар руҳни буткул йўқотиб қўйиб,
765. Фарёд чекиб қочардилар Эней билан қаҳқор Ҳектордан.
Йигитчалар ҳар тарафга қуролларин ташлаб қочдилар
Бу иснодли чекинишда; илло уруш тинмасди ҳамон.

ЎН САККИЗИНЧИ ҚЎШИҚ

ҚУРОЛ ЯСАШ

Муҳориблар мисли ўтдек ёниб шундай жанг қилардилар.
Бу пайт Ахилл қошига тез етиб борган Антилох уни
Елғиз кўрди: у жанггоҳда юз бераётган фалокатларни
Қалбан сезиб, ғамга ботиб ўтирарди кема пойида.

5. У оҳиста оҳ ураркан шундай дерди ўзи-ўзига:
«Эвоҳ! Не ҳол содир бўлди? Жингалаксоч элладаликлар
Нечун яна пароканда чекинурлар кемалар томон?
Ё тангрилар волидамга кўндан бери башорат қилган
Бадбахтликни қилмадилармикин зоҳир? Онам айтганди:
10. Бу жанггоҳда троялик зарбасидан бир мирмидонлик
Видолашгай порлоқ қуёш шуъласи-ла, лек сендан олдин.
О, боқийлар наҳот ғориб бўлди экан бузрук Патрокл!
Оҳ бечора! Айтгандим-а ёпғинни даф қилган заҳотинг,
Ҳектор ила олишмасдан орқангга қайт тезроқ, деб унга!»
15. Ахилл шундай маҳзун ўйлар оғушида ўтирганида
Мард Антилох Несторзода етиб келди унинг қошига
Ва дув-дув ёш тўкиб кўздан хабар қилди шум фалокатни:
«Шўрим қурсин, эй диловар Пелейзода! Тингла оғзимдан
Ҳеч қачон юз бермаслиги лозим бўлган энг бад хабарни!
20. Ҳалок бўлди Патроклимиз! Ва ҳалиддан қизиб кетди жанг
У шўрликнинг жасадий-чун: у ялангоч энди тамоман:
Қодир Ҳектор ечиб олди унинг бутун совутларини!»

- Деди ва ғам қора булут янглиғ босди Пелейзодани.
Шу онда у қўлларига нопок кулни сиқимлаб олиб
25. Ўз бошидан соча кетди офтобмисол жамолиб булғаб;
Унинг хушбўй ва бежирим либослари беланди кулга.
Сўнгра бу алпқомат йигит ётиб олиб ерга узала,
Аччиқ-аччиқ оҳ ураркан сочларини юлди аямай.
У Патрокл ила икков банди этган навниҳол қизлар
30. Бу пайт жадал чиқиб келиб чодирлардан, Пелейзоданинг
Атрофига тўпландилар; гур-гурс уриб сийналарига,
Токи ҳолдан тойгунгача фарёд чекиб аза тутдилар.
Ёш Антилох юм-юм йиғлаб тутган эди Ахилл қўлидан:
Жудоликдан жонига қасд қилмасин, деб хавотирдайди.

35. Ахиллес зор йиғлар эди: унинг зорин денгиз қаърида,
Кекса падар мақомида дам олётган она эшитди;
У ҳам аччиқ кўз ёш тўкди; унинг оҳин эшитиб, денгиз
Тубидаги сингиллари тўнландилар теварагига:
Келди дарҳол Кимодока, Фалияю санам Главка,
40. Спеляю Несеяю Галияю шаҳло кўз Фоя;
Улардан сўнг Кимофоя, сўнг Актея ва Лимнория,
Мелитаю Иераю Агава ва Амфифоя ҳам,
Орифия, Амфинома, Ферузаю Дота, Прота;
Келди ниҳол Динамена, Дексамена, Каллианира;
45. Нерейзодлар ичра дилбар Галатея, санам Дориса,
Панопаю Нимертаю нозикниҳол Калианасса;
Климена, Ианира ва навниҳол Ианасса ҳам,
Мера ила Апсевда ҳам, зулфи сумбул Амафея ҳам;
Ҳаммалари Фетиданинг сингиллари — Нерей қизлари
50. Улар денгиз тубидаги кумуш ғорда, сийналарига
Уриб фарёд чекдилар кўп, лек Фетида ҳаммадан кўпроқ:
«Қулоқ солинг каломимга сингилларим, о, маъбудалар!
Билурсиз не мусибатлар юрак-бағрим ўртаётганин!
Шўрим қурсин, қандай бадбахт эканманки, — мард ўғил туғдим!
55. Ҳа, журъатда, саховатда қийси йўқ ўғил туққанман!
Ниҳолдек барқ уриб ўсди мардлар марди, бу паҳлавоним,
Чамандаги нафис гулдек парваришлаб ўстирдим уни.
Ёш бўлса ҳам елдек учқур кемаларда жангга юбордим
Троялик мардлар ила жанг қилгали, энди ҳеч менга
60. Насиб этмас уни кўрмоқ эрим Пелей қошонасида!
Лек у тирик экан, офтоб шуъласидан баҳраманд экан,
Изирибга маҳкум эрур, вале унга беролмам кўмак!
Барибир мен ўз эркамни бориб кўриб, эшитгум дардин:
Не фалокат қийнайдиёкин жангга қатнашмаган ўғлимни!»
65. Шундай деб у чиқди ғордан; сингиллари йиғлаб эргашди.
Йўл очдилар шунда Нерей қизларига жўшқин долғалар.
Троянинг тупроғига етгач улар, мирмидонларнинг
Кемалари яқинидан кенг соҳилга чиқдилар аста.
Онаизор яқин борди нола чеккап ўғли қошига
70. Ва оҳ чекиб, аччиқ дард-ла эрка ўғлин қучди бошини;
Сўнг ўпкаси тўлиб бўзлаб шундай нажиб каломлар айтди:
«О, ўғлоним, нечун ўқсиб йиғлайдурсан? Қалбингда не дард?
Яширмагил дардни асло! Сен илқингни чўзиб Зевсдан
Не илтижо қилган бўлсанг, у ҳаммасин айлади бажо:
75. Қочиб борди кемаларнинг пойигача жами данайлар;
Сендан мадад кутмоқдалар тушиб мушкул аҳволга улар».

Ахилл оғир хўрсиндию жавоб берди меҳрибонига:
«Хабарим бор, онажон, Зевс қабул этган бутун истагим.

- Лек қапдай шод бўлай, дўстим Патроклдан ажралган бўлсам?
80. У дўстларим орасида энг эъзозли эди мен учун.
Жудо бўлдим ўз жонимдан ортиқ кўрган қадрдопимдан!
Қаттол Ҳектор унинг нажиб совутин ҳам ечиб олибди.
Бу баҳайбат совутни, сен билан фоний падарим Пелей
Қовушган кун худовандлар тухфа қилган эди эрингга.
85. О, нечун сен сув тагида боқий санам бўлиб қолмадинг!
Нечун Пелей таппамади хотинликка фоний аёлни!
Энди сен ҳам оғир дардга чалинурсан фарзанд доғидан,
Зеро, бошқа кўрмагайсан ўз ўглингни ота уйида!
Нечунки, мен то Ҳекторни ўз найзам-ла жонини олиб,
90. Қадрдоним Патрокл-чун интиқом — ўч олмагунимча.
Қалбим менинг яшашимга имкон бермас эл орасида!»

Кўзларидан ёшлар оқиб деди она ўз фарзандига:
«Бу гапингдан, ўғлим, сенинг ҳам паймонинг тўлган кўринур!
Ҳектордан сўнг етиб келур сенинг умринг интиқоси ҳам!»

95. Бундай деди онасига чаққоноёқ Ахилл хўрсиниб:
«О, онажон, шу тоңдаёқ ўлимимга розиман, билсанг,
Ўз дўстимни шум қотилдан халос эта олмаганим-чун!
Ҳалок бўлди у ўз азиз ватанидан олис жанггоҳда:
Эҳтимол у нидо қилиб чақиргандир мени ёрдамга!
100. Энди яшаб не қилай мен, кўролмасам она юртимни?!
Яна — Ҳектор зарбасидан қутқаролдим на Патроклни
Ва на ўзга ёронларни муҳофаза қила олдим мен:
Мен, қайсики, машваратда бўлса ҳамки қийёсим бисёр,
Матонатда қийёсим йўқ бўлган мендек бир муҳориб зот,—
105. Ортиқча юк бўлиб бекор ўтирибман бу бандаргоҳда.
О, даф бўлсин шум адоват тангрилару бандалар ичра,
Сўнг у билан бирга ғазаб ҳам — донони телба қилгувчи,
Ул ғазабки, болдай тотли бўлиб кириб инсон қалбига
Пироварди, сийнасида оташ бўлиб алаңгаланур!
110. Соҳибқирон Агамемнон мени шундай ғазаблантирди.
Лек қанчалик талх бўлса ҳам, унутайлик энди барини:
Таҳқирланган қалб ғазабин сийнамизда сўндирайлик биз.
Жангга киргум азиз дўстим ҳалок этган Ҳекторга қарши!
Қодир Зевс ва худовандлар қачон мени маҳкум этсалар,
115. Ўшал заҳот тайёрдурман мардонавор жон бермоққа мен!
Ўлимдан жон сақлолмади ҳатто мардлар марди Патрокл,
Чақмоқотар Зевсинг, гарчи, арзандаси ҳисобланса ҳам;
Ҳалок этди уни қисмат ва Ҳеранинг шум адовати.
Мен ҳам қисмат даъват этса, розидурман маҳв бўлмоққа;
120. Лекин олдин албатта шон қучмоглик фарз ва қарзидир менга!
О, ҳали мен ўлгунимча, аза тутиб фиғон чекишга
Ва артишга кўз ёшларин латофатли чехраларидан

Мажбур этгум троялик кўп сийнадор қиз-жувонларни!
Қанчалик кўп дам олганим самарасин кўрурлар ҳали!

25. Жанг қиламан; тутма мени, о; онажон: кирмам сўзингга!»

Яна унга жавоб қилди қумушоёқ Фетида — она:

«Азиз ўғлим, ҳақ гапирдинг: кўп савобдир мазлум дўстларни
Фалокатдан ва ўлимдан муҳофаза қилмоқ, албатта.

Бироқ ажиб совутларинг... мутакаббир трояликлар

130. Илкидаки, дубулғаси обдор Ҳектор сенинг нурафшон
Мис зирҳинг-ла ўз кўксини тўсиб олиб керилиб юрур!

Валекин бу керилиши кўпга бормас, менинг наздимда:

Зеро, унинг поймонаси тўлиб, яқин қолган ўлими!

Бироқ сен ҳам хавфли жангга кирма, ўғлим токи мен қайтиб

135. Келмагунча, мени яна ўз кўзинг-ла кўрмагунингча:

Эртага тонг палласида қуёш билан бирга қайтгум мен

Ва Ҳефестдан сенга янги ва ажойиб совут келтиргум».

Шундай дея ўғирилди маъбуда ўз ғамгин ўғлидан

Ва юзланиб бундай деди ўзин баҳрий сингилларига:

140. «Сингилларим, сизлар ҳозир кенг денгизнинг тубига шўнгинг.

Қириб бориб падаримиз — кекса Нерей кошонасига,

Ҳамма гапни айтинг унга: мен эсам-чи, учиб Олимпга,

Борай Ҳефест мақомига; шоядки, ул шавкатли уста

Ўғлим учун ясаб берса обдор, нодир совут-силоҳлар».

145. Шундан кейин санамлар ҳам шўнғидилар денгиз қаърига,

Фетида ҳам учди тўғри нурли Олимп чўққисига тез,

Силоҳ-совут келтирмоқчун азиз ўғли Пелейзодага;

У Олимпга етди зумда. Лекин бу пайт ахей мардлари

Айюҳаниос кўтарганча қаттол Ҳектор олдига тушиб

150. Қочардилар Ҳеллеспонтнинг соҳилига, қўрқоқлик қилиб.

Мис пойбандли аргосликлар Ахиллеснинг марҳум ўртоғи —

Патроклни халос этмоқ бўлардилар ўқ ёмғирдан.

Вале шу пайт Ҳектор бошлиқ суворийлар ва пиёдалар

Патроклнинг тепасига мисли қуюн бостириб келди.

155. Приамзода Ҳектор уч бор Патроклнинг пойидан тортди

Ва жасадни берманглар, деб наъра қилди ўз қўшинига;

Уч бор унинг ҳамласини қайтардилар қодир Аяклар;

Валекин ўз қудрати-ла мағрур Ҳектор гоҳи қизгин жанг

Оғушига отиларди, гоҳи тўхтаб руҳлантитарди

160. Баланд сас-ла қўшинини: ўйламасди лек чекинмоқни.

Қора тунда подачилар «ҳай-ҳай»лашиб оч арслонни,

Қонга ботган ўлжадан ҳеч ҳайдай олмаганлари каби,—

Икки Аякс ҳам бир бўлиб Троянинг лашкарбошиси

Мард Ҳекторни Патроклнинг жасадидан даф қилолмасди.

165. У жасадни олиб кетиб буюк шонга ғарқ бўларди ҳам,

Гар Ирида, Зевс ва ўзга тапгриларни гофил қолдириб

- Ерга учиб тушмаганда ва Ҳеранинг амрига кўра,
 Ахиллесни тезроқ жангга кирмоқликка ундамаганда.
 У Ахиллес қаршисида туриб деди тумтароқ сўзлар:
170. «Чаққоноёқ Пелейзода, диловар эр, тезроқ кир жангга!
 Кемаларнинг қаршисида Патроклнинг жасади учун
 Мудҳиш қирғин бошланди, сен қутқар уни: жангда ахейлар
 Патроклнинг жонсиз жисмин ҳифз қилиб, трояликлар
 Ул жасадини Илионга олиб кетмоқ бўлиб, шафқатсиз
175. Маҳв этурлар бир-бирларин; кўпроқ Ҳектор жон куйдирмоқда;
 У жасадининг бошини чопиб, хўрламоқчи қозиққа сапчиб.
 Бўлақол тез, вақти эмас ҳордиқни ҳеч; даҳшат-ку ахир;
 Не иснодга қолиб бадном бўлишининг уйла, Ахиллес,
 Гар Патрокл илионлик кўппакларга уйинчоқ бўлса,
180. Гар ул жасад таҳқирланса ғанимларнинг пойи остида!»

Деди унга чаққоноёқ Пелейзода чуқур хўрсиниб:
 «Қай тангрининг амри билан келдинг, сўзла, учқур маъбуда?»

- Жавоб қилди Ахиллесга қуюнмонанд Ирида яна:
 «О, юборди мени Ҳера — Зевс завжаси сенга пинҳона;
185. Бундан огоҳ на сарбаланд тахт соҳиби чақмоқотар Зевс.
 На чўққисин қор қоплаган Олимидаги ўзга тангрилар».

- Унга яна калом айтди чаққоноёқ, машҳур Ахиллес:
 «Қандай чиқай жанггоҳга мен? — Совутимни ёв олиб кетган!
 Онам менга, хавфли жангга кирма то мен келмагунимча.
190. То мен ила қайта дийдор кўришгунча, деб таъкидлаган,
 У Ҳефестдан менга янги ва ажойиб совут келтирур.
 Лек бу ерда қайси эрда менга монанд совут бор — билмам.
 Менга фақат тўғри келур Теламоний Аякс қалқони:
 Билишимча, унинг ўзи ҳам жанггоҳда, дўстим Патрокл
195. Жасадини ҳифз қилиб ғанимларни қийратур мудом».

- Жавоб қилди Ахиллесга қуюнмонанд Ирида яна:
 «Воқифдурмиз, сенинг шонли қуроллариңг дупман қўлида;
 Вале зовур бўйига сен бориб тургил беқурол — шундоқ;
 Балки ёвлар сени кўриб бас қилурлар муҳорибани;
200. Бу узлуксиз жангдан толган мард данайлар бир зум бўлса ҳам
 Дам олурлар; қисқа дамнинг ҳам ҳаёни тегур жангчига».

- Шундай дея парвоз этди шамол янглиғ учқур Ирида.
 Чақмоққорнинг арзандаси Ахиллес ҳам турди ўрнидан;
 Унинг метин елкасига шокиладор қалқонин осиб.
205. Бузрук бошини ўраб олди олтин булут ила Паллада
 Ва шу булут теграсида зоҳир қилди нурли аланга.
 Мудҳиш ғаним қуршовида қолган йироқ оролнинг халқи
 Эртадан то кечга довури туриб олиб девор бошида,

- Евлар ила шафқатсиз жанг қилур: лекин қуёш ботиши
210. Билан ҳаммаёқда ёнур маёқсифат порлоқ гулханлар;
Бу гулханлар шуъласи нақ шаҳар узра қалққан тутундек,
Етиб юксак самога ҳам, шуъласи акс этгай чарақлаб.
Буни кўрган олис-олис ерлардаги муттафиқ халқлар
Дарҳол тушиб кемаларга ёрдам бермоқ учун келурлар,—
215. Ахиллеснинг бошидан ҳам шундай шуъла балқирди кўкка,
Қароргоҳдан чиқиб, зовур қирғоғига бориб турди у;
Лек онасин ўғитига амал қилиб кирмади жангга;
Шунда туриб ҳайқирди у; Паллада ҳам жўр бўлди унга:
Троянинг лашкарини гайритавсиф қўрқув чулғади.
220. Қалъани забт этмоқ бўлган қаттол ёвнинг қарнай садоси
Аҳолига қанча манфур эшитилса, Ахиллеснинг ҳам
Ҳайқирғи шу даража ҳайратомуз бўлиб янгради.
Троянинг ўғлонлари эшитган он Ахилл наърасин,
Бир сесканиб тушди бари; фалокатни сезган узунёл
225. Отлар ўзи олиб қочди ул мардларни аробаларда.
Суворийлар тапгримонанд Ахиллеснинг алп боши узра
Лов-лов порлаб турган боқий алангадан ҳайратга келган
Эдиларки, Афинея ёққан эди бу алангани.
Чаққоноёқ Ахилл уч бор ҳайқирди нақ момақалди роқ;
230. Уч бор чўчиб алғов-далғов бўлди ёв ва муттафиқлари.
Нобуд бўлди шу тўполон пайтида ўз найзаларидан
Ва отлари пойида ўн икки нафар мард троялик.
Ахейлар ҳам фойдаланиб ғулғуладан, олиб қочдилар
Патроклнинг жасадини, сўнг замбилга ётқиздилар-да
235. Ўраб олиб уни, ғамгин ёронлари олиб кетдилар;
Саховатли Ахиллес ҳам юрди улар ортидан маҳзун;
Садоқатли қўлдошининг маҳв бўлиб ўқ, найзалардан
Ётганини кўриб қайноқ-қайноқ кўз ёш тўқди Ахиллес —
Дўстин жангга ўз отлари қўшилган жангаробасида
240. Юборганди, илло унинг кўролмади тирик қайтганин.

Бу вақт Хера амр этди ўз йўлида изчил қуёшга —
Шу заҳоти Океанга ботмоқликни,— хоҳламаса ҳам.
Қуёш денгиз тўлқинига ботиб, жасур данай лашкари
Шунда бир оз ҳордиқ олди серфожна қиргинбаротдан.

245. У ёқда ҳам троялик мардлар чиқиб жанг майдонидан,
Узун ёлли отларини чиқардилар аробалардан
Ва кечликни ҳам ўйламай тўпландилар мажлисга бирдан.
Бу кенгашда тик турарди ҳамма, ҳеч кас журъат этмасди
Ўтирмоққа; ки ҳаммани ваҳимага солиб қўйганди
250. Кўндан буён урушдан бош тортиб ётган ул чаққоноёқ
Ахиллеснинг яна пайдо бўлганлиги майдони ҳарбда.
Панфой ўғли Полидамас берди элга доно маслаҳат;

- Ки ёлғиз шу воқиф эрди ўтмишдан ҳам, истиқболдан ҳам;
У Ҳекторнинг дўсти эди, туғилганди бир тунда улар;
255. Лекин Ҳектор жасоратда тенгсиз эди, у — машваратда;
Хушниятли бу зот шундай ўғит берди ҳамшаҳарларга:
«Пухта ўйланг, дўстлар; сизга маслаҳатим: муқаддас қуёш
Чиқишини кемаларнинг яқинида, жанггоҳда кутмай,
Шу заҳоти бутун лашкар билан қайтиб кириг шаҳарга;
260. Кўп йироқда қолиб кетди, дўстлар, бизнинг истеҳкомимиз.
Ул паҳлавон довлашганда халқ султони Агамемнон-ла,
Унча душвор эмасди жанг қилмоқ бизга данайлар ила.
Мен ўзим ҳам тунаганман кемаларнинг пойида хушнуд;
Ҳадемай забот этурмиз, деб ўйлаганман ул кемаларни.
265. Энди эса мен ҳам сиздек қўрқмоқдаман Пелейзодадан;
Ки довюрак Ахиллеснинг ғиятини яхши биламан;
Троялик лашкар ила ахейлар тенг олишаётган
Бу жанггоҳда истамайди у сусткашлик қилишни мутлоқ;
Шаҳримизни забот этиб у, хотинларни асир олмоқчи.
270. Тез қайтайлик шаҳарга биз! Ишонингким, айтганим бўлур!
Бугун жўшқин Пелей ўғлини муаттар тун тўхтатиб қолди;
У эртага қуроли билан жангга кириб бизни бу ерда
Учратса гар, о! Кўп мардлар Ахиллеснинг билур кимлигин;
Ул ботирдан жонин сақлаб қолган одам — хуррам киражак
275. Трояга; кўплар қузғун ва итларга хўрак бўлажак;
Вале, буни кўрсатмангиз менга асло, у худовандлар!
Гар гапимга, қанча оғир бўлса ҳамки, амал қилсапгиз,
Тунни шаҳар майдонида ўтказурмиз бутун лашкар-ла;
Шунда бизни ҳифз қилгай шаҳримизнинг миноралари,
280. Деворлари, қопқалари ва уларнинг тавақалари.
Тонг чоғида тургаймиз биз қуроли тутиб минораларда;
Ана унда, шўри қурур бандаргоҳдан келиб, шаҳримиз
Атрофида биз билан жанг қилмоқ бўлган мутақаббирнинг!
У шаҳримиз атрофида отларини елдиравериб
285. Толиқтиргач, мажбур бўлур чекинмоққа яна соҳилга;
Ганим журбат этолмас ҳеч деворларни бузиб, шаҳарга
Қирмоқликка; олдин ўзи ем бўлажак зоғу итларга!»

- Обдор сарпўш кийган Ҳектор деди унга ўқрайиб қараб:
«Полидамас, сен ҳамиша нохуш гаплар айтасан менга —
290. Сен маслаҳат бермоқдасан Трояга яширинмоқни!
Айт, жонингга тегмадими писиб юрмоқ тўрт девор ичра?
Авваллари шаҳримизни барча эллар қаромат қилиб;
Мис, олтинга бой, саодат ўлкаси, деб ҳисоблардилар;
Ғойиб бўлган ўшал қиммат ва серҳашам бойликлари энди!
295. Зевс қаҳрига учрагандан буён не-не бойлигимизни
Ночорлиқдан сотдик бизлар Фригия, Меонияга!
Бугун, менга Зевс паногоҳ бўлиб, ёвни Ҳеллеспонгача

- Қувиб, зафар қучишимга имкон берган шундай бир пайтда,
Сен, бетавфиқ, эл олдида, уял, бундай фикр айтмоққа!
300. Каломингни бирон жангчи тинглашига йўл қўймам асло!
Тингланг, дўстлар, менинг гапим, амал қилинг айтганларимга:
Ҳозир ҳамма тўп-тўп бўлиб кечлик қилсин, гуруҳма-гуруҳ;
Соқчиликни унутмангиз, бедор турсин соқчи бўлганлар.
Қайсики мард уйидаги давлатининг ташвишини қилса,
305. Уни элга улашсинки, хурсанд бўлиб қабул этгай эл.
Ҳа, ҳарқалай, ахейлармас, ўз халқимиз баҳраманд бўлгай!
Эртага тонг палласида қуролланиб бизлар, жанг билан
Ахейларнинг кемалари турган ёққа қилурмиз ҳужум.
Агар чиндан ҳам Ахиллес жанг қилмоқчи бўлса жанггоҳда,
310. У ўзига қийин қилур! Зеро, энди жангда ўзимни
Четга олиб қочмай, дадил қарши олгум у паҳлавонни.
Ё у ёлиб чиқиб, зафар қучиб қайтар, ёхуд кампна.
Бандалар-чун Арей бирдай* маҳв этар у маҳворни ҳам!»

- Дерди Ҳектор, маъқул этиб ҳайқирарди трояликлар —
315. Овсар эрлар! Эсларини Афинея олиб қўйипти.
Халққа офат келтирувчи Ҳектор фикрин қўллади ҳамма;
Аммо ҳеч ким қўлламади пурнаф фикрин Полидамаснинг.
Бутун лашкар кенг далада кечлик қилди. Лек мирмидонлар
Патроклга аза тутиб ўтказдилар кечани бедор.
320. Шоҳ Ахиллес марҳум дўстин сийпасига илкин қўйганча,
Мунгли инграб, ҳўнграб-ҳўнграб жўр бўларди азадорларга,—
Овдан қайтиб, қуюқ ўрмон ичидаги шербаччаларин
Овчи олиб кетганини пайқаб қолган ёлдор арслон
Шундай оҳу фиғон қилур қўмсар экан жигарбандларин;
325. У ўрмонма-ўрмон изғиб ахтаради ўғри овчини;
У аянчли ўкиради, ғам ва ғазаб қамрайди қалбин,—
Ахиллес ҳам мирмидонлар ичра шундай фарёд қиларди:
«О, тангрилар! Мен уйимда Менетийни юпатмоқ бўлиб
Ўшал бахтиқаро кунда бесамар сўз айтган эканман!
330. Мен у шоҳга, шонли ўғлинг Трояни тору-мор айлаб,
Сон-саноқсиз ўлжа билан қайтиб келгай, деб сўз бергандим!
Йўқ, ушатавермас экан Зевс инсоннинг ҳамма армонин!
Шу Троя соҳилида битта ерни қонимиз ила
Суғурмоқлик ёзилганкан иккимизнинг қисматимизга!
335. Мени ҳам на кекса отам, на азиза волидам кўрур
Ота уйга қайтганимпи; хоку туроб бўлгум шу ерда!
Баски, сендан кейин кирар эканман мен ернинг қаърига,
Қасдинг олгум Ҳектордан мен — ечиб олиб унинг совутиң,
Мағрур бошин мажақлагум сени дафн қилишдан олдин!
340. Сени қатл қилганлари учун, дўстим, дафн гулханийг
Олдида ўн икки нафар асир тушган трояликни —
Ҳоят ўктам ва диловар йигитларни бошин оламан!

- Кемаларнинг пойида сен унгача жим ётгил, Патрокл!
Сеп билан биз иқтидор ва найза билан жасур халқларнинг
345. Шаҳарларин забт этганда асир олган сийнадор қизлар,
То унгача, кеча-кундуз кўз ёш тўкиб, аза тутгайлар».

- Шундай деди саховатли Ахиллес ва ўртоқларига,
Ўтга улкан мис сепоя қўймоқликни, жасадни ювиб,
Чанг-тўзондан, лахта қондан амр этди покламоқликни.
350. Дўстлар дарҳол мис қозонни сепояга келтириб қўйиб,
Тўлдирдилар уни сувга ва ўчоққа ўт қаладилар.
Ўт аланга олиб ёниб, сув ҳам тезда исий бошлади.
Мис қозонда сув шарақлаб қайнагандан кейин жасадни
Ювдилару қаҳраб мой суркадилар бутун жисмига.
355. Тўққиз йиллик ноёб малҳам суркадилар яраларига;
Сўнг тўшакка ётқизишиб кийдирдилар унинг эғнига
Ҳарир либос ва устига оппоқ чойшаб ёниб қўйдилар.
Мирмидонлар Ахиллеснинг атрофида туриб тун бўйи,
Нола чекиб, ўқсиб йиғлаб Патроклга аза тутдилар.

360. Олтин тахтли синглиси ва завжасига деди Зевс шунда:
«Ниятигга етдинг охир, о такаббур сигир кўз Ҳера!
Сен Пелейнинг чаққопоёқ ўғлини жангга руҳлантиролдинг,
Зеро, момакалонисан жингалаксоч Эллада халқин».

- Дарҳол унга жавоб қилди сигир кўзли малика Ҳера:
365. «Баднийат Зевс! Не деюрсан ўзи менга, о, қодир худо?
Ақли кўтоҳ ва ўлимга маҳкум бўлса ҳамки одамзод.
Бир-бирига мудом зулм ўтказмоғи мумкин ошкора.
Бу Олимпда сармаъбуда ҳисобланмиш мен ўзим эсам,
Мағрурдурман ҳам синглингу ҳам хотининг бўлганлигимдан,—
370. О, тангрилар султони Зевс, баски шундай экан, Троя
Бошига мен ёғдирмоғим мумкин эмас нечун фалокат?»

- Ҳа, олимплик худовандлар баҳслашарди ўзаро шундай.
Етиб борди Фетида ҳам бу пайт Ҳефест кошонасига;
Бу ланг тангри Олимпдаги обдор мисдан бунёд этилган
375. Энг муҳташам саройини безаганди юлдузлар ила.
Ҳефест босқон олдида зир қатнаб терга ботиб ишларди.
Ясар эди йигирмата сепоя у бирваракайга*
Ўз қасрига безак бўлсин деб ясаган эди уларни.
Ўз-ўзидан боқийларнинг даврасига гилдираб бориб,
380. Яна ўзи қайтсин уйга, тангриларни ҳайрон қолдириб,
Деб ўрнатди сепоялар пойига у олтин ғалтаклар.
Сепоялар тайёр бўлди; етишмасди фақат тутқичлар;
Энди тангри тутқичларни михлар ила маҳкамлай кетди.
Ижодият билан машғул бўлган Ҳефест уйига бу пайт,
385. Кириб келди Ахиллеснинг кумушоёқ онаизори.

- Ланг Хефестнинг ёш хотини — дилбарликда тенгиз Харита
Пешвоз чиқди Фетидага ёпинганча ялтироқ ўртук;
Таклиф қилди ичкарига лутфан олиб унинг қўлини:
«Салом, ўртук ёпинган, о, муҳтарама она — Фетида!
390. Хуш келибсан уйимизга. Кўпдан бери ҳеч дарагинг йўқ.
Қани, қани, ичкари кир, меҳмонимиз бўлгайсан азиз».

- Шундай дея ҳур Харита Фетидани бошлади уйга.
Ичкарида маъбудани кумуш михлар ила безалган
Гўзал тахтга ўтқазиб, у нафис курси қўйди пойига.
395. Сўнг қўнғироқ овоз билан чақирди у санъаткор эрин:
«Хефест, тезроқ чиқ бу ёққа, сўраб кенти сени Фетида».

- Дарҳол унга жавоб қилди оқсоқ Хефест — шавкатли маъбуд:
«Наҳот ташриф қилган бўлса халоскорим, мангу азиза
Хур маъбуда кошонамга? Онам Хера оқсоқлигимдан
400. Изза тортиб, мени кўкдан улоқтирган эди, беҳаё
«О, ўшанда қалбим менинг кўп изтироб чеккан бўларди,
Гар мўйсафид Океаннинг ёш қизлари — Фетида ила
Эвринома кирмаганларида менинг жонимга ора.
Мен тўққиз йил сув остида зулмат ғорда турли тақинчоқ
405. Зарб қилдим: билакузук, тўғноғичлар, тароқ, маржонлар;
Атрофимда ўшқирарди серталотум Океан мудом;
Менинг унда ақанлигим билган эди на бир олимпли
Боқий тангри ва на бирон ер бандаси; халоскорларим:
Фетида ва Эвринома воқиф эди фақат бу гапдан.
410. Шул маъбуда бугун ташриф буюринти менинг уйимга;
Энди мен ҳам сумбул сочли Фетидага қилгум яхшилик.
О, хотин сен меҳмон қилгил халоскорим севиб, эъвозлаб;
Мен ҳам ҳозир ишларимни йиғиштириб чиқаман уйга».

- Ҳаммаёғин қурум босган тангри сандон олдидан туриб,
415. Аранг оқсоқ оёқларин судраб босиб ғивирлаб юрди:
Дамчи олиб у кўрадан, йиғиштирди усқуналарни
Ва барини олиб бориб сирти кумуш сандиққа солди;
Латта ҳўллаб артди юзин, оппоқ бўйини, метин билагин,
Сўнгра чайир энсасини ҳамда ёлдор кўкрагини ҳам;
420. Узуи ридо кийди, йўғон темир асо ушлаб илкига,
Оқсоқлашиб эшик томон юрди, шунда заковат ила
Соф олтиндан яратилган, ҳам қувваси, ҳам овози бор,
Тангрилардан илмининг ҳар соҳасидан сабоқ олган ва
Тирикларга ўхшагувчи соҳибжамол жория қизлар
425. Қириб икки қўлтиғига бошладилар уйга Хефестни,
У Фетида чўккан порлоқ тахт қошига келди оқсоқлаб;
Маъбуданинг илкин тутиб, номин атаб деди у шундай:
«Салом, ўртук ёпинган, о, муҳтарама она — Фетида!
Хуш келибсан уйимизга. Кўпдан бери ҳеч дарагинг йўқ.

430. Тилагинг айт! Амр этмоқда қалбим жами истақларингни
Бажармоқни; гар қўлимдан келса бўлди, бажаргум албат».

Жавоб қилди Фетида ҳам кўзларидан дув-дув ёш оқиб:
«Айт-чи, Ҳефест, бу Олимпда бормики ҳеч бирон маъбуда,
У менчалик бахтиқаро, аламдийда, мазлума бўлсин,

435. Кронзода уни дучор қилган бўлсин менчалик ғамга?
Мени — баҳрий санамни, Зевс зўрлаб берди фоний бандага —
Эакзодга; унга кўнглим бўлмаса ҳам кирдим қўйнига:
Ҳозир у чол бўлиб қолган. Вале ўзга ҳасратим ҳам бор!
Мен ягона ўғил кўрдим нарвардигор Зевс карами-ла —
440. Мардлар ичра беқийс мард! У ниҳолдек гуркираб ўсди;
Мен ўғлимни бўстондаги нафис гулдек парварииш қилдим;
Сўнгра уни, ёш бўлса-да, Илионга жўнатдим учқур
Кемаларда, маҳв этсин, деб троялик диловарларни;
Илло энди кўрмам уни отасининг нурли қўшқида!
445. Ҳозирча у тирик, ёруғ жаҳонда, лек қалби азобда;
Ожиздурман мен ҳам бориб унинг дардин енгиллатмоққа!
Ҳукми равон Агамемнон данайларнинг ўғлимига қилган
Армуғони — гўзал қизни яна ундан тортиб олипти.
Изтиробга солган уни шу қиз дарди. Трояликлар
450. Ахейларни сиқиб бориб соҳилгача, йўл бермадилар
Ўтишига уларнинг шу қароргоҳдан қайта ҳужумга.
Шунда ахей қўшинининг улуғлари ўғлимини жангга
Ундадилар, мўл совғалар ваъда этиб. Тўғри, Ахиллес
Хоҳламади ўзи ёвни даф қилишни, валекин дўсти
455. Патроклга кийинтириб ўз совутин, йўллади уни
Жанггоҳ сари — туман-туман лашкарларга саркарда этиб.
То кечгача жанг қилдилар улар Аскій рўбарўсида.
Ўшал қуни забт этилган бўлардиниям Илион шаҳри,
Гар қодир Феб Троянинг лашкарини қийратаётган
460. Патроклнинг кучин қирқиб, бермаганда Ҳекторга зафар.
Шу боис мен тизинг қучиб ёлборгани келдим қошингга;
Балки раҳм қиларсан сен ноймонаси тўлган ўғлимга;
Балки унга қалқон, совут ва дубулға ясаб берарсан;
Ўзиникин Патроклга берган эди — у ҳалок бўлди;
465. Энди ўғлим кўкрагини захга бериб ётур андуҳда!»

Шу заҳоти жавоб қилди унга машҳур санъаткор Ҳефест,
«О, Фетида, бу борада тамомила кўнглингни тўқ тут.

- Кошки эди, Ахиллесга ҳайратомуз ва энг қудратли
Совутларни ясаб бериш қандай осон бўлса мен учун,
470. Шундай осон қутқаролсам унинг ўзин мудҳиш ўлимдан!»

Фетидани қолдириб, у тушди яна устахонага.
Ҳамма дамни у оловга қаратди ва ишга буюрди*

Йигирмата дам баробар кўраларга уфура кетди
Санъаткорнинг ихтиёри ва буюмнинг эҳтиёжига
475. Қараб, ҳар хил куч-ла: бири кўмак бериб шошган устага,
Нақ қуюндек тез уфурар, яна бири бамайлихотир.
Ҳефест ўтга мустаҳкам мис, қалай, кумуш олтин ташлади;
Кейин зилдек сандонини жойлаштиргач ерга яхшилаб,
Бир қўлига улкан болға, бир қўлига қисқич ушлади.

480. Аввал улкан, маҳкам қалқон ясади у нафис безакли;
Теграсига уч қат оппоқ ва дурахшон гардиш ўрнатди;
Кумушсимон тутқич найванд қилди унинг ич томонига.
Бешта қатлам бўлди қалқон* ҳар бир қатлам доирасида
Тангри Ҳефест кўп антиқа нарсаларнинг тасвирин чизди.
485. Энг юқори қатламда у замин, само, яна денгизни,
Ҳеч ҳоримас қуёшни ва кумуш рангли тўлин ойни-ю,
Осмондаги жами гўзал юлдузларни намоён қилди;
Улар ичра Плеядалар, Ҳиадлар ва Орион буржин,
Яна фоний халқ «ароба» деб атовчи Арктос буржин,
490. Ки у мудом Ориондан олиб қочиб юради ўзин
Ва поёнсиз Океанда ювинмоқдан ҳазар қилади*.

- У қалқонда одамларнинг икки шаҳрин ҳам тасвир этди.
Ғоят обод бир шаҳарда тўй-тамошо, базм тасвири.
Бу шаҳарда машъалалар ёруғида ёш келинчаки
495. Етаклашиб, қўшиқ айтиб кўчалардан олиб ўтурлар.
Ёш-яланглар давра қуриш рақс тушур: янграг лиранинг
Ва сурнайнинг шўх овози; ўз уйининг остонасига
Чиққан хотин-халаж тўйни таажжуб-ла қилур тамошо.
Нарироқда, кенг майдонда уймалашиб ётур оломон;
500. Ки у ерда икки одам ўртасида борур кескин баҳс
Ўлдирилган одам учун қанча ҳақ-хун тўлаш ҳақида:
Бири — халққа азда-базза қасам ичиб, қарзимни буткул
Узганман, дер иккинчиси олганини инкор қилади.
Иккови ҳам гувоҳ ёллаб ажрим қилмоқ бўлади ишни.
505. Ҳамма шовқин кўтаради, ҳар бир кас ўз тарафин ёқлаб;
Жарчи аҳли жим бўлишга ундар халқни; лек оқсоқоллар
Силлиқ харсангтош курсида давра қуриб жим ўтирурлар;
Ана, улар ҳукмдорлик асоларин олдилар қўлига;
Ана, ҳукм чиқарурлар бирин-кетин туриб ўриндан.
510. Ана, улар қаршисида икки талант олтин ётипти —
Ки, ҳакамлар кимни ҳақ деб топса, бу музд берилур шунга.

- Бошқа шаҳар икки қўшин томонидан қуршаб олинган;
Қуруллари ярақлайди. Лек иккови ҳам тараддудда:
Қилсакмикин ғорат ушбу шаҳарни, ё ундаги барча
515. Бойликларни икки томон қоқ ўртадан бўлашволсакми?

- Лек шаҳарнинг аҳолиси шайланади хуфия жангга.
 Мард йигитлар хотинларни, болаларни ҳамда чолларни
 Қўйиб девор тепасига, шаҳардан тез чиқур ўзлари.
 Икки тангри — Арей ила Афинея сардорлигида —
520. Иккови ҳам соф олтиндан, иккови ҳам кийган зар либос:
 Совут кийган, улуғвор ва гўзал улар — асл тангрилар!
 Улар якқол кўринурлар: бандалар кўн майда улардан.
 Мазкур лашкар пистирмабоп ерга етди — дарё бўйига;
 Сув ичгани шул сувлоққа келар эди подалар доим;
525. Ялтироқ мис совут кийган лашкар шунда қурди пистирма.
 Сал олдинга бориб пусди ичларидан икки айғоқчи,
 Улар ҳарён кўз ташлайди пойлаб сурув ёки подани.
 Ана, сурув ҳам кўринди; икки чўпон қўйлар ортидан
 Сурнай чалиб келаётир фалокатдан мутлақ беҳабар,
530. Айғоқчилар елиб чиқиб чўпонларга ташланадилар;
 Тез маҳв этиб шўрликларни, кумуш юнгли қўйлар сурувин
 Ва қорамол подасини бутунича ҳайдаб кетурлар.
 Пода кетган ёқдан фарёд эшитилган заҳот, ганимлар
 Миниб учқур отларига, қароргоҳдан чиқурлар елдек
535. Ва борурлар зумда етиб «дод» овози келган сувлоққа,
 Тараф-тараф бўлиб, ана жанг бошланди дарё бўйида;
 Найза отиб бир-бирларин маҳв этмоқда, ана, лашкарлар.
 Адовату Низо изғир қўшин аро, яна шум Ўлим;
 У гоҳ човут солар соғга, гоҳ ярадор илкидан тутар,
540. Гоҳ пойидан судраб кетар шитоб ила ҳалок бўлганин;
 Либослар ҳам қирмизи ранг одамларнинг қаро қонидан.
 Тириклардек жанг қилурлар бу лашкарлар майдони ҳарбда
 Ва судрарлар шоша-пиша бир-бирларин қонли жасадин.
- Хефест яна кенг даланинг тасвирин ҳам чизди қалқонга:
545. Бу ҳосилдор шудгор уч бор ҳайдалган ва молалапганди;
 Деҳқон аҳли ҳўкизларни қўшга қўшиб ер ҳайдар экан,
 Шудгорнинг гоҳ у бошига юрар эди, гоҳ бу бошига;
 Ҳар гал дала марзасига етганида қўшчи қўш ила,
 Қадаҳ тўла оромбахш май тутар эди унга бир эркак;
550. Шунда қўшчи ҳўкизларни тезроқ ҳайдаб шудгор ёқалаб,
 Ошиқади яна тезроқ қайтмоқ учун ўшал марзага.
 Соф олтиндан эди дала, аммо қўшчи орқасидаги
 Шудгор қора тусдайдики*, бу Хефестнинг мўъжизасийди.
- Яна у барқ уриб ўсган бугдойзорни ҳам нақш қилди;
555. Ўроқчилар ўроқларин ярақлатиб бугдой ўрарди.
 Бир томонда тўн-тўп ётар ўрилган ул олтин бошоқлар.
 Нарироқда учта одам ўроқчилар ортидан юриб,
 Бошоқларни боғ-боғ қилиб боғлайдилар; ўғил болалар
 Қучоқ-қучоқ йиғиб келиб тутадилар боғловчиларга.

560. Заминдор чурқ этмай, дала ўртасида, қўлида асо
Тик туради кўнгли тоғдек кўтарилиб, маҳрамлар эса
Нарирокда тузайдилар дастурхон алп эман остида;
Қурбонликка бир ҳўкизни сўйиб улар уймалашади;
Хотинлар ун элайдилар шомлик учун ўроқчиларга.
565. Ҳефест яна узумзорни тасвир этди: бошдан-охир бу
Олтин боғда қора тусда эди фақат узум бошлари;
Жами тоқлар қатор кумуш қозиқларга боғланган пухта.
Боғ ёқалаб ўтган зовур тўқ кўк рангда, қалайдан эди
Боғ девори; битта сўқмоқ ўтган богнинг қоқ ўртасидан,
570. Ҳашарчилар шу йўлкадан ташийдилар тоқзор ҳосилин.
Нафосат-ла тўқилган кўп саватларда тоғли узумни
Ташийдилар йигит-қизлар гўдаклардек шўхлик қилишиб,
Шу ёшларнинг ичида бир ўктам бола хушовоз лира
Торларини моҳирона чертиб, нафис овози ила
575. Шу торларнинг садосига жўр бўлганча қўшиқ куйлайди,
Ёш-яланглар эса унинг атрофида рақс тушишиб,
Ёр тепиниб, қўшиқ айтиб, қийқиришиб, боришар шодон.

Шу қалқонда Ҳефест яна шохдор моллар тасвирини чизди;
Шохларни у олтиндан ва баъзиларини қалайдан қилди.

580. Ана, пода маъраганча молхонадан чиқиб, ўтлоққа —
Соҳиллари, қамишзор шўх дарё сари йўл олаётир,
Бу поданинг ортидан тўрт нафар олтин подачи борур,
Подачилар орқасидан чоғиб борар тўққизта кўппак.
Ана, икки ёлдор арслон тўсиб чиқиб пода олтидан
585. Бир буқани бўғизлайди: шўрлик маърар жон аччиғида;
Уни итлар ва чўпонлар қутқаргани югурадилар;
Лекин шерлар нарво қилмай шиладилар буқа терисин,
Апир-шапир қонин ичиб, ошайдилар ичак-чавоғин:
Ёш чўпонлар «олкиш»лайди кўппакларни, лекин бефойда.
590. Итлар қулоқ осмайдилар ва шерларга ташланмайдилар;
Чоғиб келиб акиллашиб, қочадилар яна орқага,

Кейин Ҳефест хушманзара бир ўтлоқнинг тасвирини чизди:
Сокин, сўлим бу водийда кумуш юнгли сонсиз қўйларнинг
Усти ёниқ қўтонлари, чўпонларнинг чайлаларини.

595. Яна Ҳефест ажиб бир рақс майдончасини чизди қалқонга,
Худди шундай гўзал ошён қурган эди доғули Дедал
Сумбул сочли Ариадна учун бир вақт обод Кносда.
Бу майдонда ёш йигитлар мафтункор, гулбадан қизлар-ла
Қўл ушлашиб давра қуриб шоду хуррам рақс тушадилар.
600. Қизлар зариф, ҳарир кўйлак, йигитлар оқ либос кийганлар.
Кийимлари шундай покки, ярақлайди мой сурилгандай;
Қизлар — ажиб гулчамбарлар ила нажиб сочин безаган,

Йигитлар ҳам — олтин ханжар осган кумуш тасмаларига.
Улар шўх-шўх рақс тушаркан, гоҳо моҳир кулол дастгоҳи
605. Каби гир-гир айланурлар оёқлари енгил тепиниб,
Гоҳо улар саф тортишиб бир-бирлари сари юрурлар.
Қишлоқ аҳли бу рақсни мароқ билан қилур тамошо;
Бир даврада қизиқ ўйин кўрсатади икки қизиқчи.

Яна Ҳефест Океаннинг қиёси йўқ иқтидорини
610. Акс эттирди бу қалқоннинг ост қатлами кунгирасида.

Тангри Ҳефест маҳобатли ва мустаҳкам ажиб қалқонни
Безаб бўлгач, алангадан ҳам нурафшон бир зирҳ ясади;
Ундан кейин Ахиллеснинг бошига мос, қоқ чўққисида
Олтин тож бор, дабдабали ва сербезак, зил дубулга ҳам;
615. Яна Ҳефест бир жуфт пойзирҳ ҳозирлади юмшоқ қалайдан,
Бу олимпик уста ясаб бўлгач барча совут-силоҳни,
Ҳаммасини Ахиллеснинг волидаси нойига қўйди.
Шунда она ушбу ажиб қурооларни тезроқ ўғлига
Етказмоқ-чун қорли Олимп чўққисидан учди лочиндек.

ЎН ТЎҚҚИЗИНЧИ ҚЎШИҚ

ТАРКИ ҒАЗАБ

Қирмизиранг либос кийган Тонг шафаги бошин кўтариб
Океандан, тангрилару бандаларга зиё бахш этди;

Фетида ҳам инди шу чоқ мирмидонлар қароргоҳига.

Шу ерда у кўрди ўғлин: у Патрокл устида қулоч

5. Ёзиб, ҳўнграб йиғлар эди; йиғлашарди мирмидон дўстлар.

Шу жамоа ўртасига бориб туриб маъбуда она,

Олди ўғлин илкидан ва шундай деди унга юзланиб:

«Ўғлим! Ҳозир марҳумни биз тинч қўяйлик — оғир жудолик

Бўлса ҳам бу; маҳв бўлган у тангрилар иродаси-ла.

10. Тур, Ахиллес, сен Ҳефестнинг армуғонин қабул этиб ол;

Бундай нодир совут ҳали беамаган одамзод кўксин».

Деб келтирган совутларни қўйди она ўғлин пойига;

Безаклари шоён ажиб бу совутлар жаранглаб кетди.

Мирмидонлар сескандилар; бирон кас ҳам тик қаролмади

15. Совутларга; лек қудратли Ахилл эса уларни кўргач,

Қалбидаги ғазаб яна кучлироқ жўш ура бошлади;

Чақнаб кетди унинг қовоқ остидаги ўтли кўзлари.

Сўнг, Ҳефестнинг бу дурафшон, мўъжизаваш армуғонини

Тўйиб-тўйиб кузатаркан, кўтарилди кўнгли тоғ каби

20. Ва кумушпой онасига деди шундай ажиб каломлар:

«О, онажон! Бу илоҳий тухфа эрур; уни одамзод

Эмас, балки худовандлар ижод этган бўлиши керак.

Мен ҳозироқ қуроллангум. Илло қалбим хавотирдадур

Бир нарсадан: шум пашшалар Патроклнинг яраларига —

25. Қириб олиб, қўймасалар эди қурт, деб қўрқаман жуда;

Оқибатда, жонсиз жасад аста яриб оқа бошлайди!»

Яна унга жавоб қилди кумушоёқ она — Фетида:

«Нуридийдам! Бу тўғрида сен сира ҳам безовта бўлма.

Ўзим хира пашшалардан қўриқлагум бу мард жасадин;

30. Ҳаттоки у шу тақлидда яна бир йил ётганида ҳам,

Жасадига гард юқмайди, билъакс яна кўркамлашади.

Ахейларни сен кенгашга чорлаб, ўғлим, халқлар султони

Атрейзодга бўлган ғазаб-ғаразингдан кечганингни айт,

Сўнгра, дарҳол жангга отлан, қудратингни йиғ билагингга».

35. Шундай дея у ўглини руҳлантирди зўр жасоратга.
Патроклининг бурнига бир неча томчи муаттар сув ва
Қирмизиранг бол томизди — жасад мудом чиримасин деб.

- Чаққоноёқ Ахилл жадал борар экан соҳил ёқалаб,
Мудҳишона ҳайқирдики, ахей аҳли ҳайратга келди.
40. Кўндан бери қонли жангга кирмай, четда дам олиб ётган
Саховатли бу паҳлавон кўринган он яна майдонда,
Денгизларда кемаларни бошқарувчи даргалар борми,
Озуқалар ҳозирловчи дастёрлару ошпазлар борми —
Авваллари жанггоҳга ҳеч тушмай, доим кемаларида
45. Қолувчилар ҳам йиғила бошладилар тез маъракага.
Тангри Арей бандалари — шоҳ Одиссей билан қудратли
Тидейзода, — оғир бўлса ҳамки ҳали жароҳатлари,
Оқсоқланиб келардилар таянганча пайзаларига.
Етиб келиб икковлари ўтирдилар олдинга ўтиб;
50. Ана, улар орқасидан етиб келди оғир ярадор
Мардлар шоҳи Атрейзод ҳам: уни жўшқин муҳорабада
Антенорзод Коон улкан найза билан яралаганди.
Йиғилишиб бўлгандан сўнг маъракага ҳамма ахейлар.
Шоҳ Ахиллес туриб улар даврасида шундай нутқ айтди:
55. «Агамемнон! Гар иккимиз бир вақтлар асирга қиз деб
Юракларни кемирувчи адоватга мойил бўлмасдан,
Шундай тотув иш кўрганда эдик, нафи бўларди кўпроқ.
О! Нечун ўз ўқи ила маҳв этмаган экан ул қизни
Артемиди, мен Лирнесни ғорат қилиб, асирга тушган
60. Қиз-жувонлар орасидан уни танлаб олганим кунда;
Ҳанимлар ер тишлатмаган бўлар эди не-не мардларни,
Гар ғазабга берилиб мен, бунча ўжар бўлмаганимда!
Бундан фақат Ҳектор ила троялик лашкар кўрди наф.
Лек данайлар бу нифоқни ҳали-бери унутмагайлар.
65. Ҳай, салавот дейлик, бизлар ўтган ганга, бўлса ҳам у талх
Ва зарурат даъвати-ла мағрур қалбга берайлик таскин.
Энди буткул тарк этгумдир ғазабимни; дилда адоват
Сақламоқни тарк этгум мен бундан буён. Шоҳ Агамемнон,
Мис совутли данайларни сен жанггоҳга йўналтир тезроқ;
70. Ижозат бер, мен ҳам ёвга ҳужум қилиб кучим синайин;
Кўрайлик-чи, тунармикин ёв бугун ҳам кема нойида?
Йўқ, аминман, жангда бизнинг қуроолларга чап бериб қолган
Ҳар бир ғаним қаршимизда жон деб буккай толган тизларин!»

- Деди у ва данайларнинг кўнгли гулдек очилиб кетди
75. Саховатли Ахиллеснинг ғазабни тарк этганидигидан.
Шунда мардлар ҳукмдори Агамемнон ўрнидан турди.
Лек ўртага чиқмасдан у нутқ бошлади турган ерида:
«О, ёроллар, мард данайлар, о, Арейнинг муҳориблари!

- Сўзламоққа ҳозирланган потиқ сўзин тингланг жим туриб;
80. Зероки, энг моҳир нотиқ ҳам қийналур, сўзин бўлсалар.
Тўполонда бир сўз айтмоқ, ё тингламоқ осонми ахир? —
Қўп жарангдор бўлса ҳамки нотиқ саси, эшитилмайди.
Пелей ўғли ила суҳбат қурмоқчиман мен; сизлар эса,
О, ахейлар, диққат билан қулоқ осинг суҳбатимизга, —
85. Бу борада менга ахей ўғлонлари кўп гапирарди;
Мени айбга йўярдилар, лек, о, дўстлар, айб мендамас:
Зевсу Қисмат ва зулматда тентировчи шум Эриния —
Шул тангрилар ақлим олиб қўйгандилар машварат чоғи,
Ахиллеснинг муздин тортиб олганим ул бесаодат кун.
90. Мен нима ҳам қилолардим, бандаларни сўқир қилувчи
Зевснинг қизи даҳшатли ва иқтидорли маъбуда Озор
Қилғиликни қилиб қўйгач? Ғоят майин унинг пойлари;
Юрганида тегмас ерга; учиб юриб у, одамларнинг
Эсин олур; айримларни осонгина домга тортур.
95. У ҳаттоки бугун замин бандалари ва худовандлар
Ичиди энг иқтидорли — Зевсни ҳам ром қилган, дейдилар;
Ҳатто аёл боши билан Ҳера ҳам ўз шавҳари — Зевсни
Макр билан лақиллатган экап, она Алкменанинг
Кўзи ёрий деб турганда Ҳераклга Фива шаҳрида.
100. Ўша кун и деган экан Зевс тангрилар жамоасида;
— О, самовий маъбудлар ва маъбудалар, тингланг каломим;
Сийнамдаги қалбим розин сизга баён этгум мен ошкор;
Ҳомиладор аёлларнинг кўмакчиси ҳур Илифия
Бугун менинг насабимдан бўлган буюк бир одамзодни
105. Келтиради дунёгаки, у улғайиб ҳокимлик қилгай
Ўз теварак-атрофида ҳукм сурган барча шоҳларга. —
Сармалика Ҳера шунда айтган экан Зевсга макр ила:
— Елғон, о, Зевс! Чиқмагайсан сен ҳеч қачон сўзинг устидан.
Йўқса, онт ич, о сарпадар, ки шу бугун дунёга келиб,
110. Онасининг этагига тушган гўдак, — сенинг наслингдан
Бўлган буюк бир одамзод, — ҳукмронлик қилажак, дея,
Ўз теварак-атрофида ҳукм сурган барча шоҳларга, —
Депти Ҳера, лек сезмабди хотинининг найрангини Зевс;
У пушаймон бўлган экан муқаддас онт ичиб, пировард.
115. Ўша заҳот Олимпни тарк этиб Ҳера елдек учипти
Ва Аргосга етиб бориб Персейзода шоҳ Сфенелнинг
Саройига кирган экан хотинининг истиқболига.
Маликанинг ҳомиласи етти ойлик ўғил эканин
Билган Ҳера унинг кўзин ёритипти муҳлатдан олдин;
120. Илифияларни эса, Алкмена ёнига яқин
Йўлатмасдан даф қилганкан, тўлғоқ пайтин ҳам кечиктириб.
Сўнгра шундай хабар ила келган экан Зевс қошига у:
— Кумушчақмоқ соҳиби Зевс! Келтирдим мен сенга хушхабар;
Машҳур бир эр дунё кўрди, у Аргосга ҳоким бўлади,

125. Бу — Эврисфей — Персейзода Сфенелнинг мардона ўғли*
Сенинг наслинг: у мустаҳиқ шоҳ бўлади Аргос элида.—
Шундай депти ва Зевс қалбин теран алам қамраб олипти.
У Озорнинг олтинранг соч ўримидан чапгаллаганча
Энг даҳшатли онт ичибди бутун жисми титраб ғазабдан:
130. — Бундан буён на сарбаланд бу Олимга, на-да чароғон
Кенг фазога қадам қўяр, кўзларини кўр қилувчи Озор,
Шундай дея итқитипти юлдуз тўла осмондан уни,—
Учиб келиб тушипти у одамларнинг меҳнатгоҳига*,
Зевс ўз ўғли Ҳераклнинг шоҳ Эврисфей фармони билан
135. Заҳмат чекиб ишлашини кўраркану чекаркан озор.—
Мен ҳам шундай,— дубулгаси обдор Ҳектор, бузрук саркарда
Ахейларни кемаларнинг яқинида қирганин кўриб,
Ғазабимдан сезмай қопман Озор мени кўр қилганини.
Баски сўқир бўлиб кўзим, олган экан Зевс идрокимни,
140. Гуноҳимни ўзим ювиб, тутгум сенга бебаҳо музdlар.
О, диловар, жангга шайлан, лашкарни ҳам бошла ортингдан!
Ҳадяларга келсак, кеча чодирингга бориб Одиссей
Битта-битта санаб берган; улар барин олишинг мумкин.
Гар истасанг сал сабр қил, жангга ташна бўлсанг-да ғоят;
145. Одамларим олиб тушур кемалардан ул совғаларни.
Ўз кўзинг-ла кўражаксан, кўнглинг қандай хушлаётганим».

Саховатли шоҳ Ахиллес жавоб қилди Атрейзодага:
«О, шавкатли Агамемнон, мард эрларнинг соҳибқирони!
Сен мураса тухфасини берасанми, ё бермайсанми,—

150. Ихтиёринг; ҳозир жангни ўйлайлик биз, пайсалга солмай;
Суханбозлик қилиб вақтни ўтказмоқдан не ҳаён бизга?
Дам ғанимат! Ҳали буюк иш етмаган ниҳоясига!
Сизлар ҳали кўражаксиз Ахиллесни олдинги сафда
Троялик ёв тўдасин найза ила қийратётганин
155. Ва ўзингиз ҳам ёв билан олишгайсиз шундай аёвсиз!»

Лек эътироз билдирди шоҳ Ахиллесга доно Одиссей:
«Йўқ, тангриваш шоҳ Ахиллес, сен нечоғлик довжурак бўлма,
Ахейларни оч қоринга жанггоҳ сари бошлама зипҳор.
Гар Троя ва Ахея лашкарлари жанг майдонида

160. Тўқнашсаю тангри бирдай куч уфурса икки томонга,
У тақдирда муҳораба ҳали-бери тамом бўлмайди.
Буюр ахей лашкарига; тўйиб олсин нон еб, май ичиб;
Зероки, май одамзодни руҳлантирар, қудратлантирар.
Ҳеч қандайин диловар ҳам тонг отгандан то кун ботгунча
165. Дош беролмас машъум жангга, агар унинг қорни оч бўлса.
Гарчи, руҳи тетик бўлиб, ҳамон жангга жаҳд қилса ҳам у,
Беҳол жисми оғирлашур, азоб берар очлик, ташналик,
Юрганида оёқлари чалишади дармонсизликдан.

- Лек, май ичиб, овқатланиб олган одам, тонгдап шомгача
170. Тиним билмай олишишга қодир ғаним кучлари билан,
 Руҳи маҳкам, ўзи тетик оёқ-қўли чарчашни билмас,
 Жанггоҳни ҳам тарк этмагай, токи ҳамма тарк этмагунча.
 Сен, Ахиллес, данайларга буюр, улар нонушта қилсин.
 Соҳибқирон Агамемнон эса сенга совғаларини
175. Эл олдида кўрсатсинки, уни кўриб аргосликларнинг
 Кўзи кулсин, сенинг эса, о, паҳлавон, қалбинг қувонсин.
 Агамемнон шу жамоа қаршисида туриб онт ичсин,
 Навиҳол қиз Брисеида ётоғига кирмаганман ҳеч,
 Асло эру хотинга хос ишга қўлим урмаганман, деб.
180. Сен ўзинг ҳам, о, Ахиллес, кўнглинг юмшат, илтифотли бўл.
 Ва ниҳоят, Агамемнон зўр зиёфат берсин сен учун
 Ўз қўшиқда, токи сени рози қилсин ҳар тарафлама.
 Сен ҳам энди, Атрейзода, бундан буён адолатли бўл
 Ўзгаларга: асло-асло иснод эмас ҳукмрон учун
185. Ўзи олдин таҳқирлаган одам билан ярашса магар».

- Одиссейга шу заҳоти жавоб қилди шоҳ Агамемнон:
 «Саховатли Лаэртзода, гапларингни тинглаб суюндим;
 Сеп ҳақ гапни айтдинг мутлоқ, мулоҳазанг ҳам одилона.
 Онт ичмоққа тайёрман мен — қалбим даъват этмоқда шунга.
190. Худо номин тилга олиб ичмагайман сохта онт зинҳор!
 Пелей ўғли, ташна бўлса ҳамки жангга, қолсин бу ерда;
 Бошқалар ҳам қолсинлар, то одамларим қароргоҳимдан
 Ҳадяларни келтиргунча, то қудсий онт ичмагунимча.
 Бу хизматни юклагумдир мен, Одиссей, сенинг зимманга.
195. Сен ахейлар орасидан танлаб олиб мард йигитларни,
 Қуни кеча биз Ахиллга ваъда қилган армуғонларни
 Ўзинг олиб кел, асира қизларни ҳам бошлаб кел дарҳол.
 Сен, Талфибий, ўзимизнинг қароргоҳдан бир қобон топиб,
 Қурбонликка сўйдир уни тангри Зевс ва Қуёш йўлига».
200. Атрейзодга жавоб қилди чаққоноёқ Ахиллес яна:
 «О, шавкатли Атрейзода Агамемнон, мардлар султони!
 Яхшиси, биз бу ниятни қолдирайлик бошқа бир вақтга:
 Машаққатли жангдан сўнгги оз фурсатли ҳордиқ пайтига,
 Қалбимдаги оташ-ғазаб бир оз сўниб, тинчиганимда.
205. Зевсдан қувват эмган Ҳектор шафқат билмай қириб ташлаган
 Не-не мардлар жанггоҳ узра хоку туроб бўлиб ётганда, —
 Сизлар даъват этмоқчисиз тановулга бутун лашкарни!
 Йўқ, ҳозироқ, наҳор қилмай, оч қоринга, данайларни мен
 Ундар эдим жанггоҳ сари; фақат қуёш ботгандагина,
210. Қасос олиб бўлгач ёвдан, зиёфатга таклиф этардим.
 То унгача, томоғимдан ўтмас сира май ҳам, овқат ҳам,
 Зеро, аза тутмоқдаман энг жонажон дўстимга бугун!

- Ўстиги у, бутун жисми илма-тешик бўлиб найзадан
Чодиримнинг ўртасида, эшик томон узатиб пойин;
215. Атрофида йиғлар дўстлар! Йўқ, кўнглимга сиғмайди овқат!
Ўлим ва қон, ўлаётган ёв ноласи — бирдан-бир орзум!»

- Донишманд эр Одиссей ҳам Ахиллесга юзланиб деди:
«О, Ахиллес, бутун ахей эли ичра энг диловар эр!
Сеп кўп марта шавкатлироқ, кучлироқсан мендан жанггоҳда;
220. Илло соҳибидрокликда устундурмен сендан юз бора;
Ёшим севдан каттароқдир, тажрибам ҳам ортиқроқ, албат.
Шу боисдан сабр-бардош ила тингла айтгапларимни;
Мис найзалар талай-талай ўликларни сочганда ҳар ён,
Инсон қалби тўяр тезда бундай машъум муҳорабага;
225. Лек одамзод урушининг ҳаками — Зевс тароз палласин
Босган заҳот, тез камаюр фалокаткаш жанггоҳ ҳосили.
Йўқ, мақбулмас аза тутмоқ ўлганларга оч қорин ила.
Бу жанггоҳда қириларкан неча-неча ахей ҳар куни,
Кимнинг қачон вақти бўлур дам олмоққа бундай андуҳдан?
230. Сабр-бардош ила бир кун аза тутмоқ ҳар бир марҳумга,
Сўнгра уни дафн этмоқ бизлар учун фарз ва қарз, дўстлар;
Қонли жангдан омон чиққан мардлар эса яна эртага
Совут кийиб, ғаним билан ҳормай-толмай, жидду жаҳд ила
Олишмоқ-чун еб-ичишиб, куч йиғмоғи лозим албатта.
235. Лашкар учун ўзга фармон кутиб бунда турмасин ҳеч ким!
Буйруқ шуки; ким кемалар панасида қолса беркиниб,
Шўри қурур. Йўқ, бугун биз — аргосликлар, ҳаммамиз бирдан
Мудҳиш уруш очажакмиз троялик мардларга қарши!»

- Шундай деб у ўзи билан бошлаб кетди кекса Несторнинг
240. Ўғилларин, Филейзода Мегеснию шоҳ Мерионни,
Фоасни ҳам, Меланиппни, Крейонзод, Ликомедни ҳам.
Ҳаммалари йўл олишди Агамемнон қароргоҳига.
Тез амалга оширилди айтилган сўз, берилган ваъда:
Етти дона сепои ва йигирмата ажиб мис қозон
245. Олди улар; ундан кейин, ўн иккита ипак ёлли от,
Етти нафар ҳам покиза, ҳам моҳира чевар аёлни
Ва Бриснинг анор юзли қизин бошлаб чиқдилар улар.
Одиссей ўн талант олтин кўтарганча юрди олдинда;
Ёшлар ўзга совғалар-ла эргашдилар унинг ортидан.
250. Олиб келиб жамоанинг кўз олдига қўйдилар барин.
Агамемпон турди; саси тангримопанд жарчи Талфибий
Мардлар шоҳи қаршисига бир қобонни келди етаклаб,
Атрейзода доим шамшир ғилофида олиб юрувчи
Пичоғини олиб дарҳол, қобон тукин бир тутамини
255. Ирим учун қирқди, сўнгра чўзиб қўлин, илтижо қилди
Тангри Зевсга. Мажлисгоҳга йиғилишган ахей мардлари

- Эҳтиром-ла жим ўтириб тингладилар шоҳ каломини;
 Агамемнон эса боқиб кенг фазога дерди муножот:
 «Шоҳид бўлсин энг қудратли бузрук тангри Зевс каломимга!
 260. Қуёш, замин ва онтини бузганларни Аид қаърида
 Ҳеч аёвсиз жазоловчи Эринийлар, сиз гувоҳ бўлинг!
 Онт ичаман, ҳатто қўлим учини ҳам Брис қизига
 Теккизмадим, зўрлаб уни хобхонамга олиб кирмадим;
 У ҳамиша гард юқтирмай, нок яшади менинг кўшкимда!
 265. Агар онтим сохта бўлса, худовандлар дучор қилсинлар
 Ўз аҳдини бузганларнинг жазосига мени аямай!»

- Шундай деб у бўғизлади ўткир ничоқ ила қобонни
 Талфибий ҳам қулочкашлаб туриб отди бу қурбонликни,
 Балиқларга хўрак бўлсин, деб мўйсафид денгиз қаърига.
 270. Деди шунда Ахиллес ҳам хомуш туриб, данай аҳлига:
 «Мунча офат ёғдирмасанг бандаларинг бошига, о, Зевс!
 Йўқ, ҳеч қачон Агамемнон ундошмасди руҳим газабга;
 У ҳар қандай найранг қилиб бўлса ҳамки, Брис қизини
 Мендан зўрлаб ололмасди; не қилайки, парвардигор Зевс
 275. Шу йўл билан ахейларни қирмоқликни қинти ихтиёр!
 Дўстлар, қани нонуштага, сўнг бошлаймиз муҳорабани!»

- Шундай дея шоҳ Ахиллес бу мажлисни мухтасар қилди.
 Мажлис аҳлини ҳар бири ўз кемасига қараб йўл олди.
 Бу аснода, мирмидонлар қабул қилиб сулҳ армуғонин,
 280. Йўл олдилар тангримонанд Ахиллеснинг кемаси томон;
 Совғаларни қўйиб Ахилл чодирининг бўсағасига,
 Аёлларни ўтказдилар ичкарига. Отларни эса
 Ахиллеснинг уюрига қўшвордилар олиб боришиб.
 Соҳибжамол Афродитамонанд гўзал Брисейда
 285. Шафқатсиз тиг маҳв қилган Патроклини кўрган ҳамонақ,
 Қучганича марҳумни у, нола чекиб ва юм-юм йиғлаб,
 Тирнай кетди сийналарин, нафис бўйини ва гулрухсорин.
 Шундай дерди ҳур маъбудамонанд бу қиз ўқсиб йиғларкан:
 «О, Патрокл! О, мендай бир бадбахт қизнинг бебаҳо дўсти!
 290. Не кулфатки, сени омон қолдирсаму мен кета туриб,
 Қайтиб келиб, халқ султони, кўрсам сенинг ўлики жасадинг,
 Дамодам дард устига дард таъқиб қилур мени ҳар ерда!
 Волидам ва отам мени қовуштирган жуфти ҳалолим
 295. Ҳалок бўлди, ўзим кўрдим, шаҳримизнинг бўсағасида;
 Уч жигарим — уч оғамнинг (бир қориндан талашиб тушган)
 Учовин ҳам кўрдим ўшал машъум кунда ажал олганин.
 Лек сен менга берган эдинг тасалли, кўз ёшим аритиб,
 Мард Ахиллес эримни маҳв этиб, шаҳрим фораг қилганда,
 Сен юпатиб мени, ҳали Ахиллесга эрга бермоқчи
 300. Ҳамда мени Фтияга ўзинг элтиб, мирмидонлар-ла

Ўтказмоқчи бўлган эдишг иккимизнинг никоҳ тўйимиз.
Эвоҳ, нобуд бўлсан, жоним! Сенга аза тутгум тоабад!»

- Шундай ҳўнграб йиғларди у: жўр бўлишди асиралар ҳам;
Вале улар жасад узра йиғлардилар ўз дардин айтиб.
305. Бу пайт данай сардорлари сал тамадди қилиб ол, дея
Ахиллеса ёлбордилар; лек рад этди у оҳ урганча:
«Дўстлар! Агар каломимга бўлса қулоқ остувчи дўстим,
Ёлбораман, ундаманг ҳеч мени ҳозир овқатланмоққа,
Ушоқ ўтмас томоғимдан; дардим оғир, қалбим азобда!
310. Токи қуёш ботмагунча, ёлбормангиз, туз ҳам тотимам!»

- Шундай дея қайтарди у аксарият саркардаларни.
Фақат икки Атрейзода, заковатли Одиссей, Нестор,
Идоменей ва илоҳий Феникслар қолди бу ерда;
Улар қанча уринмасин юпатмоққа бу ғамгин эрни,
315. Қўнгли таскин тонмади, то қопли жангга гарқ бўлмагунча.
Патроклли ўйларди у, оҳ урарди фақат у ҳақда:
«Авваллар, о, бахтиқаро, азиз дўстим, агар ахейлар
Троялик мардларни қоп қақшатсалар, сен чодиримда
Дарҳол мен-чун ҳозирлардинг энг лаззатли, турфа таомлар.
320. Энди, ўлиб ётипсан сен, лек мен неъмат тўла дастурхон
Қаршисида ўтирибман, фақат сени қўмсаб, туз тотмай!
Билки, ҳатто ўз падарим,— ўзга юртда, ўшал беҳаё
Елена деб Троянинг мардлари-ла жанг қилиб ётган
Ўғлонининг кўмагига Фтияда зор бўлиб ётган
325. Кекса отам,— ўлганда ҳам бунча оғир ғам чекмас эдим;
Ҳатто агар Аскиросдан, азиз ўғлинг Неоптолем
Ўлди, дея машъум хабар келганда ҳам (гар тирик бўлса!)
Авваллари мен кўнглимга таскин бериб, бу Трояда —
Ватанимдан олис ёқда ёлғиз ўзим ҳалок бўламан,
330. Лек сен омон қайтажаксан Фтияга, деб ўйлар эдим,
Сен ўғлимни Аскиросдан ўз кемамга тушириб келиб,
Кўрсатарсан унга жами бойлигимни, деб ўйлагандим:
Амлокимни, қулларимни, томи баланд кўшқларимни ҳам.
Зеро, кўнглим сезмоқдаки, отам Пелей ё қафо қилган,
335. Ё кексалик азобидан ва андуҳдан қадди бўлиб дол,
Кун-уззукун кутиб ётар менинг ҳалок бўлганим ҳақда
Машъум хабар, ўз уйида, тўшагида чалажон бўлиб!»

- Дерди Ахилл юм-юм йиғлаб, бунда турган саркардалар ҳам
Хўрсинишар эди эслаб уйда қолган ўз дилбандларин.
340. Самодан Зевс қўриб бун, раҳм қилди саркардаларга
Ва Афина Палладага бир сўз деди таважжух қилиб:
«Не гап, қизим, ё тамоман воз кечдингми шавкатли эрдан?
Қўрқмоқдман, Ахиллеса заррача ҳам қайгурмай қўйдинг!»

- Ана, ёлғиз қолиб у ўз кемаларин рўбарўсида,
 345. Ўқсиб-ўқсиб йиғлаб, азиз дўсти учун аза тутмоқда.
 Овқатланур бутун лашкар; оч ўтирур фақат Ахиллес.
 Бор Афина; тотли оби-амбар ила олтин ранг нектар
 Томизгилки сийнасига, очлик енғиб қўймасин уни».
- Афина ҳам қалбан шунга интиларди анчадан бери;
 350. У янгроқ сас, узунқанот бургут каби шўнгиди кўкдан.
 Бу аснода бутун лашкар қароргоҳда қуроолларди.
 Зевснинг қизи, Ахиллесни очлик енғиб қўймасин, дея
 Тотли оби-амбар ила нектар сурди унинг кўксига;
 Яна ўзи Олимпдаги Зевс уйига учди пинҳона.
355. Ахей аҳли қора баҳрий кемалардан ўтди ҳужумга.
 Кенг фазони тозаловчи совуқ шамол, бўралаб ёққан
 Зевс қорини чириратиб учиргандек олис-олисга,—
 Соҳилдаги кемалардан ҳам жанггоҳга сонсиз-сапоқсиз
 Ярақлаган дубулғалар, дўнг қалқонлар, мустаҳкам зирҳлар,
 360. Шумтол бандли мис найзалар мисли қуюн оқиб борарди.
 Бу силоҳлар ярақлаши акс этарди юксак самода;
 Атроф-замин яшнар эди мис қурооллар ярақлашидан;
 Бутун соҳил ларзадайди жангга кирган қўшин нойида.
 Шоҳ Ахиллес шу ўртада кийинарди, қуроолларди.
365. Ёғжир тиши ёғжирларди, ўт чақнарди унинг кўзидан;
 Лекин оғир дард ва алам кемирарди унинг қалбини.
 Ғазаб билан у Троя қўшинига қарши отланди,
 Ҳефест бунёд этган ажиб ҳадялар-ла қуроолларкан.
 Даставвал у ғоят гўзал нойзирҳ тақди ҳар оёғига
 370. Ва ҳар бирин боғлаб қўйди ажиб кумуш тўқача билан;
 Жимжимадор совут кийди шундан кейин али сийнасига;
 Сопи кумуш, дами мисдан шамшир осди у елкасига;
 Сўнг илкига маҳобатли, ғоят маҳкам қалқонин олди;
 Унинг акси олисларга етар эди ой шуъласидек.
375. Ўйроқдаги тоғ бошига қўндирилган ёлғиз чайлада
 Ёнган гулхан баҳрийларга маёқ бўлиб кўринур тупда;
 Лек уларни денгиз узра кўтарилган даҳшатли бўрон
 Олисларга олиб кетур шул нажотбахш маёқ — гулхандан,—
 Ахиллеснинг ғоят ажиб, ярақлаган қалқонидан ҳам
 380. Худди шундай нур таралиб, етар эди акси фазога.
 Сўнг Ахиллес олиб порлоқ дубулғани кийди бошига;
 Ғоят кўркам мис дубулға юлдузмисол чарақлаб кетди;
 Чайқаларди чўққисида олтинранг ёл — Ҳефест қўндирган.
 Шоҳ Ахиллес совутларнинг ўз жисмига лойиқлигини,
 385. Оёқ-қўлнн эркин, ўнғай жойлашганин текшириб кўрди;
 Улар қушдай енғил эди, қанот эди Ахиллес учун,
 Ниҳоят, у отасининг шумтол бандли, энг маҳобатли,
 Зилдай оғир ва мустаҳкам найзасини олди ғилофдан;

- Уни ахей мардларидан ҳеч кас ердан уза олмасди;
390. Лек Ахиллес осонгина силкитарди мазкур найзани
(Уни Ҳирон Пелионнинг чўққисидан кесиб тушган ва
Шоҳ Пелейга тутқазганди, ёвга қирон келтирсин, дея).
Бу аснода Автомедон ва мард Алким, ноёб беқусур
Абзааллар-ла қўшдилар жангаробага Ахилл отларин;
395. Юган солиб тулнорларга, жиловини жангаробанинг
Тутқичига маҳкам тортиб боғладилар. Шунда илкига
Қамчи олиб, Автомедон сакраб чиқди жангаробага.
Совутлари бошдан-оёқ Ҳиперион каби нурафшон
Ахиллес ҳам турди унинг орқасида жангга шай бўлиб,
400. Янгроқ сас-ла ҳайқирди у отасининг тулпорларига:
«О, илоҳий Подарганинг фарзандлари — Ксанф ва Балий!
Биз суворлар бугун тўйиб жанг қилгандан сўнг, данайларнинг
Даврасига олиб қочинг беталофат суворингизни;
Патроклга ўхшаб, уни ташлаб келманг жанг майдонига!»
405. Шунда бирдан тилга кирди аробага қўшилган Ксанф;
У бошини ғамгин эгиб, узун-узун майин ёлларин
То заминга етгунгача осилтириб гапира кетди
(Ато этган эди унга одам тилин гулбадан Ҳера):
«О, Ахиллес, бугун-ку биз қутқарурмиз сени ўлимдан;
410. Лек умрингнинг ниҳояси яқин қолган! Бунга сабабчи
Бизлар эмас, о, соҳибим, қодир худо ва қисмат бўлмай.
Йўқ, ғанимга Патроклнинг совутларин ечиб олмоққа
Имкон берган бизнинг сустлик ё танбаллик эмасди мутлақ;
Соҳибжамол Лета ўғли — иқтидорли тангри Аполлон
415. Патроклни ҳалок этиб, Ҳекторга бахш этганди зафар.
Хатто Зефир нафасидан бунёд бўлган кучли шамолдек
Чопсак ҳам биз сени халос этолмаймиз... қисматинг аниқ:
Қодир худо амри билан бир бандадан маҳв бўлмайсан!»*
- Шу чоқ келиб Ксанф сўзин бўлдилар тез Эриниялар.
420. Жавоб қилди отга хомуш ва дарғазаб Ахиллес шунда:
«Нечун, Ксанф, ўлимдан гап очиб қолдинг? Ўз ишингни бил!
Пешонамга отам билан волидамдан йироқда, бунда
Ҳалок бўлмоқ ёзилганин мен ўзим ҳам яхши биламан.
Лек бир қадам жилам асло мен орқамга жанг майдонидан
425. То Троя халқларини қонига ғарқ қилмагунимча».

Деб ҳайқирди ва йўллади зарангтуёқ отларни олға.

ЙИГИРМАНЧИ ҚЎШИҚ

ТАНГРИЛАР ЖАНГИ

Қайрилма дум кемаларнинг пойида мард ахей лашкари
Тўпланарди атрофингга, о, жангга суқ Ахиллес, шундай.
Бу мардларни кутар эди бир дўнгликда трояликлар.

- Сарпадар Зевс Фемидага амр этди, худовандларни
5. Олимпнинг ҳар чўққисидан чақирмоқни зўр маъракага;
У ҳам дарҳол йиғди жами тангриларни Зевс мақомига.
Энг мўйсафид Океандан ўзга барча Дарёлар келди:
Хушманзара ўрмонларда ўтлоқларда ва суви зилол
Чашмаларда макон қурган санамлар ҳам келдилар етиб.
10. Тўпланишиб улар Зевснинг Олимпдаги кошонасига,
Оқсоқ Хефест ўз падари учун махсус ижодий илҳом
Ила қурган ҳашаматли пешайвонга чиқиб индилар.
Ҳамма келди; ҳаттоки ер тебратувчи шоҳ Посейдон ҳам;
У денгиздан чиқдию тез, келиб давра қурган боқийлар
15. Ўртасига ўтирди ва сўрай кетди Зевснинг ниятин:
«Қумушчақмоқ соҳиби, айт, нечун йиғдинг бизни бу ерга?
Бирон гапинг борми, данай ё Троя қўшини ҳақда?
Улар жангга шайланурлар, муҳораба ўт олур ҳозир».
- Шунда унга чақмоқдор Зевс бундай деди таважжух қилиб:
20. «Ҳа, Посейдон! Тўғри топдинг қалбимдаги мақсадимни сен,
Йиғдим сизни, қирилётган фонийларнинг ташвишин қилиб.
Валекин мен бунда қолиб, Олимп тоғнинг сарчўққисидан
Кузатурман мароқланиб жанг майдонин. Сизлар бўлсангиз,
Боринг дарҳол троялик ва аргослик қўшин ичига;
25. Кимнинг майли кимда бўлса, кўмаклашсин ўшал қўшинга,
Баски, бугун кирмоқ бўлган экан жангга Ахиллес ўзи
Троялик лашкар зум ҳам дош беролмас бу паҳлавонга.
Авваллар ҳам улар дағ-дағ титрардилар кўрганда уни;
Аммо бугун у дўстининг ўлимидан ғазабнок экан,
30. Бу кетишда, қўрқаманки, горат қилур Трояни ҳам».

Зевс маъбудлар ўртасида қақшатқич жанг бошлади шу дам;
Тангрилар ҳам жанггоҳ сари учди, бўлиб тарафма-тараф.
Ахейларнинг кемалари турган ерга етиб бордилар:

- Хера ила Афинея, зилзилакор шоҳ Посейдон ҳам,
 35. Саховатли маслаҳатчи, тафаккурли мунаввар Ҳермес
 Ҳамда ғоят иқтидорли, оқсоқ тангри — девқомат Ҳефест:
 У иккала ланг оёгин аранг судраб босиб борарди.
 Троялик лашкар томон йўл олдилар; бандакуш Арей,
 Узунсоч Феб, камонбардор Артемида, Ксанф дарёси,
 40. Латона ва табассуми ғоят дилбар Афродита ҳам.

- Худовандлар бандаларнинг даврасига тушмасдан олдин
 Ахей аҳли руҳан тетик, хушнуд эди мард Ахиллеснинг
 Андуҳни тарк этиб, яна жанггоҳ сари юз тутганидан.
 Лекин ҳар бир троялик кўрган ҳамон ажалкаш тангри —
 45. Арей каби мудҳиш, порлоқ совут кийган шоҳ Ахиллесни,
 Қўрқиб кетиб, орқасига тортиб кетди барин юраги.
 Лек олимпик худовандлар қўшинларга яқинлашган он
 Туриб қаҳҳор Эрида тез, қўшинларни тезлади жангга;
 Афина ҳам наъра тортди гоҳ сарбаланд девор ортида,
 50. Теран зовур ёқасида, гоҳи жўшқин денгиз бўйида.
 Мис совутли Арей ҳам, гоҳ Илионнинг минорасида,
 Гоҳ Симоис ёқасида пайдо бўлиб, қора қуюндек
 Увилларди, трояликларни жангга даъват этаркан.

- Шу зайлда худовандлар қўшинларни ўчакиштириб,
 55. Ҳар бир каснинг юрагида уйғотдилар ҳадсиз адоват.
 Боқийлару фонийларнинг отаси Зевс момақалдиروق
 Гумбирлатди; пастда эса ер юзини тангри Посейдон
 Тоғу тоши билан бирга зилзилага солди тўхтовсиз
 Ида тоғин этагидан то серчашма чўққисигача;
 60. Данайларнинг кемалари, Илион ҳам келди ларзага.
 Ер қаърида жаҳаннамнинг шоҳи Аид даҳшатга келди
 Ва тахтидан сакраб тушиб баланд сас-ла ҳайқирди шундай:
 Посейдон тез барҳам берсин зилзилага, гар ер ёрилса,
 Ошкор бўлур боқийлару бандаларга машъум масканим,
 65. Ки маъбудлар ҳам кўрганда ҳайратланур ул жаҳаннамни».

- Шундай ғавғо кўтарилди, жангга кирган заҳот маъбудлар!
 Қарши чиқди Посейдонга — иқтидорли Энносигейга
 Узунсочли Феб — Аполлон қўлда патли ўқлари билан;
 Мовий кўзли ҳур маъбуда Афинея — Арейга қарши;
 70. Олтинкамон соҳибаси, Феб синглиси, мерган маъбуда
 Артемида жанг бошлади сармаъбуда Херага қарши;
 Лета ила довланганди пойқанотли оқкўнгиш Ҳермес»*
 Ҳефест қарши чиққан эди, худовандлар — Ксанф, фонийлар —
 Аскамандр деб атаган серталотум теран дарёга.

75. Шу йўсинда жанг қиларди маъбудларга қарши маъбудлар.

Ахиллеснинг қалби лов-лов ёнар эди тезроқ Ҳекторни
Тониб, унинг қони ила жонкушанда Арей чанқоғин
Қондирмоқлик орзусида; у оломон ичра кезарди.

Лек жангталаб худованд Феб бу пайт жасур Энейнинг қалбин

80. Жасорат-ла суғордию Ахиллеса қарши тезлади.

Моҳир мерган Феб — Аполлон Приам ўғли мард Ликаоннинг
Қиёфасин, сасин олиб шундай деди Анхиззодага:

«О дарданлар саркардаси Эней, қани дағдағаларинг?

Ё Илион шоҳлари-ла базмда май ичиб, Ахиллес

85. Билан ўзим жанг қилурман, деб керилган сен эмасмидинг?»

Дарҳол унга эътироз-ла жавоб қилди саркарда Эней:

«Нечун мени ундайдурсан, о, Ликаон, Пелейнинг жасур

Ўғли ила қонли жангга киришмоққа, истамасам ҳам?

Мен аввал ҳам тўқнашганман чаққоноёқ Ахиллес билан;

90. Бир марта у дабдурустан ҳужум қилиб молларимизга,

Қувган эди Пелиаснинг найзаси-ла* мени Идадан;

Қилганди маҳв Педас ила Лирнессни ҳам. Аммо мени Зевс

Халос этди, жисмимга куч, оёғимга чаққонлик пуркаб;

Йўқса, ҳалок бўлардим мен ўшал куни шоҳ Ахиллесдан

95. Ҳамда унга йўл кўрсатиб, куч бахш этган, Троянинг ва

Лелег аҳлин қийратмоққа ундаган ҳур Афинаедан.

Йўқ, ҳеч бир зот қодир эмас жанг қилмоққа Ахиллес билан;

Мудом хавфдан қўриқловчи тангри бордир унинг ёнида.

Ахиллеснинг камонидан отилган ўқ то тўкмагунча

100. Агёр қопин, заифлашмай тикка учиб борур мўлжалга.

Агар тангри ато этса бизга бирдай имтиёз, у ҳам

Мени осон енга олмас, минг керилсин совутлари-ла!»

Анхиззодга яна жавоб қилди моҳир мерган Аполлон:

«О, диловар! Нечун сен ҳам сиғинмайсан худовандларга?

105. Сени ҳам Зевс қизи гўзал Афродита тукқан, дейдилар,

Лек Ахиллес туғилганмиш анча зоти паст Фетидадан;

Сенинг онанг — Зевсинг қизи; лек Фетида — чол Нерей қизи.

Найзанг тутиб сен тикка юр унга қарши; учрашганингда,

Парво қилма баландпарвоз сўзларига, таҳдидларига!»

110. Шундай деб у саркардага журъат берди, кўтарди руҳин:

Порлоқ совут кийган Эней шу заҳоти отилди олға.

Лек сафларни ёриб, Пелей ўғли томон йўл олган Эней

Қолмаганди четда гулгунбадан Ҳера эътиборидан.

Деди чорлаб тангриларни, ўз ёнига, зар тахтли Ҳера:

115. «О, Посейдон ва Афина, сизлар ақлу идрокингиз-ла

Ўйлаб кўринг, ҳозир бунда не аҳволот юз берар экан!

Қаранг, ана мағрур Эней ярқироқ мис совутлар кийиб,

Ахиллеса қарши келур моҳир мерган Феб даъвати-ла.

Биз, тангрилар, Анхиз ўғлин даф қилайлик тез бу жанггоҳдан;

120. Ё биттамыз елиб бориб Ахиллеснинг пстиқболига,
Бахш этайлик билагига куч ва қалбин руҳлантирайлик,
Токи билсин тангрилар кўн эъозлашин зирҳбардорни:
Энг азалдан ҳозиргача бу шафқатсиз муҳорабада
Трояга қўмак берган худовандлар — кўн заифдурлар!
125. Биз самодан тушдик букун қатнашмоқ-чун муҳорабага,
Ахиллесга бугун ёв ҳеч зиён-заҳмат етказмасин деб;
Кейин эса у онадан туғилган кун пешонасига
Собит Қисмат ёзган жами азобларни кечиргай бошдан.
Гар Ахиллес ўз тақдирин тангрилардан эшитмасайди,
130. Қўрққан бўлар эди жангда тўқнаш келса бирон худога;
Қўрқинчлидир тангри, зоҳир бўлса гар ўз қиёфасида».

Жавоб қилди иқтидорли зилзилакор дарҳол Херага:
«Нега бунча қизишасан? Ярашмайди сенга бу, Хера!

- Бу жанггоҳга тушган ҳамма боқийларнинг фонийлар ила
135. Олишувин истамам ҳеч: биз улардан кўп қудратлимиз.
Яхшиси, биз чиқайлик-да бу жанггоҳдан, ҳўв минорада
Ўтирайлик, жангни эса бандаларга қўйиб берайлик.
Лек, башарти, кумушкамон Феб ё Арей, ҳужумга ўтиб
Гар монелик кўрсатсалар Ахиллеснинг олишувига,
140. Унда биз ҳам агёрларга қарши кескин жанг бошлагаймиз;
Ўйлайманки, улар тезда илкимизнинг иқтидоридан
Чекинурлар орқага ва жанг майдондан чиқиб нонлож,
Олимндаги маъбудларнинг даврасига бориб инурлар».

Шундай дея Афинани бошлаб кетди қорасоч худо*

145. Тангримонанд Хераклининг доираваш минорасига;
Бир вақтлар Афинанинг кўмагида трояликлар
Қургандилар ул минорни Херакл-чун баҳайбат махлуқ —
Аждаҳо* гар сувдан чиқиб ҳужум қилса, яшринсин, дея.
Индилар шу минорага Посейдон ва ўзга тангрилар
150. Қалип булут ила буркаб бошларини, елкаларини;
Лек муҳолиф худовандлар рўпарада — Калликолона
Тепасида ўтирдилар Феб ва Арей теварагида.
Само аҳли ўтирарди икки ёқда тахайюл қилиб;
Машғум жангни бошламоқни солар эди пайсалга улар;
155. Валекин Зевс тезлар эди маъбудларни самодан туриб.

Бутун жанггоҳ порлаб кетди лашкарнинг, жангаробаларнинг
Ва отларнинг мис совуту силоҳлари, абзалларидан;
Жангсираган қўшинларнинг пойида ер ларзага келди;
Икки ёқдан иккита мард жанг қилмоқ-чун чиқди ўртага:

160. Саховатли Ахиллес ва Анхиззода шавкатли Эней.
Аввал Эней таҳдидона ўқрайганча юрди олдинга;
Бошда залвар дубулғаси чайқаларди: али кўкрагини
Улкан қалқон ила тўсган, узун найза ўйнар қўлида.

- Ахиллес ҳам унга қарши қонхўр шердек отилиб чиқди, —
165. Бундай шерни маҳв этмоқ-чун бутун қишлоқ аҳли тўпланур,
Аввалига шер менсимай тикка борар одамлар сари;
Аммо бирон жасур йигит яраласа ўқ отиб уни,
Ўкиради чўнқайганча: кўпикланар даҳшатнок коми;
Кўксидаги шер юраги изтиробга тушар ғазабдан;
170. Бароқ думи ила арслон қамчилаб ўз оёқларини,
Биқинини, даъват этар ўзин ҳаёт-мамот жангига;
Кўзларидан ўт чақнатиб бирдан ҳамла қилар жаҳд ила;
Ё мерганни маҳв этмоқ, ё маҳв бўлмоқ учун шу ерда,—
Ахиллеснинг тетик руҳи билан кучи, шер қалби каби
175. Уни жасур Эней билан беллашмоққа даъват этарди.
Бир-бирлари сари юриб, яқинлашгач улар ўзаро,
Тангримонанд шоҳ Ахиллес гап бошлади биринчи бўлиб:
«Нечун, Эней, сен сафингдан чиқиб келдинг менинг қошимга?
Ё Троя давлатига подшо бўлиш иштиёқида,
180. Олишмоқчидурсан мен-ла, о, Приамнинг сохта вориси?
Шуни билки, ҳозир мени маҳв этсанг ҳам бу олишувда,
Шоҳ Приам сенга мерос қолдирмас ўз салтанатини.
Бор унинг ўз ўғиллари; аҳди маҳкам, ўзи ҳам тетик.
Ё Троя аҳли сенга, ўлдиргудек бўлсанг гар мени,
185. Бўлиқ ерлар, молларинг-чун ўтлоқзорлар ҳадя этурми?
О, Анхиззод, олибсан ўз зимманга кўн оғир вазифа!
Эсимда, сен илгари ҳам қочган эдинг Пелиасимдан.
Ё Идада бир ўзингни учратиб мен сийирлар аро,
Қувганимда, оёқларинг қандай йўрга чиқарганини
190. Унутдингми? Қочаркансан, қўрққандинг бир ўгрилишга ҳам!
Тоғдан қочиб бориб, Лирнесс қалъасига беркингандинг сен;
Лек Афина ила Зевснинг мадади-ла мен ул шоҳларни
Вайрон қилиб, беҳисоб қиз-жувонларни асира қилдим;
Сени эса ҳалокатдан асраб қолди чақмоқотар Зевс.
195. Илло бугун халос этмас у жонингни — умидингни уз!
Сен гапимга амал қилу тез ўзингни қўшин ичра ол;
Кўз олдимда турма, йўқса бошингга шум фалокат тушгай;
Бошга тушган фалокатни кўра олур ҳатто аҳмоқ ҳам!»

- Лек шавкатли Эней бундай жавоб қилди шоҳ Ахиллесга:
200. «О, Пелейзод, мени гўдак деб ўйлама, қўрқитолмайсан
Қуруқ дўку пўписа-ла; мен ўзим ҳам айта оламан
Густоҳона талх сўзларни, гар истасам, қаторлаштириб.
Бизнинг наслу насабимиз аён эрур ҳар иккимизга;
Улар ҳақда эшитганмиз одамлардан кўп ривоятлар;
205. Лек кўргансан на сен менинг аждодимни, на мен сеникин.
Дейдиларки, саховатли Пелей эмиш сенинг падаринг.
Онанг, эса сумбул сочли Фетидаймиш — денгиз санами.
Валекин мен мард Анхизнинг ёлғиз ўғли эканлигимдан

- Мағрурдурман: ҳур маъбуда Афродита — волидам эрур.
210. Бугун суюк ўғлонига албат аза тутгай ё улар,
 Ёки булар: зеро, сен ҳам, мен ҳам ушбу ҳарб майдонига
 Ғўдақлардек даҳанаки жанг қилгани чиқмаганимиз-ку?
 Гар истасанг, сўзлаб бергум бизнинг авлод-аждодлар ҳақда.
 Билки, бизнинг насабимиз кўп машҳурдир элу юрт аро.
215. Бобокалонимиз Дардан — бузрук Зевсдан туғилгандир; у —
 Дардания бунёдкори; у найтда азим Илион
 Қурилмаган эди ҳали, саодатли бу халқлар эса
 Яшардилар ёнбағрида суви сероб Ида тоғининг.
 Ул шавкатли Дардандан шоҳ Эрихфоний дунёга келди;
220. Ки у фоний шоҳлар ичра энг бадавлат ҳукмрон эди;
 Бу ердаги водийларда ўтлар эди уч мингта оти —
 Ғўзал, учқур, ёш биялар шўх, ўйноқи тойчоқлари-ла.
 Борей ҳам майл қўйган эди ўтлоқзорда бу бияларга,
 Қора ёлли тулпор бўлиб, қовушганди кўплари билан;
225. Оқибат, ўн икки бия туққан эди Борейдан тойчоқ.
 Учқур тойлар елсалар гар буғдойзордан, улар туёғи
 Бошоқларга тегмас эди, гиёҳни ҳам топтамас эди;
 Гар бепоен денгиз узра югурсалар улар мабодо,
 Оқ кўниклик долғаларда туёқларин ҳўлламасдилар.
230. Энг қудратли подшо Трос туғилди шоҳ Эрихфонийдан;
 Трос учта ўғил кўрди, учови ҳам жасур бекиёс:
 Ил, Ассарак ва фонийлар орасида рўйи заминда
 Ғўзалликда қиёси йўқ тангриқомат йигит Ганнимед!
 Ўктам йигит бўлганидан, худовандлар уни самога
235. Олиб чиқиб, бузрук Зевсга соқий этиб тайинладилар.
 Қалби бегард Лаомедон туғилганди муҳтарам Илдан;
 Лаомедон бешта ўғил кўрган эди; булар: Приам,
 Клитий, Ламп, Тифон ҳамда Арейсифат мард Ҳикетаон.
 Ассаракдан Капис, — ундан, мардлар шоҳи Анхиз туғилди;
240. Мен Анхиздан туғилганман, Приамдан — илоҳий Ҳектор.
 Мана сенга меъинг наслим ва насабим — билмоқчи бўлсанг!
 Валекин Зевс одамзодни, гар хоҳласа, ҳўкка кўтарур,
 Ё заминга урур, зеро, қудратининг ҳудуди йўқдир.
 Бас, бу ҳақда; жанг тобора авж олаётган майдони ҳарба
245. Туриб олиб, болалардек гап сотишга барҳам берайлик.
 Иккимиз бир-биримизга шунча таҳқир сўз айтишимиз
 Мумкинки, юз ўриндиқли чўнг кема ҳам у таҳқирларни
 Кўтаролмай чўкиб кетур. Суяги йўқ, дейдилар, тилнинг;
 Қаён бурсанг, шўён кетур, не-не сўзлар чиқмайди ундан.
250. Одамзодга не сўз айтсанг, шундай жавоб олурсан ундан.
 Кўчанинг қоқ ўртасига чиқиб олиб, шапғиллашганча
 Бир-бирини ҳақ ва ноҳақ сўзлар билан ҳақорат қилган
 Хотинлардек, бизларнинг ҳам бунда туриб бир-биримизга
 Қаёқдаги таҳқир сўзлар айтишимиз одобдан эмас:

255. Ғазабдан наф йўқдир асло: ақл кетур жаҳл чиққанда!
Сен, барибир, гап сотиш-ла жангдан мени қайтаролмайсан,
Токи, мен-ла бу жанггоҳда найзабозлик қилмагунипгча.
Кел бошлайлик, кучимизни синайлик биз ўткир тигларда!»

- Деди у ва мис найзасин қаттиқ зарб-ла урди қалқонга:
260. Маҳобатли, салобатли гўзал қалқон даранглаб кетди.
Шоҳ Ахиллес тез қалқонни ўз кўксидан узоқлаштирди:
У, наҳлавон Эней отган узун найза, шу келишида
Қалқонимни тешворади, дея ўйлаб қўрқиб кетганди;
Лек у нодон, боқийларнинг ҳиммат ила қилган туҳфаси
265. Ҳар қандай мард фонийга ҳам асло таслим бўлмаслигини
На гидрокан ва на қалбан хаёлига келтирган эди.
Қодир Эней отган найза мўъжизаваш ажиб қалқонни
Тешолмади: кучин қирқди худованднинг олтин туҳфаси.
Қалқоннинг у икки қатин тешган эди; қолганди уч қат;
270. Оқсоқ Ҳефест ясаганди у қалқонни беш қатлам қилиб;
Устки икки қатлам мисдан, остки икки қатлам қалайдан,
Ўрта қатлам олтин эди: найза зарбин шу олтин кесди. —
Сўнг Ахиллес улоқтириб маҳобатли мис найзасини,
Зарба урди ғанимининг доираваш дўнг қалқонининг
275. Ингичка мис жияк ўтган, кўни юпқа кунгирасига;
Тешиб ўтди у гардишни: қалқон зарбдан даранглаб кетди.
Бундан қўрқиб кетган Эней эпкайди ва баланд кўтарди
Қалқонини; тешиб найза бу қалқоннинг иккала қатин,
Эней боши устидан ғув этиб ўтиб санчилди ерга.
280. Эней қаттол найзага чап бериб аранг, донг қотиб қолди;
Шундоққина елкасидан ажал наррон этиб ўтганин
Кўриб, зулмат босган эди кўз олдини ваҳми келгандан.
Оташнафас Ахиллес бир ҳайқирдию ўткир шамширин
Суғурганча олға юрди; лек ғаними улкан харсангтош
285. Олиб ердан Ахилл сари юра кетди (ҳозирги ёшлар
Бундай тошни икки киши бўлишиб ҳам кўтаролмасди).
Шу пайт Эней Ахиллеснинг қалқони ё дубулғасига
Харсанг ила зарба берган бўларди ҳам, лекин барибир,
Бу совутлар даф қиларди ҳар қандайин бало-офатни;
290. Ахиллес ҳам шамшир ила Эней жонин олган бўларди,
Зилзилакор Посейдон гар кўрмаганда бу машғум ҳолни.
Кўриб шундай юксакпарвоз сўзлар айтди у боқийларга:
«О, тангрилар! Мен соҳибдил Энейдан кўп хавотирдаман —
Тезда уни шоҳ Ахиллес жаҳаннамга равона қилур;
295. Кирганди у Фебнинг сохта гапларига, вале Аполлон —
Бефаросат, энди уни фалокатдан халос ҳам этмас,
Ахир нечун ул бегуноҳ, ўзгаларнинг жадига қолиб,
Азоб чексин, маҳв бўлсин! У ҳамаша худовандларга
Шоён мақбул қурбонликлар бағишларди саховат ила.

300. О, маъбудлар, келинг, халос этайлик биз уни ўлимдан.
Гар Ахиллес Энейни маҳв этса, Зевс ҳам бўлур даргазаб;
Тақдир унга ўлмай, тирик қолмоқликни башорат қилган —
Дардан насли буткул маҳв бўлмасин-чун авлод қолдирмай
Зеро, Дардан — Зевснинг фоний хотинлар-ла қовушишидан
305. Дунё келган ўғиллари ичида энг ардоқлисиди;
Приамнинг насли эса Зевс пафратин қўзғатур кўпдан.
Бундан буён Трояга қодир Эней подшо бўлур,* сўнг
Ўғиллари, ўғилларин ўғиллари... абадул-абад».
- Сармаъбуда Хера дарҳол жавоб қилди шоҳ Посейдонга:
310. «О, қудратли зилзилакор, ўз ақлингни ишлатиб иш кўр:
Е халос эт Энейни сен, ё қўйиб бер, бузрук Ахиллес
Халок этсин уни жангда, бўлса ҳамки қанча диловар.
Валекин биз — маъбудалар: Афина ва мен, икковимиз
Троянинг аҳли ҳеч вақт фалокатдап қутқармаймиз, деб
315. Оит ичганмиз минг марота самодаги худовандларга,
Хатто данай ўғлонлари Трояга ўт қўйиб, унинг
Кули кўкка совуришган тақдирда ҳам — зинҳор-базинҳор».
- Зилзилакор-Посейдон бу маъбуданинг тинглаб каломин,
Дарҳол тикка кесиб ўтди жанг авж олган машъум жанггоҳни
320. Ва баҳодир Эней ила мард Ахиллес қошига етди.
Тангри шу он Ахиллеснинг кўз олдини тўсди зулмат-ла
Пелионнинг шумтолидан ясалган мис тигли найзани
Унинг ўзи мард Энейнинг қалқонидан суғуриб олди
Ва оҳиста Ахиллеснинг оёғига келтириб қўйди,
325. Сўнг Энейни ердан узиб, улоқтирди осмон-фалакка,
Посейдоннинг билак кучи билан Эней қанчадан-қанча
Лашкарлару отлар узра учиб ўтиб жанггоҳ четига
Бориб тушди — кавкон аҳли урушга шай турган майдонга.
Зилзилакор шоҳ Посейдон яқин бориб шунда Энейга,
330. Теран маъно сўзлар ила унга қараб таважжух қилди:
«Сўйла, Эней, қайси маъбуд кўзингни кўр қилиб ундади
Сени, Пелей ўғли билан куч синашга бугун жанггоҳда?
Қудратлироқ у сендан ва ардоқлироқ аҳли самога.
Сен у билан тўқнашган он, дарҳол чекин орқангга қараб;
335. Қисматингга зид ўлароқ, рихлат этма тагин Аидга.
Лек Ахиллес тақдирининг сарҳадига етиб, жон бергач,
Сен мардона жанг қилавер саф олдида, Эней, баҳузур.
Зеро, ўзга ҳеч бир ахей қодир эмас сени енгмоққа».
- Анхиззодга шундай ўғит бериб уни қолдирди тангри.
340. Айни чоғда Ахиллеснинг кўз олдидан қувди зулматни:
У атрофга назар солди, пайдо бўлгач, кўзларида нур,
Сўнгга оғир бир тин олиб, шундай деди ўзига-ўзи:

- «Ё тангрилар! Қандай ажиб мўъжиза бу менга кўринган:
 Найзам ётур ўз пойимда; валекин мен маҳв қилмоқчи
 345. Бўлиб, найза отганим ул Эней ғойиб бўлди кўзимдан!
 Энди билсам, Олими аҳли Энейни ҳам эъвозлар экан!
 Уни, қуруқ мақтанмоқда, деб ўйловдим. Майли, даф бўлсин!
 Асло мен-ла беллашмоққа дов бермайди энди юраги;
 У жон сақлаб қолганидан хурсанд бўлса керак ҳозир ҳам.
 350. Ҳай, бас энди: биз муҳориб данайларни ғанимга қарши
 Бошлайлик ва ўзга трояликларнинг кучин синайлик».

- Деди, сўнгра лашкар ичра кезиб, наъра тортди барчага;
 «О, қаҳрамон данайлар, сиз яқин боринг бугун ағёрга!
 Ҳар бир мард-ла, ҳордиқ билмай, оташона жанг қилсин ҳар мард!
 355. Мен нақадар иқтидорли бўлсам ҳамки, бир ўзим учун
 Кўп душвордир жанг қилмоқлик ғанимларнинг бариси билан!
 Йўқ, ҳаттоки тангри Арей ва маъбуда Афинея ҳам
 Ожиздурлар бундай тераи жанг комига яқинлашмоққа!
 Лекин оёқ-қўлим бутун ва қудратим бор экан ҳали,
 360. Бир лаҳза ҳам чекинмасдан, жанг қилурмен жидду жаҳд ила;
 Ёв ичига бўрон янглиғ ёриб киргум; шунда Ахиллес
 Найзасига тўқнаш келган ҳар бир дардан соғ қутилмагай!»

- Шундай наъра қилди Ахилл: лекин порлоқ дубулға кийган
 Ҳектор эса троялик лашкарининг руҳин кўтарди:
 365. О, доворак азаматлар! Қўрқманг асло сиз Ахиллесдан.
 Даҳанаки жанг қилишга қўрқмам ҳатто худолар билан;
 Лек қилолмам найзабозлик; улар биздан беҳад қудратли.
 Мутакаббир Ахиллес ҳам ҳамма сўзин устидан чиқмас;
 Баъзисига амал қилса, баъзиларин чала қолдирур.
 370. Жанг қилгум мен Ахилл билан, гарчи оташ бўлса ҳам қўли,
 Қўли — оташ, қалби ила иродаси метин бўлса ҳам!»

- Найзаларин кўтардилар ёвга қарши трояликлар;
 «Айқаш-уйқаш бўлди кучлар, эшитилди ҳар ёнда наъра.
 Шу чок бирдан кумушкамон Феб Ҳекторнинг қошига келди:
 375. «Тўхта, Ҳектор! Ахиллес-ла олишмоқдан сен ўзингни тий.
 Лашкар ичра туриб жанг қил, токи сени Ахилл йироқдан
 Найза отиб, ё яқиндан шамшир ила маҳв айламасин».

- Деди Феб,— ва Ҳектор тангри овозини қалби безиллаб
 Тинглар экан, яна кирди хомуш бўлиб оломон ичра.
 380. Лек Ахиллес бу пайт бутун қуввасини ишга солганча,
 Наъра тортиб ҳужум қилди Троянинг ўғлонларига.
 Энг аввал у ғориб қилди Отринт ўғли Ифитионни.
 Туққанди бу ғоят жасур саркардани санаи Наяда
 Қорли Тмол пойидаги обод ўлка — Гида кентида.

385. Ифитион тик бостириб келётганда, Ахиллес унинг
Миясига найза санчиб, айирворди икки паллага.
Мағдуб ерга «гурс» қулади ва Ахиллес ҳайқирди шодон:
«О, Отриитзод, мардлар ичра энг манфур зот, йиқитдим сени!
Сен бегона юртда ўлдинг! Она юртинг қолди узоқда —
390. Гигей қўли яқинида, ота мулкинг балиғи мўл Ҳилл
Дарёси-ла жўшқин Ҳерм бўйларида қолди шумшайиб!»

- Деб мақтанди. Зулмат босди кўз олдини Ифитионнинг;
Жасадини ғилдирак-ла топтадилар ахей отлари.
Сўнг Ахиллес Антенорнинг шоғли ўғли Демолеоннинг —
395. Ҳарб ишида мудом ёвдан устун бўлган диловар эрнинг, —
Чаккасига найза санчиб мис яноқли сарпўшин тешди;
Мисяноқ дош беролмади тиг зарбига; қудратли найза
Ёриб кириб бошчаноққа, мажақлади суяқларини
Ва миясин қонга қориб барҳам берди ёв ҳамласига.
400. Шундан сўнг у аробадан сакраб тушиб қоча бошлаган
Ҳипподамнинг кураклари орасига ботирди найза;
Жон бераркан ихради у; Посейдонни хушнуд этмоқ-чун
Бир азамат Ҳеликага — Посейдоннинг қурбонгоҳига
Судраб келган қора буқа шундай ихрар бўғизлапганда, —
405. У ҳам шундай бир оҳ урди, руҳи учди устихонидан.
Энди Ахилл Приамзод Полидорга ҳужум бошлади,
У Приамнинг эллик ўғли ичида энг арзандасийди,
Кенжасийди ҳамда ғоят чаққоноёқ азамат эди;
Бироқ падар ман қилганди унинг жангга қатнашмоғини;
410. Лек болалик ғурури-ла, чопқирлигин кўз-кўз қилиб у
Зир югурди жанг оралаб, жондан жудо бўлгунча охир,
Чаққоноёқ Ахиллес мис найзасини бу йигитчанинг
Энсасига — эғнидаги зирҳи олтин илгаллар ила
Тугмаланиб икки қават бўлган ерга зарб ила санчди;
515. Ўткир найза тешиб чиқди Полидорнинг қорнидан шу чоқ;
Чинқирганча тиз чўкди у; кўз олдини чулғади зулмат;
Ўз қорнига босди ичак-чавоқларин мук тушганича.
Приамзод ўз иниси Полидорнинг жароҳатланиб
Ва чангаллаб қорнин, ерга мук тушганин кўрган ҳамоноқ,
420. Зулмат босди кўз олдини; у олисда қололмай ортиқ,
Ахиллесга қарши юрди машъал янглиғ шуъла сочувчи
Ўткир, узун найзасини боши узра силкиганича.
Ахиллес ҳам буни кўриб сакраб тушиди суюнганидан:
«Ана, келур юрагимга энг оғир дард солган одамзод!
425. Азиз дўстим Патроклнинг қотили у! Аминмапки, биз
Энди бошқа қочмағаймиз бу жанггоҳда бир-биримиздан!»

Шоҳ Ахиллес ўқрайганча шундай деди далир Ҳекторга:
«Яқинроқ кел, гар ўлиминг сарҳадига шошётган бўлсанг!»

- Буюк Ҳектор жавоб қилди Ахиллесга ҳеч чўчимасдан:
430. «Пелейзода! Мени дўқ ва пўписа-ла қўрқитолмайсан;
Сенга мен ёш боламасман; мен ўзим ҳам, гар лозим бўлса,
Айтоламан густоҳона аччиқ сўзлар ҳар қандай касга.
Тўғри, мендан қанча кучли бўлсанг, сендан шунча ожизман.
Лек тангрилар этагида ётур ҳали ушбу муаммо*;
435. Эҳтимолки, сен эмас, мен суғурурман, ожиз бўлсам-да,
Сенинг жонинг: зеро, менинг мис найзам ҳам ўткирдир ғоят!»

- Шундай деб у қулочкашлаб найза отди, вале Афина
Шум найзани Ахиллесдан даф қилди тез оҳиста пуфлаб;
Яна найза қайтиб ортга, аста тушди Ҳектор пойига.
440. Аммо оташқалб Ахиллес маҳв этишга шошиб Ҳектории,
Маҳобатли найзасини силкиганча отилди олға;
Лек Аполлон қуюқ туман ила буркаб Приамзодани,
Худовандлик қудрати-ла ғойиб қилди уни бир зумда.
Мард Ахиллес уч бор ҳамла қилди унга найзаси ила,
445. Вале уч бор улкан найза тешиб кирди қуюқ туманни.
Лек тўртинчи бор мисоли тангрилардек ҳамла қилганда,
Ҳайратона ҳайқирди ва шундай баландпарвоз сўз айтди:
«Аё, кўпнак, бошинг узра чарх урганди ажалинг сенинг!
Яна қодир Феб ўлимдан халос этиб қолди бугун ҳам!
450. Аполлонга сиғинасан кирганингда ҳар сафар жангга!
Лек ҳадемай сен-ла дийдор қўришиб мен, қасдим олгайман,
Гар тангрилар ичра бўлса менинг ҳам ўз пуштипаноҳим!
Унгача мен ўзгаларни қувиб етиб, қиргум пайдар-пай!»

- Деди у ва найза санчди Дриопнинг нақ энсасига;
455. Қулади у Ахиллеснинг оёғига; уни қолдириб,
Ҳужум қилди у паҳлавон Филеторзод Демух устига
Ва қуввасин қирқди унинг найза санчиб қоқ тиззасига,
Кейин дарҳол жонин олди маҳобатли мис шамшир ила.
Сўнгра Биас ўғиллари — бу жанггоҳга бирга келишган
460. Дардан ила Лаогонни аробадан уриб тушириб,
Бирин шамшир ила чопди, найза санчди иккинчисига.
Аласторзод Трос эса тириклайин асирга тушмоқ
Ниятида, чопа келиб, Ахиллеснинг тизларин кучди;
Шояд раҳм қилса менга, деб ўйларди, ўз тенқурига.
465. Бадбахт йигит! Билмасди у шафқат кутмоқ беҳаёнлигин.
Қаршисида турган бу эр бемурувват, бемеҳр эди!
Трос мазкур бемеҳрнинг тизларини кучган ҳамоноқ,
У шамширин чуқур санчди бечоранинг жигаригача;
Чўрт узилди жигарию қора қонга бўялди кўкси;
470. Жони жисмин тарк этаркан, зулмат босди нигоҳларини;
Ахилл бу пайт Мулийнинг чап қулогига санчганди найза,
Паррон этиб чиқди мис тиг шу чоқ унинг ўнг қулогидан.

- Шундан сўнг у Агенорзод Эхеклнинг бошчаноғига
 Улкан сопли қилич солиб ажратворди икки наллага;
 475. Қизиб кетди бутун қилич иссиқ қондан; ва Эхеклнинг
 Қўзин юмди шу чоқ бадбахт Қисмат ила қирмизи Ўлим.
 Сўнг Ахиллес найза ила яралади Девкалионнинг
 Чайир пайли ва мушакдор тирсагини; донг қотиб қолди
 Қўли беҳол осилгач у ажалининг етганин сезиб;
 480. Ахилл унинг гарданига қилич солиб, дубулга кийган
 Бошин узди; ки умуртқа суягидан оқди илиги;
 Жонсиз жасад, бошсиз жасад замин узра тушди узала.
 Ахилл эса ҳужум қилди энди Пирей ўғли Ригмга —
 Фракия тупроғидан келган эди Ригм бу жангга;
 485. Ахилл санчган найза тиги ботиб кирди Ригм қорнига;
 Қулади у аробадан; сўнг Ахиллес отларни буриб
 Қочмоқ бўлган аробакаш Арейфойни жангаробадан
 Қулатди мис найза санчиб; отлар ҳуркиб қоча бошлади.
- Баланд тоғнинг ҳар ёғини буркаб олган қуюқ ўрмонга
 490. Ўт кетганда, асов бўрон бу маҳвор шум алангани
 Поёни йўқ ўрмоннинг ҳар томонига пуркар шиддат-ла,—
 Ахиллес ҳам, қўлда найза, жавлон уриб илоҳий кучдек,
 Қувар, янчар эди ёвни: жанггоҳ қора қонга ғарқ бўлди.
 Кафтдай текис хирмонда оқ арпа янчмоқ бўлган заминдор
 495. Заранг бошли ҳўкизларни чўнг молага қўшиб иш бошлар;
 Бошоқлардан тўкилур дон шунда моллар пойи остида,
 Ахиллеснинг ҳам остида зарангтуёқ отлар топтарди
 Сон-саноқсиз жасадларни, қалқонларни, дубулғаларни;
 Аробанинг мис ўқига, устидаги ярим допра
 500. Тутқичига, гилдираклар ва отларнинг туёқларидан
 Қон сачрарди; мард Ахиллес ошиқаркаш фонийлар аро
 Шон қучмоққа, қора қонга бўялганди метин қўллари.

ЙИГИРМА БИРИНЧИ ҚЎШИҚ

ДАРЕ БЎЙИДА ЖАНГ

- Боқий Зевсдан бунёд бўлган зилол сувли, кумуш тўлқинли
Шўх Ксанфнинг кечувиға етганида трояликлар,
Уларнинг бир гуруҳини шоҳ Ахиллес кенг дала бўйлаб
Шаҳар томон қува кетди — бир кун олдин қодир Ҳектордан
5. Ахейлар ҳам тўс-тўс бўлиб қочгандилар айна шу йўлдан,—
Энди эса пароканда қочардилар трояликлар;
Бироқ Ҳера қуюқ туман ила тўсди улар йўлини.
Қолганларни қувди Ахилл оқ долғали теран Ксанфга;
Улар мудҳиш дод солганча ташладилар ўзни дарёга;
10. Дарё тошиб қирғоқларни ялар эди шовуллаганча;
Гирдоблардан қочиб, ҳар ён талпинарди дарёда лашкар.
Кенг воҳага ўт кетганда, чигирткалар пир-пир учишиб,
Сув бўйига қочадилар, лек бу ерга ҳам етиб келган
Шум аланга таҳдидидан отадилар ўзларин сувга,—
15. Ахиллеснинг таъқибидан қочган отлар ва одамлар ҳам
Жонҳолатда шўнғирдилар тошқин теран Ксанф комиға.

- Илоҳий эр бу пайт улкан найзасини дарё бўйида
Бир бутага тираб қўйиб, қўлда ёлғиз шамшири ҳамда
Қалбда ёвуз ният ила даҳшат солиб отилди олға;
20. Қилич солди у чор ёққа; ярадорлар оҳу фарёди
Тутиб кетди ҳар томонни; дарё қондан ол рангга кирди.
Улкан юнус балигидан* қўрқиб қочган майда балиқлар
Қўрфазнинг энг бежавотир ерларига яшринадилар;
Шунда наҳанг тутганини ямламасдан ютар аёвсиз,—
25. Троялик йигитлар ҳам қўрқа-писа беркинардилар
Тикка қирғоқ панасига — шўх Ксанфнинг шум оқимиға.
Лек билаги қаттолликдан толган Ахилл, ўн икки нафар
Ёш йигитни тириклайин асир олиб дарё бўйида,
Саховатли дўсти учун қасос олмоқ бўлди улардан;
30. Ёш буғудек эсанкираб қўрқиб қолган бу йигитларни
Судраб чиқиб, қўлларини орқасига боғлади маҳкам
Жанг пайтида зирҳларга боғич бўлган тасмалар билан;
Сўнг амр этди асирларни кемаларга олиб бормоқни.
Ўзи эса қаттоллиги тутиб яна, ёвға ташланди.

35. Айни шу пайт у, дарёдан чиқа солиб қоча бошлаган
Шоҳ Приамнинг кичик ўғли Ликаонни учратиб қолди;
Уни бир вақт қора тунда отасининг боғида анжир
Новдасидан тутқич кесаётган чоғда жангаробаға,
Чаққоноёқ шоҳ Ахиллес босиб келиб мисли офатдек,
40. Асир олиб кетган эди парво қилмай дод-фарёдига.
Сотганди у Ликаонни кемаларда Лемносга элтиб;
Шаҳзодани Ясон ўғли Эвней сотиб олганди шунда;
Сўнг Эвнейдан Имбр шоҳи Ҳазтион бебадал муздга
Сотиб олиб, уни қудсий Арисбага жўнатган эди.
45. Лек Ликаон салдан кейин ўз уйига қочиб келганди.
У ўн бир кун дўстлари-ла айшин сурди Лемносдан қайтгач;
Ўн иккинчи кун деганда, тангри уни яна дуч қилди
Ахиллеса, ки энди у, шаҳзоданинг жонин Аидга
Даф қилмоғи лозим эди — у ўлишни истамаса ҳам.
50. Чаққоноёқ мард Ахиллес Приамзодни яланғоч кўриб
(У қалқонсиз, дубулғасиз ва ҳаттоки найзасиз эди,
Ки дарёдан чиқа солиб, бориш ташлаб юборган эди;
Бошдан-оёқ терга ботган, тиззалари титрарди дағ-дағ),
Ғазаб ила бир тин олиб, шундай деди ўзи-ўзига:
55. «Ё тангрилар! Зоҳир бўлди кўз олдимда буюк мўъжиза!
Бундан чиқди, мен жангларда ҳалок этган трояликлар
Тирилишиб, яна қаро ер қаъридан чиқарканлар-да,
Баски, мана бу Лемносга сотилган эр тирик қайтипти?
Қаранг, уни серталотум денгиз ҳам,— кўп одамзодларни
Ўз домига тортиб олган шўх денгиз ҳам,— маҳв этолмапти.
60. Ҳай, салават ўтган гапга, бугун татиб кўрсин найзамнинг
Ўткир тиғин; ўз кўзим-ла кўриб, қалбан ҳис этайки, бу
Троялик Аиддан ҳам қайтармикин, ё она замин
Уни асраб қолармикин кўп паҳлавон эрлар қатори».
65. Шундай ҳаёл оғушида турарди у; Ликаон эса
Ахиллеснинг пойин қучмоқ бўлиб, қўрқа-писа келарди;
Ки армони қочмоқ эди шум толе-ю, мудҳиш ўлимдан.
Бу он узун найзасини шайлаганди отмоққа Ахилл;
Лек шаҳзода ела келиб ер ўпди ва қучди пойини,
70. Шунда найза паррон этиб Ликаоннинг елкаси оша
Қаро ерга санчилдию қонсирабон чайқалиб турди.
Йигит Ахилл тиззасини сўл қўли-ла қучоқлаганча,
Ўнг қўли-ла маҳкам ушлаб олди машъум найза бандидан
Ва ёлборди паҳлавонга баландпарвоз каломлар айтиб:
75. «Пойларингни қучиб, Ахилл, ёлбораман, шафқат қил менга!
О, тангриваш, сажда қилгум, мутаҳиқман марҳаматингга!
Ёдингдами, мени отам чорбоғида асирга олиб,
Ўз уйингда Деметранинг неъматин-ла сийлаган эдинг.
Сўнг сотгандинг Лемносга сен жудо айлаб хешу дўстлардан;

80. Шунда юзта тапа бериб қутилгандим мен асоратдан;
Бугун эса уч ҳисса кўп музд тўлагум озод бўлмоқ-чун!
Трояга келганимга ўн икки кун бўлди атиги;
Мана, яна бад иқболим мени сенга рўбарў қилди!
Назаримда дучор бўлган кўринаман Зевс лаънатига;
85. Лаофоя — онам мени умри кўтоҳ қилиб туққанкан;
У — Сатнион бўйидаги азим шаҳар Педас султони,
Мард лелеглар қабиласин ҳукмдори Альтнинг қизийди.
Лаофоя — бири бўлиб Приамнинг хотинларидан,
Икки ўғил туққап эди — ўлдириясан иккимизни ҳам!
90. Сен оғамни — тангримонанд Полидорни талх найзанг ила
Ҳалок этдинг жанг майдонда — биламан: сен иқтидорлисан!
Бадбахт оғам кунин энди солмоқчисан менинг бошимга!
Ноиложмен, баски тангри тутқизипти мени илкинга!
Сенга бошқа калом айтгум, тугиб олгил шуни дилиннга:
95. Сен ўлдирма мени; зеро, саховатли дўстинг қотили —
Ҳектор — ўғай оға менга; бир қориндан тушмаганмиз биз!»

Приамнинг шонли ўғли Ахиллесга ёлборди шундай.

Лек жавобан ноласига эшитди у беаянч садо:

«Нималар деб жаврайсан, овсар банда, тўлов ҳақида?

100. То Патрокл порлоқ қуёш шуъласидан баҳраманд экан,
Мен Троя ўғлонларин аягандим баъзи-баъзида.
Кўнингизни банди айлаб, музд олгандим кўпингиз учуп.
Аммо бу кун ўлдиргайман Троянинг бўсағасида
Худовандлар менга дучор қилган ҳар бир трояликни!
105. Шафқат қилмам, алаҳхусус, Приамнинг фарзандларига!
Ҳа, азизим, кунинг битди! Нега бунча фарёд чекасан?
Патроклдек ботир ўлди — сендан минг бор афзал муҳориб!
Мен ўзим ҳам, кўряпсанки, паҳлавон ва ўктам йигитман;
Падарим кўп номвар зотдир, маъбудадир — азиз волидам!
110. Вале, мен ҳам қутулолмам қочиб машъум, талх қисматимдан;
Ўлим тонгда, ё оқшомда, ё чошгоҳда маҳв этгай мени,—
Бирон ағёр найза санчиб ё камондан патли ўқ отиб
Жанг пайтида жоним олиб, кўз олдимни сиё қилган он».

Ликаоннинг юраги «шув» этиб кетди, титради пойи,

115. У найзани қўйворди-ю, қўлин ёйиб ўтириб қолди;
Ахиллес тез икки дамли шамширини суғириб қипдан,
Шаҳзоданинг ўмовига санчди чуқур — то бандигача:
Қора ерга қуладию ўз қонига ғарқ бўлди шўрлик.
Сўнг жасадни отди Ахилл оёғидан ушлаб дарёга
120. Ва истеҳзо билан деди шундай баландпарвоз каломлар:
«Ёт, балиқлар орасида, токи улар жароҳатингдан
Сирқиб чиққан қонларингни яласинлар харислик ила!
Жасадингни ювиб-тараб аза тутмас тепаңгда онанг;

- Тошқип Ксанф энди жадал элтур сени ҳадсиз уммонга.
125. Унда эса шўх балиқлар жавлон уриб, денгиз сатҳига
Юзиб чиқур ва сенинг оқ баданингни хўрак қилурлар.
То Троя ер-ла яксон бўлгунча, сиз — трояликлар
Ҳордиқ билмай, жанг майдондан қочаверинг, мен ҳам сизларни
Ортингиздан тинмай қувиб, аямасдан қийратаверай!
130. Жонингизга ора кирмас кўпикланган қудратли Ксанф.
Унга атаб қурбонликка сўйсангиз ҳам кўп ҳўкизларни
Ва Ксанфга отсангиз ҳам зарангтуёқ тирик отларни,
Барибир, шум ўлим маҳв қилгай сизни, энди тинчимам
Токи дўстим Патроклнинг ва кемалар пойида менсиз
135. Қирганингиз, ахейларнинг хунин сиздан олмагунимча!»
Деди у, — ва жўшқип Ксанф ғазабдан унинг сўзидан;
У, Троя қўшинини ҳалокатдан халос этмоқ-чун
Қандай қилиб Ахиллесни ҳовуридан туширмоқликни
Ўйлар эди тўлқинланиб. Лек Пелейзод найзасин силкиб,
140. Ўлдиришга шайланди тез Пелегонзод Астеропейни;
Астеропей — азим дарё Аксий билан Акессаменнинг
Тўнғич қизи ниҳолдек ёш Перибоя фарзанди эди;
Бир замонлар бу гўзал қиз қовушганди теран дарё-ла.
Ахиллес шу йигит сари юрди, у ҳам дарёдан чиқиб
145. Тўғри Ахилл томон юрди силкиганча қўш найзасини;
Уни жангга руҳлантирган Ксанф эди; ки боқий дарё
Бу сертўлқин соҳил бўйлаб Ахиллеснинг не-не навжувон
Ва хушсурат йигитларни қирганидан ғазабда эди.
Довлашганлар бир-бирига яқин келиб юзма-юз тургач,
150. Аввал чаққоноёқ Ахилл ҳайқирди мард Астеропейга:
«Қандай журъат қилдинг мен-ла олишмоққа, кимсан, қайдансан?
Мен ила куч синашурлар фақат бахти қароларгина!»

Ахиллесга жавоб қилди Пелегоннинг муҳориб ўғли:
«О, Пелейзод не қиласан сўраб менинг насл-насабим?

155. Йироқ ўлка — сербарака Пеония ватаним менинг;
Маҳобатли найза тутган пеонларнинг саркардасиман.
Ўн икки кун бўлди бугун Трояга келганимизга.
Менинг бобом азим дарё-шонли Аксий; зироатларга
Зилол суви билан ҳаёт бағишловчи муқаддас дарё;
160. Унинг ўғли Пелегонмиш; мен Пелегон ўғли эмишман.
Саховатли Ахиллес, кел, яхшиси биз куч синашайлик!»

- Шундай деди у таҳдид-ла; шоҳ Ахиллес шумтол дастали
Найзасини кўтарди; лек Пелегонзод чаққонлик қилиб,
Икки найза улоқтирди — ўнг қўли ва сўл қўли ила;
165. Қалқонга бир найза тегди, лек уни тиг теша олмади;
Қалқондаги илоҳий музд — олтин қатлам монелик қилди.
Ахиллеснинг ўнг тирсагин ялаб ўтди иккинчи найза;

- Оқди қора қон тизиллаб; найза эса санчилди ерга.
 Пелейзода қулочкашлаб туриб шунда учқур найзасин,
 170. Астеропей томон отди, жонин олмоқ бўлиб ул ёвнинг:
 Лек мўлжалга тегмай ўтиб улкан найза, азим дарёнинг
 Қирғоғида дастасининг ярмигача санчилиб қолди.
 Шундан кейин Ахилл ўткир шамширини суғуриб қиндан,
 Шиддат ила ғанимига ҳамла қилди, у эса Ахилл
 175. Найзасини суғурмоққа уринарди, лек самарасио.
 Ахиллеснинг бу ажалкаш найзасини суғурмоқ бўлиб
 У уч дапқир силтаб кўрди,— уч дапқир ҳам етмади қурбн;
 Тўртинчи бор шайланганда синдирмоққа найзани эгиб,—
 Шоҳ Ахиллес етиб келиб, такаббурнинг жонини олди;
 180. Шамшир санчиб ёв қорнига ерга ёйди ичак-чавоғин;
 Жон талашиб хириллаган ёв кўзини чулғади зулмат;
 Шунда Ахилл ёв устига отилдию унинг сержило
 Совутларин ечар экан мағрурланиб, деди зафардан:
 «Ҳап ётавер! Бўлсанг ҳамки, гарчи, азим дарё фарзанди.
 185. Ожиздурсен беллашмоққа қодир Зевснинг ўғлонлари-ла!
 Сен ҳамиша кериласан, теран дарё фарзандиман, деб;
 Мен боқийлар ҳукмдори Зевс наслидан бунёд бўлганман.
 Менинг отам Пелей эрур — мирмидонлар соҳибқирони —
 Диловар эр Эакзода: Эак эса Зевс фарзандидир.
 190. Зевс денгизга қуйилувчи дарёлардан қанча қудратли
 Бўлса, унинг авлоди ҳам шунча кучли дарё наслидан!
 Рўнарангда азим дарё, мадад қўлин чўзсин-чи, қани;
 Йўқ, Кронзод Зевсга қарши бош кўтармоқ кўп душвор эрур.
 Зевс ила на шоҳ Ахелой* баҳслашмоққа журъат этади,
 195. На бепоеъ ва қудратда қиёси йўқ кекса Океан,—
 Океанки, ҳар бир чашма, денгиз, дарё теран қудуқлар,
 Булоқларни мудом сув-ла таъминловчи боқий бир манба;
 Ҳаттоки шу Океан ҳам ларзаланур, гар Зевс Олимпдан
 Дағдағали чақмоқ чақиб, гумбурлатса момақалдироқ».
200. Дея улкан найзасини тик соҳилдан суғуриб олди,
 Шундан сўнг у ёв жасадин ташлаб кетди қумлоқ соҳилга:
 Лойқа дарё тўлқинлари олди уни ўз огушига;
 Бу мурдани зумда қуршаб олган балиқ ҳамда зулуклар
 Буйрагининг ёгин сўра бошладилар харислик ила.
205. Пелейзода бу пайт отлиқ пеонларга бошлади ҳужум:
 Улар эса энг паҳлавон сардорлари Астеропейнинг
 Ахилл санчган шамширдан ер тишлаганин кўришган ҳамон
 Серталотум Аскамандр бўйлаб қоча бошлагандилар.
 Ахилл бунда маҳв қилди Ферсилохни, сардор Энийни,
 210. Астипили, Фразийни, Офелестни, Мидон, Мнесни.
 Пеонларнинг яна кўпин ўлдирарди чаққон Ахиллес,
 Агар бу пайт ул ғазабнок Аскамандр дарё қаъридап

- Фоний банда янглиғ садо бермаганда кутилмаганда:
 «О, Ахиллес! Сен қудратинг ва дахшатли рафторинг ила
 215. Мардумлардан юксакдасан! Худовандлар паногоҳ сенга.
 Зевс ҳавола қилибдийкип сенга жами трояликни,
 Оғушимдан қувиб чиқиб, кенг далада қийрат уларни.
 Мурдаларга тўлиб кетди менинг зилол сувли ўзаним;
 Ожиздурман қовушмоққа қудсий денгиз тўлқинлари-ла,—
 220. Ҳасадлар ғов бўлди менга: вабо янглиғ қирдинг уларни!
 Шаштингдан туш! Сен мени ҳам, халқ чўбони, дахшатга
 солдинг!

- Чаққоноёқ шоҳ Ахиллес дарҳол жавоб қилди Ксанфга:
 «Зевс фарзанди Аскамандр, айтган сўзинг қолмагай ерда!
 Барҳам бергум мен Троя лашкарини қирмоққа, майли,
 225. Вале олдин улар барин Трояга қувиб кирмоғим
 Ҳамда обдор дубулғали Ҳектор ила беллашмоғим шарт;
 Кўрамиз: ё у маҳв этар мени, ёки мен ул мағрурни».
- Шундай деб, у ҳужум қилди ёвларига худовандлардек.
 Шунда дарё ўз қаъридан нидо қилди ёлбориб Фебга:
 230. «О, Аполлон, амал қилмай қўйдинг Зевснинг фармонига сен!
 Ахир сенга айтмабмиди ул олимпик, Троя аҳлин
 То заминга тушмагунча қоронғу ва дала даштларни
 То кўланка босмагунча мудом ҳифз қиласан, дея?»

- Деди дарё; мард Ахиллес эса бу пайт сертўлқин Ксанф
 235. Ўртасига тик соҳилдан сакраб тушди. Дарё кўнирди.
 У то теран тубигача тўлқинланиб, қаттол Ахиллес
 Ғориб қилган мурдаларни сув сатҳига қалқдирди бирдан
 Ва буқадек ўкирганча улоқтирди барин соҳилга;
 Вале тирик қолганларни соҳилдаги теран ғорларга
 240. Яширди ва ўркач-ўркач тўлқинлар-ла ихота қилди.
 Ахиллеснинг атрофида кўтарилди кучли долғалар;
 Улар Ахил қалқонига уриларди маҳв этмоқ бўлиб;
 У обда турулмади ва шохлари тарвақайлаган
 Улкан бужум дарахтининг ушлаб олди йўғон танидан;
 245. Лек кўпориб тик соҳилни, қулади у илдизи билан
 Ва дарёга кўприк бўлди, сувин тўсди шохлари ила.
 Шоҳ Ахиллес долғаларнинг ҳамласидан тез қочиб чиқиб,
 Кенг водийдан елдек учиб кетди юрак ҳовучлаганча.
 Қаҳҳор дарё бўш келмади: у Ахиллнинг шижоатига
 250. Барҳам бермоқ ва Троя ўғлонларин халос этмоқ-чун
 Маҳобатли қора долга билан қувди Пелейодани.
 У эса бир югуришда паррон этиб мисли бургутдек,—
 Паррандалар ичида энг қудратлиси ҳамда учқури
 Қора қанот, ул самовий соҳибчангал бургут сингари,—

255. Учиб борди отилган бир узун найза узоқлигига;
Мудҳишона жарангларди кўксидаги порлоқ совутлар;
У дам-бадам орқасидан пишқирганча қувиб келётган
Мудҳиш, асов дарёга чап бериб ўзин четга оларди.
Бободехқон ўз боғини, экинини суғормоқ бўлиб
260. Серсув булоқ ёқдан келган ариқларни белкурак ила
Хас-чўплардан фориг қилиб йўл очади пурнеъмат сувга;
Булоқ суви айқирганча оқизаркан майда тошларни,
Тобора тез оқиб, ҳатто деҳқондан ҳам ўзиб кетади,—
Шум долға ҳам Ахиллесни шундай таъқиб қиларди мудом;
265. Худовандлар қудратлидир энг қудратли бандалардан ҳам.
Мард Ахиллес бир неча бор орқасига ўгрилиб боқди:
Шоятки, бас қилган бўлса таъқибини тангрилар, дея,
Юксак само барҳам берган бўлса шояд таҳдидга, дея.
Лек у ҳар гал ўгрилганда, бузрук Зевсдан куч эмган Ўсапф
270. Долға урар эди унга; сакрар эди қўрққан Ахиллес,
Аммо дарё унинг чайир пойларига келиб урилиб,
Қулатмоқчи бўлар эди оёқ остин ялаб, ўпириб.
Ахилл охир дош беролмай наъра қилди қараб самога:
«Сўйла, о Зевс! Мен бадбахтни ҳеч бир тангри қутқармайдими
275. Шум дарёдан? Майли, кейин чидардим ҳар қандай азобга...
Айт, самовий тангрилардан ким айбдор, кимни қоралай?
Елғиз онам гангитганди хомхаёллар ила миямни.
Бундай деган эди менга: ўғлим, сен шу ерда, Троя
Яқинида Аполлоннинг шум ўқидан нобуд бўлгайсан;
280. Ўлдирмасмиш мени Ҳектор — Илионнинг жасур ўғлони!
Мени ул мард ўлдирса гар, ўлар эдим мен ҳам мардона!
Валекин мен, шўрпешона, куз пайтида тошқин дарёдан
Ўта туриб, шум тўлқинда ғориб бўлган чўнон боладек
Ўлсам керак бугун бунда хор бўлиб ва шармандаларча!»
285. Деди Ахилл,— шунда бирдан Посейдон ва Афина унинг
Қаршисида пайдо бўлди, одамизод қиёфасида;
Тутиб унинг қўлларидан, кўтардилар кўнглини сўз ила.
Аввал унга зилилакор шоҳ Посейдон юзланди бундай:
«Мард Ахиллес! Асло қўрқма, руҳингни ҳам туширма мутлоқ.
290. Зеро, Зевснинг ижозати ила бизлар — мен ва Афина
Олгандурмиз сени бугун ўзимизнинг ҳимоямизга.
Қисматингга ёзилмаган ҳалок бўлмоқ асов дарёдан;
Тушар ҳозир у ҳовурдан, бунга ўзинг бўлгайсан шоҳид;
Биз эсак, гар қулоқ солсанг, бергумиздир доно маслаҳат;
295. Сен урушдан тўхтама ҳеч, маҳв этишдан тийма қўлинггни
Тирик қолган трояликларнинг барин қувмагунингча
Илионга; сўнг Ҳекторнинг жонин олиб қайт қароргоҳга;
Бизлар сенга орзу қилган зафарингни бахш этгумиздир».

- Деб, — боқийлар чекиндилар боқийларнинг жамоасига.
300. Шоҳ Ахиллес худоларнинг каломидан руҳланиб шу чоқ,
Кенг майдонга чопа кетди; бутун майдон сувга ғарқ эди.
Сув сатҳида сонсиз совут, йигит ўлган мардлар жасади
Сузар эди. Пелейзода қуюн янглиғ пишқираётган
Долғаларнинг таъқибидан баланд-баланд сакраб қочарди;
305. Афинадан қувват эмган мардни дарё маҳв этолмасди.
Лекин Ксанф ҳам ғазабдан тушмай, қаҳрин сочарди бадтар
Ахиллесга; ўркак-ўркак долғаларни тоғдек кўтариб
Хайқирарди Симоисга гумбурловчи овози билан:
«Қўзғол, олға! Кел, бу марднинг, биргалашиб, қирқайлик кучин;
310. Йўқса, ғорат айлағай у, шу кетишда Приам шаҳрин:
Зеро унинг қуввасига дош беролмас трояликлар!
Мадад бергил, жопим оғам: тоғдан қайнаб чиққан чашмалар
Сувин йиғиб ўзанингга, ҳаммасини йўлла бу томон!
Токи сувлар кўпик сочиб даҳшатона шовуллаб оқсип.
315. Харилар ва харсангларни гирдобиди чирпирак қилсин!
Қаттол Ахилл танобини тортмоқ лозим! Ҳозир музаффар
У ҳаммадан, ҳатто қайтмас жанг қилмоқдан тангрилар ила!
Лек биламан, Ахиллесга асқотолмас билак кучи ҳам,
Зоҳирона гўзаллиги, дабдабали қуруллари ҳам;
320. Қора лойга ботгай бари, ғарқ бўлажак унинг ўзи ҳам,
Ахиллесни балчиқ ила қумга кўмиб, унинг устига
Тош қалайки, ахей аҳли тополмасин суякларин ҳам!
Унинг қабри ҳам шу бўлгай; аргосликлар қабри устига
Тушроқ уйиб, қабр тоши ўрнатиб ҳам ўтирмайдилар!»
325. Деди Ксанф шовуллаб ва кўпик сочиб қиларкан ҳамла;
Тўлқинланиб ўликларни отарди у Ахилл бошига.
Самодан куч эмган дарё юзидаги қонли долғалар
Пелейзода атрофини қуршаб олди юксак девордек.
Бунин кўрган Хера қаттиқ фарёд солди; у қўрққан эди
330. Ахиллесни асим дарё ўз домига тортиб кетгай, деб;
Сармаъбуда азиз ўғли ланг Хефестга шундай юзланди:
«Мажруҳ ўғлим, жангга кир сен! Теран дарё Аскамандр-ла
Олишмоққа, биз тангрилар, сени лойиқ топдик, кенгашиб.
Тез офаткаш оловингни пуркаб, унга қарши жанг бошла!
335. Мен эсам тез бориб боди Зефир ила аёзли Нотдан
Қуюн ясаб теран денгиз соҳилидан уфуражакман;
Ўшал қуюн оловингни мудҳишона алангалатиб,
Қул қилажак трояликлар ўзин ҳам, совутларин ҳам.
Дов-дарахтни ёндиргил сен Аскамандр соҳили бўйлаб,
340. Олов пурка чўнг дарёга, унинг ширин сўзларига сен
Учма асло, тангрининг ҳам таҳдидидан чўчима мутлоқ:
То мен ўзим наъра тортиб сенга, бас қил, демагунимча,
Оташ кучининг сўндирма ҳеч, боқий ўтинг ўчирма асло».

- Хера амрин бажо айлаб машъум олов пуркади ўгли.
345. Аввал олов кенг далага ёйилди ва Ахилл маҳв этган
 Тўп-тўп ётган мурдаларни ўз домига торта бошлади.
 Дала қуриб, сувлар тиниб, осойишта оқа бошлади.
 Куз фаслида боди Борей ёмғирдан нам бўлган далани
 Қуритиб ўз нафаси-ла деҳқон кўнглин шод айлагандек,—
350. Бутун дашт ҳам қуриб қолди, мурдалар кул бўлдилар ёниб.
 Шундан кейин алангани дарё ёққа йўллади худо.
 Ўт олди сув бўйидаги мажнунтолу қайрағочларни;
 Ёнди суви тиниқ Ксанф қирғоғида гуркираб ўсган
 Яшил қамиш, нилуфарлар, хушбўй чечаклар;
355. Дарёдаги балиқлар ҳам кўп изтироб чека бошлади.
 Бири доно тангри Хефест оловидан дарё қаърига
 Урса ўзин, бошқа бири сув саҳнида зир югурарди.
 Дарё ўзи ҳам ёнаркан шундай нола қилди Хефестга:
 «Йўқ, о, Хефест, ҳеч бир тангри сени мағлуб эта олмайди!
360. Йўқ, сен — оташнафас бирла жанг қилмам мен зинҳор-ба инҳор!
 Адоватни бас қилайлик! Менга деса, чаққон Ахиллес
 Трояликларнинг барин қувиб чиқсин азим шаҳардан;
 Мен улардан юз ўгирдим қилмагайман муҳофаза ҳам!»

- Деди дарё ёниб туриб; зилол суви биқирлар эди.
365. Семиз қобон ёғини доғ қилишганда қозонга солиб,
 У ўчоқда ёнаётган қуруқ ўтин ҳароратидан
 Хийл ўтмай қайнай бошлар булоқ янглиғ биқирлаганча, —
 Дарё сатҳи ҳам оловдан шундай ёнар, сув биқирларди.
 Аскамандр Хефестнинг ўт қуввасидан бемажол бўлиб,
370. Ўз жойидан силжишга ҳам, оқишга ҳам қолмади ҳоли.
 Ёлборувчи сас-ла нидо қилди дарё хушнуд Херага:
 «Нечун ўглинг ёлғиз мени қийнамоқда шафқатсизларча?
 Трояни ҳифз қилаётган ўзга боқийларчалик
 Гуноҳ қилган эмасман-ку ахир сенинг олдингда, Хера.
375. Мен итоат этгум, агар сен амр этсанг, о, сармалика;
 Лек Хефест ҳам тийсин ўзин! Мен илоҳий қасам ичгумки:
 Троянинг ўғлонларин муҳофаза қилмам офатдан
 Мард данайлар ҳатто бутун Трояга ўт қўйганда ҳам,
 Приамнинг азим шаҳрин кулин кўкка совурганда ҳам!»
380. Бу сўзларни эшитган он момикбадан маъбуда Хера,
 Деди дарҳол азиз ўгли ланг Хефестга таважжух қилиб:
 «Бас, о, Хефест, тий ўзингни, шонли ўғлон! Фонийларни деб
 Боқийларни бу даража жазоламоқ инсофдан эмас!»

- Диб амр этди Хера,— Хефест ўчирди тез қаттол оловин.
385. Қайтди аста зилол сувлар яна ортга, ўз ўзанига.
 Дарё кучи шу йўсинда жиловланди; Ксанф ва Хефест
 Ғазабдан тушди: Хера тинчитганди улар икковин.

- Лекин ўзга боқийларнинг орасида бу пайт ўт олиб
 Машъум ниёқ, улар қаттиқ, низолашиб қолди ўзаро.
390. Ер ларзага келган эди уларнинг бу можаросидан;
 Бу адоват саси юксак самода акс-садо берганди.
 Тангриларнинг ўзаро жанг бошлаганин Олимпдаги Зевс
 Эшитиб ва мушоҳада қилиб, ғоят қувониб кетди.
 Дарҳол жангни бошладилар худовандлар юзма-юз келиб;
395. Қалқонийртар Арей аввал Афинага бошлади ҳужум,
 Мис пайзасин силкиганча, таҳқирона каломлар айтиб:
 «Сен, итпашша, боқийларни яна жангга ундаянсанми?
 Густоҳлигинг чеки йўқдир! Дарғазабсан, қачон қарамай!
 Унутдингми ё Тидейнинг ўглин менга қарши гиж-гижлаб.
400. Ўзинг ҳам энг олдги сафда, тутиб найза бандидан, уни
 Тўғри менга йўналтириб, вужудимни чок қилганингни!
 Менга навбат! Бугун ўша қилган барча ёвузликларинг
 Учун сендап мен интиқом олажакман шафқат қилмасдан!»

- Деди унга қаҳқор Арей ва узун мис найзаси ила
405. Зарба урди сершокила ва сертахдид подир қалқонга,—
 Вале уни Зевснинг оташ чақмоғи ҳам теша олмасди.
 Зевс қизи сал чекиндию орқасига, далада ётган
 Серқирра бир харсангтошни иқтидорли илкига олди,
 Ки қадимда деҳқон уни белги қилиб қўйган марзага;
410. Шу тош ила у Арейнинг кучин қирқди бўйнига уриб.
 Арей етти таноб ерни эгаллади заминга қулаб:
 Жаранглади мис совути, ботди сочи қора тунроққа.
 Афина бир жилмайдию ғурур билан деди бир калом:
 «О, эсипаст, куч-қудратда сендан беҳад устунлигимдан
415. Наҳот ҳануз ғофилсанки, олишмоқчи бўлдинг мен ила?
 Она Ҳера қарғишига учрадинг сен; ахей аҳлидан
 Юз ўгириб, сен бавафо, хиёнаткор трояликлар
 Тарафини олганинг-чун бу жазога мустаҳиқ бўлдинг!»

- Деб Афина шахло кўзин четга бурди мағлуб Арейдан.
420. Афродита жароҳатдан инграётган Арей қўлидан
 Ушлаганча етаклади: у ҳушидан кетаёзганди.
 Лек гулбадан Ҳера бирдан кўриб қолиб Афродитани,
 Зевсинг қизи Афинага шундай сўз-ла қилди таважжух:
 «Булутларинг бунёдкори Зевснинг о, ғолиба қизи,
 425. Кўряпсанми, анов беор Афродита густоҳлик ила
 Жанг майдондан олиб кетур шум Арейни! Қув, орқасидан!»

- Деди Ҳера,— Афина ҳам қува кетди қалби қувониб;
 У Кинрида сийнасига зарба урди қодир илки-ла;
 Маъбуданинг юраги ҳам, пойлари ҳам унишиб қолди.
430. Икковлари қуладилар саховатли заминга шу чоқ

- Ва Афина шодиёна сас-ла улар узра ҳайқирди:
 «Агар юксак Трояни ҳифз қилиб, мард данайларга
 Қарши чиққан жами лашкар, бугун жангга ўз муттафиқи
 Қаттол тангри шум Арейни муҳофаза қилган Киприда
 435. Қабалида доворак ва иқтидорли бўлганда эди,
 Аллақачон вайрон айлаб Приамнинг чўнг нойдеворли,
 Троясин, тинчир эдик бу сервахшат муҳорабадан!»

- Шундай деди, — ва оҳиста жилва қилди маъбуда Ҳера.
 Шундан кейин Аполлонга зилзилакор Посейдон деди:
 440. «Нечун, о Феб, ўзимизни четга олдик? Уят-ку ахир!
 Жангга кирди ҳамма тангри, лек иккимиз Олимпга, Зевсинг
 Мақомига жанг қилмасдан қайтиб борсак, изо еймиз-ку!
 Феб, бошла сен; анча ёшсан, — мен бошласам одобдан бўлмас;
 Сендан олдин тугилганман, тажрибам ҳам кўп сеникидан.
 445. Сен аҳмоқнинг хотиранг паст, қалбинг сўқир! Унутдингми ё
 Илионда не машаққат, не жафолар чекканимизни?
 Сен ила мен — икки тангри Зевс амрига итоат этиб,
 Бунда мағрур Лаомедон учун бир йил ишлаб бергандик
 Хизмат ҳақин байлашиб: у қаттиқ азоб берганди бизга.
 450. Мен Троя атрофига юксак девор тиклаб бергандим —
 Деворки, ёв ҳужумидан қўриқловчи метин истеҳком.
 Сен, Аполлон, ўрмонзорли Ида тоғин водийларида
 Унинг шохдор сигирларин боққан эдинг чўбонлик қилиб.
 Лек йил ўтиб Ҳералар бахш этганида бизга ҳақ олиш
 455. Муддатини, бемарҳамат Лаомедон зуғум ўтказиб
 Ва дўқ қилиб, Троядан қувган эди ҳаққимиз бермай,
 У бадкирдор сенинг оёқ-қўлларинги кишанбанд қилиб,
 Сотмоқ бўлди олисдаги ёт оролга қул сифатида;
 Қулоғимиз қирқиб таҳқир қилмоқчи ҳам бўлган эди у.
 460. Ҳақ ололмай, ғазабланиб шундай қуруқ қайтган эдик биз...
 Муғамбир шоҳ ўз лафзида турмай, бизни доғда қолдирди!
 Сен яхшилиқ қилмоқдасан, Феб, шу шоҳнинг фуқаросига
 Ва такаббур ёвни бутун хотин, бола-чақаси билан
 Пашша янглиг маҳв этишда бизга қўлдош бўлмоқчимассан!»
 465. Шунда унга кумушкамон шоҳ Аполлон жавоб қайтарди:
 «Энносигей! Гоҳи замин неъматидан баҳраманд бўлиб
 Гуркираган, гоҳи куни битиб хазон бўлиб тўкилган
 Дарахтларнинг япроқларин эслатувчи шу бахтиқаро
 Бандалар деб сенга қарши мубораза қилганимдайди,
 470. Шу заҳоти мени ўзинг ҳам аҳмоққа йўйган бўлардинг.
 Йўқ, Посейдон, довлашмаймиз, аҳли мардум олишаверсин!»

Шундай деди Аполлон ва ўз падарин қондош иниси
 Посейдонга қарши илқип кўтармоқдан қўрқиб, чекинди.

- Шунда Фебнинг сингилчаси Артемида ҳайвон ва қушлар
475. Соҳибаси, ғазаб билан акасига қилди маломат:
«Қочясанми, о чўнг мерган! Посейдонга ғолибиятчи
Раво кўриб, ношоист шон бахш этмоқчи бўлдингми унга?
Айт, юраксиз, камонингни нечун бекор олиб юрибсан?
Бир вақтлар худоларнинг даврасида, зилзилакор-ла
480. Жанг қилмоққа шайман, дея керилардинг; энди бугундан
Мақтанишинг эшитмай мен Кронзода кошонасида».

- Шундай деди; лек Аполлон синглисига жавоб қилмади;
Вале Зевснинг муҳтарама завжасининг аччиғи чиқди,
Койиди у таҳқирона сўзлар ила Артемидани:
485. О, беҳаё қанжиқ, энди менга қарши чиқмоқчимисан?
Шуни билки, сен учун мен ғоят кучли рақибадурман!
Фақат фойий аёлларнинг устидан* Зевс сени шер қилиб
Тайинлаган ва қаҳрингни ўтказишга имкон яратган.
Кучлилар-ла мубораза қилганингдан кўра, яхшиси
490. Сен тоғ кезиб оҳуларни қийратганинг маъқул ва осон.
Иштиёқманд бўлсанг жуда жанг қилмоққа, ҳозир кўрасан
Сендан беҳад кучлилигим ва ўзингнинг заифалигинг!»

- Шундай дея сўл қўли-ла маъбуданинг билакларидан
Ушлаб туриб, ўнг қўли-ла юлқиб олди эгри камонин,
495. Сўнг истеҳзо ила савай кетди уни шу камон билан:
У калтакка чап бермоқ-чун юзин у ён-бу ён бураркан,
Талх ўқлари сочилдию юм-юм йиғлаб қочди нарига.
Қўрқоқ қаптар қирғийдан жоп сақламоқ-чун қоятошларнинг
Орасига қурган зулмат уясига қочиб киради,—
500. Артемида ҳам зор йиғлаб қоча кетди камонин ташлаб.
Шунда Ҳермес — худоларнинг даракчиси деди Летага:
«О, маъбуда! Сен-ла бугун ва бундан сўнг урушмам зинҳор;
Душвор эрур чақмоқдор Зевс завжалари ила жанг қилмоқ.
Гар истасанг, худовандлар даврасида мени енгганинг
505. Тўғрисида мақтанавер — ўз беназир қудратинг ила».

- Шундай деди; бу пайт Лета ўз қизининг камонини ҳам,
Сочилган талх ўқларин ҳам қумлоқ ерда тера бошлади.
Териб бўлиб маҳзун қизи орқасидан кетди Латона.
Қизи эса чақмоқдорнинг мис кўшигига чиқди — Олимпга;
510. У шашқатор кўз ёш тўкиб падарининг тизига чўкди:
Эғнидаги ҳарир кўйлак елпинарди. Зевс бу қизини
Ўз бағрига босиб, ундан хуштабассум ила сўради:
«Қизалоғим! Қандай оғир жиноят ё гуноҳ қилдингки,
Сени бундай густоҳона таҳқирлашган? Ким ўшал боқий!»

Деди Зевсга гулдан ажиб чамбар таққан овмаликаси

«Сенинг завжанг Ҳера, ота, мени қаттиқ ҳақорат қилди, —
Тангриларнинг орасида ниҳоқ, низо қўзғовчи Ҳера».

- Само аҳли худовандлар шундай суҳбат қураб эдилар.
Кириб борди ул муқаддас Трояга бу пайт Аполлон.
520. Аргосликлар тақдирга зид ҳолда бутун, шаҳар деворин
Қилмасалар эди вайрон, деб ташвишда эди бу тангри.
Қолган ҳамма худовандлар қайтиб чиқди яна Олимпга,—
Баъзилари дарғазабу баъзилари зафардан мамнун.
Ҳаммалари сарпадарнинг атрофига бориб индилар.
525. Ахилл эса қийратарди мудом жангда оту мардларни.
Худоларнинг қарғишига дучор бўлган азим шаҳарга
Ўт кетганда қуюқ тутун кўтарилар юксак фазога:
Эл бошига бисёр заҳмат ва мусибат солур бу ёнғин,—
Ёв бошига шундай заҳмат ва мусибат солди Ахиллес.
530. Шоҳ Приам минорада туриб кўрди қаттол Ахиллни;
Троянинг ўғлонлари бу паҳлавон олдига тушиб,
Пароканда қочардилар; ҳеч кас йўлин тўсмасди унинг.
Приам чол ҳўнграб-ҳўнграб ерга тушди ва қопқаларда
Соқчи бўлиб турганларга фармон берди баланд сас ила:
535. «Дарвозани очиб туринг, токи лашкар кириб бўлгунча:
Қўшинимни қувиб яқин келиб қолди баттол Ахиллес!
Бошимизга тушмасайди фалокат, деб хавотирдаман.
Лек лашкарнинг бари кириб бўлгач шаҳар дарвозасидан,
Сиз қопқани ёпинг дарҳол ва танбаланг тавақаларин!»
540. Ул мард босиб кирмасайди, деб қўрқаман Троямизга!»
- Соқчилар ҳам дарвозани ланг очдилар танбани суриб.
Рўшполик бахш этди қопқа кўпчиликка; Феб елиб чиқди
Бу пайт халос этмоқ учун трояликларни офатдан.
Ташналикдан ҳолсизланган, бошдан-оёқ тўзонга ботган
545. Қўшин чопиб келар эди тўғри шаҳар қопқаси томон;
Ахиллеснинг қалби мудом талпинаркан зафар қучмоққа,
Ёвни қувиб келар эди кўз очирмай мис найза ила.
Шу қувиёқ юксак қопқа — Троя забт этилар эди,
Гар Аполлон чаққопёёқ Ахиллесга қарши шавкатли
550. Муҳорибни — Антенорзод Агенорни тезламаганда.
Феб бу марднинг юрагига журъат пуркаб, ўзи шамшодга
Суяндию турди бошин буркаганча қора булутга,—
У Ўлимнинг қаттол илкин даф қилмоқчи эди бу марддан.
Лек Агенор горагарни кўрган ҳамон тўхтади таққа;
555. Унинг қалби ҳаяжондан қаттиқ-қаттиқ тепа бошлади.
Хўрсиндию саховатли қалби ила кенгашди шундай:
«Э воҳ! Агар мен бу қаҳҳор Ахиллесдан юрак ҳовучлаб,
Ваҳимага тушган ўзга мардлар каби қоча бошласам,—
У чаққоп по мени қувиб, етиб олиб калламни олур!»

560. Мабодо, мен водий бўйлаб қочаётган лашкаримизни
Пелей ўғли таъқиб қилаверсин, дея қўйиб берсам ва
Елғиз ўзим Ил даласи бўйлаб, шаҳар бўсағасидан
Ида тоғин чўққисига чиққувимча қочиб борсаму
Мазкур азим тоғнинг қуюқ ўрмонидан паноҳ топсам-чи?
565. Қош қорайгач, у ерда мен зилол сувда нокланурмеп-да,
Тунги зулмат оғушида Илионга яна қайтурмен.
Лек қалбимни бундай ўйлар хавотирга солмоқда нечун?
Бордию у мени даштда — овлоқ ерда кўриб қолса-чи?
Кўриб қолиб чаққоноёқ, дарҳол мени қувиб етса-чи?
570. О! Мен унда омон қолмам шум қисматдан, қаттол ўлимдап!
Бу одамзод бениҳоя қудратлидир одамлар аро!
Бордию мен бўсагада ўзим унинг йўлин тўссам-чи?..
Найза ила шикастласа бўлур ахир унинг жисмин ҳам;
Унинг жони ҳам биттадур, фоний дерлар фонийлар уни,
575. Валекин Зевс ғолибият ва шуҳрат бахш этган-да унга!»

- Деб у жангга шайландию Ахиллесни кута бошлади;
Жасоратли қалби уни жанг қилмоққа этарди даъват.
Шижоатли қоплон бирдан қуюқ ўрмон ичидан тикка
Овчиларнинг қаршисига чиққанида, чўчимайди ҳам,
580. Қочмайди ҳам този итлар овуллашин эшитганида;
Яраланса ҳамки, ўқ ё найзадан у, тарк этмас жангни
То овчини маҳв этгунча, ёки ўзи маҳв бўлгунча,—
Антегорнинг жасур ўғли Агенор ҳам жанггоҳдан четга
Чиқмасликка аҳд қилди то мард-ла куч синашмагунча.
585. Дўнг қалқони ила тўсиб алп кўксини у шу заҳоти
Ахиллесга найза отиб баланд сас-ла қилди дағдага:
«Сен Ахиллес, саховатли трояликларнинг масканин
Бугун барбод қиламан, деб кўзлаб қўйган бўлсанг ҳам керак?
Йўқ, водон зот, ҳали кўплар азоб чекур Троя учун!
590. Бу шаҳарда оталару хотинлару фарзандларимиз
Ҳимояси учун ҳали шай турган мард фидойилар кўп;
Сен мардларнинг марди ҳамда энг диловар жангчи бўлсанг ҳам,
Билки, ўлим тонажаксан шу Илион бўсағасида!»

- Деди ва мис найзасини улоқтирди силкитиб туриб,
595. Найза зое кетмай, бориб тегди марднинг тизидан пастга;
Жаранглади оёғига таққан янги қалай нойбанди;
Лек офаткаш бу мис найза теша олмай Ахилл пойбандин,
Чатнаб кетди; уни тангри армуғони қайтарган эди.
Сўнг Ахиллес тангримонанд Агенорга отди найзасин;
600. Лек Аполлон унинг зафар қучишига бермади имкон;
Агенорни ўғирлаб у, қуюқ зулмат ила чулғади.
Имкон берди хавфли жангдан эсон-омон четланишига;
У макр ила Ахиллеснинг эътиборин олди ағёрдан;

- Кумушкамон тангри кириб Агенорнинг қиёфасига
605. Ахиллеснинг кўз олдида турди ва у қува бошлади. —
Бугдойзорни тикка кесиб сал олдинда олиб кетётган
Аполонни Пелейзода геран Ёсанф томон қуваркан
(Феб найранг-ла унинг чаққоноёқлигин кўнглига солиб,
Чалгитарди албат етиб олишига умидвор қилиб),
610. Гала-гала бўлиб жангдан қочаётган трояликлар
Трояга етди шодон; тўлди шаҳар қочоқлар ила;
Ҳамма кирди, ҳеч ким журъат этолмади бу дарвозадан
Ташқарида қолганларни кутмоққа ва муҳориблардан
Ким жон сақлаб, кимлар ҳалок бўлганини аниқламоққа;
615. Чаққонлиги туфайли жон сақлаганлар қувониб қалбан
Ўзларини дарвозага урдилар нақ кучли долғадек.

ИЙГИРМА ИККИНЧИ ҚЎШИҚ

ҲЕКТОРНИНГ ЎЛДИРИЛИШИ

Хурккан кийик галасидек шаҳар кирган трояликлар
Дағ-дағ титраб суянганча азим девор кунгурасига
Терларини қотирар ва чанқоқларин қондирардилар;
Лек ахейлар тик бостириб келардилар девор пойига.

5. Ёлғиз Ҳектор бу пайт Аскей минораси рўбарўсида,
Кенг далада машъум қисмат домида донг қотиб турарди.
Шу чоқ деди соҳиб қувва Ахиллесга тангри Аполлон:
«О, Пелейзод, фоний банда, нечун мени — боқий тангрини
Қувмоқдасан, ёхуд чаққон пойларингдан умидвормисан?»
10. Ё ҳали ҳам сезмадингми маъбудлигим — ғазабланурсан?
Парво қилмай қўйдинг ҳатто Троянинг лашкарига ҳам;
У шаҳарга кириб олди; лек сен бунда изғиб юрибсан.
Чекин; ҳалок этолмайсан, мен — боқийман — ўлмайман асло».

- Ахиллес ҳам ғазабланиб Фебга бундай жавоб айлади:
15. «Лақиллатдинг мени сен, эй фосиқликда беқиёс тангри!
Мени четга чалгитдинг сен! Йўқса ёвнинг яна кўпини
Ёр тишлатган бўлардим то дарвозадан кириб улгурмай!
Маҳрум этдинг мени шондан; Троянинг ўғлонларини
Осонгина халос этдинг, қўрқмай асло интиқомдап сен...
20. Бўлгандайди иложим, мен олар эдим интиқом сендан?»

Пойгаларда доим ютиб соврин олган, жангаробага
Қўшилган ел каби учқур отнинг тегмас ерга тўғи,—
Ахиллеснинг оёқлари ҳам шундай тез югурар эди.

- Уни аввал кўриб қолди минорада турган Приам;
25. У қуюндек келар эди совутлари юлдуздек чақнаб;
Бундай юлдуз куз фаслида чўғдек порлаб чиқар самоғи
Ва чарақлар сиё тунда мисли ойдек юлдузлар ичра,
Аммо уни шум аломат даракчиси деб ҳисобларлар
(Орионнинг ити* дея пом қўйгандир унга одамлар);
30. Бахтиқаро бандаларга ёвуз безгак уфўради у,—
Ахиллеснинг мис совути ҳам порларди шу юлдузмисол.
Приам эса нола чекиб мушт урарди оппоқ бошига,
Қўлларини кўкка чўзиб, аччиқ-аччиқ кўз ёш тўкаркан,

- Елборарди ўғлонига; вале Ҳектор қопқа олдида
35. Жим турарди Ахиллес-ла жанг қилмоқлик иштиёқида.
Нуроний чол мунгли сас-ла чўзиб илкин деди ўғлига:
«Суюк ўғлим Ҳектор, тингла! Жангда ёлғиз рўбарў келма
Бу одамга, зеро, Пелей ўғли сени маҳв айлагай бот:
Қудратлироқ эрур сендан бу азамат майдони ҳарбда!
40. У малтунни тангрилар ҳам мен сингари севишгандайди,
Аллақачон итлар торож қилур эди унинг жасадин!
Ана унда огир дарддан тамом фориғ бўларди қалбим!
Жудо қилди мени у кўп ёш ва жасур ўғлонларимдан —
Ё маҳв этиб, ёхуд олис оролларга қул қилиб сотиб!
45. Бугун ҳам у жудо қилди Ликаон ва Полидоримдан;
Завжаларим маликаси Лаофоя туққан бу икки
Ўғлонимни кўрмайман шаҳар қочиб кирган эл ичра.
О! Гар тирик бўлса улар — асирдалар, — аргосликлардан
Албат сотиб олурмиз мис ва олтинга; бизда кўп улар;
50. Нуроний Альт ўз қизи-чун кўп хазина берганди менга.
Агар нобуд бўлиб, Аид масканига кўчган бўлсалар,
Ул мардларни қора кунда туққан шўрлик онаизорнинг
Ҳамда мепинг шўрим қурур ғоят огир бу жудоликдан!
Лек Троя халқи учун бу унчалик огир дард эмас;
55. Ахиллеснинг зарбасидан, ўғлим, омон қолсанг бас менга.
Азиз Ҳектор, биз билан бўл! Илионга кир, шундагина
Шаҳримизнинг жами аҳлин қутқаргайсан маҳв бўлишдан.
Ахиллга ҳам бермагайсан имкон зафар қозонмоғига
Ва ўзинг ҳам соғ қолурсан жудо бўлмай ширин жонингдан!
60. О! Раҳм қил бахтиқаро падарингга — жон чиқар чоғда
Зевс азобга солур мени кўз олдимда памоён қилиб
Дунёдаги жами мудҳиш офатларни — токи тирикман;
Ўғилларим ҳалок бўлур, чўри қилиб олиб кетурлар
Қизларимни, Пергамдаги хопадонлар вайрон қилинур.
65. Яна маъсум гўдакларни ерга топтаб ўлдирурлар ҳам,
Шум данайлар судрагайлар асирликка келинчакларни!..
Шулар барин кўрсатур Зевс менга ҳали... Кўргилик экан!
Ва пихоят, бирон қаттол ёв уйимнинг бўсағасида
Юрагимни тешиб, жоним вужудимдан суғуриб олгай;
70. Мен мудом ўз дастурхоним неъмат-ла боққан итларим
Шунда мепинг қоним ичиб, остонага маҳзун дил ила
Бош қўюрлар тилка-пора бўлган жисмим теварағида!
«О! Жанггоҳда ҳалок бўлган ҳар ёш йигит қандай алфозда
Ётса ҳамки, айб эмасдир бирон ери очилиб қолса!
75. Вале ҳалок бўлган бирон мўйсафиднинг, қонхўр кўппаклар
Иягини, бошини у уятини кемирса магар,—
Бундан ортиқ аччиқ қисмат бўлмагай ҳеч бандалар учун!»

Оҳ урди чол ва тутамлаб юла кетди оппоқ сочини,

- Лекин ўгли Хекторни ҳеч ўз аҳдида қайтаролмади.
80. Шунда унинг онаси ҳам бир томонда йиғлади полон;
У ёқасин чоқ қилди-ю, қўли билан оппоқ сийнасин
Кўрсатганча, шундай деди ўз ўғлига кўз ёш аралаш:
«Раҳм қилгил, ўғлим, шўрлик онамга, шу сийнам ҳурмати!
Мурғак гўдак чоғларингда оқ сут бериб аллалаганим
85. Рост бўлса гар, азиз ўғлим, шунини эслаб тингла каломим:
Қаттол эрининг қаршисида турма ёлғиз, тез қўрғонга кир!
Ул ғазабнок гар маҳв этса сени, ўғлим, нуридийдамни,
Насиб этгай на менга ва на хотибининг Андромахага
Бошининг узра аза тутиб кўз ёш қилмоқ; зеро, жисминингни
90. Қонхўр иглар ғажигайлар мирмидонлар қароргоҳида!»

- Ота билан она шундай ўқиб йиғлаб ёлборардилар,
Лек уларга азиз ўғлон бу сафар ҳам осмади қулоқ;
Жим кутарди у тик босиб келётган мард Пелейзодани.
Заққум гиёҳ еб, вужуди ғазаб ила тўлган аждаҳо
95. Тоғдаги бир ғор оғзида ғажак бўлиб тўлганар экан,
Кўзидан ўт сочиб ҳар ён аламлидайди, ов ахтарилади,—
Хектор ҳам дўнг қалқонини тираб қўйиб девор пойига
Худди шундай мардонавор турар эди рақибин кутиб,
Ниҳоят у шундай деди ўз-ўзига, маъюс хўрсиниб:
100. «Жангдан қочиб мен шаҳарга кирсам агар, иснодга қолгум!
Элдап бурун Полидамас таъна тошин отур бошимга;
Ки у кеча тунда таклиф қилган эди бутун лашкарни
Илионга қайтармоқни,— жангда кўргач Ахиллни яна.
Унга қулоқ осмагандим, қулоқ оссам яхши бўларкан!
105. Шу бемулоҳазалигим нобуд қилди бугун халқимни.
Троялик эркаклар ва аёллардан уятга қолдим!
Илионлик энг олчоқ кас бир кун шундай дейиши мумкин:
— Хектор халқни нобуд қилди ўз кучига ишониб ортиқ!—
Демакки, минг қарра афзал Пелей ўғлини маҳв этиб жангда,
110. Ғолиб қайтмоқ, ё муқаддас Троянинг бўсағасида
Ҳалок бўлмоқ ул диловар ила бугун жанг қилиб кескин!
Ё аҳтимол... бу нурафшон қалқонимни ва дубулғамни
Ечиб қўйиб, мис найзамни эса тираб деворга ҳозир,
Ўзим пешвоз борсаммикин Пелейзода истиқболига?
115. Агар унга Еленани, унга қўшиб Парис кемада
Илионга олиб келган — бу ихтилоф ибтидосини —
Бойликларни қайтаришга сўз берсам-чи битта қолдирмай?
Айни пайтда, бу муқаддас Трояда мавжуд жамики
Хазинаи йигиштириб данайларга бўлиб берсам-чи?
120. Ва ниҳоят, онт ичирсам троялик оқсоқолларга:
Ҳеч нимани яширмасдан, шаҳардаги жами бойлиқни
Йиғиб келиб ёнга бермоқ борасида?... Қандай бўларкин?
Тавба! Нелар ҳаёлимга келур? Йўқ, йўқ, ёлбормам унга!

- Пелейзода менга раҳм қилмайдиям, менсимайдиям;
 125. Аксинча, гар қуролими ерга қўйсам, у ҳужум қилиб,
 Шу ондаёқ ожизани маҳв этгандек ўлдирур мени.
 Йўқ, йўқ, энди висол топган йигит билан қизча сингари
 Гапни эман ёки тошдан бошламоқлик* қўл келмас бизга;
 Қишлоқи қиз билан йигит бундай чоғда ҳуш суҳбат қурур;
 130. Биз, яхшиси, жанг қиламиз! Шунда шоҳид бўламиз, Зевсиниг
 Иккимиздан кимга ато этганига ғолибиятни!»

- Шундай ўйга толганди у; Арей каби мудҳиш Ахиллес
 Яқин келди жапғоҳ узра дубулғасип ўтдек порлатиб;
 Ўнг елкага кўтарганди шумтол бандли ота найзасин;
 135. Эпидаги совутлари порлар эди кўз қамаштириб,
 Нақ ўт олган алангадек, бош кўтариб чиқаётган қуёшдек ёхуд.
 Ҳектор кўриб қўрқиб кетди; туrolмади Ахиллни кутиб;
 Қочди Аскей қонқасидан, юрагини ҳовучлаганча.
 Умид боғлаб пойларига, қува кетди уни Ахиллес,
 140. Қушлар ичра энг чаққони тоғ лочини ғайри тасаввур
 Тезлик билан учиб, қўрқоқ кабутарнинг пайига тушар:
 Шўрлик унга чан берар, лек лочин унинг ортидан қолмас
 Ва аксар пайт қийқирганча ҳамла қилиб ўлжани тутар, —
 Ахиллес ҳам мисли қуюп қувар эди Ҳектор ортидан,
 145. У «оёғин қўлга олиб» қочар эди девор ёқалаб.
 Улар жадал бир тепадан ва бир анжир ёнидап ўтиб,
 Арава йўл бўйлаб шаҳар деворидан узоқлашдилар
 Ва етдилар зилол суви қайнаб турган икки булоққа,
 Ки сертўлқин Аскамандр сарчашмаси эди бу сувлар.
 150. Бир чашмадан ғоят қайноқ сув оқарди ва унинг устин
 Муттасил буғ буркаганди, гулхаи узра қалққан тутундек;
 Иккинчисин суви ҳатто саратоннинг ўртасида ҳам
 Мисли дўл ё паға-паға ёққан қордек муз ва ях эди.

- Шу булоқлар яқинида силлиқ тошлар билан ўралган
 155. Икки нажиб ҳовуз бўлиб, бир замонлар, типчилик даврида
 Троялик хотинлар ва дилбар қизлар бу ҳовуларда
 Кир ювгани келардилар — аргосликлар келмасдан олдин.
 Қочётган ҳам, қувётган ҳам елиб ўтди шу ҳовулардан.
 Қочган кучли, қуваётган минг бор ундан кучлироқ эди,
 160. Лек бу пойга, пойгачилар оддий музди: қурбонлик буқа
 Ёки унинг терисини олиш учун бошланмаганди;
 Йўқ, Ҳекторнинг жони учун бошланганди бу мусобақа.
 Марҳум эрнинг руҳини шод этмоқ учун уюштирилган
 Пойгаларда чавапдозлар нодир соврин: навнихол қиз ё
 165. Сепояга эришмоқ-чуп кенг даврани уч маротаба
 Елдек чопиб чиққанидек қуюп явглиғ учқур отларда, —
 Бу мардлар ҳам уч марота чопиб чиқди буюк Троя

- Атрофини. Худовандлар кузатарди улар пойгасин.
Деди шунда боқийлару фонийларнинг сарпадари Зевс:
170. «Э воҳ! Менга азиз бўлган паҳлавонни қувганларини
Кўрдиму мен огир андуҳ қамраб олди юрак-бағримни!
Покдил Ҳектор менга атаб буқаларнинг семиз сонини
Кўп марота ёндирганди Пергамда ва юксак Идада:
Бугун эса елдек чопқир ва ғоратгар Ахилл Ҳекторни
175. Тирқиратиб қувламоқда Троянинг бўсағасида.
Ё тангрилар, дилдан пухта ўйлаб кўринг, маслаҳат беринг:
Сақлаймизми Ҳекторни биз шум ўлимдан, ё Пелейзоднинг
Бу сафар ул диловарни енгшига йўл қўямизми?»
- Шахло кўзли қиз Паллада жавоб қилди шу заҳот Зевсга:
180. «Булутқувар, чақмоқотар ота! Нелар деурсан асти?
Туғилганда қисматига ҳалок бўлмоқ битиб қўйилган
Бир бандани шум ўлимдан буткул халос этмоқчимисан?
Ихтиёринг, лекин сенга қўшилмагай аксар маъбудлар!»
- Булутқувар Зевс қизига шу заҳоти айлади жавоб:
185. «О, Афина, эрка қизим, қўрқма асло! Жиддиймас гапим.
Сенга бўлган марҳаматим ҳади йўқдир, азиза қизим.
Юрагингда не ниятинг бўлса бажар, пайсалга солмай».
- Деди Зевс ва Афианинг жўшқин қалбин жўштирди яна;
Юксак Олимп чўққисидан у қуюндек учди заминга.
190. Ахилл эса қувар эди мард Ҳекторни мудом бетўхтов.
Този кийик боласини ҳайдаб чиқиб ғордан — инидан,
Қува бошлар чакалакзор ва жарликлар оша тоғма-тоғ:
Ҳаттоки у бирон бута панасига беркинганда ҳам,
Унинг иси ва изидан қува-қува тутгай ниҳоят,—
195. Ахиллесдап қочолмади кийик каби Приамзода ҳам.
Ҳар гал қопқа сарҳадидан ўтётганда Ҳектор сарбаланд
Минорага ўзин урмоқ бўлар эди. Трояликлар
Уни шунда ҳифз қилган бўлардилар деворда туриб
Лек ҳар сафар чаққон Ахилл нажот йўлини тўсиб, Ҳекторни
200. Четга қувар, ўзи эса югурарди девор ёқалаб.
Туш кўрганда одам қувган одамига етолмагандек,
Бири қочиб кетолмай ҳеч, бири қувиб етолмагандек, —
Ҳектор қочиб кетолмасди. Ахилл қувиб етолмас эди.
Ҳектор бу гал машъум қисмат ва ўлимдан қочолмасди ҳам,
205. Гар Аполлон сўнгги марта унга мадад бермаганида;
У Ҳекторнинг бплагига куч, пойига ғайрат бахш этди.
Пелейзода лашкарига боши билан ишора қилиб,
Фармон берди Приамзода устига ўқ ёғдирмасликни,
Ки Ҳекторни ўзи енгиб, ёлғиз ўзи шон кучмоқчийди.
210. Тўртинчи бор етганида улар Ҳсанф сарчашмасига,

- Чақмоқдор Зевс олиб олтин тарозуни, қўш палласига
Мангу уйқу бахш этувчи икки ўлим қуръасин қўйди:
Битта қуръа Ахиллниги, иккинчиси Ҳекторникийди.
Тарозуни кўтарди Зевс; оғир кетиб Ҳектор палласи,
215. Тортди уни Аид сари; Феб ўзини олди чеккага.
Чашми тобон Афинея келиб Пелей ўғли қошига,
Унга шундай дабдалаи сўзлар ила таважжуҳ қилди:
«О, тагрилар арзандаси, саховатли Ахиллес, бугун
Буюк зафар алтажакмиз мирмидонлар қароргоҳига:
220. Жангга тўймас Ҳекторни биз бугун албат ғориб этгаймиз.
Ўйлайманки, энди ул мард биздан қочиб қутуллолмайди,
Паногоҳи қумушкамон Феб — Аполлон қанча тер тўкиб
Ёлбормасин, қодир падар чақмоқдорнинг пойига ётиб.
Сен, Пелейон, дамингни ол; Приамзодни ўзим қошингга
225. Бошлаб келиб, уни сен-ла жанг қилмоққа даъват этаман».
- Шундай деди Зевснинг қизи; Пелейзода ҳам рози бўлди
Ва мис тигли улкан обдор найзасига таянди аста.
Афина ҳам елдек учиб етиб олди Приамзодага.
Тўхтаб унинг қаршисида Деифобнинг қиёфасида,
230. Маккорона сўзлар айтди овозин ҳам ўзгартирганча:
«О, эъзозли оғам! Сени Ахиллес кўп қийнаб қўйибди
Азим шаҳар Троянинг атрофида бетўхтов қувиб.
Кел, шу ерда тўхтайлигу кутайлик биз мардни мардона!»
- Қодир оға — дубулғаси обдор Ҳектор жавоб айлади:
235. «О, Деифоб! Сен азалдан энг суюкли иним бўлгансан
Ҳекуба ва Приамдан дунё келган ўғиллар ичра;
Энди эса сенга бўлган меҳрим яна бўлди зиёда;
Зероки, сен мени даштда ёлғиз кўриб, ёрдам бергани
Чиқиб келдинг, лек бошқалар ўтиринти қўрғонда лоқайд».
240. Яна унга жавоб қилди чақмоқдорнинг шахло кўз қизи:
Ҳектор, менинг пойим қучиб ёлбордилар отам ва онам;
«Бизни ташлаб кетма», дея ёронлар ҳам қилди илтижо;
Шу даража олдиришган юракларин уларнинг бари.
Аммо қалбим сени қўмсаб, ундайверди истиқболингга.
245. Кел, иккимиз дадил туриб, оташин жанг қилайлик бунда:
Найзаларни аямайлик: қани, Ахилл биз иккимизни
Ҳалок этиб, кемасига қонли силоҳ-совутимизни
Элтармикин, ё сен уни найзанг-ла маҳв этармикансан!»
- Шундай найранг сўзлар билан Ҳекторни у бошлади олға.
250. Икки ботир келиб турди бир-бирининг рўбарўсига.
Ахиллесга аввал обдор дубулғали Ҳектор гап қотди:
«Пелейзода, энди ортиқ олиб қочмам сендан ўзимни!
Мен ҳамлангдан қочиб, уч бор Троянинг гир атрофини

- Елиб чиқдим: лекип энди қалбим мени даъват этмоқда
255. Сен ила жанг қилмоқликка; ё ўламан, ё ўлдираман!
Тангриларни шоҳидликка чақирайлик; яхши гувоҳдир
Улар бари, шартимизга холисона амал қилурлар:
Башарти Зевс продаси ила сендан устун чиқсаму
Қуrolим-ла жонинг олсам, жасадингни таҳқирламайман;
260. Фақат ажиб совутингни ечиб олиб, мирмидовларга
Қайтиб бергум жасадингни; сен ҳам амал қилгил шу шартга».

- Чаққоноеқ Ахилл унга ўқрайганча бақириб берди:
«О, сен манфур агёр Ҳектор, менга таклиф қилма шартингни!
Шер ва одам орасида бўлмаган ва бўлмас иттифоқ;
265. Ҳеч қачон қўй бўри билан дўст ва тотув яшай олмагай;
Улар мудом бир-бирига қарши ғаддор ганим эрурлар,—
Худди шундай, иккимизнинг ўртамизда ҳеч қандай меҳр
Ёки битим зоҳир бўлмас, то битамиз жондан айрилиб,
Ўз қони-ла қаҳқор Арей чанқоғини қондирмагунча!
270. «О, диловар, ишга сол ҳарб санъатингни! Зероки, бугун
Сен энг моҳир пайзаандоз ва мард жангчи бўлмоғинг керак!
Қочмоққа ҳеч имконинг йўқ; тезда менинг мис найзам ила
Афина маҳв этгай сени; ана шунда бирваракайга
Жанггоҳда сен ҳалок қилган дўстларимнинг хупин олгайман!»
275. Деди у ва чўнг найзасин қулочкашлаб туриб итқитди.
Дубулгали обдор Ҳектор буни кўриб чап бериб қолди;
У энгашиди, тепасидан учган найза санчилди ерга;
Лек Паллада троялик мард Ҳекторга кўринмай туриб,
Уни ердан суғурдию Ахиллеса тутқазди яна.
280. Ҳектор балад овоз билан наъра қилди Пелей ўғлига:
«Зарбапг бекор кетди, қаттол! Сен маъбудваш, эшитмагансан
Қисматини тангри Зевсдап, гарчи, шундай деган бўлсанг ҳам;
Шунчаки, сен макр ила қуруқ вайсаб, мени — Ҳекторни
Қўрқитмоқчи, жасоратим ва қудратим қирқмоқ бўлгансан,
285. Йўқ, қочмам мен; найзангни сен курагимга санчолмагайсан,
Мард бўлсанг, тик кўксимга санч тангри хоҳин билдирса магар.
Илло менинг найзамдан ҳам аҳтиёт бўл! О, кошки эди
Унинг ўткир тигин сенинг алип тўшинга ботира қолсам!
Илионли ўғлонлар-чун бу қонли жанг енгил кўчарди,
290. Гар сени мен маҳв этолсам — сени; халқнинг машъум офатин!»

- Деди у ва, чўнг найзасин қулочкашлаб туриб итқитди,
Бориб тегди найза Ахилл қалқонининг қоқ ўртасига;
Вале найза урилдию чатнаб қайтди ортга қалқондан.
Ҳектор кўриб хафа бўлди найзасининг зое кетганин;
295. Эсанкираб қолганди у; ўзга найза йўқ эди қўлда.
Шунда янгроқ овоз билан инисини ёрдамга чорлаб,
Найза талаб қилди; аммо ғойиб бўлган эди Деифоб.

- Буни Ҳектор ўз қалби-ла ҳис этдию деди ўзига:
«Не надомат! Менга ўлим йўлламоқда боқий тапгрилар!
300. Жасур иним Денфобни менга қўлдош деб ўйлагандим;
Илионда ўтирур у; лақиллатди меши Паллада.
Ёнбошимда турур Ўлим! Қочолмайман энди мен ундан!
Йўқдир нажот! Шубҳасизки, авваллари пуштипаноҳим,
Халоскорим бўлган Зевс ва Зевс ўғлони таңғри Аполлон
305. Шундай ҳукм чиқарганлар; мана, чиқди қисматим ҳукми!
Лек бекорга ўлмам, хоки туроб бўлмам шухрат қозонмай;
Бир жасорат кўрсатайки, авлодларга етсин доврўгим!»
- Шундай деб, у чап ёнига осилган чўнг ғилофдан улкан,
Нихоятда ўткир, залвар шамширини суғурди жаҳд-ла;
310. Булутлардан ҳам баладда учиб юриб, тўсатдан ерда
Бир қуён ё қўзичоқни кўриб қолган очофат бургут
Шўнғигандек бирдан пастга,— мард Ҳектор ҳам бутун кучини
Йигиб, бирдан олға юрди силкиганча қаттол шамширин.
Ахиллес ҳам ҳамла қилди бутун қалби тўлиб ғазабга;
315. У муҳташам ва сербезак қалқони-ла тўсди кўксини;
Тебранарди бошидаги тўрт қатламли чўнг дубулғаси,
Бу дубулға чўққисига — тароғига Ҳефест қўли-ла,
Қўвдирилган олтин рангли бир тутам ёл елпинар эди.
Зулмат тунда юлдузларнинг орасида чўлпон юлдузи
320. Қандай гўзал шуъла сочиб порлаб турса кечки шафақдек,—
Ахиллеснинг ғоят ажиб найзаси ҳам порларди шундай;
Ўнг қўлига ушлаб уни Приамзоднинг жонин олмоққа
Чоғланаркан, ахтарарди рақибининг қалтис ерини.
Лек Ҳекторнинг бутун жисми, Патроклни ўлдирганда
325. Ёчиб олган ҳашаматли мис совут-ла тўсилган эди.
Фақат унинг ўмровидан сал юқори — ҳалқумигина
Очиқ қолган эдики, шу эди ёлғиз заиф томони;
Ела келиб найза санчди Ахилл унинг шу ҳалқумига;
Мард Ҳекторнинг оипоқ бўйини тешиб ўтди ажалкаш найза,
330. Фақат узиб юбормади буткул унинг кекирдагини,
То ўлими олдидан у айта олсин икки оғиз сўз;
У заминга «гурс» қулади,— наъра тортди Ахиллес шодон:
«Патроклни ўлдириб сен ўзинг тирик қолмоқчи эдинг!
Сен мендан ҳам ҳайиқмадинг, жанг қилмасдан турган чоғимда,
335. Йўқ, эй подон ғаним! Ахей кемалари панасида меп —
Унинг сендан минг бор кучли қасоскори — мен турган эдим.
Ҳа, мен сенинг тизинг букдим! Ем бўлгайсан иту зоғларга,
Патроклни эса иззат билан дафн қилур данайлар».
- Дубулғаси обдор Ҳектор деди унга зўр-базўр ихраб:
340. «Азиз жонинг, ота-онанг ҳаққи, сенинг пойинг қучаман.
Ёлборамаң, отма жисмим мирмидоннинг ит, зоғларига;
Сеп оғзингга сиққанича мис ва олтин сўра меп учун;

- Айтгапингни юборурлар падарим ва меҳрибон онам;
Жасадимни қайтарсанг бас, токи жами трояликлар
345. Аза тутиб, иззат билан бул жисминни ўтга қўйсинлар».

- Чаққоновёқ шох Ахиллес деди унга хўмрайиб туриб:
«Сен, ит, бекор қучма нойим, тилга олма отам-онампи!
Қулоқ оссам ғазабимга, ўзим гўштинг еган бўлардим.
Сени тилка-пора қилиб, — бизга шунча бадкорлик қилдинг?
350. Йўқ, ҳеч бир кас жасадингни кемирётган итни ҳайдамас!
Агар менга ўн, йигирма марта ортиқ бебаҳо тухфа
Олиб келиб, яна шунча бойлик ваъда қилишганда ҳам;
Шоҳ Приам вазнингга тенг олтин тортиб берганида ҳам,
Ҳекуба ўз туққан ўглини кўролмайдн ўлим тўшақда,
355. Бошинг узра тўйиб-тўйиб йиғлолмайдн онаизоринг;
Жасадингни қузғунлару итлар талон-тарож қилгайлар!»

- Дубулғаси обдор Ҳектор деди унга жон берар экан:
«Сезган эдим илтижомпи инобатга олмаслигингни:
Қимлигингни билар эдим; тошдан экан юрагинг сепинг.
360. Шомша ҳали, сен нечоғлик иқтидорли бўлма, барибир.
Парис пла чўнг мерган Феб сени Аскей дарвозасида
Маҳв этганда, мен тангрилар қаҳри бўлиб зоҳир бўлгайман!»

- Ҳектор шундай дедию шум ўлим юмди унинг кўзини;
Жисминни тарк этиб руҳи, аста тушар экан Андга,
365. Зорланди куч ва ёшлигин тортиб олган талх қисматидан.

Пелейзода яна хитоб қилди шунда ўлик жасадга:
«Сен ўлавер! Ўз муқаррар ўлимимни мен адл туриб
Кутиб олгум, чақмоқдор Зевс ва тангрилар раво кўрган он!»

- Шундай дея тортиб олди у жасаддан қаттол найзани
370. Ва бир четга отиб уни, мард Ҳекторнинг қонли совутин
Еча кетди. Ўзга ахей мардлари ҳам келдилар елиб.
Ҳамма ҳайрат билан боқар паҳлавоннинг бўйи-басию
Жамолига ва санчарди бир-бир келиб унга пайзасин.
Баъзи эрлар бир-бирига юзланишиб шундай дердилар:
375. «Қара, Ҳектор кемаларга ўт қўймоқчи бўлган чоғига
Қараганда, анча мўмин ва мулойим бўлиб қоптими?»

- Кўплар шундай дер эдилар, яқинлашиб тиг санчарканлар.
Лекин бу пайт Пелейзода ечинтириб бўлиб жасадни,
Ахейларнинг даврасида шундай баладпарвоз нутқ айтди:
380. «О, ёронлар, мард ахейлар, о, Арейнинг жасур лашкари!
Бир ўзи ўз лашкаридан кўп ёвузлик қилган бу ёрни
Маҳв этишга ноил қилди охир мени боқий тангрилар.
Энди ҳужум қилгаймиз биз метиндевор азим шаҳарга;
Ҳужум қилиб, унинг аҳлин ниятини билиб олгаймиз;

385. Энди Ҳектор ўлгандан сўнг, тарк этурми улар қалъани,
 Ёки уни муҳофаза қилурларми саркардасиз ҳам?
 Эвоҳ, нечун бундай хаёл қутқу солур менинг қалбимга?
 Бандаргоҳда дафн этилмай ётур ҳамон дўстим Патрокл!
 Ҳали тирик эканман мен, юрарканман тириклар аро,
 390. Оёқларим ҳаракатда экан асло унутмам уни!
 Ўлган банда хотирасин йўқотади Аидга тушгач;
 Ҳатто ўшал масканда ҳам унутмам мен содиқ дўстимни!
 О, ахейлар, келинг энди куйлаганча зафар қўшигин
 Приамзоднинг жасадини бандаргоҳга судраб борайлик.
 395. Биз мунаввар зафар қучдик! Ҳалок бўлди илоҳий Ҳектор!
 Троялик мардлар худо деб сизинган диловар Ҳектор!»

- Деб, ношоист бир ин қилди Пелейзода жасадни хўрлаб:
 У Ҳекторнинг товони ва тўпигининг орасидаги
 Пайпи тешиб, ундаи тасма ўтказди-да жангаробага
 400. Боғлаб қўйди тасма учин; жасад боши судралди ерда;
 Аробага чиқдию у кўз-кўз қилиб подир совутни,
 Қамчи урди отларига: муте отлар елди шамолдек,
 Тўзон турди ер сидириб бораётган жасад ортидан;
 Приамзоднинг бир вақтлар қўп бежирим бўлган боши ҳам,
 405. Унинг қора сочлари ҳам чангга ботди; бу улуг бошни
 Ўз юртида таҳқирларди энди ғаним Зевс хоҳиши-ла!
 Ўз дилбандин чангга ботиб хор бўлганин кўрган волида
 Юлиб оппоқ сочларини, бошидаги ўртугин отиб,
 Оҳ урганча ўғлин қўмсаб, аччиқ-аччиқ йиғлай бошлади.
 410. Аччиқ-аччиқ кўз ёш қилди кекса ота; бутун аҳоли
 Аза тутди; оҳу нола босиб кетди бутун шаҳарни.
 Гўё азим Илионни пойидан то чўққисигача,
 У бошдан-бу бошигача ёнғин қамраб олгандай эди!
 Ўзин Аскей қопқасига отиб, жанггоҳ чиқмоқчи бўлган
 415. Ғамнок чолни зўрга ушлаб турардилар трояликлар.
 Маҳзун подшо ҳар бир эрни номин атаб, оёқларига
 Йиқиларкан, ўксиб-ўксиб йиғлар эди илтижо қилиб:
 «Тутманг мени, о, азизлар, қўйинг, чиқай шаҳар ташига!
 Боргум ўзим мирмидонлар кемалари пойига ёлғиз
 420. Ва ёлборгум ул тошбағир, бедиенат Пелейзодага.
 Оқ соқолим ҳурмати, у шафқат қилар мен қарияга;
 У ҳам инсон, мункиллаган падари бор унинг ҳам мендек;
 Кекса Пелей Троянинг шўри қилиб ўстирди уни,
 Валекин юз карра менинг — Приамнинг шўри бўлди у!
 425. У не-не ёш ўғилларим хазон қилди муҳорабада!
 Ҳаммаларин ўлгани ҳам бир бўлдию, сарлочинимдан
 Айрилганим ўзи ҳам бир азоб бўлди; бу андуҳ мени
 Гўрга тикқай! О, кошкийди жон берса у шу қўлларимда
 Ҳеч бўлмаса йиғлаб-йиғлаб юрагимиз бўшатардик биз,—

430. Биз, потавон ота билан бахтиқаро она иккимиз!»

Хўнг-хўнг йиғлаб деди подшо; жўр бўлдилар трояликлар
Ҳекуба ҳам хотин-халаж ичра мунгли йиғлай бошлади:

«Нуридийдам, не азобга қолдирдинг мен — бахтиқарони?

435. Иллионда менинг ёлғиз фахрим эдинг кечаю кундуз,
Сен суянган тоғи эдинг эркак, аёл, ёшу қарининг!
Ҳар ерда эл пуштипаноҳ худоваддек хушларди сени:
Сен Троя элин буюк ифтихори эдинг, тойлоғим,
Бағримиздан тортиб олди ўлим сендек азиз инсонни!»

Лек Ҳекторнинг аҳволини билмас эди унинг завжаси;

440. Ҳали ҳеч ким дарвозадан ташқарида, жанг майдонида
Унинг ўлиб ётганини айтмаганди югуриб келиб.

У қасрнинг энг чекка бир гўшасида қирмизи мато
Тўқир эди, ажиб турфа гуллардан нақш солиб сатҳига.

445. Сал олдинроқ амр этганди у сумбулсоч жорияларга,
Маҳобатли сеоянинг остига ўт қалаб, жанггоҳдан
Ҳориб қайтган Приамзодга сув иситмоқ лозимлигини.
Шўрлик хотин! У Ҳекторни кенг далада Ахилл қўли-ла
Афиней ўлдирганин хаёлига ҳам келтирмасди.

Бирдан фарёд қилган саси эшитди у минора ёқдан,

450. Вужуди бир сескандию тушиб кетди қўлдан урчуғи;
Туриб кетиб у ўрнидан деди икки жориясига:
«Қани туринг, юринг мен-ла, кўрмоқчиман не бўлганини;
Қайнотамнинг овозини эшитурман; қалбим ҳаприқиб
Чиқмоқ бўлур ўз қинидан; тиззаларим қалтирамоқда!

455. Приамзодлар бошига бир шум фалокат тушмадимикин?..
О! Даф бўлсин хунук хабар! Лек барибир қалбим ларзада...
Ё аҳтимол тангримонад мард Ҳекторни даштда Ахиллес
Қошқа ёққа йўлин кесиб қувяпкандир якка ўзини?
Тағин эрим жасоратдан бевақт жудо бўлмадимикин?

460. Ботир Ҳектор ҳеч вақт ўзин урмас эди оломон ичра;
Дом олға отиларди, жасоратда беқийс эди!»

Шундай деб у ўз кўшидан елиб чиқди ҳаяжон ила
Гўёки бир менададек: жориялар эргашиди унга;

Учиб чиқди минорага, одамларнинг орасин ёриб

465. Олға ўтди ва атрофга кўз югуртиб девор бошидан,
Бошдан-оёқ чангга ботган бир жасадни кўрди далада,—
Отлар ахей кемалари томон судраб борарди уни.

Андромаха кўз олдини бирдан қора зулмат буркади;
Бир оҳ уриб ҳушдан кетди у чалқанча йиқилар экан.

470. Бошидаги ҳашаматли боғичлар ҳам, ажиб уқадап
Жияги бор нафис тўр ҳам, олтин тожли Афродитанинг
Армуғони — уртуғи ҳам учиб кетди (пахлавон Ҳектор
Бир вақтлар бисёр қалин эвазига Андромахани

- Этионнинг мақомидан ўз уйига олиб кетганда,
 475. Бу бебаҳо уртукни ҳур Афродита тухфа қилганди).
 Қўти ўчган, ҳам адойи тамом қилган Андромаханинг
 Атрофида овсин, қайин сингиллари парвона эди.
 У ҳушига келиб охир чуқур бир тин олдию сўнгра
 Аччиқ-аччиқ кўз ёш тўкиб фарёд чекди аёллар ичра:
 480. «Шўрпешона экаиман мен, о Ҳекторим! Иккаламиз ҳам
 Бадбахт бўлиб туғилибмиз: сен — Приам қошонасида,
 Мен — Фивада, Плак тоғин ён бағрида, шоҳ Этионнинг
 Мақомида; бадбахт отам мени — бадбахт қизин папалаб
 Катта қилди. О, яхшийди бу кунимдан туғилмаганим!
 485. О, шавҳарим, сен Аидга — ер қаърига рихлат этилсан
 Мен бевани гаму андуҳ оғушига ташлаб тамоман:
 Энди икки бенаводан дунё келган шўрлик ўғлимиз
 Етимликнинг машаққатин тортур мудом! О, энди на сен
 Унга ҳомий бўлоласан, на у сенга таянч бўлади!
 490. Ҳаттоки у ахейларнинг қирғинидан омон қолса ҳам,
 Қайлар умри оғир меҳнат, қайгу-ҳасрат билан ўтади;
 Бегоналар тортиб олур етимчанинг еру сувини.
 Маҳрум бўлур шўрлик етим дўстларидан, бошпанасидан:
 Кўзлари нам ва боши ҳам тентиб юрар болам бечора.
 495. Гадо бўлиб отасига дўст бўлганлар уйига борса
 Ва гоҳ унинг, гоҳо бунинг этагидан оҳиста тортса,—
 Баъзилари раҳм қилиб қадаҳ тутгай етим оғзига,—
 Аммо лаби нам бўлар-у, томоғига етмас томчи ҳам.
 Баъзан уни кўкрагига туртиб ҳайдар ота-онаси
 500. Тирик бола остонадан дилни вайрон қилувчи сўз-ла:
 — Тур, йўқол, кет! Падаринг йўқ уйимизда меҳмонлар аро!—
 Авваллари отасининг тиззасида ўтириб олиб,
 Қўй илиги ва гўштини тўйиб еган Астианаксим
 Ўқсиб-ўқсиб йиғлаганча бева она қошига келар;
 505. Бир вақтлар ўйнаб-ўйнаб чарчаганда, энагасининг
 У оромбахш қучоғида, пар тўшакда бамайлихотир
 Ширин уйқу оғушида тўйгунича ухларди ётиб.
 Аҳволи не кечгай энди бу бенадар Астианаксинг.—
 Шу ном билан атардилар уни доим трояликлар,
 510. Зеро, фақат сен қопқани муҳофаза қилгандинг, Ҳектор;
 Энди бўлса ёв кемаси этагида, биздан йироқда
 Ит ражиган қип-яланғоч жасадингни қуртлар кемира!
 Яланғочсан! Лек аёллар тўқиб, тиккап нафис ва гўзал
 Либосларинг қошонагда гард тегмасдан ётур бесаноқ!
 515. Улар барин энди ўтга ташлагайман мен бахтиқаро!
 Даркор эмас сенга улар, қиёлмайсан уларни энди!
 Эл олдида ёққум сенинг шарафингга жами либосинг!»

Шундай нола қиларди у; жўр бўларди барча хотинлар.

ЙИГИРМА УЧИНЧИ ҚЎШИҚ

ПАТРОКЛНИ ДАФН ЭТИШ. ҲИЙНЛАР.

Трояда ҳамма шундай ҳам чекарди. Бу пайт ахёйлар
Қайтиб бориб Ҳеллеспонтнинг бўйига, ўз кемаларига,
Шу ондаёқ лашкаргоҳининг чор ёнига тентиб кетдилар.

Лек Ахиллес изн бермай ўз лашкарин тарқалишига,

5. Шундай деди ул жанговар паҳлавонлар жамоасида:
«Елдек учқур суворийлар, мирмидонлар, содиқ дўстларим!
Чиқармаймиз зарангтуёқ отларни жангаробалардан;
Биз ҳозир от, аробада Патроклнинг қошига бориб,
Аза тутиб иззатлаймиз марҳум руҳин муносиб тарзда.
10. Аччиқ-аччиқ йиғлаб, таскин бергандан сўнг ўз қалбимизга,
Ўшал ерда отларга дам бериб, кечлик қиламиз бирга».

Деб йиғини бошлади у; бутун лашкар жўр бўлди унга.
Айландилар тулпорларда йиғлаб жасад атрофин уч бор
Мирмидонлар; юмшатганди улар дилин она Фетида.

15. Қўз ёшидан кенг қумлоқ ҳам, совутлар ҳам жиққа ҳўл бўлди:
Лашкар шундай аза тутди ўз қудратли саркардасига.
Шоҳ Ахиллес бошлаб берди аччиқ-аччиқ йиғлаб азапи
Жонсиз дўстин кўкрагига қўйгапича кучли қўлларин:
«Суюн, о, мард Менетийзод, бўлсанг ҳамки Лид уйида!
20. Сен учун не қилмоққа оят ичган бўлсам — барин бажаргум;
Ҳекторни мен судраб келдим, итларга ем бўлмоғи аён;
Сенинг қасдинг олиб, дафн гулханингнинг ёнида ҳали
Ўн иккита троялик азаматнинг бошин оламан!»

У Ҳекторни ҳақоратлаб, бир ношоист ишга қўл урди:

25. Тупроққа юзтубан отди — Потроклнинг пойи остига.
Бу пайт ечиб мирмидонлар ўз сержило зирҳларини,
Зарангтуёқ отларин ҳам чиқардилар аробалардан;
Кейин ҳамма Пелейзода кемасининг жойига инди;
Маъракаош бермоқчийди Ахилл марҳум дўстин хотирлаб.
30. Семиз-семиз буқачалар бўкирарди бўғизланаркап,
Сон-саноксиз қўй-эчкилар маърашарди қассоб қўлида;
Сўйлоқ тиши оқ, бўрдоқи чўчқачалар ҳам сўйилди бисёр,
Қабоб қила бошладилар ҳамма гўштни оловга қўйиб;
Қурбонгоҳда қон дарёдек, мисли селдек оқди дамо-дам,

35. Бу пайт ахей сардорлари аза тутган шоҳ Ахиллесни
Зурга ганга унатишиб бош саркарда истиқболига
Бошладилар. Агамемнон Ахиллеснинг аҳволин кўриб,
Чанг ва қондан балки фориғ бўлмоқ истар, деган мақсадда,
Чодирига ташриф қилган жарчиларга амр этди дарҳол
40. Ўтга улкан мис сепоя қўймоқни ва сув иситмоқни.
Лек Ахиллес қасам ичиб, ювинмоқдан бош тортди мутлақ:
«Йўқ, Зевс ҳаққи, энг улугвор ва энг қодир худованд ҳаққи!
То дўстимнинг жасадини ёпдириб дафн этмагунимча.
То сочимни кесмагунча,* бир томчи ҳам сув қуёлмайман
45. Ўз бошимдан! То тириклар орасида зоҳир эканман,
Ўзга бундай аламли дард банд этолмас менинг қалбимни!
Ҳай, на чора, тезроқ бориб бошлайлик талх ва бад базмни.
Сен, о мардлар ҳукмдори Агамемнон, амр эт лашкарга,
Мудҳиш Аид мақомига рихлат этган Патрокл учун
50. Эрта тонгдан тоққа чиқиб дарахт кесиб олиб келсинлар
Ва соҳилга уйиб уни гулхан учун шайлаб қўйсинлар.
Токи тезроқ кўз олдимдан ниҳон этсин Менетийзодни
Ланг Ҳефестнинг қудсий ўти; тезроқ лашкар киришсин ишга».

Шундай деди диққат билан тинглаб уни, рози бўлди эл.

55. Шу ердаёқ ҳамма кечлик тановулга ўтирди бирдай;
Хўп мириқиб овқатланди ҳамма, ҳеч ким камситилмади;
Овқат еб ва шароб ичиб қоринлари тўйгандан кейин,
Ҳамма бир-бир тарқалди ўз чодирига ором олгани.

Фақат Ахилл мирмидонлар даврасида, беором денгиз

60. Соҳилида, бўтана сув этагида, кенг майсазорда
Аччиқ-аччиқ пола чекиб, кўксин захга бериб ётарди.
Шу чоқ уни, одамларнинг юрагига таскин берувчи
Ширин уйқу элитди тез; Троянинг теварагида
Мард Ҳекторни қува-қува толиққанди оёқ-қўллари.
65. Патроклининг руҳи пайдо бўлди шу чоқ Ахилл хобида,
Бўйи-баста ва кўзлари жуда ўхшар эди марҳумга;
Либоси ҳам, овози ҳам ўша-ўша, қуйиб қўйгандай.
Арвоҳ Ахилл боши узра туриб, шундай гапирди унга:
«О, Ахиллес, ухлайсан! Наҳот мени унутган бўлсанг?
70. Бундай лоқайд қарамасдинг менга зинҳор, тириклигимда!
Дафн эт тезроқ, мен ҳам кирай даргоҳига тангри Аиднинг!
Қувмоқдалар руҳ, арвоҳлар мени унинг дарвозасида,
Бермайти улар имкон дарё кечиб ўтишимга ҳам.
Мен бесамар кезмоқдаман тангри Аид остонасида.*
75. Илкингни бер, юрагим ғаш; бошқа қайтиб келмайман асло
Тангри Аид мақомидан, мени ўтда ёққанингдан сўнг!
Бир вақтлар мирмидонли дўстлардан биз овлоққа ўтиб

- Кенгашардик; энди сира қайтмас ундай ширин паллалар;
Манглайимга битмиш манфур қисмат менинг жонимни олди.
80. Бу шум қисмат сенга ҳам, о Пелейзода, шу Троянинг
Қаршисида хоки туроб бўлмоғингни каромат қилган!
Сенга яна бир сўз айтгум, қулоқ осиб амал қил унга:
Дафн этишсин менинг хоким ила сенинг хокингни бирга;
Иккаламиз болаликдан бирга катта бўлганимиздек.
85. Бундан кейин бирга бўлсин хокимиз ҳам абадул-абад.
Отам мени бир замонлар ватанимиз Опунт шаҳридан
Сизниқига келтирганди, чунки ошиқ талашиб бир кун
Амфидамас ўғли бехос ўлдиргандим тентаклик қилиб.
Саховатли отанг мени ҳиммат билан бағрига олиб,
90. Иккимизни ўстирганди бирдай суйиб, ака-укадек.
Энди онанг Фетиданинг армуғони — олтип кулдонга
Бирга солиб, бир дахмага қўйсин лашкар хокларимизни!»

- Саховатли Ахиллес тез жавоб қилди юзланиб унга:
«Сенмисан бу, о раҳматли азиз дўстим, қошимга келган?»
95. Сенмисан бу, тафсилотли васиятлар қилётган менга?
Бажаргум мен бажонудил барча айтган васиятингни.
Лек яқинроқ кел ёнимга, қучоқлашиб камол меҳр ила,
Аччиқ-аччиқ кўз ёш тўкиб бўшатайлик маҳзун дилларни!»
100. Қучмоқ бўлиб у ардоқли дўстин шунда очди қучоғин;
Лек бефойда; Патроклнинг руҳи инграб, мисли тутундек
Сингиб кетди ер қаърига. Бундан Ахилл ҳайратга келиб,
Қўлларини ёйдию бир калом айтди ғамгин бир тарзда:
«Е тангрилар! Филҳақиқат, тангри Аид салтанатида
Руҳ ва арвоҳ бор экану лек жисмсиз бўларкан мутлақ!
105. Тонг отгунча бахтиқаро Патроклнинг руҳи васият
Қилди менга бошим узра туриб олиб мунгли йиғларкан;
Ўхшар эди бу руҳ ўзин соҳибига қуйиб қўйгандек!»
- Деб йиғлади ва ҳамманинг хўрлигини келтирди бирдан.
Гулжамол Тонг уйғонганда, улар бари жасад устида
110. Йиғлар эди. Бу маҳал шоҳ Агамемнон қароргоҳдаги
Юк ташувчи хачирлару талай-талай муҳорибларни
Жўнатганди ўтин кесиб келмоқ учун; Идомейининг
Допо дўсти ҳурматли эр Мерион бош бўлди уларга.
Муҳориблар чайир арқон, болта олиб чиқди сафарга;
115. Улар ҳайдаб борар эди хачирларни тоғма-тоғ ошиб;
Гоҳ ўнгга, гоҳ сўлга юриб, гоҳ баландга, гоҳ пастга тушиб,
Ахир етиб борди улар Ида тоғин ўрмонзорига;
Ҳамма ўткир мис болталар билан азим туپ эманларни

- Неса кетди; дарахтлар ҳам «қасир-қусур» қулай бошлади:
120. Сўнг йиқилган дарахтларни шохларидан тозаладилар.
Хариларни хачирларга арқон ила боғлаб қўйдилар;
Хачирлар ҳам туёқларин ерга тираб олга юрдилар —
Уринарди улар тезроқ текис ерга чиқиб олмоққа,
Ўтинчилар ҳам кўтариб борардилар чўнг хариларни;
125. Идомедей дўсти — доно Мерионнинг амри шу эди;
Ўтинларни сув бўйига, Ахилл айтган ерга йигдилар,—
У ўзи ва Патроклга шунда қабр тиклатмоқчийди.

Аргосликлар Хеллеспонтнинг соҳилида тоғдан келтирган
Огочларни уйиб қўйиб, ўтирдилар гир атрофига.

130. Мирмидонлик ўз жангари лашкарига Ахиллес бу пайт
Совутларни киймоққа ва отларни жангаробаларга
Тез қўшмоққа фармон берди; улар дарҳол қурулландилар;
Ҳамма чиқди аробага: ҳам жангчи-ю, ҳам аробакаш;
Сўнг бошланди юриш; олдда суворийлар, ортда пиеда;
135. Ўрталикда Патроклнинг жасадини кўтарган дўстлар;
Кўмгандилар ўз кесилган сочлари-ла улар марҳумни,*
Саховатли Ахилл маҳзуи борарди ўз сочин тутамлаб;
Садоқатли дўстин Аид масканига кузатарди у.

- Улар Ахилл тайин қилган ерга келиб, тобутни ерга
140. Туширдилар ва гулханга ўтин қалай бошладилар тез.
Ахиллеснинг миясига шу чоқ ажиб бир фикр келди;
У гулханга яқин туриб, кесди сариқ сочидан тутам;
Сперхийга назр қилиб ўстирганди авайлаб уни*,
Сўнг кўзларин денгиз ёққа тикиб деди хўрсинганича:
145. «О, Сперхий! Отам сенга сиғинганди; мен азиз юртга
Қайтганимда, кокилимпи қирқиб сенга назр қилмоқчи,
Чўнг ўрмонинг ва муаттар қурбонгоҳинг турган сарчашманг
Соҳилида хекатомба: эллик нафар зодтор қўчқорни
Қурбонликка сўймоқчийди, бузрукворим сенинг шаънингга.
150. Пелей аҳди зое кетди, бажармадинг илтижосини,
Қайтмам энди мен ҳеч қачон она юртга! Сенга аталмиш
Соч толамни ола кетсин ўз қабрига жасур Патрокл!»

У ўз сочин кесиб, дўстин қўлларига тутқазиб қўйди:
Буни кўриб одамларнинг юрак-бағри эзилди яна.

155. Улар қуёш ботганда ҳам тўхтамасди мунгли йиғида,
Гар Ахиллес келиб шундай демаганда Агамемнонга:
«Шоҳ Атрейон, сенинг амринг ипобатга олурлар тезроқ
Аргосликлар; кейинроқ ҳам йиғлайверса бўлур тўйгунча.
Четлат бундан одамларни, бориб кечлик ҳозирласинлар;
160. Бизлар эсак, марҳум учун лозим бўлган расм-русумни
Бажарурмиз. Бизлар билан саркардалар қолса бас бунда».

- Мардлар шоҳи Агамемнон Ахиллеснинг бу гапин тинглаб,
Одамларнинг барин кема-кемасига тарқатди дарҳол.
Ҳафат дафн этувчилар қолди бунда; гулхан уйилди
165. Оғочлардан, ҳам эни, ҳам бўйи юз газ келган майдонда;
Гулханнынг энг чўққисига теран ғам-ла қўйилди марҳум;
Кўп бўрдоқи қўйларни ва эгри шохли қорамолларни
Бўғизлашиб, териларин шилиб шунда, нимталадилар.
Саховатли Пелейзода бу молларнинг ёғини йиғиб,
170. Бошдан-оёқ мойлаб чиқди Патроклининг бутун баданин;
Нимта-нимта гўштларни у улоқтирди гулхан устига;
У бол ва мой тўлдирилган кўзаларни қўйди тобутга;
Маҳобатли тўрт жиёронни кучанганча отди гулханга.
Тўққизта ит боққанида у ўзи еган таомлар билан;
175. Шу итлардан иккисининг бошин чопиб отди гулханга;
Бундан бошқа ўн иккита троялик азаматни ҳам
Қилич билан маҳв қилиб ўтга отди бад ният ила.
Сўнг барини алапганинг қуввасига ҳавола қилиб,
Шоҳ Ахиллес ўз суюкли дўстин отин атаб, ҳайқирди:
180. «Суюн, ботир Патрокл, сен бўлсанг ҳамки Аид уйида!
Сен учун не қилмоққа онт ичган бўлсам — барин бажардим;
Асир тушган троялик ўн иккита азамат ўғлон
Қул бўлур сен ила ёниб; лек Приамнинг ўғли Ҳекторни
Ташламайман бу гулханга! — Итларга ем бўлгай у қаттол!»
185. Шундай таҳдид сўзлар айтди: лек Ҳекторга тегмади итлар:
Кеча-кундуз қўриқларди ҳур маъбуда Киприда уни:
Мард Ҳекторнинг баданидан даф қилмоқ-чун жароҳатларни,
Сурган эди Афродита хушбўй гуллар, амбар мойини,
Феб—Аполлон бу қаҳрамон ётган ернинг ҳаммаёғини
190. Осмондан то замингача қора булут ила буркади,—
Ҳазирама қуёш тафти унинг ўлик томирларию
Ҳамики бор аъзоларин сўлдирмасин учун бемаврид.
- Лекин гулхап ҳадеганда ёнмас эди мурда остида,
Пелейзоднинг кўнглига бир фикр келди шунда, дафъатан;
195. У гулхандан узоқлашиб боди Бореи ила Зефирга,
Қурбонликлар назр айлаб, ёлборди кўп тавалло қилиб.
Шоҳ Ахиллес пешма-пеш май паймо қилиб олтин қадаҳдан,
Шамоллардап, тезроқ келиб оғочларни ўт олдирмоқни
Ва жасадни жадалроқ қул айламоқни илтижо қилди,
200. Олтинқанот Ирида ҳам паҳлавоннинг бу таваллосин
Эшитган он, мужда ила шамолларнинг қошига учди;
Улар базм қургандилар бўроп қўзғар Зефир уйида.
Тўхтади тош остонада елдек учиб борган Ирида.
Шамоллар ҳам маъбудани кўрган заҳот, ўринларидан
205. Пешвоз туриб, муждачига ёпларидан жой кўрсатдилар.

- Лек маъбуда ўтиришдан бош тортди ва шундай гап қотди:
«Вақтим тигиз, о шамоллар, ҳали яна запжийлар юрти —
Океанга бормоғим шарт; улар бугун само аҳлига
Қурбонликлар берур, мен ҳам бўлмоқчиман упдан баҳраманд.
210. О, шўх Зефир, қодир Борея! Йўқламоқда сизларни Ахилл;
Назир қилмиш у сизларга ғоят ноёб ҳекатомбалар,
Гар Патрокл ётган улкан гулханни тез ўт олдирсангиз.
Бутун Ахей аҳли шундан ташвишдадир, хавотирдадир».
- Шундай деб у парвоз қилди. Шамоллар ҳам қўзғолди шу чоқ,
215. Мудҳишона увиллаб ва паға-паға булутни қувлаб.
Улар ушлаб, чўнг денгизга етганида, нафасларидан
Пўртаналар тоғ-тоғ қалқди; етиб бориб сўнг Трояга
Уфурдилар гулханга ва машъум олов ёнди гуриллаб.
Шамолар тун бўйи типмай ҳуштак чалиб ўтга пуфларкан,
220. Кенг самога кўтарилган алаңгани тўлқинлатарди;
Чаққоноёқ Ахиллес ҳам шўрлик дўсти Менетийзоднинг
Руҳин мудом чақираркан, олтип жомдан қўшқадаҳига
Май тўлдириб, типмай гулхан атрофига сениб турарди.
Бўйдоқликда қазо қилган ўғлини жисмин куйдирган ота
225. Қандай оғир ғамга ботса, Ахиллес ҳам шундай қайғурди;
Патроклнинг жасадини куйдираркан, гулхан пойида
Оғир-оғир хўрсиниб у аста юрди бошини ҳам қилиб.
- Нажми Чўлпон тонгдан дарак бериб, кўкда бўлганда зоҳир
Ва зар либос кийган шафақ денгиз узра қоққанда қанот,
230. Гулхандаги очоқлар ҳам ёниб бўлди, алаңга сўнди.
Шамоллар ўз маконига Фракия денгизи оша
Қайтар экан, тоғ-тоғ тўлқин кўтарилди уммон сатҳида.
Ғамгин, ҳорғин Ахилл охир, гулхандан сал нарига кетиб,
Ёнбошлади заминга ва тотли уйқу элитди уни.
235. Бу чоқ кўплар Агамемнон ҳузурига отланган эди;
Ахиллес шу гурунглашиб келаётган саркардаларнинг
Овозидан, ҳамда оёқ товушидан уйғониб кетди;
У тез туриб ўтирди ва шундай деди саркардаларга:
«Агамемнон, сиз ҳам, ахей қўшинининг саркардалари!
240. Гулхан ёнгап ҳамма ерга қирмизи май сенинг дамо-дам,
Биз оҳиста Патроклнинг азиз хокин йиғиб олурмиз,
Маҳол эмас унипг хокин ажратмоқлик ўзга хоклардан;
Ки дўстимиз гулханнынг қоқ ўртасига ётқизилганди;
Вале ўзга қурбонликлар,— хоҳ одамлар, хоҳ отлар бўлсин,—
245. Гулханнынг чет-четларида уюлганча ёндилар бари.
Патроклнинг хокин сизлар икки қатлам мой орасида
Сақланглар, то мен ҳам рихлат этмагунча Анд қаърига.
Даркор эмас маҳобатли тепа уймоқ дўстим Патрокл
Қабри узра; шунчаки бир кичик дўнглик бўлса кифоя;

250. Лек мен ўлгач, Трояда тирик қолган о, ахей дўстлар,
Ғоят кенг ва юксак тепа уйинг бизнинг қабр устига».

Шундай деди: ахейлар ҳам амал қилди Ахилл сўзига.

- Қирмизи май сепиб улар ўчирдилар гулхан қолдигин;
Қалин қўр кул бўлгач, марҳум хокин йиғиб, олтин кулдонга
255. Солдилару ўрадилар икки қават чарви мой ила;
Сўнг чодирга олиб кириб, ҳарир мато ёпдилар унга;
Қабр ўрини белгилашиб, атрофига теран пойдевор
Қурдилар ва шоша-пиша тупроқ ила кўмдиялар уни.
Кейин улар тарқалдилар. Лек Ахиллес ҳамма одамни
260. Кенг даврага ўтқазди ва совринларни келтириб қўйди:
Сепоялар, хачирлару улоқчи от, олтин кўзалар,
Ол белбоғли аёллару сафид темир, улкан буқалар.

Аввал бошдан, энг биринчи ўрин олган чавандозлар-чун
Аталган бой совринларни кўрсатди у: ниҳол чевар қиз

265. Ва йигирма икки ўлчов масаллиққа мослаб ясалган
Ғоят ажиб, тутқичлари гир айлана бир мис сепоя;
Ҳали сира аробага қўшилмаган, қорнида хачир
Ҳомпласи бўлган олти ёшли бия — иккинчи соврин;
Ҳеч оловга қўйилмаган ва тўрт ўлчов масаллиққа мос
270. Кумуш рангли ғоят ажиб янги қозон — учинчи соврин;
Икки талант олтин ваъда қилди Ахилл тўртинчи мардга;
Бешипчига: ўт кўрмаган, қўш қулоқли мис кўза туҳфа.
Сўнг Ахиллес ахейларга шундай деди қалқиб оёққа:
«Шоҳ Атрейзод ҳамда ажиб пойбанд таққан ахей мардлари!
275. Даврадаги бу совринлар кутар учқур суворийларни.
Ўзга марднинг шарафига бўлгандайди бу мусобақа,
Энг биринчи мукофотни, шубҳасиз, мен олган бўлардим.
Сизга аён, боқий зотдан бунёд бўлган арғумоқларим
Кўн афзалдир жами отдан; Посейдоннинг армуғонийди
280. Улар менинг падаримга; отам менга қилганди туҳфа.
Лек пойгага қатнашмам мен, зарагтуёқ тулпорларим ҳам.
О! Бу отлар жудо бўлди энг дивовар соҳибларидан.—
Узун ипак ёлларини зилол сув-ла ювиб тараган
Ва муаттар мойлар сурган садоқатли соҳибларидан.
285. Энди улар маҳзун ҳолда ёлларини тупроққа ёйиб
Қимир этмай туришганча Патроклга мотам тутарлар,
Қатнайверсин, демак, ўзга паҳлавонлар мусобақага,
Ишонсалар ўзин учқур оти ва жангаробасига».

Деди Ахилл, — чаққон, абжир суворийлар қалқиди оёққа;

290. Даставвал шоҳ Адмет ўғли, мардлар марди, от бошқаришда
Қиёси йўқ соҳибқирон машҳур Эвмел ўридан турди.
Сўнгра асов арғумоқни тизгинловчи қўрқмас Диомед;
У Энейдан жапгда тортиб олган Трос отларин қўшди

- Аробага: Феб қутқариб қолган эди Энейнинг ўзин.
295. Зевс насаби олтин сочли найзабардор Менелай туриб,
Акасилинг оти — Эфа ва ўз содиқ оти — Подарги
Икковини аробага қўшди шу он учинчи бўлиб;
Бир замонлар Апхиз ўғли шоҳ Эхепол Агамемнонга
Берган эди бу Эфани, ўзи жангга бормаслик учун;
300. Бу подшога Зевс беҳисоб молу давлат ато этганди
Ва у улкан Искионда яшар эди бамайлихотир.
Аробага оташнафас шул Эфани қўшди Менелай.
Шундан кейин донишманд шоҳ кекса Нестор ўғли Антилох —
Навжувон мард қўшди ёлдор отларини жангаробага;
305. Қўшилганди аробага елдек учқур Пилос отлари.
Шунда падар — кўпни кўрган донишманд чол оёққа қалқиб,
Ғоят эзгу маслаҳатлар бера кетди доно ўғлига:
«Ўғлим, сени ёшлигингдан тангри Зевс ва масъуд Посейдон
Ардоқлашиб, чавандозлик сапъатидан сабоқ берганлар;
310. Шу боис, мен кўп насиҳат қилмоқчи ҳам эмасман сенга.
От сурмоққа моҳирсан кўп; аммо бизнинг Пилос отлари
Чопқирликда оғиркарвон, қўрқаман мен, ютқазасан деб.
Учқурроқдир рақибларинг бедовлари; илло ўзлари
Сен сингари моҳир ҳаммас, зако ҳаммас асло улоқда.
315. Лек сеп қўрқма; пухта шайлан; совринларнинг энг яхшисини
Бой бермаслик учун қалбан ишлат бутун маҳоратингни.
Зеро, пажжор кучда эмас, маҳоратда афзалдир биздан;
Дарга шундай маҳорат-ла бошқаради ўз кемасини
Жўшқин бўрон ўйинчоғи — серталотум қора уммонда;
320. Сувори ҳам фақатгина маҳорат-ла енгар рақибин,
Баъзи тентак ишониб ўз отлари ва аробасига,
Гоҳ у ёққа, гоҳ буёққа зир югурар мияси гангиб;
Отлар чонар ўз ҳолича, бошқаролмас сувор уларни.
Лек сувори доно бўлса, яхши сувар ёмон отни ҳам,
325. У маррани кўзлаб бориб, яқинидан бурар отларин
Зеро, у илк қадамданоқ яхши билур жилов тутини;
Олдиндаги рақибидан кўз узмас ҳеч, от сувар экан.
Кўрясанми, ҳув олисда бир тўнкави, бўйи бир қулоч —
Чамамда, у ё қуриган қарағай, ё эман тўнкаси;
330. Шу маррадан буриласан; сеп уни ҳеч қочирма кўздан;
Муюлишда, ўнг ва сўлда икки оқ тош турур; атроф — дашт.
У тошлар — ё бир замонлар дафн этилган мард қабр тоши,
Ё аждодлар ҳам пойгада шул маррадан фойдаланганлар;
Энди Ахилл ҳам танлабди шуни қайтиш марраси этиб.
335. Шу маррага яқинлашгач, тез отларнинг жиловини бур;
Аммо ўзинг аробанинг ҳашаматли кажавасида
Оғирлигинг чап томонга ташлаб тур, ўнг қўлдаги отни
Ҳайда «чуҳ»лаб, қамчи босиб, ҳам жиловини буш қўйиб мутлақ.
Чап қўлдаги отинг марра яқинидан шундай ўтсинки,

340. Гилдиракнинг ўқи ғўла устин ялаб ўтгандай бўлсин.
Лек кўзингга қара, ўғлим, тошга бориб урилма яна;
Йўқса оту аробангни шикастлашинг мумкинки, бундан
Рақибларинг хурсанд бўлиб, ўзинг эса панд еб қолурсан!
Эркам, ўғлим, аҳтиёт бўл, мулоҳаза билан тадбир қил!
345. Гар маррада олға ўтиб, отларингни елдир олсанг.
Билки, сенга етолмайди ҳеч кас, сендан ўзолмайди ҳам,
Ҳаттоки у аробага шоҳ Адрастинг қуюн сингари
Учқур оти, боқий бўлиб дупё келган Арейонни, ё
Лаомедон боққан асл тулпорларни қўшганида ҳам!»
350. Ҳерепия шаҳсувори Нелейзода шупдай дедию
Антилохга ўғит бериб ўз ўрнига ўтирди яна.
- Ўз отларин ҳозирлади мард Мерион — бешинчи бўлиб.
Аробага чиқиб бешов дубулгага тапшашди қуръа*;
Ахилл уни силкитди ва кутмагапта, биринчи қуръа
355. Антилохга насиб қилди; шоҳ Эвмелга — иккинчи қуръа,
Учинчиси: Менелайга — Аргос шоҳи Атрейзодага;
Ундан кейин шоҳ Мерион қуръа олди ва охирида
Сўнгги қуръа насиб қилди паҳлавон эр Тидейзодага.
Бир саф бўлиб турди улар; шоҳ Ахиллес пойгачиларга
360. Йироқдаги марра чўпин кўрсатди; лек бундан сал олдин
Отасининг қуролдоши илоҳий зот — кекса Фениксга
Ўшал ерга бориб туриб бу пойгани кузатмоқликни,
Сўнг унга бор ҳақиқатни сўзламоқни амр этган эди.*
- Бешовлари отларига баб-баравар қамчи босдилар;
365. Баб-баробар жилов силтаб мудҳишона наъра тортдилар;
Отлар бирдан мисли елдек отилдилар уммон бўйидан;
Бу отларнинг туёғидан кўтарилган қуюқ чанг-тўзон
Булут янглиғ, мудҳиш қора қуюн каби фазога қалқди,
Тулпорларнинг узун ёли елпинарди шамолда тинмай;
370. Ўқдек учиб бораётган аробанинг гилдираклари
Гоҳ ҳавода учар, гоҳ ерга тегар; аробакашлар
Қадни ади тутиб турар ҳашаматли кажаваларда;
Шонга ташна юраклари «гурс-гурс» тепар эди дамо-дам;
Ҳар битта мард ҳайқирганча далда берар эди отларга;
375. Ки отлар ҳам кенг далани чангитганча учиб борарди.
- Ана, отлар марра чўпин айланишиб, яна мўйсафид
Денгиз сари учди, шунда ҳар пойгачи ўз маҳоратин
Ошкор қилди; отлар елдек югуришди, жасур Эвмелнинг
Биялари қўшдай учиб, ўзиб кетди ҳамма отлардан.
380. Сафдан чиқиб Диомеднинг айғирлари — Трос отлари,
Шу биялар орқасидан паёнай тез боравердилар.

- Гуё сакраб чиқмоқчидек бўлиб Эвмел аробасига:
Отлар Эвмел энсасига қайноқ нафас ила пишқирар,
Елкасига, сал бўлмаса, бош қўйгудек бўлар эдилар.
385. Шоҳ Диомед ўзиб кетар, ё ютуқни тенг бўлардиам,
Гар Аполлон адоват-ла унга халал бермаганида;
У Диомед илкидаги зар қамчини уриб туширди;
Азаматнинг кўзларидан тирқираб ёш оқди ғазабдан;
Ундан энди узоқлаша бошлагапди Эвмел отлари;
390. Ўз отлари эса ортда қола кетди, сезмай қамчини,
Лек Афина Диомедга Фебнинг завол етказганини
Қўриб қолди: сўнг маъбуда етиб олиб шоҳ Диомедга,
Қамчи берди илкига ва отларига уфурди ғайрат;
Сўнг ғазабга тўлиб Адмет ўгли сари отилди-ю тез,
395. От абзалин пора қилди ва ўтнафас биялар четга
Отилдилар, синиб тушди аробанинг шотиси шунда;
Эвмел ерга қулаб тушди аробанинг тўғини оша,
Тирсаклари қонталашди, чақа бўлди лаби ва бурни,
Қаншар усти манглайн ҳам қашқа бўлди; кўзларидан ёш
400. Чиқиб кетиб бу зарбадан, янгроқ саси хиппа бўғилди.
Шоҳ Диомед шу чоқ елдек учиб ўтди унинг ёнидан,
Сўнг кўрипди элас-элас ҳув олисда унинг қораси;
Унга шавкат, отларига куч бахш этган эди Афина.
Бул паҳлавон орқасидан шоҳ Менелай қувиб борарди.
405. Антилох ҳам падарининг отларига ҳайкирар эди:
«О, чаққонроқ қимирлангиз, учинг олға, бедов отларим!
Диомеднинг отларидан ўзинг, дея зўрламам сизни,
Зероки, у тулпорларга Палладанинг ўзи куч-қудрат,
Сувориси Диомедга шону шараф ато этгандир.
410. Йўқ, азизлар, Менслайнинг отларини қувиб етсак бас!
Жониворлар, олға! Йўкса, сизни Эфа шармсор қилур;
У бия-ку, сиз, дўстларим, шу биядан ортда қоляпсиз!
Гапим битта ва бу гапим шу бугуноқ бўлғай ижобат:
Ортиқ раҳм-шафқат кутмапг эл султони Нестордан уйда;
415. У сизларини шу бугуноқ шамшир ила бўғизлаб ташлар,
Гар танбаллик қилиб, сўпгги мукофотга плинсапгизлар.
Бўлақолинг, жониворлар, қувиб етинг олддагиларини!
Мен бир найранг иплатайки, тор жойинга борганда йўлнинг,
Ўзиб кетгум барчасидан; лақиллата олмаслар мени».
420. Шундай деди Антилох ва суворининг дўқидан кўрққан
Айғирлар ҳам тезроқ чопа бошладилар; фақат сал фурсат;
Шу чоқ бирдан мард Антилох тор йўлакда чўнқир ер кўрди;
Йўл ўйилиб кетган эди; қишда ёққан қор, ёмғир суви
Халқоб бўлиб тошганди ва ҳаммаёқни ювиб кетганди.
425. Шоҳ Менелай кўрқиб кетиб аробалар тўқнашишидан,
Бу потекис йўлга аста йўналтирди ўз отларини.

- Лек Антилох, зарангтуёқ отларини четроққа буриб,
Йўл бўйдан Менелай-ла гилдиракма-гилдирак чопди.
Шоҳ Менелай қўрқиб кетиб, Несторзодга ҳайқирди шундай:
430. «О, Антилох бебошларча от сурурсаи! Торт жиловингни!
Кўряпсаи-ку, йўл жуда тор; кенг далага чиққач ўзавер;
Иккимиз ҳам шикаст еймиз, тўқнашса гар жангаробалар!»
- Шундай деди; лек Несторзод ўзишга аҳд қилганди ундан;
У отларин халаларди рақибини эшитмагандай.
435. Ўз кучини синамоқчи бўлган йигит итқитган лапнак
Қанча ерга бориб тушса,— Антилох ҳам шунча илғорлаб
Кетган эди Менелайнинг бияларин қолдириб ортда;
Зероки, шоҳ Менелайнинг ўзи тортган эди жиловни
Кўрқиб икки аробанинг бу тор йўлда тўқнашувидан
440. Ва ғалаба қозонмоқлик илинжида икковларининг
Ярим йўлда аробадан қулаб, қолиб кетишларидан.
Бу аснода Нестор ўглин койир эди қаҳҳор Менелай:
«О, Антилох, дунёда йўқ сен сингари баднийат одам!
Хўп, боравер! Ҳамма сени оқил дея янглишган экан!
445. Барибир, музд ололмайсан бу йўл билан, онт ичмай туриб!»*
- Деди у ва баралла сас ила наъра қилди отларга:
«Нечун ортда қолурсизлар, о, отларим, нечун маъюссиз?
Сиздан олдин кучи кетиб толиқажак Пилос отлари;
Иккови ҳам анча ёшга бориб қолган, ғайрати сўнган!»
450. Отлар соҳиб таҳдидидан қўрқиб елдек чопа кетдилар.
Қўп ўтмасдан олдиндаги бедовларни қувиб етдилар.
Лашкаргоҳда ўтиришган аргосликлар бу пайт кенг даштдан
Елдек учиб келаётган тулпорларни кузатардилар.
Келаётган тулпорларни Идомений кўрди аввало;
455. Зеро, тепа бошидан у кузатарди мусобақани;
Ҳали йироқ бўлса ҳамки, пойгачини — ҳайқирғидан,
Елдек учиб келаётган бир жуфт отни — белгиларидан
Тапиди у; алангаваш тўриқ отнинг пешонасида
Ой мисоли дум-думалоқ оқ қанқаси бор эди фақат.
460. Идомений туриб кетиб, шундай деди аҳли юнонга:
«Азиз дўстлар, ахейларнинг ҳокимлари, саркардалари!
Елгиз менми, ё сизлар ҳам кўряпсизми учқур отларни?
Назаримда, энг олдинда ўзга отлар келмоқда чоғи?
Пойгачи ҳам бошқа шекил? Йўлда қолиб кетмадимикия
465. Шоҳ Эвмелнинг биялари; авваллари чопқир эдилар;
Ўзим кўрдим, отлар марра қозиғини биринчи бўлиб
Айлапдилар; энди бўлса Троянинг кенг майдонига
Қанча боқмай, кўрмайман ҳеч бир ерда улар қорасип,
Эҳтимолки, мард Эвмелнинг қўлидаги жилов бехосдап

470. Тушиб кетиб, муюлишда отларин соз буrolмагандир;
 Ўзи ўшал муюлишда аробадан қулаб тушгандир.
 Хурккан отлар аробани олиб қочиb мажақ қилгандир.
 Ўрнингиздан туринг, дўстлар, ўзларингиз яхшилаб қаранг;
 Янглишяпкандурман балки, лек наздимда, биринчи бўлиб
475. Этолия марди, Аргос қўшинининг лашкарбошиси,
 Соҳибқувва Тидей ўғли саховатли Диомед келур».

Ойлейзод чаққон Аякс жеркиб берди Идоменейни:
 «Чолни кўриб «бувам», дема! Энг олдинда кенг дала бўйлаб
 Ўқдай учиб келаётган зарангтуёқ биялар эрур!

480. Биз ахейлар орасида сен унчалик ёш эмассан ҳам!
 Кўзларинг ҳам хиралашган, ўзгалардек яхши кўрмайсан!
 Донм қуруқ гап сотасан! Аммо сенга сафсатабозлик
 Ярашмайди; ичимизда сендан доно одамлар ҳам бор!
 Билки, ҳамон энг олдинда келур ўшал Эвмел отлари:
485. Унинг ўзи бияларни аробада туриб бошқарур».

Қаҳри қайнаб жавоб қилди Аяксга Крит султони:
 «Ичиқора, энг ашаддий баҳсчи Аякс! Сен ахейларнинг
 Орасида беобрўсан; феълинг ёмон, ўлгудек тундсан!
 Баҳс бойлайлик, кел гаровга қумгон ёки сепоя қўйиб;
 490. Ҳакам этиб чақирайлик эл султони Агамемнонни;
 Ким олдинда келаётганин ютқазганда билиб оласан!»

- Шунда Аякс Ойлейзод паҳлавон эр Идоменейни
 Таҳқирлашга оғиз жуфтлаб ғазаб билан ўрнидан турди.
 Икковларин ўртасида нохуш нифоқ бошланарди ҳам,
495. Агар Ахилл ўзи туриб икки мардни тинчитмаганда:
 «Идоменей, Ойлейзод, бас қилинглар жамоа ичра
 Бир-бирингиз таҳқирлашни, ярашмагай бу рафтор сизга!
 Сиз ўзингиз жанжалкашга қаттиқ танбеҳ бермоғингиз шарт.
 Ўтирингу от пойгасин кузатинг сиз бамайлихотир;
500. Ҳадемайин, пойгачилар зафар қучмоқ иштиёқида
 Елиб келур, шунда сизлар баҳслашмай ҳам билиб олурсиз
 Кимнинг оти олдиндаю кимларники орқадалигин».

- Айни шу чоқ Тидейзода яқин келиб қолди маррага,
 У отларни қамчиларди жонҳолатда; терлаб, вужудин
505. Буг чуллаган асл отлар мисли қуюн учиб келарди;
 От туёғи остидан қум кўтарилиб аробакашга
 Сачрар эди; қалай, олтин безаклари офтобдек порлоқ
 Жангароба жўшқин отлар орқасидан учарди елдек;
 Мис тўғинли гилдираклар тушроқ йўлда хиёл сезилар
510. Из қолдирар — тулнор отлар шунчалик тез учиб келарди!
 Муғолиб эр жамоанинг ўртасига келиб тўхтади;

Тер оқарди маржон бўлиб олов отлар бўйни, кўксидан,
Тидейзода тез заминга сакраб тушди жангаробадан,
Қамчисини ғилдиракка тираб қўйди; лек жиловдори
515. Мард Сфенел дарҳол бориб энг биринчи совринни олди;
Сўнг диловар йигитларга, музд аёлни ва сепояни
Саркарданинг чодирига элтингизлар, деб фармон берди,
Ўзи эса бедовларни аробадан чиқарди жадал.

Диомеднинг орқасидан етиб келди ёш Антилох ҳам;
520. Менелайдан ўзганди у куч иламас, фирромлик ила;
Менелайнинг отлари ҳам ундан ортда қолиб кетмади;
Аробага қўшилиб ўз соҳибини қушдай учириб
Кетаётган отлар билан ғилдиракнинг ораси қисқа;
Отлар думи мис тўғинли ғилдиракка тегиб боради;
525. Хуллас, от ва аробанинг оралиғи қанчалик бўлса,
Менелай ҳам шунча ортда қолган эди Нестор ўғлидан;
Аввалига юз қадамча қолиб кетган бўлса ҳам ортда,
Кейин яна етиб олди: Атрейзоднинг бияси Эфа
Куч-ғайратга тўлиб мудом тезроқ чопа бошлаган эди.
530. Қисқаси, гар узокроққа чўзилсайди нойга марраси,
Шоҳ Менелай ўзи олган бўлар эди совринни албат.
Лек Мерион — Крит шоҳин содиқ дўсти шоҳ Менелайдан
Юз қадамча орқароқда от чоптириб келарди жадал;
Анча сустроқ чопар эди унинг ёлдор аргумоқлари;
535. Ўзининг ҳам уқуви йўқ эди пича улоқ чопишда.
Адметзода Эвмел эса қушдай учқур отлар қўшилган
Кўп муҳташам аробада етиб келди ҳаммадан кейин.
Саховатли Ахиллеснинг раҳми келди Эвмелни кўриб;
У ўрнидан туриб, ахей шоҳларига қилди такаллум:
540. «Энг биринчи суворимиз етиб келди охирги бўлиб!
Келинг, дўстлар, шу иккинчи мукофотни олсин Адметзод;
Ҳай, биринчи мукофотни берайлик биз Тидей ўғлига».

Шундай деди,— Ахиллеснинг таклифини қўллади барча;
У совринни берардиям Эвмелга, эл розилиғи-ла,
545. Гар муҳтарам Нестор ўғли ёш Антилох ўрнидан туриб,
Ахиллесга одилона норизолик билдирмаганда:
«Шоҳ Ахиллес, шу аҳдингга амал қилсанг, ранжийман сендан!
Эвмелнинг от, аробаси фалокатга учраганий-чун,
Мукофотни мендан олиб унга тақдим этмоқчимисан
550. Уни аёло сувори деб? Худоларга сигинмади-ку;
Гар тавалло қилганида энг орқада қолмас эди у.
Гар Эвмелга раҳминг келса ва хуш кўрсанг уни шунчалик,—
Асиралар, мису олтин беҳисобдир кемаларингда,
Сурув-сурув қўйлар ҳамда зарангтуёқ аргумоқлар ҳам;
555. Сен кейинроқ (ёки ҳозир) ўшалардан истаганингни

Армуғон эт, данайларнинг мақтовига сазовор бўлиб;
Лек бу муздни қўлдан бермам — ахейлардан ким хоҳласа гар,
Майли, мен-ла қиличбозлик қилсин ушбу мукофот учун!»

- Шоҳ Эакнинг пурсаховат набираси табассум қилди;
560. У навқирон оғайниси Антилохни ҳурмат қиларди.
Ахилл унга кўп бемаъни сўзлар ила такаллум қилди:
«Сен Антилох Эвмелга ўз чодиримдан ўзга совғалар
Бермоғимни истайсанми? Мен жон-жон деб шундай қиламан,
Тухфа этгум мен бу мардга Пелагонзод Астеропейдан
565. Ечиб олган мис совутни; хошияси кўзни олувчи
Оқ қалайдан; у армуғон муносибдир Адмет ўғлига».

Шундай деб у фармон берди содиқ дўсти Автомедонга
Ўлжаларни келтирмоқчи; у ҳам жадал чодирга кириб,
Совғаларни олиб чиқди ва Эвмелнинг кайфин чор қилди.

570. Бу пайт равжиб Антилохдан шоҳ Менелай қалқди оёққа.
Жарчи дарҳол ҳукмронлик ҳассасини унинг илқиға
Тутқади-да*, амр айлади данайларга сукут сақлашни;
Тангримонанд муҳориб эр гап бошлади шунда ғазаб-ла:
«О, Антилох, оқил эдинг бир вақтлар, не қилиб қўйдинг?!
575. Кўп шарманда қилдинг мени, йўлин тўсдинг отларимнинг ҳам,
Ўзиб кетдинг найранг билан меникидан заиф отларда!
Ҳакам бўлинг сиз, о ахей султонлари, мушовир эрлар,
Иккимизнинг баҳсимизни ажрим қилинг холисанилло,
Токи ҳеч бир юнон ўғли мен ҳақимда демасин бундай.
580. — Шоҳ Менелай ёлғон гап-ла устун чиқиб Несторзодадан,
Унинг муздин тортиб олди; ўз отлари заифроқ эди,
Қудратлироқ эрур фақат иқтидорда, ҳукмронликда,—
Тингланг, дўстлар; ўзим сўзлай, ўйлайманки, жамоа ичра
Ҳеч ким менга таъна қилмас; зеро, ҳукмим адолатлидир.
585. Несторзода, яқип келиб, таомилга амал қилганча,
Тур, отларинг қаршисида; сўнг қамчипгни илкинга олиб,
Уни отга теккизгин-да, зилзилакор Посейдон ҳаққи,
«Тўсмаганман аробангнинг йўлин қасддан»,— деб онт ич ҳалол».

- Жавоб қилди Атрейзодга навқирон ва зако Антилох:
590. «О, мунаввар шоҳ Менелай, тинчлан: ёшман сенинг олдингда.
Вале сен, шоҳ, жасоратда ҳамда ёшда улугсан мендан;
Биласанки, ёш-яланглар йўл қўйишур хатога осон;
Улар аксар бўлур нодоп, шошқалоқ ва бемулоҳаза,
Ҳазабдан туш; ўзим сенга тухфа этгум соврин — бияни,
595. Гар яна сен хазинамдан бундан бисёр тухфа сўрасанг,
Уларни ҳам бергум жон деб, сендайин Зевс арзандасининг
Назаридан қолиб, тангри ғазабига дучор бўлгандан!»

- Деди сахий Антилох ва тулпориини етаклаб келиб,
 Тутқазди мард Менелайга; шунда шоҳнинг қалби қувончдан
 600. Кенг далада, саратонда тонг чоғи ғарқ пишган бугдойнинг
 Бошоғига инган биллур шабнам янглиғ эриди кетди,—
 Шундай ийиб кетди қалбинг, о, Менелай, бу шармандаликдан.
 Шундан сўнг у Антилохга чин юракдан бир калом айтди:
 «Мен ҳозироқ газабимга барҳам бергум, о, Несторзода!
 605. Заковатдан устун келди бугун фақат ёшлик, Антилох.
 Зеро, сен ҳеч бўлмагансан енгилтак ва бемулоҳаза.
 Энди ёши улуғларни алдамоқдан сен ўзингни тий.
 Ўзга ҳеч бир данай мени осонгина енга олмасди;
 Ҳа, Троя яқинида мен туфайли озмунча кулфат
 610. Чекишдими кекса отанг, оғаларинг, яна ўзинг ҳам.
 Илтимосинг қабул этгум ва совриним — олов бияни
 Сенга бергум; токи ўзга ахейлар ҳам билиб қўйсинлар,
 Менинг ҳеч вақт бешафқат ва мутакаббир бўлмаганимни».

- У Антилох жиловдори Неомонга тутқазди отнинг
 615. Жиловини; ўзи эса тахлаб олди обдор қумғонни.
 Тўртинчи музд — икки талант олтин насиб этди тўртинчи
 Бўлиб келган Мерионга одилона. Лек бешинчи музд —
 Қўшқулоқ мис кўза қолди; уни Ахилл данайлар аро
 Олиб ўтиб, бундай дея шоҳ Несторнинг илкига тутди:
 620. «Пири бузрук, ол, бу сенга! Патроклнинг таъзиясидан
 Ёдгор бўлсин; бошқа уни кўрмагайсан тириклар аро!
 Сенга эса бу совринни бермоқдаман холисанилло,
 Кп қарилик машаққати солган сени оғир ташвишга;
 На курашга тушоласан, на муштлаша оласан энди;
 625. Беллашурсан эл пла на югуришда, на мергапликда». —

- Диб кўзани тутди унга; қария ҳам вақти чоғ бўлиб
 Олди уни ва Ахиллга юксакмақом каломлар деди:
 «Ори эрур, ўғлим, сўзинг, мулоҳазанг ҳам оқилона.
 Бутун жисмим заифлашган: қўлларим ҳам, оёқларим ҳам
 630. Оғирлашган энди зилдай, ёшликдаги чаққонликлар йўқ.
 О, кошкийди, ёш бўлсам! Шоҳ Амаринк таъзиясида
 Шаҳзодалар Вупрасда кўп мукофотлар таъсис этганди!
 Лек ўшанда куч-гайрати қайнаб турган мендек ботирга
 Эпейларнинг биронта ҳам паҳлавони тенг келмаганди,
 635. Ҳаттоки мард Пилос аҳли, Этолия фуқароси ҳам.
 У ерда мен муштлашишда енгган эдим Клитомедни;
 Йиқитгандим курашда мен плевронлик полвон Апкейпи;
 Машҳур чопқир Ификлдан ўзган эдим тез югуришда;
 Полидор ва Филейдан мен ёй отишда ғолиб чиққандим;
 640. Фақат ютган эди мени Акторзодлар чавандозликда;
 Икковлашиб ютди улар, ҳасад қилиб зафарларимга;

Зероки, энг йирик соврип тикилганди бу зафар учуп;
Икки нафар эди улар; бошқарганди бири отларни,
Иккинчиси ҳеч аямай қамчи босган эди уларга.

645. Бир замонлар шундай эдим! Аммо энди ёш-ялангларга
Мерос этгум машаққатли шон-шавкату жасоратларни;
Ҳа, руссали қариликни энди тамом бўйнимга олгум;
Лек вақтида мен ҳам мардлар орасида донг қозонгандим!
Марҳум дўстинг шарафига ўйинларни давом эттир сеп.
650. Армуғонинг жон-жон дея қабул этгум, ўғлим Ахиллес;
Мендек ожиз қарияни унутмасдан авом олдида
Иззатимни келтирганинг учун бошим етди осмонга
Худолар ёр бўлиб сенга, ушатсинлар эзгу армонинг!»

- Деди Нестор, — шунда Ахилл тиглаб бўлиб чол мақтовини,
655. Ортга қайтди ахейларнинг жамоаси оралигидап.
Сўнгра мудҳиш муштлашишининг совринини намойиш қилди:
У даврага олиб чиқди олти ёшлик, жуда ҳам кучли,
Ҳали эгар ҳам, қамчи ҳам кўрмаган бир асов хачирни,
Бу — голибнинг музди эди; мағлуб учун — олтин қўшқадаҳ.
660. Сўнг давранинг ўртасида туриб деди жамоага у:
«Атрейзода, сиз ҳам, о, мис совут кийган муҳориб эрлар!
Билаклари чайир икки азаматни таклиф этамиз
Бу муштлашиш жангига биз. Қумушкамон тангри Аполлон
Қай бир мардга саодат бахш этиб, қўлин баланд келтирса,
665. Метинтуёқ хачирни шу олиб кетур ўз кemasига;
Мағлуб бўлган эрга эса насиб этсин олтин қўшқадаҳ».

Шахт ўрнидан турди шунда муштлашишда доврўғи кетган
Маҳобатли бир паҳлавон — Панопейнинг ўғли Энеос.

Ҳайқирди у тутиб хачир ёлларида дағал қўли-ла:

670. «Қани, чиқсин қўшқадаҳни олмоқ бўлган полвон ўртага.
Хачирни-ку, ҳеч ким журъат эта олмас тортиб олмоққа
Мени энгиб; муштлашишда ҳеч кас менга дош беролмайди!
Бундан ўзга курашларда мен ожизман, — начора, дўстлар;
Фоний банда бирдай фаол бўлолмайди ҳар бир жабҳада.
675. Муштлашишга келсак, гап шу: мен устидан чиққум гапимни;
Рақибимнинг жиғин эзиб, мажақлайман суякларини,
Сўнг жасадин ҳомийлари, майли, судраб олиб кетсинлар».

Шундай деди у, — жамоа сукут сақлаб гунг бўлиб қолди.
Турди охир ўз ўрнидан тангримонанд Эвриал фақат.

680. Бир замонлар, марҳум Эдип шарафига уюштирилган
Ўйинларда қатнашмоқ-чун азим Фива шаҳрига борган
Ва жамики кадм элипи* мағлуб этган мард Мекистейнинг
Ўғли эди ва шоҳ Талай набираси эди — Эвриал.
Уни жангга ҳозирлади найзаандоз қодир Диомед;
685. Унга дилдан зафар тилаб, далда берди дўстона сўз-ла;

- Аввал белин боғлаб қўйди белбоғ ила, сўнгра қўлига
 Дашт буқасин терисидан ҳозирланган тасма* тутқазди.
 Шундан кейин белин маҳкам боғлаб икков чиқди ўртага.
 Улар кучли билакларин ишга солиб муштлашардилар;
 690. Рақибларнинг зил муштлиари бир-бирига қоришиб кетди.
 Шарақ-шуруқ уриларди чакакларга муштлар дамо-дам:
 Қора терга ботди юзлар; шу чоқ бирдан полвон Эпеос
 Қаддин ростлаб, алахсиган рақибига мушт урди жаҳд-ла,—
 Эвриалнинг тиззалари букилдию кучи қирқилди.
 695. Боди Борей эсганида, сувдан чиқиб балиқ ўзини
 Ўт ичига уради ва лойқа тўлқин уни кўмади, —
 Маҳв бўлган Эвриал ҳам отди ўзин қора заминга,
 Лек оқкўнгил Эниос тез ушлаб қолди унинг қўлидан;
 Эвриалнинг ёр-дўстлари дарҳол олиб кетдилар уни;
 700. Бечоранинг оёқлари борар эди судралиб ерда,
 Оғзидан қон келиб, боши осилганди «шилиқ» этиб ёнга —
 У ҳушидан кетган эди; уни дўстлар жамоасига
 Элиб қўйиб, ўзлари тез қўшқадахни олдилар чиқиб.
- Шундан кейин Пелей ўғли мукофотнинг учинчисини —
 705. Изтиробли кураш муздин жамоага намойиш қилди:
 Ғолиб учун — ўчоққа мос, жуда улкан сепоя, — уни
 Аргосликлар ўн икки бош ҳўкиз билап баҳоладилар.
 Мағлуб учун — павниҳол бир чевар қизни бошлаб чиқдилар,
 Тўрт бош ҳўкиз қийматида баҳоланди бул асира ҳам;
 710. Сўнг Ахиллес бундай деди жамоанинг олдида туриб:
 «Ким бу бобда куч синамоқ бўлса, чиқсин, қани, майдонга!»
- Шундай деди; дарҳол буюк Теламоний турди ўрнидан;
 Хўйла-найранг пири бўлмиш, заковатли мард Одиссей ҳам.
 Икки полвон белбоғ боғлаб, бел олишди ўртага чиқиб.
 715. Метин қўллар қудратидан умуртқалар қисирлаб кетди
 Доно меъмор ўзи қурган иморатнинг баланд томини
 Шамолга дош берсин дея ёнган васса оғочларидек;
 Икки марднинг вужудидан маржон-маржон тер қуюларди;
 Биқинлари, елкалари тарам-тарам қонталашганди;
 720. Бу иккала паҳлавон ҳам саодатли мукофот учун
 Ва ғалаба қозонмоқ-чун жидду жаҳд-ла курашардилар.
 Анчагача на Одиссей йиқа олди мард Аяксни,
 На Аякснинг қўли баланд кела қолди шоҳ Одиссейдан,
 Ахейлар ҳам зерикишиб бу курашдан, шовқин солдилар;
 725. Шунда Аякс Теламоний наъра қилди шоҳ Одиссейга:
 «О, Лаэртнинг саховатли ўғли доно ва мард Одиссей,
 Ё сен кўтар мени, ё мен; оқибати Зевсга ҳавола!»

Даб кўтарди Одиссейни лек Одиссей найранг ишлатди:
 У Аякснинг тақимиға товони-ла уриб чалдию

730. Ерга йикди; лекин ўзи ҳам Аякснинг устига тушди.
Қузатарди бу курашни халқ ҳайрат ва таажжуб билан.
Яна ердан узмоқ бўлди мард Аяксни собир Одиссей,
Унинг пойин хиёл ердан уздию лек кўтаролмади;
Тиззалари букилдию иккови ҳам ёнбошма-ёнбош
735. Қора ерга ағдарилди бошдан-оёқ тўзонга ботиб.
Рақиблар тез сакраб туриб, беллашмоқчи бўлганда яна,
Ахилл тушди ўртага ва барҳам берди мубоҳасага:
«Курашни бас қилинг, кўпам ўзингизни уринтирманглар,
Икковингиз ҳам ғолибсиз, тенг мукофот олиб иккингиз,
740. Четга чиқинг: ўзгалар ҳам беллашишсин бугун майдонда».

Деди у, — ва икки ботир Ахиллесга итоат этиб,
Четга чиқди, гарддан фориг бўлиб, янги либослар кийди.

- Бу гал Ахилл чопувчилар учун эълон қилди мукофот:
Биринчиси — олти ўлчов май сиғувчи нажиб кумуш жом,
745. Бу муҳташам жомни Сидон усталари ясаган бўлиб,
Ўзалликда топилмасди унинг тенги бутун жаҳонда.
Финикия эрлари бу жомни сотмоқ учун Лемносга
Олиб келиб, лек армуғон этгандилар кейин Фоасга;
Язон ўғли Эвней буни асир тушган Приам ўғли
750. Ликаон-чун берган эди Патроклга тўлов сифатда.
Ахилл дўсти шарафига ўтётган бу мусобақада
Энг тез чошган азаматга ушбу жомни бермоқчи бўлди.
Мукофотнинг иккинчиси — буқа эди ғоятда улкан;
Энг орқада қолганга у тайин қилди ним талант олтин.
755. Сўнг у давра ўртасига чиқиб шундай юзланди халққа:
«Кимда майл бўлса ушбу жасоратга, чиқсин ўртага!»

- Ойлейнинг чаққон ўғли Аякс турди ўрнидан дарҳол;
Заковатли Одиссей ҳам, Нестор ўғли мард Антилох ҳам:
Қиёси йўқ эди унинг ёшлар ичра тез югуришда.
760. Саф турдилар; тайин қилди йироқдаги маррани Ахилл.
Мана, чопиш ҳам бошланди; ўзиб кетди ҳаммадан Аякс;
Лек изма-из борар эди қув Одиссей унинг ортидан;
Қалавали дугни мато тўқиётган аёл кўксига
Яқин ушлаб, чаққон-чаққон оширади инни арқоқдан,—
765. Одиссей ҳам шундай чаққон елар эди Аякс ортидан;
Босиб борар эди изин чанг ҳам ҳали кўтарилмасдан;
Аякс унинг нафасини ҳис этарди ўз энсасида;
Одиссейнинг зафарталаб иштиёқин яна жўштириб,
Руҳлантириб ҳайқирарди халқ майдонни бошга кўтариб.
770. Лекин улар яқинлашай деб қолганда маррага, бирдан
Шоҳ Одиссей Палладага дилдан нидо қилди зорланиб:
«О, Зевс қизи,* тингла зорим! Пойларимни тезлат, раҳм қил!»

- Деб тавалло қилди шундай,— маъбуда ҳам тинглаб зорини,
Қувват берди танига-ю, енгиллатди оёқ-қўлини.
775. Мана, марра яқинлашиб, муздга ҳам қўл чўзса етгудек
Оз қолганда, бирдан Аякс тойиб кетди: бу Афинанинг
Иши эди — Аякс марҳум шарафига қурбон қилинган
Қайрилма шох ҳўкизларнинг босган эди суяқ тезагин;
Мард Аякснинг оғиз-бурни тезак ила тўлди баногоҳ.
780. Соврин — жомни илиб кетди шоҳ Одиссей биринчи бўлиб;
Улкан буқа насиб этди Оилейнинг ўғли Аяксга:
У ўрнидан туриб, маҳкам дашт буқасин шохин тутди-ю,
Тинмай тезак тушираркан, шундай деди майдон аҳлига:
«Дўстлар, менинг оёғимдан чалди Зевснинг қизи Афина!
785. У ҳамиша Одиссейга мадад берад — ўз онасидай!»

- Шундай деди,— кўкни тутди оломоннинг шўх-шўх хандаси.
Бу пойгада Нестор ўғли энг охириги совринни олди;
Олган заҳот ахейларга шундай деди жилмайиб туриб:
«Барчапизга аён, дўстлар, бу сафар ҳам боқий тангрилар
790. Ҳар галгидек, тақдирлади ёши улуг бадаларини.
Уч-тўрт кўйлак ортиқ йиртган мендан Аякс Оилейзода;
Шоҳ Одиссей эса кўҳна аждодларнинг насабидандир;
Аммо қари бўлса ҳам, у куч-қувватга тўла, дейдилар;
Ҳеч ким унга бас келолмас югуришда — Ахиллдан ўзга».
795. Деб чаққонпо Ахиллеснинг таърифини келтирди мақтаб,
Лек Ахиллнинг ўзи дарҳол жавоб қилди Несторзодага:
«О, Антилох! Бу мақтовинг бемукофот қолмас, биродар;
Совринингга ярим талапт олтин яна илова қилгум».

- Деб у олтин туҳфа қилди: йигит боши етди осмонга.
800. Чаққоноёқ Ахилл энди олиб чиқиб қўйди ўртага
Узун пайза, қалқон ҳамда бир дурафшон олтин дубулға,
Булар — мағлуб Сарпедоннинг совутлари — мард Патроклнинг
Ўлжаспиди. Сўнг Ахиллес шундай калом айтди эл аро:
«Икки жобоз муҳорибни чақирурмиз энди майдонга,
Токи улар силоҳ тақиб, совут кийиб, яккама-якка
Жанг қилишиб, эл олдида кўрсаткичлар ўз қудратларин.
Кимки рақиб совутини олдин тешиб, унинг мўътабар
Ва покиза баданидан қоп чиқарса, шудир музаффар,—
Унга ушбу кумуш бандли Фракия шопини бергум;
810. Ўлжа олган эдим мазкур силоҳни мен Астеропейдан;
Сарпедоннинг қуроллари иккала мард бўлашиб олур;
Сўнг уларнинг шарафига чодиримда бергум зиёфат».—

Шундай деди,— ва оёққа турди бузрук Теламонзода;
Кетма-кет тез Тидейзода Диомед ҳам турди мардона,

815. Икковлари икки ёқда ёру дўстлар даврасида тез
Совут кийиб, қуролланиб шайландилар зўр олишувга.
Ўқрайганча бир-бирига; ваҳм босди аргосликларни.
Сўнг даврага чошиб чиқиб жангни бошлаб юбордилар тез;
Улар уч бор тўқнашдилар, уч бор қурол уриштирдилар.
820. Теламонзод найза санчди рақибининг дўнг қалқонига.
Жароҳатлай олмади лек, зирҳ бор эди қалқон остида.
Лек Диомед мард Аякснинг етти қатлам қалқони оша
Очиқ бўйнин мўлжал олиб обдор найза санчмоқ бўларди.
Шунда ахей ўғлонлари шоҳ Аяксдан хавотирланиб
825. Жанг тўхтасин, мукофот тенг бўлинсин, деб шовқип солдилар.
Лек Ахиллес кумуш сопли шамшир ҳамда унинг ғилофи
Ва бежирим тасмаси-ла Диомедни мукофотлади.

- Ахилл қуйма темир лаптак олиб чиқди энди совринга;
Бир замонлар отган экан иқтидорли Этион уни;
830. Лекин уни шоҳ Ахиллес маҳв қилиб, темир лаппагин
Кемасида ўзи билан ўлжа қилиб олиб келганди.
Шоҳ жамоа қаршисида туриб шундай бир калом айтди:
«Лаптак отиб яна мардлик кўрсатмоқчи бўлганлар турсин!
Ўз юртида поёни йўқ экинзори бўлган мард учун
835. Ушбу темир лаптак хизмат қилгай роса беш йил муттасил;
У ҳеч қачон муҳтож бўлмас омоч ясаш учун темирга,
На чўбони, на деҳқонга шаҳар борар темир ахтариб».

- Деди у, — ва дик ўрнидан турди жангга тапна Полипет;
Тангримованд паҳлавон эр, соҳибқудрат шоҳ Леонтей ҳам;
840. Сўнг кетма-кет Теламоний ва девқомат Эпеос полвон;
Энг аввало ўшал темир зил лаптак Эпеос олиб,
Узоқ силкиб улоқтирди; халқ хахолаб кулиб юборди.
Ундан кейин тангри Арей арзандаси Леонтей отди;
Ана энди Теламоний Аякс залвар темир лаптакни
845. Қўлга олиб отган эди, оширворди олдингилардан.
Лек лаптакни муҳориб эр шоҳ Полипет қўлга олганда,—
Чўпон йигит қулочкашлаб отган таёқ чирпирак бўлиб,
Пода узра учиб анча жойга бориб тушгани каби,—
Полипетнинг лаптаги ҳам бориб тушди жуда узоққа;
850. Буни кўрган аргосликлар қийқиришиб юборди бирдан.
Полипетнинг одамлари гурра келиб, ўз сардорининг
Совринини ола кетди кемаларга шоду хуррам-ла.

- Ахилл энди ёйотарлар учун темир асбоблар қўйди:
Мукофотга ўнта — икки ва ўнта — бир қиррали* болта.
855. Нишон учун анча олис ерга, қумга кема устунин
Санчиб, унинг қир учига бир каптарни ингичка ип-ла
Оёғидан боғлади-да, эълон қилди: «нишон — шу» дея.

«Қимки ювош кабутарга ўқ теккизса, икки қиррали
Болталарнинг ҳаммасини олиб кетур ўз чодирига;

860. Қимки қушга ўқ теккизмай, фақат ипни узиб юборса,
У олажак бир қиррали болталарни мағлуб сифатда».

Деди Ахилл,— бу даъватга тез ўрнидан турди шоҳ Тевкр;
Турди яна мард Мерион — Крит шоҳин вафодор дўсти.

865. Дубулғага қуръа ташлаб силкитдилар; биринчи қуръа
Мард Тевкрга насиб қилди; бутун куч-ла ўқ узди у тез;
Лек афсуски, ўқ узишдан олдин Тевкр Феб—Аполлонга
Барра-барра қўзилардан ҳекатомба атамаганди.
Ололмади у мўлжални; дарғазаб Феб монелик қилди;
У отган ўқ қуш оёғи яқинидан чўрт узди ипни;
870. Қўкка парвоз қилди каптар қанотларин патиллатганча;
Ип шамолда учиб, охир ерга инди; халқ қийқирворди.
Шунда дарҳол мард Мерион хомуш турган Тевкр қўлидан
Ёйпи олиб, тайёр ушлаб турган ўқни чиллага тортди;
У дилида кумушкамон Фебга барра қўзичоқлардан
875. Ҳекатомба ваъда қилиб, «мадад бер», деб ёлборди унга:
Сўнг поёнсиз мовий кўкда гирд капалак бўлиб учётган
Ювош қушнинг қанот остин камонидан мўлжалга олди;
Ўқ каптарнинг қанотини тешиб ўтиб, яна заминга
Қайтиб тушди ва санчилди Мерионнинг пойи остига;
880. Каптар эса учиб тушиб қўнди қора кема дорига,
Сўнгра боши хам бўлди ва қанотлари шалвираб қолди,
Шу заҳоти руҳи жисмин тарк этдию дордан қулади;
Хайрон бўлиб қолди бирдап бу ҳолатни кўрган жамоа.
Икки дамли болталарнинг барин голиб Мерион олди;
885. Мағлуб Тевкр одамларин олиб кетди ўз кемасига.

Яна Ахилл чўнг найза ва қиймати бир бош ҳўкизга тенг,
Ўт кўрмаган пок ва гулдор бир қумғонни келтириб қўйди;
Шунда икки найзабардор тортишмоқ-чун турди ўрнидан:

- Биринчи мард — соҳибқирон Атрейзода шоҳ Агамемнон,
890. Иккинчи эр — Крит шоҳин содиқ дўсти жасур Мерион;
Вале зако Ахилл туриб шундай деди бу икки мардга:
«Агамемнон, биламизки, сеп ҳам найза отиш бобида,
Ҳам қудратда бекиёссан бутун аҳей халқи ичида.
Сен, яхшиси, Агамемнон, мукофотни бежанг олақол;
895. Чўнг найзани эса биз мард Мерионга берақолайлик,
Гар сенга шу маъқул бўлса. Менга қолса шундай қилардим».

Соҳибқирон Агамемнон маъқуллади Ахилл таклифин.
Шоҳ Ахиллес Мерионга берди шунда улкан найзани;
Агамемнон Талфибийга тутқазди ўз мукофотини.

ЙИГИРМА ТҮРТИНЧИ ҚЎШИҚ

ҲЕКТОР ЖАСАДИНИ ТОВОН ТҶЛАБ ОЛИШ

- Ўйин тамом; ҳамма кема-кемасига тарқалди зумда;
Халқ ўзининг чодирда шомлик қилиб, тунги уйқудан
Лаззатланиб дам олмоққа ошиқарди. Ёлғиз ғамзада
Пелейзода йиғлар эди ўз жонажон дўстини қўмсаб;
5. Ҳаловат йўқ эди унинг ошида ҳам, уйқусида ҳам;
У тўлғаниб ётар экан тўшагида, Патрокл ила
Биргаликда жанг қилганда, чўнг уммонда тўфонда қолиб
Бошларига не кулфатлар тушганини хотирлар эди;
Қайноқ-қайноқ кўз ёш тўкар эди Ахилл шуларни эслаб.
10. Гоҳ ёнбошлаб, гоҳ мук тушиб ётарди у, гоҳо чалқанча;
Охири у туриб кетиб, соҳил кезди паришон ҳолда.
Қирмизираи тонгни Ахилл қарши олди денгиз бўйида.
Шунда у тез қўшди учқур отларини жангаробага;
Аробага арқон билан боғлади у Ҳектор жасадин;
15. Дўсти қабрин атрофидан уни уч қур судраб ўтди-ю,
Чодирга қайтиб кўнгли таскин тонди охир-оқибат;
Ҳекторни у тупроққа юзтубан отди. Валекин унинг
Паноҳгоҳи Феб ҳеч зиён етказмади ўлигига ҳам;
Бул худованд мурдадан ҳам марҳаматин дариг тутмади:
20. Мудом унинг жасадин зар қалқонлар-ла ихота қилди.
Ахилл уни судраганда ҳеч бир шикаст етмасин, дея.

- Ҳа, илоҳий Ҳекторни шу тарзда таҳқир қиларди Ахилл.
Боқийларнинг раҳми келди, бунини кўриб арши аълодан
Ва Ҳермесни Ҳектор жисмин ўғирлашга даъват этдилар;
25. Ҳамма шунини маъқул кўрди; фақатгина маъбуда Ҳера,
Шоҳ Посейдон ва шаҳлоқўз Афинага хуш ёқмади бу.

- Улар ҳануз ёқтирмасди Трояни, кекса Приамни
Ҳамда унинг табаасин, Париснинг шум гуноҳи учун:
Қишлоқда у кулбасига ташриф қилиб маъбудаларни,
30. Таҳқирлаган ва бад шаҳват бахш этганини шарафлаганди.*

Субҳидамдан дарак бериб ўн икки бор ёнганда Шафақ,
Шундай деди кумушкамон Феб тангрилар жамоасида:

- «О, бешафқат ва ноинсоф худовандлар! Приамзоданинг Қурбонгоҳда буқалар ва қўчқорларнинг ёғлиқ сонларин
35. Сизлар учун хушбўй ўтда ёндирганин унутдингизми? Хатто унинг жасадин ҳам истамайсиз халос этмоқни; Имкон беринг, видолашсин марҳум билан завжаси, ўғли, Волидаси, чол отаси; Троянинг аҳолиси ҳам Паҳлавонни иззат билан дафн этсин ўтда ёндириб!
40. Сиз мурувват қилмоқдасиз, адолатни, раҳм-шафқатни Юрагидан соқит қилган соҳибчангал мард Ахиллесга. Ваҳшиёна қувва ҳамда густоҳона қалб соҳиби — шер Фақат ўзин маффаатин кўзлаб ўлжа ахтарар экан, Йиртқичона ҳамла қилур фонийларнинг подаларига, —
45. Пелейзод ҳам ўшал шердек йўқотгандир раҳм-шафқатни, Инсон учун ҳам ҳаён, ҳам зиён бўлмиш — шарму ҳаёни. Баъзи банда жудо бўлур юрагига азиз кишидан: Ёш ўғли, ё оғасидан — бир қориндан талашиб тушган; Аза тутиб, кўз ёш тўкур, илло охир ғамни тарк этур;
50. Зеро, Тақдир маъбудлари одамзодга бахш этмиш тоқат. Ахилл эса Ҳектор жонин олиш билан чекланиб қолмай, Дўстин қабри атрофида судрамоқда шўрликни хўрлаб! Ваҳоланки, бу билан у на шон қучар, на ҳаён кўрар! Минг қудратли бўлсин, бизнинг интиқомга дуч келгай Ахилл;
55. Ки ул қаҳқор она Ерни, гунг тупроқни таҳқирламоқда!»*

Сармалика Ҳера унга жавоб қилди тошиб ғазаб:

- «О, такаббур кумушкамон, айтганларинг ҳақ бўлур эди, Гар Ахиллес ва Ҳекторни бирдай яхши кўрганингда сен! Вале Ҳектор — хом сут эмган бир бандадир, инсон фарзанди;
60. Ахилл — тангри қавмидандир, туққан уни санам Фетида; Фетидани ўзим боқиб катта қилиб, жами боқийлар Учун бирдай азиз бўлган шоҳ Пелейга бергандим эрга. Ҳамма тангри бўлган унинг никоҳида; сен ҳам, о, фосиқ, О, хоин дўст, лира чалиб вақтичоглиқ қилгандинг тўйда!»
65. Жавоб қилди булутқувар Зевс ўзининг рафиқасига: «Ҳера завжам! Ҳеч қачон сен нола қилма аҳли самодан. Бирдай ҳурмат тонмаган ҳеч бул икки мард; лек Ҳекторни ҳам Иليونлик мардлар ичра ардоқларди кўн худовандлар, Мен ўзим ҳам! Ёдларди у бизни эзгу қурбонликлар-ла:
70. Қурбонгоҳим мудом мўл-кўл назрлардан (қирмизи майю Хушбўй ўтда куйдирилган ёғу гўштдан) мунаввар эрди, Лек қўяйлик ўғирликни; сездирмасдан Ҳектор жасадин Ўғирлашнинг имкони йўқ Ахиллеснинг қўли остидан; Кеча-кундуз қошидадир волидаси — гўзал Фетида.
75. Ундан кўра, бирон тангри бошлаб келсин уни қошимга; Маъбудага бир оғиз сўз айтайки мен, чаққон Ахиллес

Приамдан тўлов олиб қайтиб бергай Ҳектор жасадин».

- Деди Зевс, — мужда ила қуюн янглиғ учди Ирида;
У денгизга шўнғиди тез қудсий Сам ва серқоя Имбр
80. Орасида; чўнг долғалар фарёд чекди унинг пойида;
У ҳўкизининг мўғизига боғланган* ва оч балиқларни
Қийратувчи қўрғошиидек шўнғиди тез денгиз қаърига;
У ерда у, теран горда, Фетидани кўрди дафъатан;
Бул маъбуда океаннинг санамлари доирасида
85. Зор-зор йиғлаб ўтирарди ўз ўғлонин талх қисматидан;
Ўғлин ҳалок бўлишини биларди у бегона юртда.
Фетиданинг қаршисида туриб деди Зевс муждакаши:
«Аҳди маҳкам сармушовир Зевс чорлайди сени, Фетида».

- Кумушоеқ Нерей қизи шундай деди унга жавобан:
90. «Не амр этур боқийларнинг ҳукмдори мен бенавога?
Мунавварлар қошига ғам чекиб чиқмоқ уятдир менга!
Лек розиман: сарпадарнинг амри ерда қолмаслиги шарт».

- Шундай дея, кийди мотам жомасини она — Фетида,
Йўлга тушди сиё тундан ҳам қоп-қора уртук ёпиниб.
95. Ирида ҳам елдек учиб борар эди унинг олдида;
Теран денгиз долғалари йўл очарди маъбудаларга.
Қум соҳилга чиқиб улар учдилар тез юксак самога.
Учратдилар Зевсни унда; барча масъуд боқийлар эса
Чақмоқдорнинг теграсига машваратга тўплангандилар.
100. Зевс ёнига инди санам; Афина жой бўшатди унга;
Ҳера унга қадаҳ тутиб илиқ сўз-ла тасалли берди.
Фетида бир қултум ичиб, қайтарди ул олтин қадаҳни.
Боқийлару фонийларнинг падари Зевс бир калом айтди:
«Эрка қизим, Олимпга сен қалбинг тўла дард-ла чиқибсан»;
105. Биламан, сен маъбуданинг ғам-андухинг оғирдир беҳад;
Лек Олимпга сени нечун чорлаганим боисин айтгум.
Тўққиз кунки, боқийларнинг орасида нифоқ қўзғалган;
Муҳориб эр Ҳектор ила далир Ахилл сабабчи бунга.
Худовандлар Ҳектор жисмин ўғирлашни таклиф этмоқда;
110. Мен, аксинча, ул шарафни* Ахиллесга бахш этмоқчиман,
Қалбда мангу сақлаганча сенга меҳру лутфу садоқат.
Сен маъбуда, ўғлингга айт бориб юнон қароргоҳига;
Барча тангри ундан хафа; ҳаммадан кўп мен ранжиганман,
Ки у ғазаб даъвати-ла раҳматли эр Ҳектор жасадин
115. Бандаргоҳда сақламоқда хоҳламасдан тўлов олишни.
Гар қўрқса у ғазабимдан қайтарсин тез марҳум жасадин.
Иридани мен Приам ҳузурига жўнатурманки,
У ахейлар даргоҳига азиз ўғлин жасади учун
Борганида, Ахиллга мўл ҳадя элтсин, дилини хушлаб».

120. Шундай деди,— Фетида ҳам қулоқ осди Зевс каломига;
Мисли қушдай парвоз қилди юсак Олимп чўққисидан у.
Қароргоҳга келиб инди ва Ахиллнинг ўз чодирда
Нола чекиб, юм-юм йиғлаб ўтирганин кўрди баногоҳ;
Атрофида ёронлари ҳозирларди унга понушта;
125. Тахтапулда ётар эди бўғизланган сержун бир қўчқор,

- Муҳтарама она инди маҳзун ўғлин ёнига келиб;
Илки ила уни аста силаб, шундай такаллум қилди:
«Нуридийдам, нечун қалбинг эзмоқдасан оҳ-фиғон чекиб;
На бир овқат ейсан, бўтам, на бир пафас ором оласан?»
130. Ундан кўра, дилбар қиз-ла ишқ нашъасин сурганинг соз-ку.
Умринг тугаб қолаёзди; рўпарангда, суюкли ўғлим,
Шай турипти қилич қайраб шаксиз Ўлим ва аччиқ Қисмат.
Гапим тингла: сенга Зевсдан шундай мужда олиб келдим мен;
Худовандлар сендан хафа, ҳаммадан кўп Зевс ранжиганмиш.
135. Ки сен газаб даъвати-ла раҳматли эр Ҳектор жасадин
Бандаргоҳда сақлаясан хоҳламасдан тўлов олишни.
Сеп, Ахиллес, яхшиси мўл тоvon олиб, жасадини қайтар».

- Онасига шундай деди чаққоноёқ машҳур Ахиллес:
«Мен розиман; майли тўлов олиб келган олсин жасадини;
140. Баски, Олимп ҳукмдори менга шундай амр этган экан».

- Фетида ўз ўғли билан мирмидонлар қароргоҳида,
Кемаларнинг соясида шундай суҳбат қурган чоғида
Зевс муқаддас Трояга Иридани равона қилди:
«О, қанотли Ирида, уч, тарк этиб сен юсак Олимпни;
145. Ва муқаддас Илионга бориб хабар қил Приамга;
У ўғлини олмоқ учун борсин ахей кемаларига,
Ахиллесни рози қилмоқ учун совға олиб борсин мўл.
Илло чолнинг ёлғиз ўзи борсин ҳеч бир кузатувчисиз;
Фақат битта чол жарчини олса бўлди, хачир қўшилган
150. Аробани бошқармоқ ва ахейларнинг қароргоҳидан
Ахиллес маҳв этган ўғлин жасадини олиб келмоқ-чун.
Қўрқувни ҳам, ўлимни ҳам хаёлига келтирмасин ҳеч;
Биз Ҳермесни ҳамроҳ этиб жўнатурмиз нуруний чолга.
У кузатиб бориб шоҳни, Ахиллесга рўбарў қилур;
155. Бошлаб киргач у Приамни қаҳрамоннинг қароргоҳига,
На Ахиллес журъат этар мўйсафидга қўл кўтармоққа,
На йўл қўяр ўзгаларнинг унга таҳдид қилишларига;
У нодон ҳам, бешарм ҳам, фосиқ ҳаммас гуноҳга ботган;
У ҳамиша шафқат қилур паноҳ излаб борган одамга».
160. Деди Зевс, — парвоз қилди қуюнмонанд Ирида кўкдан;
Инди Приам ошёнига; шоҳид бўлди нола, фарёдга.

- Ўғиллари ҳовлининг қоқ ўртасида чол атрофида
Йиғларканлар, кўз ёшга ғарқ қилардилар либосларини;
Приам эса ётар эди бутун жисмин ридога буркаб;
165. У ҳовучлаб тинмай тупроқ сочар эди боши, бўйнидан.
Қизлари ва келинлари йиғлардилар ўз уйларида
Ахейларнинг қўлида жон қазо қилган Троя элин
Сон-саноқсиз иқтидорли ҳомийларин ёдлаб, ув тортиб.
- Зевснинг учқур муждакаши яқинлашиб аста Приамга,
170. Секин деди (титроқ босди қариянинг бутун вужудин):
«Бардам бўл, о, Дарданзода, ҳайиқмагил мендан мутлақо!
Мен Олимпдан бад ният-ла тушганим йўқ бугун қошингга,
Билъакс, олиб келдим сенга чақмоқотар Зевсдан хушхабар;
У самода бўлса ҳамки, қалбан қилур сенинг ташвишинг.
175. Зевс айтдики, Ахиллеснинг кўнглин бисёр армуғон ила
Хушлаб, Ҳектор жасадини товои тўлаб олар эмишсан;
Илло ўзинг борармишсан ёлғиз, ҳеч бир кузатувчисиз;
Фақат битта чол жарчини олсанг бўлди, хачир қўшилган
Аробани бошқармоқ ва ахейларнинг қароргоҳидан
180. Ахиллес маҳв этган ўғлинг жасадини олиб келмоқ-чун.
Қўрқувни ҳам, ўлимни ҳам хаёлинга келтирмасмишсан;
Тангри Ҳермес ҳамроҳ бўлиб борар эмиш сен билан бирга;
У кузатиб бориб сени, Ахиллесга рўбарў қилур;
Бошлаб киргач Ҳермес сени қаҳрамоннинг қароргоҳига.
185. На Ахиллес журъат этар сенга қарши қўл кўтармоққа,
На йўл қўяр ўзгаларнинг сенга таҳдид қилишларига;
У нодон ҳам, бешарм ҳам, фосиқ ҳаммас гуноҳга ботган;
У ҳамиша шафқат қилур паноҳ излаб борган одамга».
- Шундай дея учиб кетди қуюнмонанд гўзал Ирида.
190. Хачирларни аробага дарҳол қўшиб, унга кажава
Ўрнатмоқни амр этди шоҳ Приам ўғилларига.
Ўзи эса жадал кирди хазиналар тўла кўшкига,—
Кўшкки, томи баланд, хушбўй оғочлардан қурилган бино,
Чақиртириб ўз завжаси Ҳекубани, бир калом деди:
195. «Тингла, хотин! Менга Зевснинг муждачиси намён бўлди;
«Мирмидонлар ҳузурига бориб, товои тўлаб Ахиллга,
Ўғлонингни олиб келгил Илионга»,— деб амр этди у.
О, азиза завжам, сўйла, сен не дейсан ушбу борада?
Ҳам қалбим, ҳам заковатим мени қаттиқ даъват этмоқда
200. Тез боришга бандаргоҳга — ахейларнинг қароргоҳига».

Шундай деди; лек хотини юм-юм йиғлаб жавоб айлади:
«Вой ўлмасам! Қайда қолди бир замонлар салтанатингда
Ҳам хорижда эл оғзида дoston бўлган чўнг фаросатинг?
Мирмидонлар ҳузурига ёлғиз ўзинг бормоқчимисан?

205. Неча-неча далир ўғлонларимизни маҳв этган қаттол
 Ҳузурига борасанми? Темирданми, дейман ё жонинг?
 Ўшал қонхўр, имонсиз эр сени қўлга туширган ҳамон,
 Аяб-нетиб ўтирмайди, ёшингни ҳам ҳурмат қилмайди!
 Яхшиси, ўз уйимизда ўғлимизни қўмсаб йиғлайлик;
210. Билишимча, менинг кўзим ўғлимизга ёригандаёқ,
 Қаҳҳор Тақдир бахтиқаро қилган экан болам шўрликни,—
 Манглайига, ота-она кўзларидан четда, бир қаттол
 Оёғида кўпшакларга ем бўлмоқлик битилган экан.
 О, қанийди, илож бўлса, ул номардни кўксин кемириб,
215. Ичакларин тилка-пора қилардим у қасос олардим!
 Қўрқоқ каби ўлгани йўқ Ҳекторгинам унинг қўлида;
 У мардона ҳалок бўлди ватан учун ва Илионнинг
 Эркак, аёл аҳли учун, чекинув ва қўрқув не — билмай!»
- Шунда яна жавоб қилди Ҳекубага нуроний подшо:
220. «Моне бўлма хоҳишимга, ўз уйимда шумхосият қуш
 Бўлиб, хотин, сайрама; ҳеч ниятимдан қайтаролмайсан.
 Агар менга бул хабарни бирон коҳин, ёхуд авлиё,
 Ёки назр-пиёз ила фол очувчи фолбин айтсайди,
 «Алдоқ!» дея, ҳамма гапин нафрат ила инкор этардим;
225. Маъбуданинг сасин тинглаб, ўз кўзим-ла кўрдим мен уни;
 Ҳа, бораман қароргоҳга, бежиз эмас Зевс каромати.
 Гар кемалар яқинида ўлмоқ бўлса менинг қисматим,—
 Мен розиман! Майли, дажжол сўйсин мени, лек армоним йўқ
 Азиз ўғлим сўнг бор қучиб, тўйиб йиғлаб хумордан чиқсам!»
230. Дедию у, сандиқларин қопқоғини бирма-бир очиб,
 Гўзалликда қиёси йўқ ўн иккита зар уртук олди,
 Шол рўмол ва қимматбаҳо патгиламлар — ўн иккитадан.
 Энг муҳташам чакмонлару ғоят нафис ички либослар;
 Шундан кейин тарозуда тортиб олди ўн талант олтин;
235. Тўртта лаган ва иккита ярақлаган сепоя олди;
 Бир замонлар элчи бўлиб борганда у Фракияга,
 Приамга энг муҳташам қадаҳ совға қилган адилар.
- Кекса падар олиб чиқди аямасдан шул қадаҳни ҳам —
 Жон-дилидан хоҳларди у етишмоқни ўғил васлига.
240. У ҳаммани остонадан ғазаб ила қува бошлади:
 «Даф бўлинглар, касофатлар! Нима бало, уйларингизда
 Йўқми бошқа ташвишингиз — келиб бошим қотирмоқдасиз?
 Ёки Зевснинг энг диловар ўғлонимдан жудо қилгани
 Сизга ёқар? Бу жудолик оқибатин сезгайсиз тезда;
245. Мард ўғлоним нобуд бўлди — энди сизни ёв тутдай тўкар!
 Мен муқаддас Троянинг кулин кўкка соврилганини
 Кўрганимдан тезроқ гумдон бўлганим соз Анд қаърига!»

- Шундай деб у асо билан одамларни ҳайдай бошлади;
 250. Ҳамма ўзин четга олди қариянинг дағдағасидан.
 Шунда шоҳ ўз ўғилларин: Клит, Ҳелен, Ҳиппофоойни,
 Ўктам йигит Париснию энг дилвор Антифонни ҳам,
 Тангриларнинг арзандаси Агафонни, шавкатли Дийни,
 Памонни ҳам, саховатли Политни ҳам, Деифобни ҳам, —
 Уйни бошга кўтарганча койий кетди бўралаб сўкиб:
 255. «Тез қимирланг, ярамаслар, беҳаёлар! Азиз Ҳекторим
 Ўлганидан кўра ҳамманг тўнғиз қўпсанг яхши бўларди!
 Қандай бадбахт бандаманки, Трояда таваллуд тонган
 Энг паҳлавон ўғлонларим, битта қолмай қирилиб кетди!
 Тангримонанд Местор ҳам йўқ, соҳибқудрат Троил ҳам йўқ,
 260. Мардлар ичра тангримисол Ҳектор, сен ҳам энди йўқдирсан!
 Ки, худонинг (банданингмас) фарзандига ўхшаб кетардинг!
 Ҳасурларни қирди Арей, тирик қолди бу беҳаёлар;
 Ёлгончилар, фақат рақсда чаққоноёқ бадбахт раққослар,
 Элнинг молин ўғирловчи нотавонлар, малъун бандалар!
 265. Имилламай тезроқ шайланг аробани ва тезроқ жойланг
 Кажавага совгаларни; зудлик ила жўнамоғим шарт!»

- Шундай деди, — ва ўғиллар қўрқиб ота дағдағасидан,
 Ғилдирашиб чиқдилар тўрт ғилдиракли яп-янги, гўзал
 Аробани ва устига ўрнатдилар теран кажава;
 270. Сўнг қозиқдан олиб улар хачирларнинг ҳалқачаси қўп,
 Чўққисидан қалпоғи бор обдор, шамшод бўйинтуруғин
 Тўққиз газли қайиш билан бирга қўшиб олиб чиқдилар,
 Ўрнатишиб чўнг шотининг энг учига бўйинтуруқни,
 Маҳкам чандиб боғладилар илгакларга қайишлар билан;
 275. Бўйинтуруқ қалпоқчасин тасма билан уч карра ўраб,
 Қолган ҳамма абзалларни ҳам бирма-бир боғлаб чиқдилар.
 Кейин уйдан олиб чиқиб Ҳектор учун тўланадиган
 Совгаларни, тўрт ғилдирак аробага жойлаштирдилар,
 280. Метинтуёқ хачирларни аробага қўшдилар дарҳол.
 Келтирдилар сўнг отларни, қўшмоқ учун жангаробага,
 Ки, уларни шоҳнинг ўзи боққан эди баланд оҳурда;
 Томи юсак қўшқ олдида қўшарқанлар жангаробага
 Ул отларни шоҳ ва жарчи, тузардилар доно режалар.
 285. Яқинлашиб келди бу пайт шоҳ олдига ғамнок Ҳекуба;
 Ўнг илкида у май тўла олтин қадаҳ ушлаган эди,
 Ки, шавҳарим уни паймо қилсин, дея сафар олдидан;
 Шундай деди у Приамга, туриб отлар рўбарўсида:
 «О, маҳбубим, баски ҳамон ўз аҳдингдан қайтмас экансан,
 290. Зевсни ёдлаб май наймо қил ва тангрига тавалло қилки,
 Сени омон қайтарсин ёв орасидан ўз мақомингга.
 Ида тоғин чўққисидан Трояни ҳамиша сергак

- Кузатгувчи булутқувар ва чақмоқдор Зевсга сиғин сен.
Сўрки ундан, ўзи севган, иқтидорда ҳеч қиёси йўқ
295. Башоратчи қуш намоён қилсин кўкда, ўнг томонингдан;
Ки сен камол ишонч ила йўл ол данай бандаргоҳига.
Гар намоён қилмаса Зевс хушмуждачи ўшал бургутни,
Унда, жоним, ёлбораман, мирмидонлар қароргоҳига
Асло қадам босма, дея, қанча қатъий бўлмасин аҳдинг».
300. Завжасига деди дарҳол тангримонанд кекса Приам:
«О, Ҳекуба, юз ўғирмам асло доно маслаҳатингдан;
Лек, яхшиси, биз илк чўзиб, тангри Зевсдан мадад сўрайлик».
- Деб амр этди қўлларига сув қуймоқни жория қизга;
Жория ҳам елиб бориб, бир кўза сув ила бир дастшўй
305. Олиб чиқди ва ғизиллаб келди подшо истиқболига.
Шоҳ илкини ювиб бўлгач, завжасидан олди қадаҳни,
Сўнгра ҳовли ўртасида турганча, май паймо қиларкан,
Самога кўз тикканича янгроқ сас-ла тавалло қилди:
«О, Идада малик бўлмиш шавкатли ва қодир падар Зевс!
310. Шундай қилки, илтифот-ла қарши олсин мени Ахиллес;
Сўргум сендан, ўзинг севган, иқтидорда ҳеч қиёси йўқ
Башоратчи қуш намоён қилгил кўкда, ўнг томонимда;
Ки мен камол ишонч-ла йўл олай данай бандаргоҳига!»
- Деб ёлборди, — ва эшитди унинг сасин парвардигор Зевс:
315. Аён қилди тангри фолбоп қушлар ичра энг ҳаққонийси —
Бургутни тез (аҳли фоний уни қора овчи деб айтур),
У намоён бўлиб кўкда, ёзганида қора қанотин,
Келар эди ҳар қаноти Троянинг ғоят бадавлат
Хонадонин улкан, заранг қоңқасининг тавақасидай.
320. Бургут учди Троянинг ўнг ёғида. Шоҳ ва малика
Буни кўриб шодландилар, таскин топди нотинч қалблари.
- Приам жангаробага сакраб чиқиб, бостирмадаги
Отларини елдек ҳайдаб чиқди қаср дарвозасидан. п
Хачирлар тўрт ғилдираклик аробани тортиб борарди;
325. (Бошқарарди хачирларни муждачи чол — донишманд Идей);
Шоҳ Приам шу ароба орқасидан жангаробада
Отларини учирганча чопди шаҳар кўчаларидан;
Шоҳнинг ҳешу аҳбоблари кузатгандек уни ўлимга,
Маҳзун йиғлаб қолди. Чоллар чиқди шаҳар дарвозасидан;
330. Шоҳнинг ҳешу ўғиллари Трояга қайтдилар маъюс.
Лек сафарга чиққанларни олимплик Зевс кўрмай қолмади;
У чолларни даштда кўриб, Приамга шафқат қилдию
Шундай калом айтди бирдан азиз ўғли тангри Ҳермесга:
«Бўтам Ҳермес! Сен худолар ичра ғоят одамохунсан;

335. Йўловчига ҳамроҳ бўлиб, дарддан фориғ қилурсан доим.
Бор, Троя шоҳини сен ахейларнинг бандаргоҳига
Шу йўсинда кузатгилки, ғанимларнинг лашкари ичра
Ҳеч бир кимса қарияни кўрмасин ҳам, танимасин ҳам
То у кириб бормагунча Ахиллеснинг истиқболига».
340. Деди Зевс ва итоат этди унга муждачи Ҳермес;
Пойларига боғлади тез мангу олтин кафшларини
(Бул кафшлар поёни йўқ замин узра ва серталотум
Уммон узра мисли елдек учирарди тангри Ҳермесни);
У илкига, бандаларни ухлатгувчи, ёхуд ғафлатда
345. Ётганларни уйғотгувчи пуркаронат асони олди;
Ушбу асо ила Ҳермес парвоз қилди юксак Олимпдан.
Зум ўтмай у етиб борди Трояга ва Ҳеллеспонтга;
У мўйлаби сабза урган, гўзал ёшлик гаштини сурган
Бир шаҳзода сиймосида кенг даладан кетиб борарди.
350. Салдан кейин икки кекса Илнинг қабри ёнидан ўтиб,
Тўхтадилар зилол сув-ла суғормоқ-чун, от, хачирларни;
Бу пайт энди оқшом тушиб, қош қорая бошлаган эди.
Шу чоқ ногоҳ зийрак Идей кўриб қолди тангри Ҳермесни,
Шундай дея юзланди тез ўз ҳамроҳи шоҳ Приамга:
355. «Дарданзода, бу ёққа боқ! Лозим бизга эҳтиёт бўлмоқ;
Ортимиздан келур бир эр, маҳв этмоққа чоғланган бизни!
Қочмоқ лозим; отлар учқур; ёки унинг қошига бориб,
Пойларидан қучиб туриб, ундан шафқат сўрамоқ даркор!»
- Деди Идеи, — қўрқиб кетган чолнинг қалби ларзага келди;
360. Қомати дол Приамнинг тикка турди сафид сочлари;
У донг қотиб қолган эди. Эриуний келиб қошига,
Қўлларидан аста олиб деди унга навозиш ила:
«Аҳли фоний маст уйқуда ётган шундай қоронғу тунда
Олисгами борурсан, о падар, оту хачирларинг-ла?
365. Наҳотки ҳеч ҳайиқмайсан чор атрофда изғишиб юрган
Қаттол, мағрур ва дарғазаб ахейлардан — ағёрларингдан?
Агар сенинг зулмат тунда шунча бисёр хазина ила
Кетётганинг бирон ғаним сезиб қолса ҳолинг не кечур?
Ёш эмассан сеп ўзинг ҳам, ҳамроҳинг ҳам мункиллаган чол;
370. Қандай ҳифз қилгайсан сен ўзингни дуч келган ғанимдан?
Сенга бадлик раво кўрмам, ўзгалардан ҳимоя қилгум,
Зероки, сен ота менинг падаримга ўхшаб кетасан!»
- Тангримонанд чол Приам жавоб қилди Ҳермесга дадил:
«Азиз ўғлоң, тамомпла ҳақдир жами айтган гапларинг.
375. Вале, баски, тангри раво кўрган экан менга сепдайин
Нодир ақл соҳибини, саховатли, ўктам ҳамроҳни,

Демак менинг бошим узра паногоҳ Зевс илкин чўзипти;
Демакки, сен саодатли ота-она фарзандидурсен!»

- Приамга деди яна шарофатли муждачи Ҳермес:
380. «Доно ва ҳақ калом айтдинг, о муҳтарам нуроний ота.
Валекин сен баён этгил менга яна бор ҳақиқатни;
Шунча молу давлатни сен бирон четга жўнатурсанми,
Ҳеч бўлмаса, шу бойликлар омон қолсин, деган ниятда?
Балки қудсий Трояни, қўрқиб кетиб, тарк этмоқдасан?
385. Ҳалок бўлди энг диловар ҳомийингиз — сенинг ўғлонинг!
Ахей диловарларидан қолишмасди у жангда асло!»

Тангриваш шоҳ Дардонзода дарҳол жавоб қилди Ҳермесга:
«О, сен, марҳум, бахтиқаро ўғлонимни ширин сўз ила
Хотирлаган навжувон мард, кимсан ўзинг, отанг-онанг ким?»

390. Чолга яна жавоб қилди шарофатли муждачи Ҳермес:
«Кўряпман, сен сўрмоқчисан мендан жасур Ҳектор ҳақида.
Мен ўзим ҳам уни тез-тез кўрар эдим шавкатли жангда,
Ҳаттоки, у данайларни қувиб бориб бандаргоҳгача,
Кўп лашкарни шамшири-ла тутдай тўккан машъум кунда ҳам.
395. Кузатардик биз бир четда туриб Ҳектор жасоратини;
Атрейзоддан аччиғланган Ахилл бизни қўймасди жангга.
Мен Ахиллес навкариман, бир кемада сузиб келганмиз;
Асли наслим мирмидонлик; мард Поликтор падарим менинг:
У ҳам сендек кўн бадавлат, нуроний ва наҳлавон эрдир.
400. Унинг олти ўғли уйда, еттинчиси, мана — қаршингда;
Бизлар қуръа ташлагандик — менга тушди жангга жўнамоқ.
Мен соҳилдан жанг майдонни текширгани келувдим бугун;
Эрта тонгда бошлагайлар мард ахейлар шаҳарга ҳужум.
Бекор ётиш тегди қўшин меъдасига; лашкарбошилар
405. Қўшиндаги жанговарлик кайфиятин босишга ожиз».

- Тангримонанд шоҳ Приам жавоб қилди тангри Ҳермесга:
«Ҳақиқатдан ҳам сен агар Ахиллеснинг ҳабиби бўлсанг,
Ўтинаман, яширмай бор ҳақиқатни, баён қил менга:
Етипtimi ўғлим ҳануз бандаргоҳда, ё унинг жисмин
410. Нимта-нимта қилиб Ахилл ташлаганми иту қузгунга?»

- Жавоб қилди яна чолга шарофатли муждачи Ҳермес:
«О, қария, уни на ит ғажиган, на қузгун чўқиган:
У бешикаст ётур ҳамон Ахилл инган кенг бандаргоҳда,
Бир чодирда; ўлганига ўн икки кун бўлган бўлса ҳам,—
415. Ҳамон жисми примаган, жангда шаҳид бўлган лашкарни
Чигирткадек кемирувчи оч қуртлар ҳам тегмаган унга.
Тўғри, Ахилл уни ҳар кун қудсий Шафақ нур сочган чоғда

- Судрар дўстин азиз қабри теграсида шафқатсизларча;
 Лек етмаган унга шикаст; кўрсанг сен ҳам ҳайрон қоласан;
 420. Худди шабнам юганидек тароватли; асар йўқ қондан,
 Бутун жисми гулдай тоза, танидаги қаҳдор найзадан
 Пайдо бўлган жароҳатлар бари энди тамомап битган.
 Ки худолар ғамхўрдирлар машхўр ўғлинг жасадига ҳам;
 Аҳли само уни шундай эъозлайди, қарам қилади».
425. Қариянинг кўнгли гулдай япинаб, шундай деди Ҳермесга:
 «Само аҳли қурбонлик-ла йўқлаб турмоқ, кўп савоб, ўғлим!
 Ҳектор,— кошки тирик бўлса!— фароғатли кошонамизда
 Ҳар вақт юсак Олимпдаги боқийларни ёдлаб турарди;
 Шу бойсдан эсламоқда худовандлар марҳум ўғлимни.
430. Лек қулоқ сол, қабул айлаб мендан ушбу олтин қадаҳни,
 Боқийларнинг паноҳида мирмидонлар қароргоҳига,
 То Ахиллнинг кўшкигача кузатиб қўй мени ҳифз этиб».

- Зевс элчиси Ҳермес яна жавоб қилди Дарданзодага:
 «Сен, қария, мени ёш деб йўлдан урма, менга бермоқчи
 435. Бўлган совғанг олмам асло, Ахиллесни ғофил қолдириб.
 Мен Ахиллни ҳурматлайман ва ул эрга тегиш совғани
 Пинҳон олмам, кейин бирон фалокатга учрамаслик-чун;
 Илло сенга заминда ҳам, уммонда ҳам ҳамроҳ бўлгайман;
 То шавкатли Аргосгача ҳам кузатгум сени жоп-дилдан;
 440. Ҳеч бир фоний кас йўлимга ғов бўлишга журъат ётолмас».

- Дея чиқди шоҳ отлари қўшилган жангаробага тез;
 Ҳермес қамчи ва жиловни ўз қудратли илкига олди;
 Отларга ва хачирларга уфурди у ғайрату қудрат,
 Етишганда соҳилдаги зовурга ва деворга улар,—
 445. Сал олдинроқ бунда ахей соқчилари кечлик қилганди,—
 Шарофатли Ҳермес улар ҳаммасини ухлатиб қўйди;
 У минора остидаги дарвозанинг танбасин суриб,
 Уни очди, ичкарига олиб кирди шоҳ Приамни
 Ҳамда унинг кўп бебаҳо совға ортган аробасини.
450. Сўнг Ахиллнинг юсак кўшки қаршисига етганда улар
 (Мирмидонлар ўз шоҳининг ҳашаматли бу саройини
 Қўрғон ичра заранг арча оғочидан мустаҳкам тиклаб,
 Ёпгандилар унинг томин сой бўйида ўсган қамиш-ла;
 Қаср ва кенг ҳовли қозиқ девор ила ўралган эди;
 455. Танбаланар эди йўғон арча сунба билан қонқаси;
 Бул қопқани очмоқ, ёки ёпмоқ учун уч нафар ахей
 Азамати сураар эди ул сумбани базўр, тер тўкиб;
 Лек Ахиллнинг ёлғиз ўзи осонгина эпларди бун),—
 Очиб берди қарияга шарофатли Ҳермес қопқани
 460. Ва ҳовлига олиб кирди Пелейодга аталмиш муздни.

- Сўнгра тушиб аробадан, шундай деди Дарданзодага:
 «Рўпарангда турган — тангри Ҳермес эрур, Олимпдан тушган;
 Жўнатганди бузрук отам мени сенга мададкор ётиб.
 Унинг амрин бажо этдим, энди қайтгум яна Олимнга;
 465. Кўринмайман Ахиллеснинг кўзига мен; боқий тангрининг
 Фоний банда ила ошкор учрашмоғи одобдан эмас.
 Сен киравер; киру қуч тез Ахиллеснинг тиззаларини;
 Унинг мағрур юрагини юмшатмоқ-чун, кекса падари,
 Муҳтарама онаси ва ўғли ҳаққи илтижо қилгил».
470. Шундай дея парвоз қилди тангри Ҳермес юксак Олимпга,
 Шоҳ Приам ерга чаққон сакраб тушди жангаробадан,
 Идейни у нозир қилиб қолдирдию от, хачирларга,
 Ўзи шахдам одим отиб кирди Ахилл қошонасига.
 Унда Пелей ўғлини кўрди ёру дўстлар жамоасида;
 475. Икки дўсти: мард муҳориб Алким ила асов отларни
 Тушовловчи Автомедон унга хизмат қилар адилар;
 Ахилл энди шомлик қилиб бўлган эди, хонтахтадаги
 Таомлару ичимликлар йиғиштирилмаганди ҳали.
 Чол ҳеч кимга сездирмасдан кўшкка кирди ва Ахиллеснинг
 480. Оёғига ётиб, қучди тиззаларин, ўпди қўлларин, —
 Яъни унинг ўғлонларин жонин олган мудҳиш қўлларни!
 Ғоят оғир жиноятга ботган қотил юртидан қочиб,
 Ўзга элда иқтидорли хонадондан излайди паноҳ, —
 Шунда ҳамма ҳайрат билан тикилади бу мусофирга, —
 485. Ахиллес ҳам ҳайратланди шундай, кўриб нуроний чолни:
 Қолганлар ҳам бир-бирига тикилдилар ҳангу манг бўлиб.
 Приам эса паҳлавонга ёлборганча бир калом айтди:
 «О, Ахиллес, тасаввур қил боқийсифат бузрукворингни, —
 У ҳам мендек, турур нохуш кексалиқнинг бўсағасида!
 490. Аҳтимолки, айни шу пайт ёвлар уни қуршаб олгандир,
 Бечорага мадад қўлин чўзгувчи бир халоскор йўқдир.
 Лек ҳарқалай, у воқифу сенинг тирик эканлигингдан,
 Жигарбандим, азиз ўғлим Троядан соғ қайтгай, деган
 Умид билан кун-узуқун ўз кўнглига таскин берар у.
 495. Валекин мен, мардум ичра шундай бадбахт бир бандаманки,
 Қудсий шаҳар Трояда кўп диловар ўғил кўрдиму
 Лек уларнинг биронтасп ҳам жанггоҳдан тирик қайтмади!
 Эллик ўғлим бор эди ёв истилоси арафасида;
 Ўн тўққизта оға-ини бир онадан туғилган эди;
 500. Қолганларин туққан эди ўзга суюк рафиқаларим;
 Бахтиқаро ўғилларим кўпин қаҳқор Арей қийратди.
 Битта ўғлим қолган эди — эл ва шаҳар ҳимоячисп;
 Сен ўшани — Ҳекторни ҳам маҳв қилдинг — ватан посбонин!
 Шу ўғлоним учун келдим, о, Ахиллес, қароргоҳингга;
 505. Мен беназир музд келтирдим Ҳекторимнинг жасади учун.

Худовандлар ҳаққи! О, мард! Раҳм қил мен — бахтиқарога,
Эсла отанг шоҳ Пелейни: ундан минг бор бадбахтроқман мен!
Ер юзида ҳеч бир банда кўрмаган ғам тушди бошимга;
Ўймоқдаман фарзандларим қотилининг қонли қўлини!»

510. Ғамгин кўз ёш тўқди шунда шоҳ Ахиллес падарин қўмсаб;
Приамнинг қўлини олиб аста уни четлатди ўздан.
Икков мунгли йиғлай кетди; қария ўз ўглини эслаб,
Ахиллеснинг оёғида ўксиб йиғлар, хокиной бўлиб;
Ахилл эса гоҳ отасин, гоҳо дўстин эслаб йиғларди.
515. Бутун кўшкни тутган эди икки шоҳнинг аянчли оҳи.
Лекин Ахилл тўйиб-тўйиб йиғлаб, кўнглини бўшатгач обдан,
Тез турди ва ерда ётган чол қўлидан ушлаб кўтарди;
Чолнинг оппоқ соқолидан ва нуроний пок чеҳрасидан
Таъсириланиб кетган Ахилл ғам бошлади шундай лутф ила:
520. «Билсам, қалбинг кўп машаққат чекипти, о, бахтиқаро чол!
Бандаргоҳда кўп суюкли ўғлонларинг маҳв этган эрнинг
Қошига сен қандай юрак ютиб келдинг ёлғиз бир ўзинг?
Темирданми, дейман, сенинг кўксингдаги қалбинг, қария!
Лек Приам, тинчлан, ўтир; биз нечоғлиқ ғамнок бўлсак ҳам,
525. Яширғаймиз ҳасратимиз, ўчирғаймиз унинг ҳовурин.
Одамга ҳеч ҳаён йўқдир дилни пора қилгувчи ғамдан;
Ғам-андуҳда яшамокдир қисматимиз биз бахтиқаро
Бандаларнинг; билмас андуҳ нелигини фақат худолар.
Икки азим кўза бордир Зевс уйининг бўсағасида,
530. Бири хушбахт, иккинчиси бадбахт туҳфа ила лиқ тўла.
Зевс уларни бахш этади бандаларга омихта қилиб,
Шу боис гоҳ қувноқ, гоҳо ғамнок бўлур одам ҳаётда;
Бадбахт қисмат насиб этган банда, билки — фақир у ҳақир;
Таъқиб этур ҳар қадамда хору зорлик уни изма-из;
535. Бандалар ҳам ҳазар қилур худобезор бахтиқародан.
Бузрукворми Пелейни ҳам ёшлигида боқий тангрилар
Кўп мунаввар туҳфаларга саховат-ла қўмган эканлар;
Бандалардан бойликда ва саодатда минг карра баланд
Мирмидоннинг иқтидорли шоҳи, гарчи фоний бўлса ҳам,
540. Худовандлар куёв қилган экан уни пок маъбудага.
Лек унга ҳам ато этган эди тангри машъум бадбахтлик;
Қанотига кирувчи бир суянчиғи қолмади уйда —
Давлатининг вориси йўқ. Умри қисқа ёлғиз ўғлининг
Ки мен бунда, Трояда сенга ҳамда авлодларингга
545. Азоб бериш ила бандман, отам кўнглини овлаш ўрнига.
Сен ўзинг ҳам бир замонлар давру даврон сурган экансан.
Макар юрти — Месбосдаю* сермуҳассал Фригияда,
Поёни йўқ Хеллеспонтда беадад халқ яшаган экан;
Дейдиларки, сен шу эллар орасида ҳам ўғилларинг,
550. Ҳам бойлигинг, ҳам обрўйинг ила доврўқ қозонганкансан.

- Лек самовий худовандлар оғир кулфат солди бошингга,
 Узлуксиз жанг ва қаттоллик бошлаб шаҳринг бўсағасида.
 Андуҳ ила ҳадеб қалбинг сиқаверма, қилгин қаноат;
 Хеч бир наф йўқ марҳум ўғлинг учун кулфат чекавергандан;
 555. Кўз ёш билан тирилмас у, ўз жонингни қийнайсан, холос!»
- Тангримонанд чол Приам жавоб қилди Пелей ўғлига:
 «Ўғлим Ҳектор ётар экан чодирингда дафн этилмай,
 Ўтирмайман мен кўшкингда о, диловар Зевс арзандаси!
 Ижозат бер, дилбандимнинг дийдорига тўйсин кўзларим!
 560. Ўзинг эса, қабул айла биз келтирган хазиналарни.
 Кўриб кўзинг қувонсину бахтиёр қайт она юртингга,
 Имкон бергил мен — шўрликнинг янашимга ёруғ жаҳонда!»
- Шундай деди ўқрайганча чаққоноёқ Ахиллес чолга:
 «Аччиғимни келтирма, чол! Ўғлонингни қайтиб беришим
 565. Лозимлигин биламан мен; зеро, кумушоёқ волидам —
 Гўзал санам Фетида Зевс амрин менга этганди баён.
 Сезмоқдаман, сени ҳам, чол (мендан бунини яширолмайсан),
 Қодир тангри бошлаб келган мирмидонлар бандаргоҳига;
 Зеро, ҳеч бир навқирон ва оташюрак фоний йигит ҳам
 570. Соқчиларга сездирмасдан ўтолмайди бу қароргоҳга,
 Сурулмайдиган осонликча дарвозанинг сумбасини ҳам,
 Бас, жим бўл, чол, сен аламли қалбим кўпман жараҳатлама.
 Акс ҳолда, о, Приам, илтижойинг рад этиб буткул,
 Зевс амрини бажармоқдан воз кечмоқлик ҳеч гапмас мен-чун».
375. Бу таҳдиддан қўрқиб кетган шоҳ Приам жим бўлиб қолди.
 Ахилл эса мисли шердек эшик томон отилди шунда;
 Шоҳ ортидан икки дўсти: қодир Алким ила диловар
 Автомедон эргашдилар; Патроклнинг ўлимидан сўнг
 Ахилл учун энг эъзозли дўст эдилар шулар иккови.
 580. Улар от ва хачирларни чиқардилар аробалардан;
 Жарчи чолни бошлаб кириб, ўтқаздилар юмшоқ курсига,
 Шоҳнинг аробасидаги тўлов учун олиб келинган
 Қийматбаҳо совғаларни туширдилар фурсат ўтказмай;
 Қолдирдилар фақат икки ридо ила ҳарир жомани,—
 585. Жўнатмоқлик мақсадида жасад устин ёниб шулар-ла.
 Ахилл чорлаб чўриларни, амр этди тез ювиб ўликни,
 Бадағига мой сурмоқни, сездирмасдан шоҳ Приамга;
 Тагин ота ўз ўғлининг ҳолин кўриб ғазабланмасин,
 Мен ҳам қаттиқ аччиғланиб қарияни ўлдириб қўймай
 590. Ва муқаддас Зевс амрини бузиб қўймай, деб қўрқарди у.
 Жориялар муаттар мой сурди, ювиб-тараб жасадни.
 Ахилл ўзи маофага олиб қўйди Приамзодани —
 Дўстлар эса биргалашиб аробага қўйдилар уни.
 Азиз дўстин отин атаб хитоб қилди шунда Ахиллес:

595. «О, Патрокл! Гар эшитган бўлсанг зулмат Аидда туриб
Мард Ҳекторни отасига қайтарганим, мендан нолима;
Ўғли учун Приам кўп қиммат товон тўлади менга;
Ул товоннинг бисёр қисmini бағишлагум сенга, о, дўстим».

Шундан кейин саховатли Пелейзода қайтди кўшкига;
600. Ўзи боя туриб кетган ҳашаматли курсига бориб,
Приамнинг қаршисига ўтирдию юзланди чолга:
«Хоҳишингга кўра, ўғлинг қайтарилди, о, нуроний чол;
Маофада ётур ҳозир. Чиққанингда саҳар сафарга,
Уни ўзинг кўражаксан; лек тановул қилайлик ҳозир,
605. Бахтиқаро Ниоба ўз олти ўғли, олти қизидан —
Гулдек гузал ўн иккита азиз ва ёш болаларидан
Бирдан жудо бўлганда ҳам, унутмаган эди овқатни.
Ўғилларин Феб ўқ отиб қийратганди кумушкамондан,
Қизларини — Артемида: Ниобадан интиқом олиб.
610. Ки Ниоба тенг қилганди ўзин анор юзли Летага;
Лета — икки, мен кўп фарзанд опасимап, деб керилганди.
Вале унинг болаларин маҳв қилди шу икки фарзанд.
Ҳасадлар хор бўлиб ётди тўққиз кун: лек уларни ҳеч ким
Дафн этмади: айлантирган эди тошга Зевс барча элни.
615. Ўнинчи кун дафн қилди улар барин шафиқ худолар.
Йиғлайвериб ҳолдан тойган опа, охир қўмсабди таом.
Ҳозир эса, худовандлар тошга айлантирган Ниоба
Хилват Сенил тоғларида (дейдиларки, тоғ ёрларида
Маъбудалар дам олишни хуш кўрармиш, санамлар эса
620. Рақс тушармиш Ахелойнинг соҳилида) чекмоқда азоб.
Бас, шундайкан, плохий чол, кел тановул қилайлик биз ҳам,
Трояга боргач ҳали, ўғлингга кўп аза тутасан,
Азиз ўғлинг ҳижронда дарё-дарё кўз ёш тўкасан».

Сўнг Ахилл шахт туриб кетиб, бўғизлади оқ жунли қўйни;
625. Дўстлар иилиб терисини, нимталашди расамади-ла.
Кейин гўшти майда-майда қилиб тўғраб сихга тортишди,
Ўтга қўйиб пиширишгач, хонтахтага қўйишди барин.
Автомедон қўйди ажиб саватларда келган нонларни
Хонтахтага; лек таомни бўлди сахий Ахиллнинг ўзи.
630. Икковлари қўл чўздилар ўртадаги тогли таомга.
Еб-ичиши қоринлари тўйгач, Дардан ўғли Приам
Узоқ фурсат ўтирди шоҳ Ахиллеснинг салобатидан
Ҳайратланиб: у кўрётган эди гўё парвардигорни.
Ахиллес ҳам Дардопзода Приамдан ҳайратда эди:
635. Унинг нурли сиймосидан ва бамаъни каломларидан.
Икковлари бир-бирига тикилишиб завқланишарди;
Мана, охир илохий чол Ахиллесга такаллум қилди:
«Энди ором олай мен, о, Зевс эркаси! Ижозат бергил,
Бир дам сенинг маконингда ширин уйқу лаззатин сурай.

640. Зеро, менинг бахтиқаро ўғлим Ҳектор сенинг қўлингда
Маҳв бўлган ондан буён бир лаҳза ҳам мижджа қоқмадим;
Ўшал машъум кундан буён ғамга ботиб, мудом ҳовлимда
Азоб чекдим қорилганча бадбўй гўнгу қора тупроққа.
Фақат бугун биринчи бор неъматлардан тановул қилиб,
645. Шароб ичдим; шу чоққача тотимаган эдим мен туз ҳам».
- Фармон берди Ахиллес ўз дўстлари ва оқсочларига:
— Сиз даҳлизга ўрин солинг икки кекса учун яхшилаб,
Қалин тўшак тўшаб, алвон ёстиқ қўйинг ва гилам ёзинг;
Ҳар бирилинг устига пар кўрна ёпинг — совқотмасинлар.
650. Жориялар уйдан чиқди пар-пар ёнган машъала ушлаб;
Кейин улар икки тўшак тўшадилар эпчиллик билан.
Саховатли Ахилл шунда мутуйнба қилади Приамга:
«Ўзр, азиз меҳмон, сени ташқарига ётқизмоқдаман;
Қошимга тез-тез данайлар маслаҳатга келиб туради.
655. Гар шулардан бири сени кўрса тунда бу ерда ногоҳ,
Дарҳол бориб хабар қилур бош саркарда Агамемнонга;
Ана унда, олиб кетиш мушкул бўлур ўғлинг жасадин.
Яна бир гап, Дардонзода; менга шуни очиқ-ойдин айт:
Шонли ўғлинг дафн этмоқ-чун сенга қанча кун керак бўлур?
660. Қанча десаи, шунча кун мен жанг қилмасдан тутгум лашкарни».

- Ахиллеса жавоб қилди тангримонанд кекса Приам:
«Агар менга имкон берсанг Ҳекторимни дафн қилмоққа,
Бу рафторинг ила кўнглим тоғдек юксак кўтарар эдинг,
Ўзинг шоҳид — қамалдамиз; тоғдан кесиб тушмоқ лозимдир
665. Оғочларни; лекин қўрқиб қолган жуда трояликлар,
Ҳекторимга мен тўққиз кун аза тутсам девдим уйимда;
Ўнинчи кун уни гўрга қўйиб, элга зиёфат берсам;
Ўн биринчи кун ёдгорлик тепасини тикласамиз-да,
Ўн иккинчи кун бошласак яна жангни, гар лозим ўлса».
670. Приамга жавоб қилди чаққоноёқ Ахиллес яна:
«О, ҳурматли қария, сен не истасанг, шу бўлур зоҳир.
Хоҳлаганинг фурсатга мен тўхтатгайман жангни жанггоҳда».

- Шундан кейин шоҳ Ахиллес Приамнинг ўнг қўлини олиб,
Сидқидилдан сиқди, таскин бермоқ учун унинг қалбига.
675. Сўнг икки чол: жарчи ила шоҳ Приам чиқиб даҳлизга,
Ётдилар пар тўшакларда тузиб дилда доно режалар.
Ахилл эса данғиллама қошонасин ичкарасида
Ором олди соҳибжамол Брис қизин қайноқ қўйнида.

- Барча боқий тангрилар ҳам, совут кийган суворийлар ҳам
680. Шарофатли ширин уйқу оғушида ётди бутун тун.
Елғиз соҳибкарам Ҳермес туни билан қоқмади мижджа;

- У Дардонзод Приамни посбонларга сездирмай, қандай
 Қароргоҳдан олиб чиқиб кетиш ҳақда бош қотирарди.
 У Приам боши узра туриб, унга юзланди ахир:
685. «О, гумроҳ чол, сен хатарни сезмай, ёвлар қароргоҳида,
 Пелей ўғлини паноҳида ором олиб ухламоқдасан!
 Келтирдинг сен кўп туҳфалар, олмоқ учун ўғлинг жасадин;
 Вале сенинг тирик қолган ўғилларинг, тирик Приам —
 Демакки, сеп учун, о, чол, уч карра кўн ҳақ тўлагайлар,
690. Гар ахейлар хабар топса сени бунда ётганлигингдан».

- Шоҳ Приам уйғотди тез, ваҳимага тушиб, жарчини,
 Ҳермес дарҳол қўшди от ва хачирларни аробаларга;
 Сўнг уларни қароргоҳдан ҳайдаб чиқди ими-жимиди.
 Икки кекса боқий Зевсдан бунёд бўлган азим дарёга —
695. Суви зилол, шўх Ксанфнинг соҳилига етганларида. —
 Шарофатли Ҳермес яна парвоз қилди юксак Олимпга.

- Заррин либос кийган Шафақ шуъла сочди рўйи заминга.
 Кўзлари ёш, дили вайрон чол Приам Илион томон
 От чоптириб борар эди, лек хачирлар жасад ортилган
700. Аробани тортардилар. Танимади чолларни ҳеч ким.
 Афродита янглиғ гўзал Кассандра таниди, холос.
 У Пергамга чиқиб тонгда, кўрди бирдан жангаробада
 Келаётган падарини ва янгроқ сас жарчи бобони;
 Сўнг хачирлар қўшилган бир аробада кўрди маофа;
705. У шундай оҳ урди — оҳи бутун элни ларзага солди:
 «О, аёллар, о, эркаклар! Кўринг, бугун Ҳекторнинг ҳолин.
 Авваллар сиз шодон кутиб олардингиз уни жанггоҳдан.
 Зероки, у энг мунаввар қувончийди Троя халқин!»

- Бирдан бутун Трояда қолди на бир эркак, на аёл;
 710. Мотам тутиб, теран ғамга ботган жами халқ дарвозага
 Оқиб борди паҳлавоннинг жасадини қарши олмоққа.
 Энг олдинда унинг ниҳол завжаси ва онаизори;
 Улар юлиб сочларини, жасад бошин қучоқлаганча
 Аянчли оҳ урардилар; қолганлар ҳам юм-юм йигларди.
715. Халқ токи кун ботгунгача ҳам қопқанинг ташқарисида
 Йиғлайверар эди шундай, жасад узра парвона бўлиб,
 Гар Приам аробада туриб бундай демаганида:
 «Хачирларга йўл бўшатинг, дўстлар; кейин йиғлайверасиз
 Тўйиб-тўйиб, биз жасадни қасримизга обориб қўйгач!»
720. Халқ ўзини четга олиб аробага йўл очди дарҳол.
 Ҳашаматли чорпояга ётқиздилар жасадни элтиб
 Шоҳ қасрига; йиғичилар чақирилди жасад бошига;

- Кўп аяпчили овоз билан айтиб йиғлай бошлади улар;
 Қолган хотин-халаж ҳам жўр бўлди фарёд солиб уларга.
725. Энг аввало, соҳибқудрат Ҳекторнинг ёш умр йўлдоши
 Йиғлай кетди ўз шавҳарин бошгинасин қучоқлаганча:
 «Энди гулдек очилганда, арслоним, жувонмарг бўлдинг,
 Мени тулу бахтиқаро, ўғлимизни етим қолдирдинг!
 Хазон бўлгай у шўрликнинг умри йигит ёшига етмай!
730. То унгача кули кўкка совурилгай Илионнинг ҳам;
 Зероки, сен ҳалок бўлдинг Трояни, унинг нотавон
 Гўдаклари, аёллари, кексаларин ҳимоя қилиб!
 Кемаларда асир олиб кетгай энди уларни ғаним;
 Мени ҳам ва менга қўшиб сени ҳам, о шўрманглай болам;
735. Олис юртда азоб чекиб ҳукмдорга хизмат қилурсан;
 Ёки биров жоҳил данай ушлаб сенинг оқ билагиндан,
 Улоқтирар сени балаид минорадан (о қандай даҳшат!)
 Жангда Ҳектор томонидан маҳв этилган оғаси, ўғли
 Ё отаси учун қасос олмоқ бўлиб; ахир озмунча
740. Данайни ер тишлатдими отанг Ҳектор муҳорабада!
 Кўп шафқатсиз бўлган эди бузрук отанг қонли жангларда;
 Шу босидан йиғлаб унга аза тутур бутун Троя.
 О, Ҳекторим, шўрлик отанг-онангни сен ғамга ботирдинг!
 Лек мени юз карра оғир изтиробга қолдириб кетдинг!
745. Сен ўлимнинг тўшагидан чўзолмадинг менга илкингни;
 Мен умрбод кеча-кундуз кўз ёш тўкиб эслаб юрувчи
 Бир эзгу сўз айтолмадинг, васият ҳам қила олмадинг!»

- Шундай дерди у талх йиғлаб; жўр бўлдилар унга аёллар.
 Опаизор Ҳекуба ҳам бўзлаб йиғлай бошлади шу чоқ:
750. «Фарзандларим орасида энг арзадам эдинг сен, Ҳектор!
 Азиз банда эдинг қодир худоларга тириклигингда;
 Ўлганингдан сўнг ҳам шафқат қилмоқдалар сенга боқийлар;
 Ўғилларим аксарини чаққоноёқ муҳориб Ахилл
 Асир олиб, денгиз орти ўлкаларга қул қилиб сотди;
755. Имбросга, Самосга ва доим туман босган Лемпосга*;
 Лекин сени у забт этиб, жонингни ҳам суғуриб олса
 Ва жисмингни сен маҳв этган Патроклнинг қабри ёнида
 Қайта-қайта судраса ҳам тирилтира олмади уни!
 Сен мисоли кумушкамон Аполлоннинг нафис ўқидан
760. Осонгина жон берган ва тонг шабнами ила ювилган
 Тароватли банда янғлиғ кўз юмгансан, о, пуридийдам!»

Она шундай фарёд чекди, хотинлар ҳам қилди вовайло.
 Элладалик Елена оҳ уриб йиғлай бошлади сўнгра:
 «Ҳектор! Азиз қайиноғам, қариндошим, қалбим қувопчи!

765. Зероки, мен — нотавадони Трояга ўғирлаб келган
Александр — шавҳаримдир!О, ўлмадим нечун олдинроқ!
Ватанимдан, фарзандимдан кўз юмиб мен бу Илионга
Келганимга, мана ҳозир йигирма йил бўлган бўлса ҳам*
Лекки сендан бирон марта таҳқирона сўз эшитмадим.
770. Билъакс, ҳатто бирон киши оиламиз аъзоларидан:
Мутакаббир қайнимми, ё биронта ёш қайинсинглимми,
Ё қайнонам (қайнотамнинг баҳоси йўқ — у ўз отамдай),
Койигудек бўлса мени, сен ҳамиша ширинсухан-ла
Улар кўнглин юмшатардинг, маслаҳатлар берардинг эзгу.
775. Шу боис мен қўмсаб сени, йиғлайман ўз бадбахтлигимдан.
Ки мен учун сендан ўзга биронта ҳам яқин ҳабиб йўқ
Бу муаззам Илионда: ҳамма мени ёмон кўради!»
- Оҳ урарди ҳур Елена,— жамики эл жўр бўлди унга.
Деди охир шоҳ Приам халойиққа юзланиб шундай:
780. «О, фуқаро, огоч ташинг Илионга бугундан бошлаб,
Қўрқманг асло ғаним қўйган хуфиёна пистирмалардан;
Мард Ахиллес ваъда берди, кузатаркан мени буёққа,
То ўн икки кун ўтгунча бизга озор етказмасликка».
- Шунда ҳамма хачирлару ҳўкизларни аробаларга
785. Қўшиб шаҳар дарвозаси яқинида тўпланди жадал.
Улар тўққиз кун узлуксиз Трояга ўтин ташиди,
Ўнинчи кун деганда, Тонг энди ота бошлаган чоғда,
Эрлар аччиқ кўз ёш тўкиб, мард Ҳекторни тоғдек уйилган
Оғоч узра олиб чиқиб қўйдилару олов ёқдилар.
790. Эртаси кун гулжамол Тонг зоҳир бўлган заҳот, эрталаб
Буюк Ҳектор ёнган гулхан атрофига етиб келди халқ.
Одамлар жам бўлгач эса (ҳисоби йўқ эди уларнинг),
Олов ёнган ҳамма ерга қизил шароб сепиб, гулханны
Ўчирдилар; сўнг марҳумнинг қордек оппоқ суякларини,
795. Жигарлари, ёронлари, кўзларидан дув-дув ёш оқиб,
Гиря айтиб, фарёд қилиб кул остидап йиғиб олдилар.
Сўнгра азиз суякларни солдилар-да олтин қутига,
Қирмизи ранг ҳарир мато ила ўраб, чуқур қабрга
Туширдилар ва устига маҳобатли тошлар қўйдилар;
800. Сўнгра тошлар устига чўнг тепа уйиб, гир атрофига,
Данайларнинг ҳужумини даф қилсин деб, нособон қўйдилар.
Қабр кўмиб бўлингач, тез тарқалдилар; бир оздан кейин
Халқ яна Зевс ардоқлаган бузрук подшо Приам қасрига
Тўп-тўп бўлиб келаверди дабдабали маърака ошга.
805. Шундай дафн қилгандилар соҳибқудрат Ҳекторни улар.

Ҳомернинг «Илиада» достони шу ерда ниҳоясига етади. Достон қаҳрамонларининг ҳамда Троя шаҳрининг кейинги тақдирини антик давр адабиёти ва мифологиясида қуйидаги тарзда баён қилингандир.

1. АМАЗОНКАЛАР БИЛАН ЖАНГ

Ҳекторнинг ўлиmidан сўнг Троянинг бошига жуда оғир кунлар тушади. Шаҳар аҳли ўзининг энг қудратли ҳимоячисидан жудо бўлган эди. Энди трояликлар кенг майдонга чиқиб юнонлар билан мардона жанг қилишга журъат қила олмасдилар. Трояда Ахиллес билан якка-ма-якка жангда беллашишга юраги дов берадиган азамат қолмаган эди. Бу азим шаҳарнинг куни битиб қолгандек туюларди ҳаммага. Айни шу пайт кутилмаганда трояликларга мадад кучи етиб келади.

Йироқ Уммондан учқур отларда ўз маликалари Пенфесилия бошчилигида довжорак сувора аёллар — амазонкалар Трояга ёрдамга етиб келадилар. Арейнинг иқтидорли қизи Пенфесилия, Юнонистоннинг барча шавкатли қаҳрамонларини Троя бўсағасидан қувиб, маҳв этажакман, уларнинг ҳамма кемаларига ўт қўйиб юбораман, деб керилди. Трояликлар амазонкаларни зўр шоду хуррамлик билан қарши оладилар. Шоҳ Приам Пенфесилияни ўз қизидай кутиб олади ва унинг шарафига улкан зиёфат беради.

Эртаси куни обдор совутлар кийиб, ажиб силоҳлар таққан амазонкалар Троя қўшинига бош бўлиб юнонларга қарши жанг бошлайдилар. Шоҳ Приам қўлларини кўкка чўзиб, худолардан амазонкалар учун зафар бахш этишни илтижо қилади. Бироқ худолар унинг таваллосини инobatга олмайдилар. Энг мудҳиш қонли жанг бошланади. Пенфесилия ўз сувора қизлари — амазонкалар билан ахейлар сафини даҳшатли қуюндек ёриб кирарди ва мард ахейларни пайдар-пай маҳв этади. Шунда юнонлар саросимага тушиб чекина бошлайдилар. Пенфесилия уларни то баҳрий кемалар турган бандаргоҳгача сиқиб боради.

Амазонкаларнинг зафар қозониши аниқ бўлиб қолган шу дамда, бирдан Ахиллес билан Теламонзода Аякс юнон қўшинига ёрдамга етиб келишади. Улар аввалига бу жангга қатнашмаган эдилар, чунки икковлари ҳам қадрдон дўстларидан айрилганларидан ғам-андухга чў-

миб, унинг қабри пойида оҳ чекиб юм-юм йиғлаб юзтубап ётардилар. Бу икки қаҳрамон яқинлашиб келаётган жанг овозини эшитишгач, жадал қуролланадилар ва гўё икки мудҳиш шердек жангга отпадилар. Амазонкалар ва трояликлар бу икки паҳлавоннинг зарбасига дош бера олмайдилар. Бу пайт Пенфесилиянинг кўзи қодир Ахиллестга тушади ва унга қарши мардона ҳамла қилади. У Ахиллестга найза отади, аммо найза Ахиллнинг қалқонига бориб урилиб, синиб тушади. Амазонкалар маликаси Ахиллни нишонга олиб камонидан иккинчи ўқни узади, бироқ бу гал ҳам паҳлавонни жароҳатлай олмайди. Шунда Ахилл вужуди ғазабга тўлиб, бу аёл ағёрга отилади-ю, унинг кўксини яралайди. Оғир ярадор бўлганини ва ўлиши муқаррарлигини билган Пенфесилия бор кучини йиғиб, шамширини ялангочламоқчи бўлади, лекин Ахиллес унга минган от билан қўшиб найза санчади. Пенфесилия тагидаги оти билан бирга ерга қулайди. Шунда Ахиллес унинг бошидан дубулғасини ечиб оладию бу жанг худоси Арей қизининг ғайри тавсиф ҳусну жамолини кўриб маҳлиё бўлиб қолади. Ҳалок бўлган Пенфесилия гўзалликда маъбуда Артемидага монанд эди. Ахиллес ўз қўли билан ҳалок қилган бу соҳибжамол тепасида ҳанг-манг бўлиб тураркан, марҳумани севиб қолганини дилдан ҳис қила бошлайди.

Бу пайт унинг олдига Терсит келади ва бир вақтлардагидек унга таъна қила бошлайди. У Ахиллеснинг жиғига тегиб, марҳума Пенфесилияга қайғураётганини масхара қилади ва жасад тепасига келиб, унинг кўзига найза санчади. Бу бадкорликдан қаттиқ дарғазаб бўлган Ахилл қулочкашлаб туриб Терситнинг юзига тарсаки уради ва шу бир зарба билан уни ўлдириб қўяди. Терсит Диомеднинг қариндоши эди, шу боисдан бу икки қаҳрамон ўртасида низо кўтарпади. Лекин юнонлар зўр-базўр уларни яраштириб қўйишади.

Шундан кейин Ахиллес Пенфесилиянинг жасадини оҳиста кўтариб жанггоҳдан олиб чиқади. Ахейлар Пенфесилиянинг, шунингдек, ҳалок бўлган яна ўн иккита амазонканинг жасадини ҳам қурол-аслаҳалари билан бирга трояликларга топширадилар, улар эса дабдабали мотам маросими уюштиришиб, марҳумаларнинг жасадларини гулханда куйдирадилар.

Ахилл эса Лесбос оролига йўл олади. У ерда у тангри Аполлон билан маъбуда Артемидага ҳамда уларнинг онаси Латонага кўп бисёр қурбонликлар бахшида қилиб, Терситнинг қонини тўкиб ботган гуноҳидан фориғ қилишларини улардан илтижо қилади. Аполлоннинг амри билан қув Одиссей Ахиллесни гуноҳдан поклайди.

2. ЗАНЖИЙЛАР БИЛАН ЖАНГ. МЕМНОН.

Пенфесилиянинг ўлиmidан кейин юнонлар ҳужумини қайтариш трояликлар учун яна мушкуллашади. Лекин кутилмаганда уларга яна мадад кучлари етиб келади. Мўйсафид ва бепоён, серталотум Океан соҳилидан Мемнон занжияларнинг улкан қўшинини бошлаб келади.

Мемнон соҳибжамол топг маъбудаси Эос билан Тифоннинг ўғли ва Приамнинг қариндоши эди. Фопий бандалар орасида биронта ҳам зот гўзалликда унга тенг кела олмас эди. У тапгри Хефест ясаб берган ўзининг олтин совутларида троялик лашкар орасида мисоли чўлпон юлдузи сингари порлаб турарди.

Маъбуданинг иқтидорли ўғли Мемнон Ахилл учун муносиб рақиб эди. Яна Троя девори пойида қақшатқич жанг авж олади. Троя қўшини олдида Мемнон, ахей лашкари олдида Ахиллес жанг қиларди. Лекин у Мемнон билан тўқнашишдан ўзини олиб қочаётган эди. Чунки у, агар Мемнонни маҳв этса, ўзи ҳам тезда Аполлоннинг қаттол ўқидан ҳалок бўлажагини яхши биларди. Мана, Мемнон кекса Несторга ҳамла қилди. Лекин мувиқлаб қолган чол навқирон азамат Мемнонга қандай ҳам тенг кела оларди?

Нестор отларини орқага буриб, Мемнон ҳужумидан қочиб қутулмоқчи бўлади. Аммо шу пайт Парис камонининг чилласини таранг тортиб ўқ узади ва Несторнинг отларидан бирини яралайди. Ўзининг ҳалокат ёқасида турганини ҳис қилган Нестор ўз ўғли Антилохни ёрдамга чақиради. Садоқатли ўғил ўз падарига ёрдамга отилади. У отасининг Мемнон қўлида ўлпишига йўл қўйгандан кўра, ўзи ҳалок бўлишини афзал кўради. У улкан бир харсангни кўтариб Мемнонга отади.

Лекин тапгри Хефест ясаб берган дубулға Мемноннинг жонига ора киради. Шунда Мемнон Антилохнинг кўксига найза санчади ва қалби чок бўлган ўғил тил тортмай ўлади — у ўз жонини фидо қилиб, азиз падарини ўлимдан сақлаб қолади. Ўғлининг ҳалок бўлганини кўрган Нестор аччиқ-аччиқ кўз ёши тўкади. Мемнон эса бу пайт унга Несторнинг бошқа ўғли — Фрасимед ҳужум қилганига ҳам парво қилмай, ўзи маҳв қилган Антилохнинг совутларини ечиб олишга уринади. Бу ҳолни кўрган Нестор ўғлининг жасадини муҳофаза қилишга отилади. Бироқ Мемнон бу мўйсафид билан олишишни истамайди. Юнонлар билан заийийлар Антилохнинг жасади устида жон олиб, жон бериб олишадилар. Нестор, иқтидорли Ахиллесни ҳам ёрдамга чақиради. Ахиллес Антилохнинг ҳалок бўлганини эшитиб даҳшатга келади. Чунки у Антилохни жуда яхши кўрар эди. У Ахиллнинг Патроклдан кейинги энг яхши дўсти эди. Ахилл Мемнондан кейин сал вақт ўтар-ўтмас ўзи ҳам ҳалок бўлиши мумкинлигини унутиб, жангга отилади. Яқинлашиб келаётган Ахиллни кўрган Мемнон, унга қарата улкан харсангтош отади. Лекин тош Ахиллнинг қалқонига урилиб, анча нарига учиб тушади. Ахилл эса найза билан Мемноннинг елкасини жароҳатлайди. Мемнон яраланганига парво қилмай, ўзи ҳам Ахиллснинг қўлидан яралайди. Шундан сўнг бу икки паҳлавон қилчларини яланғочлаб бир-бирларига ҳамла қиладилар. Икковлари ҳам куч-қудратда тенг, икковлари ҳам маъбуданинг ўғли, икковларининг устида ҳам Хефест ясаган совут-силоҳлар ярақларди. Бу якка-якка жангни юксак Олимпдан худолар кузатиб ўтирардилар. Бу икки қаҳрамоннинг оналари маъбуда Эос билан маъбуда Фетида, ҳар бири Зевсга илтижо қилиб, ўз ўғлодини паноҳида асрашни тавалло

қиларди. Шупда Зевс қўлига олтин тарозуни олиб, унинг паллаларига икки қаҳрамоннинг қисматини қўйиб тортади. Мемпон қисмати солинган палла пастга тортиб кетади — у Ахиллнинг қўлидан ажал топмоғи лозим эди. Маъбуда Эос юм-юм йиғлай бошлайди: у эрка ўғлонидан жудо бўлаётган эди. Мана, ниҳоят Ахилл ўзининг залварли найзасини Мемноннинг кўкрагига ботиради. Мемнон ёруғ жаҳондан кўз юмади. Мотамсаро маъбуда Эос андуҳга ботиб, қора булутларга бурканади. Шунда у жанг майдонига ўз ўғиллари — шамол худодларини юборади, улар Мемноннинг жасадини ҳавога кўтариб, олис Эсеп дарёсининг соҳилига олиб келадилар. Бу ерда навниҳол санамлар марҳумга аза тутадилар ва қабри устига дахма тиклайдилар.

Занжийларни эса худолар қушларга айлантирадилар. Шундан буён улар ҳар йили Эсеп соҳилига — Мемноннинг қабрига учиб келишиб ўз подшоларига аза тутадилар.

Юнонлар навқирон Антилохни иззат-икром билан дафн қиладилар. Унинг хокини кулдонга соладилар ва кейинчалик Ахилл билан Патроклнинг хоклари қўйилган қабрга қўядилар.

3. АХИЛЛЕСНИНГ ЎЛИМИ

Ахиллес трояликлардан қаттиқ ғазабланади. У Патрокл ва Антилохнинг ўлими учун улардан даҳшатли ўч олмоқчи бўлади. У мисоли қутурган шердай жанг қилиб, Троя мардларини пайдар-пай маҳв эта бошлайди. Ниҳоят, трояликлар шоша-пиша орқага чекинадилар ва шаҳар қопқаси ортига яширинадилар.

Ғазабнок Ахилл улар орқасидан таъқиб қилади. Унинг қаҳқор қисмати уни ўлим сари қувиб борарди. Ахилл трояликларни то Аскей дарвозаси бўсағасигача қувиб боради.

Агар тангри Аполлон трояликларнинг жонига ора кирмаганида Ахиллес муқаддас Трояга бостириб кириб, уни куннаякун қилиши турган гап эди. Тангри мудҳишона наъра қилиб Ахиллнинг йўлини тўсади. Лекин паҳлавон унга итоат этмайди. Унинг ўзи чўнгмерган тангридан, Ҳекторни ва трояликларни кўн марота унинг ҳамласидан қутқариб қолгани учун дарғазаб эди. Ахиллес ҳатто шу тангрини ҳам ўз найзаси билан жароҳатламоқчи бўлади. Бундан қаттиқ қаҳрланган Аполлон, бир замонлар Пелей билан Фетиданинг никоҳ тўйида, уларнинг бўлғуси фарзандлари Ахиллесни ўз паноҳида асрашга сўз берганини ҳам унутиб қўяди. У қора булутга бурканиб, ҳеч бир жовзодга кўринмаган ҳолда, Парис отган камон ўқини Ахиллесга йўналтиради ва ўқ буюк қаҳрамоннинг ягона заиф ери — товонига бориб тегеди (Ахилл чақалоқлик пайтида онаси Фетида уни оёғидан ушлаб туриб, Аид салтанатидаги Стикс дарёсига шўнғитиб олган эди; бунинг оқибатида Ахиллнинг бутун вужуди метин янглиғ пишиб, ўқ ўтмайдиган бўлган эди-ю, товонига сув тегмай қолган эди. «Ахиллес товони» («Ахиллесова пята»), яъни «қалтис ер» деган ибора шундан олинган. Ахилл бу жароҳатдан ўлиши керак эди. Мана, у жони узилаётганини

сеза бошлайди. У камон ўқини товонидан суғуриб оладию ерга гурсиллаб қулайди. У тангри Аполлонга аччиқ таъна қилади. Чунки у ўзини ҳеч бир фоний банда тангрилар кўмагисиз ўлдира олмаслигини яхши биларди. Ахилл яна уриниб бор кучини йиғади, худди ўлим талвасасидаги шердек мудҳиш қиёфада ўрнидан туради ва яна анчамунча трояликларни маҳв этади. Ниҳоят, мана, унинг жисми совий бошлайди. Жон узилар найти яқин қолган эди. У гандираклаб кетиб, найзасига таяниб қолади. Шунда у бор кучини йиғиб трояликларга таҳдидона ҳайқиради:

— Бадбахтлар, ҳаммангиз нобуд бўлгaysиз! Зеро мен ўлганимдан кейин ҳам сизлардан ўч олишимни қўймайман!

Бу ҳайқириқдан ҳамма трояликлар қоча бошлайдилар. Лекин Ахиллнинг ҳам тобора мажоли қурий бошлайди. У тамомила кучдан қолиб, ерга қулайди. Устидаги олтин совутлар жаранглаб кетади, ер ларзага келади. Ахиллнинг жони узилади. Лекин ҳатто унинг жасадига яқинлашишга ҳам трояликларнинг юраги дов бермайди. Бора-бора улар қўрқувни тарк этадилар-да энг бузрук қаҳрамон жасади тепасига яқинлашиб келиб, қирғинбарот жанг бошлаб юборадилар. Бу жангда ҳам юнонлар, ҳам трояликлар томонидан энг қудратли муҳориблар қатнашадилар. Ахилл теварагида маҳв бўлган ўликлар тоғ-тоғ уйилиб кетади, у эса энди жанг суронини эшитмай, жим ётар эди. Бу жангнинг ниҳояси йўқдек туюларди. Тўсатдан Зевс момақалдироғи гумбирлаб, бўрон кўтарилади ва трояликлар ҳужумини тўхтатади. Зеро, Зевс уларнинг Ахилл жасадини қўлга киритишларини хоҳламаган эди. Шунда қудратли Аякс Теламонзода Ахилл жасадини баланд кўтариб, кемалар томон олиб кетади, Одиссей эса трояликлар ҳамласидан уни муҳофаза қилиб боради.

Мана, Аякс Ахилл жасадини бандаргоҳга олиб келади. Юнонлар уни ювиб тарайдилар, баданига анбар мой сурадилар ва гоятда даб-даба билан безатилган чорпоёга ётқизадилар. Бутун аҳли юнон чорпоё теграсига тўпланиб, ўзларининг энг буюк қаҳрамонларига аза тутиб, фарёд чекиб йиғлайдилар, аччиқ аламдан сочларини юладилар. Шунда уларнинг нидосини денгиз остида маҳзун ўтирган Фетида эшитиб қолади. У ўз опа-сингиллари билан бирга денгиз тубидан сузиб чиқади. Ўзининг ёлғиз, эрка ўғлининг ҳалок бўлганини эшитган она шундай аянчли оҳ урадики, жами юнонлар бу фиғондан ларзага келиб, кемалари томон қочмоқчи бўладилар, лекин қария Нестор уларни тўхтатиб қолади. Фетида, унинг эгачи сингиллари (Нерей қизлари) ва барча юнонлар Ахиллга ўн етти кун аза тутадилар. Юксак Олимпдан музалар учиб тушадилар. Улар марҳум шарафига мотам гимни ижро этадилар. Қаҳрамонга Олимпдаги тангрилар ҳам аза тутадилар. Ўн саккиз кун деганда улкан дафн гулхани ёқилиб, унда Ахиллнинг жасади куйдирилади. Бу энг улкан қаҳрамон шарафига юнонлар жуда бисёр қурбонликлар қиладилар. Барча ахейлар сердабдаба совутларини кийиб, дафн маросимида иштирок этадилар. Гулхан ёниб кул бўлгандан кейин, Ахиллеснинг хокини йиғиб, бир вақтлар тангри

Дионис Фетидага туҳфа қилган олтин кўрага соладилар. Патроклнинг хоки ҳам шу кўрага солинган эди. Натижада Ахиллес, Патрокл ва Антилох учовлари битта қабрга дафн этиладилар. Ахейлар қабр устига ғоят юксак тепа уядиларки, бу тепа дафн этилган қаҳрамонларнинг бузрук шавкатидан далолат бериб, узоқ денгизда сузиб юрган кема-ларга кўриниб турарди.

Дафн маросимидан кейин марҳум шарафига турли ўйинлар уюштирилади. Ўйинга қатнашганларга туҳфа қилиш учун Фетида денгиз тубидан энг бебаҳо совринлар олиб чиқади. Бу соврин ва мукофотлар шу қадар серзийнат, серҳашам эдики, агар буюк Ахилл тирик бўлганида, уни ҳам албатта ҳайратга келтирган бўларди.

4. ТЕЛАМОН ЎҒЛИ АЯКСНИНГ ЎЛИМИ

Ахиллес ўлгач, унинг тангри Хефест ясаб берган олтин совутларини Фетида, ўғлининг жасадини муҳофаза қилишда кўпроқ жонбозлик кўрсатган паҳлавонга бериш ҳақида амр этади.

Бинобарин у совутларни ё Аякс, ё Одиссей олиши керак эди. Оқибат, бу икки паҳлавон совутларни талашиб баҳс қила бошлайдилар. Зеро бу мукофотга икковлари ҳам лойиқ эдилар. Лекин мунозара ҳадеганда ажрим бўлавермагач, асир тушган трояликларни ҳакамлик қилишга ундайдилар. Ана шунда маъбуда Афина ўз арзандаси Одиссейга кўмаклашади. Агамемнон билан Менелай шу маъбуда таъсирида Аякснинг қуръасини алмаштириб қўйишади, бунинг устига, ҳакамлик қилган трояликларнинг овозларини нотўғри ҳисоблашади, натижада совутлар Одиссейга тегади. Қудратли Аякс қаттиқ хафа бўлиб, ўз чодирига кириб кетади, у Атрей ўғилларидан ва Одиссейдан ўч олиш ҳақида ўйлай бошлайди.

Кечаси, бутун қароргоҳ маст уйқуда ётганида, у Агамемнон билан Менелайни ўлдирмоқ ниятида шамшир яланғочлаб чодирдан чиқади. Лекин маъбуда Афина унинг миясига телбалик уфуради. Чунки Аякс ўз қудратига ишониб, худолар мададидан юз ўтгиргани учун, Афина кўпдан бери ундан даргазаб эди. Телба Аякс қоронғуда буқалар подасига ташланади ва уларни юнонлар деб ўйлаб, аямай қийрата бошлайди. Омон қолган буқаларни эса у асирлар деб фараз қилиб, ўз қароргоҳига ҳайдаб киради. Бу ерда телба Аякс уларни қаттиқ қийноққа солиб ўлдира бошлайди. Чунки улар Аякснинг кўзига Атрейзодалар бўлиб кўринади. Ниҳоят, Аякснинг эси жойига кела бошлайди ва ўз чодирининг ўлдирилган буқаларга тўлиб кетганини кўриб даҳшатга келади. Нима иш қилиб қўйганини билгач эса қаттиқ руҳий изтиробга тушади. Буюк қаҳрамон бу қилган гуноҳини ўз қони билан ювинишга аҳд қилади. У бир вақтлар Ҳектор совға қилган шамширини олиб денгиз бўйига йўл олади.

Бу аснода Аякснинг иниси Тевкрдан даракчи келиб, Аякснинг дўстларига, буюк қаҳрамондан кўз-қулоқ бўлиб туринглар, зеро у ҳалокатга учраши мумкин, деб хабар қилади. Орадан сал вақт ўтиши

билан қароргоҳга Тевкрнинг ўзи ҳам етиб келади. Акасининг денгиз соҳили томон кетгани дарагини эшитиб, у ўша ёққа отилади. У акасининг бирон фалокатга учрашидан хавотирда эди. Дарҳақиқат, у денгиз бўйида акаси Аяксининг ўлик жасадини тонади: у ўзини шамшир тизига отиб ўлган эди. Юнонлар ичида Ахиллдан кейин энг қудратли паҳлавон ҳисобланган Аякс шундай ҳалок бўлган эди.

Менелай билан Агамемнон Аяксни дафн қилишларига аввалига ижозат бермайдилар. Бунинг оқибатида Тевкр билан Атрейзодалар ўртасида қаттиқ низо вужудга келиши мумкин эди. Лекин Одиссей ўртага тушиб, низо бартараф қилади ва жанггоҳда ўз жасорати билан юнонларга жуда кўп марта мадад берган буюк қаҳрамонни дафн этиш учун Агамемнондан ижозат олади. Натижада, Ахилл қабри ёнида янги улка қабр вужудга келади: бу қабрга Теламоннинг қудратли ўғли Аяксининг хоки қўйилган эди.

5. ФИЛОКТЕТ. ТРОЯНИНГ СЎНГГИ КУНЛАРИ

Юнонлар Ахилл билан Аяксининг ўлиmidан кейин ҳам Трояни жидду жаҳд билан қамал қилишда давом этадилар, лекин қанча ҳаракат қилмасинлар, шаҳарни забт эта олмайдилар. Кунларнинг бирида пистирмада ётган Одиссей шоҳ Приамнинг ўғли кошиф каромат Хеленнинг гапларини эшитиб қолади ва айёрлик билан уни асирга олади. Натижада у юнон қўшинлари сафига Хераклнинг заҳарли камон ўқлари билан қуролланган Филоктет ҳамда Ахиллнинг навжувон ўғли Неоптолем келиб қўшилмагунча Трояни забт этиб бўлмаслигини билиб олади. Шу заҳоти Одиссей ўша икки қаҳрамонни олиб келиш учун узоқ сафарга жўнайди.

Биринчи навбатда у Аскирос оролига шоҳ Ликомед ҳузурига боради. Бу ерда у Ахиллнинг навжувон ўғли Неоптолем билан учрашиб, уни Троя қамалида қатнашишга осонгина кўндиради. Чунки ўктам йилит Неоптолем ҳам ўз падари сингари буюк жасоратлар кўрсатиш иштиёқида ёнар эди. Натижада, гарчи онаси Дидамия юм-юм йиғлаб жангга борма, деб ўғлига ёлборса ҳам, у вақтни пайсалга солмай, Одиссей билан Трояга жўнаб кетади.

Аммо Филоктетни қўлга тушириб гапга унатиш анча қийин бўлади. Маълумки, бундан ўн йил бурун юнонлар Трояга кетишаётганда, илон чақиб оғир яраланган Филоктетнинг жароҳатидан тарқалган бадбўй ҳидга чидолмай унинг ёлғиз ўзини кимсасиз Хриса оролига ташлаб кетган эдилар. Мана, ўн йилдирки у шу оролдаги бир горда азоб-уқубатда кун кечиради. Оёғининг яраси ҳамон битмаган ва мутасил изтиробга соларди. У мудом очлик-муҳтожликда яшар, ўз камонидан ёввойи қаптарларни отиб, бир амаллаб тирикчилик қиларди. У оёғидаги яранинг оғригидан зўр-базўр қадам қўйиб сувга борар, тошни тошга ишқаб жуда қийинчилик билан ўт чиқарарди, Хуллас, Филоктет Хриса оролида жуда оғир изтироб чекиб, муҳтожликда ўн йил

яшайди. Уни бундай азоб-уқубатга Атрейзодалар билан Одиссей муб-тало қилган эди. Шу боис Филоктет улардан қаттиқ нафратланарди. Қани энди уларга рўпара келсаму камонимдан ўқ отиб, ҳаммасини битта-битта гумдон қилсам, деб ният қиларди.

Одиссей ҳам, агар Филоктетга дуч келса соғ қолмаслигини яхши биларди: шунинг учун у Филоктетни ҳийла билан қўлга киритмоқчи бўлади. У Ахиллзода Неоптолемга бундай йўл-йўриқ кўрсатади:

— Ҳозир бориб оролдан Филоктетни топасан-да унга Троя остона-сидан бош олиб кетаётганингни, негаки юнон саркардаларининг таҳ-қир надоматларига ортиқ чидай олмаганлигингни айтасан. Агар Филоктет сендан, мени ҳам ўзинг билан Юнонистонга олиб кет, деб ил-тимос қилса, дарҳол рози бўл. Фақат шу йўл билан биз Филоктетни ҳам, унинг камонию ўқларини ҳам қўлга киритиб, ўзини бир амаллаб кемага олиб чиқиб оламиз. Шунда уни Троя бўсағасига олиб бориш осон бўлади.

Лекин Неоптолем қаллоблик билан иш кўришдан бош тортади. У Хриса оролига тушиб, у ердаги гордан оёғидаги тузалмас яранинг азо-бини тортиб ётган Филоктетни топади-да, не мақсадда келганлигини рўй-рост гапириб беради ва ундан Трояни забт этишда юнонларга ёр-дамлашишни илтимос қилади.

Филоктет, гарчи ҳузурига келган Ахиллзодани кўриб кўп қувон-ган бўлса ҳам, Троя бўсағасига бориб жанг қилишдан қатъиян бош тортади. Чунки Агамемнон, Менелай ва Одиссейларнинг уни не-не азобларга солиб бу кимсасиз оролга ташлаб кетганларини у ҳаргиз унутма-ди.

Неоптолем, энди нима қилдим, наҳот Одиссейнинг айтганларини бажариб, отам тенг келадиган одамни алдасам, деб гаранг бўлиб тур-ганида бирдан Филоктетнинг қаршисида боқий тангри қиёфасида Ҳеракл намоён бўлади.

— Сен, — дейди унга қаҳрамонлар қаҳрамони Ҳеракл. — Троя бў-сағасига бор, у ерда жароҳатларингдан фориг бўлгайсан ва Трояни забт этишда зўр қаҳрамонлик кўрсатиб, улкан шон-шавкатга эришгай-сан.

Филоктет дўстининг каломига қулоқ осиб, ўз ихтиёри билан Одиссейнинг кемасига чиқади ва Троя томон сузиб кетади, бу шаҳар остонасида у ҳали ғайритавсиф жасоратлар кўрсатиши керак эди.

Троя бўсағасига етиб келган Неоптолем беҳисоб жасоратлар кўр-сатади. Куч-қудратда ва довуракликда унга тенг келадиган паҳлавон топилайди, бу ердаги жангларда жуда кўп троялик азаматлар Неоп-толем зарбидан ер тишлайдилар. Ҳатто Мемнондан сўнг Троянинг энг иқтидорли ҳимоячиси бўлган Телефзода Эврипилни ҳам у яккама-якка жангда маҳв этади.

Филоктет эса Трояга етиб келган дастлабки кунларидаёқ бу қонли муҳорабанинг сабабчиси бўлмиш Парисни ўз камонининг заҳарли ўқи билан яралайди. Ўқнинг заҳри Париснинг баданига тобора чуқурроқ сингиб, унга қаттиқ азоб бера бошлайди. Парис Трояни тарк этиб,

бир вақтлар оддий подачи бўлиб яшаган ўрмонга кетади ва ўша ерда ҳеч бардош бериб бўлмайдиган азоблар чекиб дунёдан кўз юмади.

Трояликлар учун ўз шаҳарларини муҳофаза қилиш кун сайин оғирлаша боради...

Шунда Одиссей билан Диомед ғоятда хатарли бир жасоратга журъат этадилар: улар Трояга хуфийна кириб бориб, Афина—Палладанинг муқаддас даргоҳидан маъбуданинг самодан тушган ёғоч тасвири — Палладийни ўғирлайдилар. Юнонлар бу тасвири қўлга киритишлари албатта шарт эди, зеро тасвир Трояда экан, шаҳарни забот этмоқ асло мумкин эмас эди. Мард паҳлавонлар ўз жонларини хавф остига қўйиб, тасвири ўғирлайдилар, шаҳардан қайтиб чиқишаётганда жуда кўп трояликларни қийратишиб, эсон-омон қароргоҳга қайтиб келадилар.

6. ТРОЯНИНГ ЗАБОТ ЭТИЛИШИ

Лекин юнонлар шундан кейин ҳам шаҳарни қўлга кирита олмайдилар. Ниҳоят, Одиссей юнон саркардаларини найранг ишлатишга даъват этади.

— Келинглار, жуда ҳам маҳобатли бир ёғоч от ясайлик-да, унинг ичига энг иқтидорли паҳлавонларимизни жойлаштирайлик. Қолган бутун қўшинимиз эса, бу аснода кемаларга тушиб Трояда соҳилини тарк этсин ва Тенедос оролининг панасига бориб турсин. Трояликлар отни шаҳарга олиб киришади, ана унда, кечаси қаҳрамонлар от ичидан чиқишади-да Трояга сездирмай яна қайтиб келган лашкаримизга шаҳар дарвозасини очиб беришади. Трояни қўлга киритишнинг бирдан-бир йўли шу,— деб ишонтира бошлайди бутун қўшинни Одиссей.

Кошиф каромат Калхас ҳам юнонларни найранг ишлатишга даъват эта бошлайди. Чунки сарпадор Зевс унинг ҳам кўнглига шу фикрни солган эди. Ниҳоят, юнонлар Одиссейнинг таклифини қабул қилдилар. Машҳур мусаввир Эпей ўз шогирди билан биргаликда ҳамда маъбуда Афина — Палладанинг мадади билан ниҳоятда улкан бир ёғоч от ясайди. Бу от ичига Неоптолем, Филоктет, Менелай, Идомей, Диомед, кичик Аякс, Мерион, Одиссей ва яна бир нечта паҳлавон кириб жойланади. Хуллас, отнинг бутун ҳавол ери қуроли лашкарлар билан тўлади. Шунда Эпей отнинг қорнидаги лашкар кирган тўйнуқни шундай моҳирлик билан зич қилиб беркитадики, от ичида одамлар борлигига энди ҳеч ким шубҳа ҳам қилмайди. Шундан сўнг, юнонлар ўз қароргоҳларидаги барча иншоотларга ўт қўйишиб, кемаларга чиқадилар-да очиқ дениз томон сузиб кетадилар.

Бу аснода трояликлар қамалдаги шаҳарнинг юксак деворига чиқиб юнонлар қароргоҳида юз бераётган ғайри оддий ҳаракатларнинг шоҳиди бўладилар. У ерда пималар бўлаётганини кузатишаркан, узоқ вақтгача ҳеч нарасага тушунолмайдилар. Кейин улар шоду хуррам бўлишиб, шаҳардан чиқадилар ва ғаним қароргоҳига борадилар. Дарҳақиқат, қароргоҳ ташлаб кетилган, барча иншоотлар ёниб кул бўлаётган

эди. Трояликлар яқингинада Диомед, Ахилл, Агамемнон, Менелай ва ўзга қаҳрамонларнинг ҳашаматли чодирлари турган майдонни кезиб юришаркан, қамал буткул тугади, машъум урушнинг барча офатларига барҳам берилди, энди тинч меҳнат билан кун кечирамиз, деб қатъий ишонадилар.

Лекин шундай орзу-ниятлар билан қароргоҳни айланиб юрган трояликлар бирдан ҳангу манг бўлишиб таққа тўхтаб қоладилар; улар ёғоч отни кўриб қолган эдилар. Улар от атрофини ўраб олиб, бу ҳайратангиз иншоот ҳақида можаро талаша бошлайдилар. Бировлар, бу улкан отни денгизга улоқтирмоқ керак, деб маслаҳат берса, бошқалар — уни шаҳарга олиб кириб акронолга қўйиб қўйиш керак дейди. Баҳс авжи қизиган пайтда оломон орасида тангри Аполлоннинг қоҳини Лаокоон пайдо бўлади. У қизгин нутқ сўзлаб, ўз ҳамшаҳарларини тезроқ бу ёғоч отни йўқ қилиб ташлашга ундайди. Чунки бу от — Одиссей ўйлаб чиқарган яна бир найранг эканлигига Лаокооннинг имони комил эди. У юнонларнинг Троядани буткул тарк этиб кетишганига зинҳор ишонмасди. Нима бўлганда ҳам, у юнонлардан, гарчи улар совға қолдирган бўлишса ҳам, эҳтиёт бўлиш лозим, деган мулоҳазага боради. У улкан бир найзани олиб отга қарата отганида, от ичида қурол-яроғлар жаранглаб кетади. Бироқ бу пайт тангрилар трояликларнинг эсини оғдириб қўйган эдилар, шу боис халқ ёғоч отни шаҳарга олиб киришга қарор қилади. Бу тақдир азал эди.

Трояликлар от атрофида ҳангамалашиб туришган чоғда, подачилар бу ерга қўллари боғлиқ бир асирни ҳайдаб келадилар. Бу юнон аскарни Синоп бўлиб, ўз ихтиёри билан таслим бўлган эди. Трояликлар уни ўраб олиб, мазах ва таҳқир қила бошлайдилар. Аввалига у бошини ҳам қилганича таҳқирларга бардош бериб жим тураверади. Сўнг, ниҳоят у тилга киради ва юм-юм йиғлаб ўзининг аччиқ тақдирдан зорлана бошлайди. Асирнинг аҳволига ачиған шоҳ Приам: «кимсан, нечун қўшин билан кетмадинг?» деб сўрайди. Шунда асир Синоп трояликларни лақиллатиш мақсадида мутлақо ёлғон гапларни баён қила бошлайди. Бу гапларни унга Одиссей ўргатган эди. Унинг ҳикоя қилишича, гўё Одиссей Синопни Паламедга қариндош бўлгани учун ўлдирмоқчи бўлган. Зеро Одиссей Паламедни ўлгудек ёмон кўрар эди. Шунга кўра, юнонлар қамални тарк этиб чекинишга шайланган пайтда, Одиссей қоҳин Калхасни бутун лашкарга, юнонларни ўз ватанига эсон-омон етиб келиши учун бир одамни худолар йўлига қурбон қилмоқ шарт, деб овоза қилишга кўндирган ва қурбоннинг номзодини ҳам шипшиб қўйган. Калхас номзод таплаганда узоқ вақт сохта тараддулланиб, ниҳоят Синопни кўрсатган. Юнонлар дарҳол унинг қўлларини боғлаб, қурбонгоҳга етаклаб борганлар. Лекин Синоп бир амаллаб арқонни узгану қурбонгоҳдан қочган ва қамишзор ичига яширинган. У юнонларнинг ўз ватанига сузиб кетишини пойлаб узоқ вақт шу ерда беркиниб ётган. Кейин эса, қамишзордан чиқиб, ўз ихтиёри билан троялик чўпонларга таслим бўлган.

Троя аҳли айёр Синопнинг гапига ишонади. Приам, асирни озод

бир вақтлар оддий подачи бўлиб яшаган ўрмонга кетади ва ўша ерда ҳеч бардош бериб бўлмайдиган азоблар чекиб дунёдан кўз юмади.

Трояликлар учун ўз шаҳарларини муҳофаза қилиш кун сайин оғирлаша боради...

Шунда Одиссей билан Диомед ғоятда хатарли бир жасоратга журъат этадилар: улар Трояга хуфийёна кириб бориб, Афина—Палладанинг муқаддас даргоҳидан маъбуданинг самодан тушган ёғоч тасвири — Палладийни ўғирлайдилар. Юнонлар бу тасвирни қўлга киритишлари албатта шарт эди, зеро тасвир Трояда экан, шаҳарни забт этмоқ асло мумкин эмас эди. Мард паҳлавонлар ўз жонларини хавф остига қўйиб, тасвирни ўғирлайдилар, шаҳардан қайтиб чиқишаётганда жуда кўп трояликларни қийратишиб, эсон-омон қароргоҳга қайтиб келадилар.

6. ТРОЯНИНГ ЗАБТ ЭТИЛИШИ

Лекин юнонлар шундан кейин ҳам шаҳарни қўлга кирита олмайдилар. Ниҳоят, Одиссей юнон саркардаларини найранг ишлатишга даъват этади.

— Келинглار, жуда ҳам маҳобатли бир ёғоч от ясайлик-да, унинг ичига энг иқтидорли паҳлавонларимизни жойлаштирайлик. Қолган бутун қўшинимиз эса, бу аспода кемаларга тушиб Трояда соҳилини тарк этсин ва Тенедос оролининг панасига бориб турсин. Трояликлар отни шаҳарга олиб киришади, ана унда, кечаси қаҳрамонлар от ичидан чиқишади-да Трояга сездирмай яна қайтиб келган лашкаримизга шаҳар дарвозасини очиб беришади. Трояни қўлга киритишнинг бирдан-бир йўли шу,— деб ишонтира бошлайди бутун қўшинни Одиссей.

Кошиф каромат Калхас ҳам юнонларни найранг ишлатишга даъват эта бошлайди. Чунки сарпадор Зевс унинг ҳам кўнглига шу фикрни солган эди. Ниҳоят, юнонлар Одиссейнинг таклифини қабул қилдилар. Машҳур мусаввир Эпей ўз шогирди билан биргаликда ҳамда маъбуда Афина — Палладанинг мадади билан ниҳоятда улкан бир ёғоч от ясайди. Бу от ичига Неоптолем, Филоктет, Менелай, Идомей, Диомед, кичик Аякс, Мерион, Одиссей ва яна бир нечта паҳлавон кириб жойлашади. Хуллас, отнинг бутун ҳавол ери қуроли лашкарлар билан тўлади. Шунда Эпей отнинг қорнидаги лашкар кирган туйнуқни шундай моҳирлик билан зич қилиб беркитадики, от ичида одамлар борлигига энди ҳеч ким шубҳа ҳам қилмайди. Шундан сўнг, юнонлар ўз қароргоҳларидаги барча иншоотларга ўт қўйишиб, кемаларга чиқадиладар-да очиқ денгиз томон сузиб кетадилар.

Бу аснода трояликлар қамалдаги шаҳарнинг юксак деворига чиқиб юнонлар қароргоҳида юз бераётган ғайри оддий ҳаракатларнинг шоҳиди бўладилар. У ерда нималар бўлаётганини кузатишаркан, узоқ вақтгача ҳеч нарсга тушунолмайдилар. Кейин улар шоду хуррам бўлишиб, шаҳардан чиқадиладар ва ғаним қароргоҳига борадилар. Дарҳақиқат, қароргоҳ ташлаб кетилган, барча иншоотлар ёниб кул бўлаётган

эди. Трояликлар яқингинада Диомед, Ахилл, Агамемнон, Менелай ва ўзга қаҳрамонларнинг ҳашаматли чодирлари турган майдонни кезиб юришаркан, қамал буткул тугади, машъум урушнинг барча офатларига барҳам берилди, энди тинч меҳнат билан кун кечирамиз, деб қатъий ишонадилар.

Лекин шундай орзу-ниятлар билан қароргоҳни айланиб юрган трояликлар бирдан ҳангу манг бўлишиб таққа тўхтаб қоладилар; улар ёғоч отни кўриб қолган эдилар. Улар от атрофини ўраб олиб, бу ҳайратангиз иншоот ҳақида можаро талаша бошлайдилар. Бировлар, бу улкан отни денгизга улоқтирмоқ керак, деб маслаҳат берса, бошқалар — уни шаҳарга олиб кириб акрополга қўйиб қўйиш керак дейди. Баҳс авжи қизиган пайтда оломон орасида тангри Аполлоннинг коҳини Лаокоон пайдо бўлади. У қизгин нутқ сўзлаб, ўз ҳамшаҳарларини тезроқ бу ёғоч отни йўқ қилиб ташлашга ундайди. Чунки бу от — Одиссей ўйлаб чиқарган яна бир найранг эканлигига Лаокооннинг имони комил эди. У юнонларнинг Троадани буткул тарк этиб кетшиганига зинҳор ишонмасди. Нима бўлганда ҳам, у юнонлардан, гарчи улар совға қолдирган бўлишса ҳам, эҳтиёт бўлиш лозим, деган мулоҳазага боради. У улкан бир найзани олиб отга қарата отганида, от ичида қурол-яроғлар жаранглаб кетади. Бироқ бу пайт тангрилар трояликларнинг эсини оғдириб қўйган эдилар, шу боис халқ ёғоч отни шаҳарга олиб киришга қарор қилади. Бу тақдири азал эди.

Трояликлар от атрофида ҳангамалашиб туришган чоғда, подачилар бу ерга қўллари боғлиқ бир асирни ҳайдаб келадилар. Бу юнон аскарни Синон бўлиб, ўз ихтиёри билан таслим бўлган эди. Трояликлар уни ўраб олиб, мазах ва таҳқир қила бошлайдилар. Аввалпга у бошини ҳам қилганича таҳқирларга бардош бериб жим тураверади. Сўнг, ниҳоят у тилга киради ва юм-юм йиғлаб ўзининг аччиқ тақдиридан зорлана бошлайди. Асирнинг аҳволига ачипган шоҳ Приам: «кимсан, нечун қўшин билан кетмадинг?» деб сўрайди. Шунда асир Синон трояликларни лақиллатиш мақсадида мутлақо ёлғон гапларни баён қила бошлайди. Бу гапларни унга Одиссей ўргатган эди. Унинг ҳикоя қилишича, гўё Одиссей Синонни Паламедга қарипдош бўлгани учун ўлдирмоқчи бўлган. Зеро Одиссей Паламедни ўлгудек ёмон кўрар эди. Шунга кўра, юнонлар қамални тарк этиб чекинишга шайланган пайтда, Одиссей коҳин Калхасни бутун лашкарга, юнонларни ўз ватанига эсон-омон етиб келиши учун бир одамни худолар йўлига қурбон қилмоқ шарт, деб овоза қилишга кўндирган ва қурбоннинг номзодини ҳам шипшиб қўйган. Калхас номзод танланганда узоқ вақт сохта тараддуланиб, ниҳоят Синонни кўрсатган. Юнонлар дарҳол унинг қўлларини боғлаб, қурбонгоҳга етаклаб борганлар. Лекин Синон бир амаллаб арқонни узгану қурбонгоҳдан қочган ва қамишзор ичига яширинган. У юнонларнинг ўз ватанига сузиб кетишини пойлаб узоқ вақт шу ерда беркиниб ётган. Кейин эса, қамишзордан чиқиб, ўз ихтиёри билан троялик чўпонларга таслим бўлган.

Троя аҳли айёр Синоннинг гапига ишонади. Приам, асирни озод

қилинглар, деб амр этади ва Синондан юнонлар қолдириб кетган ёғоч от ҳақида сўрайди. Синон айнан шу саволни кутаётган эди. У ўзининг рост гапираётганига худоларни шоҳид қилиб шундай дейди:

— Юнонлар Троя акрополидан Палладийни ўғирлаб, маъбуда Афина — Палладанинг қаттиқ газабини келтирган эдилар. Бу отни улар маъбуданинг кўнглини юмшатиш учун қолдирдилар. Агар сизлар уни шаҳарга олиб кирсанглар, у Троянинг энг қудратли ҳимоячиси бўлгай.

Трояликлар Синоннинг гапига ишонадилар. У Одиссей буюрган вазифани зўр маҳорат билан ижро этган эди.

Бу аснода Афина — Паллада йўллаган бир мўъжиза Синон айтган гапларнинг тўғри эканлигига трояликларни янада кўпроқ ишонттиради. Денгиз сатҳида иккита баҳайбат илон пайдо бўлиб, гажак бўлиб, буралиб-буралиб соҳил томон сузиб кела бошлайди. Илонларнинг бошларидаги қип-қизил тожлари узокдан чўғдек бўлиб кўринар, кўзларидан ўт чақнардди. Лаокоон денгиз худоси Посейдонга атаб қурбонлик қилаётган ерда илонлар сувдан чиқадиладар. Буни кўрган трояликлар даҳшатга келиб чор ёққа қоча бошлайдилар. Шунда икки илон Лаокооннинг икки ўғлига ҳамла қилиб, даҳшатли таналари билан уларни ўраб оладилар. Лаокоон ўғилларига ёрдамга отилади, лекин илонлар уни ҳам чирмаб оладилар ва ота билан икки ўғилнинг баданига заҳарли тишларини ботириб, азоблай бошлайдилар. Бечора Лаокоон ўзи ва ўғилларини илонлар домидан қутқаришга жон-жаҳди билан уринади, аммо заҳар тобора унинг баданига кўнроқ сингиб, оёқ-қўлларини чангак қила бошлайди. У ўғилларининг даҳшатли ўлим тоңганини ўз кўзи билан кўриб жон талвасасида мудҳишона фарёд қилади ва ўзи ҳам дунёдан кўз юмади. У худолар хоҳишига зид ўлароқ ватанини қутқармоқчи бўлган эди, шу густоҳлиги унинг бошига етади.

Лаокооннинг ҳалокатидан кейин трояликлар ёғоч отни шаҳарга олиб кириш ҳам фарз, ҳам қарз эканлигига янада кўпроқ ишонадилар. Шундан сўнг маҳобатли от қопқага сиғмаганлиги сабабли, халқ шаҳар деворининг бир қисмини бузиб, шодиёна қийқириқлар, мусиқа ва шўх куйлар садоси остида зўр-базўр отни арқонлар билан тортиб шаҳарга олиб кирадилар. Лекин Приамнинг соҳибкаромат қизи Кассандра акрополга олиб бориб қўйилган ёғоч отни кўрган заҳоти даҳшатга келади. Бу от Трояни хароб қилади, деб башорат қилади у. Аммо трояликлар унинг башорати устидан куладилар — маълумки, халқ ҳамиша унинг башоратига ишонмасди.

Шу куни бутун Троя аҳли қамалдан халос бўлганини нишонлаб катта байрам қилади. Шаҳарнинг ҳамма ерида базм, зиёфат. Ҳар томонда шўх қўшиқлар, мусиқа садоси янграйди. Бу вақтичилик то тун ярим кечадан оғунгача давом этади. Сўнг бутун шаҳар маст уйқуга кетади. Шунда Синон ёғоч от пойига бориб, унинг ичида ўтирган юнон қаҳрамонларига хатар йўқлиги ҳақида хабар беради. Қаҳрамонлар Одиссей бошчилигида аста-секин от ичидан ерга тушадилар ва

қурулларининг овозини чиқармасликка уриниб, аста-секин шаҳарнинг ҳар томонига тараладилар.

Бу пайт Синон Троя дарвозаси олдида катта гулхан ёқишга ҳам улгурган эди. Тенедос ороли панасига бориб турган юнонлар гулханни кўриб, кемаларда Трояга сузиб келадилар. Натижада азим шаҳар Трояда қоронғи тунда қирғинбарот жанг бошланади. Юнонлар ҳеч бир кимсани: гўдакларни ҳам, аёлларни ҳам, қарияларни ҳам аямай, бутун шаҳар аҳлини бир бошдан қира бошлайдилар.

Мана, Неоптолем бошқа қаҳрамонлар билан бирга шоҳ Приамнинг қасрига бостириб қиради. Бу ерда у шоҳнинг яраланган ўғли Политни ўлдириб отасининг оёғи остига ташлайди. Даргазаб қария Приам заиф қўлига найза олиб, уни ўғлининг қотилига отади. Бироқ найза Неоптолемнинг қалқонига оддий бир чўпдек бориб тегиб, унга зарар етказа олмайди. Шунда Ахиллзода Неоптолем чолнинг онпоқ сочларидан чангаллаб, унинг кўксига ханжар ботиради. Приам жуда кўп йиллар давомида салтанатни бошқарган буюк Трояда шу тарзда ҳалок бўлади. Унинг ўғилларидан биронтаси ҳам тирик қолмайди. Ҳаттоки набираси — Ҳекторнинг ўғли Астианакс ҳам қатл этилади: уни бахтиқаро ораси Андромаханинг бағридан юлиб олиб, Троянинг сарбаланд девори устидан улоқтирадилар.

Саройга кириб келган Менелай маст уйқуда ётган Деифобни ўлдиради (Парис ўлгандан кейин Еленани шу хотин қилиб олган эди). У жаҳл устида ўзининг собиқ завжаси соҳибжамол Еленани ҳам ўлдиarmoқчи бўлади, аммо Агамемнон унинг қўлидан ушлаб қолади. Айни чоғда маъбуда Афродита ҳам Менелайнинг қалбида яна Еленанага муҳаббат туйғусини уйғотади. Натижада Менелай уни зўр тантана билан ўз кемасига олиб кетади.

Приамнинг қизи соҳибқаромат Кассандра Афина маъбадидан паноҳ излайди. Лекин Ойлейзода Аякс уни кўриб қолади. Ундан қўрқиб кетган Кассандра маъбуданинг ҳайкалини маҳкам қучоқлаб олади. Лекин Аякс уни қўполлик билан силтаб тортганида, муқаддас ҳайкал қулаб, чил-чил синади. Бу ҳол маъбуданинг ғазабини кўзгатади ва кейинчалик бу шаккоклиги учун у Аяксдан қаттиқ интиқом олади.

Троя қаҳрамонларидан фақат Энейгина қутулиб қолади. У кекса отасини опичлаб, гўдак ўғли Асканийни қўлига кўтарганча шаҳардан хуфийёна бош олиб чиқиб кетади (Энейнинг шундан кейинги ҳаёти ва саргузаштлари ҳақида антик давр Рим шоири Вергилий «Энеида» деган дoston яратган). Юнонлар яна троялик Антенорга ҳам шафқат қиладилар. Чунки у доим соҳибжамол Еленани ва Парис ўғирлаб келган Менелайнинг мол-давлатини юнонларга қайтариб бериш керак, деб трояликларга маслаҳат берарди.

Троя яна узoқ вақт бурқсаб ёнади. Теварак-атрофда яшовчи халқлар осмони фалакка кўтарилган алангани кўриб, жуда кўп йиллар давомида Осиёда энг қудратли шаҳар ҳисобланган Троянинг маҳв бўлганидан хабар тонадилар.

Юнонлар Трояни қамал қилиб ўн йил мобайнида жон олиб, жон бериб, ҳаёт-мамог жанги олиб борганлари, не-не азобларни бошларидан кечирганлари, не-не азамат ўғлонларидан жудо бўлганлари эвазига, мана энди бениҳоя улкан ўлжаларга эришадилар. Улар тоғ-тоғ олтинчу кумушлар, қанчадан-қанча подир буюмлар, сон-саноқсиз соҳибжамол асираларни кемаларига солиб ўз юртларига олиб кетадилар.

Лекин бу сафар пайтида ҳам улар кўп уқубат ва мусибатларни бошларидан кечирадилар. Кўп қаҳрамонлар она юрт жамолига ета олмайд, йўлда ҳалок бўладилар.

Троя ғорат қилиниб, кули кўкка соврилаётган пайтдаёқ дарғазаб Афина — Паллада юнонлар ўртасида улкан нифоқ уйғотган эди. Чунончи, Менелай зудлик билан Юнонистонга сузиб кетиш тарафдори бўлса, унинг оғаси Агамемнон, то бисёр қурбонлар билан маъбуда Афинанинг кўнглига раҳм-шафқат солмагунимизча барча юнонлар Троядада қолмоғи лозим, деб талаб қилган эди. Бироқ Агамемнон маъбуданинг кўнглини асло юмшатиб бўлмаслигидан ғофил эди. Ака-ука ўртасидаги бу баҳс кун бўйи давом этади. Эртаси куни эрталаб ўз чекларига тушган бой ўлжалар билан Троядани тарк этадилар. Кетганлар орасида Нестор, Диомед, Неоптолем, Идомений ва Филоктет бор эди. Бир оздан сўнг Менелай ҳам йўлга чиқади ва Лесбос оролида Нестор билан Диомедга етиб олади.

Сўнг улар биргаликда Лесбосдан Эвбея ороли сари сузадилар. Бу оролда тангри Ҳефестга аталган муқаддас жой бўлиб, юнонлар шу ерда тангри Посейдон йўлига қурбонлик қилиб, яна сузишда давом этадилар. Орадан тўрт кун ўтгач Диомед Аргосга, Нестор — Пилосга етиб олишади. Идомений, Филоктет ва Неоптолемларнинг ҳам сафари хайрли бўлади. Улар ҳам ўз ватанларига эсон-омон етиб оладилар.

Лекин Менелай бу сафар пайтида кўп бахтсизликларга учрайди, не-не азоб-уқубатларни бошидан кечириди, тақдир унинг кемасини тамоман тескари ёқларга, жуда узоқ муддатга олиб кетади. Ниҳоят, етти йил деганда, ахири у ҳам ўзининг соҳибжамол завжаси Елена билан Спартага етиб боради. Эр-хотин ўз ватанларида яна кўп йиллар бахтиёр ҳаёт кечириб, мурод-мақсадларига етадилар.

Шоҳ Агамемнон ҳам ватанига қайтаётган чоғда кўп хатарли синовларни бошидан кечириди. Дастлаб, у ўз ҳамроҳлари билан Эвбея оролига бешикаст етиб олади. Лекин бу ерда, Герей бурни яқинида бирдан даҳшатли тўфон кўтарилади. Бу тўфонни юнонлардан қаҳрланган маъбуда Афина йўллаган эди. Маъбуда айниқса Ойлей ўғли Аяксдан дарғазаб эди. Бу тўфон пайтида кўп кемалар қояларга урилиб тилка-пора бўлади. Шулар қатори Аякснинг кемаси ҳам ҳалок бўлади. Агар денгиз худоси, бузрук зилзилакор Посейдон раҳм қилмаганида, Аякснинг ўзи ҳам денгизга фарқ бўлган бўларди. Посейдоннинг амри билан тўлқинлар уни Герей қоясига чиқариб қўядилар. Аякс ҳалокатдан қутулиб қолади. Лекин шу оннинг ўзидаёқ унинг

такаббурлиги бошига етади. У телбаона ғурур билан тангрилар мада-
дисиз, ҳаттоки уларнинг хоҳишига зид ўлароқ ўзим ўлимдан қутул-
дим, деб ҳайқиради. Шунда тангри Посейдон унинг густоҳона каломи-
ни эшитиб қолади ва қаттиқ қаҳри қайнаб, уч шохли асосини Аякс
ўтирган қояга зарб билан уради. Қоя икки бўлакка айрилади ва бир
бўлаги Аякс билан бирга денгиз қаърига чўкиб кетади. Ҳозиргина
Посейдон денгиз офатидан қутқариб қолган Аякс энди шу денгиз қаъ-
рида ҳалок бўлади. Агамемноннинг кемалари эса, денгиз тўфонидан
бир амаллаб қутулиб қоладилар ва ниҳоят, она-Ватан соҳилига эсон-
омон етиб оладилар. Бироқ шоҳ Агамемнонни, унинг олтинга бой
мамлакати Микенада ўлим кутаётган эди. Агамемноннинг бевафо хо-
тини Клитемнестра ўз жазмани билан биргаликда уни ўлдиради.

Энди Одиссейнинг тақдирига келсак, унинг бошидан кечирган сон-
саноксиз ғаройиб ва пурҳайрат кечмишлари ҳақида сиз Ҳомернинг
иккинчи достони «Одиссея»да ўқишингиз мумкин¹.

¹ Китобдаги насрий муқаддима ва хотима Н. А. Куныннг «Легенды и мифы древней Греции» («Қадимги Ювонистоннинг афсона ва ривоятлари») китобидан эркин таржима қилиб олинди. (Қ. М.)

ИЗОҲЛАР

Биринчи қўшиқ

1-сатр. *Маъбуда* — бу ўринда санъат ва адабиёт маъбудаси — Муза кўзда тутилади.

6-сатр. *Халқ чўбони* — Ҳомер саркардалар ва давлат арбобларини чўпонга қиёс қилган.

15-сатр. ...*на асою на Фев боғичи* — *Асо* — коҳинга тегишли; *лаъл боғич* — Фев, яъни таигри Аполлон ҳайкали бошига кийдирилгучи жун боғич. Хрис уни илтижо маъносида юнонлар қошига кўтариб борган.

23-сатр. *Бир овоздан ғайқирдилар* — Ҳомер замонида, жамoa мажлисларида ҳали овозга қўйишни билишмаган, шунинг учун халқ ўз розилиги ёки норозилигини қичқирӣқ билан баён қилган.

24-сатр. *Подшо (шоҳ)* — Бу сўз Ҳомер достонларида: ҳарбий даврда — лашкарбоши, тинчлик даврда — уруғ оқсоқолларининг энг улуғ сардори ёинки давлатпаноҳ маъноларини билдиради.

42-сатр. ...*камонингдан ўқ от, ўч ол аргосликлардан*; — *аргослик* — юнистонлик демақдир; тўсатдан бошланган ўлат ё қирғини юнонлар, Аполлоннинг ажалкаш ўқларига дучор бўлиш, деб изоҳлайдилар. Ҳомер юнонларни, шунингдек, «ахейлар» ва «данайлар» ҳам деб атайдӣ.

43-сатр. *Чўнг мерған* — Аполлоннинг васфларидан бири.

47-сатр. *Патли ўқлар* — камондан отиладиган ўқларнинг дум томонига металл қанот ўрнатилган.

52-сатр. ...*дафн гулхани* — Ҳомер замонида дафн маросими, асосан мурдани куйдириш усули билан ўтказиларди.

63-сатр. *Юзта тана* — юнонча «Ҳекатомба» сўзининг айнан таржимаси бўлиб, юзта тана (буқа)ни худо йўлга қурбонлик қилиш маъносини билдиради. Кейинчалик бориб, ҳар қандай йирик қурбонликни шу сўз билан ифодалай бошлаганлар.

67-сатр. ... *хушбўй ёгин ёндирмоғимиз* — қурбонликка мол сўйилганида биринчи навбатда, унинг чарвисига бир бўлак гўшт ўралиб, ёндириб юборилар экан.

142-сатр. *Ҳекатомба* — 65-сатр изоҳига қаранг.

160-сатр. *Итбашара* — ҳаёсиз деган маънони билдиради; *ит* — ҳаёсизлик рамзи бўлган.

164-сатр. *Лашкаримиз Троянинг бирон шаҳрин қилганда ғорат* — Троя урушининг дастлабки йилларида юнон қўшинлари Троя яқинидаги у билан иттифоқдош бўлган барча шаҳарларни тор-мор қилиб, талон-торож этган эдилар.

225-сатр. *Кийик юрак* — қадимги юнонларда кийик қўрқоқлик рамзи ҳисобланган.

238—239-сатрлар. ...*шу салтанат ҳассаси ила онт ичамен* — Ҳалқ мажлисларида сўзга чиққан ҳар бир одам ҳокимлик рамзи бўлиш салтанат ҳассасини қўлига ушлаб туриб гапирарди.

262-сатр. ...*кўрмасман энди ундай жавонмардларни* — Ҳомер тасаввури бўйича, наҳлаволарнинг ҳар бир янги авлоди олдингисидан заифроқ бўлиши керак.

267-сатр. *Маҳобатли тоғ тилқатлари* — Кентаврлар, яъни ярми от, ярми одам махлуқлар; Пирфойнинг никоҳ тўйида маст кентаврлар аёлларга ташлана бошлаган; шунинг оқибатида улар билан уруш бошланган.

318-сатр. *Меҳроб* — қурбонликка аталган молларни сўйишадиган супача. Қурбонгоҳ деса ҳам бўлади.

334-сатр. ...*боқийлару фонийларнинг табарчилари* — Жарчилар ва элчилар (хабарчилар)га ҳудолар пуштипаноҳ бўлганлар, шу боясдан улар дахлсиз ҳисобланганлар.

365-сатр. ...*барча гапдан воқифсан ўзинг* — маъбуда Фетида истиқболни ва инсон қисматини башорат қила олур эди.

366-сатр. *Фива шаҳри* — бу ўринда Мисрдаги Фива ҳам, Беотиядаги Фива ҳам эмас, балки Кичик Осиёдаги Фива шаҳри назарда тутиляпти. Кези келганда шуни ҳам айтиб ўтиш керакки, таржимон юнон ва рус тилларида кўплик сонда юритилган жойларнинг номларини бирлик сонда ва женский родда ишлатди. Масалан: Фивы—Фива, Афины—Афина ва б.

458—459-сатрлар. ...*қурбонликка келган моллар бошидан туз ва арпа донин сочдилар*... — бу ўринда Ҳомер қурбонлик қилиш қоидасини таърифляпти; қурбонликқа аталган молни сўйиш олдида, унинг бошидан туз ва арпа сепишар экан.

467-сатр. *Сўнг бошланди базми жамшид* — юнонларнинг тасаввурича, қурбонликни ҳудолар ҳам қурбонлик қилганлар, ҳам биргаликда тановул қилар эканлар.

486-сатр. *Қумлоқ ерда уни баланд тўсинларга ўрнатдилар* — кеманинг туб қисми чиримасин учун шундай қилнарни.

501—502-сатрлар. *Тиззаларин сўл қўли-ла қучоқлади, ўнг қўли билан сарпадарнинг иягига тегиб қўйиб*... — тангриларга илтижо қилиш ишораси.

551-сатр. *Сигир кўзли маъбуда* — жуда-жуда қадим замонда Ҳерани сигир қиёфасида тасаввур этиб, унга сиғинишган. «Сигир кўз» деган ташбеҳ ҳам ўша замонда тугилган. Наинки кўҳна Мисрда, шунингдек, Ҳомер замонидан анча аввал юнонлар орасида ҳам тангриларни жонворлар қиёфасида иззатлаш одат тусига кирган.

584-сатр. *Қўшқадаҳ* — «Илиада»ни рус тилига таржима қилган шоирлар қўшқадаҳни турлича таърифлайдилар. Гнедич «қўшқадаҳнинг остки қисми — оёғи ҳам тўнкарилган қадаҳни эслатади», деб тасвирласа, Минский уни дурбинга ўхшатади.

599—600-сатрлар. ...*пилдираган ланг косагудан қаҳ-қаҳ уриб кулди кўкни кўтариб бошга* — «Ҳомерона кулги» («Гомерический смех») деган ибора дostonнинг шу еридан олинган. Тангрилар Ҳефестнинг чўлоқлигидан куялишган. (Шу қўшиқнинг 590—593-сатрларига қаранг.)

ИЗОҲЛАР

Биринчи қўшиқ

1-сатр. *Маъбуда* — бу ўринда санъат ва адабиёт маъбудаси — Муза кўзда тутилади.

6-сатр. *Халқ чўбони* — Ҳомер саркардалар ва давлат арбобларини чўпонга қиёс қилган.

15-сатр. ...*на асою на Феб боғичи* — *Асо* — коҳинга тегишли; *лаъл боғич* — Феб, яъни тангри Аполлон ҳайкали бошига кийдирилгучи жун боғич. Хрис уни плтжю маъносида юнонлар қошига кўтариб борган.

23-сатр. *Бир овоздан ҳайқирдилар* — Ҳомер замонида, жамоа мажлисларида ҳали овозга қўйишни билишмаган, шунинг учун халқ ўз розилиги ёки порозилигини қичқириқ билан баён қилган.

24-сатр. *Подшо (шоҳ)* — Бу сўз Ҳомер дostonларида: ҳарбий даврда — лашкарбоши, тинчлик даврда — уруғ оқсоқолларининг энг улуг сардори ённки давлатпаоҳ маъноларини билдиради.

42-сатр. ...*камонингдан ўқ от, ўч ол аргосликлардан*; — *аргослик* — юнистонлик демақдир; тўсатдан бошланган ўлат ё қирғинни юнонлар, Аполлоннинг ажалкаш ўқларига дучор бўлиш, деб изоҳлайдилар. Ҳомер юнонларни, шунингдек, «ахейлар» ва «данайлар» ҳам деб атайди.

43-сатр. *Чўнг мерган* — Аноллоннинг васфларидан бири.

47-сатр. *Патли ўқлар* — камондан отиладиган ўқларнинг дум томонига металл қанот ўрнатилган.

52-сатр. ...*дафн гулхани* — Ҳомер замонида дафн маросими, асосан мурдани куйдириш усули билан ўтказиларди.

65-сатр. *Юзта тана* — юнонча «Ҳекатомба» сўзининг айнан таржимаси бўлиб, юзта тана (буқа)ни худо йўлига қурбонлик қилиш маъносини билдиради. Кейинчалик бориб, ҳар қандай йирик қурбонликни шу сўз билан ифодалай бошлаганлар.

67-сатр. ... *тушбўй ёғин ёндирмоғимиз* — қурбонликка мол сўйилганида биринчи навбатда, унинг чарвисига бир бўлак гўшт ўралиб, ёндириб юборилар экан.

142-сатр. *Ҳекатомба* — 65-сатр изоҳига қаранг.

160-сатр. *Итбашара* — ҳаёсиз деган маънони билдиради; *ит* — ҳаёсизлик рамзи бўлган.

164-сатр. *Лашкаримиз Троянинг бирон шаҳрин қилганда горат* — Троя урушининг дастлабки йилларида юнон қўшинлари Троя яқинидаги у билан иттифоқдош бўлган барча шаҳарларни тор-мор қилиб, талон-торој этган эдилар.

225-сатр. *Кийик юрак* — қадимги юнонларда кийик қўрқоқлик рамзи ҳисобланган.

238—239-сатрлар. ...*шу салтанат ҳассаси ила онг ичамен* — Ҳалқ мажлисларида сўзга чиққан ҳар бир одам ҳокимлик рамзи бўлиш салтанат ҳассасини қўлига ушлаб туриб гапирарди.

262-сатр. ...*кўрмасман энди ундай жавонмардларни* — Ҳомер тасаввури бўйича, паҳлавонларнинг ҳар бир янги авлоди олдингисидан заифроқ бўлиши керак.

267-сатр. *Маҳобатли тоғ хилқатлари* — Кентаврлар, яъни ярми от, ярми одам махлуқлар; Пирфойнинг пикох тўйида маст кентаврлар аёлларга ташлана бошлашган; шунинг оқибатида улар билан уруш бошланган.

318-сатр. *Меҳроб* — қурбонликка аталган молларни сўйишадиган супача. Қурбонгоҳ деса ҳам бўлади.

334-сатр. ...*боқийлару фонийларнинг хабарчилари* — Жарчилар ва элчилар (хабарчилар)га ҳудодлар пуштипаноҳ бўлганлар, шу боисдан улар дахлсиз ҳисобланганлар.

365-сатр. ...*барча гапдан воқифсан ўзинг* — матбуда Фетида истиқболни ва инсон қисматини башорат қила олур эди.

366-сатр. *Фива шаҳри* — бу ўринда Мисрдаги Фива ҳам, Беотиядаги Фива ҳам эмас, балки Кичик Осиёдаги Фива шаҳри назарда тутиляпти. Кези келганда шуни ҳам айтиб ўтиш керакки, таржимон юнон ва рус тилларида куплик сонда юритилган жойларнинг номларини бирлик сонда ва женский родда ишлатди. Масалан: Фивы—Фива, Афины—Афина ва б.

458—459-сатрлар. ...*қурбонликка келган моллар бошидан туз ва арпа донин сочдилар...* — бу ўринда Ҳомер қурбонлик қилиш қондасини таърифляпти; қурбонликка аталган молни сўйиш олдида, унинг бошидан туз ва арпа сепишар экан.

467-сатр. *Сўнг бошланди баъзи жамшид* — юнонларнинг тасаввурича, қурбонликни ҳудодлар ҳам қурбонлик қилганлар, ҳам биргаликда тановул қилар эканлар.

486-сатр. *Қумлоқ ерда уни баланд тўсинларга ўрнатдилар* — кемапинг туб қисми чиримасин учун шундай қилинарди.

501—502-сатрлар. *Тиззаларин сўл қўли-ла қучоқлади, ўнг қўли билан сарпадарнинг иягига тегиб қўйиб...* — тангриларга илтижо қилиш ишораси.

551-сатр. *Сигир кўзли матбуда* — жуда-жуда қадим замонда Ҳерани сигир қиёфасида тасаввур этиб, унга сизинишган. «Сигир кўз» деган ташбеҳ ҳам ўша замонда тутилган. Наинки кўҳна Мисрда, шунингдек, Ҳомер замонидан анча аввал юнонлар орасида ҳам тангриларни жонворлар қиёфасида иззатлаш одат тусига кирган.

584-сатр. *Қўшқадаҳ* — «Илиада»ни рус тилига таржима қилган шоирлар қўшқадаҳни турлича таърифлайдилар. Гнедич «қўшқадаҳнинг остки қисми — оёғи ҳам тўнкарилган қадаҳни эслатади», деб тасвирласа, Минский уни дурбинга ўхшатади.

599—600-сатрлар. ...*пилдираган ланг косагулдан қат-қат уриб кулди кўкни кўтариб бошга* — «Ҳомерона кулги» («Гомерический смех») деган ибора дostonнинг шу еридан олинган. Тангрилар Ҳефестнинг чўлоқлигидан кулишган. (Шу қўшиқнинг 590—593-сатрларига қаранг.)

12-сатр. *Жингалак соч юнонлар* — Ҳомер замонидан олдин юнонлар узун соч қўйиб юришган. Ўзга аксарият ғайри юнон халқлар эса сочларини устарада олдиришган.

21—22-сатрлар. *...Нестор қиёфасига кириб турди* — Ҳомернинг таъбирича, худолар қўпинча бандалар қиёфасига кирарканлар.

24-сатр. *Асов отни тизгинловчи* — бу ибора «кучли, қудратли» деган маънони билдиради.

98-сатр. *Зевс қаъми* — шоҳлар — қадимги юнонларнинг тушунчасича, шоҳлар ва паҳлавонлар худолар авлодидан бўлишган.

110-сатр. *Арейнинг хизматкорлари* — яъни лашкарлар; *Арей* — жанг худосидир.

153-сатр. *Зовур тозалашар* — кемалар шундай зовурлар орқали соҳилга тортиб чиқилар ва қайта денгизга тушириларди.

342-сатр. *...май паймо қилиб, қўлга қўл бериб...* — юнонлар садоқат ҳақида онт ичишаркан, таңгриларга бахшида қилиб бир оз шаробни ерга паймо қилардилар (тўқардилар) ва бир-бирларига қўл берардилар.

357-сатр. *То бағрига босмагунча Троянинг хотинларини* — бу ўринда Троя аёлларини асирга олиш маъноси ётипти.

365-сатр. *Токи кўмак берсин насаб-насабгаю уруғ-уруғга* — Несторнинг бу маслаҳати Ҳомер замонидан анча аввалги уруғчилик тузуми давридаги қўшинлар ҳолатини акс эттиради; у пайтда қўшинлар насаблар ва уруғлар бўйича тузилар экан.

404-сатр. *...ўз тангрисига* — ҳар бир уруғнинг ўз паноҳгоҳ худоси бўлган.

437—438-сатрлар. *Ҳерениянинг шоҳсувори* — Несторнинг васфларида бири.

623-сатр. *Вале алар баҳрийликда бўлганийчун тамом уқувсиз* — Аркадия Пелопонес вилоятининг ичкарисига жойлашган бўлиб, унинг денгизга туташган ери йўқ эди.

759-сатр. *...ёлдор ёв* — боши одам, тапаси от махлуқлар (кентаврлар); *Пирифой* билан *Ипподамия*нинг никоҳ тўйи пайтида улар келини ўғирламоқчи бўлганлар.

771-сатр. *Срикс дарёси* — ер ости салтанати (нариги дунё — Аид)даги дарё; таңгрилар шу дарё сувини тилга олиб онт ичадилар; бу энг даҳшатли онт ҳисобланиб, уни бузишга ҳеч бир жонзод журъат эта олмас эди.

799-сатр. *Тифей* — афсонавий махлуқ бўлиб, уни Зевсга қарши чиқсин деб Ер дунёга келтирган; у ер ости алангаси рамзидир. Лекин Зевс ўз чақмоқлари кучи билан Тифейни енгиб, уни ер қаърига киритиб юборган ва устидан тоғларни ағдариб, бостириб қўйган. Ҳар гал Тифей ер остидан чиқиш мақсадида қаддини ростлаганда, унинг ғайритабiiй уринишларидан ер ларзага келади, олов вулқон бўлиб отилади. Шунда Зевс яна Тифейга қарата ўз чақмоқларини ота бошлайди.

884-сатр. *Гигей кўлин фарзандлари* — шу кўл санамининг болалари.

887-сатр. *Ғайри тилда* — яъни, юнон тилидан ўзга тилда.

Учинчи қўшиқ

6-сатр. *Пигмейлар* — энг чекка жапубда Океан ёқасида яшаган пакана одам-

лар қабиласи. Жанубга учиб кетаётган турналар улар билан ҳар йили жанг қилар эканлар.

341—342-сатрлар. *Ўз отаси Ликаоннинг мис совутин кийган эди, у лоппа-лойиқ келди* — ёйотар Парис жанг майдонига метин совутларсиз, фақат йўлбарс терисини ёпиниб чиқарди; шунинг учун у бу сафар акасининг совутини кияди, совут унга лоппа-лойиқ келади.

333-сатр. *Пойбандлар* — жангчининг тиззасидан то тўшигигача тўсиб турувчи ахлит мис зирҳ.

Тўртинчи қўшиқ

66—67-сатрлар. *...берган онтидан хоинона воз кечишга...* — Трояликлар қасамга хиёнат қилишиб, шу хоинликлари туфайли ўз шаҳарларини вайрон бўлишига йўл очиб берадилар.

97—98-сатрлар... *гулханга матҳун чиқаётган* — яъни ўлиб, одат бўйича, жасади гулханда ёндирилаётган.

142-сатр. *Яноқпўш* — от афзалининг бир қисми — отнинг икки юзини тўсиб турувчи махсус зирҳ.

172-сатр. *Ташна Аргос* — Пелопонесдаги суви кам вилоят.

268-сатр. *...майга суени омизга қилиб* — юнонлар ҳамиша майга сув аралаштириб ичардилар.

397-сатр. *Кадм қавми* — фиваликлар Фивадаги акрополни Кадмея деб аташарди.

419-сатр. *...етти дарвозали азим Фива* — Юнонистоннинг Беотия вилоятига жойлашган шаҳар; юз дарвозали Фива эса Мисрда эди.

459-сатр. *Тўқнашдилар...* *қўнлар* — яъни, теридан ясалган қалқонлар.

Бешинчи қўшиқ

6-сатр. *Нажми хазон* — кўзда кўринадиган порлоқ юлдуз, Сириус юлдузи.

64-сатр. *...мазкур қиргин ибтидоси бўлмиш кема* — Еленани ўғирлаш мақсадида Спартага Парис сузиб борган кема.

103-сатр. *Отларни халаловчи* — юнонлар отларни қамчилаб эмас, балки учли чўп билан халалаб ҳайдашарди (эшакни халалагандек).

376-сатр. *Амбар ем (амбар таом)* — худоларнинг мангу ёшлик ва куч-қудрат берувчи таоми.

402—403-сатрлар. *Амфитрионнинг мард ўғли* — Ҳеракл.

518-сатр. *Мис само* — Ҳомер тасаввурда осмон металл (мис ё темир) ярим шардан иборат бўлган.

647-сатр. *Зевснинг машҳур ўғли билан набираси рўбарў келди.* — Сарпедон — Зевснинг ўғли; Глиподем — Ҳераклининг ўғли, Зевснинг набираси.

657—658-сатрлар. *...отлар сўраб келганида Лаомедондан, Илионни айлаб гораг, ҳувиллатиб кетган экан* — Троя подшоҳи Лаомедон (Приамнинг отаси) шаҳар атрофини девор билан ўраб берган тангрилар Посейдон билан Аполлонга, хизмат ҳақларини тўлашдан бош тортган экан, шунда бу диёнатсизликдан қаҳри қайнаган Посейдон Троя бошига офат солиб бир баҳайбат махлуқни юборган эканки, унга қурбонлик учун Лаомедоннинг қизи Ҳесионани бағишлаш лозим

экан. Лекип Херакл қизни ўлимдан қутқариб қолишга сўз беради ва бу хизматига Троснинг (Лаомедон бобосининг) машҳур отларини талаб қилади. Бироқ паҳлавон Херакл махлуқни ўлдириб, ўз хизмат ҳақини олгани келганида, Лаомедон унга ҳеч нима бермай ҳайдаб юборади. Орадан бир печа йил ўтгандан кейин Херакл Трояга қайтиб келиб уни забт этади, Лаомедонни ва унинг кенжа ўғлидан бошқа ҳамма ўғилларини ўлдиради. Кенжа ўғлини опаси Ҳесиона ҳақ тўлаб, ўлимдан асраб қолади. Шундан бошлаб Лаомедоннинг кичик ўғлини Приам деб атаб бошлайдилар (бу сўз «сотиб олинган» деган маънони билдиради).

710-сатр. *Зевс дарахти-роят, хушқад азим шамшод кўланкасига* — Ҳомер аса-рида шамшод эмас, Зевснинг муқаддас дарахти ҳисобланмиш эман (болут) дарахти ҳақида гап боради.

864-сатр. *Аид дубулғаси* — юнон мифологиясида «кўринмас қалпоқ», у Аидга тегишли деб ҳисобланади (бу худонинг исми ҳам «кўринмас» деган маънони билдиради).

916—917-сатрлар. *Уранзодлар ётган ердан ҳам чуқурроқ* — Уранзодлар — улкан паҳлавонлар (титанлар) бўлиб, улар Уран — осмон билан Гея — ернинг фарзандлари. Улар ўз оғалари Кроinni ҳимоя қилиб Зевсга қарши бош кўтар-ганлар. Лекин Зевс улардан устун чиқиб енгган ва ернинг энг теран ерига — Тартарга ҳибс этган.

Олтинчи қўшиқ

9-сатр. *От ёлли мис дубулға* — чўққисига бир тутам от ёли қўндирилиб бе-затилган дубулға.

172-сатр. *...шум белгилар қайд этилган букма тахтакач* — бу ерда биз ёзув усулини Ҳомер томонидан биринчи ва ягона марта таърифлаганини учратамиз. Антиқ даврнинг охиригача юнонлар ва римликлар ҳаётда ёзув учун букма тах-такачлардан фойдаланишган — тахтакач сатҳига мум суртиб, унга «стиль» деб аталувчи учи ўткир таёқча билан ҳарфлар тасвирини чизишган.

204—205-сатрлар. *...ўзи кейин аҳли самонинг нафратига учраб...* — Беллери-фонт Ҳимерани ўлдириш мақсадида тулпор Пегасни тутиб жиловлайди; сўнг шу Пегасга миниб Олимпга учиб чиқмоқчи бўлади, лекин тулпор уни ўз устидан итқитиб ташлайди, натижада худолар нафратига учраган Беллерифонт кўр ва чўлоқ бўлиб узоқ вақт ер юзиде саргардон бўлиб юради.

219-сатр. *...Бобом ёқдан сен меҳмоним экансан* — яъни, мен билан ўзаро меҳ-мондўстлик риштаси билан боғланган одамсан, демоқчи. Мусофирни ўз уйида қабул қилиб, меҳмон қилиб, унга совға-салом туҳфа этган одам, шу ондан бош-лаб ўзи ҳам ўз меҳмонининг «меҳмон»га айланади ва унинг ватанига боргани-да ўзининг ҳам айнан шундай иззат-ҳурмат билан кутиб олинишини билади. Қад-дим замонда ажнабий одамлар бегона юртда ўзини ҳимоя қилиш учун ҳеч қан-дай ҳуқуққа эга бўлмаганлар; бундай пайтларда меҳмондўстлик жуда муҳим аҳамиятга эга бўлган. Меҳмондўстликка бўлган муносабат авлоддан-авлодга ме-рос бўлиб ўтиб келган; Диомед билан Главк ўртасидаги меҳмондўстлик алоқаси бу иккала қаҳрамоннинг аждодларига бориб тақалади.

410—411-сатрлар. *Ҳектор унга Аскамандрий деб от қўйган, Трояликлар* — *Ас-тианакс...* — Ҳектор ўз ўғлини дарё тангриси Аскамандр шаънига Аскамандрий

деб атаган, лекин трояликлар болани отаси шаънига Астианакс деб атайдилар, чунки бу сўз «шаҳар сардори» деган маънони билдиради.

436-сатр. *...онам жонин олди Феба...*— дард кўрмай тўсатдан ўлган аёлларни Фебанинг (Артемиданинг) камонидан жон берди деб айтишарди.

Еттинчи қўшиқ

223-сатр. *Тихий* — кўнчининг исми — «омадли» деган маънони билдиради.

411-сатр. *Асов отни тизгинловчи* — бул васф паҳлавон деган маънони билдиради.

492-сатр. *Май... Зевс шаънига паймо этмасдан* — паймо этиш — тўкиш демакдир. Юнонлар ҳар қандай базм ва маишатларда майнинг дастлабки томчиларини худоларга атаб ерга тўкардилар.

Саккизинчи қўшиқ

254—255-сатрлар. *...бургутни (соҳибкароматлар учун ғоят манлуб қушни)*— қадим замонларда қушлар билан фол очиш усули ниҳоятда кенг тарқалган эди. Фолбоп қушлар орасида бургутни энг матлуби деб эътироф этишган, чунки уни Зевснинг муқаддас қуши деб ҳисоблашган; бургутнинг кўкда пайдо бўлиши, Агамемноннинг илтижоси тангри томондан қабул қилинганини билдиради.

296-сатр. *Ўзимдан сўнг, аввал сени тақдирлағум ноёб музд ила* — Агамемнон энг олий сардор сифатида, бўлакларга бўлинган ўлжадан хоҳлаган қисмини қуръа ташланмасдан олдин танлаб олиш ҳуқуқига эга бўлган.

370-сатр. *Ўғлин* — Ҳеракли.

374—375-сатрлар. *Эребдан... Аиднинг... итин ўғирлаш...*— Ҳеракл шоҳ Эврисфейнинг амри билан Аид салтанати — Эребдан уч бошли кўппак — Церберни ўғирлаб келган эди.

Тўққизинчи қўшиқ

196-сатр. *У қўшиқнинг ниҳоясин кутар эди* — Ахиллес ўз байтини тугатиши билан, Патрокл қўшиқнинг давомини куйлай бошлаши керак эди.

399-сатр. *Чеварликда... Афинага... монанд* — Афина аёллар қўл ҳунарининг ҳомийси ҳисобланган, ўзи ҳам моҳир чевар бўлган.

465—466-сатрлар. *...бир умрга мендан бўлган набираларин тиззасига олмасликка... онг ичди* — Феникснинг отаси, «ўғлим дунёдан бефарзанд ўтсин» деб худога илтижо қилади. У пайтнинг таомили бўйича, бобо чақалоқ набирасини ўз тиззасига ўтказар экан ва бу билан уни ўз насаби эканлигини эътироф этаркан.

571—572-сатрлар. *Ўз завжаси... деб... Қўл кўтарган эди ҳатто... Аполлонга ҳам* — Марписса Иднинг қаллиги бўлган пайтда Аполлон бу қизга опшиқ бўлиб қолади ва уни ўғирламоқчи бўлади; Ид ўз қаллиғини ҳимоя қилиб, тангри билан жанг қилмоқчи бўлади, лекин Зевс бу низога барҳам беради ва кўёв танлашни Марписсанинг ўзига ҳавола қилади, Марписса фоний эрни афзал кўради.

574-сатр. *Алкиона — чайка*. Юнонларнинг эътироф этишича, нар чайка ҳалок бўлган тақдирда, мода чайка ҳеч нима емай, ичмай муттасил маҳзун инграр экан ва шу зайлда ўлиб кетаркан. Бу ўринда Ҳомер Марписса билан Иднинг қизи, Мелеагрнинг хотини Клеопатрани Алкиона деб айтянтики, у эрининг ўлимидан кейин қаттиқ қайғуга ботиб алкионага — чайкага айланган экан.

Учинчи қўшиқ

110-сатр. *Чаққон Аякс — Оилей ўғли Аякс*.

112-сатр. *Тангримонанд Аякс — Теламон ўғли Аякс*.

173—174 сатрлар... ҳалок бўлаидами ё ўлимдан жон сақлаймизми: илинган-дир... бу қисматимиз шамшир тигига! — қадимги юнонларда «келажак тақдир худди шамшир тигига илингандек омонатдир» деган мақол бўлган. Шу мақолга ишора.

254-сатр. *Туннинг учдан икки қисми ўтиб...* — юнонлар тунни уч қисмга бўлишган ва вақтни юлдузларга қараб аниқлашган.

Ун биринчи қўшиқ

3-сатр. *Жанг нишонаси* — бу сўз билан, айрим шарҳловчиларнинг фикрича, «машъал», бошқаларнинг фикрича эса, Зевс қалқони «эгида» назарда тутилган.

23-сатр. *Қора зог* — темир билан мис қотишмаси; археологик қазиларнинг кўрсатишича, Ҳомер даврида бундай қотишма Кипрда тайёрланган экан.

61-сатр. *Нажми завол* — Сирус юлдузи; эраиздан туққиз юз-саккиз юз йил олдин бу юлдузнинг уфқда пайдо бўлиши ёз фаслининг ўртасига тўғри келиб, йилнинг қурғоқчилик ва безакни олиб келадиган энг иссиқ пайти бошланганидан далолат берад эди.

611-сатр. *Бу фалокатнинг ибтидосийди* — Нестор билан жанг аробада келатган одамнинг кимлигини билиб келгани борган Патрокл, қайтиб келиб ўзининг жангга кириши учун Ахиллесдан ижозат сўрайдики, бу жангда у ҳалок бўлиши лозим эди.

646-сатр. *Прамнидан келтирилган май* — Прамни тоғидаги узумзорнинг қуюқ қизил шароби.

699-сатр. *Кўп машаққат солган эди ботир Ҳеракл* — Ҳеракл шоҳ Авгийнинг отхоналари ва оғилхоналарини тозалаб беради, аммо Авгий ваъда қилган хизмат ҳақини Ҳераклга беришдан бош тортади. Шунда наҳлавон Ҳеракл аламдан Авгийга ва унинг барча иттифокдошларига, шулар жумласидан Нелейга ҳам қарши уруш очади. Бу урушда у Нелейнинг, Нестордан бошқа ҳамма ўғилларини маҳв этади.

759-сатр. *Заминни тебратгувчи* — яъни, Посейдон.

Ун иккинчи қўшиқ

245—246-сатрлар. *Ишим йўқдир уларнинг...* *Ўнг ёққа, ёхуд сўлга...* *учиши билан* — қушлар билан фол очилганда ўнг томон хайрли, сўл томон — беҳайр ҳисобланган.

297-сатр. *Моҳир мисгар* — яъни, Ҳефест,

Ўн учинчи қўшиқ

479-сатр. *Троянинг шоҳидан у ҳар галгидек дарғазаб эди* — Эней Троя шоҳлари шажарасининг подшоҳлик ҳуқуқи бўлмаган кичик буюғи намоёндаси бўлган, шунинг учун у Приам билан ихтилофда бўлган. Троя ҳалокатидан кейин Энейнинг ўлимдан қутулиб қолиши ҳақидаги афсоналарнинг айримларида унинг душманлар билан мулоқатда бўлганлиги очикдан-очиқ кўрсатилган.

Ўн тўртинчи қўшиқ

157—158-сатрлар. *Оғаси ҳамда қайниси* — Маълумки, Ҳера Зевснинг ҳам хотини, ҳам сингисидир. Бинобарин, Зевснинг иниси Посейдон Ҳера учун ҳам оға, ҳам қайни ҳисобланади.

203-сатр. *Океан ва Тетфиса* — Зевс ила Ҳеранинг онаси бўлмиш Реянинг ота-онаси.

293-сатр. *Халкида, киминда* — Ҳомер бу номлар билан қайси қўшни тилга олгани бизга маълум эмас.

323-сатр. *Шоҳ Феникснинг гўзал қизин* — гап Финикия шоҳи Феникснинг қизи Европа ҳақида борапти. Қиз денгиз бўйида гул териб юрганида, Зевс буқа қиёфасига кириб, уни денгиз оша Крит оролига олиб қочиб кетади.

Ўн бешинчи қўшиқ

16—17-сатрлар. *...шул фитнангнинг мевасини энг аввал ўзинг татигайсан, саваласам агар сени чоқмоқлар отиб* — Ҳера, Уйқу кўмагида, Ҳераклга бадкорликлар қилгани учун Зевс уни жазолаган эди; бу ҳақда Ўн тўртинчи қўшиқнинг 250—263-сатрларида Уйқунинг ўзи Ҳерага эслатади.

72—73-сатрлар. *...то оқила Афинеянинг маслаҳати билан ҳудсий Трояни забт этмагунча* — юнонлар Трояни куч билан забт эта олмайдилар; шунда улар, Афинанинг маслаҳати билан, улкан ёғоч от ясайдилар-да, унинг ичига энг қудратли жангчиларни яшириб, ўзлари гўё қамални тарк этгандай бўлиб, кемаларда сузиб кетадилар ва сал нарироқдаги бир оролга яширинадилар. Алданган трояликлар ёғоч отни ўз шаҳарларига судраб кирадилар. Тунда ахей жангчилари от ичидан чиқиб, шаҳарда қирғин бошлайдилар ва бу пайтда яна қайтиб келган юнон қўшинига шаҳар дарвозасини очиб берадилар. Бу «Троя оти» ҳақидаги воқеани биз Ҳомернинг «Одиссея» ва Рим шоири Вергилийнинг «Энеида» дostonларида ўқиймиз.

179-сатр. *Эгидакаш*. (Китоб охиридаги луғатдан «Эгида» сўзига қаранг.)

229—230-сатрлар... *ҳатто Крон атрофидаги маъбудлар ҳам* — бу ўринда титанлар назарда тутиляпти (бешинчи қўшиқнинг 916—917-сатрларига берилган изоҳга қаранг).

665—666-сатрлар. *Сувдан олдин чиқарилган... кемалар* — яъни, соҳилга энг олдин чиқарилган, бинобарин, денгиздан энг олисга тизиб қўйилган кемалар.

698-сатр. *Кемаларнинг супалари узра одимлаб* — «қадимги замон кемаларида палуба бўлган эмас, чунки кема ичида эшакқичлар ўтирган; уларнинг қуйруқ ва тумшукларидагина супалар бўлган...» (Гнедичнинг изоҳи.)

730-сатр. *Қуйруқ безаги* — «кема қуйруғининг, худди балиқ думи сингари, гажак бўлиб юқорига қайрилган безаги. Сувдан чиқарилган ахей кемаларининг қуйруқлари Троя томонга қаратилган эди». (Гнедичнинг изоҳи.)

Ун олтинчи қўшиқ

174-сатр. *Зевсдан бунёд бўлган дарё* — Ҳомернинг тасавури бўйича, ҳамма дарёларни Зевс яратади, чунки улар Зевс ёғдирган ёмғир билан озуқланадилар.

232-сатр. *Олтингугурт дуди ила поклаб* — юнонлар олтингугурт тутунини маразлардан поклашни воситаси деб ҳисоблаганлар.

234-сатр. *...қовли ўртасида туриб...* — одатда қовли ўртасида Зевс учун тикланган қурбонгоҳ бўларди.

426-сатр. *Бекамар зирғ кийган* — ликияликлар совутлари устидан камар боғламаганлар.

623-сатр. *...рақсга чаққон* — Эней, Мерионни таҳқирлаш мақсадида «раққос» деб атайди, чунки у Крит оролидандир. Критликлар ўзларининг рақс санъатлари билан довруқ қозонган эканлар.

631-сатр. *Тартар шоҳи* — яъни, Аид. «Илиада»нинг таржимони Гнедич атоқли от Аид билан Аид салтанати (жаҳаннам)ни бир сўз билан «Аид» деб атайдики, бу жудаям тўғри эмас. Ундан кейин, Тартар билан Аид салтанати ҳам юнон мифологиясида бошқа-бошқа нарсани билдиради.

Ун еттинчи қўшиқ

30-сатр. *Бошга тушган фалокатни мушоҳада қилур аҳмоқ ҳам* — Қадимги юнон мақоли. «Юз берган фалокатни аҳмоқ ҳам тушунди», — деган маънони билдиради.

329-сатр. *Бир замонлар мен ҳам... шоҳид бўлгандим* — Аполлон бу ерда Трояни, ахейларга нисбатан озроқ куч билан забт этган Ҳеракл ва унинг сафдошларини назарда тутяпти.

517-сатр. *...тангриларнинг этагида ётур...* — қадимги юнон мақоли. «Ҳали буни келажак кўрсатади» ёки «Худо билади», деган маънода ишлатилади.

Ун саккизинчи қўшиқ

313-сатр. *Бандалар-чун Арей бирдай* — яъни, ҳарбий омад ҳамма вақт ҳам муайян бир томонга кулиб боқавермайди, балки унга ҳамма ҳам мушарраф бўлиши мумкин; бугун унга бир томон эришса, эртага қарши томон сазовор бўлиши мумкин.

377-сатр. *Ясар эди йигирмата сепоя у бирваракайга* — яъни, у йигирмата сепояни — тангрилар тановул қиладиган, ўзи ғилдираб юрувчи сеҳрли столчаларни бараварига ясай бошлади.

472-сатр. *...ишга буюрди* — Ҳефестнинг устахонасидаги босқон ҳам, у ўзи темирдан ясаган жория қизлар сингари, тангрининг амри билан ўз-ўзидан ҳаракат қиларди.

483-сатр. *Бешта қатлам бўлди қалқон...* — қалқондаги ҳар бир остки қатлам

устигаги қатламга нисбатан кенгроқ бўлган; бунинг оқибатида, қалқоннинг энг устки қатлами, яъни маркази доира шаклида бўладики, Ҳефест унда борлиқ оламни тасвирлайди, бу олам атрофида, кенгайиб борган ҳар бир остки қатламнинг чеккаларида эса гир айланган минтақалар ҳосил бўлади ва бу минтақаларнинг ҳар бирида тангри маълум бир мавзунини акс эттиради.

489—491-сатрлар. *Арктос* — Етти оғайни (Катта айиқ) буржи; «арктос» сўзи юнончада «айиқ» демакдир. Орион — афсонавий овчи; Орион пайдо бўлганида Катта Айиқ буржи уфқдан кўтарила бошлайди; сўнг осмонда у овчидан (Ориондан) қоча бошлайди.

...*Океанда ювинмоқдан ҳазар қилади* — яъни, Етти оғайни (Катта Айиқ) буржи ҳеч уфққа ботмайди.

552—553-сатрлар. *Соф олгиндан эди дала, аммо... шудгор қора тусдайди* — Ҳефест ҳатто олтинда ҳам шудгорнинг табиий қора тусини бера олган; чамаси, Ҳомер давридаёқ юнонлар сирлаш усули билан олтинни қорайтиришни ўрганган бўлишса керак.

Ўн тўққизинчи қўшиқ

124-сатр. *Эврисфей* — Персейзода Сфенелнинг мардона ўғли. — Зевс билан Даңаядан туғилган Персейнинг учта ўғли бўлган: Сфенел, Алкей ва Электрион. Алкейнинг ўғли Амфитрион Электрионнинг қизи Алкменага ўйланган. Алкмена Зевсдан Ҳераклни туғиши керак эди; Зевс бу бўлажак ўғловини ҳоким қилиш ниятида, Персейзодлар авлодида биринчи туғилган чақалоқни ҳукмдор қиламан, деб сўз беради; бироқ Ҳеранинг ҳаракати билан биринчи бўлиб Ҳеракл эмас, Сфенелнинг ўғли, Персейнинг набираси Эврисфей туғилади. Кейинчалик, Ҳеракл шу Эврисфейнинг хизматини қилиб юриб ўзининг машҳур ўн икки жасоратини кўрсатади.

133-сатр... *одамларнинг меҳнатгоҳига* — яъни, одамлар томонидан ишлов берилган ерга.

418-сатр. *Қодир худо амри билан бир бандадан маъв бўлгайсан* — Ахиллес Парис отган ўқдан ҳалок бўлиши керакки, уни тангри Аполлон йўналтиради.

Лигирманчи қўшиқ

72-сатр. *Пойқанотли Ҳермес* — қадимги юнон мифологиясида тасвирланишича, худолар даракчиси Ҳермеснинг иккала оёғида қанотлари бўлган.

91-сатр. *Пелиаснинг найзаси* — Ахиллес найзасининг васфи (қаҳрамоннинг ватани — Фессалиядаги тоғнинг номидан олинган).

144-сатр. *Қора соч худо* — Посейдон.

148-сатр. *Аждаҳо гар... ҳужум қилса, яширинсин, дея* — Гесссионани эмоқчи бўлган маҳобатли денгиз махлуқи; қизни ундан Ҳеракл қутқариб қолади (бешинчи қўшиқнинг 657—658-сатрларига берилган изоҳга қаранг).

307-сатр. *Бундан буён Трояга қодир Эней подшо бўлур* — ривоятларга кўра, Эней троялик қочоқлар билан Италия соҳилига сузиб келган ва у ерда янги салтанат барпо қилган. Римликлар ўз шаҳарларини Эней авлодлари томонидан қурилган деб ҳисоблаб, ўзларини «энеадлар» (Эней болалари) деб атаганлар.

Юлий Цезарь Энейни римликлар авлодининг муассиси (асос солувчиси) деб ҳисоблаган. Энейнинг қисмати Рим шоири Вергилийнинг «Энеида» поэмаси учун асос бўлган.

434-сатр. *Тангрилар этагида ётур, ҳали ушбу муаммо* — 17-қўшиқнинг 517-сатрига берилган изоҳга қаранг.

Иигирма биринчи қўшиқ

22-сатр. *Юнус балиғи* — дельфин.

194-сатр. *Зевс ила на шоҳ Ахелой баҳслашмоққа журъат этади* — Ахелой — Юнонистондаги энг катта дарё; бу ўринда шоҳ Ахелой — ўшал дарёнинг тангриси демак.

487-сатр. *...фончий аёлларнинг устидан...* — юнонлар, агар аёл киши тўсатдан ўлса, у Артемиданинг камон ўқидан ўлди, деб ҳисоблардилар.

Иигирма иккинчи қўшиқ

29-сатр. *Орионнинг ити* — Сириус, яъни нажми завол (ўн биринчи қўшиқнинг 61-сатрига берилган изоҳга қаранг).

128-сатр. *Гапни эман ёки тошдан бошламоқлик...* — бирон гапни даромадидан бошлашни билдирувчи юнон мақоли.

Бундай мақоланинг вужудга келишига сабаб, энг қадимги юнонларнинг тасаввури бўйича одамзод эмандан ё тошдан туғилганмиш. Достоннинг мазкур сатрларида Ҳектор, ҳозир Ахиллес билан Елена тўғрисида ва бу узоқ давом этаётган урушнинг сабаблари тўғрисида баҳс юритадиган пайт эмас, деб ўйлайди.

Иигирма учинчи қўшиқ

44-сатр. *То сочимни кесмагунча...* — юнонлар аза тутишганда ўз сочларини кесиб, жасад устига қўяр экаплар.

74-сатр. *Мен бесамар кезмоқдаман тангри Аид остонасида* — қадимги юнон ривоятига қўра, ўлган одамнинг руҳи то унинг жасади гулханда ёндирилиб, дафн маросими ўтказилмагунча, Стикс дарёсидан ўта олмас ва ўлиқлар салтанати — Аидга кира олмас экан.

136-сатр. *Кўмгандилар ўя кесилган сочлари-ла улар марҳумни* — шу қўшиқнинг 44-сатрига берилган изоҳга қаранг.

143-сатр. *Сперхийга назр қилиб ўстирганди авайлаб уни* — Сперхий — Ахиллеснинг ватани Фессалиядаги дарё. Таомил бўйича, фарзанд балоғатга етган кунда, унинг сочини кесиб, назр сифатида, маҳаллий дарё тангриси йўлига қурбонлик қилишар ва сувга оқизишар экан. Ахиллес ўз ватанини тарк этганида, ҳам гўдак бола эди. Шунинг учун, Сперхийга назр қилинган кокили ҳали кесилмаган эди.

353-сатр. *...дубулгага ташлашди қуръа* — бундай қуръа ташлашдан мақсад шуки, биринчи қуръа олган суворий ичкариги, энг қисқа йўлдан, бешинчи қуръа олган эса, ташқариги, энг олис йўлдан чопади.

361—363-сатрлар. ... *кекса Фениксга... бу пойгани кузатмоқликни... амр этган эди* — бурилиш марраси югуриш бошланган ердан кўринмагани учун, ўшал мар-
ра олдига пойгачиларнинг ҳалол чопишини кузатувчи одам қўйилар эди.

445-сатр. ...*музд слолмайсан... онг ичмай туриб* — Антилох мусобақа охирида,
Менелайнинг йўлини беихтиёр тўсдим, деб онг ичмоғи керак, акс ҳолда мукофот-
га мушарраф бўла олмайди.

572—573-сатрлар. ...*ҳукмронлик ҳассасини илкига тутқазди* — (Биринчи қў-
шиқнинг 238—239-сатрларига берилган изоҳга қаранг).

682-сатр. ...*кадм эли.* — *тўртинчи қўшиқнинг* 397-сатрига берилган изоҳга
қаранг.

687-сатр. *Тасма* — Юнонистонда муштлашувчи полвонлар муштларини мах-
сус тасма билан ўрар эканлар.

772-сатр. *Зевс қизи* — Афина, Одиссейнинг доимий ҳомийси.

854-сатр. *Икки... қиррали болта* — икки томони ўткир болта.

Йигирма тўртинчи қўшиқ

29—30-сатрлар. *Қишлоқда у кулбасига таширф қилган маъбудаларни таҳ-
қирлаган ва бадшаҳват бахш этганни шарафлаганди* — Париснинг ҳукми ҳақи-
даги афсонага ишора (маълумки, Парис «энг гўзал маъбудага» деб ёзилган ол-
мани уч маъбудадан бири Афродитага тутқазган ва Афродита унинг бу яхши-
лиги учун унга соҳибжамол Еленани рўпара қилган эди. Бу ҳол Троя уруши-
нинг бошланишига сабаб бўлган эди).

55-сатр. ...*она-ерни, гунг тупроқни таҳқирламоқда* — ўлган одамнинг хоки,
бу тупроқ демакдир.

81-сатр. *У ҳўкизнинг мўғизига боғланган* — бу ўринда ҳўкиз шохидан асал-
ган қармоқ чўпи назарда тутилаётган бўлса керак.

110-сатр. *ул шарафни...* — яъни, «Хекторнинг ўзига ҳавола қилмоқ керак жа-
садни қайтариб беришни» демоқчи. (Гнедичнинг изоҳи.)

547-сатр. *Макар юрти — Лесбосда...* — Макар — Лесбоснинг энг кўҳна афсо-
навий шоҳи; унинг исми «авлия» деган маънони билдиради.

755-сатр. ...*доим туман босган Лемнос* — Лемнос оролида вулқонли тор
бўлган.

768-сатр. ...*йигирма йил бўлган бўлса ҳам* — «Илиада»да Троя жангининг
ўнинчи йили тасвирланган; Елена ўғирланган вақтдан то уруш бошлангунгача
ҳам ўртада ўн йил вақт ўтган. Бинобарин, Еленанинг Трояга келганига чин-
данами йигирма йил бўлган.

Мифологик ва географик номлар ва исмлар луғати

Абантлар — Эвбея оролида яшовчи урушқоқ халқ.

Абид (*Абидос*) — Кичик Осиёда Ҳеллеспонт бўғози соҳилига жойлашган шаҳар.

Авгий — Элида вилоятининг подшоҳи; унинг йилқи уюрлари беҳисоб бўлган. Унинг ўттиз йил мобайнида тозаланмаган отхоналарини Ҳеракл Алфей дарёсининг сувини шу томонга очиб юбориб, бир кунда тозалаб чиққан. Лекин Авгий паҳлавонга ваъда қилган хизмат ҳақини тўлашдан бош тортади, оқибатда шу ҳасислиги бошига етади: Ҳеракл Авгийга қарши уруш очиб, Авгийнинг ва иттифоқдошларининг қўшинларини тор-мор келтиради.

Авлида — Беотиядаги бандаргоҳ; юнон қўшинлари Трояга жўнаш олдидан шу ерга йиғилишган эди.

Автоликон — Одиссейнинг она томондан бобоси, донғи кетган қаллоб ва ўғри. У ўз падари Ҳермесдан гоят ажиб эпчиллик, уddaбурунлик ва муғомбирлик хислатларини мерос қилиб олади. Одиссей табиатидаги қувлик ҳам шу бобосидан ўтган.

Автомедон — Ахиллеснинг аравакаши.

Агамеда — Авгийнинг қизи, сеҳргар.

Агамемнон — Микена ва Аргос шоҳи, Атрейнинг ўғли, Спарта шоҳи Менелайнинг акаси. Троя остонасида, Агамемнон иттифоқдош юнон қўшинларининг олий бош саркардаси бўлган. Троя жангидан юртига қайтиб борган куни ўз хотини Клитемнестра ва унинг ўйнаши Эгист томонидан ўлдирилган.

Агенор — Троя жанги қаҳрамони; Антенор билан Феаонинг ўғли.

Адмет — Фессалиядаги Фера шаҳрининг шоҳи. Худодар унинг ўрнига бошқа бирон одам ўлишга рози бўлган тақдирда, унинг ўлими фўрсатини кейинга суришга имкон берадилар. Адметнинг хотини Алкеста эрининг ўрнига ўлишга рози бўлади, лекин бу найт Адметникида меҳмон бўлиб турган Ҳеракл Алкестани ажал худоси чангалидан қутқариб қолади.

Адраст — Адрастеялик саркарда, трояликларнинг иттифоқдоши. «Ҳалок бўлганлар рўйхати»да тилга олинган яна иккита троялик жангчининг исми ҳам Адрастдир.

Адрастея — Кичик Осиёнинг Мизия вилотидаги шаҳар.

Адрастлар — қаранг: *Адраст*.

Азий Гиртакзода (*Гиртак ўғли*) — трояликларнинг Арисба шаҳридан келган иттифоқдоши.

Азий ўтлоғи — Кичик Осиёда, Лидиядаги дала.

Аид — Крон билан Реянинг ўғли, Зевснинг укаси, ўлганларнинг ерости салтанати худоси. Унинг исми «кўринмас» деган маънони билдиради ва одамларни диний дахшатга солувчи ўзга ном (дўзах) билан ифодаланади. *Аид салтанати* ёки кўпинча соддагина қилиб *Аид* (дўзах) дейилганда, ўликлар салтанати, париги дунё кўзда тугилади.

Акамас — Антенор ва Феанонинг ўғли, дарданлар сардори; иккинчи Акамас — трояликлар билан иттифоқдош бўлган фракияликлар лашкарбошиси; Азий ўғлининг исми ҳам — Акамас.

Акрополь — Афина, Троя ва ўзга юнон шаҳарларида шаҳар ўртасидаги тепаликка ўрнатилган арк, ибодатхона.

Аксий — Македониядаги дарё.

Акторзодалар — Элидалик Акторнинг эгиз ўғиллари; бу қаҳрамонларнинг баданлари бир-бирига туташ бўлган.

Алалкомена — Афина-Палладанинг помларидан бири; бу ном «ғанимларни даф этувчи, ҳимоячи» деган маънони билдиради.

Александр — Париснинг иккинчи номи бўлиб, «Мардикуш» («мардларни маҳв этувчи») деган маънони билдиради. (қаранг: *Парис*)

Алкеста — қаранг: *Адмет*.

Алкимедон — мирмидонлик, Ахиллес қўшинида бешинчи бўлинма сардори ва Ахиллеснинг яқин дўсти.

Алкиона — Марписса билан Идинг қизи — Клеопатра, Мелеагрнинг хотини; у эрининг ўлиmidан сўнг қаттиқ қайғуга ботиб, алкионага, яъни чайкага айланиб қолган.

Алкмена — Микена маликаси. Микенадан Фивага қочган Тиринф шоҳи Амфитрионнинг хотини. У Фивадалик чоғида, эрининг йўқлигидан фойдаланган Зевс Амфитрион қиёфасида келиб, у билан қовушади. Алкмена Зевсдан Ҳераклга кўзи ёрийди.

Алоей — Ҳуда-жуда қадимда янчилган ғалла худоси ҳисобланган; уни Посейдоннинг ўғли деб айтишган. У Ифимедеянинг эри бўлиб, икковлари Отос ва Эфиальтес отли фарзандлар кўришган.

Алоейзодлар — қаранг: *Отос* ва *Эфиальтес*.

Алфей — Пелопоннесдаги дарё.

Амазонкалар — шимолда яшовчи урушқоқ сувора аёлларнинг афсонавий қабиласи. Улар билан Ҳеракл ва Тесеялар жанг қилишган; Троя жангида ҳам амазонкалар юнонлар билан адоватда бўлганлар ва Ҳекторнинг ўлиmidан кейин, трояликларга ёрдамга келганлар, уларнинг маликаси Пентесилея Ахиллес томонидан ўлдирилган.

Амаринк — Ҳеракл билан жанг қилган Авгеасга (Авгийга) кўмаклашган фессалиялик аскар; шу хизмати учун Авгий унга ўз салтанатининг ярмини бахшида қилган.

Амидон — Македониянинг шимолидаги шаҳар.

Амикла — Пелопоннеснинг жанубида, Лаконик вилоятидаги шаҳар.

Аминтор — Ахиллеснинг мураббийси бўлмиш Феникснинг отаси.

Амфигией — Ҳефестнинг васфларидан бири.

Амфитрион — Алкменанинг эри, Ҳераклнинг ердаги отаси ҳисобланади (қаранг: *Алкмена*).

Андромаха — Киликиядаги Фива подшоҳи Этионнинг қизи, Ҳекторнинг хотини.

Ангенор — троялик қария, Приам шонинг дўсти. Унинг ўн бир нафар ўғли бўлиб, ҳаммалари Троя мудофаасида иштирок этган. Ангенор Еленани эри Менелайга қайтариб бериш ва шу билан урушга барҳам бериш тарафдори бўлган.

Ангенорий (Ангенорзода) — Ангенорнинг ҳар битта ўғли шу ном билан аталади.

Антилох — Несторнинг катта ўғли, Троя жанги қатнашчиси, Патроклнинг ўлимидан кейин Ахиллеспинг жоважон дўсти. Урушнинг охириг кунларида ўз гавдаси билан кекса отасини пана қилган чоғда Мемнон томонидан ўлдирилади.

Антиф — Приамнинг ўғилларидан бири.

Антия — Претнинг хотини бўлиб, у *Беллерофонтега* (қаранг) тўхмат қилади.

Анхиз — Энейнинг отаси, Троя шоҳларининг кичик тармоғи вакили. Маъбуда Афродита ҳамиша худоларни одамзодни севишга ундар, аммо ўзи ҳеч бир бандани бироқ марта ҳам севмаган эди. Унинг шу рафторидан ғазабланган худолар Афродитани Ида тоғида пода боқиб юрган Анхизни севишга мажбур этадилар. Маъбуда билан Анхиз ўртасидаги муҳаббатдан Эней дунёга келади. Афродита бу муҳаббат сирини овоза қилишни Анхизга ман этади, лекин Анхиз унинг амрига итоат этмайди ва шу итоатсизлиги учун уни яшин уриб майиб қилади.

Анхиззода (Анхизий) — қаранг: *Эней*.

Аполлон ёки Феб — Зевс билан Латопа (Лето)нинг ўғли, донишмандлик, санъат ва башорат худоси. Ҳомер Аполлонни трояликларга ён босувчи, юнонларга нисбатан эса бадқаҳр, бадмакр ва пурваҳшат худо қиёфасида тасвирлайди. Аммо замонлар ўтиши билан Аполлон ижобий таъғрига айлана боради. Юнионистонда уни энди ҳамиша қўлида кифара (қилли чолгу асбоби) ва бошида дафна гулчамбари билан тасвирлай бошлайдилар. У камонидан ўқ отиб одамларни жадал ўлимга йўллайди. Ҳомер дostonларида уни «*чўнг мерган*», «*кумушкамон*» деб ваф қилиниши — унинг қирғин келтирувчи моҳир мерганлигига ишора.

Аргисса — Фессалиянинг шимолидаги шаҳар.

Аргос — Ҳомер замонида Аргоида деб аталган бу жой Пелопоннес вилоятига жойлашган бўлиб, кейинчалик унинг ўрнида Аргос шаҳри қад кўтарган; баъзида бутун Пелопоннес «Аргос» сўзи билан ифодаланади.

Аргосликлар — Аргос аҳолиси, демак, Ҳомер юнонларни ҳам шу сўз билан номлайди. Айни пайтда, муаллиф юнонларни яна «*ахейлар*» ва «*данайлар*» деб ҳам ифодалайди.

Аргус — мнг кўзлик махлуқ; Ҳера Зевснинг маҳбубаси Иога рашк қилиб, уни сигирга айлантиради ва унга Аргусни пойлоқчи қилиб қўяди. Бироқ Зевснинг топшириги билан Ҳермес Аргусни ўлдиради; «Илиада»да кўпинча Ҳермесга «*Аргускуш*» (Аргусни қотили) деб нисбат берилишига сабаб ҳам шудир.

Аргускуш — қаранг: *Аргус*.

Арей — Зевс билан Ҳеранинг ўғли, уруш худоси.

Арейфоой (Арейфо) — Беотиядаги Ариа шаҳрининг шоҳи, ҳамиша улкан гурзи билан жанг қилган ва тор бир дарада қурулини қулочкашлаш имконидан маҳрум бўлиб ҳалок бўлган.

Арег — Несторнинг ўғли. Шунингдек, Пириамнинг Автомедон томонидан ўлдирилган бир ўғлининг исми ҳам шундай.

Арисба — Троя салтанатида, Абидос яқинидаги бир шаҳар.

Аркадия — Пелопоннеснинг марказий қисмига жойлашган тоғлари ўрмонга бурканган вилоят.

Арна — Беотиядаги шаҳар.

Артемида — мангу бокира овчи маъбуда, Латона билан Зевснинг қизи, Аполлоннинг синглиси. Кейинчалик унга ой маъбудаси ва тўлғоқ тутганда кўмаклашувчи маъбуда сифатида сизина бошлаганлар. У ҳам акаси сингари камон ва ўқ билан қурулланган.

Аскалаф — тангри Арей билан Астиоханинг ўғли, Троя бўсағасидаги урушда иштирок этган беотиялик минийлар қабиласининг сардори.

Аскамандр — Троя яқинидан оқиб ўтиб Хеллеспонгга қўйилувчи дарё.

Аскей қопқаси — Троянинг ғарбий деворига жойлашган.

Аскирос — Эгей денгизидagi орол. Фетида ўз ўғли Ахиллесни урушга олиб кетгнмасын, деб шу орол шоҳи Ликомеднинг қасрига яширади.

Асклeий — Аполлоннинг ўғли, пифокор тангри. Ҳомер асарида Асклeий — ҳали тангри эмас, балки фoий бaндa — ахей қўшинининг табиблари Махаон ва Подалирийларнинг отаси.

Асон — Беотиядаги дарёнинг номи, шунингдек, ўша дарёнинг худоси ҳам шу ном билан юртилади.

Атрей — Пелопснинг ўғли, Агамемнон билан Менелайнинг отаси. У ўз oғаси Фiest билан довлашиб қолиб, ниҳоятда мудҳиш жиноятга қўл уради: Фiestнинг болаларини ўлдириб, уларнинг гўштидан таом тайёрлайди ва oғасини меҳмон қилади, кейин унинг тирик қолган ўғли Эгистни ўз отасини ўлдиришга даъват этади. Ёскин Фiest билан Эгист Атрейнинг ўзини ўлдирадилар.

Атрейон (Атрейзод) — Атрейнинг ўғиллари: Агамемнон ва Менелай.

Атэ — маъбуда, Зевснинг қизи.

Афина Паллада (Афина, Афинея) — Зевснинг қизи. Жангчи илоҳа, мангу маъсума, дошпшмадлик маъбудаси, тўқимачилик касбининг пуштипаноҳи. Унинг доимий васфи — «шаҳлокўз» аниқроғи — «уккикўз» бўлиб, бу жуда қадим замонларда, маъбудани укки қиёфасида тасаввур қилгнвларидан далолат берадики, кейинчалик келиб, укки маъбуданинг муқаддас тимсолига айланган эди.

Афина — Аттика вилоятининг асосий шаҳри, энг қадим замонлардан Афина Палладага сизинувчи марказ бўлган. Эраמידан олдинги V асрдан бошлаб бутун Юнонистон маданиятининг маркази ҳисобланади.

Афродита — муҳаббат ва гўзаллик маъбудаси; бир мифологик ривоятга кўра — Зевс билан Дионанинг қизи, бошқа ривоятга кўра — денгиз кўпигидан бунёд бўлган. У яна *Киприда* ва *Киферея* деб ҳам аталади. Яъни, асосан унга Кипр ва Кифера оролларида сизинадилар ва тангридек эъоззлайдилар.

Ахайя — ахейлар юрти.

Ахейлар — энг қадимий юнон қабилаларидан бири; бу қабила мамлакатнинг шимолидан келиб, унинг азалги аҳолиси — пеласглари забт этган ва улар билан қоришиб кетган. «Илпада»да юнонлар «ахейлар» деб ҳам аталади.

Андромача — Киликиядаги Фива подшоҳи Этионнинг қизи, Ҳекторнинг хотини.

Антедор — троялик қария, Приам шоҳнинг дўсти. Унинг ўн бир нафар ўғли бўлиб, ҳаммалари Троя мудофаасида иштирок этган. Антедор Еленани эри Менелайга қайтариб бериш ва шу билан урушга барҳам бериш тарафдори бўлган.

Антедорий (Антедораода) — Антедорнинг ҳар битта ўғли шу ном билан аталади.

Антилох — Несторнинг катта ўғли, Троя жанги қатнашчиси, Патроклнинг ўлимидан кейин Ахиллеснинг жонажон дўсти. Урушнинг охириг кунларида ўз гавдаси билан кекса отасини папа қилган чоғда Мемнон томонидан ўлдирилади.

Антиф — Приамнинг ўғилларидан бири.

Антия — Претнинг хотини бўлиб, у *Беллерофонга* (қаранг) тўхмат қилади.

Анхиз — Энейнинг отаси, Троя шоҳларининг кичик тармоғи вакили. Матбуда Афродита ҳамиша худоларни одамзодни севишга ундар, аммо ўзи ҳеч бир бапдапи бирон марта ҳам севмаган эди. Унинг шу рафторидан ғазабланган худолар Афродитани Ида тоғида пода боқиб юрган Анхизни севишга мажбур этадилар. Матбуда билан Анхиз ўртасидаги муҳаббатдан Эней дунёга келади. Афродита бу муҳаббат сирини овоза қилишни Анхизга ман этади, лекин Анхиз унинг амрига итоат этмайди ва шу итоатсизлиги учун уни яшин уриб майиб қилади.

Анхизода (Анхизий) — қаранг: *Эней*.

Аполлон ёки Феб — Зевс билан Латона (Лето)нинг ўғли, донишмандлик, санъат ва башорат худоси. Ҳомер Аполлонни трояликларга ён босувчи, юнонларга нисбатан эса бадқаҳр, бадмакр ва пурвахшат худо қиёфасида тасвирлайди. Аммо замонлар ўтиши билан Аполлон ижобий таъгритга айлана боради. Юнонистонда уни энди ҳамиша қўлида кифара (қилли чолғу асбоби) ва бошида дафна гулчамбари билан тасвирлай бошлайдилар. У камонидан ўқ отиб одамларни жадал ўлимга йўллайди. Ҳомер достонларида уни «*чўнг мерган*», «*кумушкамон*» деб васф қилиниши — унинг қирғип келтирувчи моҳир мерганлигига ишора.

Аргисса — Фессалиянинг шимолидаги шаҳар.

Аргос — Ҳомер замонида Аргоида деб аталган бу жой Пелопоннес вилоятига жойлашган бўлиб, кейинчалик унинг ўрнида Аргос шаҳри қад кўтарган; баъзида бутун Пелопоннес «Аргос» сўзи билан ифодаланади.

Аргосликлар — Аргос аҳолиси, демак, Ҳомер юнонларни ҳам шу сўз билан номлайди. Айни пайтда, муаллиф юнонларни яна «*ахейлар*» ва «*данайлар*» деб ҳам ифодалайди.

Аргус — минг кўзлик махлуқ; Ҳера Зевснинг маҳбубаси Иода рашиқ қилиб, уни сигирга айлантиради ва унга Аргусни пойлоқчи қилиб қўяди. Бироқ Зевснинг топшириғи билан Ҳермес Аргусни ўлдиради; «Илиада»да кўпинча Ҳермесга «*Аргускуш*» (Аргусни қотили) деб нисбат берилишига сабаб ҳам шудир.

Аргускуш — қаранг: *Аргус*.

Арей — Зевс билан Ҳеранинг ўғли, уруш худоси.

Арейфоой (Арейфо) — Беотиядаги Арна шаҳрининг шоҳи, ҳамиша улкан гурзи билан жанг қилган ва тор бир дарада қуролини қулочкашлаш имконидан маҳрум бўлиб ҳалок бўлган.

Арет — Несторнинг ўғли. Шунингдек, Пиррамнинг Автомедон томонидан ўлдирилган бир ўғлининг исми ҳам шундай.

Арисба — Троя салтанатида, Абидос яқинидаги бир шаҳар.

Аркадия — Пелопоннеснинг марказий қисмига жойлашган тоғлари ўрмонга бурканган вилоят.

Ариа — Беотиядаги шаҳар.

Артемид — мангу бокира овчи маъбуда, Латопа билан Зевснинг қизи, Аполлоннинг синглиси. Кейинчалик унга ой маъбудаси ва тўлғоқ тутганда кўмаклашувчи маъбуда сифатида сизина бошлаганлар. У ҳам акиси сингари камон ва ўқ билан қуролланган.

Аскалф — тангри Арей билан Астиоханинг ўғли, Троя бўсағасидаги урушда иштирок этган беотиялик минйлар қабиласининг сардори.

Аскамандр — Троя яқинидан оқиб ўтиб Хеллеспонтга қуйилувчи дарё.

Аскей қопқаси — Троянинг ғарбий деворига жойлашган.

Аскирос — Эгей деңгизидаги орол. Фетида ўз ўғли Ахиллесни урушга олиб кетишмасин, деб шу орол шоҳи Ликомеднинг қасрига яширади.

Асклепий — Аполлоннинг ўғли, шифокор тангри. Ҳомер асарида Асклепий — ҳали таггри эмас, балки фойий банда — ахей қўшинининг табиблари Махаон ва Подалирийларнинг отаси.

Асон — Беотиядаги дарёнинг номи, шунингдек, ўша дарёнинг худоси ҳам шу ном билан юритилади.

Атрей — Пелопснинг ўғли, Агамемнон билан Менелайнинг отаси. У ўз оғаси Фиест билан довлашиб қолиб, ниҳоятда мудҳиш жиноятга қўл уради: Фиестнинг болаларини ўлдириб, уларнинг гўштидан таом тайёрлайди ва оғасини меҳмон қилади, кейин унинг тирик қолган ўғли Эгистни ўз отасини ўлдиришга даъват этади. Ўскин Фиест билан Эгист Атрейнинг ўзини ўлдирадилар.

Атрейон (Атрейзод) — Атрейнинг ўғиллари: Агамемнон ва Менелай.

Атэ — маъбуда, Зевснинг қизи.

Афина Паллада (Афина, Афинея) — Зевснинг қизи. Жангчи илоҳа, мангу маъсума, допинимандлик маъбудаси, тўқимачилик касбининг пуштипаноҳи. Унинг доимий васфи — «шаҳлокўз» аниқроғи — «уккикўз» бўлиб, бу жуда қадим замонларда, маъбудани укки қиёфасида тасаввур қилганларидан далолат берадики, кейинчалик келиб, укки маъбуданинг муқаддас тимсолига айланган эди.

Афина — Аттика вилоятининг асосий шаҳри, энг қадим замонлардан Афиппа Палладага сизилувчи марказ бўлган. Эрамиздан олдинги V асрдан бошлаб бутун Юнионистон маданиятининг маркази ҳисобланади.

Афродита — муҳаббат ва гўзаллик маъбудаси; бир мифологик ривоятга кўра — Зевс билан Дионанинг қизи, бошқа ривоятга кўра — деңиз кўнигидан бунёд бўлган. У яна *Киприда* ва *Киферея* деб ҳам аталади. Яъни, асосан унга Кипр ва Кифера оролларида сизилдилар ва тангридек эъзозлайдилар.

Атайя — ахейлар юрти.

Ахейлар — энг қадимий юнон қабилаларидан бири; бу қабила мамлакатнинг шимолида келиб, унинг азалги аҳолиси — пеласглари забт этган ва улар билан қоришиб кетган. «Илиада»да юновлар «ахейлар» деб ҳам аталади.

Ахелой — 1. Этолияда бир дарё. 2. Сипил тоғидан бошланиб, Фригия вилоятидан оқиб ўтувчи дарё.

Ахиллес (Ахилл) — Троя жангининг асосий қаҳрамони, денгиз маъбудаси Фетида билан Фессалиядаги Фтия шахрининг шоҳи Пелейнинг ўғли. Юнон қаҳрамонларининг энг буюғи; у Троя остонасида беҳисоб жасоратлар кўрсатган, лекин урушнинг ўнинчи йилида Парис отган ўқдан ҳалок бўлади: Аполлон бу ўқни Ахиллес баданидаги ягона қалтис жойга — унинг товонига йўналтиради.

Аякс Оилей ўғли — Локрлар (қаранг) шоҳи ва Троя бўсағасида уларнинг саркардаси. Троя забт этилган чоғда у Афина маъбадида яширинган Кассандрани зўрлаб олиб кетмоқчи бўлади; оқибатда, Афинанинг газабига учрайди; маъбуда унинг Троядан қайтаётган кемасига Зевс чақмоғини отади, Аякснинг ўзини эса Посейдон юксак қояга парчинлаб қўяди.

Аякс Теламон ўғли — Теламон — Саламин шоҳи ва Пелейнинг оғаси (демак, Аякс — Ахиллес билан амакивачча), Аякс — Троя жангида Ахиллесдан кейин турувчи энг қудратли жангчи... Ахиллес ўлимидан сўнг бу пахлавоннинг яроқларини талашиб Одиссей билан тортишади; зеро Фетида, бу яроқларни ким Ахиллеснинг жасадини муҳофаза қилишда кўпроқ ўзини кўрсатган бўлса, ўшанга берилсин, деб айтган эди. Баҳсни ажрим қилишни асирга тушган трояликларга ҳавола қилишади. Улар Афинанинг таъсири билан, баҳсни Одиссей фойдасига ҳал қилишади. Бу ҳолдан қаттиқ ражжиган Аякс тёлба бўлиб қолади ва ахейларнинг подаларини ахей саркардалари деб ўйлаб қаттиқ савалай бошлайди. Кейин, ҳушини йиғиб олгач, ўз жонига қасд қилиб ўлади.

Балий — Ахиллеснинг боқий отларидан бири.

Беллерофонт — Химераи енгган қаҳрамон. Унинг тарихи «Илиада»нинг олтинчи қўшиғида (158—199-мисралар) батафсил баён қилинган.

Беогия — Ўрта Юнопистондаги бир вилоят.

Борей — Шимол шамоли.

Бриарей — ниҳоятда қудратли юзта қўли бор баҳайбат махлуқ Гея — ер ва Уран — осмонларнинг ўғли. *Эгеон* деб ҳам юритилади.

Брис қизи Бриссида — Ахиллес Лирнессни ғорат қилганида қўлга киритган асира.

Вакх — май худоси Дионисга сиғинувчилар уни шу ном билан атайдилар.

Ватиея — Троя яқинидаги тепалик; уни амазонка (сувора) Миринанинг қабри деб ҳисоблардилар.

Вупрасия — Эпей элининг Элидадаги пойтахт шаҳри.

Ганимед — Троя шоҳи Троснинг ўғли бўлиб, уни ғоятда хушсуврат бўлгани учун, Зевс ажиб тулпорлар эвазига отасидан сотиб олади. Анча кейинроқ яратилган афсоналарга кўра, Зевс бургут Ганимедни ўғирлаб, Олимп чўққисига олиб чиқади. Бу ерда Ганимед боқийликка мушарраф бўлади ва тангриларнинг базмларида соқийлик қилади.

Гаргар — Ида тоғининг чўққиларидан бири.

Гея — Ер; ер маъбудаси.

Гигей қўли — Кичик Осиёда, Лидия вилоятида, Герм дарёсининг шимолидаги қўл.

Главк — Хипполлохнинг ўғли, ликияликлар шоҳи, Беллерофонтнинг наби-раси, Троянинг энг довурак ҳимоячиларидан бири. Унинг бобокалони Сизиф ўғлининг, яъни Беллерофонт отасининг исми ҳам Главкдир.

Горгонлар — сочлари илонлардан иборат қанотли мудҳиш махлуқлар. Ривоятларда айтилишгича, уларга бир боққан одам тошга айланармиш. Ҳомер фақат битта Горгонани тилга олади. Медуза отли бу Горгона фоний бўлиб, уни Персей ўлдиради.

Гортина — Крит оролининг жанубидаги йирик шаҳар.

Данайлар — Арголидада яшовчи бир қабила. Ҳомер баъзан юнопларни шу ном билан ҳам атади.

Дардан — 1. Зевснинг ўғли, Троя шоҳларининг бобокалони, Ҳектор ва Энейнинг умумий аждоди; 2. Ахиллес томонидан ўлдирилган троялик жангчи.

Дардан дарвозаси — Троя шаҳрининг дарвозаси. «Илиада»да у *Аскей дарвозаси* (қопқаси) деб юритилади.

Дардания — Кичик Осиёда Ҳеллеснонт соҳилидаги қадимий шаҳар; гўё уни Дардан бунёд этганмиш. Бизга маълум бўлган тарихий даврда бу шаҳар бўлмаган.

Дарданлар — Ида тоғи яқинига жойлашган ва Троя салтанатига тобе бўлган Дардания аҳолиси. Умуман, трояликларни ҳам Ҳомер дарданлар деб атади.

Девкалион — 1. Крит шоҳи Миноснинг ўғли, Идомейнинг отаси; 2. Ахиллес томонидан ўлдирилган троялик жангчи.

Дедал — Афинада афсонавий ҳайкалтарош ва ихтирочи-уста. У ҳасаддан ўз жиянини ўлдириб, Крит оролига Минос ҳузурига қочади ва у ерда Лабиринт (кирган одам қайтиб чиқиб кетиши маҳол бўлган йўлак ва эшиклари ғоятда кўп бўлган қаср) қуради. Минос Дедалнинг кетишини хоҳламайди. Шунда Дедал патлар билан мумдан ўзига қанот ясаб, бу даргоҳдан учиб қочиб кетади.

Деифоб (Дейфоб) — Приамнинг ўғли, довурак муҳориб. Парис ҳалок бўлгандан кейин Еленани шунга хотин қилиб беришган.

Деметра — Крон билан Реянинг қизи, ҳосилдорлик ва деҳқончилик маъбудаси, Персефонанинг (қарашг) опаси.

Диоклес — Орсилохнинг отаси, Пелопоннес вилоятида Фера шаҳрининг шоҳи.

Диомед — Тидей ўғли, ахейларнинг энг бузрук қаҳрамонларидан бири.

Диона — Афродитанинг опаси, энг қадимий тангрилардан бўлиб, дostonда тасвирланган даврда ушга деярли сиғишмай қўйган эдилар.

Диорей — Автомедоннинг отаси.

Додона — Эпир вилоятидаги шаҳар, у ерда Зевснинг соҳибқаромат қоҳини бўлган.

Долоплар — Фессалиядаги юнон қабиласи.

Дриас — Лалифлардан бирининг исми, шунингдек, Ликургнинг отаси ҳам Дриас бўлган.

Дулихий — Ҳомернинг таърифлашгича, Итакадан унча узоқ бўлмаган орол. Лекин шоир у атрофдаги ороллардан қай бирини назарда тутган — бизга маълум эмас.

Евмел (Эвмел)—Фессалия вилоятидаги Фера шаҳри шоҳи Адмет билан Алкестанинг ўғли; Троя остонасида жанг қилган Фессалия қўшинининг саркардаси.

Еверпил—трояликларнинг энг сўнгги иттифқодоши, кетейлар шоҳи Телеф билан Приамнинг синглиси Астиоханинг ўғли; Астиоха акасининг ваъдаларига учиб, ўғлини Троя жангига юборади, ҳолбуки унинг ўша жангдан тирик қайтмаслигини билган эди.

Елена—Леда ҳамда оққуш қиёфасига кирган Зевснинг қизи, Эллада аёллари ичида энг соҳибжамоли. Энг номдор наҳлавонлар унга совчи қўйишган, лекин қизининг «фоний» отаси Тиндар, Одиссейнинг маслаҳатига кўра, қайлиқ танлашни қизининг ўзига ҳавола қилади, қолган даъвогар қайлиқларни эса, ўзаро дўст тутишиб, кези келганда Еленанинг эрига кўмаклашиш ҳақида қасам ичишга мажбур этади. Елена Атрей ўғли Менелайни танлайди. Менелай Тиндарнинг ўлимида кейин Спартага шоҳ бўлган эди. Троя шоҳи Приамнинг ўғли Парис Афродитанинг кўмагида Еленани ўғирлайди; шунда Менелай Еленанинг собиқ қайлиқларини тўплаб, Трояга қарши уруш очади; Троя уруши шундай бошланган эди.

Закиф—Иония денгизидаги орол, Итакадан жануброқда, Элида соҳилига яқин жойлашган.

Занжилар—қаранг: *эфиоплар*.

Зевс (Зевес)—Крон билан Реянинг ўғли; у ўз отасини тахтдан агдариб, бутун жаҳон ҳукмронлигини ўз қўлига олган. Зевс—худолар ва бандалар шоҳи, осмон, момақалдироқ ва чақмоқ худоси, энг олий адолатпаноҳ, ибодат қилувчилар ва мусофирлар ҳомийси. Трояда Ида тоғини маскан қилган Зевс айпиқса, кўпроқ эъзозланади.

Зелия—Ида тоғи эстагидаги шаҳар, Тандарнинг мулки.

Зефир—Ғарб шамоли.

Ярдан (Ярдан)—1. Пелопоннес Элидасидаги дарё; 2. Крит оролидаги дарё.

Ид—Афарейнинг ўғли, Кастор билан Полидевкларнинг амакиваччаси ва сафдоши бўлиб, *Мартисса* (қаранг) учун Аполлон билан жанг қилади. Сўнг у амакиваччалари билан олишади ва Касторни ўлдиради, лекин Полидевк билан олишайтган чоғида Зевс отган яшинда куйиб кул бўлади.

Ида—Кичик Осиёда Хеллеспонт бўғози тепасидаги ўрмонзор билан бурканган юксак тоғ тизмаси, Троя шу тоғ эстагига жойлашган. (қаранг: *Зевс*.)

Идей—1. Шоҳ Приамнинг жарчиси; 2. Троя коҳини, Ҳефестининг ўғли.

Идомей—Девкалионнинг ўғли, Крит оролидаги Кнос шаҳрининг султони, Троя урушида критликлар саркардаси.

Из—Приамнинг пикхоҳсиз туғилган ўғли.

Икарий денгизи—Ўрта Ер денгизининг Самос ороли яқинидаги бир қисми бўлиб, Дедалнинг ўғли Икар шарафига шундай деб аталган; у Крит оролидан қочаётганида шу ерда ҳалок бўлган экан.

Ил—Троснинг ўғли, Лаомедоннинг отаси, Приамнинг бобоси; у Троянинг шоҳи бўлган ва бу шаҳар Илнинг шарафига Илион деб ҳам юритилади.

Илион—қаранг: *Троя*.

Илифиялар — тўлғоқ дардини қўзғаб, ҳомиладор аёлларнинг кўз ёришига қўмаклашувчи маъбудалар.

Иней — Калидон шаҳрининг шоҳи, Тидей билан Мелеагрнинг отаси, Диомеднинг бобоси.

Ипподамия — қаранг: *Хипподамия*.

Ирида — камалак тангриси, таңгриларнинг қанотли дарақчиси.

Искион — Пелопоннеснинг шимолидаги шаҳар.

Итака — Одиссейнинг ватани, Иония денгизида, Юнонистоннинг ғарбий соҳилига яқин ерда жойлашган ҳамма ёғи тош мўъжазгина орол.

Ифианасса — Агамемноннинг қизи. Эҳтимол бу Ифигения исмининг бошқа бир шакли бўлса керак. Ифигения Авлидада маъбуда Артемида йўлига қурбон қилиниши лозим эди. Чунки Артемида Трояга кетаётган ахейларнинг кемаларига узоқ вақтгача боди мурод йўлламайди ва улардан Ифигенияни қурбон қилишларини талаб қила бошлайди (бир вақтлар Агамемнон отиб ўлдирган муқаддас оҳунинг хунини талаб қилган эди Артемида). Ҳомер бу афсони мутлақо тилга олмайди, ҳатто Ифигения учун ўзга ном ўйлаб топади. Ифигенияни қурбонлик қилиш ҳақидаги афсони биз Евриниднинг «Ифигения Авлидада» номли фожиасида ўқиймиз.

Ифигения — қаранг: *Ифианасса*.

Ифил — 1. Фессалия вилоятида Филака шаҳрининг шоҳи, беназир ва нодир подалар соҳиби, одамлар орасида қийси йўқ чопқир; 2. Ҳераклийннг фоний иниси, унинг бир қатор жасоратлари ва ишларида ёрдамлашган.

Иялмен — таңгри Арей билан Астпояхнинг пкиичи ўғли, Троя бўсағасида жанг қилган Орхомен қўшинининг саркардаси.

Иавконлар — икки қабила шу ном билап юритилади; 1. Трояликларнинг қўшиниси; 2. Пелопоннеснинг ғарбда яшовчи қабила.

Кадм — Финикия шоҳи Агенорнинг ўғли ва Зевс ўғирлаб кетган Европанинг оғаси. Агенор уни синглисини қидириб топишга юборади. Лекин Кадм Европани топа олмагач, Дельфа ибодатхонасидаги коҳиннинг башорати билан ибодатхона яқинида учраган сигир бошлаб борган ерда шаҳар барпо қилади. Бу — Беотиядаги Фива шаҳридир (Беотия «сигиробод» деган маънони билдиради).

Каистр — Лидия вилоятидаги дарёнинг номи.

Калидон — Этолиядаги шаҳар, *Мелеагрнинг* (қаранг) ватани.

Калхас — Троя бўсағасига жапг билан келган ахейларнинг фол очувчиси (кошиф каромат).

Капаней — баҳайбат жуссали паҳлавон, димоғдорлиги ва фосиқлиги учун Зевс уни Фивага ҳужум қилган чоғида ёндириб кулга айлантирган.

Калликолона — Троя яқинидаги жойнинг номи.

Кастор ва Полидевк — Исданинг ўғиллари, Еленанинг оғаси ва иниси; Полидевк Зевс фарзанди бўлиб, боқийлик хусусиятига эга эди. Тиндарининг ўғли бўлмиш Кастор — фоний банда эди. Бу оғанилар ҳаммаша бирга бўлишган, жапгларда бирга жасорат кўрсатишган. Кастор Ид билан олишиб ҳалок бўлганда, Полидевк ўз боқийлигини у билан баҳам кўришга таңгрилардан ижозат олади. Шундан буён бу оғанилар умрларининг бир кунини Олимпда ўтказишса, бир кунини Аидда ўтказадилар; улар худди таңгрилардек иззат қилинадилар.

Есмел (Эвмел)—Фессалия вилоятидаги Фера шаҳри шоҳи Адмет билан Алкестанинг ўғли; Троя остонасида жанг қилган Фессалия қўшинининг саркардаси.

Еврепил — тройликларнинг энг сўнгги иттифокдоши, кетейлар шоҳи Телеф билан Приамнинг синглиси Астиоханинг ўғли; Астиоха акасининг ваъдаларига учиб, ўғлини Троя жапгига юборади, ҳолбуки унинг ўша жангдан тирик қайтмаслигини билган эди.

Елена — Леда ҳамда оққуш қиёфасига кирган Зевснинг қизи, Эллада аёллари ичида энг соҳибжамоли. Энг номдор паҳлавонлар унга совчи қўйишган, лекин қизнинг «фопий» отаси Тиндар, Одиссейнинг маслаҳатига кўра, қайлиқ танлашни қизининг ўзига ҳавола қилади, қолган даъвогар қайлиқларни эса, ўзаро дўст тутишиб, кези келганда Еленанинг эрига кўмаклашиш ҳақида қасам ичишга мажбур этади. Елена Атрей ўғли Менелайни танлайди. Менелай Тиндарнинг ўлимидан кейин Спартага шоҳ бўлган эди. Троя шоҳи Приамнинг ўғли Парис Афродитанинг кўмагида Еленани ўғирлайди; шунда Менелай Еленанинг собиқ қайлиқларини тўплаб, Трояга қарши уруш очади; Троя уруши шундай бошланган эди.

Закинф — Иония денгизидagi орол, Итакадан жануброқда, Элида соҳилига яқин жойлашган.

Занжилар — қаранг: *эфиоплар*.

Зевс (Зевес)—Крон билан Реянинг ўғли; у ўз отасини тахтдан ағдариб, бутун жаҳон ҳукмронлигини ўз қўлига олган. Зевс — худолар ва бандалар шоҳи, осмон, момақалдирок ва чақмоқ худоси, энг олий адолатпаноҳ, ибодат қилувчилар ва мусофирлар ҳомийси. Трояда Ида тоғини маскан қилган Зевс айниқса, кўпроқ эъзозланади.

Зелия — Ида тоғи этагидagi шаҳар, Тандарнинг мулки.

Зефир — Ғарб шамоли.

Иардан (Ярдан)—1. Пелопоннес Элидасидаги дарё; 2. Крит оролидаги дарё.

Ид — Афарейнинг ўғли, Кастор билан Полидевкларнинг амакиваччаси ва сафдоши бўлиб, *Марнисса* (қаранг) учун Аполлон билан жанг қилади. Сўнг у амакиваччалари билан олишади ва Касторни ўлдиради, лекин Полидевк билан олишаётган чоғида Зевс отгап яшиндап куйиб кул бўлади.

Ида — Кичик Осиёда Хеллеспонт бўғози тенасидаги ўрмонзор билан бурканган юксак тоғ тизмаси, Троя шу тоғ этагига жойлашган. (қаранг: *Зевс*.)

Идей —1. Шоҳ Приамнинг жарчиси; 2. Троя қоҳини, Ҳефестнинг ўғли.

Идомей — Девкалионнинг ўғли, Крит оролидаги Кнос шаҳрининг султони, Троя урушида критликлар саркардаси.

Из — Приамнинг никоҳсиз туғилган ўғли.

Икарий денгизи — Ўрта Ер денгизининг Самос ороли яқинидаги бир қисми бўлиб, Дедалнинг ўғли Икар шарафига шундай деб аталган; у Крит оролидан қочаётганида шу ерда ҳалок бўлган экан.

Ил — Троснинг ўғли, Лаомедоннинг отаси, Приамнинг бобоси; у Троянинг шоҳи бўлган ва бу шаҳар Илнинг шарафига Илгон деб ҳам юритилади.

Илион — қаранг: *Троя*.

Илифиялар — тўлғоқ дардини қўзғаб, ҳомиладор аёлларнинг кўз ёришига қўмаклашувчи маъбудалар.

Иней — Калидон шаҳрининг шоҳи, Тидей билан Мелеагрнинг отаси, Диомеднинг бобоси.

Ипподамия — қаранг: *Хипподамия*.

Ирида — камалак тангриси, тангриларнинг қанотли даракчиси.

Искион — Пелопоннеснинг шимолидаги шаҳар.

Итака — Одиссейнинг ватани, Иония денгизида, Юнистоннинг ғарбий соҳилига яқин ерда жойлашган ҳамма ёғи тош мўъжазгина орол.

Ифианасса — Агамемпоннинг қизи. Эҳтимол бу Ифигения исмининг бошқа бир шакли бўлса керак. Ифигения Авлидада маъбуда Артемида йўлига қурбон қилиниши лозим эди. Чунки Артемида Трояга кетаётган ахейларнинг кемаларига узоқ вақтгача боди мурод йўлламайди ва улардан Ифигенияни қурбон қилишларини талаб қила бошлайди (бир вақтлар Агамемнон отиб ўлдирган муқаддас оҳунинг хунини талаб қилган эди Артемида). Ҳомер бу афсонани мутлақо тилга олмайди, ҳатто Ифигения учун ўзга ном ўйлаб тонади. Ифигенияни қурбонлик қилиш ҳақидаги афсонани биз Еврипиднинг «Ифигения Авлидада» номли фожиасида ўқиймиз.

Ифигения — қаранг: *Ифианасса*.

Ификл — 1. Фессалия вилоятида Филака шаҳрининг шоҳи, безазир ва подир подалар соҳиби, одамлар орасида қийси йўқ чопқир; 2. Ҳераклининг фоний иниси, унинг бир қатор жасоратлари ва ишларида ёрдамлашган.

Иялмен — тангри Арей билан Астноҳанинг иккинчи ўғли, Троя бўсағасида жанг қилган Орхомен қўшинининг саркардаси.

Иавконлар — икки қабила шу ном билан юритилади; 1. Трояликларнинг қўшиниси; 2. Пелопоннеснинг ғарбида яшовчи қабила.

Кадм — Финикия шоҳи Агенорнинг ўғли ва Зевс ўғирлаб кетган Европанинг отаси. Агенор уни синглисини қидириб топишга юборади. Лекин Кадм Европани топа олмаса, Дельфа ибодатхонасидаги қоҳиннинг башорати билан ибодатхона яқинида учраган сигир бошлаб борган ерда шаҳар барпо қилади. Бу — Беотиядаги Фива шаҳридир (Беотия «сигиробод» деган маънони билдиради).

Каистр — Лидия вилоятидаги дарёнинг номи.

Калидон — Этолиядаги шаҳар, *Мелеагрнинг* (қаранг) ватани.

Калхас — Троя бўсағасига жапг билан келган ахейларнинг фол очувчиси (кошиф каромат).

Капаней — баҳайбат жуссали паҳлавон, димоғдорлиги ва фосиқлиги учун Зевс уни Фивага ҳужум қилган чоғида ёндириб кулга айлаптирган.

Калликолона — Троя яқинидаги жойнинг номи.

Кастор ва Полидевк — Леданинги ўғиллари, Еленанинг отаси ва иниси; Полидевк Зевс фарзанди бўлиб, боқийлик хусусиятига эга эди. Тиндарини ўғли бўлиши Кастор — фоний банд эди. Бу оға-инилар ҳаммаша бирга бўлишган, жангларда бирга жасорат кўрсатишган. Кастор Ид билан олишиб ҳалок бўлганда, Полидевк ўз боқийлигини у билан баҳам кўришга тангрилардан ижозат олади. Шундан буён бу оға-инилар умрларининг бир кунини Олимпада ўтказишса, бир кунини Аидда ўтказадилар; улар худди тангрилардек иззат қилинадилар.

Кассандра — Приамнинг қизи, башорат соҳибаси. Бу ғазилатни унга Аполлон бахш этган. Бироқ у Аполлоннинг севгисини рад этгач, тангри шундай дуо қилганки, оқибат, одамлар Кассандранинг башоратига (гарчи у ҳақиқатда тўғри бўлса ҳам) ишонмаганлар. Агамемнон уни асира қилиб ўз юртига олиб кетади ва у ерда қоҳина Агамемнон билан биргаликда Клитемнестра ва унинг ўйнаши Эгист қўлида ҳалок бўлади.

Кария — Кичик Осиёнинг жануби-ғарбидаги вилоят.

Кардамила — Пелопоннесдаги шаҳар.

Кебрион — Приамнинг ўғилларидан бири.

Кеней — жангчи лапифлардан бири.

Кентаврлар — ярми одам, ярми от афсонавий махлуқлар.

Кералар — ажал руҳлари, ҳавода учиб юриб, кези келганда ўлаётган одамнинг жонини ўғирловчи аёл жинсидаги қапотли махлуқлар.

Кефаллениа — таркибида Итака, Зам, Закинф, Дулихий ороллари бўлган бир гуруҳ ороллarning умумий номи.

Кефисс кўли — Беотиядаги кўл.

Киконлар — Фракияда яшовчи қабила.

Килла — Троя яқинидаги бизга маълум бўлмаган орол ё шаҳар.

Киллена — Аркадиядаги тоғ, Ҳермес ўша ерда туғилган.

Кипирас — Кипрнинг энг қадимий афсонавий шоҳи; у ўз оролида Афродита-ни улугловчи ибодатхона қурган.

Кипр — Ўрта Ер денгизининг шарқидаги орол; бу оролдаги Пафос шаҳрида Афродитанинг энг машҳур ибодатхонаси бўлган.

Киприда — Афродитанинг тахаллуси; афсонага кўра, у денгиз кўпиги орасидан чиқиб, даставвал шу Кипр оролида заминга қадам қўйган эмиш.

Киссей — Феанонинг отаси.

Кифера — Пелопоннес соҳилига яқин бўлган орол; бу орол Афродита шарофига қурилган ва орол номи билан Киферра деб юритилувчи ўз жомеъси билан машҳур бўлган.

Клеопатра — Ид билан Марписсанинг қизи, Мелеагрнинг хстини.

Климена — 1. Лапифлар шоҳи Пирифойнинг онаси бўлиб, у Елена қўлида асира бўлиб кун кечиради ва у билан бирга кемада Трояга сузиб кетади; 2. Филака шоҳи Ификлнинг онаси.

Клит — 1. Приамнинг ўғилларидан бири; 2. Полидамаснинг аравакаши.

Клитемнестра — Леда билан Тиндарнинг қизи. Агамемноннинг хотини. Қаранг: Агамемнон ва Орест.

Клитий — Приамнинг оғаси, Аякс томонидан кема пойида ўлдирилган Калеторнинг отаси.

Кнос — Крит оролидаги шаҳар, афсонавий шоҳ Минос салтанатининг пойтахти.

Копрей — Ҳераклга шоҳ Эврисфейнинг буйруқларини отказиб турувчи чопар; Эврисфей паҳлавон Ҳеракл билан шахсан учрашишдан қўрқар эди.

Коринф — Пелопоннеснинг шимолидаги йирик шаҳар; у Пелопоннесни Болқон ярим оролининг қолган қисми билан улаб турувчи Истимий бўйнига жойлашган.

Креон — Беотия Фиваси шоҳи, Эпикастанинг оғаси.

Крит — Ўрта Ёр денгизидаги улкан орол, қадимги юнон маданиятининг маркази бўлиб, бу марказ Ҳомер давридан жуда илгари ҳам мавжуд бўлган.

Крон — Зевснинг отаси. Афсоналарда баён қилинишича, энг аввал жаҳонга Уран — само ҳукмронлик қилган. Ундан Ҳея — замин *титанларни* (қаранг) туққан. Мама шу титанлардан бири Крон отасини тахтдан ағдариб, ўзи жаҳонга ҳоким бўлади; унинг ҳукмронлик даври олтин аср деб юритилади. Лекин Крон, ўз хотини Рея туғиб бераётган ўз фарзандларидан биронтаси уни тахтдан ағдариши мумкинлигини ўйлаб, қўрққанидан, фарзандларини бирин-кетин ютиб юбораверади. Шу зайлда у уй-рўзгор маъбудаси — Ҳестияни, кейин Ҳерани, Деметрани, Аидни, Посейдонни ютади. Охири фарзандидан ҳам жудо бўлишни истамаган Рея Крит оролидаги энг терең ғорга бориб кўзи ёрийди ва чақалоғини ўша ерга яшириб, Кронга тош тутати. Крон уни ютиб юборади. Ўша қутқарилган чақалоқ Зевс эди. У ўсиб улғайгач, отасини тахтдан ағдаради, унинг қорнидан оға ва опаларини қутқаради ва жаҳонга ҳоким бўлади. Крон билан унинг тарафдорлари бўлган титанларни эса *Тартарга* (қаранг) ҳибс этади.

Ксанф — Троя этагидан оқиб ўтувчи дарё; у, шунингдек Аскамандр деб ҳам аталади. «Ксанф» сўзининг ўзи «малла, қўпғир» деган маънони билдиради, шунинг учун бўлса керак, кўпинча отлар шу сўз билан номланади; чушончи, Ахиллеснинг ҳам, Ҳекторнинг ҳам оти «Ксанф» деб аталади. Шунингдек, Диомед томонидан маҳв этилган троялик жангчининг исми ҳам — Ксанфдир.

Куретлар — Калидон шахрига яқин ерда яшовчи бир қабиланинг номи.

Лакедемон — Пелопоннеснинг жануби-шарқидаги вилоят; унинг пойтахти — Спарта; шоҳ Менелайнинг салтанати.

Ламп — («саман» деган маънони билдиради). Ҳекторнинг тулпорларидан бирининг номи.

Лаодамия — Беллерофонтнинг қизи.

Лаодика — Приам билан Ҳекубанинг қизи. Яна, Агамемноннинг қизларидан бирининг исми ҳам шундай, лекин кейинчалик у билан Электрани битта қиз деб эътироф эта бошлаганлар.

Ломедон — Троя шоҳи, Пирамнинг отаси.

Ланифлар — Фессалияда яшаган афсонавий халқ.

Лариса — Троя яқинидаги шахар.

Латона (Лета) — Зевсдан Аполлон билан Артемидани туққан маъбуда.

Лазрт — Одиссейнинг отаси.

Леда — Этолия шоҳи Тестийнинг қизи, Тиндарпинг хотини; у Тиндардан Клитемнестра билан Касторни, Зевсдан эса Елена билан Полидевкни туққан.

Лект — Кичик Осиёдаги тоғли бурун; у Лесбос оролининг қаршисига жойлашган.

Лелеглар — то ахейлар келгунча Болқон ярим оролида яшаган энг қадимий халқ; Ҳомер тасвирлашича, улар Кичик Осиёда, Ида яқинида истиқомат қилганлар.

Лемнос — Эгей денгизидаги орол, афсоналарда баён қилинишича, у ерда Ҳефестнинг темирчилик устахонаси бўлган.

Лесбос — Эгей денгизидаги орол.

Лета — қаранг: *Латона*.

Ликоан — Пандарнинг отаси, Ликия шоҳи. Приамнинг ўғилларидан бирининг исми ҳам шундай. Мана шу Ликоонни Ахиллес асирга олиб, отасига сотган, кейинчалик у Трояга қайтганида, иккинчи марта қўлга тушириб, ўлдирган эди.

Ликия — «Илиада»да иккита вилоят: Кичик Осиёнинг жанубидаги ва Троя яқинидаги, Ида тоғи этагида жойлашган вилоятлар шу ном билан аталади. Ликоан билан Пандар шу кейинги Ликиядан чиққанлар.

Ликомед — Троя бўсағасида Беотия лашкарининг саркардаси.

Ликург — 1. Фракия шоҳи. Унинг тўғрисидаги афсона «Илиада»нинг олтинчи қўшиғида (133—144-сатрлар) баён қилинган; 2. Аркадия шоҳи, Арейфоойни жангда енгган.

Лирнесс — Кичик Осиёдаги Троя билан иттифоқдош бўлган шаҳар.

Локрида — локрлар ватани.

Локр эли — Ўрта Юнонистонда яшовчи халқ.

Магнетлар — Фессалиянинг шарқида Магнесия шаҳри яқинида яшовчи қабилла.

Марписса — Идний хотини, Клеопатранинг онаси (унинг тўғрисида тўққизинчи қўшиқнинг 567—570-сатрларини ўқинг).

Махаон — Асклепийнинг ўғли, Троя жангида ахей қўшинларининг табиби.

Меандр — Ўз суви билан Иония ва Фригияни суғорувчи Кичик Осиёдаги дарё.

Мегапент — Менелайнинг чўри хотипдан туғилган ўғли.

Мегес — Филейинг ўғли.

Медонт — 1. Оилейнинг ўғли, Аякснинг ўғай укаси; 2. Ҳекторни кузатиб юрувчи ликиялик жапгчи.

Мекестий — Аргос шоҳи, Эвриалнинг отаси. Яна бошқа бир Мекестий — Полидамас томонидан ўлдирилган ахей жапгчиси.

Мелеагр — Калидон шоҳи Инейнинг ўғли. У туғилганида, қисмат илоҳалари унинг онаси Алфея қошига келишиб, ўчоқдаги косов ёниб бўлган заҳоти ўғлининг жони узилади, деб каромат қиладилар. Алфея косовни дарҳол ўчоқдан олиб сандиққа яшириб қўяди. Мелеагр катта йигит бўлади ва даҳшатли қобонни ов қилгани чиққан овчиларга бош бўлади. Иней ҳосил байрами пайтида Артемидани ёғозлаб қурбонлик қилмагани учун, Калидон ерларни пайҳон қилдиргани у қобонни Артемида юборган эди. Қобон ўлдирилади. Шунда Мелеагр билан тоғалари қобоннинг териси ва бошини талашиб жанжал бошлайдилар. Жанжал урушга айланади ва Алфейнинг акалари (Мелеагрнинг тоғалари) бошлиқ курет халқи Калидонни қамал қилади. Жангда Мелеагр ўз тоғаларидан бирини ўлдириб қўяди. Оқибатда, Алфея ўз ўғлини дуоибад қилади. Буни эшитган Мелеагр хафа бўлиб жангни тарк этади; фақат куретлар шаҳарга бостириб кира бошлашгандагина, хотини Клеопатранинг ёлворишларига қулоқ осиб, яна жангга киради ва куретлар ҳамласини қайтаради. Бироқ Алфея ўз акасининг қотили бўлмиш ўғлини кечирмайди; у сандиқдан ўша чала ёлган косовни олиб ёқиб юборади; косов ёниб бўлиши билан Мелеагрнинг ҳам жони узилади.

Мемнон — Эфиоплар (занжилар) шоҳи, маъбуда Эоснинг ўғли. Урушнинг ўнинчи йили у Приамга қўмаклашгани Трояга келади. Мемнон иқтидори беназир паҳлавон эди, унинг силоҳ-совутларини ҳам, Ахиллесники сингари, Ҳефест

ясаб берган эди. Мемнон жангда жуда кўп ахейларни, шу жумладан, *Антилох*-ни ҳам (қараг) маҳв этди. Фақат шундан кейингина Ахиллес уни ўлдиришга журъат этади, чунки у Мемнон билан бўладиган яккама-якка жангдан кейин ўзининг ҳам паймоваси тўлишини яхши биларди, шунинг учун ҳам у занжилар шоҳи билан олишишдан ўзини олиб қочиб юрарди. Занжилар шоҳи ҳақидаги эпизод «Илиада»га ҳам, «Одиссея»га ҳам кирмаган; бу бизга «Илиада»нинг давоми бўлмиш «Эфиопида» достонининг баёнидан маълумдирки, достоннинг ўзи бизга етиб келмаган.

Менада — луғавий маъноси: «фидойи аёл, савдойи аёл» демакдир; шароб тангриси Дионис байрамларида иштирок этиб, «муқаддас» жазавага тушган аёлларни шу ном билан атаганлар.

Менелай — Атрейнинг ўғли, Агамемноннинг иниси, Еленанинг шавҳари (қараг: *Елена*).

Менесфей — 1. Петейнинг ўғли, Троя урушида Афина қўшинининг саркардаси. Менесфей буюк паҳлавон Тесейни тахтдан ағдаргач, Афинада ҳукмронлик қилган; 2. Арейфойнинг Парис томонидан ўлдирилган ўғли; 3. Мирмидон саркардаларидан бири, Пелой қизи Полидора билан дарё тангриси Сперхийнинг ўғли.

Менетий — Патроклнинг отаси.

Меония — Лидиянинг қадимги номи.

Мерион — шоҳ Молнинг ўғли, критлик, Идомейнинг сафдоши ва ёрдамчиси.

Мигдон — Фригия шоҳи.

Мизия — «Илиада»нинг таржимои Гнедич иккита бошқа-бошқа вилоятни (Кичик Осиёдаги Мизияни ва шимолий Юнонистонда, Фракияга жойлашган Мёзияни) шу бир ном билан атайди.

Микена — Ҳомер замонда Арготида вилоятининг бош шаҳри, Агамемнон салтанатининг пойтахти.

Милет — 1. Крит оролидаги шаҳар; 2. Кичик Осиёдаги йирик шаҳар, Критдаги Милетнинг мустамлакаси.

Минес — Лирнесс шаҳрипинг шаҳзодаси, Брис қизининг эри, Лирнесс забот этилган чоғда Ахиллес томонидан ўлдирилган.

Минос — Зевс билан Финикия маликаси Европанинг ўғли (Зевс буқа қиёфасига кириб, у маликани ўғирлаб кетган эди). Минос бениҳоя доно ва адолатли одам бўлган, шу боисдан у қазо қилгач, ўликлар салтанатида ҳакам этиб тайинланган эди. Минос Троя бўсағасида жанг қилган критликлар сардори Идомейнинг бобоси эди.

Мирина — амазонка, Троянинг юксак девори пойида унинг қабри бор. Лекин бу амазонка ҳақида бизга ҳеч қандай афсона маълум эмас.

Мирмидонлар — Фессалия Фтиясида, Пелей ва Ахиллеснинг салтанатида яшовчи қабила. Мифологияда баён қилинишича, Ахиллеснинг бобоси Эак, Ҳера юборган ўлат пайтида бутун халқидан жудо бўлган; лекин унинг илтимосига кўра, падари Зевс ҷумолиларни одамларга айлаштирган; шунинг учун ҳам янги вужудга келган халқни «мирмидонлар» деб атай бошлаганлар («мирекс» сўзи юнон тилида «ҷумоли» деган маънони билдиради).

Мойралар — қисмат маъбудалари. Ҳомер фақат битта Мойрапи — муқаррар

ёзиқ тангрисини билади. Анча кейинги мифология таърифича улар учта бўлган: Клото ҳаёт ипини йигиради; Лахесис қарамай туриб одам қисматига тушган қуръани олади; Атрокос ҳаёт ипини узади.

Мол — Девкалионнинг ўғли, Мерионнинг отаси.

Молионлар — Акторнинг эгиз ўғиллари.

Муза — қўшиқ, мусиқа, рақс, шеърят маъбудаси. Музаларнинг анъанавий сони — тўққизта; улар Парнас тоғида истиқомат қиладилар; ҳар бир Муза санъатнинг муайян бир турига ҳомийлик қилади. Музалар отаси — Зевс, онаси — хотира маъбудаси Мнемозина. Ҳомер аксар пайт бир Музани тилга оладик, бу Муза санъатнинг барча турларини яхши билади ва оқибат, ундан илҳомланган санъаткор ҳам барча нарсадан воқиф бўлади.

Наядалар — чашма ва дарёларнинг санамлари.

Нелей — Посейдоннинг ўғли, Пилос шоҳи, Несторнинг отаси.

Неоптолем — Ахиллеснинг ўғли. Ривоятларга кўра, Фетида, ўғли Ахиллеснинг қисматига Троя жағида ҳалок бўлиш ёзилганидан воқиф бўлиб, уни аёллар либосида Аскрос оролининг шоҳи Ликомеднинг саройига, унинг қизлари орасига яширади. Ахиллес шоҳнинг шу қизларидан бирини Дайдамия исми маликани севиб қолади. Ахиллес Троя жангига жўнаб кетгандан кейин Дайдамия ўғил туғади, унга Неоптолем деб от қўядилар. Ахиллес ҳалок бўлгандан кейин Одиссей билан Диомед Неоптолемни ҳам Трояга олиб борадилар. Йигит ахейлар қўшини сафида мардона жанг қилади. Трояни забт этиш пайтида у ниҳоятда қаттиқ шафқатсизлик қилиб, шоҳ Приамнинг кўпчиликлари болаларини, охири, ҳатто шоҳнинг ўзини ҳам ўлдиради.

Нерей — «денгиз қарийси», Понт — денгиз билан Гея — ернинг ўғли.

Нереидалар — денгиз санамлари, Нерейнинг элик нафар қизи. Ахиллеснинг онаси Фетида ҳам Нерей қизи эди.

Нерит — 1. Итакада ўрмон билан қопланган тоғ; 2. Қаҳрамоннинг исми — тоғ шунинг шарафига «Нерит» деб аталган.

Нестор — Троя юришида тишторок этган ахей саркардаларининг энг кексаси, Нелейнинг ўғли, Пилос шоҳи. У ўзининг заковати ва сўзамоллиги билан бошқалардан ажралиб турарди.

Ниоба — шоҳ Танталнинг қизи, Фива шоҳи Амфионнинг хотини. У олти қиз ва олти ўғил туққан. У ўн икки фарзанднинг онаси бўлганлигидан мағрурланиб, бор-йўғи икки фарзанди (Аполлон ва Артемида) бўлган Латонага сиғиниб унинг ҳаққига қурбонлик қилишдап бош тортади. Бундан қаҳрланган Латона ўз болалари Аполлон ва Артемидадан бу маликани жазога мустаҳиқ қилишни сўрайди. Оқибат, икки тангри ўз камонларидан ўқ ёғдириб Ниобанинг ҳамма болаларини ўлдирадилар; бу жудоликка дош бера олмаган шоҳ Амфион ўз жонига қасд қилади. Ниобага эса тангрилар шафқат қилишиб, уни ўз ватани Лидиядаги Сипил тоғига олиб чиқиб тошга айлантирадилар. Бу тошдан мангу зилол булоқ суви оқиб туради, чунки Ниоба тошга айланган бўлса ҳам, ҳамон нобуд бўлган фарзандларига аза туташдан тўхтамайди.

Нисса — афсонавий тоғнинг номи.

Нот — жануб памоли.

Одиссей — Итака оролининг шоҳи, Лаэрт билан Антиклясининг ўғли; Троя урушининг қаҳрамонларидан бири.

Оилей — Локрида шоҳи, «чаққоноёқ» Аякснинг отаси.

Океан — 1. Ер курраси бўйлаб мангу оқувчи дарё. Океандан нарида — нариги дунё жойлашган; 2. Тангри Океан — Титан; Уран — само ва Гея — заминнинг ўғли, Крононнинг акаси.

Олимп — боқий тангрилар маскани бўлмиш афсонавий тоғ. Олимпни Фессалиядаги юксак тоғ билан қиёс қиладилар.

Онегор — Трояда Зевс ибодатхонасининг коҳини.

Опунт — Локриданнинг марказий шаҳри, Патроклнинг ватани.

Орест — Агамемнон билан Клитемнестранинг ўғли. Отаси ҳалок бўлгандан кейин у мусофир юртда тарбия кўрди, улгайиб кучи тўлишгач, отасини ўлдирган ўз онаси билан Эгистдан қасд олди, аммо кейинчалик унинг ўзини Эриния муттасил таъқиб қила бошлайди. Фақат Аполлон билан Афинагина уни Эриния уфурган изтиробли телбалик дардидан халос этадилар.

Орион — Беотиялик паҳлавон овчи, тонг маъбудаси Эоснинг маҳбуби; у Артемиданинг ўқидан ҳалок бўлади. Юлдузлар буржидан бири унинг номи билан аталади.

Орхомен — Беотиядаги шаҳар. Аркадиядаги бошқа Орхомендан фарқли ўлароқ, буни юнонларнинг миний қабиласи шарафига минийлар Орхомени деб аташган.

Осса — 1. Зевс даракчиси; 2. Фессалияда, Олимпдан унча узоқ бўлмаган бир тоғнинг номи.

Отос ва Эфиальтес — Ифимедея билан Алоейнинг болалари (бошқа ривоятларга кўра, улар Ифимедея билан Посейдоннинг фарзандлари). Улар тўққиз ёшга кирганида, мудҳишона бўй ва қудратлари билан ўзгалардан ажралиб турганлар; бу оғанин зиндонга ташлаган Арейни фақат Ҳермесгина озод эта олган. Отос билан Эфиальтес Пелион тоғини Осса устига тиклаб, шу йўл билан Олимпга чиқмоқчи бўлишган. Лекин Аполлон уларнинг бу ниятининг олдини олиб, ўз камонидан ўқ отиб икковини ўлдиради.

Паламед — шоҳ Навплийнинг ўғли. Юнонлар уни моҳир мусаввир сифатида эъзозлаганлар. У ўлчовлар ва тарозуни, шашка ўйинини кашф қилган, шунингдек, одамзодга маёқлар қуришни ўргатган.

Паллада — илоҳа Афинанинг яна бир номи.

Пандар — Ликаоннинг ўғли; Ликиялик шахзода, Троя қўшини сафида жанг қилган моҳир ёвандоз.

Панопея (Паноп) — Фокидадаги шаҳар.

Панфой — Троянинг энг ҳурматли оқсоқолларида бири.

Панфойзодалар — Панфойнинг ўғиллари: Полидамас, Эвфорб ва Хиппофоойлар.

Парис — Приам ва Ҳекубанинг ўғли; Ҳекуба шу ўғлига бўйида бўлганида, туш кўради, тушида лаққа чўғ ўтин туғадик, бу чўғдан бутун Троя ёниб кул бўлади. Бу ғойибдан келган илоҳий ишора эди. Шунга амал қилишиб, янги туғилган чақалоқни Ида тоғига олиб бориб ташлайдилар. Лекин чақалоқ ўлмайди, уни ургочи айиқ эмизади, кейин чўпонлар уни тарбия қилиб ўстирадилар. Ол-

тип олмани талашган уч маъбуда шу Парисга мурожаат қиладилар. Парис улар ичида Афродитани афзал кўради; оқибат, Афродита уни Трояга қайтаради ва Еленани ўғирлашига кўмаклашади.

Паркилар — «Илиада»ни рус тилига таржима қилган шоир Гнедич қисмат маъбудалари Мойраларнинг (қаранг) римча номини янглиш ифодалаган.

Патрокл — Ахиллеснинг энг қадрдон дўсти; у Троя жангида Ҳектор томонидан маъв этилади.

Пафлагония (Пафлагонья) — Кичик Осиёнинг шимолида, Қора денгиз соҳилига жойлашган вилоят.

Пафлагонлар — Пафлагония аҳолиси.

Пеан — худога, аксарият пайт Аполлонга бағишланган шукрона муножот; энг қадимги табиблик тангриси — худодар пифокорининг номи ҳам шундай аталган.

Педас — 1. Пелапоннесдаги бир шаҳар; 2. Троададаги Ахиллес вайрон қилган шаҳар; 3. Ахиллес Кичик Осиёдаги Фива шаҳрини тор-мор қилганида қўлга киритган отнинг исми.

Пеласглар — Юнонистонда ахейлар келмасдан олдин яшаган энг қадимий аҳоли.

Пелей — Эакнинг ўғли, мирмидонлар шоҳи. Уни денгиз қарияси Нерейнинг қизи Фетидага уйлантирадилар. Уларнинг никоҳ тўйига низо маъбудаси Эридадан бўлак ҳамма худодар таклиф этилади. Бу ҳолдан ранжиган Эрида тўй пайтида кириб келиб, «энг соҳибжамол маъбудага» деб ёзилган олтин олмани стол устига ташлайди. Бу олма туфайли учта маъбуда: Ҳера, Афина ва Афродита тортишиб қолишади. Улар масалани ажрим қилиш учун Троя шаҳзодаси Парисга мурожаат қиладилар. Парис Афродитани афзал кўради, чунки у Парисга дунёда энг гўзал аёлнинг муҳаббатини ваъда қилган эди. Шу муносабат билан Афродита Париснинг Еленани ўғирлашига имкон яратиб берадики, бунинг оқибатида Троя жанги бошланади. Пелей билан Фетидадан Ахиллес (Ахилл) дунёга келган.

Пелейон — Пелейнинг ўғли, яъни Ахиллес.

Пелион — Фессалияда, Олимпдан йироқ бўлмаган тоғ.

Пелоппоннес — Болқон ярим оролининг жанубидаги ярим орол.

Пелопс — шоҳ Танталнинг ўғли, Зевснинг набираси; Троя шоҳи Ил уни ўз ватани Сипил шаҳридан қувғин қилганида, у Юнонистоннинг, кейинчалик унинг номи билан аталган ери — Пелоппоннесга (Пелопс ороли, демак) сузиб келади. Бу ерда у жиний йўл билан Писа шаҳрининг шоҳи Эномайнинг қизи Ҳипнодамияга уйланади ва ўзи бу шаҳарнинг ҳокими бўлиб олади. Лекин у ўзининг доимий жиний қилмишлари билан худодар ғазабига учрайдики, бу ғазаб унинг бутун авлоди бошига офатлар ёғдиради; унинг ўғиллари Фiest билан Атрей бир-бири билан довлашиб, энг мудҳиш ёвузликларга қўл урадилар. Фiestнинг ўғли Эгист Атрейнинг ўғли Агамемнонни ўлдиради, сўнгра ўзи ҳам Агамемноннинг ўғли Орест қўлида ҳалок бўлади. Пелопс ва унинг авлоди бошига ёғилган тангрилар ғзаби мана шундай қонли ва фожияли воқеалар билан ифодаланган эди.

Пеней — Фессалиядаги дарё.

Пенелопа — Икарийнинг қизи, Одиссейнинг хотини.

Пеонлар — Юнонистоннинг шимолидаги Пиония ўлкасининг аҳолиси, кейинчалик Македония давлати шу ерда қад қўтарган.

Пергам — Троядаги акрополнинг ном.

Пергамликлар — трояликлар деган маънони билдиради.

Пергога — Троя шимолида, Хеллеспонт яқинига жойлашган шаҳар.

Персей — Зевс билан Данаянинг ўғли; у Горгона — Медузанинг калласини чиқиб ташлаб, денгиз махлуқи сийпни лозим бўлган малика Андромедани озод қилади. Персей Ҳераклнинг бобокалони эди.

Персефона — Зевс билан Деметранинг қизи. Уни Аид ўғирлаб кетиб ўзига хотин қилиб олган; Деметра теран андуҳда қизини қидириб, бутун рўйи заминни кеза бошлайди; бу пайтда экинзорлар ҳеч қандай ҳосил бермайди. Бу ҳолни кўрган Зевс Деметрага тасалли бериш учун, Персефона ярим йил Олимпада, ярим йил Аидда яшайди, деган қарорга келади. Персефона ҳақидаги афсонани табиатнинг қишда ўлиб, баҳорда жонланиши рамзи деса бўлади.

Петей — Менесфейнинг отаси.

Пиерия — Юнонистон шимолида, Македониядаги бир вилоят.

Пилос — 1. Нестор давлатининг пойтахти, Пелопоннеснинг жануби-ғарбидаги денгиз соҳилига жойлашган шаҳар; 2. Элидада, Алфейдан жануброққа жойлашган шаҳар.

Пирифой — Фессалиянинг афсонавий халқи — лапифларнинг шоҳи, Тесейнинг дўсти ва сафдоши. Унинг никоҳ тўйида маст бўлиб қолган кентаврлар лапиф аёлларига ташланадилар, бунинг оқибатида, кентаврлар билан лапифлар ўртасида мудҳиш жанг бошланади, бу жангга Нестор ҳам қатнашади. Пирифой, Персефонани ўғирлаш мақсадида, Тесей билан биргаликда Аид салтанатига тушади, лекин нисбала қаҳрамон ҳам у ерда Аид таклиф қилган ноёб курсиларга ёпишиб қоладилар. Аид дарвозасини қўриқлаб турувчи уч бошли кўшпак Церберни ўғирлаб чиқиш учун ўликлар салтанатига тушган Ҳеракл (бу унинг ўн иккинчи жасорати эди) Тесейни озод қилади, аммо Пирифой шу қолганича Аидда қолиб кетади.

Пифос — Дельфа ибодатхонаси ва маъбадининг қадимги номи. (Дельфа шаҳри аҳолиси Аполлонга сўнгинган.)

Плак — Кичик Осиёдаги тоғ.

Плагей — Беотиядаги шаҳар.

Плеврон — Этолиядаги шаҳар.

Плеядалар — юлдузлар буржи.

Подалир — Асклепийнинг ўғли, ахей қўшинида табиб.

Подарга — Зефир билан қовушиб, Ахиллеснинг тулпорларини (Ксанф ва Балийни) туққан гарпиянинг исми.

Подаркес — Филакадан келган Фессалия қўшинининг саркардаси, Протесилайнинг отаси.

Подес — троялик жангчи. Ҳекторнинг дўсти.

Полиб — 1. Менелай билан Елена жаҳонгашталик қилиб юришганда, уларни ўз уйида меҳмон қилган мисрлик бойнинг исми; 2. Троялик жангчи, Автенорнинг ўғли.

Поллидамас — кўпинча Ҳектор билан ёнма-ён жанг қилувчи троялик қаҳрамон; Панфойнинг ўғли.

Полидевк — (қаранг: *Кастор ва Полидевк*).

Поллдор — Приамнинг кичик ўғли.

Поллдора — Пелейнинг қизи.

Поллпет — Пирифойнинг ўғли, Троя жангтоҳига келган Фессалия қўшинининг саркардаларидан бири.

Поллг — Приамнинг ўғилларидан бири.

Поллфем — ланифлар қўшинидаги жангчи.

Посейдон (*Посейдаон*) — денгизлар худоси, Крон билан Реянинг ўғли, Зевсининг отаси.

Прет — Беллерофонтни ўз салтанатидан қувғин қилган ва уни ўлдирмоқчи кўзлаган Тирниф шоҳи.

Приам — Троя шоҳи, пири бадавлат қария, эллик ўғил ва эллик қизнинг отаси; Парис, Ҳектор, Деифоб, Кассандралар шулар жумласидан.

Прометей — Титан (пахлавон), Иапетнинг ўғли. Зевс одамзод наслини қийратмоқчи бўлганида, у самовий оловни ўғирлаб, уни қамиш қавагига яширади ва одамларга олиб келиб беради. Прометей, шунингдек, одамни барча ҳунар ва илмларга ўргатади. У башорат қилиш қобилиятига эга бўлган. Олов ўғирлагани учун уни Зевс даҳшатли жазога мустаҳқ қилади: уни юксак Кавказ тоғидаги қояга парчинлайди ва ваҳший Калхат бу зақжирбанд жафокашининг жигарини мудом чўқилаб азоб беради. Прометейни, кейинчалик, Ҳеракл озод қилади ва Зевс у билан ярашади.

Протесилай — Ификлнинг навқирон ўғли, Филакадан келган Фессалия қўшинининг саркардаси. Юнонлар Трояга етиб келишганида, Протесилай Троя соҳилига кемадан биринчи бўлиб сакраб тушади ва шу заҳоти Ҳектор отган ўқдан ҳалок бўлади.

Рез — Фракия шоҳи, трояликларнинг иттифоқдоши.

Рея — Уран — само билан Гея — заминнинг қизи, Кроннинг отаси ва хотини.

Родос — Кичик Осиёнинг жануби-ғарбий соҳили қаршисига жойлашган катта орол.

Саламин — Аттика соҳилидаги орол, Аякс билан Тевкрнинг отаси Теламоннинг ватани.

Сам — Фракия соҳилларига яқин ердаги орол.

Самос — Кичик Осиё соҳилига яқин жойлашган орол, Ҳерага сиғинувчи маъбдалар жойлашган.

Санамлар — табиат кучини ифодаловчи майда илоҳалар. Улар ўрмонларда (дриадалар), тоғларда (ореадалар), булоқ ва дарёларда (наядалар) яшайдилар. Юнонлар санамларни навниҳол дилбар аёллар қиёфасида тасаввур қилганлар.

Сангарий — Кичик Осиёдаги дарё; у Қора денгизга қуйилади.

Сарпедон — Зевсининг ва Беллерофонт қизи Лаодамиянинг ўғли, Ликия шоҳи; у Троя остонасида трояликлар иттифоқдоши сифатида ҳалок бўлади.

Сатнион — Кичик Осиёдаги бир жойнинг номи.

Селалар — Зевс қароматини олдиндан башорат қилувчи коҳинлар; улар муқаддас эман япроқларининг шитирлаши ёки ул дарахтга қўнган қушларнинг сайрашига қараб келажак ҳақида башорат қиладилар.

Сидон — Финикияда йирик савдо шаҳри. Сидония — Финикия, демак.

Сизиф — Коринфнинг айёр шоҳи; у ҳатто, жонини олгани келган Улимни ҳам занжирбанд қилишга муваффақ бўлган. У тангриларга қарши қилган жиний рафторлари учун, Аид салтанатида оғир харсангтошни тоабод тоғ бошига думалатиб олиб чиқишга маҳкум этилгандиким, у энди тоғ бошига етдим, дега-нида тош яна настага думалаб тушиб кетарди.

Симоис — Троя этагидан оқиб ўтувчи дарё, Аскамандрнинг ирмоғи.

Синтийлар — Лемнос оролида яшаган афсонавий аҳоли.

Сминфей — Аполлоннинг номларидан бири; «дала сичқонларини қийратув-чи» деган маънони билдиради.

Солимлар — Кичик Осиёнинг жанубида яшовчи халқ; Солим тепаликлари шу мамлакатга жойлашган.

Спарта — Пелопоннесдаги шаҳар, шоҳ Менелайнинг пойтахти.

Сперхий — дарё тангриси.

Стенгор — ўз гулдурос овози билан доврўқ қозонган ахей жарчиси.

Стикс — иккинчи қўшиқнинг 771-сатрига берилган изоҳга қаранг.

Сфенел — Троя урушининг иштирокчиси, Кананейнинг ўғли, Диомеднинг дўсти. Эврисфейнинг отаси, Персей билан Андромеда ўғлининг исми ҳам Сфе-нел эди.

Схедий — юнон жангчиси, Ифитнинг ўғли.

Таврида — ҳозирги Қрим.

Таврлар — Таврида аҳолиси.

Талай — Аргос шоҳи, Адрастнинг отаси, Эвриалнинг бобоси.

Талфибий — Агамемноннинг чопари, кейинчалик — унинг ўғли Орестнинг му-раббийи.

Тартар — ер ости салтанатининг энг қуйи қатлами; тангрилар у ерга ўз ға-нимларини ҳибс этардилар.

Тевкр — Теламоннинг никоҳсиз тугилган ўғли, Аякснинг ўғай укаси, моҳир новакандоз.

Теламон — Саламин оролининг шоҳи, Эакнинг ўғли ва Пелейнинг оғаси, Аякс билан Тевкрларнинг отаси.

Теламоний — Теламон ўғли, яъни Аякс.

Телемах — Одиссейнинг ўғли. Унинг исми «йироқда жанг қилувчи» деган маънони билдиради.

Тенедос — Троя соҳилидан унча йироқ бўлмаган кичик бир орол; ахейлар пистирмада ёғоч от қолдириб, кўзбўямачилик қилиб чекинишганда, шу оролга яширинишган.

Терсит — юнонлар қўшинидаги энг бадбашара ва беадаб жангчи бўлиб, унинг исми «густоҳлик», «безбетлик» деган маънони билдиради.

Тесей — кўп жасоратлар кўрсатган, худди Ҳеракл сингари, ўз ватанини ба-ҳайбат махлуқлардан ва қароқчилардан тозалаган қудратли паҳлавон. Тесей — Афина шоҳи Эгейнинг хотини Эфра билан Посейдоннинг ўғли ҳисобланган, ўзи ҳам Афинада подшоҳлик қилган.

Тестий — Этолия шоҳи, Леданийг отаси. Баъзан Фестий деб ҳам юритилади.

Тефиса — Уран билан Геянинг қизи, Океаннинг хотини.

Тидей — Инейнинг ўғли, Аргос шоҳи Диомеднинг отаси.

Тидейзода — Тидей ўғли, яъни Диомед.

Тиндар (Тиндарей) — Спарта подшоҳи, Леданинг эри. (қаранг: *Леда ва Елена*.)

Тиринф — Пелопоннес Арголидасидаги энг қадимги шаҳар.

Титанлар — Уран билан Геянинг болалари, Кроннинг оға ва инилари. Зевс ўз падари Кролни тахтдан ағдарганида, титанлар Кролни ҳимоя қилиб исён кўтардилар, лекин улар ёш тангрилардан мағлубиятга учрайдилар ва ҳаммалари Тартар қаърига ҳибс этиладилар.

Тифей — Иккинчи қўшиқнинг 799-сатридаги изоҳга қаранг.

Тифон — тоғ маъбудаси Эоснинг маҳбуби, Лаомедоннинг ўғли, Приамнинг оғаси, Мемноннинг отаси. Эос Тифонни ўғирлаб самога олиб чиқиб кетади ва у Олимпда боқийликка мушарраф бўлади.

Тлиподем — 1. Ҳераклниң Троя урушида жанг қилган ўғли; 2. Патрокл томонидан ўлдирилган троялик.

Тмол — Лидиядаги тоғ.

Тритомена — маъбуда Афинанинг номларидан бири, маъноси маъҳум.

Трада — Кичик Осиёда Троя теvarагига жойлашган вилоят.

Троил — Приамнинг кичик ўғли; Троя урушининг биринчи йили Ахиллес томонидан ўлдирилган.

Трос — Троя шоҳларининг бобокалопи; Троя шунинг номига қўйилган. Яна, Ахиллес томонидан маҳв этилган троялик жангчининг исми ҳам Тросдир.

Троя (Илион) — Кичик Осиёда Аскамандр дарёси бўйича жойлашган шаҳар. Парис Еленани шу Трояга олиб қочиб келади; шу сабаб бўлиб, иттифоқдош юнон қўшнвлари шаҳарга ҳужум қиладилар. Ун йил давом этган қамалдан сўнғ ёғоч от билан уюштирилган найранг оқибатида шаҳар забт этилади ва вайрон қилинади.

Уран — само, осмон худоси; Гея (ер)нинг эри, титанларнинг падари ва оламнинг энг биринчи подшоҳи; уни ўғли Крон тахтдан ағдарган.

Фамир — Фракиялик афсонавий хонанда ва созанда; у қўшиқ айтишда Музалар билан беллашишга журъат этгани учун, тангрилар унинг кўзини кўр қилиб қўйганлар.

Феа — Элида вилоятида денгиз бўйидаги шаҳар.

Феана — Трояда Афинанинг коҳинаси, Антенорнинг хотини.

Феб — Аполлоннинг диний исми.

Феба — Артемиданинг диний исми.

Фемида — одил суд маъбудаси.

Феникс — 1. Ахиллес билан бирга Троя урушига борган унинг мураббийи ва қадрдон дўсти; 2. Сидон шоҳи, Кадм билан Европанинг отаси.

Фера — Пелопоннесда, Пилос билан Спарта ўртасидаги шаҳар. Шундай номи шаҳар Фессалияда ҳам бўлган.

Ферет — Фессалиядаги Фера шаҳрига асос солган одам; Адметнинг отаси.

Фессалия — Ўрта Юпонистоннинг шарқидаги вилоят.

Фест — Крит оролидаги йирик шаҳар.

Фестий — (қаранг: *Тестий*.)

Фестор — Калхаснинг отаси.

Фетида — денгиз қарияси Нерейнинг қизи, Пелейнинг хотини, Ахиллеснинг онаси. Унинг никоҳ тўйида «адоват олмаси» туғайли уч маъбуда ўртасида низо вужудга келган.

Фива (*Фиви*) — 1. Беотиядаги етти дарвозали шаҳар; 2. Мисрдаги юз дарвозали шаҳар — қадимги Мисрнинг пойтахти, у Нил дарёсининг ўрта оқимида жойлашган; 3. Троада вилоятида Плак тоғининг этагига жойлашган шаҳар; у Андромаханинг ватани бўлиб, Ахиллес томонидан қорат қилинган.

Фиест — Пелопснинг ўғли, Атрейнинг укаси.

Филак — Фессалиядаги Филака (Филаки) ёхуд Филакия шаҳрининг афсонавий асосчиси, Ификлнинг отаси.

Филакия — (қаранг: *Филак*.)

Филей — Мегеснинг отаси, Ҳеракл отхоналарини тозалаб берган Авгийнинг ўғли. Авгий ваъда қилган мукофотини Ҳераклга берилдан бош тортганида, Филей қаҳрамон Ҳераклнинг ёнини олган ва шу қилмиши учун отаси уни уйдан ҳайдаган эди.

Филоктет — Троя юриши қатнашчиларидан бири, Ҳераклнинг камони ва ўқларини мерос қилиб олган, унинг қадрдон дўсти. Қўшин Трояга кетаётганда Филоктетни илон чақиб олади, оқибат бадани яра бўлиб, ундан шундай бадбўй ҳид тарқай бошлайдики, ахейлар уни тақир Лемнос оролига ташлаб кетадилар. Бу оролда у ов билан шуғулланиб ўн йил кун кечиради. Бироқ ахейлар, Трояни Ҳераклнинг камони ва ўқларисиз забт этиб бўлмаслигидан воқиф бўладилар; шундан кейин улар Филоктетни олиб келиш учун Одиссей билан Неоптелемни юборадилар; улар ўқсиган қаҳрамонни авраб-авраб Троя бўсағасига бошлаб келадилар. Бу ерда табиб Махаон унинг яраларини шифолайди.

Фоас Андромонзода — Этолиядаги Плеврон ва Калидон шаҳарларининг шоҳи.

Фокида — Ўрта Юнонистоннинг марказига жойлашган вилоят.

Фразимед — Несторнинг ўғли.

Фракия — Юнонистоннинг шимоли-шарқида, Ҳеллеспонт ва Пропонтида (Мармар денгиз) соҳилларига жойлашган улкан вилоят.

Фригия — Кичик Осиёдаги катта бир вилоят.

Фтия — мирмидонларнинг бош шаҳри, Пелей ва Ахиллес салтанатининг пойтахти.

Хариталар — гўзаллик, назокат ва шодлик маъбудалари, улар уч нафар бўлиб, мангу навниҳол қиёфада тасвирланадилар.

Химера — Беллерофонт томонидан ўлдирилган даҳшатли махлуқ.

Хирон — Ҳеракл, Ясон, Ахиллес ва бошқа қаҳрамонларни тарбиялаб ўстирган донишманд кентавр (қаранг: *кентаврлар*).

Хрис — Аполлоннинг қоҳини.

Хриса — 1. Санам; 2. Аполлонга бахшида қилинган афсонавий орол.

Хрисеида — қоҳин Хриснинг қизи, Агамемноннинг асираси.

Хрисофемиса — Агамемнон билан Клитемнестранинг қизи, Ифигения билан Лаодиканинг (Электранинг) синглиси.

Эак — Пелей билан Теламоннинг отаси. Ахиллес билан Аякснинг бобоси, Зевснинг дарё худоси Асоп қизи Эгинадан туғилган ўғли. Эак ўзининг адолатпарварлиги билан донг таратган эдиким, ҳатто тангриларнинг ўзлари ҳам ўртала-рида юз берган мубоҳасаларни ажрим қилишга уни таклиф қилардилар (қаранг: *мирмидонлар*).

Эвбея — Эгей денгизида катта бир орол; у Ўрта Юнонистоннинг шарқий соҳилларида яқин жойлашган.

Эвней — Лемнос шоҳи, Ясон билан Ипсилпанинг ўғли; у Троя жанггоҳида урушаётган ахейларга май ва озиқ-овқат олиб келиб, улардан ҳарбий ўлжаларни сотиб оларди.

Эвр — шарқ шамоли.

Эвриал — 1. Мекестийнинг ўғли, аргослик саркардалардан бири; 2. Феакиялик павкатли жангчи.

Эрибат — Одиссей билан Троя юришида иштирок этган унинг жарчиси.

Эримедон — 1. Агамемноннинг аробакаши; 2. Несторнинг хизматкори.

Эрипил — Фессалиядаги Ормений шаҳрининг шоҳи.

Эрисфей — Микенанинг ғаддор ва қўрқоқ шоҳи («Илиада»нинг XIX қўшиғи, 123-сатрига берилган изоҳга қаранг).

Эвфорб — троялик қаҳрамон, Панфойнинг ўғли.

Эгиалей — Адрастнинг қизи, Диомеднинг хотини.

Эгида — эчки терисидан ишланган қалқон («эгида» — эчки тери дегани). Ҳомер замонида бундай қалқон урфдан қолган бўлиб, фақат тангрилардан Зевс билан Афинага нисбат бериларди.

Эгиох — Зевс васфларидан бири, «эгида — ушлаган» деган маънони билдиради.

Эгия — 1. Посейдоннинг доимий маскани; 2. Пелопоннесда, денгиз бўйига жойлашган шаҳар — бу ерда Посейдон, айниқса, кўпроқ эъвозланган.

Эзиег — жуда узоқ умр кечириб, кексайганида ўлган бир трояликнинг исми.

Эксадий — лапифлардан бирининг исми.

Элеон — Беотиядаги шаҳар.

Элида — Пелопоннес ғарбидаги вилоят.

Эллада — (қаранг: *эллилар*).

Эллилар — юнонлар, демак, Юнонистон юнон тилида Эллада деб аталади. Дастлабки пайтларда Фессалиядаги бир шаҳар шу ном билан аталган. Лекин юнонларни эллилар деб аталишидан Ҳомер беҳабар бўлган.

Эн — Фракиядаги шаҳар.

Эней — Анхиз билан Афродитанинг ўғли, Приамнинг қариндоши, Троя урушининг асосий қаҳрамонларидан бири, Троя таслим бўлгандан кейин, Эней, ён-гин чуллаган бу шаҳардан кекса отасини опичлаб ва ўғлини етаклаб қочиб қутулиб чиқиб кетади. У узоқ вақт жаҳонгашта бўлиб юргач, Италияда ўз салтанатини барпо қилади.

Энио — уруш маъбудаси.

Энносигей — Посейдоннинг васфи, «ерни тебратувчи» деган маънони билдиради.

Эол — шамолларни бошқарувчи кичик рутбадаги тангри.

Эос — тонг шафағи маъбудаси. У *Ҳелиос* (қуёш худоси)нинг синглиси, *Ҳиперион* билан *Тейя*нинг қизи; *Эос* билан *Астрейдан* юлдузлар туғилган.

Эпейлар — Элидада яшаган энг қадимги қабила.

Эпидавр — Пелопоннес Арголидасидаги шаҳар.

Эпир — Юнонистон шимолидаги вилоят.

Эпир — Аркадиянинг афсонавий шоҳи.

Эреб — зулматга бурканган ўликлар салтанати.

Эрефалион (*Эрефальон*) — ёшлик чоғида *Нестордан* мағлуб бўлган аркадиялик паҳлавон.

Эретрия — Эвбея оролидаги шаҳар.

Эрибея — Отос билан Эфиальтеснинг ўғай онаси.

Эрида — адоват маъбудаси.

Эримант — Пелопоннесда, Аркадия тоғлари.

Эринийлар — қотилларни таъқиб қилувчи интиқом маъбудалари.

Эриона — Овлейнинг хотини, «чаққоноёқ» Аякснинг онаси.

Этион — Кичик Осиёдаги Фива шоҳи, Андромакхнинг отаси.

Этолия — Ўрта Юнонистоннинг ғарбидаги вилоят.

Эфиоплар — афсонага кўра «ернинг икки чеккасида», шарқ ва ғарбда, Океаннинг соҳилида яшовчи масъуд халқ.

Эфира — Коринф ва бошқа кўпгина шаҳарларнинг қадимги номи.

Эфра — Тесейнинг онаси; уни *Кастор* ва *Полидевк* асирга олиб, Еленага чўри қилиб беришган. Трояга ҳам у Елена билан бирга бориб қолган.

Эхалия — Этолиядаги шаҳар.

Япет — Прометей билан Атлантнинг отаси.

Ҳализонлар — Кичик Осиёнинг Қора денгиз соҳилида яшовчи халқ.

Ҳарпиялар (ўғри санамлар) — қуюн ва ўлим арвоҳлари; кейинги афсоналарга кўра — боши ва сийнаси аёлники бўлиб, кўзга кўринмай учувчи ва одамларнинг жонини ўғирловчи қушлар.

Ҳеба — Зевс ва Ҳеранинг қизи, юнонлар татбири бўйича, ўн саккиз ёшга тулган одамларда зоҳир бўлувчи иисон ҳаётининг гуллаган даврини ифодаси бўлмиш мангу навбаҳол маъбуда.

Ҳекатомба — Биринчи қўшиқнинг 65-сатрига берилган изоҳга қарап.

Ҳектор — Приам ва Ҳекубанинг ўғли, Троя шаҳрининг асосий ҳимоячиси.

Ҳекуба — Приамнинг хотини, ўн туққиз ўғилнинг (шулар жумласидан *Ҳектор* ва *Париснинг*) ва анча-мунча қизнинг (жумладан, *Кассандранинг*) онаси.

Ҳелен — Приам ўғли, ғойибдан хабар берувчи башоратчи. Троя таслим бўлгандан кейин, Ахиллеснинг ўғли Неоптолемга қул бўлади, ўз соҳибининг ўлимидан кейин эса унинг давлатидан бир қисмига меросхўр бўлади ва *Эпир* вилоятида «кичик Троя» бунёд қилади. Яна бир *Ҳелен* ахей жангчиси бўлиб, у *Ҳектор* томонидан ўлдирилади.

Ҳелика — Пелопоннес шимолидаги бир шаҳар; у ерда *Посейдоннинг* йирик маъбади бўлган.

Ҳелиос (*Ҳелей*) — қуёш худоси, *Эос* — тонг ва *Селена* — сийнинг оғаси, титан *Ҳиперионнинг* ўғли.

Хеллеспонт — Кичик Осиёни Фракия Херсонесидан ажратиб турувчи бўғоз (ҳозир Халлиполи ярим ороли). Бугунги кунда у Дарданел бўғози деб аталади.

Ҳера — Крон билан Реянинг қизи, Зевснинг синглиси ва хотини, тангрилар маликаси ва никоҳларга ҳомийлик қилувчи маъбуда.

Ҳеракл — юнон мифологиясида энг севимли қаҳрамон, Зевс билан Алкменанинг ўғли. У кўп вақт Ҳеранинг таъқибида бўлади ва шу маъбуда уюштирган фитналар оқибатида, Микена шоҳи қўрқоқ ва нотавон Эврисфей қўлида хизмат қилади; унинг амри билан ўн иккита энг машҳур жасорат кўрсатади. У ер юзиди мудҳиш махлуқлардан тозалайди, Прометейни озод қилади, ҳатто ўлим худосини ҳам енгади. Ҳеракл ўлганидан кейин, худолар уни Олимпга олиб чиқиб кетишади ва у боқий маъбудга айланади.

Ҳерения — Денгиз бўйига жойлашган Нестор қўл остидаги шаҳар. «Ҳерения чавандози», «Ҳерения шаҳсувори» — Несторнинг васфларидандир.

Ҳермес — Зевс билан Майянинг ўғли, худоларнинг даракчиси, тижорат ва ғасоҳат тангриси.

Ҳермиона — 1. Елена билан Менелайнинг қизи бўлиб, уни Ахиллеснинг ўғли Неоптолемга турмушга берадилар; 2. Аргоидадаги шаҳарнинг номи.

Ҳефест — Зевс ва Ҳеранинг ўғли, олов худоси, темирчилик касбининг пуштипаноҳи ва ўзи ҳам моҳир темирчи; юпонлар Ҳефестни ниҳоятда қудратли, аммо бадбашара ва иккала оёғи чўлоқ деб тасаввур қилганлар.

Ҳилл — Лидиядаги Герм дарёсининг ирмоғи.

Ҳиперей — Фессалиядаги чашма.

Ҳипподамия — Прифойнинг хотини, унинг пикоҳ тўйида лаппфлар (қаранг) билан кентаврлар (қаранг) ўртасида жанг бошланади. Шунингдек, Анхиз қизи, Эпей синглисининг исми ҳам Ҳипподамиядир.

Ҳипполох — 1. Беллерофонтнинг ўғли, Главкнинг отаси; 2. Троялик Антимахнинг ўғли, уни Агамемнон маҳв этади.

Ҳиппомолгар — қимиз ичиб кун кечирувчи халқ; бу сўзнинг том маъноси «бия соғувчилар» деган маънони билдиради. Тадқиқотчилар скиф қабиласи бўлса керак, деб фараз қиладилар.

Ҳиппофой (*Ҳиппофой*) — шоҳ Приамнинг ўғилларидан бири. Троя бўсағасида жанг қилган пеласглар саркардасининг исми ҳам шундай.

Ҳоралар (*Оралар*) — йил фасллари маъбудалари, Олимп соқчилари, улар арши аълонинг булутлардан вужудга келган қопқаларини гоҳ очиб, гоҳ ёпиб турадилар.

МУНДАРИЖА

Кўҳна дунё қомуси. <i>Асқад Мухтор</i>	5
Троя жангининг ибтидоси	10

Илиада (Троя жангиномаси)

Биринчи қўшиқ	26
Иккинчи қўшиқ	41
Учинчи қўшиқ	63
Тўртинчи қўшиқ	75
Бешинчи қўшиқ	89
Олтинчи қўшиқ	111
Еттинчи қўшиқ	124
Саккизинчи қўшиқ	136
Тўққизинчи қўшиқ	150
Ўнинчи қўшиқ	167
Ўн биринчи қўшиқ	181
Ўн иккинчи қўшиқ	201
Ўн учинчи қўшиқ	212
Ўн тўртинчи қўшиқ	232
Ўн бешинчи қўшиқ	245
Ўн олтинчи қўшиқ	263
Ўн еттинчи қўшиқ	284
Ўн саккизинчи қўшиқ	302
Ўн тўққизинчи қўшиқ	317
Йигирманчи қўшиқ	327
Йигирма биринчи қўшиқ	339
Йигирма иккинчи қўшиқ	354
Йигирма учинчи қўшиқ	366
Йигирма тўртинчи қўшиқ	378
Хотима	406

Изоҳлар	420
Мифологик ва географик номлар ва исмлар луғати	432

Шедевры мировой литературы

ГОМЕР

ИЛИАДА

Перевод с издания «Художественная литература», М. 1967.

«ЖАД» нашри учун маъсуллар:

Ш. Усмонхўжаев

В. Барсукова

С. Азимова

Редактор А. Саидов, А. Қутбиддинов

Рассом В. Апухтин

Расмлар редактори В. Немировский

Техн. редактор Т. Смирнова

Корректор Ш. Муҳиддинова

ИБ № 3779

Босмахонага берилди. 31.03.87. Босишга рухсат этилди 11.09.87. Формати. 60×84¹/₁₆. Босма-хона қоғози №1. Оддий янги гарнитура. Юқори босма. Шартли босма л.26,5. Шартли кр.—оттиск. 26,5 Нашр л. 28.83. Тиражи 10000. Заказ №1019. Баҳоси 3 с. 20 т. Шартном: №269—77 Рафур Ғулом номидаги Адабиёт ва санъат нашриёти 700129. Тошкент Навои кўчаси 30.

Ўзбекистон ССР Нашриёт, полиграфия ва китоб савдоси ишлари Давлат комитети «Матбуот» полиграфия ишлаб чиқариш бирлашмасининг Бош корхонаси. Тошкент — 700129. Навоий кўчаси 30.

84.Гр

Х.63

Ҳомер.

Илиада. Русчадан Қ. Мирмуҳамедов тарж.; Масъул муҳаррир Х Даврон. — Т.: Адабиёт ва санъат нашриёти, 1988. — 456 б. — («Ҳаҳон адабиёти дурдоналари» сериясининг таҳрир ҳайъати: Зулфия ва бошқ.)

Буюк юнон шоири Ҳомернинг «Илиада» эпоси жаҳон адабиёти хазинасидан муносиб ўрин эгаллаган. Унда тарихий воқеалар шартли-романтик, афсонавий йўналишда талқин этилади.

Мазкур китоб ўқувчига ўзбек тилида илк марта тақдим этилмоқда.

Гомер. Илиада.

84.4Гр

Шедевры мировой литературы

ГОМЕР

ИЛИАДА

Перевод с издания «Художественная литература», М. 1967.

«ЖАД» нашри учун маъсуллар:

Ш. Усмонхўжаев

В. Барсукова

С. Азимова

Редактор А. Саидов, А. Қутбиддинов

Рассом В. Апухтин

Расмлар редактори В. Немировский

Техн. редактор Т. Смирнова

Корректор Ш. Муҳиддинова

ИБ № 3779

Босмахонага берилди. 31.03.87. Босишга рухсат этилди 11.09.87. Формати. 60×84¹/₁₆. Босма-хона қоғози №1. Оддий янги гарнитура. Юқори босма. Шартли босма л.26,5. Шартли кр.—оттиски. 26,5 Нашр л. 28,83. Тиражи 10000. Заказ №1019. Баҳоси 3 с. 20 т. Шартнома №269—77 Рафур Ҳулом номидаги Адабиёт ва санъат нашриёти 700129. Тошкент Навоий кучаси 30.

Ўзбекистон ССР Нашриёт, полиграфия ва китоб савдоси ишлари Давлат комитети «Матбуот» полиграфия ишлаб чиқариш бирлашмасининг Бош корхонаси. Тошкент — 700129. Навоий кучаси 30.

84.Гр

Ҳ.63

Ҳомер.

Илиада. Русчадан Қ. Мирмуҳамедов тарж.; Масъул муҳаррир Х Даврон. — Т.: Адабиёт ва санъат нашриёти, 1988. — 456 б. — («Жаҳон адабиёти дурдоналари» сериясининг таҳрир ҳайъати: Зулфия ва бошқ.)

Буюк юнон шоири Ҳомернинг «Илиада» эпоси жаҳон адабиёти хазинасидан муносиб ўрин эгаллаган. Унда тарихий воқеалар шартли-романтик, афсонавий йўналишда талқин этилади.

Мазкур китоб ўқувчига ўзбек тилида илк марта тақдим этилмоқда.

Гомер. Илиада.

84.4Гр

ЖАҲОН АДАБИЁТИ ДУРДОҶАЛАРИ